



Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Andolsun Asr'a.

Şüphesiz bütün insanlar hüsrandadır.

*Ancak iman edip salih amel işleyenler, birbirlerine
hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesna.*

﴿**Asr Suresi**﴾



İMAM ALİ ANSİKLOPEDİSİ

Muhammed Reyşehrî

CİLT: 5

Çeviri

Mikâil Gürel

Tashih & Tatbik

Metin Atam



ASR Yayınları: 035

Kitabın Orijinal Adı

Mevsuatu'l-İmam Ali b. Ebi Talib (a.s)
Fi'l-Kitab ve's-Sunneh ve't-Tarih

Yazar

Muhammed Reyşehrî

Çeviri:

Mikâil Gürel

Tashih & Tatbik

Metin Atam

Kapak



5. Cilt İlk Baskı / Ekim 2012

İsteme Adresi

ASR Sesli ve Görsel Basın Yayın Ltd. Şti.
Merkez Mah. Zeynebiye Cad No:4 Kat:2
Halkalı-İstanbul
Tel: (0212) 693 75 51
Fax: (0212) 495 23 69
www.asryayincilik.com



ALTINCI KISIM

İMAM ALİ'NİN (A.S) HÜKÜMETİ DÖNEMİNDEKİ SAVAŞLARI

İMAM'IN SAVAŞLARINA GENEL BİR BAKIŞ

Birinci Savaş: *Cemel Savaşı*

İkinci Savaş: *Sıffin Savaşı*

Üçüncü Savaş: *Nehrevan Savaşı*

İMAM'IN SAVAŞLARINA GENEL BİR BAKIŞ

- 1. Fasil:** *Peygamberin, Halkı Ali'ye Karşı Savaştan Sakındırması*
- 2. Fasil:** *Peygamberin Kendisinden Sonra Gerçekleşecek Fitneleri Bildirmesi*
- 3. Fasil:** *Peygamberin Fitneye Kapılanlara Karşı Savaşı Emretmesi*
- 4. Fasil:** *Peygamberin Fitneye Kapılanlara Bedduası*
- 5. Fasil:** *Azgınları İmam'a Karşı Savaşa İten Faktörler*
- 6. Fasil:** *İmam'ın Azgınlarla Savaşındaki Hedefleri*
- 7. Fasil:** *Azgınlarla Savaş Konusunda Bazı Görüşler*





GİRİŞ

İmam Emirülmüminin (a.s), halkın kendisine eşi görülmemiş bir şekilde yönelmesi ve Müslümanların ardı arkası kesilmeyen ısrarlarından sonra hilafetin dizginlerini eline aldı. Yaptığı hamaset yüklü ilk konuşmasında hükümet siyasetini açık bir şekilde beyan etti. İslam açısından temeli olmayan yersiz ayrıcalık ve imtiyazları kaldıracağını, sosyal hayatta köklü değişime gideceğini; toplumda çeşitli açılardan varsayılan birtakım hayali üstünlükler ve ayrıcalıkları söküp atacağını belirtti. Çünkü tüm bunlar, halkın alışkanlık hâline getirdiği bisetten önceki cahiliye geleneklerinin özelliklerini taşıyordu.¹

Bu eşitliğe birçoklarının tahammül edemeyeceği ortadaydı. Onlar, bir anda sahip oldukları mevki ve imtiyazları kaybetmeyi göze alamıyorlardı. Hatta Osman'ın öldürülmesi olayında suyu karıştırarak bula-nık suda balık avlamaya ve makam elde etmeye çalışanlar, şimdilerde hiç sakın duramıyor; hiçbir ayrıcalık ve üstünlüğü olmadığı halde ümmetin sırtından yıllarca asalak gibi geçinen ve merkezî hükümete aldırış etmeden istediklerini yapan birtakım çıkarıcılar, bu siyasî tufana dayanamıyorlardı.

İşte, bu yüzden, İmam'ın (a.s) hükümetinden henüz birkaç gün geçmemişti ki tepkiler başladı. Basit bahaneler ve içi boş gerekçelerle onun karşısına çıkarak, yaklaşık beş yıl süren hükümetini savaşlarla kana boyadılar.

Bu tepkilerin temeli ve çıkış noktasındaki şahsiyetleri dikkate aldığımızda, özellikle de Cemel ve Nehrevan aktörlerini göz önünde bulundurduğumuzda durum daha çok ağırlaşmakta ve bir o kadar da zorlaşmaktadır. Nitekim İmam (a.s) defalarca bu konu üzerindeki perdeyi

1-Bkz: *İmam Ali Ansiklopedisi*, Alevî Reformlar, c.4, s.147.



kaldırmış ve şöyle buyurmuştur: **Eğer ben aranızda olmasaydım, Cemel ve Nehrevan ashabı öldürülmezdi.**¹

Yine şöyle buyurmuştur: **Doğrusu ben fitnenin gözünü çıkardım; dalga dalga yayılan karanlığına ve şiddetle artan azgınlığa benim dışımda kimse dalamazdı.**²

"**Sahabe**" ve "**sabıkîn**" gibi parlak ve aldatıcı unvanların arkasına saklanmış, alınları secdeden nasırlaşmış abid kılığındaki cahillerin üzerinde yığılmış fasit düşünceleri, yerleşik cehaleti ve kökleşmiş şirk bulutlarını kim dağıtabilirdi ki?! Kimin bunların kökünü kazımaya gücü yetebilirdi ki?!

Evet, görüldüğü gibi Ali'nin (a.s) işi oldukça zordu. Resulullah (s.a.a) zaman aynasında tüm bu olacakları gördüğü içindir ki defalarca bu konuya işarette bulunmuş ve İmam'a hitaben şöyle buyurmuştur: **"Benim tenzil (Kurân) üzere savaştığım gibi sen de tevil (Kurân'ın yorumu) üzere savaşıyorsun!"**

Yine, İmam hakkında şöyle buyuruyordu: **"Ali b. Ebu Talib benim kardeşim ve vasımdır; ben nasıl Kurân'ın tenzili üzere savaştıysam o da benden sonra Kurân'ın tevilî üzere savaşıacaktır!"**

Resulullah (s.a.a) daha da öteye giderek İmam aleyhinde savaş ateşini çıkaranların kimliklerini de açıklamış, şöyle buyurmuştur: **"Allah'a andolsun ki bu (kişi), benden sonra Kasıtîn, Nakısîn ve Marı-kînle savaşıacaktır."**³

Buna dayalı olarak da sahabelerden bazıları, İmam (a.s) hilafete gelmeden önce bu gerçek hakkında konuşuyorlardı.⁴

1-el-Gârât, c.1, s.7 ve s.16; Tarih-i Yakubî, c.2, s.193; Kitab-ı Süleym b. Kays, c.2, s.870, h.48; Biharu'l-Envar, c.33, s.366, h.559; Hasais-i Emirülmüminin, Nesaî, s.324, h.188; Kenzu'l-Ummal, c.11, s.298, h.31565.

2-Nehcü'l-Belaga, 93. hutbe; el-Garat, c.1, s.6; Tarih-i Yakubî, c.2, s.193; Biharu'l-Envar, c.41, s.348, h.61; Yenabiu'l-Mevedde, c.3, s.433, h.3.

3-**Kasıtîn**: Hakka baş kaldıranlar, azgınlar anlamına gelir. Sıffin Savaşı'nı çıkaran Muaviye ve yandaşları hakkında bu ifade kullanılmıştır. **Nakısîn**, ahitlerini bozanlar anlamına gelir; Cemel harbini çıkaranlara bu isim verilmiştir. **Marıkîn** ise, haktan ve dinden çıkanlar anlamına gelir. Nehrevan Savaşı'nda İmam'a karşı savaşan Hariciler için kullanılmıştır. Çev.

4-Bkz: s.11, "Peygamber'in Halkı Ali'ye Karşı Savaştan Sakındırması" ve s.17 "Peygamberin, Kendisinden Sonra Gerçekleşecek Fitneleri Bildirmesi".



Resulullah (s.a.a) dini tebliğ etmekle sorumlu olduğu gibi ümmetin gelecekte karşılaşacağı hadiseler konusunda da gerekli açıklamayı yapmakla görevliydi. Zira onun dini ebedi olmakla, tüm zaman ve mekânları kapsamakla nitelendirilmiştir. Bu yüzden tüm bu çatışmaları haber veriyor ve fitne çıkaranları insanlara tanıtıyordu. Batıl ehli arasında zikrettiği bu kimseleri bir avuç fitneci, zalim ve azgın grup olarak tanımlayarak şöyle buyuruyordu: **"Ey Ali! Yakında sen haklı olduğun halde sana karşı azgın bir grup savaşıacaktır. O gün sana yardım etmeyen benden değildir!"**¹

Öte yandan Resulullah (s.a.a), İmam'ın genel olarak üstün kişiliğini, onun hakla ve hakkın daima onunla olduğunu ifade ettikten sonra savaşlarında da haklı ve isabetli olduğunu herkes için açıklamış, şöyle buyurmuştu: **"Sen... benim sünnetim için savaşırsın!"**², **"Ali'nin savaşı Allah'ın savaşıdır."**³, **"Senin savaşın benim savaşımıdır"**⁴, **"Senin savaşın benim savaşım, senin barışın benim barışımdır"**⁵. Nitekim bunlar gibi daha birçok hadis mevcuttur.

Resulullah (s.a.a) tüm bu sözleriyle, gelecekte şahıslar ve ortaya koydukları davranışlar belirgin olsun, hak ile batıl birbirinden ayırt edilsin diye İmam'ın (a.s) ilahî makamını böylece ortaya koyuyordu.

Şimdi, bu kısa bakışın ardından yukarıda belirtilen konuları aydınlatacak hadisleri ve belgeleri inceleyelim:

1-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.473, h.9044; Kenzu'l-Ummal, c.11, s.613, h.32970.

2-Müsned-i Ebi Yelâ, c.1, s.271, h.524; el-Menakıb, Harezmî, s.129, h.143; Yenabiu'l-Mevedde, c.1, s.374, h.3; Kenzu'l-Ummal, c.1, s.13, h.374; Kenzu'l-Fevaid, c.2, s.179; Şerhu'l-Ahbar, c.1, s.113, h.35; Kitab-ı Suleym b. Kayıs, c.2, s.569, h.2 ve s.769, h.25; el-Menakıb, Kufi, c.1, s.351, h.278.

3-el-Hisal, s.496, h.5; el-Emali, Saduk, s.149, h.146 ve s.85, h.52; Bişaretu'l-Mustafa, s.20.

4-el-Menakıb, İbn-i Magazilî, s.50, h.73; Tefsir-i Furat, s.266, h.360.

5-el-Emali, Şeyh Tusi, s.364, h.763; Kenzu'l-Fevaid, c.2, s.179; Şerhu'l-Ahbar, c.2, s.102; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.217; el-Menakıb, Harezmî, s.129, h.143.



الفصل الأول

تحذير النبي من محاربة الإمام

- 1975 . رسول الله (صلى الله عليه وآله) : حَرْبٌ عَلَيَّ حَرْبُ اللَّهِ ، وَسَلْمٌ عَلَيَّ سِلْمُ اللَّهِ¹ .
- 1976 . عنه (صلى الله عليه وآله) : وَلَايَةُ عَلِيٍّ بِنِ أَبِي طَالِبٍ وَلَايَةُ اللَّهِ ، وَحُبُّهُ عِبَادَةُ اللَّهِ ، وَاتِّبَاعُهُ فَرِيضَةُ اللَّهِ ، وَأَوْلِيَاؤُهُ أَوْلِيَاءُ اللَّهِ ، وَأَعْدَاؤُهُ أَعْدَاءُ اللَّهِ ، وَحَرْبُهُ حَرْبُ اللَّهِ ، وَسَلْمُهُ سِلْمُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ² .
- 1977 . عنه (ص) . لِعَلِيٍّ (ع) . : قَاتَلَ اللَّهُ مَنْ قَاتَلَكَ ، وَعَادَى مَنْ عَادَاكَ³ .
- 1978 . عنه (صلى الله عليه وآله) : يَا عَلِيُّ ، حَرْبُكَ حَرْبِي ، وَحَرْبِي حَرْبُ اللَّهِ⁴ .
- 1979 . عنه (صلى الله عليه وآله) : حَرْبُكَ . يَا عَلِيُّ . حَرْبِي ، وَسَلْمُكَ سِلْمِي⁵ .

1 . الخصال : ص 496 ح 5 ، الأُمالي للصدوق : ص 149 ح 146 ، بشارة المصطفى : ص 20 ، جامع الأخبار : ص 51 ح 56 كُلُّهَا عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ .

2 . الأُمالي للصدوق : ص 85 ح 52 ، بشارة المصطفى : ص 153 ، روضة الواعظين : ص 114 ، جامع الأخبار : ص 50 ح 54 كُلُّهَا عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ .

3 . الجمل : ص 81 ، الاحتجاج : ج 1 ص 330 ح 55 عَنْ جَابِرِ الْجَعْفِيِّ عَنْ الْإِمَامِ الْبَاقِرِ عَنْ الْإِمَامِ عَلِيِّ (عَلَيْهِمَا السَّلَام) عَنْهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) ، بشارة المصطفى : ص 166 ، مائة منقبة : ص 99 ح 43 كِلَاهُمَا عَنْ رَافِعِ مَوْلَى عَائِشَةَ ، الأُمالي للصدوق : ص 757 ح 1021 عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ الْإِمَامِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ (عَلَيْهِمُ السَّلَام) عَنْهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَفِيهِ صَدْرُهُ ؛ الْإِصَابَةُ : ج 3 ص 82 ح 3254 عَنْ ابْنِ الزَّيْبِرِ .

4 . كفاية الأثر : ص 184 عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ، بحار الأنوار : ج 36 ص 348 ح 216 .

5 . الإفصاح : ص 128 ، كنز الفوائد : ج 2 ص 179 عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ ، المناقب لابن شهر آشوب ج 3 ص 217 ، تفسير فرائد : ص 266 ح 360 ، شرح الأخبار : ج 2 ص 102 ، عوالي اللآلي : ج 4 ص 87 ح 108 ؛ المناقب لابن المغازلي : ص 50 ح 73 عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، المناقب للخوارزمي : ص 129 ح 143 عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ الْإِمَامِ زَيْنِ الْعَابِدِينَ عَنْ آبَائِهِ (عَلَيْهِمُ السَّلَام) عَنْهُ (ص) ، شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 221 .



BİRİNCİ FASIL

PEYGAMBERİN, HALKI ALİ'YE KARŞI SAVAŞTAN SAKINDIRMASI

1975-Resulullah (s.a.a): Ali'nin savaşı Allah'ın savaşı, Ali'nin barışı Allah'ın barışıdır.¹

1976-Resulullah (s.a.a): Ali b. Ebu Talib'in velayeti Allah'ın velayetidir; onu sevmek Allah'a ibadet, ona uymak Allah'ın farzıdır. Onun dostları Allah'ın dostları, onun düşmanları Allah'ın düşmanları, onun savaşı Allah'ın savaşı, onun barışı Allah'ın barışıdır.²

1977-Resulullah (s.a.a) [Ali'ye (a.s) hitaben]: Sana karşı savaşanı Allah öldürsün ve sana düşmanlık edene Allah düşmanlık etsin!³

1978-Resulullah (s.a.a): Ey Ali! Senin savaşın benim savaşım, benim savaşım Allah'ın savaşıdır.⁴

1979-Resulullah (s.a.a): Senin savaşın [ey Ali] benim savaşım, senin barışın benim barışımdır.⁵

1-el-Hisal, s.496, h.5; el-Emali, Saduk, s.149, h.146; Bişaretu'l-Mustafa, s.20; Camiu'l-Ahbar, s.51, h.56. Tamamı Cabir b. Abdullah el-Ensari'den.

2-el-Emali, Saduk, s.85, h.52; Bişaretu'l-Mustafa, s.153; Ravzatu'l-Vaizin, s.114; Camiu'l-Ahbar, s.50, h.54. Tamamı İbn-i Abbas'tan.

3-el-Cemel, s.81; el-İhticac, c.1, s.330, h.55, Cabir el-Cufi vasıtasıyla İmam Bakır'dan (a.s), İmam Ali'den (a.s) ve Resulullah'tan (s.a.a); Bişaretu'l-Mustafa, s.166; Mie Menkıbe, s.99, h.43, her ikisi de Ayşe'nin azat ettiği Rafi'den; el-Emali, Saduk, s.757, h.1021, Hasan b. Ali b. Fazzal İmam Rıza'dan ve babalarından (a.s), sadece ilk cümleyi nakletmiş; el-İsabe, c.3, s.82, h.3254, İbn-i Zübeyr'den.

4-Kıfayetu'l-Eser, s.184, Ümmü Seleme'den; Biharu'l-Envar, c.36, s.348, h.216.

5-el-İfşah, s.128; Kenzu'l-Fevaid, c.2, s.179, Cabir b. Abdullah el-Ensari'den; el-Menakıb, İbn-i Şehrâsub, c.3, s.217; Tefsir-i Furat, s.266, h.360; Şerhu'l-Ahbar, c.2, s.102; Evaliu'l-Leali, c.4, s.87, h.108; el-Menakıb, İbn-i Magazilî, s.50, h.73, İbn-i Abbas'tan; el-Menakıb, Harezmi, s.129, h.143, Zeyd b. Ali'den, İmam Zeynelabidin'den ve babalarından (a.s); Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.221.



1980 . الإمام عليّ (ع) عن رسول الله (ص) : أَنَّهُ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ : ﴿فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾¹ ، قِيلَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَصْحَابُ النَّارِ ؟ قَالَ : مَنْ قَاتَلَ عَلِيًّا بَعْدِي ، أُولَئِكَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ مَعَ الْكُفَّارِ ؛ فَقَدْ كَفَرُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ . أَلَا وَإِنَّ عَلِيًّا مِنِّي ، فَمَنْ حَارَبَهُ فَقَدْ حَارَبَنِي وَأَسْخَطَ رَبِّي .

ثُمَّ دَعَا عَلِيًّا (عليه السلام) فَقَالَ : يَا عَلِيُّ ، حَرْبُكَ حَرْبِي ، وَسِلْمُكَ سِلْمِي ، وَأَنْتَ الْعَلَمُ فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَ أُمَّتِي بَعْدِي² .

1981 . رسول الله (صلى الله عليه وآله) : يَا عَلِيُّ ، حَرْبُكَ حَرْبِي ، وَسِلْمُكَ سِلْمِي ، وَحَرْبِي حَرْبُ اللَّهِ ، وَمَنْ سَأَلَكَ فَقَدْ سَأَلَنِي ، وَمَنْ سَأَلَنِي فَقَدْ سَأَلَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ³ .

1982 . الأُمَامِي لِلطُّوسِي عَنْ عَطِيَّةَ بْنِ سَعْدٍ الْعَوْفِيِّ عَنْ مَحْدُوجِ بْنِ زَيْدٍ الدُّهْلِيِّ . وَكَانَ فِي وَفْدِهِ قَوْمُهُ إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) فَتَلَا هَذِهِ الْآيَةَ : ﴿لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾⁴ - : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ؟ قَالَ : مَنْ أَطَاعَنِي وَسَلَّمَ لِهَذَا مِنْ بَعْدِي .

قَالَ : وَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بِكَفِّ عَلِيٍّ (عليه السلام) . وَهُوَ يَوْمئِذٍ إِلَى جَنْبِهِ . فَرَفَعَهَا ، وَقَالَ : أَلَا إِنَّ عَلِيًّا مِنِّي ، وَأَنَا مِنْهُ ، فَمَنْ حَادَّهُ فَقَدْ حَادَّنِي ، وَمَنْ حَادَّنِي فَقَدْ أَسْخَطَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ .

1 . البقرة : 275 .

2 . الأُمَامِي لِلطُّوسِي : ص 364 ح 763 عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ رَزِينٍ عَنِ الْإِمَامِ الرُّضَا عَنْ آبَائِهِ (عليهم السلام) وَرَاجِعِ تَفْسِيرِ فَرَاتٍ : ص 477 ح 623 وَ 624 .

3 . الأُمَامِي لِلصَّدُوقِ : ص 656 ح 891 ، بِشَارَةِ الْمُصْطَفَى : ص 180 كِلَاهُمَا عَنِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ عَنِ الْإِمَامِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ (عليهم السلام) ، فَضَائِلِ الشَّيْعَةِ : ص 56 ح 17 عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنِ الْإِمَامِ الصَّادِقِ (عليه السلام) عَنْهُ (صلى الله عليه وآله) نَحْوُهُ .

4 . الحشر : 20 .



1980-İmam Ali (a.s) [Resulullah'tan (s.a.a)]: "*Onlar ateş ehli-dirler ve orada kalıcıdırlar*"¹ ayetini okuduğunda "Ey Allah'ın Resulü! Ateş ehli kimlerdir?" diye soruldu. Bunun üzerine "Benden sonra Ali'ye karşı savaşanlar, kâfirlerle birlikte ateş ehlidirler; zira onlar kendilerine hak geldikten sonra inkâr etmişlerdir. İyi bilin ki Ali bendendir; o halde kim ona karşı savaşırsa bana karşı savaşmış ve Rabbimi gazaplandırmıştır!" buyurdu.

Daha sonra Ali'yi çağırarak; "Ey Ali! Senin savaşın benim savaşım, senin barışın benim barışımdır; sen, benden sonra ümmetimle benim aramdaki alametsin!" dedi.²

1981-Resulullah (s.a.a): Ey Ali! Senin savaşın benim savaşım, senin barışın benim barışım, benim savaşım ise Allah'ın savaşıdır. Kim seninle barışıksa benimle barışıktır, kim de benimle barışıksa Allah ile barışıktır.³

1982-el-Emali, Tusî [Atiyye b. Sâd el-Avfî'den, o da Mahduc b. Zeyd ez-Zuhelî'den]: Kavminin Peygambere (s.a.a) gönderilmiş olan temsilcileri arasında iken Resulullah (s.a.a) şu "*Cehennem ehliyle cennet ehli bir olmaz; cennet ehli isteklerine erişenlerdir*"⁴ ayetini okudu. Ben de "Ey Allah'ın Resulü! Cennet ehli kimlerdir?" diye sorunca "Bana itaat eden ve benden sonra **buna** teslim olanlardır" dedi.

Mahduc der ki: Resulullah (s.a.a), o gün, yanında oturan Ali'nin elinden tutup (yukarıya) kaldırdı ve dedi ki: Bilesiniz ki Ali bendendir, ben de ondanım; kim ona düşmanlık ederse bana düşmanlık etmiştir; kim de bana düşmanlık ederse Allah'ı gazaplandırmıştır.

1-Bakara, 275.

2-el-Emali, Tusi, s.364, h.763, Ali b. Ali b. Ruzeyn'den, İmam Rıza'dan ve babalarından (a.s). ayrıca bkz: *Tefsir-i Furat*, s.477, h.623 ve 624.

3-el-Emali, Saduk, s.656, h.891; *Bişaretu'l-Mustafa*, s.180, her ikisi de Hasan b. Raşid'den, İmam Sadık'tan ve babalarından (a.s); *Fazailu's-Şia*, s.56, h.17, Ebu Basir vasıtasıyla İmam Sadık'tan (a.s) ve Resulullah'tan (s.a.a).

4-Haşr, 20.

ثُمَّ قَالَ : يَا عَلِيُّ ، حَرْبُكَ حَرْبِي ، وَسَلْمُكَ سِلْمِي ، وَأَنْتَ الْعَلَمُ بَيْنِي وَبَيْنَ أُمَّتِي .

قَالَ عَطِيَّةٌ : فَدَخَلْتُ عَلَى زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ فِي مَنْزِلِهِ فَذَكَرْتُ لَهُ حَدِيثَ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ ، فَقَالَ : مَا ظَنَنْتُ أَنَّهَ بَقِيَ مِمَّنْ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ هَذَا غَيْرِي ! أَشْهَدُ لَقَدْ حَدَّثَنَا بِهِ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) . ثُمَّ قَالَ : لَقَدْ حَادَّةٌ رِجَالُ سَمِعُوا رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) قَوْلَهُ هَذَا ، وَقَدْ رُدُّوا .¹

1983 . رسول الله (صلى الله عليه وآله) . لِعَلِيِّ وَفَاطِمَةَ وَالْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ (عليهم السلام) . : أَنَا حَرْبٌ لِمَنْ حَارَبْتُمْ ، وَسَلْمٌ لِمَنْ سَأَلْتُمْ² .

1984 . مسند ابن حنبل عن أبي هريرة : نَظَرَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) إِلَى عَلِيٍّ وَالْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ وَفَاطِمَةَ فَقَالَ : أَنَا حَرْبٌ لِمَنْ حَارَبَكُمْ ، وَسَلْمٌ لِمَنْ سَأَلَكُمْ³ .

1985 . رسول الله (صلى الله عليه وآله) : يَا عَلِيُّ ، سَتُقَاتِلُكَ الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَّةُ وَأَنْتَ عَلَى الْحَقِّ ، فَمَنْ لَمْ يَنْصُرْكَ يَوْمَئِذٍ فَلَيْسَ مِنِّي !⁴

1 . الأُمَالِي لِلطُّوسِي : ص 485 ح 1063 ، تَأْوِيلُ الْآيَاتِ الظَّاهِرَةِ : ج 2 ص 682 ح 10 وليس فيه ذيله من «قال عطية...»، بحار الأنوار : ج 38 ص 119 ح 62 ؛ ينابيع المودة : ج 1 ص 172 ح 19 نحوه .

2 . سنن الترمذي : ج 5 ص 699 ح 3870 ، سنن ابن ماجه : ج 1 ص 52 ح 145 ، المستدرک علی الصحیحین : ج 3 ص 161 ح 4714 ، المعجم الكبير : ج 3 ص 40 ح 2619 و 2620 ؛ كشف الغمة : ج 2 ص 154 كلها عن زيد بن أرقم .

3 . مسند ابن حنبل : ج 3 ص 446 ح 9704 ، المستدرک علی الصحیحین : ج 3 ص 161 ح 4713 ، تاريخ بغداد : ج 7 ص 137 ح 3582 ، المعجم الكبير : ج 3 ص 40 ح 2621 ، أسد الغابة : ج 3 ص 7 ح 2481 عن صبيح ، المناقب لابن المغازلي : ص 64 ح 90 ؛ الأُمَالِي لِلطُّوسِي : ص 336 ح 680 عن زيد بن أرقم ، الاعتقادات : ص 105 .

4 . تاريخ دمشق : ج 42 ص 473 ح 9044 عن عمار بن ياسر ، كنز العمال : ج 11 ص 613 ح 32970 .

Sonra da şöyle buyurdu: Ey Ali! Senin savaşın benim savaşım, senin barışın benim barışımdır; sen, benimle ümmetim arasındaki alametsin.

Atiyye der ki: Zeyd b. Erkam'ı evinde ziyaret edip ona Mahduc b. Zeyd'in hadisini zikrettiğimdede dedi ki: Bu sözü Resulullah'tan (s.a.a) duyanlar arasında benden başka hayatta kalan kimsenin olabileceğini sanmıyordum! Şahitlik ederim ki Resulullah (s.a.a) bu sözü bize bildirdi.

Sonra da şunları söyledi: Ne var ki Resulullah'tan (s.a.a) bu sözü duymuş olan bazı kimseler ona düşmanlık ederek (bu hakikate) sırt çevirdiler.¹

1983-Resulullah (s.a.a) [Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'e (*hepsine selam olsun*) hitaben]: Ben size karşı savaşanla savaşta, sizinle barışık olanla barıştayım.²

1984-Müsned-i İbn-i Hanbel [Ebu Hureyre'den]: Peygamber (s.a.a) Ali, Hasan, Hüseyin ve Fatıma'ya bakarak şöyle buyurdu: Ben size karşı savaşanla savaşta, sizinle barışık olanla barıştayım.³

1985-Resulullah (s.a.a): Ey Ali! Yakında sen haklı olduğun halde azgın bir grup sana karşı savaşacaktır; hâl böyleyken o gün sana yardım etmeyen benden değildir.⁴

1-*el-Emali*, Tusi, s.485, h.1063; *Tevilu'l-Ayati'z-Zahire*, c.2, s.682, h.10, "Atiyye der ki: ..." bölümü yer almamıştır; *Biharu'l-Envar*, c.38, s.119, h.62; *Yenabiu'l-Mevedde*, c.1, s.172, h.19.

2-*Sünen-i Tirmizî*, c.5, s.699, h.3870; *Sünen-i İbn-i Mace*, c.1, s.52, h.145; *el-Müstedrek ala's-Sahihayn*, c.3, s.161, h.4714; *el-Mucemu'l-Kebir*, c.3, s.40, h.2619 ve 2620; *Keşfu'l-Gumme*, c.2, s.154. Tamamı Zeyd b. Erkam'dan.

3-*Müsned-i İbn-i Hanbel*, c.3, s.446, h.9704; *el-Müstedrek ala's-Sahihayn*, c.3, s.161, h.4713; *Tarih-i Bağdat*, c.7, s.137, h.3582; *el-Mucemu'l-Kebir*, c.3, s.40, h.2621; *Usdu'l-Gabe*, c.3, s.7, h.2481, Sabih'ten; *el-Menakıb*, İbn-i Magazili, s.64, h.90; *el-Emali*, Tusi, s.336, h.680, Zeyd b. Erkam'dan; *el-İtikadat*, s.105.

4-*Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.473, h.9044, Ammar b. Yasir'den; *Kenzu'l-Ummal*, c.11, s.613, h.32970.

الفصل الثاني

إخبار النبي بالفتن بعده

1986 . الإمام علي (عليه السلام) : لَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ قَوْلَهُ : ﴿الْم * أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يَتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ۖ ءَامِنًا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ﴾¹ عَلِمْتُ أَنَّ الْفِتْنَةَ لَا تَنْزِلُ بِنَا وَرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بَيْنَ أَظْهُرِنَا ، فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، مَا هَذِهِ الْفِتْنَةُ الَّتِي أَخْبَرَكَ اللَّهُ تَعَالَى بِهَا ؟ فَقَالَ : يَا عَلِيُّ ، إِنَّ أُمَّتِي سَيُفْتَنُونَ مِنْ بَعْدِي .

فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَوَلَيْسَ قَدْ قُلْتُ لِي يَوْمَ أُحُدٍ حَيْثُ اسْتُشْهِدَ مَنْ اسْتُشْهِدَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَحِيزَتْ عَنِّي الشَّهَادَةُ فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيَّ ، فَقُلْتُ لِي : أَبْشِرْ ؛ فَإِنَّ الشَّهَادَةَ مِنْ وَرَائِكَ ؟ ! فَقَالَ لِي : إِنَّ ذَلِكَ لَكَذَلِكَ ، فَكَيْفَ صَبْرُكَ إِذَنْ ؟

فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، لَيْسَ هَذَا مِنْ مَوَاطِنِ الصَّبْرِ ، وَلَكِنْ مِنْ مَوَاطِنِ الْبُشْرِ وَالشُّكْرِ .

وَقَالَ : يَا عَلِيُّ ، إِنَّ الْقَوْمَ سَيُفْتَنُونَ بِأَمْوَالِهِمْ ، وَيَمْنُونَ بِدِينِهِمْ عَلَى رَبِّهِمْ ، وَيَتَمَنَّوْنَ رَحْمَتَهُ ، وَيَأْمَنُونَ سَطَوَتَهُ . وَيَسْتَحِلُّونَ حَرَامَهُ بِالشُّبُهَاتِ الْكَاذِبَةِ وَالْأَهْوَاءِ السَّاهِيَةِ ؛ فَيَسْتَحِلُّونَ الْحَمَرَ بِالنَّبِيدِ ، وَالسُّحْتَ بِالْهَدْيَةِ ، وَالرِّبَا بِالْبَيْعِ .

قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَبِأَيِّ الْمَنَازِلِ أَنْزَلَهُمْ عِنْدَ ذَلِكَ ؛ أَمْ بِمَنْزِلَةِ رَدَّةٍ ، أَمْ بِمَنْزِلَةِ فِتْنَةٍ ؟ فَقَالَ : بِمَنْزِلَةِ فِتْنَةٍ² .

1 . العنكبوت : 1 و 2 .

2 . نهج البلاغة : الخطبة 156 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 241 ح 191 ؛ كنز العمال : ج 16 ص 194 ح 44216 نقلا عن وكيع وراجع أسد الغابة : ج 4 ص 110 ح 3789 .

İKİNCİ FASIL

PEYGAMBERİN KENDİSİNDEN SONRA GERÇEKLEŞECEK FİTNELERİ BİLDİRMESİ

1986-İmam Ali (a.s): Noksan sıfatlarından münezzeh olan Allah katından "*Elif, Lam Mim; insanlar inandık demekle sınanmadan bırakılvereceklerini mi sanıyorlar?*"¹ ayeti nazil olduğunda anladım ki Resulullah (s.a.a) aramızdayken üzerimize fitne inmeyecek. Derken, "Ey Allah'ın Resulü, Allah'ın bu ayetle sana bildirdiği fitne nedir?" diye sordum.

Resulullah: Ey Ali, ümmetim benden sonra fitneye düşecek! diye cevap verdi.

Ben: Ya Resulullah! Hani Uhud günü Müslümanlardan bir grup şehit olmuştu da, şahadete erişememiş olmam bana pek ağır gelince "Müjdelerim seni; şahadet arkadadır" demiştin; öyle değil mi? diye sordum.

Resulullah: Evet, dediğin gibidir! O zaman nasıl sabredeceksin? dedi.

Ben: Ey Allah'ın Resulü! Bu, sabır yeri değil; müjde ve şükür yeridir, dedim.

Resulullah: Ey Ali! Bu kavim pek yakında mallarıyla aldanacak, dinleriyle Rablerine minnet etmeye kalkışacak, (bir yandan) O'nun rahmetini dilerken (bir yandan da) azabından güvende olacağını düşünecek. Hâl böyleyken (Allah'ın) haramını yalancı şüphelerle ve gaflete düşürücü isteklerle helâl kılacaklar! Derken içkiye nebiz (şıra), rüşvete hediye, faize alışveriş adını vererek tüm bunları helâl sayacaklar, dedi.

Ben: Ey Allah'ın Resulü! Böyle bir zamanda onları hangi konağa indireyim? Dinden dönmüş mü sayayım; fitneye düşmüş mü kabul edeyim? dedim.

Resulullah: Fitneye düşmüş kabul et, buyurdu.²

1-Ankebut, 1-2.

2-Nehcü'l-Belaga, 156. hutbe; Biharul-Envar, c.32, s.241, h.191; Kenzu'l-Ummal, c.16, s.194, h.44216, Veki'den. Ayrıca bkz: Usdu'l-Gabe, c.4, s.110, h.3789.

1987 . رسول الله (صلى الله عليه وآله) . في قوله تعالى : ﴿فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ﴾¹ . : نَزَلَتْ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ أَنَّهُ يَنْتَقِمُ مِنَ النَّاكِثِينَ وَالْقَاسِطِينَ بَعْدِي² .

1988 . تاريخ دمشق عن عبد الله : خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فَأَتَى مَنْزِلَ أُمِّ سَلَمَةَ ، فَجَاءَ عَلِيٌّ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : يَا أُمَّ سَلَمَةَ ، هَذَا . وَاللَّهِ . قَاتِلِ الْقَاسِطِينَ وَالنَّاكِثِينَ وَالْمَارِقِينَ بَعْدِي³ .

1989 . رسول الله (صلى الله عليه وآله) . لِعَلِيِّ (عليه السلام) . : تُقَاتِلُ بَعْدِي النَّاكِثِينَ وَالْقَاسِطِينَ وَالْمَارِقِينَ⁴ .

1990 . المستدرك على الصحيحين عن أبي أيوب الأنصاري : سَمِعْتُ النَّبِيَّ (ص) يَقُولُ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ : تُقَاتِلُ النَّاكِثِينَ وَالْقَاسِطِينَ وَالْمَارِقِينَ بِالطُّرُقَاتِ وَالنَّهْرَوَانِ وَالشَّعْفَاتِ . قَالَ أَبُو أَيُّوبَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، مَعَ مَنْ تُقَاتِلُ هَؤُلَاءِ الْأَقْوَامُ ؟ ! قَالَ : مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ⁵ .

1 . الزخرف : 41 .

2 . الفردوس : ج3 ص154 ح4417 ، الدر المنثور : ج7 ص380 نقلا عن ابن مردويه وكلاهما عن جابر بن عبد الله .

3 . تاريخ دمشق : ج42 ص470 ح9041 ، المناقب للخوارزمي : ص190 ح225 ، البداية والنهاية : ج7 ص306 ، مطالب السؤول : ص24 ، الرياض النضرة : ج3 ص226 ؛ كشف الغمة : ج1 ص126 والثلاثة الأخيرة عن ابن مسعود ، بشارة المصطفى : ص167 نحوه .

4 . الجمل : ص80 ، الشافي : ج3 ص61 ، كنز الفوائد : ج2 ص175 ، علل الشرائع : ص222 عن الإمام علي(ع) عنه(ص) وفيه «أمرت بقتال» بدل «تقاتل بعدي» وفي ذيله : «وروي هذا الحديث من ثمانية عشر وجهاً» ؛ شرح نهج البلاغة : ج1 ص201 و ج13 ص183 .

5 . المستدرك على الصحيحين : ج3 ص150 ح4675 .

1987-Resulullah (s.a.a) [Yüce Allah'ın "*Biz seni onlardan alıp götürsek de yine onlardan intikam alırız*"¹ sözü hakkında]: (Bu ayet) Ali b. Ebu Talib hakkında indi. O, benden sonra Nakısîn (ahitlerini bozanlar) ve Kasıtînden (azgınlardan) intikam alacaktır.²

1988-Tarih-i Dimeşk [Abdullah'tan]: Resulullah (s.a.a) dışarı çıkıp Ümmü Seleme'nin evine vardı. Derken Ali de (a.s) çıkageldi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu: Ey Ümmü Seleme! Bu [vallahî] benden sonra Kasıtîn (azgınlar), Nakısîn (ahitlerini bozanlar) ve Marıkîni (haktan çıkanlar) öldürecektir.³

1989-Resulullah (s.a.a) [Ali'ye (a.s) hitaben]: Sen, benden sonra Nakısîn, Kasıtîn ve Marıkîne karşı savaşacaksın.⁴

1990-el-Müstedrek ale's-Sahihyn [Ebu Eyyub el-Ensarî'den]: Peygamberin (s.a.a) Ali b. Ebu Talib'e "Sen, Nakısîn, Kasıtîn ve Marıkîne karşı yollarda, nehirlerde ve tepelerde savaşacaksın" dediğini duydum.

Ebu Eyyub der ki: "Ey Allah'ın Resulü! Bu topluluklar kiminle savaşacak?!" diye sordum; "Ali b. Ebu Talib ile" dedi.⁵

1-Zuhruf, 41.

2-el-Firdevs, c.3, s.154, h.4417; ed-Dürri'l-Mensur, c.7, s.380, İbn-i Merdevih'den. Her iki kaynak da Cabir b. Abdullah'tan.

3-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.470, h.9041; el-Menakıb, Harezmi, s.190, h.225; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.306; Metalibu's-Suul, s.24; er-Riyazu'n-Nazra, c.3, s.226; Keşfu'l-Gumme, c.1, s.126, son üç kaynak İbn-i Mesut'tan; Bişaretu'l-Mustafa, s.167.

4-el-Cemel, s.80; eş-Şafi, c.3, s.61; Kenzu'l-Fevaid, c.2, s.175; İlelu's-Şerayi, s.222, İmam Ali'den (a.s) ve Resulullah'tan (s.a.a), "Benden sonra... savaşacaksın" ifadesi yerine "savaşmakla emrolundun" ibaresi nakledilmiş ve devamında "Bu hadis, on sekiz şekilde rivayet edilmiştir" denmiştir; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.201 ve c.13, s.183.

5-el-Müstedrek ala's-Sahihyn, c.3, s.150, h.4675.

1991 . الإمام الصادق (عليه السلام) . في حديث طويل . : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لِأُمِّ سَلَمَةَ : يَا أُمَّ سَلَمَةَ اسْمَعِي وَأَشْهَدِي ! هَذَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ ، وَإِمَامُ الْمُتَّقِينَ ، وَقَائِدُ الْعُرَى الْمُحَجَّلِينَ ، وَقَاتِلُ النَّاكِثِينَ وَالْمَارِقِينَ وَالْقَاسِطِينَ .

قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، مَنِ النَّاكِثُونَ ؟

قَالَ : الَّذِينَ يُبَايِعُونَهُ بِالْمَدِينَةِ وَيَتَكُونُونَ بِالْبَصْرَةِ .

قُلْتُ : مَنِ الْقَاسِطُونَ ؟ قَالَ : مُعَاوِيَةُ وَأَصْحَابُهُ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ .

ثُمَّ قُلْتُ : مَنِ الْمَارِقُونَ ؟ قَالَ : أَصْحَابُ النَّهْرَوَانِ¹ .

1992 . المناقب للخوارزمي عن عبد الله [بن العباس] : حَرَجَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) مِنْ عِنْدِ زَيْنَبِ بِنْتِ جَحْشٍ ، فَأَتَتْ بَيْتَ أُمِّ سَلَمَةَ . وَكَانَ يَوْمُهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) . فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ جَاءَ عَلِيُّ ، فَدَقَّ الْبَابَ دَقًّا خَفِيًّا ، فَاسْتَبَتَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) الدَّقَّ وَأَنْكَرَتْهُ أُمُّ سَلَمَةَ ، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : قَوْمِي فَافْتَحِي لَهُ الْبَابَ !

فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، مَنْ هَذَا الَّذِي بَلَغَ مِنْ خَطَرِهِ مَا أَفْتَحُ لَهُ الْبَابَ ، فَأَتَلَقَاهُ بِمَعَاصِمِي ، وَقَدْ نَزَلَتْ فِي آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ بِالْأَمْسِ ؟ !

فَقَالَ لَهَا . كَالْمُغْضَبِ . : إِنَّ طَاعَةَ الرَّسُولِ طَاعَةُ اللَّهِ ، وَمَنْ عَصَى الرَّسُولَ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ ، إِنَّ بِالْبَابِ رَجُلًا لَيْسَ بِالنَّزِقِ وَلَا بِالْحَرِيقِ ، يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ، وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ .

1 . معاني الأخبار : ص 204 ح 1 عن المفصل بن عمر ، الأماي للصدوق : ص 464 ح 620 ، الأماي للطوسي : ص 425 ح 952 ، بشارة المصطفى : ص 59 والثلاثة الأخيرة عن المفصل بن عمر عن الإمام الصادق عن أبيه عن جدّه (عليهم السلام) ، الاحتجاج : ج 1 ص 462 ح 106 عن أم سلمة .

1991-İmam Sadık (a.s) [Uzunca bir hadiste]: Resulullah (s.a.a) Ümmü Seleme'ye hitaben: Ey Ümmü Seleme! İşit ve şahitlik et ki şu Ali b. Ebu Talib Müslümanların efendisi, takva ehlinin imamı ve alnı ak olanların önderidir; Nakısîn, Marıkîn ve Kasıtîni o öldürecek, dedi.

(Ravi der ki): Ey Allah'ın Resulü! Nakısîn kimlerdir? diye sordum.

Resulullah: Medine'de ona biat edip Basra'da biatlerini bozanlardır, diye cevap verdi.

(Ravi): Kasıtîn kimlerdir? diye sordum.

Resulullah: Muaviye ve Şam ehlinen bazı yandaşlarıdır, dedi.

(Ravi): Marıkîn kimlerdir? diye sordum.

Resulullah: Nehrevan ehlidir, diye cevap verdi.¹

1992-el-Menakıb, Harezmi [Abdullah b. Abbas'tan]: Peygamber (s.a.a), Zeyneb Bint-i Cahş'ın yanından çıkıp Ümmü Seleme'nin evine girdi. [O gün Resulullah (s.a.a) için Ümmü Seleme'nin sırasıydı.] Çok geçmemişti ki Ali de çıkageldi ve hafifçe kapıyı çaldı. Resulullah (s.a.a) kapının çalındığı konusunda tereddüt etmişti. Ümmü Seleme kapının çalındığını inkâr edince Resulullah (s.a.a), Ümmü Seleme'ye hitaben "Kalk ve ona kapıyı aç!" buyurdu.

Ümmü Seleme: Ey Allah'ın Resulü! Daha dün Allah'ın kitabından benim hakkımda bir ayet nazil olmuşken yüzüne kapıyı açmamı ve onu karşılamamı istediğin böylesi bir makama sahip bu kişi acaba kim olabilir? diye sordu.

Peygamber (s.a.a) [adeta öfkelenmişçesine]: Resule itaat, Allah'a itaattir; kim Resul'e itaatsizlik ederse Allah'a itaatsizlik etmiştir. Kapıdaki kişi hafife alınacak beyinsiz biri değil; o öyle bir kimse ki Allah'ı ve Resulünü sever; Allah ve Resulü de onu sever!

1-Maani'l-Ahbar, s.204, h.1, Mufazzal b. Ömer'den; el-Emali, Saduk, s.464, h.620; el-Emali, Tusi, s.425, h.952; Bişaretu'l-Mustafa, s.59, son üçü Mufazzal b. Ömer vasıtasıyla İmam Sadık'tan, babasından ve dedesinden (a.s); el-İhticac, c.1, s.462, h.106, Ümmü Seleme'den.

فَفَتَحْتُ لَهُ الْبَابَ ، فَأَخَذَ بَعْضَادَتِي الْبَابَ ، حَتَّى إِذَا لَمْ يَسْمَعْ حِسًّا وَلَا حَرَكَةً
وَصِرْتُ إِلَى خِدْرِي اسْتَأْذَنَ ، فَدَخَلَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : أ تَعْرِفِينَهُ ؟
قُلْتُ : نَعَمْ ، هَذَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ .

قَالَ : صَدَقْتَ ، سِحْنَتُهُ مِنْ سِحْنَتِي ، وَلَحْمُهُ مِنْ لَحْمِي ، وَدَمُهُ مِنْ دَمِي ، وَهُوَ
عَيْبَةُ عِلْمِي .

إِسْمَعِي وَاشْهَدِي ! هُوَ قَاتِلُ النَّاكِثِينَ وَالْقَاسِطِينَ وَالْمَارِقِينَ مِنْ بَعْدِي . إِسْمَعِي
وَاشْهَدِي ! هُوَ وَاللَّهُ مُحْيِي سُنَّتِي . إِسْمَعِي وَاشْهَدِي ! لَوْ أَنَّ عَبْدًا عَبَدَ اللَّهَ أَلْفَ عَامٍ
مِنْ بَعْدِ أَلْفِ عَامِ بَيْنَ الرُّكْنِ وَالْمَقَامِ ثُمَّ لَقِيَ اللَّهَ مُبْغِضًا لِعَلِيِّ لَا كَبَّهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
عَلَى مَنْخَرِهِ فِي النَّارِ¹ .

1993 . رسول الله (صلى الله عليه وآله) : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَوْحَى إِلَيَّ أَنَّهُ
جَاعِلٌ لِي مِنْ أُمَّتِي أَخًا وَوَارِثًا وَخَلِيفَةً وَوَصِيًّا . فَقُلْتُ : يَا رَبِّ ، مَنْ هُوَ ؟ فَأَوْحَى إِلَيَّ
عَزَّ وَجَلَّ : يَا مُحَمَّدُ ، إِنَّهُ إِمَامُ أُمَّتِكَ ، وَحُجَّتِي عَلَيْهَا بَعْدَكَ .

فَقُلْتُ : يَا رَبِّ مَنْ هُوَ ؟ فَأَوْحَى إِلَيَّ عَزَّ وَجَلَّ : يَا مُحَمَّدُ ، ذَاكَ مَنْ أَحْبَبُهُ وَيُحِبُّنِي ،
ذَاكَ الْمَجَاهِدُ فِي سَبِيلِي ، وَالْمُقَاتِلُ لِنَاكِثِي وَعَهْدِي وَالْقَاسِطِينَ فِي حُكْمِي وَالْمَارِقِينَ مِنْ
دِينِي ، ذَاكَ وَلِيِّي حَقًّا ، زَوْجُ ابْنَتِكَ ، وَأَبُو وَلَدِكَ ؛ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ² .

1 . المناقب للخوارزمي : ص 86 ح 77 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 470 ح 9042 ؛ علل الشرائع :
ص 65 ح 3 عن عبد الله بن عباس وكلاهما نحوه .

2 . الأمالي للصدوق : ص 641 ح 867 عن ابن عباس ، بحار الأنوار : ج 38 ص 107 ح 35 .

(Ümmü Seleme der ki): Derken kapıyı açtım. O, kapının iki kenarından da tutmuştu. Herhangi bir (ayak) sesi ve hareketi duymamışken ben tesettürüme büründüm. Sonra izin istedi ve içeri girdi.

Resulullah (s.a.a): Onu tanıyor musun? diye sordu.

Ben: Evet, bu, Ali b. Ebu Talib'dir, dedim.

Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu: Doğru söyledin; onun derisi derimden, eti etimden, kanı kanımdandır; ilmimin mahzeni odur. İşit ve şahitlik et ki o, benden sonra Nakısîn, Kasıtîn ve Marıkînle savaşıacak; andolsun ki benim sünnetimi de o ihya edecektir. Yine işit ve şahitlik et ki eğer bir kul, Rükün ile Makam arasında bir milyon yıl Allah'a ibadet etse, sonra da Ali'ye düşman olarak Allah'ın huzuruna çıksa, hiç kuşkusuz Allah, onu kıyamet günü burnu yere sürülmüş olarak ateşe atacaktır!¹

1993-Resulullah (s.a.a): Şanı yüce Allah ümmetimden bana bir kardeş, varis, halife ve vasi kılacağını vahyetti. "Ey Rabbim, kimdir o?" diye sorduğumda izzet ve celâl sahibi (Rabbim); "Ey Muhammed! O, ümmetinin imamı ve senden sonra onlar üzerindeki hüccetimdir" diye vahiyde bulundu.

(Yine) "Ey Rabbim, kimdir o?" diye sordum. "Ey Muhammed! O, benim sevdiğim kimsedir; o da beni sever. Yolumdaki mücahittir; ahdimi bozanlar, hükmüme baş kaldıranlar ve dinimden çıkanlarla savaşıır. İşte o, benim gerçek dostumdur. Bu kimse senin kızının eşi ve evlatlarının babası Ali b. Ebu Talib'dir" diye vahyetti.²

1-el-Menakıb, Harezmi, s.86, h.77; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.470, h.9042; İlelu's-Şerayi, s.65, h.3, Abdullah b. Abbas'tan.

2-el-Emali, Saduk, s.641, h.867, İbn-i Abbas'tan; Biharu'l-Envar, c.38, s.107, h.35.

1994 . شرح نهج البلاغة . في شرح قوله (عليه السلام) : فَلَمَّا تَهَضَّتْ بِالْأَمْرِ نَكَّتْ طَائِفَةً ، وَمَرَقَتْ أُخْرَى ، وَفَسَقَ آخَرُونَ . : فَأَمَّا الطَّائِفَةُ النَّاكِثَةُ فَهُمْ أَصْحَابُ الْجَمَلِ ، وَأَمَّا الطَّائِفَةُ الْفَاسِقَةُ فَأَصْحَابُ صِفِّينَ ، وَسَمَّاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) الْقَاسِطِينَ ، وَأَمَّا الطَّائِفَةُ الْمَارِقَةُ فَأَصْحَابُ النَّهْرَوَانِ .

وَأَشْرْنَا نَحْنُ بِقَوْلِنَا : «سَمَّاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) الْقَاسِطِينَ» إِلَى قَوْلِهِ (عليه السلام) : «سَتَقَاتِلُ بَعْدِي النَّاكِثِينَ وَالْقَاسِطِينَ وَالْمَارِقِينَ» ، وَهَذَا الْخَبَرُ مِنْ دَلَائِلِ نُبُوَّتِهِ (صلى الله عليه وآله) ؛ لِإِنَّهُ إِخْبَارٌ صَرِيحٌ بِالْغَيْبِ ، لَا يَحْتَمِلُ التَّمْوِيَةَ وَالتَّدْلِيلَ كَمَا تَحْتَمِلُهُ الْأَخْبَارُ الْمَجْمَلَةُ ، وَصَدَّقَ قَوْلُهُ (صلى الله عليه وآله) : «وَالْمَارِقِينَ» قَوْلُهُ أَوَّلًا فِي الْخَوَارِجِ : «يَمُرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمُرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ» .

وَصَدَّقَ قَوْلُهُ (عليه السلام) : «النَّاكِثِينَ» كَوُفُّهُمْ نَكُتُوا الْبَيْعَةَ بِإِدْيَ بَدْءٍ ، وَقَدْ كَانَ (عليه السلام) يَتْلُو وَقْتُ مُبَايَعَتِهِمْ لَهُ : ﴿فَمَنْ نَكَتَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ﴾¹ . وَأَمَّا أَصْحَابُ صِفِّينَ فَإِنَّهُمْ عِنْدَ أَصْحَابِنَا مُخَلَّدُونَ فِي النَّارِ ؛ لِفِسْقِهِمْ ، فَصَحَّ فِيهِمْ قَوْلُهُ تَعَالَى : ﴿وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا﴾² .³

1 . الفتنج : 10 .

2 . الجن : 15 .

3 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 200 .

1994-Şerh-i Nehcü'l-Belaga ["Hükümeti ele geçirdiğimde bir grup ahdini bozdu, başka bir grup dinden çıktı, diğerleri de fâsık oldular" sözünün şerhinde]: Biatini bozanlar, Cemel ashabıdır; fâsık taife Sıffin ashabıdır; Resulullah (s.a.a) onlara Kasıtîn ismini vermiştir; dinden çıkan grup ise Nehrevan ashabıdır.

"Resulullah (s.a.a) onlara Kasıtîn ismini verdi" ifadesiyle Peygamberin (s.a.a) şu sözüne dikkat çekmek istedik: **"Benden sonra çok yakında Nakısîn, Kasıtîn ve Marıkînle savaşıacaksınız!"** Bu haber, onun nübüvvetinin delillerindendir. Zira burada açık şekilde gaipten haber vermiştir. Zira bu hadiste bazı mücmel haberlerde görülebilen herhangi bir şüphe ve tereddüt de yoktur.

Onun Hariciler hakkında daha evvel buyurduğu **"Okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkarlar"** sözü de "Marıkîn" ifadesini tasdik etmektedir. "Nakısîn" sözünü de onların daha işin başında biatlerini bozmuş olmaları onaylamaktadır. Zira onlar biat ettikleri sırada Ali şu ayeti okumuştur: *"Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur."*¹ Sıffin ashabına gelince; onlar bizim âlimlere göre sapkınlıklarından dolayı ebedî olarak ateştedirler ve Yüce Allah'ın şu sözü, onlar hakkında geçerlidir: *"Hak yolundan sapanlara (Kasıtîn) gelince; onlar cehenneme odun olmuşlardır!"*^{2/3}

1-Feth, 10.

2-Cin, 15.

3-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.200.

الفصل الثالث

أمر النبي بقتال المفتونين

- 1995 . الإمام عليّ (عم) . يَوْمَ النَّهْرَوَانِ . : أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ (ص) بِقِتَالِ النَّاكِثِينَ وَالْمَارِقِينَ وَالْقَاسِطِينَ¹ .
- 1996 . عنه(عليه السلام) : عَهْدَ إِلَيَّ النَّبِيِّ(ص) أَنْ أُقَاتِلَ النَّاكِثِينَ وَالْقَاسِطِينَ وَالْمَارِقِينَ² .
- 1997 . عنه(عليه السلام) : أُمِرْتُ بِقِتَالِ النَّاكِثِينَ وَالْقَاسِطِينَ وَالْمَارِقِينَ³ .
- 1998 . عنه(ع) : أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاكِثِينَ وَالْقَاسِطِينَ وَالْمَارِقِينَ ، فَفَعَلْتُ مَا أُمِرْتُ بِهِ ؛ فَأَمَّا النَّاكِثُونَ : فَهُمْ أَهْلُ الْبَصْرَةِ وَغَيْرُهُمْ مِنْ أَصْحَابِ الْجَمَلِ ، وَأَمَّا الْمَارِقُونَ : فَهُمْ الْخَوَارِجُ ، وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ : فَهُمْ أَهْلُ الشَّامِ وَغَيْرُهُمْ مِنْ أَحْزَابٍ مُعَاوِيَةَ⁴
- 1999 . عنه(ع) - فِي لَوْنِ الْعَصَا - : أَلَا وَقَدْ قَطَعْتُمْ قَيْدَ الْإِسْلَامِ ، وَعَظَلْتُمْ خُدُودَهُ ، وَأَمْتُم أَحْكَامَهُ . أَلَا وَقَدْ أَمَرَنِي اللَّهُ بِقِتَالِ أَهْلِ الْبَغْيِ وَالنَّكَثِ وَالْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ .

1 . تاريخ بغداد : ج 8 ص 340 ح 4447 عن خلود العصري ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 468 عن زيد بن عليّ بن الحسين عن أبيه عن جدّه عنه (ع) و ص 470 عن خلود القصري ، البداية والنهاية : ج 7 ص 306 عن خلود المصري ؛ شرح الأخبار : ج 1 ص 338 ح 306 عن خالد بن الأعصري و ج 2 ص 38 ح 408 .

2 . مسند أبي يعلى : ج 1 ص 269 ح 515 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 468 ، أسد الغابة : ج 4 ص 108 ح 3789 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 305 كلّها عن عليّ بن ربيعة .

3 . الخصال : ص 145 ح 171 عن علقمة ، علل الشرائع : ص 222 ، عيون أخبار الرضا : ج 2 ص 61 ح 241 عن الحسن بن عبد الله الرازي عن الإمام الرضا عن آبائه عنه(ع) ، الخرائج والجرائع : ج 1 ص 199 ح 39 ؛ تاريخ دمشق : ج 42 ص 469 عن عمرو وأبي سعيد التيمي وإبراهيم بن علقمة ، المعجم الأوسط : ج 8 ص 213 ح 8433 عن ربيعة بن ناجد ، البداية والنهاية : ج 7 ص 305 عن علقمة .

4 . دعائم الإسلام : ج 1 ص 388 ، شرح الأخبار : ج 1 ص 339 ح 308 ؛ تاريخ دمشق : ج 42 ص 469 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 306 ، المناقب للخوارزمي : ص 176 ح 212 عن أبي سعيد التيمي .

ÜÇÜNCÜ FASIL

PEYGAMBERİN FİTNEYE KAPILANLARA KARŞI SAVAŞI EMRETMESİ

1995-İmam Ali (a.s) [Nehrevan Savaşı'nda]: Resulullah (s.a.a) bana Nakısîn, Marıkîn ve Kasıtîne karşı savaşmayı emretti.¹

1996-İmam Ali (a.s): Peygamber (s.a.a), benden Nakısîn, Kasıtîn ve Marıkîne karşı savaşmam konusunda söz aldı.²

1997-İmam Ali (a.s): Ben Nakısîn, Kasıtîn ve Marıkîne karşı savaşmakla emrolundum.³

1998-İmam Ali (a.s): Nakısîn, Kasıtîn ve Marıkîne karşı savaşmakla emrolundum; emrolunduğum şeyi de yaptım. Nakısîn; Basra halkı ve Cemel ashabıdır. Marıkîne gelince; onlar, Haricîlerdir. Kasıtîn ise Şam halkı ve Muaviye'nin yandaşlarıdır.⁴

1999-İmam Ali (a.s) [İtaat etmeyenleri kınarken]: İyi bilin ki gerçekten İslam bağını kestiniz, hadlerini işlevsiz kılıp hükümlerini yok ettiniz. Bilin ki Allah bana, yeryüzünde bozgunculuk eden, biat edip biatinden dönen, azgınlık edip yeryüzünde fitne çıkaran kimselerle savaşmamı emretti.

1-Tarih-i Bağdat, c.8,s.340, h.4447, Huleyd el-Asrî'den; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.468, Zeyd b. Ali b. Hüseyin babasından, dedesinden ve İmam Ali'den (a.s) ve s.470, Huleyd el-Kasrî'den; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.306, Huleyd el-Mısrî'den; Şerhu'l-Ahbar, c.1, s.338, h.306, Halid b. Aserî'den ve c.2, s.38, h.408.

2-Müsned-i Ebi Yelâ, c.1, s.269, h.515; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.468; Usdu'l-Gabe, c.4, s.108, h.3789; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.305, tamamı Ali b. Rabîa'dan.

3-el-Hisal, s.145, h.171, Alkeme'den; İlelu's-Şerayi, s.222; Uyun-u Ahbari'r-Rıza, c.2, s.61, h.241, Hasan b. Abdullah er-Razi İmam Rıza'dan, babalarından ve İmam Ali'den (a.s); el-Haraic ve'l-Ceraih, c.1, s.199, h.39; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.469, Amr'dan, Ebu Said et-Timî'den ve İbrahim b. Alkeme'den; el-Mucemu'l-Avsat, c.8, s.213, h.8433, Rabîa b. Nacid'den; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.305, Alkeme'den.

4-Deaimu'l-İslam, c.1, s.388; Şerhu'l-Ahbar, c.1, s.339, h.308; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.469; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.306, Sâd b. Cünade'den; el-Menakib, Harizmî, s.176, h.212, Ebu Said et-Temimî'den.

فَأَمَّا التَّائِكُونَ فَقَدْ قَاتَلْتُ ، وَأَمَّا الْفَاسِطُونَ فَقَدْ جَاهَدْتُ ، وَأَمَّا الْمَارِقَةُ فَقَدْ دَوَّخْتُ ،
وَأَمَّا شَيْطَانُ الرَّدْهَةِ فَقَدْ كُفِّيتُهُ بِصَعْقَةٍ سُمِعَتْ لَهَا وَجْبَةٌ قَلْبِهِ ، وَرَجَّهْتُ صَدْرِهِ¹ .

2000 . عنه (عليه السلام) : أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بِقِتَالِ التَّائِكِينَ ؛ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ ،
وَالْقَاسِطِينَ ؛ مُعَاوِيَةَ وَأَهْلَ الشَّامِ ، وَالْمَارِقِينَ ؛ وَهُمْ أَهْلُ النَّهْرَوَانِ ، وَلَوْ أَمَرَنِي بِقِتَالِ الرَّابِعَةِ
لَقَاتَلْتُهُمْ² !

2001 . عنه (عليه السلام) : أَمَّا وَاللَّهِ لَقَدْ عَهِدَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَقَالَ لِي : يَا
عَلِيُّ ، لَتُقَاتِلَنَّ الْفِئَةَ الْبَاغِيَةَ ، وَالْفِئَةَ التَّائِكَةَ ، وَالْفِئَةَ الْمَارِقَةَ³ !

2002 . عنه (عليه السلام) . فِي خُطْبَتِهِ الرَّهْرَاءِ . : وَاللَّهِ ، لَقَدْ عَهِدَ إِلَيَّ
رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) . غَيْرَ مَرَّةٍ وَلَا اثْنَتَيْنِ وَلَا ثَلَاثَ وَلَا أَرْبَعَ . فَقَالَ : « يَا عَلِيُّ ،
إِنَّكَ سَتُقَاتِلُ بَعْدِي التَّائِكِينَ وَالْمَارِقِينَ وَالْقَاسِطِينَ » ، أَفَأُضَيِّعُ مَا أَمَرَنِي بِهِ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله
عليه وآله) ، أَوْ أَكْفُرُ بَعْدَ إِسْلَامِي ؟ !⁴

2003 . شرح نهج البلاغة . فِي شَرْحِ قَوْلِهِ (عليه السلام) : أَلَا وَقَدْ أَمَرَنِي اللَّهُ بِقِتَالِ أَهْلِ
الْبَغْيِ وَالتَّكْبِثِ وَالْفُسَادِ فِي الْأَرْضِ ، فَأَمَّا التَّائِكُونَ فَقَدْ قَاتَلْتُ ، وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَقَدْ
جَاهَدْتُ ، وَأَمَّا الْمَارِقَةُ فَقَدْ دَوَّخْتُ . :

1 . نهج البلاغة : الخطبة 192 ، غرر الحكم : ح 2790 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 109
ح 2397 ، بحار الأنوار : ج 14 ص 457 ح 37 .

2 . الأُمَامِي لِلطُّوسِي : ص 726 ح 1526 عن عبد الله بن شريك عن أبيه ، الملاحم والفتن : ص 222
ح 320 عن عبد الله بن شريك نحوه .

3 . تفسير العياشي : ج 2 ص 78 ح 25 عن الحسن البصري ، مجمع البيان : ج 5 ص 18 ، المناقب
لابن شهر آشوب : ج 3 ص 147 وزاد في آخره «إِنَّهُمْ لَا أَمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهِمْ يَنْتَهُونَ» .

4 . تفسير القمّي : ج 1 ص 283 .

Bu esas üzere ahdi bozanlarla (Nakısîn) savaştım, zalimlerle (Kasıtîn) mücadele ettim, dinden çıkanları (Marıkîn) mahvettim, zelil kıldım. Radhe Şeytanı'na gelince; ardından yüreğinin çarpıntısını ve göğsünün titrediğini gördüğüm korkunç bir feryatla onun işini bitirdim!¹

2000-İmam Ali (a.s): Resulullah (s.a.a), bana Nakısîne, (yani) Talha ve Zübeyr'e karşı; Kasıtîne, (yani) Muaviye ve Şam halkına karşı; Marıkîne, (yani) Nehrevan ehline karşı savaşmayı emretti. Eğer bana dördüncü bir grupla savaşmamı emretseydi, onlarla da savaşırdım!²

2001-İmam Ali (a.s): İyi bilin ki Resulullah (s.a.a) benimle ahitte bulunarak dedi ki: Ey Ali! Azgın bir grup, ahdini bozmuş bir tairfe ve dinden çıkmış bir topluluk seninle savaşacaktır!³

2002-İmam Ali (a.s) [Zehra Hutbesi olarak bilinen konuşmasında]: Allah'a andolsun ki Resulullah (s.a.a) benimle -bir defa değil, iki değil, üç değil, dört değil- (defalarca) ahitte bulundu ve dedi ki: "Ey Ali! Sen benden sonra Nakısîn, Marıkîn ve Kasıtîne karşı savaşacaksın." Şimdi, Resulullah'ın (s.a.a) bana olan emrini zayi mi edeyim ya da İslam'dan sonra onu inkâr mı edeyim?!⁴

2003-Şerh-i Nehcü'l-Belaga ["Bilin ki Allah bana, yeryüzünde bozgunculuk eden, biat edip biatinden dönen, azgınlık edip yeryüzünde fitne çıkaran kimselerle savaşmamı emretti. Bu esas üzere ahdi bozanlar (Nakısîn) ile savaştım, zalimlerle (Kasıtîn ile) mücadele ettim, dinden çıkanları (Marıkîni) mahvedip zelil kıldım." sözünün şerhinde]:

1-Nehcü'l-Belaga, 192. hutbe; Gururu'l-Hikem, h.279; Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz, s.109, h.2397; Biharul-Envar, c.14, s.457, h.37.

2-el-Emali, Tusi, s.726, h.1526, Abdullah b. Şerik, babasından; el-Melahim ve'l-Fiten, s.222, h.320, Abdullah b. Şerik'ten.

3-Tefsir-i Ayyaşi, c.2, s.78, h.25, Hasan Basrî'den; Mecmau'l-Beyan, c.5, s.18; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.147, son bölümünde şu cümleyi de eklemiştir: "Onlar yeminlerine riayet etmeyen kimselerdir. Umulur ki vazgeçerler."

4-Tefsir-i Kummi, c.1, s.283.

قَدْ ثَبَّتَ عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) أَنَّهُ قَالَ لَهُ (عليه السلام) : «سُتُقَاتِلُ بَعْدِي النَّاكِثِينَ وَالْقَاسِطِينَ وَالْمَارِقِينَ» ، فَكَانَ النَّاكِثُونَ أَصْحَابَ الْجَمَلِ ؛ لِأَنَّهُمْ نَكَثُوا بَيْعَتَهُ (عليه السلام) ، وَكَانَ الْقَاسِطُونَ أَهْلَ الشَّامِ بِصِفَتِهِمْ ، وَكَانَ الْمَارِقُونَ الْخَوَارِجَ فِي النَّهْرَوَانِ . وَفِي الْفِرَقِ الثَّلَاثِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : ﴿فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ﴾¹ ، وَقَالَ : ﴿وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا﴾² ، وَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) : «يَخْرُجُ مِنْ ضِعْضِي هَذَا قَوْمٌ يَمْزُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْزُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ ، يَنْظُرُ أَحَدُكُمْ فِي النَّصْلِ فَلَا يَجِدُ شَيْئًا ، فَيَنْظُرُ فِي الْفَوْقِ فَلَا يَجِدُ شَيْئًا ، سَبَقَ الْفَرْثُ وَالْدَّمُ» . وَهَذَا الْخَبَرُ مِنْ أَعْلَامِ نُبُوَّتِهِ (ص) ، وَمِنْ أَخْبَارِهِ الْمَفْصَلَةِ بِالْغُيُوبِ³ .

1 . الفتنج : 10 .

2 . الجنّ : 15 .

3 . شرح نهج البلاغة : ج 13 ص 182 .

Peygamber'den (s.a.a) ona hitaben buyurduğu "**Sen benden sonra Nakısîn, Kasıtîn ve Marıkînle savaşıacaksın**" sözü sabit olmuştur. Nakısîn, Cemel ashabı idi. Çünkü onlar Ali'ye olan biatlerini bozdular. Kasıtîn Sıffin'da hazır bulunan Şam halkı idi; Marıkîn ise Nehrevan'daki Hariciler idi. Bu üç fırka hakkında Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "*Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur.*"¹ Yine şöyle buyurmuştur: "*Hak yolundan sapanlara (Kasıtîne) gelince; onlar cehenneme odun olmuşlardır.*"² Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "**Bunların içinden öyle bir kavim ortaya çıkacak ki onlar, okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkacaklar; sizlerden her biri okun ucuna baktığında bir şey bulamaz; her kim de yukarı baksa bir şey bulamaz; hâlbuki karından ve kandan geçmiştir.**" Bu hadis, onun (s.a.a) peygamberlik alametlerinden ve gaiple ilgili detaylı haberlerindendir.³

1-Feth, 10.

2-Cin, 15.

3-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.13, s.182.

الفصل الرابع

دعاء النبي على المفتونين

2004 . الإمام عليّ (عليه السلام) : وَالَّذِي خَلَقَنِي وَلَمْ أَكُ شَيْئاً ! لَقَدْ عَلِمَ الْمُسْتَحْفَظُونَ مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ (ص) أَنَّ التَّائِبِينَ وَالْقَاسِطِينَ وَالْمَارِقِينَ مَلْعُونُونَ عَلَى لِسَانِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ ، ﴿وَقَدْ خَابَ مَنْ افْتَرَى﴾¹ .²

2005 . عنه (عليه السلام) : لَقَدْ عَلِمَ الْمُسْتَحْفَظُونَ مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ أَنَّ أَهْلَ صِفِّينَ قَدْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ ، ﴿وَقَدْ خَابَ مَنْ افْتَرَى﴾³ .

2006 . الاحتجاج : جَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) ، فَقَالَ : يَا عَلِيُّ بْنَ الْحُسَيْنِ ، إِنَّ جَدَّكَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ قَتَلَ الْمُؤْمِنِينَ ! فَهَمَلْتَ عَيْنَا عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) دُمُوعاً حَتَّى امْتَلَأَتْ كَفُّهُ مِنْهَا ، ثُمَّ ضَرَبَ بِهَا عَلَى الْخَصَى ، ثُمَّ قَالَ : يَا أَخَا أَهْلِ الْبَصْرَةِ ، لَا وَاللَّهِ مَا قَتَلَ عَلِيٌّ مُؤْمِناً ، وَلَا قَتَلَ مُسْلِماً ، وَمَا أَسْلَمَ الْقَوْمُ ، وَلَكِنْ اسْتَسَلَمُوا وَكَتَمُوا الْكُفْرَ وَأَظْهَرُوا الْإِسْلَامَ ، فَلَمَّا وَجَدُوا عَلَى الْكُفْرِ أَعْوَاناً أَظْهَرُوهُ . وَقَدْ عَلِمْتَ صَاحِبَهُ الْخِدْبِ وَالْمُسْتَحْفَظُونَ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ (ص) أَنَّ أَصْحَابَ الْجَمَلِ وَأَصْحَابَ صِفِّينَ وَأَصْحَابَ النَّهْرَوَانَ لُعِنُوا عَلَى لِسَانِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ ، ﴿وَقَدْ خَابَ مَنْ افْتَرَى﴾.

فَقَالَ شَيْخٌ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ : يَا عَلِيُّ بْنَ الْحُسَيْنِ ، إِنَّ جَدَّكَ كَانَ يَقُولُ : إِخْوَانُنَا بَعَوْا عَلَيْنَا !

1 . طه : 61 .

2 . كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 4 ص 420 ح 5918 ، الأُمالي للصدوق : ص 703 ح 961 ، بشارة المصطفى : ص 191 كلّها عن الأصمغ بن نباتة ، بحار الأنوار : ج 39 ص 336 ح 4 .

3 . عيون أخبار الرضا : ج 2 ص 64 ح 275 عن أبي محمد الحسن بن عبد الله الرازي عن الإمام الرضا عن آبائه (عليهم السلام) ، بحار الأنوار : ج 33 ص 162 ح 427 .

DÖRDÜNCÜ FASIL

PEYGAMBERİN FİTNEYE KAPILANLARA BEDDUASI

2004-İmam Ali (a.s): Ben bir şey değilken beni yaratana yemin olsun ki! Muhammed'in (s.a.a) ashabından haberdar olanlar bilirler ki Nakısîn, Kasıtîn ve Marıkîn Ümmi Peygamberin diliyle lanetlenmişlerdir. *"Yalan uyduran mutlaka hüsrana uğramıştır."*^{1/2}

2005-İmam Ali (a.s): Muhammed'in (s.a.a) ashabından haberdar olanlar bilirler ki Allah, Peygamber'inin (s.a.a) diliyle Sıffin ehlini lanetlemiştir. *"Yalan uyduran mutlaka hüsrana uğramıştır."*³

2006-el-İhticac: Basra halkından bir kişi Ali b. Hüseyin'in (a.s) yanına gelerek, "Ey Ali b. Hüseyin! Senin deden Ali b. Ebu Talib, müminleri öldürdü!" dedi. Bunun üzerine Ali b. Hüseyin öyle bir ağladı ki gözyaşları avucunu doldurdu; onu çakılların üzerine serpti. Sonra dedi ki: Ey Basralı kardeş! Hayır, vallahi Ali hiçbir mümini öldürmedi; hiçbir Müslüman'ı da öldürmedi. Bu kavim İslam'a girmemiş, sadece teslim olmuştu ve inkârlarını gizli tutmaktaydı; İslam'ı kabul etmiş gibi göründüler. Küfre yardımcı bulduklarında ise onu açığa vurdular. O deveye binen kadın ve Muhammed (s.a.a) ashabından haberdar olanlar da bilmektedirler ki Cemel ashabı, Sıffin ashabı ve Nehrevan ashabı Ümmî Peygamberin (s.a.a) diliyle lanetlenmişlerdir. *"Yalan uyduran mutlaka hüsrana uğramıştır."*

Kufe halkından yaşlı bir adam; "Fakat ey Ali b. Hüseyin! Senin deden 'Kardeşlerimiz bize zulmettiler!' diyordu" dedi.

1-Tâhâ, 61.

2-Men La Yahzuru'l-Fakih, c.4, s.64, h.5918; el-Emali, Saduk, s.703, h.961; Bişaretu'l-Mustafa, s.191, tamamı Esbag b. Nebate'den; Biharul-Envar, c.39, s.336, h.4.

3-Uyun-u Ahbari'r-Rıza, c.2, s.64, h.275, Ebu Muhammed Hasan b. Abdullah er-Razi, İmam Rıza'dan ve babalarından (a.s); Biharul-Envar, c.33, s.162, h.427.

فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) : أَمَا تَقْرَأُ كِتَابَ اللَّهِ : ﴿وَالْيَ عَادَ أَخَاهُمْ هُودًا﴾¹
 ؟ فَهُمْ مِثْلُهُمْ; أَنْجَى اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ هُودًا وَالَّذِينَ مَعَهُ ، وَأَهْلَكَ عَادًا بِالرَّيْحِ الْعَقِيمِ² .

2007 . الإمام علي (عليه السلام) : عَلِمَ الْمُسْتَحْفَظُونَ مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله)
 وَعَائِشَةُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ أَنَّ أَصْحَابَ الْجَمَلِ وَأَصْحَابَ النَّهْرَوَانِ مَلْعُونُونَ عَلَى لِسَانِ النَّبِيِّ (صلى
 الله عليه وآله) ، وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلْجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ³ .

1 . الأعراف : 65 .

2 . الاحتجاج : ج 2 ص 135 ح 176 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 343 ح 327 .

3 . تفسير فرات : ص 141 ح 170 عن أبي الطفيل ، بحار الأنوار : ج 32 ص 127 ح 104 .

Bunun üzerine Ali b. Hüseyin (a.s) şu cevabı verdi: Allah'ın kitabını okumaz mısın ki "*Ad kavmine kardeşleri Hud'u (gönderdik)*"¹ der. İşte, bunlar da onlar gibidirler. Aziz ve celil olan Allah, Hud'u ve beraberindekileri kurtardı; Ad kavmini ise kasıp kavuran bir rüzgârla helâk etti.²

2007-İmam Ali (a.s): Muhammed (s.a.a) ashabından haberdar olanlar ve Ebubekir kızı Ayşe bilmektedir ki Cemel ve Nehrevan ashabı, Peygamberin (s.a.a) diliyle lanetlenmiştir. Onlar, deve iğne deliğinden geçmedikçe cennete girmeyeceklerdir.³

1-Âraf, 65.

2-el-İhticac, c.2, s.135, h.176; *Biharu'l-Envar*, c.32, s.343, h.327.

3-Tefsir-i Furat, s.141, h.170, Ebu Tufeyl'den; *Biharu'l-Envar*, c.32, s.127, h.104.

الفصل الخامس

دوافع البغاة في قتال الإمام

5 / 1

الاستيعلاء

2008 . الإمام عليّ (عليه السلام) : فَلَمَّا هَضُمْتُ بِالْأَمْرِ نَكَّثَتْ طَائِفَةٌ ، وَمَرَقَتْ أُخْرَى ، وَقَسَطَ آخَرُونَ ، كَأَنَّهُمْ لَمْ يَسْمَعُوا اللَّهَ سُبْحَانَهُ يَقُولُ : ﴿تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ غُلُوبًا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾¹ ، بلى ! وَاللَّهِ لَقَدْ سَمِعُوهَا ، وَوَعَوْهَا ، وَلَكِنَّهُمْ خَلَيْتِ الدُّنْيَا فِي أَعْيُنِهِمْ ، وَرَاقَهُمْ زِبْرُجُهَا .²

2009 . شرح نهج البلاغة : جاء الزبير وطلحه إلى عليّ (عليه السلام) بعد البيعة بأيام ، فقالا له : يا أمير المؤمنين ، قد رأيت ما كنا فيه من الجفوة في ولاية عثمان كليلها ، وعلمت [أن] رأي عثمان كان في بني أمية ، وقد ولّاك الله الخلافة من بعده ، فولّنا بعض أعمالك ! فقال لهما : إرضيا بقسم الله لكما ، حتى أرى رأيي . وأعلما أنني لا أشرك في أمانتي إلا من أَرْضَى بِدِينِهِ وَأَمَانَتِهِ مِنْ أَصْحَابِي ، وَمَنْ قَدْ عَرَفْتُ دَخِيلَتَهُ . فَانصَرَفَا عَنْهُ وَقَدْ دَخَلَهُمَا الْيَأْسُ³ .

1 . القصص : 83 .

2 . نهج البلاغة : الخطبة 3 ، معاني الأخبار : ص 361 ح 1 ، علل الشرائع : ص 151 ح 12 وفيهما «فسقت أخرى» بدل «قسط آخرون» ، الإرشاد : ج 1 ص 289 ، الاحتجاج : ج 1 ص 457 ح 105 والأربعة الأخيرة عن ابن عباس ؛ تذكرة الخواص : ص 125 نحوه .

3 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 231 ؛ بحار الأنوار : ج 32 ص 6 ح 1 .

BEŞİNCİ FASIL

AZGINLARI İMAM'A KARŞI SAVAŞA İTEN FAKTÖRLER

5/1

ÜSTÜNLÜK ARAYIŞI

2008-İmam Ali (a.s): İş elime alınca bir bölük hemen biatten döndü, ahdini bozdu. Başka bir bölük ok yaydan fırlar gibi fırladı, çıktı; öbürleri de zulme saptılar. Sanki onlar her türlü noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah'ın "*İşte ahiret yurdu; biz onu yeryüzünde yücelik ve bozgunculuk dilemeyenlere veririz. Akıbet takva sahiplerininindir.*"¹ buyurduğunu duymamışlardı! Evet, andolsun Allah'a; elbette duydular ve anladılar da. Ama dünya gözlerine süslenmiş bir şekilde göründü; bezekleri onlara hoş geldi.²

2009-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Talha ile Zübeyr biatten birkaç gün sonra Ali'nin (a.s) yanına gelerek ona dediler ki: Ey Emirülmüminin! Osman'ın hükümeti döneminde bize yapılan cefayı gördün. Osman'ın görüşünün Ümeyye oğulları lehinde olduğunu sen de biliyordun. Allah onun ardından seni hilafete getirdi. Öyleyse sen de bizi bazı valiliklere ata!

Ali (a.s) o ikisine dedi ki: Görüşümü açıklayıncaya dek Allah'ın kısmetine razı olun; şunu da bilin ki ben arkadaşlarımdan ancak dini ve güvenilirliğini beğendiğim, niyet ve amacını da bildiğim kimseyi emanetimde şerik ederim.

Bunun üzerine (Talha ile Zübeyr) ümitsizce (İmam'ın) yanından ayrıldılar.³

1-Kasas, 83.

2-Nehcü'l-Belaga, 3. hutbe; Maani'l-Ahbar, s.361, h.1; İlelu's-Şerayi, s.151, h.12; el-İrşad, c.1, s.289; el-İhticac, c.1, s.457, h.105, son dördü İbn-i Abbas'tan; Tezkiretu'l-Havas, s.125.

3-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.231; Biharu'l-Envar, c.32, s.6, h.1.

2010 . الإمام عليّ (عليه السلام) - في وصفِ طلحةَ والزُّبيرِ - : كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا يَرْجُو الْأَمْرَ لَهُ ، وَيَعْطِفُهُ عَلَيْهِ دُونَ صَاحِبِهِ ، لَا يَمْتَنَانِ إِلَى اللَّهِ بِحَبْلِ ، وَلَا يَمُدَّانِ إِلَيْهِ بِسَبَبٍ . كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا حَامِلٌ ضَبٍّ لِصَاحِبِهِ ، وَعَمَّا قَلِيلٍ يُكْشَفُ قِنَاعُهُ بِهِ ! وَاللَّهِ ! لَئِنْ أَصَابُوا الَّذِي يُرِيدُونَ لَيَنْتَزِعَنَّ هَذَا نَفْسَ هَذَا ، وَلَيَأْتِيَنَّ هَذَا عَلَى هَذَا .
قَدْ قَامَتِ الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَّةُ ، فَأَيُّنَ الْمُحْتَسِبُونَ ! فَقَدْ سُنَّتْ لَهُمُ السُّنَنُ ، وَقُدِّمَ لَهُمُ الْخَبَرُ ، وَلِكُلِّ ضَلَّةٍ عِلَّةٌ ، وَلِكُلِّ نَاكِثٍ شُبْهَةٌ .

وَاللَّهِ لَا أَكُونُ كَمُسْتَمِعِ الدَّمِ ؛ يَسْمَعُ النَّاعِي ، وَيَحْضُرُ الْبَاكِي ، ثُمَّ لَا يَغْتَبِرُ !¹
2011 . الإرشاد : لَمَّا اتَّصَلَ بِهِ [بِعَلِيٍّ (عليه السلام)] مَسِيرُ عَائِشَةَ وَطَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ إِلَى الْبَصْرَةِ مِنْ مَكَّةَ ، حَمَدَ اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ .

ثُمَّ قَالَ : قَدْ سَارَتْ عَائِشَةُ وَطَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ ، كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا يَدَّعِي الْخِلَافَةَ دُونَ صَاحِبِهِ ، فَلَا يَدَّعِي طَلْحَةُ الْخِلَافَةَ إِلَّا أَنَّهُ ابْنُ عَمِّ عَائِشَةَ ، وَلَا يَدَّعِيهَا الزُّبَيْرُ إِلَّا أَنَّهُ صِهْرُ أَبِيهَا ، وَاللَّهِ لَئِنْ ظَفَرَا بِمَا يُرِيدَانِ لَيَضْرِبَنَّ الزُّبَيْرُ عُتُقَ طَلْحَةَ ، وَلَيَضْرِبَنَّ طَلْحَةُ عُتُقَ الزُّبَيْرِ ؛ يُنَازِعُ هَذَا عَلَى الْمُلْكِ هَذَا² .

2012 . تاريخ الطبري عن عتبة بن المغيرة بن الأخنس : خَلا سَعِيدُ [بْنُ الْعَاصِ بْنِ مَرْوَانَ] بِطَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ ، فَقَالَ : إِنْ ظَفَرْتُمَا ، لِمَنْ تَجْعَلَانِ الْأَمْرَ ؟ أَصْدِقَانِي !

1 . نهج البلاغة : الخطبة 148 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 80 ح 52 .

2 . الإرشاد : ج 1 ص 246 ، الكافية : ص 19 ح 19 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 233 نحوه .

2010-İmam Ali (a.s) [Talha ile Zübeyr'den söz ederken]: Her ikisi de idareciliği üzerine almak, öbürüne vermeyip kendine mal etmek ister. Onlar ne sağlam bir ilahi ipe sarılmışlar ve ne de O'na erişmekte bir vesile edinmişlerdir. Her biri diğerine kin güder durur. Pek yakında üzerinden perde kalkacak!

Allah'a andolsun ki, ikisinden biri idareciliğe erişse ya mutlaka bu, öbürünün canını alır ya da öbürü bunu helâk eder.

Asiler grubu ayaklandı, sevap kazanmak isteyenler nerede? İşte gitmek isteyenlere yollar açık, haberler bildirildi. Her sapmanın bir sebebi, her ahdinden dönenin bir şüphesi vardır.

Allah'a andolsun ki ben ağıt yakarı ve ölüm haberini veren duyan, ağlayan gözleri gören, ama ibret almayan kimse değilim!¹

2011-el-İrşad: Ayşe, Talha ve Zübeyr'in Mekke'den Basra'ya doğru yola çıktıkları haberi Ali'ye (a.s) ulaştığında Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi: Ayşe, Talha ve Zübeyr hareket ettiler. İkisi de hilafeti arkadaşı için değil, kendisi için istiyor. Talha, ancak Ayşe'nin amcası oğlu olduğu için hilafet iddia ediyor; Zübeyr ise Ayşe'nin babasına damat olduğu için hilafet iddiasındadır. Andolsun Allah'a, eğer o ikisi istediklerine ulaşırlarsa Zübeyr Talha'nın boynunu vuracak, Talha da Zübeyr'in boynunu vuracak. Onlar saltanat için sürekli birbirleriyle savaşıp dururlar.²

2012-Tarih-i Taberî [Utbe b. Mugayre b. Ahnes'ten]: Said [b. As b. Mervan], Talha ve Zübeyr ile halvet etti. "Eğer zafere ulaşırsanız hükümeti kime bırakacaksınız? Bana doğruyu söyleyin!" dedi.

1-Nehcü'l-Belaga, 148. hutbe; Biharul-Envar, c.32, s.80, h.52.

2-el-İrşad, c.1, s.246; el-Kafi, s.19, h.19; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.233.

قالا : لَا حَدِنَا ; أَيُّنَا اخْتَارَهُ النَّاسُ .

قال : بَلِ اجْعَلُوهُ لَوْلَدِ عُثْمَانَ ; فَإِنَّكُمْ حَرَجْتُمْ تَطْلُبُونَ بِدَمِهِ .

قالا : نَدْعُ شَيْوْخَ الْمُهَاجِرِينَ وَنَجْعَلُهَا لِابْنَائِهِمْ!¹

2013 . تاريخ الطبري عن ابن عباس : حَرَجَ أَصْحَابُ الْجَمَلِ فِي سِتِّمَةِ ، مَعَهُمْ : عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرَةَ ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَفْوَانَ الْجُمَحِيُّ ، فَلَمَّا جَاوَزَا بَيْتَ مَيْمُونٍ² إِذَا هُمْ بِحُزُورٍ قَدْ نُحِرَتْ وَنَحْرُهَا يَنْشَعِبُ ، فَتَطَيَّرُوا .

وَأَذَّنَ مَرْوَانُ حِينَ فَصَلَ مِنْ مَكَّةَ ، ثُمَّ جَاءَ حَتَّى وَقَفَ عَلَيْهِمَا ، فَقَالَ : أَيُّكُمَا أَسْلَمَ بِالْإِمْرَةِ ، وَأَوْدَدَ بِالصَّلَاةِ ؟ !

فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ : عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ . وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ : عَلَى أَبِي مُحَمَّدٍ .

فَأَرْسَلَتْ عَائِشَةُ إِلَى مَرْوَانَ ، فَقَالَتْ : مَا لَكَ ! أَتُرِيدُ أَنْ تُفَرِّقَ أَمْرَنَا ؟ ! لِيُصَلِّ ابْنُ أُخْتِي ! فَكَانَ يُصَلِّي بِهِمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ ، حَتَّى قَدِمَ الْبَصْرَةَ .

فَكَانَ مُعَاذُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ يَقُولُ : وَاللَّهِ لَوْ ظَفَرْنَا لِأَفْتَتَنَّا ; مَا حَلَّى الزُّبَيْرُ بَيْنَ طَلْحَةَ وَالْأَمْرِ ، وَلَا حَلَّى طَلْحَةُ بَيْنَ الزُّبَيْرِ وَالْأَمْرِ!³

1 . تاريخ الطبري : ج4 ص453 ، الكامل في التاريخ : ج2 ص315 وفيه «لأيتام» بدل «لأبنائهم» .

2 . يُقْرَ مَيْمُونُ : بئر بمكة منسوبة إلى ميمون بن خالد الحضرمي (معجم البلدان : ج1 ص302) .

3 . تاريخ الطبري : ج4 ص454 ، الكامل في التاريخ : ج2 ص314 نحوه .

İkisi de: İçimizden birine bırakacağız; artık halk hangimizi seçerse, dediler.

Said: Hayır, onu Osman'ın çocuklarına bırakmalısınız; çünkü siz onun kanının intikamını almak için yola çıktınız, dedi.

Bunun üzerine ikisi de: Muhacirlerin büyüklerini bırakıp da hükümeti sizin oğullarınıza mı verelim? dediler.¹

2013-Tarih-i Taberî [*İbn-i Abbas'tan*]: Cemel ashabı, aralarında Abdurrahman b. Berke ve Abdullah b. Safvan el-Cumahî'nin de bulunduğu altı yüz kişi ile yola çıktı. Meymun kuyusu² bölgesinden geçtiklerinde karşılarına kanı fışkırmakta olan kesilmiş bir deve çıktı. Bunu uğursuzluk saydılar.

Mervan Mekke'den ayrılınca ezan okudu ve Talha ile Zübeyr'in yanına gelerek: İkinizden hangisini emirlik selamı ile selamlayayım ve namaz kılması için ezan okuyayım? dedi.

Abdullah b. Zübeyr: Ebu Abdullah'ı (Zübeyr), dedi.

Muhammed b. Talha da: Ebu Muhammed'i (Talha), dedi.

Ayşe, Mervan'a bir mesaj göndererek: Sana ne oluyor, işimizi bozmak mı istiyorsun? (Bırak), kız kardeşimin oğlu namaz kıl-sın! dedi.

Bunun üzerine artık Abdullah b. Zübeyr namaz kıldırıyordu. Ta ki Basra'ya vardı.

Muaz b. Ubeydullah derdi ki: Andolsun Allah'a, eğer zafere ulaşırsak fitneye düşeceğiz! Çünkü Zübeyr, hükümeti Talha'ya bırakmayacak, Talha da Zübeyr'e bırakmayacaktır!³

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.453; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.315, "oğullarınıza" yerine "yetimlerinize" ifadesi yer almıştır.

2-Mekke'de bir kuyudur. Meymun b. Halid el-Hazremî'ye isnat edildiği için bu isimle anılmıştır. Bkz: Mucemu'l-Buldan, c.1, s.302.

3-Tarih-i Taberî, c.4, s.454; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.314.

2014 . الجمل : لَمَّا أَصْبَحُوا [النَّاكِثُونَ بَعْدَ اسْتِيلَائِهِمْ عَلَى الْبَصْرَةِ] ، اجْتَمَعَ النَّاسُ إِلَيْهِمْ ، وَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ الْمَسْجِدَ لِصَلَاةِ الْعَدَاةِ ، فَرَامَ طَلْحَةَ أَنْ يَتَقَدَّمَ لِلصَّلَاةِ بِهِمْ ، فَدَفَعَهُ الزُّبَيْرُ وَأَرَادَ أَنْ يُصَلِّيَ بِهِمْ ، فَمَنَعَهُ طَلْحَةُ ، فَمَا زَالَا يَتَدَاوَعَانِ حَتَّى كَادَتِ الشَّمْسُ أَنْ تَطْلُعَ .

فَنَادَى أَهْلُ الْبَصْرَةِ : اللَّهُ اللَّهُ يَا أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ فِي الصَّلَاةِ ، نَخَافُ فَوْهًا !

فَقَالَتْ عَائِشَةُ : مُرُوا أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ غَيْرُهُمَا .

فَقَالَ لَهُمْ يَعْلَى بْنُ مُنِيَّةٍ : يُصَلِّيَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ يَوْمًا ، وَمُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ يَوْمًا ، حَتَّى يَتَّفِقَ النَّاسُ عَلَى أَمِيرٍ يَرْضَوْنَهُ . فَتَقَدَّمَ ابْنُ الزُّبَيْرِ ، وَصَلَّى بِهِمْ ذَلِكَ الْيَوْمَ¹ .

5/2

الحَقْدُ

2015 . الإمام عليّ (عليه السلام) . عِنْدَ التَّهَيُّؤِ لِقِتَالِ الْقَاسِطِينَ . : أَلَا إِنَّ خِضَابَ النِّسَاءِ الْحِنَاءِ ، وَخِضَابَ الرِّجَالِ الدِّمَاءِ ، وَالصَّبْرُ خَيْرٌ فِي عَوَاقِبِ الْأُمُورِ ، أَلَا إِنَّهَا إِحْنٌ بَدْرِيَّةٌ ، وَضَغَائِنُ أُحْدِيَّةٌ ، وَأَحْقَادُ جَاهِلِيَّةٌ ، . وَقَرَأَ : {فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَنَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ}^{2/3} .

1 . الجمل : ص281 ، تاريخ يعقوبي : ج2 ص181 نحوه وراجع مروج الذهب : ج2 ص367 وشرح نهج البلاغة : ج9 ص320 و الفتوح : ج2 ص459 .

2 . التوبة : 12 .

3 . المناقب لابن شهر آشوب : ج3 ص180 ، بحار الأنوار : ج32 ص587 ح472 .

2014-el-Cemel: Nakısîn grubu [Basra'yı teslim aldıktan sonra] sabahleyin işe koyuldu; halk da etrafında toplandı. Mescidin müezzini sabah namazı için ezan okuduğunda Talha onlara namaz kıldırmak için öne geçmek istedi; fakat Zübeyr, onu ittirdi ve cemaate kendisi namaz kıldırmak istedi. Derken Talha da ona engel oldu. İkisi arasındaki bu itişme o kadar devam etti ki neredeyse güneş doğacaktı.

Basra halkı: Ey Resulullah'ın ashabı, namaz hakkında Allah'ı hatırlayın! Neredeyse vakit geçecek! diye bağırdı.

Ayşe: Şu ikisi dışında birinin halka namaz kıldırmasını isteyin, dedi.

Ya'la b. Munye: Halkın beğendiği bir emir üzerinde ittifak edecekleri vakte kadar bir gün Abdullah b. Zübeyr, bir gün de Muhammed b. Talha namaz kıldırsın, deyince Abdullah b. Zübeyr öne geçerek o günkü cemaat namazını kıldırdı.¹

5/2

KİN

2015-İmam Ali (a.s) [Kasıtînle savaşa hazırlanırken]: Kadınların boyası kına, erkeklerin boyası ise kandır; işlerin akıbetleri konusunda sabır daha hayırlıdır. İyi bilin ki tüm bunlar Bedir'deki kan davaları, Uhud'daki düşmanlıklar ve cahiliye kinleridir.

-Sonra şu ayeti okudu:-

"Küfrün önderleriyle çarpışın; çünkü onlar için yemin yoktur. Umulur ki (böylece) vazgeçerler."^{2/3}

1-el-Cemel, s.281; Tarih-i Yakubî, c.2, s.181. Ayrıca bkz: Murucu'z-Zeheb, c.2, s.367; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.320, el-Fütuh, c.2, s.459.

2-Tevbe, 12.

3-el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.180; Biharul-Envar, c.32, s.587, h.472.

2016 . الإقبال . في دُعَاءِ النَّدْبَةِ فِي وَصْفِ الْإِمَامِ عَلِيِّ (ع) . : وَيُقَاتِلُ عَلَى التَّأْوِيلِ، وَلَا تَأْخُذُهُ فِي اللَّهِ لَوْمَةٌ لَائِمٌ، قَدْ وَتَرَ فِيهِ صَنَادِيدَ الْعَرَبِ، وَقَتَلَ أَبْطَاهُمْ، وَنَاوَشَ دُؤْبَانَهُمْ، وَأَوْدَعَ قُلُوبَهُمْ أَحْقَاداً بَدْرِيَّةً، وَخَيْرِيَّةً، وَخُنَيْنِيَّةً، وَغَيْرُهُنَّ، فَأَصَبَتْ عَلَى عَدَاوَتِهِ، وَأَكْبَتَ عَلَى مُنَابَذَتِهِ، حَتَّى قَتَلَ النَّاكِثِينَ وَالْقَاسِطِينَ وَالْمَارِقِينَ¹.

2017 . بلاغات النساء عن أم الخير بنت الحريش البارقية . في وَصْفِ أَعْدَاءِ الْإِمَامِ عَلِيِّ (ع) فِي حَرْبِ صِفِّينَ . : إِنَّمَا إِحْنٌ بَدْرِيَّةٌ، وَأَحْقَادٌ جَاهِلِيَّةٌ، وَضَعَائِلٌ أُحْدِيَّةٌ، وَثَبَّ بِهَا مُعَاوِيَةُ حِينَ الْغَفْلَةِ؛ لِيُدْرِكَ بِهَا ثَارَاتِ بَنِي عَبْدِ شَمْسٍ².

2018 . وقعة صفين عن عبد الله بن بديل بن ورقاء الخزاعي . فِي حَرْبِ صِفِّينَ . : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ الْقَوْمَ لَوْ كَانُوا اللَّهُ يُرِيدُونَ أَوْ اللَّهُ يَعْمَلُونَ مَا خَالَفُونَا! وَلَكِنَّ الْقَوْمَ إِنَّمَا يُقَاتِلُونَ فِرَاراً مِنَ الْأُسُوءَةِ، وَحُبّاً لِلْأَثَرَةِ، وَضَنّاً بِسُلْطَانِهِمْ، وَكُرْهاً لِفِرَاقِ دُنْيَاهُمْ الَّتِي فِي أَيْدِيهِمْ، وَعَلَى إِحْنٍ فِي أَنْفُسِهِمْ، وَعَدَاوَةٍ يَجِدُونَهَا فِي صُدُورِهِمْ؛ لَوْ قَاتَعَ أَوْقَعَتَهَا. يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ. بِهَمِّ قَدِيمَةٍ، قَتَلْتَ فِيهَا آبَاءَهُمْ وَإِخْوَانَهُمْ.

1 . الإقبال : ج 1 ص 507 ، المزار الكبير : ص 577 ، مصباح الزائر : ص 448 وفيهما «ناهش» بدل «ناوش» وفي صدر الحديث : «قال محمد بن علي بن أبي قرة : نقلت من كتاب محمد بن الحسين بن سنان البزوفري دعاء الندبة ، وذكر أنه الدعاء لصاحب الزمان صلوات الله عليه» .

2 . بلاغات النساء : ص 57 ، العقد الفريد : ج 1 ص 345 وفيه «واثب» بدل «معاوية» ، صبح الأعشى : ج 1 ص 250 ؛ الطرائف : ص 28 .

2016-el-İkbal [Nudbe Duası'nda, İmam Ali'yi (a.s) vasfederken]: Tevil üzerine savaşıyordu. Allah'ın dinini himaye etmek hususunda hiçbir kınayıcının kınamasına aldırış etmiyordu. Allah için Arap'ın büyüklerinin kanını döktü ve kahramanlarını yere serdi, azgınlara boyun eğdirdi.

Böylece Bedir, Hayber, Huneyn ve diğer savaşlarda yüreklerini kin ile doldurdu. Ona düşmanlıklarını gizlediler, üzerine hamle ettiler. O da mecburen Nakısîn, Kasıtîn ve Marikînle savaşarak onları öldürdü.¹

2017-Belagatu'n-Nisa [Hureyş el-Barikiyye kızı Ümmü'l-Hayr'dan]: [Sıffin harbinde İmam Ali'nin (a.s) düşmanlarını anlatırken] Hiç şüphesiz, bunlar Bedir kinleri, cahiliye öfkeleri ve Uhud düşmanlıklarıdır; Muaviye, Abduşems oğullarının intikamını almak için gaflet anında (halkın gafletinden yararlanarak) buna sarıldı.²

2018-Vakat-u Sıffin [Sıffin Savaşı'nda Abdullah b. Bedil b. Verka el-Hüzaî'den]: Ey Emirülmüminin! Şu kavim eğer Allah'ı istemiş olsaydı ya da Allah için iş yapsaydı, asla bize muhalefet etmezdi! Ancak bu topluluk (beytülmalin paylaşımında) eşitlikten kaçınmaları, daha fazlasını elde etmek için hırsları, güç yetirdikleri şeyler konusunda cimrilikleri, elde ettikleri dünyadan ayrılmak istememeleri, içlerinde besledikleri kinleri ve eskiden, hazır bulunduğu olaylarda öldürdüğü babaları ve kardeşleri nedeniyle göğüslerinde biriken düşmanlıkla savaşmaktadırlar.

1-el-İkbal, c.1, s.507; el-Mezaru'l-Kebir, s.577; Misbahu'z-Zair, s.448.

2-Belagatu'n-Nisa, s.57; el-İkdü'l-Ferid, c.1, s.345; Subhu'l-Âşâ, c.1, s.250; et-Taraif, s.28.

ثُمَّ التَفَّتْ إِلَى النَّاسِ فَقَالَ : فَكَيْفَ يُبَايِعُ مُعَاوِيَةَ عَلِيًّا وَقَدْ قَتَلَ أَخَاهُ حَنْظَلَةَ ،
وخالَهُ الْوَلِيدَ ، وَجَدَّهُ عُتْبَةَ فِي مَوْقِفٍ وَاحِدٍ ! وَاللَّهِ مَا أَظُنُّ أَنْ يَفْعَلُوا ، وَلَنْ
يَسْتَقِيمُوا لَكُمْ دُونَ أَنْ تُقْصَدَ فِيهِمُ الْمِرَانُ ، وَتُقَطَّعَ عَلَى هَامِهِمُ السُّيُوفُ ، وَتُنْشَرَ
حَوَاجِبُهُمْ بِعَمَدِ الْحَدِيدِ ، وَتَكُونَ أُمُورٌ جَمَّةٌ بَيْنَ الْقَرِيبَيْنِ¹ .

**2019 . وقعة صفين : ذكروا أنه اجتمع . . . عتبة بن أبي سفيان والوليد
بن عتبة ، ومروان بن الحكم ، وعبد الله بن عامر ، وابن طلحة الطلحات .**
فَقَالَ عُتْبَةُ : إِنَّ أَمْرَنَا وَأَمْرَ عَلِيٍّ لَعَجَبٌ ، لَيْسَ مِنَّا إِلَّا مَوْتُورٌ مُحَاجٌّ ؛ أَمَّا أَنَا
فَقَتَلْتُ جَدِّي ، وَاشْتَرَكْتُ فِي دَمِ عُمُومَتِي يَوْمَ بَدْرَ ، وَأَمَّا أَنْتَ يَا وَلِيدُ فَقَتَلْتَ أَبَاكَ يَوْمَ
الْجَمَلِ ، وَأَيْتَمَ إِخْوَتَكَ ، وَأَمَّا أَنْتَ يَا مَرَوَانَ فَكَمَا قَالَ الْأَوَّلُ :

وَأَفْلَتَهُنَّ عِلْبَاءُ جَرِيضاً وَلَوْ أَدْرَكْنَهُ صَفَرِ الْوِطَابِ

قَالَ مُعَاوِيَةُ : هَذَا الْإِقْرَارُ ، فَأَيْنَ الْغُبَرُ ؟

قَالَ مَرَوَانُ : أَيُّ غُبَرٍ تُرِيدُ ؟

قَالَ : أُرِيدُ أَنْ يُشَجَرَ بِالرِّمَاحِ .

فَقَالَ : وَاللَّهِ إِنَّكَ لَهَازِلٌ ، وَلَقَدْ ثَقَلْنَا عَلَيْكَ² .

1 . وقعة صفين : ص102 ؛ شرح نهج البلاغة : ج3 ص180 وفيه «تُقْصَفَ فِيهِمْ قَنَا» بدل

«تُقْصَدَ فِيهِمْ» ، المعيار والموازنة : ص128 نحوه .

2 . وقعة صفين : ص417 .

Daha sonra halka dönerek dedi ki: Muaviye, Ali'ye nasıl biat edebilir ki? Sadece bir savaşta kardeşi Hanzala'yı, dayısı Velid'i ve dedesi Utbe'yi (Ali) öldürmüştü! Vallahi böyle yapacaklarını hiç sanmıyorum. Mızraklar kırılmadıkça, kılıçlar başlarına inmedikçe, demir topuzlar alınlarını parçalamadıkça ve iki grup arasında büyük olaylar gerçekleşmedikçe karşınızda asla teslim olmayacaklardır!¹

2019-Vakat-u Sıffin: Rivayet edilir ki... Utbe b. Ebu Süfyan, Velid b. Ukbe, Mervan b. Hakem, Abdullah b. Amir ve İbn-i Talha et-Talhât bir araya geldiler. (Sonra aralarında şöyle bir konuşma geçti:)

Ukbe: Bizimle Ali'nin işi gerçekten de pek ilginç; aramızda tek kişi dahi yoktur ki onun üzerinde akrabasının kanı bulunmasın ve ona karşı bir kanıtı olmasın. Benim dedemi o öldürdü ve Bedir Savaşı'nda amcalarımın kanını dökenlere ortaklık etti. Sana gelince; ey Velid! Cemel Savaşı'nda babanı o öldürmüş ve kardeşlerini yetim bırakmıştı. Ve sen, ey Mervan! Senin durumun da şairin şu sözü gibidir:

*Albâ, onun eşini ve çocuklarını yasa boğdu
Eğer bulsalar, oracıkta dökecekler kanını*

Muaviye: Bu bir itiraftır, (gösterecek) çabanız nerede?

Mervan: Nasıl bir çaba istiyorsun?

Muaviye: Mızraklarla delik deşik edilmesini istiyorum!

Mervan: Vallahi boş konuşuyorsun; (anlaşılan) biz sana ağırlık ediyoruz!²

1-Vakat-u Sıffin, s.102; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.180; el-Miyar ve'l-Muvazene, s.128.

2-Vakat-u Sıffin, s.417.

2020 . المناقب للخوارزمي : ويروى في يوم السادس والعشرين من حروب صقين : اجتمع عند معاوية الملاء من قومه ، فذكروا شجاعة علي وشجاعة الأشر ، فقال عتبة بن أبي سفيان : إن كان الأشر شجاعاً ، لكن علياً لا نظير له في شجاعته وصلوته وقوته ! !

قال معاوية : ما منا أحد إلا وقد قتل علي أباه ، أو أخاه ، أو ولده ؛ قتل يوم بدر أباك يا وليد ، وقتل عمك يا أبا الأعور يوم أحد ، وقتل يابن طلحة الطلحات أباك يوم الجمل ، فإذا اجتمعتم عليه أدركتم ثأركم منه ، وشقيتم صدوركم¹ .

5/3

الحسد

2021 . الأماي للمفيد عن الحسن بن سلمة : لما بلغ أمير المؤمنين صلوات الله عليه مسير طلحة والزبير وعائشة من مكة إلى البصرة . . . فقام أبو الهيثم بن التيهان وقال : يا أمير المؤمنين ، إن حسد فريش إياك على وجهين : أما خيائهم ؛ فحسدوك منافسة في الفضل ، وارتفاعاً في الدرجة ، وأما أشرائهم ؛ فحسدوك حسداً أحبط الله به أعمالهم ، وأثقل به أوزارهم ، وما رضوا أن يساووك حتى أرادوا أن يتقدموك ، فبعدت عليهم الغاية ، وأسقطهم المضمار . وكنت أحق فريش بفريش ؛ نصرت نبيهم حياً ، وقصيت عنه الحقوق ميتاً . والله ما بعيتهم إلا على أنفسهم ، ونحن أنصارك وأعوانك ، فمروا بأمرك ! ثم أنشأ يقول :

2020-el-Menakıb, Harezmî: Sıffin savaşlarının 26. günü ile ilgili şöyle rivayet edilmiştir: Muviye grubunun önde gelenleri onun etrafında bir araya gelerek Ali ile Eşter'in şecaatinden söz ettiler. Derken Utbe b. Ebu Süfyan (öne çıkarak) dedi ki: Her ne kadar Eşter şecaatli ise de şecaati, direnci ve gücü bakımından Ali'nin bir benzeri yoktur!

Muaviye de dedi ki: Bizden kimse yoktur ki Ali onun babasını, kardeşini ya da evladını öldürmemiş olsun. Ey Velid! O, Bedir Savaşı'nda senin babanı öldürmüştü. Ey Ebu Âver! Senin de Uhud Savaşı'nda amcanı öldürdü. Sana gelince; ey İbn-i Talha et-Talhat; Cemel Savaşı'nda senin babanı yine o öldürdü. Şimdi eğer hep birlikte üzerine saldırırsanız ondan intikamınızı almış ve göğüslerinizi ferahlatmış olursunuz!¹

5/3 HASET

2021-el-Emali, Şeyh Mufid [Hasan b. Seleme'den]: Emirülmüminin'e (a.s) Talha, Zübeyr ve Ayşe'nin Mekke'den Basra'ya doğru yola çıktıkları... haberi ulaştığında Ebu Heysem b. Teyyihan ayağa kalkarak dedi ki: Ey Emirülmüminin! Kureyş'in sana olan hasedi iki çeşittir: Onların iyileri, fazilette seninle rekabete girişerek ve derecede üstünlük arayarak sana karşı haset ettiler. Kötüleri ise öyle haset ettiler ki Allah bu yüzden onların amellerini boşa çıkardı; günah yüklerini ağırlaştırdı. Onlar seninle eşit olmaya razı olmadılar, öne geçmek istediler. Ancak bu, ulaşılmaz bir hedefti ve bu yarış onları alaşağı etti. Sen Kureyş'e Kureyş'ten daha layık idin; peygamberlerine hayattayken yardım ettin ve öldüğünde de hakkını yerine getirdin. Andolsun Allah'a, onlar sadece kendilerine zulmettiler. Şimdi biz, senin yardımcın ve yaverleriniz; işini bize emret!

Daha sonra da şu şiiri okudu:

¹-el-Menakıb, Harezmî, s.234.

إِنَّ قَوْمًا بَعَوْا عَلَيْكَ وَكَادُوا لَكَ وَعَابُوكَ بِالْأُمُورِ الْقَبِيحِ
 لَيْسَ مِنْ عَيْبِهَا جَنَاحُ بَعُوضٍ فَيْكَ حَقًّا وَلَا كَعُشْرِ جَنَاحِ
 أَبْصَرُوا نِعْمَةً عَلَيْكَ مِنَ اللَّهِ هِ وَفَرَمًا يَدُقُّ قَرْنَ النَّطَاحِ
 وَ إِمَامًا تَأْوِي الْأُمُورُ إِلَيْهِ وَلِجَامًا يُلِينُ غَرْبَ الْجِمَاحِ
 حَاكِمًا تُجْمَعُ الْإِمَامَةُ فِيهِ هَاشِمِيًّا لَهُ عِرَاضُ الْبَطَاحِ
 حَسَدًا لِلَّذِي أَتَاكَ مِنَ اللَّهِ هِ وَعَادُوا إِلَى قُلُوبِ قَرَّاحِ
 وَنُفُوسٌ هُنَاكَ أَوْعِيَةُ الْبُغْ ضِ عَلَى الْخَيْرِ لِلشَّقَاءِ شِحَاحِ
 مِنْ مُسِرٍّ يُكِنُّهُ حُجُبُ الْعَيْ بِ وَمِنْ مُظْهِرِ الْعَدَاوَةِ لَاحِ
 يَا وَصِيَّ النَّبِيِّ نَحْنُ مِنَ الْحِ قِي عَلَى مِثْلِ بَهْجَةِ الْإِصْبَاحِ
 فَخِذِ الْأَوْسَ وَالْقَبِيلَ مِنَ الْخَزِ رَجِ بِالطَّعْنِ فِي الْوَعَى وَالْكِفَاحِ
 لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَكُنْ لَكَ فِي اللَّهِ هِ وَلِيًّا عَلَى الْهُدَى وَالْفَلَاحِ¹

2022 . الإمام عليّ (عليه السلام) . في خطبة له عند خروجه لقتال

أهل البصرة وفيها يذم الخارجين عليه . : ما لي ولقريش ! والله لقد قاتلتهم
 كافرين ، ولا قاتلتهم مفتونين ، وإني لأصحبهم بالأمس كما أنا أصحابهم
 اليوم .

1 . الأماي للمفيد : ص 154 ح 6 .

*Bir grup sana zulmetti, hileye kalkıştı
 Çirkin işlerle seni itham etti, ayıp aradı
 Oysaki sende sinek kanadı kadar yoktur ayıp
 Hatta onun onda biri kadar bir kusur
 Sendeki ilahî nimeti gördüler onlar
 Gördüler de yüceliğini, şah damarları çatladı
 Gördükleri öyle bir imamdı ki işler ona akıyordu
 En inatçı atı bile ram eden bir imam
 Karşılarında bir imam görüyorlardı, imameti elinde bulunduran
 Ve bir Haşimî, lütuf sahillerine açılan
 Nimet adına Allah'tan ne geldiyse sana, haset ettiler
 Derken, bağrıları çatladı-kalplerinde yaralar oluştu
 Nefret kâsesine dönüşen canları iyiliğe kin güttü
 Çirkeflikleri yüzünden seninle düşmanlık ettiler
 Gaybın perdeleri, düşmanlığını gizleteni gizli tuttu
 Açığa vuran ise düşmanlığını açığa vurdu
 Ey Peygamber vasisi! Doğrusu biz hakka
 Sabahın güne doğuşu gibi müştakız
 Öyleyse Evs ve Hazrec kabilesini al da
 Savaş meydanında (kendine) ok ve mızrak edin
 Bizden olamaz Allah için seni sevmeyen
 Hidayet ve kurtuluş üzere de değildir böyle biri¹*

2022-İmam Ali (a.s) [Basra halkıyla savaşmak için çıktığında yaptığı konuşmasından. Bu konuşmasında kendi aleyhinde başkaldıranları kınamaktadır]: Kureyş'le işim ne benim? Allah'a andolsun ki kâfirlerken de onlarla savaştım; şimdi, fitne ve fesada düşüp hak yoldan saptıklarında da onlarla savaşacağım. Dün onlarla birlikteydim, bugün de onlarla birlikteyim.

1-el-Emali, Müfid, s.154, h,6.

وَاللّٰهُ مَا تَنْقِمُ مِنَّا فُرَيْشٌ إِلَّا أَنَّ اللَّهَ اخْتَارَنَا عَلَيْهِمْ ، فَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي حَيِّزِنَا ، فَكَانُوا
كَمَا قَالَ الْأَوَّلُ :

أَدَمْتَ لَعْمَرِي شُرْبَكَ الْمِحْضَ صَاحِبًا وَأَكَلْتَ بِالزُّبْدِ الْمُقَشَّرَةَ الْبُجْرَا
وَنَحْنُ وَهَبْنَاكَ الْعَلَاءَ وَلَمْ تَكُنْ عَلِيًّا وَحُطْنَا حَوْلَكَ الْجُرْدَ وَالسُّمْرَا¹

5/4

الْحُرُصُ

2023 . الأُمَالي لِلطُّوسِي عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسٍ : بَعَثَ [عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)]
إِلَى طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ فَدَعَاهُمَا ، ثُمَّ قَالَ لَهُمَا : أَلَمْ تَأْتِيَانِي وَتُبَايَعَانِي طَائِعِينَ غَيْرَ مُكْرَهَيْنِ ،
فَمَا أَنْكَرْتُمَا ! أَمْ جَوَزَ فِي حُكْمٍ ، أَوْ اسْتِثْنَاؤُ فِي فِئَةٍ ؟ !
قَالَا : لَا .

قَالَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) : أَوْ فِي أَمْرٍ دَعَوْتُمَانِي إِلَيْهِ مِنْ أَمْرِ الْمُسْلِمِينَ فَقَصَرْتُ عَنْهُ ؟ !
قَالَا : مَعَاذَ اللَّهِ .

قَالَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) : فَمَا الَّذِي كَرِهْتُمَا مِنْ أَمْرِي حَتَّى رَأَيْتُمَا خِلَافِي ؟
قَالَا : خِلَافَكَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِي الْقَسَمِ ، وَانْتِقَاصَنَا حَقَّنَا مِنَ الْقِيَاءِ ؛ جَعَلْتَ
حَظَّنَا فِي الْإِسْلَامِ كَحَظِّ غَيْرِنَا بِمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْنَا بِسُيُوفِنَا مِمَّنْ هُوَ لَنَا فِيءٌ فَسَوَّيْتَ بَيْنَنَا
وَبَيْنَهُمْ² .

1 . نهج البلاغة : الخطبة 33 ، الإرشاد : ج 1 ص 248 ، الكافية : ص 20 ح 19 كلاهما نحوه ،
بحار الأنوار : ج 32 ص 113 ح 89 .

2 . الأُمَالي لِلطُّوسِي : ص 731 ح 1530 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 30 ح 9 .

Allah'a andolsun ki Kureyş, sadece Allah bizi onlara tercih etti diye bizden intikam almaya kalkışmaktadır. Biz onları kendi zümremize kattık. Ama onlar öncekilerin dile getirdiği şu hâle geldiler:

*Canıma andolsun ki sabahları saf sütleri içtiniz
Yağlı ve lezzetli yemeklerden doyasıya yediniz
Yüce olmadığın halde sana görkem verdik
Sabaha kadar atlılarla seni biz koruduk¹*

5/4

HIRS

2023-el-Emali, Şeyh Tusî [Malik b. Evs'ten]: [Ali (a.s)] Talha ile Zübeyr'in peşinden (bir elçi) gönderip onları çağırttı. Sonra da ikisine hitaben dedi ki: Siz hiçbir baskı altında kalmaksızın kendi isteğinizle bana gelip de biat etmediniz mi? Şimdi (hükümetimde) neyi kötü gördünüz? Hakemlikte zulüm mü ettim ya da beytülmalî kendime mi tahsis ettim?

Talha ile Zübeyr: Hayır, (etmedin).

Hız. Ali: Yoksa Müslümanlara ait bir işe beni çağırdınız da onda kusur mu ettim?!

Talha ile Zübeyr: (Böyle bir şeyi iddia etmekten) Allah'a sığınırız!

Hız. Ali: Öyleyse hangi işimden rahatsızlık duydunuz da bana muhalefet etmeye karar verdiniz?

Talha ile Zübeyr: Sen malların taksimi konusunda Ömer b. Hat-tab'ın yöntemine aykırı davrandın ve bizim ganimetten olan payımızı azalttın. İslam'daki nasibimizi Allah'ın bizim kılıçlarımız sayesinde nasip ettiği ganimetlerde kendileri de ganimetlerimizden olan diğerleriyle (kölelerle) bir kıldın, onlarla bizi eşit saydın!²

1-Nehcü'l-Belaga, 33. hutbe; el-İrşad, c.1, s.248; el-Kâfie, s.20, h.19; Bi-haru'l-Envar, c.32, s.113, h.89.

2-el-Emali, Tusî, s.731, h.1530; Biharu'l-Envar, c.32, s.30, h.9.

2024 . الجمل : صارا [طَلَحَهُ وَالزَّبِيرُ] إلى أمير المؤمنين (عليه السلام) ، فَحَطَبَ إِلَيْهِ طَلَحَهُ وَلَايَةَ الْعِرَاقِ ، وَطَلَبَ مِنْهُ الزَّبِيرُ وَلَايَةَ الشَّامِ . فَأَمْسَكَ (ع) عَنْ إجابتهما في شيء من ذلك . فَأَنْصَرَفَا وَهُمَا سَاخِطَانِ مِنْهُ ، فَعَرَفَا مَا كَانَ غَلَبَ فِي ظَنِّهِمَا قَبْلُ مِنْ رَأْيِهِ (ع) ، فَتَرَكَاهُ يَوْمَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ، ثُمَّ صَارَا إِلَيْهِ وَاسْتَأْذَنَا عَلَيْهِ ، فَأَذِنَ لَهُمَا ، وَكَانَ فِي غُلِّيَّةٍ فِي دَارِهِ ، فَصَعِدَا إِلَيْهِ وَجَلَسَا عِنْدَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ ، وَقَالَا : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، قَدْ عَرَفْتَ حَالَ هَذِهِ الْأَزْمَنَةِ وَمَا نَحْنُ فِيهِ مِنَ الشَّدَةِ ، وَقَدْ جِئْنَاكَ لِنُدْفَعَ إِلَيْنَا شَيْئاً نُصْلِحُ بِهِ أَحْوَالَنَا ، وَنَقْضِي بِهِ حُقُوقاً عَلَيْنَا !

فَقَالَ (ع) : قَدْ عَرَفْتُمَا مَالِي يَنْبُوعٌ¹ ، فَإِنْ شِئْتُمَا كَتَبْتُ لَكُمَا مِنْهُ مَا تَيْسَّرُ !

فَقَالَا : لَا حَاجَةَ لَنَا فِي مَالِكَ يَنْبُوعٍ .

فَقَالَ لَهُمَا : فَمَا أَصْنَعُ ؟

فَقَالَا لَهُ : أَعْطِنَا مِنْ بَيْتِ الْمَالِ شَيْئاً فِيهِ لَنَا كِفَايَةٌ .

فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : سُبْحَانَ اللَّهِ ! وَأَيُّ يَدٍ لِي فِي بَيْتِ الْمَالِ ! ذَلِكَ لِلْمُسْلِمِينَ ، وَأَنَا خَازِنُهُمْ وَأَمِينُهُمْ ، فَإِنْ شِئْتُمَا رَقِيتُ الْمِنْبَرَ وَسَأَلْتُهُمْ ذَلِكَ بِمَا شِئْتُمَا ، فَإِنْ أَذِنُوا فِيهِ فَعَلْتُ . وَأَنْتَ لِي بِذَلِكَ وَهُوَ لِكَافَةِ الْمُسْلِمِينَ ؛ شَاهِدِهِمْ وَغَائِبِهِمْ ! لِكَيْ أَبْلِي لَكُمْ غُذْرًا .

قَالَا : مَا كُنَّا بِالَّذِي يُكَلِّفُكَ ذَلِكَ ، وَلَوْ كَلَّفْنَاكَهُ لَمَّا أَجَابَكَ الْمُسْلِمُونَ .

1 . يَنْبُوعٌ : بليدة بالقرب من المدينة ، بها عيون وحضر وحصن (تقويم البلدان : ص 89) .

2024-el-Cemel: [Talha ile Zübeyr] Emirilmüminin'in (a.s) yanına vardılar. Talha, ondan Irak valiliğini istedi, Zübeyr de Şam valiliğini talep etti. Ali (a.s) onların bu isteklerinden hiçbirini kabul etmedi. Bunun üzerine ona kızgın bir halde yanından ayrıldılar. Daha önce onun (a.s) hakkındaki görüşlerinin zannettikleri gibi olduğunu anladılar. İki ya da üç gün ondan ayrı kaldılar. Sonra yanına gidip kendisiyle görüşmek için izin istediler. (Ali de) onlara izin verdi. Ali, evinin üst (katındaki) odasında idi. O ikisi yukarı çıkarak karışısına geçip oturdular. (Sonra da aralarından şöyle bir konuşma geçti):

Talha ile Zübeyr: Ey Emirülmüminin! Zamane şartlarını sen de biliyorsun ve içinde bulunduğumuz sıkıntıdan da haberdarsın. Durumumuzu düzene koyabilmemiz ve üzerimizdeki hakları yerine getirebilmemiz için (belki) bize bir şey verirsin diye sana geldik!

Ali (a.s): Benim Yenbu'da¹ olan malımı biliyorsunuz. İsterseniz ondan mümkün olan miktarda size yazayım!

Talha ile Zübeyr: Senin Yenbu'daki malına ihtiyacımız yok!

Ali (a.s): Peki ne yapayım?

Talha ile Zübeyr: Beytülmalden bize kâfi gelecek miktarda bir şey ver.

Ali (a.s): Fesüphanallah! Benim beytülmalde ne yetkim var ki? Müslümanların malıdır o; ben ise onların haznedarı ve güvenilir bekçisiyim. Dilerseniz minbere çıkar, sizin istediğiniz şeyi onlardan isterim ve eğer izin verirlerse dediğinizi yaparım. Hâl böyleyken benim onda ne yetkim olabilir ki! Hazırda ve gaipte bulunan tüm Müslümanların (ortak) maldır! Ne var ki özüüm (buydu), onu da size açıklamış oldum.

Talha ile Zübeyr: Biz seni zora sokmak peşinde değiliz; eğer senden bunu yapmanı istersek, Müslümanlar sana olumlu cevap vermeyecektir.

1-Medine yakınlarında çeşme ve bağları olan küçük bir şehir. Bkz: *Takvimu'l-Buldan*, s.89.

فَقَالَ لهُمَا : فَمَا أَصْنَعُ ؟

قالا : سَمِعْنَا مَا عِنْدَكَ ¹ .

2025 . المناقب للخوارزمي عن أبي بشير الشيباني : لَمْ يَكُنْ [بَعْدَ بَيْعَةِ عَلِيٍّ

(عليه السلام)] إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى دَخَلَ عَلَيْهِ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ ، فَقَالَا : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّ أَرْضَنَا أَرْضٌ شَدِيدَةٌ ، وَعِيَالُنَا كَثِيرٌ ، وَنَفَقَتُنَا قَلِيلَةٌ !

قَالَ : أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي لَا أُعْطِي أَحَدًا دُونَ أَحَدٍ ؟ !

قالا : نَعَمْ .

قَالَ : فَأَتُونِي بِأَصْحَابِكُمْ ، فَإِنْ رَضُوا بِذَلِكَ أُعْطِيْتُكُمْ ، وَإِلَّا لَمْ أُعْطِكُمْ دَوْنَهُمْ . وَلَوْ كَانَ عِنْدِي شَيْءٌ أُعْطِيْتُكُمْ مِنَ الَّذِي لِي ؛ لَوْ أَنْتَظَرْتُمْ حَتَّى يَخْرُجَ عَطَائِي أُعْطِيْتُكُمْ مِنْ عَطَائِي .

فَقَالَا : مَا نُرِيدُ مِنْ مَالِكَ شَيْئًا . وَخَرَجَا مِنْ عِنْدِهِ . فَلَمْ يَلْبَثَا إِلَّا قَلِيلًا حَتَّى دَخَلَا عَلَيْهِ ، فَقَالَا : أَتَأْذُنُ لَنَا فِي الْعُمْرَةِ ؟

قَالَ : مَا تُرِيدَانِ الْعُمْرَةَ ، وَلَكِنْ تُرِيدَانِ الْغُدْرَةَ ² .

2026 . دعائم الإسلام : رُوِيَ عَنِ عَلِيٍّ (عليه السلام) أَنَّهُ أَمَرَ عَمَّارَ بْنَ يَاسِرٍ ،

وَعُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي رَافِعٍ ، وَأَبَا الْهَيْثَمِ بْنِ تَيْهَانَ ، أَنْ يُقَسِّمُوا فَيْئًا بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ ، وَقَالَ لَهُمْ : إَعْدِلُوا فِيهِ ، وَلَا تُفْضِلُوا أَحَدًا عَلَى أَحَدٍ .

1 . الجمل : ص 164 .

2 . المناقب للخوارزمي ، طبعة مكتبة نينوى : ص 112 وطبعة مؤسسة النشر الإسلامي : ص 178 ح 216 وفيه جميع ضمائر المثني بصيغة الجمع ، تذكرة الخواص : ص 59 نحوه وراجع الكافية : ص 14 ح 12 و 13 .

Ali (a.s): O halde ne yapayım?

Talha ile Zübeyr: Senden duyacaklarımızı duyduk zaten.¹

2025-el-Menakıb, Harezmi [Ebu Beşir eş-Şeybanî'den]: Ali'ye (a.s) biatten çok geçmemişti ki Talha ile Zübeyr yanına gelerek dediler ki: Ey Emirülmüminin! Toprağımız çok sert ve verimsiz; ekmek yiyenimiz çok, ama gelirimiz az! (Bu durumda bir şeyler yap!)

Bunun üzerine Ali (a.s): Ben size "Hiç kimseye özel olarak bir şey bağışlamayacağım!" demedim mi, diye (çıkıştı).

Talha ile Zübeyr: Evet (söylemişsiniz), dediler.

Ali (a.s): Öyleyse arkadaşlarınızı da bana getirin; eğer buna razı olurlarsa, veririm; aksi takdirde sadece size vermem! Yanımda ancak kendi payımdan bir sermaye olsa, size vereceğim. Benim hissem elime geçinceye kadar sabrederseniz, kendi payıma düşenden size bağışlarım, dedi.

Talha ile Zübeyr: Senin malından bir şey istemiyoruz, deyip yanından ayrıldılar.

Çok geçmeden tekrar geri geldiler ve Ali'nin (a.s) yanına vararak, "Umre için bize izin verir misin?" diye sordular.

Ali (a.s): Siz umre yapmak istemiyorsunuz, hıyanet etmek istiyorsunuz, diye cevap verdi.²

2026-Deaimu'l-İslam: Bize ulaşan rivayete göre Ali (a.s); Ammar b. Yasir, Ubeydullah b. Ebu Rafi ve Ebu'l-Heysem b. Teyyihan'a ganimeti Müslümanlar arasında taksim etmelerini emrederek, "Onu taksim ederken adaletli davranın, hiç kimseyi bir diğerinden üstün tutmayın!" tavsiyesinde bulundu.

1-el-Cemel, s.164.

2-el-Menakıb, Harezmi, Neyneva Kütüphanesi baskısı, s.112, Müessese-i Neşri'l-İslamî baskısı, s.178, h.216; Tezkiretu'l-Havas, s.59. Ayrıca bkz: el-Kâfi, s.14, h.12 ve 13.

فَحَسَبُوا ، فَوَجَدُوا الَّذِي يُصِيبُ كُلَّ رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ثَلَاثَةَ دَنَانِيرَ ، فَأَعْطَوْا النَّاسَ . فَأَقْبَلَ إِلَيْهِمْ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ ، وَمَعَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا ابْنُهُ ، فَدَفَعُوا إِلَى كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ ثَلَاثَةَ دَنَانِيرَ . فَقَالَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ : لَيْسَ هَكَذَا كَانَ يُعْطِينَا عُمَرُ ! فَهَذَا مِنْكُمْ أَوْ عَنْ أَمْرِ صَاحِبِكُمْ ؟ قَالُوا : بَلْ هَكَذَا أَمَرَنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) .

فَمَضَى إِلَيْهِ ، فَوَجَدَاهُ فِي بَعْضِ أَمْوَالِهِ قَائِمًا فِي الشَّمْسِ عَلَى أَجِيرٍ لَهُ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ ، فَقَالَا : تَرَى أَنْ تَرْتَفِعَ مَعَنَا إِلَى الظِّلِّ ؟ قَالَ : نَعَمْ .

فَقَالَا لَهُ : إِنَّا أَتَيْنَا إِلَى عُمَالِكَ عَلَى قِسْمَةِ هَذَا الْفَيِّءِ ، فَأَعْطَوْا كُلَّ وَاحِدٍ مِنَّا مِثْلَ مَا أَعْطُوا سَائِرَ النَّاسِ !

قَالَ : وَمَا تُرِيدَانِ ؟ !

قَالَا : لَيْسَ كَذَلِكَ كَانَ يُعْطِينَا عُمَرُ !

قَالَ : فَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يُعْطِيكُمَا ؟ فَسَكَتَا .

فَقَالَ : أَلَيْسَ كَانَ (ص) يَقْسِمُ بِالسَّوِيَّةِ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ مِنْ غَيْرِ زِيَادَةٍ ؟ !

قَالَا : نَعَمْ .

قَالَ : أَفَسُنَّةُ رَسُولِ اللَّهِ (ص) أُولَى بِالِاتِّبَاعِ عِنْدَكُمَا ، أَمْ سُنَّةُ عُمَرَ ؟ !

قَالَا : سُنَّةُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَلَكِنْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَنَا سَابِقَةٌ وَغَنَاءٌ وَقَرَابَةٌ ، فَإِنْ رَأَيْتَ إِلَّا تُسَوِّينَا بِالنَّاسِ فَافْعَلْ .

قَالَ : سَابِقَتُكُمَا أَسْبَقُ ، أَمْ سَابِقَتِي ؟ قَالَا : سَابِقَتُكَ .

Onlar da hesap ettiler ve Müslümanlardan her birine üç dinar ulaşacağını gördüler. Böylece bu miktarı halka verdiler. Sonra Talha ile Zübeyr onların yanına geldi. Oğulları da yanlarındaydı. Her birine üç dinar verdiler.

Talha ile Zübeyr, "Ömer bu şekilde vermiyordu! Şimdi bu taksim sizden mi yoksa efendinizden mi kaynaklanıyor?" diye sordular. Onlar da, "Emirülmüminin bize böyle emretti" dediler.

Bunun üzerine iki (arkadaş) Ali'nin (a.s) yanına gittiler. [Ali (a.s) o sırada] arazilerinden birindeydi. Güneşin altında, önünde çalışan işçisinin başındaydı. Ona "Bizimle gölgeye gelir misin?" dediler. Ali de (a.s) "Evet" dedi. (Sonra aralarında şöyle bir konuşma geçti):

Talha ile Zübeyr: Şu ganimetin taksimi için memurlarının yanına gittik; bize, diğerlerine verdiklerinin aynısını verdiler!.

Ali (a.s): Siz ne istiyorsunuz?

Talha ile Zübeyr: Ömer bize böyle vermiyordu!

Ali (a.s): Resulullah (s.a.a) size nasıl veriyordu?

Derken sustular. Sonra [Ali (a.s)] "Acaba o, Müslümanlar arasında hiçbir fazlalık gözetmeksizin eşit olarak bölüştürmüyormuydu?!" diye sordu.

Talha ile Zübeyr: Evet.

Ali (a.s): Acaba size göre Resulullah'ın (s.a.a) sünnetine mi yoksa Ömer'in sünnetine mi uymak gerekir?

Talha ile Zübeyr: Resulullah'ın (s.a.a) sünnetine. Ama ey Emirülmüminin! Bizim bir geçmişimiz, zenginliğimiz ve yakınlığımız var; eğer bizi halkla eş tutmamayı becerebilirsen bunu yap!

Ali (a.s): Benim geçmişim mi daha uzun yoksa siz ikinizinki mi?

Talha ile Zübeyr: Senin geçmişin.

قال : فَقَرَابَتُكُمَا أَقْرَبُ ، أم قَرَابَتِي ؟ قالا : قَرَابَتُكَ .

قال : فَعَنَاؤُكُمَا أعْظَمُ أم غَنَائِي ؟

قالا : بَلْ أَنْتَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أعْظَمُ غَنَاءً .

قال : فَوَاللَّهِ ، ما أَنَا وَأَجِيرِي هَذَا فِي هَذَا الْمَالِ إِلَّا بِمَنْزِلَةِ وَاحِدَةٍ !¹

2027 . مروج الذهب : لَمَّا رَأَى مُعَاوِيَةُ الْقَتْلَ فِي أَهْلِ الشَّامِ وَكَلَبَ أَهْلَ الْعِرَاقِ عَلَيْهِمْ ، اسْتَدْعَى بِالنُّعْمَانِ بْنِ جَبَلَةَ التَّنُوخِيِّ . وَكَانَ صَاحِبَ رَايَةٍ قَوْمِهِ فِي تَنُوحٍ² وَبَهْرَاءَ . وَقَالَ لَهُ : لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أُولِّيَ قَوْمَكَ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْكَ مُقَدِّمًا ، وَأَنْصَحُ مِنْكَ دِينًا .

فَقَالَ لَهُ النُّعْمَانُ : إِنَّا لَوْ كُنَّا نَدْعُو قَوْمَنَا إِلَى جَيْشٍ مَجْمُوعٍ لَكَانَ فِي كَسَعِ الرِّجَالِ بَعْضُ الْأَنَاءِ ، فَكَيْفَ وَنَحْنُ نَدْعُوهُمْ إِلَى سَيْفٍ قَاطِعَةٍ ، وَرُدِّيْنِيَّةٍ³ شَاجِرَةٍ ، وَقَوْمٌ ذَوِي بَصَائِرٍ نَافِذَةٍ ! ! وَاللَّهِ لَقَدْ نَصَحْتُكَ عَلَى نَفْسِي ، وَآثَرْتُ مُلْكَكَ عَلَى دِينِي ، وَتَرَكْتُ لِهَوَاكَ الرُّشْدَ وَأَنَا أَعْرِفُهُ ، وَخُذْتُ عَنِ الْحَقِّ وَأَنَا أَبْصِرُهُ ، وَمَا وَفَّقْتُ لِرُّشْدٍ حِينَ أَقَاتِلُ عَلَى مُلْكِكَ ابْنَ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله)، وَأَوَّلَ مُؤْمِنٍ بِهِ وَمُهَاجِرٍ مَعَهُ ، وَلَوْ أَعْطَيْنَاهُ مَا أَعْطَيْنَاكَ لَكَانَ أَرَأَفَ بِالرَّعِيَّةِ ، وَأَجَزَلَ فِي الْعَطِيَّةِ ، وَلَكِنْ قَدْ بَدَّلْنَا لَكَ الْأَمْرَ .

- 1 . دعائم الإسلام : ج 1 ص 384 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 111 نحوه وفيه من «قالا : ليس كذلك...» ، بحار الأنوار : ج 41 ص 116 ح 23 .
- 2 . تنوُّخ : حيٍّ من اليمن (لسان العرب : ج 3 ص 65) .
- 3 . رُدِّيَّة : امرأة في الجاهلية كانت تسوي الرماح بخطِّ هَجَر ، إليها نسبت الرماح الرُدِّيَّة (تاج العروس : ج 18 ص 232) .

Ali (a.s): Benim akrabalığım mı daha yakın yoksa siz ikinizin-
ki mi?

Talha ile Zübeyr: Senin akrabalığın daha yakın.

Ali (a.s): Sizin zenginliğiniz mi büyük, benim zenginliğim mi?

Talha ile Zübeyr: Ey Emirülmüminin! Sen daha zenginsin.

Ali (a.s): Allah'a andolsun ki ben ve şu işçim, bu mal üzerinde
aynı derecedeyiz!¹

2027-Murucu'z-Zehab: Muaviye, Şamlıların öldürüldüğünü
ve Irak halkının onlara yönelik gazabını görünce Numan b. Ce-
bele et-Tenuhî'yi çağırarak [Numan, Tenuh'ta,² Behra kabilesi
arasında kavminin sancaktarı idi] "Kavminin başına, öncülükte
senden daha cesur ve dinî açıdan daha samimi birini atamaya ka-
rar verdim!" dedi.

Bunun üzerine Numan dedi ki: Hiç şüphesiz eğer kavmimizi
toplanmış hazır bir orduya katılmaya çağırıyorduk, yine de onları
buna zorlarken ağırdan aldıklarını ve yavaş davrandıklarını gö-
rürdük. Şimdi ise onları keskin kılıçlara, iç içe geçmiş Rudey-
niye³ mızraklarına ve keskin görüşlü gözleri olan bir topluluğa
karşı gitmeye çağırmaktayız; ne beklersin ki! Allah'a andolsun,
ben senin hayrını ve iyiliğini kendime tercih ettim. Senin saltana-
tını dinimden önde tuttum. Senin heves ve isteklerin için, bildi-
ğim halde hidayet yolunu terk ettim; gördüğüm halde haktan
uzaklaştım. Senin hükümetin uğruna Resulullah'ın (s.a.a) amcası
oğlu, ona ilk iman edip onunla hicret eden kişiye karşı savaştı-
ğımda hiçbir saadete ulaşmadım. Sana verdiklerimizi eğer ona
vermiş olsaydık, onun halka şefkat ve bağıışı daha fazla olurdu.
Ancak biz işi sana bıraktık.

1-*Deaimu'l-İslam*, c.1, s.384; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.111; *Biharu'l-Envar*, c.41, s.116, h.23.

2-Yemen'de bir bölge. (*Lisanu'l-Arab*, c.3, s.65).

3-**Rudeyniye:** Cahiliye döneminde mızrakları düzelten bir kadının adıdır. Dolayısıyla bu mızraklar, ona isnat edilmiştir. (*Tacu'l-Arus*, c.18, s.232).

ولابدَّ من إتمامه كان غَيًّا أو رُشداً ، وحاشا أن يكون رُشداً ، وسُنُقَاتِلُ عَنْ تَيْنِ
الْعَوْطَةِ¹ وَزَيْتُونَهَا ؛ إِذْ حُرِمْنَا أَثْمَارَ الْجَنَّةِ وَأَنْهَارَهَا . وَخَرَجَ إِلَى قَوْمِهِ ، وَصَمَدَ إِلَى
الْحَرْبِ² .

5/5

الجهالة

2028 . الإمام عليّ (ع) . من كتاب له إلى عقيل . : ألا وإنَّ العَرَبَ قَدْ
اجْتَمَعَتْ عَلَى حَرْبِ أَخِيكَ الْيَوْمَ اجْتِمَاعَهَا عَلَى حَرْبِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) قَبْلَ
الْيَوْمِ ، فَأَصْبَحُوا قَدْ جَهِلُوا حَقَّهُ ، وَجَحَدُوا فَضْلَهُ³ .

2029 . تاريخ الطبري عن أبي البخري الطائي : أَطَافَتْ ضَبَّةُ وَالْأَزْدُ بِعَائِشَةَ
يَوْمَ الْجَمَلِ ، وَإِذَا رَجَالٌ مِنَ الْأَزْدِ يَأْخُذُونَ بَعَرَ الْجَمَلِ فَيَقْتُونَهُ وَيَشْمُونَهُ ، وَيَقُولُونَ :
بَعْرُ جَمَلٍ أَمِنَّا رِيحُهُ رِيحُ الْمِسْكِ⁴ !

2030 . مروج الذهب . في وصف معاوية . : وَبَلَغَ مِنْ إِحْكَامِهِ لِلْسِّيَاسَةِ
وِاتِّقَانِهِ لَهَا وَاجْتِدَادِهِ قُلُوبَ خَوَاصِّهِ وَعَوَامِّهِ أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ دَخَلَ عَلَى بَعِيرٍ لَهُ
إِلَى دِمَشْقَ . فِي حَالَةٍ مُنْصَرَفِهِمْ عَنْ صِفِّينَ . فَتَعَلَّقَ بِهِ رَجُلٌ مِنْ دِمَشْقَ ، فَقَالَ :
هَذِهِ نَاقَتِي ، أَخَذْتَ مِنِّي بِصِفِّينَ !

1 . الغوطة : الكورة التي منها دمشق . والغوطة كلها أشجار وأنهار متصلة (معجم البلدان : ج4 ص219) .

2 . مروج الذهب : ج2 ص394 .

3 . الغارات : ج2 ص431 عن زيد بن وهب ؛ شرح نهج البلاغة : ج2 ص119 ، الإمامة والسياسة : ج1
ص75 نحوه وفيه «قريشاً» بدل «العرب» وراجع نهج البلاغة : الكتاب 36 .

4 . تاريخ الطبري : ج4 ص522 ، الكامل في التاريخ : ج2 ص340 ، نهاية الأرب : ج20 ص72 كلاهما
نحوه .

Şimdi sapkınlık da olsa, hidayet de olsa hâşâ ki hidayet olsun, bu işi tamamlamak gerekir. Gavta'nın¹ incir ve zeytinine ulaşmak için çok yakında savaşacağız. Zira cennetin nehirlerinden ve meyvelelerinden mahrum olduk!

(Numan), daha sonra kavmine doğru yola çıktı ve savaşa yöneldi.²

5/5

CEHALET

2028-İmam Ali (a.s) [Akil'e yazdığı mektubunda]: Uyanık ol, hiç şüphesiz Arap bugün kardeşinle savaşmak için bir araya toplanmıştır. Nitekim dün de Peygamberle (s.a.a) savaşmak için toplanmışlardı. (Kardeşinin) hakkını tanımadılar, faziletini de inkâr ettiler.³

2029-Tarih-i Taberî [Ebu Buhterî et-Taî'den]: Cemel Savaşı'nda Zabbe ve Ezd kabilesi Ayşe'nin etrafında dönüp duruyordu. Ezd kabilesinden bir grup, Ayşe'nin devesinin dışkısını alıyor, ufalıyor ve onu koklayarak, "Annemizin devesinin dışkısı misk kokuyor!" diyordu.⁴

2030-Murucu'z-Zeheb [Muaviye'yi anlatırken]: Siyasetini öylesine sağlamlaştırmış, (halkın) önde gelenlerinin ve avam tabakanın kalbini kendine öylesine çekmişti ki Şamlılar Sıffin'dan döndüğü sırada Kufeli biri erkek devesiyle Dimeşk'e geldiğinde bir Dimeşkli ona yanaşıp "Bu dişi deve benim devem, sen onu Sıffin'da benden aldın!" demişti.

1-Gavta, Dimeşk'in de bir parçası sayılan bölgedir. Birbirine geçmiş ağaçlarla doludur. (*Mucemu'l-Buldan*, c.4, s.219).

2-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.394.

3-el-Gârât, c.2, s.431, Zeyd b. Vahab'dan; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.2, s.119; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.75, "Arap" kelimesi yerine "Kureyş" ifadesi yer almıştır. Ayrıca bkz: *Nehcü'l-Belaga*, 36. mektup.

4-Tarih-i Taberî, c.4, s.522; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.340; *Nihayetu'l-İreb*, c.20, s.72.

فَارْتَفَعَ أُمْرُهُمَا إِلَى مُعَاوِيَةَ ، وَأَقَامَ الدَّمَشَقِيُّ حَمْسِينَ رَجُلًا بَيْنَهُ يَشْهَدُونَ أَنَّهَا نَاقَتُهُ .
فَقَضَى مُعَاوِيَةُ عَلَى الْكُوفِيِّ ، وَأَمَرَهُ بِتَسْلِيمِ الْبَعِيرِ إِلَيْهِ .

فَقَالَ الْكُوفِيُّ : أَصْلَحَكَ اللَّهُ ، إِنَّهُ جَمَلٌ ، وَلَيْسَ بِنَاقَةٍ !

فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : هَذَا حُكْمٌ قَدْ مَضَى . وَدَسَّ إِلَى الْكُوفِيِّ بَعْدَ تَفَرُّقِهِمْ فَأَحْضَرَهُ ،
وَسَأَلَهُ عَنْ ثَمَنِ بَعِيرِهِ ، فَدَفَعَ إِلَيْهِ ضِعْفَهُ ، وَبَرَّهُ وَأَحْسَنَ إِلَيْهِ ، وَقَالَ لَهُ : أَبْلِغْ عَلِيًّا أَنِّي
أُقَاتِلُهُ بِمِئَةِ أَلْفٍ ، مَا فِيهِمْ مَنْ يُفَرِّقُ بَيْنَ النَّاقَةِ وَالْجَمَلِ ! !

وَقَدْ بَلَغَ مِنْ أَمْرِهِمْ فِي طَاعَتِهِمْ لَهُ أَنَّهُ صَلَّى بِهِمْ عِنْدَ مَسِيرِهِمْ إِلَى صِفِّينَ الْجُمُعَةَ فِي
يَوْمِ الْأَرْبَعَاءِ ، وَأَعَارَوْهُ رُؤُوسَهُمْ عِنْدَ الْقِتَالِ ، وَحَمَلُوهُ بِهَا ، وَرَكَنُوا إِلَى قَوْلِ عَمْرِو بْنِ
الْعَاصِ : إِنَّ عَلِيًّا هُوَ الَّذِي قَتَلَ عَمَّارَ بْنَ يَاسِرٍ حِينَ أَخْرَجَهُ لِنُصْرَتِهِ . ثُمَّ ارْتَفَى بِهِمْ
الْأَمْرُ فِي طَاعَتِهِ إِلَى أَنْ جَعَلُوا لَعْنَ عَلِيٍّ سُنَّةً ؛ يَنْشَأُ عَلَيْهَا الصَّغِيرُ ، وَيَهْلِكُ عَلَيْهَا
الْكَبِيرُ¹

Sonunda ikisinin davası Muaviye'ye ulaştı. Dımeşkli adam elli şahit getirdi. Hepsi de sözü edilen dişi devenin ona ait olduğuna şahitlik ettiler. Muaviye de Kufeli adamın aleyhine karar verdi ve bu devenin Dımeşkli adama teslim edilmesine hükmetti.

Bunun üzerine Kufeli dedi ki: Allah seni ıslah etsin! Bu, erkek bir deve, dişi değil, dedi.

Muaviye: Bu, hükmü verilmiş ve bitmiş bir meseledir, diye cevap verdi.

Halk dağıldıktan sonra gizlice Kufeli adamı huzuruna getirtti; ona devesinin değerini sordu ve ücretinin iki katını ödedi. (Çokça) iyilik ve ihsanda bulundu. Sonra da ona dedi ki: Ali'ye söyle; ben, ona karşı, dişi deve ile erkek deveyi birbirinden ayırt edemeyen yüz bin kişinin yardımıyla savaşmaktayım!

Şam halkının Muaviye'ye olan bağlılık ve itaati öylesine ilerlemişti ki Sıffin'a doğru hareket ettiklerinde Çarşamba gününde olmalarına rağmen onlara Cuma namazını kıldırdı. Onlar da başlarını Muaviye'ye teslim ettiler ve onu savaşmak zorunda bıraktılar. Amr b. As'ın "Ammar b. Yasir'i Ali öldürdü; çünkü kendisine yardım etmesi için onu savaşa (Ali) getirmişti!" sözüne inanmışlardı. Derken onların işi öyle bir noktaya geldi ki Muaviye'ye itaat yolunda Ali'ye lanet okumayı bir gelenek hâline getirdiler; küçükler bu gelenek üzere büyüdü, büyükleri de bu gelenek üzere öldü.¹

1-Murucu'z-Zeheb, c.3, s.41.

الفصل السادس

أهداف الإمام في قتال البغاة

6 / 1

إحياء الدين

2031 . مسند ابن حنبل عن أبي سعيد الخدري : كُنَّا جُلُوساً نَنْتَظِرُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) ، فَخَرَجَ عَلَيْنَا مِنْ بَعْضِ بُيُوتِ نِسَائِهِ - قَالَ : - فَقُمْنَا مَعَهُ ، فَأَنْقَطَعَتْ نَعْلُهُ فَتَحَلَّفَ عَلَيْهَا عَلِيٌّ يَخْصِفُهَا ، فَمَضَى رَسُولُ اللَّهِ (ص) ، وَمَضَيْنَا مَعَهُ ، ثُمَّ قَامَ يَنْتَظِرُهُ ، وَقُمْنَا مَعَهُ .

فَقَالَ : إِنَّ مِنْكُمْ مَنْ يُقَاتِلُ عَلَى تَأْوِيلِ هَذَا الْقُرْآنِ كَمَا قَاتَلْتُ عَلَى تَنْزِيلِهِ ، فَاسْتَشَرْنَا وَفِينَا أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ ، فَقَالَ : لَا ، وَلَكِنَّهُ خَاصِفُ النَّعْلِ .

قَالَ : فَجِئْنَا بُبْشَرُهُ ، . قَالَ : . وَكَأَنَّهُ قَدْ سَمِعَهُ¹ .

2032 . الإمام زين العابدين (عليه السلام) : انْقَطَعَ شِسْعُ نَعْلِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، فَدَفَعَهَا إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) يُصْلِحُهَا ، ثُمَّ مَشَى فِي نَعْلِ وَاحِدَةٍ غَلَوَةً أَوْ نَحْوَهَا ، وَأَقْبَلَ عَلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ : إِنَّ مِنْكُمْ مَنْ يُقَاتِلُ عَلَى التَّأْوِيلِ كَمَا قَاتَلَ مَعِيَ عَلَى التَّنْزِيلِ !

1 . مسند ابن حنبل : ج 4 ص 163 ح 11773 و ص 68 ح 11289 ، مسند أبي يعلى : ج 2 ص 29 ح 1081 وفيهما من «إِنَّ مِنْكُمْ . . .» ، فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 2 ص 637 ح 1083 ، المستدرک علی الصحیحین : ج 3 ص 132 ح 4621 ، خصائص أمير المؤمنين للنسائي : ص 286 ح 155 ، المصنّف لابن أبي شيبة : ج 7 ص 497 ح 19 ، حلية الأولياء : ج 1 ص 67 ، أسد الغابة : ج 3 ص 426 ح 3277 عن عبد الرحمن بن بشير و ج 4 ص 107 ح 3789 ، شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 207 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 305 ؛ الكافي : ج 5 ص 12 ح 2 ، تهذيب الأحكام : ج 4 ص 116 ح 3361 و ج 6 ص 137 ح 230 ، تحف العقول : ص 290 عن الإمام الباقر (عليه السلام) ، الملاحم والفتن : ص 330 ح 480 ، الأمالي للطوسي : ص 254 ح 458 كلّها نحوه وراجع الجعفریات : ص 198 .

ALTINCI FASIL

İMAM'IN AZGINLARLA YAPTIĞI SAVAŞTAKİ HEDEFLERİ

6/1

DİNİ CANLI TUTMAK

2031-Müsned-i İbn-i Hanbel [Ebu Said el-Hudrî'den]: Oturmuş, Resulullah'ı (s.a.a) bekliyorduk ki eşlerinden birinin evinden çıkıp bize doğru geldi. Onunla birlikte biz de ayağa kalktık. O sırada ayakkabısı parçalandı. Ali, onu yamamak için geride kaldı. Resulullah (s.a.a) yola koyuldu, biz de onunla birlikte gittik. Derken durdu ve Ali'yi beklemeye başladı. Biz de onunla birlikte durduk. Sonra "Ben nasıl bu Kurân'ın tenzili (inişi) için savaşıysam, içinizde onun tevili için savaşacak biri var!" dedi. Biz, bu şerefe talip olduk. Aramızda Ebubekir ile Ömer de vardı. Ancak Resulullah (s.a.a) "Hayır; o, şu ayakkabıyı yamayan kişidir!" dedi.

Ebu Said der ki: Ali'ye bu müjdeyi vermek için (yanına) gittik; ama sanki o, bunu duymuş gibiydi.¹

2032-İmam Zeynelabidin (a.s): Resulullah'ın (s.a.a) ayakkabısının bağı koptu. Onu tamir etmesi için Ali'ye verdi. Sonra tek ayakkabıyla yaklaşık olarak bir atımlık ok mesafesince yol yürüdü. Derken ashabına dönerek, "İçinizde benimle birlikte tenzil (Kurân'ın inişi) üzerinde savaştığı gibi tevil için de savaşacak olan biri var!" dedi.

1-Müsned-i İbn-i Hanbel, c.4, s.163, h.11773 ve s.68, h.11289; Müsned-i Ebu Yelâ, c.2, s.29, h.1081; Fazailu's-Sahabe, İbn-i Hanbel, c.2, s.637, h.1083; el-Müstedrek ala's-Sahihayn, c.3, s.132, h.4621; Hasais-i Emirülmüminin, Nesai, s.286, h.155; el-Musannef, İbn-i Şeybe, c.7, s.497, h.19; Hilyetu'l-Evliya, c.1, s.67; Usdu'l-Gabe, c.3, s.426, h.3277, Abdurrahman b. Beşir'den ve c.4, s.107, h.3789; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.207; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.305; el-Kâfi, c.5, s.12, h.2; Tehzibu'l-Ahkam, c.4, s.116, h.3361 ve c.6, s.137, h.230, son üçü Hafs b. Gıyas vasıtası ile İmam Sadık'tan ve babalarından (a.s); Tuhefu'l-Ukul, s.290, İmam Bakır'dan (a.s); el-Melahim ve'l-Fiten, s.330, h.480, son beş kaynakta "İçinizde bu Kurân'ın tevili..." cümlesinden itibaren başlayan bölüm nakledilmiştir; el-Emali, Tusi, s.254, h.458. Ayrıca bkz: el-Caferiyat, s.198.

فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : أَنَا ذَاكَ ، يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ !

قَالَ : لَا . فَقَالَ عُمَرُ : فَأَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ ! قَالَ : لَا .

فَأَمْسَكَ الْقَوْمُ ، وَنَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : لَكِنَّهُ خَاصِفُ النَّعْلِ . وَأَوْمَأَ إِلَى عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) . وَإِنَّهُ الْمُقَاتِلُ عَلَى التَّأْوِيلِ إِذَا تَرَكْتَ سُتِّي وَتُبِدْتَ ، وَخُرِفَ كِتَابُ اللَّهِ ، وَتَكَلَّمَ فِي الدِّينِ مَنْ لَيْسَ لَهُ ذَلِكَ ، فَيُقَاتِلُهُمْ عَلَيٌّ (عليه السلام) عَلَى إحياء دين الله عزَّ وجلَّ¹ .

2033 . الإمام الباقر (عليه السلام) : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) وَهُوَ عَلَى مَنبَرِهِ ، فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، أَتَأْذُنُ لِي أَنْ أَتَكَلَّمَ بِمَا سَمِعْتُ عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ يَرْوِيهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ؟

فَقَالَ : اتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تَقُولُوا عَلَى عَمَّارٍ إِلَّا مَا قَالَهُ . حَتَّى قَالَ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . ثُمَّ قَالَ لَهُ : تَكَلَّمْ .

قَالَ : سَمِعْتُ عَمَّارًا يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : أَنَا أُقَاتِلُ عَلَى التَّنْزِيلِ ، وَعَلَيٌّ يُقَاتِلُ عَلَى التَّأْوِيلِ . فَقَالَ (عليه السلام) : صَدَقَ عَمَّارٌ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ ، إِنَّ هَذِهِ عِنْدِي لَفِي أَلْفِ كَلِمَةٍ تَتَّبِعُ كُلَّ كَلِمَةٍ أَلْفُ كَلِمَةٍ² .

2034 . المناقب للخوارزمي عن أبي ذر الغفاري : كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَهُوَ بِبَقِيعِ الْغَرْقَدِ³ ، فَقَالَ : وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، إِنَّ فِيكُمْ رَجُلًا يُقَاتِلُ النَّاسَ مِنْ بَعْدِي عَلَى تَأْوِيلِ الْقُرْآنِ كَمَا قَاتَلْتُ الْمُشْرِكِينَ عَلَى تَنْزِيلِهِ .

1 . الإرشاد : ج 1 ص 123 عن جابر بن يزيد ، كشف الغمّة : ج 1 ص 211 ، كشف اليقين : ص 165 ح 175 من دون إسناد إلى المعصوم ، بحار الأنوار : ج 32 ص 299 ح 260 .

2 . الخصال : ص 650 ح 48 عن جابر بن يزيد الجعفي ، بصائر الدرجات : ص 309 ح 5 عن جابر .

3 . بَقِيعُ الْغَرْقَدِ : موضع بظاهر المدينة فيه قبور أهلها (النهاية : ج 1 ص 146) .

Bunun üzerine Ebubekir: O, ben miyim ya Resulallah? diye sordu.

Resulullah: Hayır, dedi.

Ömer: Yoksa ben miyim ya Resulallah? diye sordu.

Resulullah: Hayır, dedi.

Hepsi susmuştu. Birbirlerine bakıp duruyorlardı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.a): O kimseye gelince; (sözünü ettiğim kişi) şu ayak-kabıyı tamir edendir, dedi. Sonra Ali b. Ebu Talib'e işaret ederek, "Doğrusu o, sünnetim terk edildiği ve yalnız bırakıldığı, Allah'ın kitabı tahrif edildiği ve din konusunda ehil olmayanların konuştuğu bir zamanda tevil üzerinde savaşacak olan kimsedir; böyle bir durumda Ali (a.s) yüce Allah'ın dinine hayat vermek için onlarla savaşacaktır!" dedi.¹

2033-İmam Bakır (a.s): Ali (a.s) minberdeyken bir kişi gelerek dedi ki: Ey Emirülmüminin! Acaba Ammar'dan duyduğum ve onun da Resulullah'tan (s.a.a) rivayet ettiği bir şeyi söylememe izin verir misin?

Ali (a.s): Allah'tan korkun ve sadece Ammar'ın söylediği sözü söyleyin, dedi ve bu sözü üç kez tekrarladı. Sonra "Konuş" dedi.

Adam: Ammar'dan duydum, Resulullah'ın (s.a.a) "Ben tenzil için savaşıyorum, Ali de tevil için savaşacak!" dediğini işitmiş.

Ali (a.s): Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki Ammar doğru söylemiştir. Doğrusu bu (Kurân'ın tevili-yorumu), bin kelime hâlinde benim yanımdadır ve her kelimenin ardında bin kelime vardır!²

2034-el-Menakıb, Harezmî [Ebuzer el-Gıfarî'den]: Resulullah'la (s.a.a) birlikte Baki³ mezarlığındaydım. Dedi ki: **Canımı elinde bulundurana yemin olsun ki aranızda bir kişi vardır; o, benden sonra Kurân'ın tevili için halkla savaşacaktır; nasıl ki ben müşriklerle Kurân'ın tenzili (inişi) için savaşmıştım.**

1-*el-İrşad*, c.1, s.123, Cabir b. Yezid'den; *Keşfu'l-Gumme*, c.1, s.211, her ikisi de İmam Bakır'dan (a.s); *Keşfu'l-Yakin*, s.165, h.175, masuma isnat etmeksizin; *Biha-ru'l-Envar*, c.32, s.299, h.260.

2-*el-Hisal*, s.650, h.48, Cabir b. Yezid el-Cufî'den; *Basairu'd-Derecat*, s.309, h.5, Cabir'den.

3-Medine halkının defnedildiği bu şehirdeki mezarlık (*en-Nihaye*, c.1, s.146).

وَهُمْ يَشْهَدُونَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، فَيَكْبُرُ قَتْلُهُمْ عَلَى النَّاسِ ، حَتَّى يَطْعَنُوا عَلَى وَلِيِّ اللَّهِ ، وَيَسْخَطُوا عَمَلَهُ كَمَا سَخَطَ مُوسَى أَمَرَ السَّفِينَةِ وَقَتْلَ الْغُلَامِ وَأَمَرَ الْجِدَارِ ، وَكَانَ خَرَقُ السَّفِينَةِ وَقَتْلُ الْغُلَامِ وَإِقَامَةُ الْجِدَارِ لِلَّهِ رِضًى ، وَسَخَطَ ذَلِكَ مُوسَى .
أَرَادَ بِالرَّجُلِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)¹ .

2035 . كفاية الأثر عن أنس بن مالك : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) قَالَ :
أَوْصِيَاءُ الْأَنْبِيَاءِ الَّذِينَ [يَقُومُونَ مِنْ] بَعْدِهِمْ بِقَضَاءِ دُيُونِهِمْ ، وَإِنْجَازِ عِدَائِهِمْ ،
وَيُقَاتِلُونَ عَلَى سُنَّتِهِمْ .

ثُمَّ التَفَتَ إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) ، فَقَالَ : أَنْتَ وَصِيِّي ، وَأَخِي فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ،
تَقْضِي دِينِي ، وَتَنْحُو عِدَاتِي ، وَتُقَاتِلُ عَلَى سُنَّتِي ؛ تُقَاتِلُ عَلَى التَّأْوِيلِ كَمَا قَاتَلْتُ
عَلَى التَّنْزِيلِ² .

2036 . رسول الله (صلى الله عليه وآله) : أَيُّهَا النَّاسُ ! لَا أُلْفِيَنَّكُمْ بَعْدِي تَرْجِعُونَ
كُفَّاراً ؛ يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ ، فَتَلْقَوْنِي فِي كَتِيبَةِ كَمَجَرِّ السَّيْلِ الْجَرَّارِ ! أَلَا وَإِنَّ
عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ أَخِي ، وَوَصِيِّي ، يُقَاتِلُ بَعْدِي عَلَى تَأْوِيلِ الْقُرْآنِ كَمَا قَاتَلْتُ عَلَى
تَنْزِيلِهِ³ .

1 . المناقب للخوارزمي : ص 88 ح 78 ، كفاية الطالب : ص 334 ، الفردوس : ج 4 ص 368
ح 7068 نحوه ؛ تفسير فرات : ص 200 ح 262 وليس فيهما «أراد بالرجل علي بن أبي طالب (ع)» .
2 . كفاية الأثر : ص 75 ، بحار الأنوار : ج 36 ص 311 ح 152 وراجع الأُمالي للطوسي : ص 351
ح 726 والطرائف : ص 521 والصراف المستقيم : ص 87 والمناقب للخوارزمي : ص 61 ح 31 وبنابيع المودة :
ج 3 ص 278 ح 2 .

3 . الإرشاد : ج 1 ص 180 ، بحار الأنوار : ج 22 ص 46 ح 19 .

Onlar "la ilâhe illallah" diyerek Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik edecekler ve (bu yüzden) onları öldürmek insanlara ağır gelecek; hatta Allah'ın velisini eleştirecekler, onun işine kızacaklar; nasıl ki Musa gemi işinde, gencin öldürülmesi ve duvar konusunda kızmıştı. Hâlbuki gemiyi delmek, genci öldürmek ve duvarı kaldırmak konusunda Allah'ın rızası vardı. Ancak Musa bütün bunlara kızmıştı.

[Resulullah (s.a.a)] bu kişiyle Ali b. Ebu Talib'i (a.s) kastetti.¹

2035-Kifayetu'l-Eser [Enes b. Malik'ten]: Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum: **Peygamberlerin vasileri, kendilerinden sonra onların borçlarını ödeyen, vaatlerini gerçekleştiren ve sünnetlerini hayata geçirmek için savaşan kimselerdir.**

Daha sonra Ali'ye (a.s) döndü ve dedi ki: **Sen benim vasimsin; dünyada da, ahirette de kardeşimsin; borcumu ödeyeceksin, vaatlerimi yerine getireceksin ve sünnetim üzere savaşacaksın; ben nasıl tenzil üzere savaştıysam sen de tevil üzere savaşacaksın.**²

2036-Resulullah (s.a.a): Ey insanlar! Benden sonra sizi küfre dönmüş, bir kısmınız bir kısmınızın boynunu vurmuş olarak görmeyeyim! Yoksa coşkun bir sel yolunda kalakalmış bir ordu içinde karşıma çıkarsınız! Uyanık olun, hiç şüphesiz Ali b. Ebu Talib benim kardeşim ve vasimdir; ben nasıl Kurân'ın tenzili üzere savaştıysam, o da benden sonra Kurân'ın tevilî üzere savaşacaktır.³

1-*el-Menakıb*, Harezmî, s.88, h.78; *Kifayetu't-Talib*, s.334; *el-Firdevs*, c.4, s.368, h.7068; *Tefsir-i Furat*, s.200, h.262, son ikisinde "Bu kişiyle Ali b. Ebu Talib'i (a.s) kastetti" cümlesi yer almamıştır.

2-*Kifayetu'l-Eser*, s.75; *Biharu'l-Envar*, c.36, s.311, h.152. Ayrıca bkz: *el-Emali*, Tusi, s.351, h.726; *et-Taraif*, s.521; *es-Sıratu'l-Mustakim*, s.87; *el-Menakıb*, Harezmî, s.61, h.31; *Yenabiu'l-Mevedde*, c.3, s.278, h.2.

3-*el-İrşad*, c.1, s.180; *Biharu'l-Envar*, c.22, s.46, h.19.

2037 . عنه (صلى الله عليه وآله) : يا عَلِيُّ ، أَنْتَ . . . تُقَاتِلُ بَعْدِي عَلَى التَّأْوِيلِ كَمَا قَاتَلْتُ عَلَى التَّنْزِيلِ ¹ .

2038 . عنه (ص) : أَنَا أُقَاتِلُ عَلَى تَنْزِيلِ الْقُرْآنِ ، وَعَلِيٌّ يُقَاتِلُ عَلَى تَأْوِيلِ الْقُرْآنِ ² .

2039 . الإمام علي (عليه السلام) . فِي الْحِكْمِ الْمُنَسَوِيَةِ إِلَيْهِ . : عَجَبًا لِسَعْدِ وَابْنِ عُمَرَ ؛ يَرْعُمَانِ ابْنِي أُحَارِبُ عَلَى الدُّنْيَا ! ! أَفَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يُحَارِبُ عَلَى الدُّنْيَا ؟ ! فَإِنْ رَعِمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) حَارَبَ لِنُكْثِ الْأَصْنَامِ ، وَعِبَادَةِ الرَّحْمَنِ ، فَإِنَّمَا حَارَبْتُ لِدَفْعِ الضَّلَالِ ، وَالنَّهْيِ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْفَسَادِ . أَفَمِثْلِي يُرْنُ بِحُبِّ الدُّنْيَا ! وَاللَّهِ ، لَوْ تَمَثَّلَتْ لِي بَشَرًا سَوِيًّا لَضَرَبْتُهَا بِالسَّيْفِ ! ³

6/2

الدِّفَاعُ عَنِ السُّنَّةِ

2040 . رسول الله (صلى الله عليه وآله) . لِعَلِيِّ (عليه السلام) . : أَنْتَ أَخِي ، وَأَبُو وُلْدِي ، تُقَاتِلُ عَن سُنَّتِي ، وَتُثِرِي ذِمَّتِي ⁴ .

1 . كفاية الأثر : ص 135 عن سعد بن مالك ، الجمل : ص 80 ، بشارة المصطفى : ص 142 عن ابن عباس ، المسترشد : ص 429 ح 142 ، عوالي اللآلي : ج 4 ص 87 ح 17 كلها نحوه ؛ الصواعق المحرقة : ص 123 عن أبي سعيد الخدري .

2 . الفردوس : ج 1 ص 46 ح 115 عن وهب بن صيفي ، كنز العمال : ج 11 ص 613 ح 32968 ؛ المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 218 عن زيد بن أرقم .

3 . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 328 ح 765 .

4 . مسند أبي يعلى : ج 1 ص 271 ح 524 عن أبي المغيرة عن الإمام علي (عليه السلام) ، المناقب لابن المغازلي : ص 238 ح 285 ؛ الأمالي للصدوق : ص 156 ح 150 ، بشارة المصطفى : ص 155 ، كنز الفوائد : ج 2 ص 179 كلها عن جابر بن عبد الله وفيها ذيله .

2037-Resulullah (s.a.a): Ey Ali! Sen... benden sonra Kurân'ın tevili için savaşacaksın; nitekim ben de onun tenzili için savaşmışım.¹

2038-Resulullah (s.a.a): Ben Kurân'ın tenzili için savaşmaktayım, Ali de Kurân'ın tevili için savaşacak.²

2039-İmam Ali (a.s) [Kendisine isnat edilen hikmetli sözlerde]: Sâd ve İbn-i Ömer ne kadar da ilginçtir! Benim dünya için savaştığımı iddia ediyorlar! Acaba Resulullah (s.a.a) dünya için mi savaşıyordu?! Eğer o ikisi, Resulullah'ın (s.a.a) putları kırmak ve Rahman'a ibadeti sağlamak için savaştığına inanıyorlarsa, (bilmelidirler ki) hiç şüphesiz ben de sapkınlığı önlemek, çirkinlik ve fesattan sakındırmak için savaştım. Hiç benim gibi biri dünya sevgisiyle itham edilir mi?! Vallahi eğer dünya güzel bir insana dönüşseydi, muhakkak kılıcımla onu vururdum!³

6/2

SÜNNETİ SAVUNMAK

2040-Resulullah (s.a.a) [Ali'ye (a.s) hitaben]: Sen benim kardeşimsin, çocuklarımin babasımsın, sünnetimi savunmak için savaşacak ve borcumu ödeyeceksin.⁴

1-Kıfayetu'l-Eser, s.135, Sâd b. Malik'ten; *el-Cemel*, s.80; *Bişaretu'l-Mustafa*, s.142, İbn-i Abbas'tan; *el-Musterşed*, s.429, h.142; *Evaliyu'l-Leali*, c.4, s.87, h.17; *es-Savaiku'l-Muhrika*, s.123, Ebu Said el-Hudrî'den.

2-*el-Firdevs*, c.1, s.46, h.115, Vahab b. Sayfi'den; *Kenzu'l-Ummal*, c.11, s.613, h.32968; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.218, Zeyd b. Erkam'dan.

3-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.20, s.328, h.765.

4-*Müsned-i Ebu Yelâ*, c.1, s.271, h.524, Ebu Mugayre, İmam Ali'den (a.s); *el-Menakıb*, İbn-i Magazilî, s.238, h.285; *el-Emali*, Saduk, s.156, h.150; *Bişaretu'l-Mustafa*, s.155; *Kenzu'l-Fevaid*, c.2, s.179, tamamı Cabir b. Abdullah'tan.

2041 . الإمام عليّ (ع) : طَلَبَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فَوَجَدَنِي فِي حَائِطٍ نَائِمًا ، فَضَرَبَنِي بِرِجْلِهِ ، قَالَ : قُمْ ، فَوَاللَّهِ لَا رُضِيَّتَكَ ! أَنْتَ أَخِي ، وَأَبُو وَلَدِي ، تُقَاتِلُ عَلَى سُنَّتِي . مَنْ مَاتَ عَلَى عَهْدِي فَهُوَ فِي كَنْزِ اللَّهِ ، وَمَنْ مَاتَ عَلَى عَهْدِكَ فَقَدْ قُضِيَ نَحْبُهُ ، وَمَنْ مَاتَ بِحُبِّكَ بَعْدَ مَوْتِكَ خَتَمَ اللَّهُ لَهُ بِالْأَمْنِ وَالْإِيمَانِ مَا طَلَعَتْ شَمْسٌ أَوْ غَرَبَتْ ¹ .

6 / 3

مُكَافَحَةُ الْبِدْعَةِ

2042 . الإمام عليّ (ع) : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ قَدْ كَتَبَ عَلَيْكَ جِهَادَ الْمُفْتُونِينَ ، كَمَا كَتَبَ عَلَيَّ جِهَادَ الْمِشْرِكِينَ .

فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، مَا هَذِهِ الْفِتْنَةُ الَّتِي كُتِبَ عَلَيَّ فِيهَا الْجِهَادُ ؟

قَالَ : قَوْمٌ يَشْهَدُونَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ ، وَهُمْ مُخَالِفُونَ لِلْسُنَّةِ .

فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ : فَعَلَامَ أَقَاتِلُهُمْ وَهُمْ يَشْهَدُونَ كَمَا أَشْهَدُ ؟ !

قَالَ : عَلَى الْإِحْدَاثِ فِي الدِّينِ ، وَمُخَالَفَةِ الْأَمْرِ .

فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّكَ كُنْتَ وَعَدْتَنِي الشَّهَادَةَ ، فَاسْأَلِ اللَّهَ أَنْ يُعَجِّلَهَا لِي

بَيْنَ يَدَيْكَ .

قَالَ : فَمَنْ يُقَاتِلُ النَّاكِثِينَ وَالْقَاسِطِينَ وَالْمَارِقِينَ ؟ ² !

1 . فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 2 ص 656 ح 1118 عن أبي المغيرة ، الصواعق المحرقة : ص 126 ، ذخائر العقبى : ص 124 وفيهما « كنز الجنة » بدل « كنز الله » .

2 . شرح نهج البلاغة : ج 9 ص 206 .

2041-İmam Ali (a.s): Resulullah (s.a.a) beni arıyordu. Derken bir bostanda uyurken buldu beni. Ayağını bana vurarak dedi ki: Kalk, valahi seni hoşnut edeceğim! Sen kardeşimsin ve çocuklarımın babası-sın; sünnetim üzerinde savaşacaksın. Kim benim ahdim üzere ölürse, Allah'ın hazinesindedir; kim senin ahdin üzere ölürse, sözünü yerine getirmiş olur; kim de senden sonra senin sevgin üzere ölürse, Allah güneş doğduğu ve battığı sürece onun için emniyeti ve imanı tamam-lar.¹

6/3

BİDATLE MÜCADELE

2042-İmam Ali (a.s): Resulullah (s.a.a) buyurdu ki: **Doğrusu Allah, müşriklere karşı cihadı bana farz kıldığı gibi fitneye düşmüş kimselere karşı cihadı da sana farz kıldı.** (Sonra aramızda şöyle ko-nuştuk):

Ali (a.s): Ey Allah'ın Resülü! Bana, karşısında cihat etmenin farz kılındığı fitne nedir?

Resulullah (s.a.a): Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim de Allah'ın elçisi olduğuma şahitlik ettikleri halde sünnetime muhalefet eden bir topluluk.

Ali (a.s): Ey Allah'ın Resülü! Onlar benim şahitlik ettiğime şahitlik ettikleri halde ne diye onlarla savaşacağım?!

Resulullah (s.a.a): Dinde çıkan bidatler ve (ilahî) emre muhalefet nedeniyle.

Ali (a.s): Ey Allah'ın Resülü! Doğrusu sen bana şehadeti vaat ettin; öyleyse Allah'tan bunu çabuklaştırmasını ve senin huzurunda nasip etmesini iste!

Resulullah (s.a.a): **O halde (bakalım) Nakısîn, Kasıtîn ve Marıkînle kim çarpışacak?!²**

1-Fazailu's-Sahabe, İbn-i Hanbel, c.2, s.656, h.1118, Ebu Mugayre'den; es-Savaiku'l-Murika, s.126; Zahairu'l-Ukba, s.124, bu iki kaynakta "Allah'ın hazinesindedir" yerine "cennet hazinesindedir" ifadesi nakledilmiştir.

2-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.206.

2043 . الأماي للطوسي عن أبي سعيد الخدري : أَخْبَرَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَلِيًّا بِمَا يَلْقَى بَعْدَهُ ، فَبَكَى (عليه السلام) وَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَسْأَلُكَ بِحَقِّي عَلَيْكَ ، وَقَرَابَتِي مِنْكَ ، وَحَقِّ صُحْبَتِي إِيَّاكَ ، لَمَّا دَعَوْتَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَقْبِضَنِي إِلَيْهِ ؟ فَقَالَ (صلى الله عليه وآله) : أَسْأَلُنِي أَنْ أَدْعُو رَبِّي لِإِجْلٍ مُؤَجَّلٍ ؟ قَالَ : فَعَلَامَ أَقَاتِلُهُمْ ؟ قَالَ : عَلَى الْإِحْدَاثِ فِي الدِّينِ ¹ .

6/4

مُكَافَحَةُ الْفُجُورِ

2044 . المستدرك على الصحيحين عن جابر بن عبد الله : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَهُوَ آخِذٌ بِضَبْعِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (رضي الله عنه) وَهُوَ يَقُولُ : «هَذَا أَمِيرُ الْبَرَّةِ ، قَاتِلُ الْفَجْرَةِ ، مَنْصُورٌ مَنْ نَصَرَهُ ، مُخَذَّلٌ مَنْ خَذَلَهُ» ، ثُمَّ مَدَّ بِهَا صَوْتَهُ ² .

2045 . تاريخ بغداد عن جابر بن عبد الله : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : «هَذَا أَمِيرُ الْبَرَّةِ ، قَاتِلُ الْفَجْرَةِ ، مَنْصُورٌ مَنْ نَصَرَهُ ، مُخَذَّلٌ مَنْ خَذَلَهُ» ، يَمْدُّ بِهَا صَوْتَهُ ³ .

1 . الأماي للطوسي : ص 501 ح 1098 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 218 وفيه ذيله ؛ المناقب للخوارزمي : ص 175 ح 211 ، شرح نهج البلاغة : ج 4 ص 108 نحوه .

2 . المستدرك على الصحيحين : ج 3 ص 140 ح 4644 ، المناقب لابن المغازلي : ص 80 ح 120 وفيه «الكفرة» بدل «الفجر به» ؛ الأماي للطوسي : ص 483 ح 1055 وراجع علل الشرائع : ص 213 ح 2 .

3 . تاريخ بغداد : ج 2 ص 377 ح 887 و ج 4 ص 219 ح 1915 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 383 ح 8985 ، المناقب لابن المغازلي : ص 84 ح 125 ، كفاية الطالب : ص 221 ؛ المسترشد : ص 622 ح 289 .

2043-el-Emali, Tusi [Ebu Said el-Hudrî'den]: Resulullah (s.a.a), Ali'ye (a.s), kendisinden sonra karşılaşacağı şeyi haber verdiğinde [Ali (a.s)] ağladı ve dedi ki: Ey Allah'ın Resulü! Üzerinde olan hakkım, sana olan yakınlığım ve birlikteliğim aşkına yüce Allah'a dua ettiğinde beni huzuruna almasını iste!

Resulullah (s.a.a) "Benden muayyen vakti olan bir ecel için Rabbimi çağırmanı mı istiyorsun?" deyince İmam (a.s) "Peki, onlarla ne için savaşacağım?" diye sordu. Bunun üzerine Resulullah: Dindeki bidatler nedeniyle, diye cevap verdi.¹

6/4

FESATLA MÜCADELE

2044-el-Müstedrek ala's-Sahihayn [Cabir b. Abdullah'tan]: Resulullah'ın (s.a.a), Ali b. Ebu Talib'in pazusundan tutmuş olduğu bir halde sesini yükselterek şöyle söylediğini duydum: Bu, iyilerin emiri, günahkârların katilidir; ona yardım eden yardım bulur, onu yalnız bırakan yalnız kalır!²

2045-Tarih-i Bağdat [Cabir b. Abdullah'tan]: Hudeybiye gününde Resulullah'ın (s.a.a), Ali'nin elinden tutmuş olduğu bir halde yüksek sesle şöyle buyurduğunu duydum: Bu, iyilerin emiri, facirlerin katilidir; ona yardım eden yardım bulur, onu yalnız bırakan yalnız kalır.³

1-el-Emali, Tusi, s.501, h.1098; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.218; el-Menakıb, Harezmi, s.175, h.211; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.4, s.108.

2-el-Müstedrek ala's-Sahihayn, c.3, s.140, h.4644; el-Menakıb, İbn-i Magazilî, s.80, h.120, "günahkârların" yerine "kâfirlerin" ifadesi yer almıştır; el-Emali, Tusi, s.483, h.1055. Ayrıca bkz: İlelu's-Şerayi, s.213, h.2.

3-Tarih-i Bağdat, c.2, s.377, h.887 ve c.4, s.219, h.1915; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.383, h.8985; el-Menakıb, İbn-i Magazilî, s.84, h.125; Kifayetu't-Talib, s.221; el-Mustersed, s.622, h.289.

الفصل السابع

لمحة من الآراء في قتال البغاة

7/1

أبو أيوب الأنصاري

- 2046 . المستدرك على الصحيحين عن أبي أيوب الأنصاري . في خلافة عُمر بن الخطاب . : أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ بِقِتَالِ النَّاكِثِينَ وَالْقَاسِطِينَ وَالْمَارِقِينَ¹ .
- 2047 . تاريخ دمشق عن أبي أيوب الأنصاري . في خلافة عُمر بن الخطاب . : أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ (ص) بِقِتَالِ النَّاكِثِينَ وَالْقَاسِطِينَ وَالْمَارِقِينَ مَعَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ² .
- 2048 . المعجم الكبير عن مخنف بن سليم : أَتَيْنَا أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ وَهُوَ يَلْعِفُ خَيْلاً لَهُ بِصَعْنَى³، فَقَلْنَا عِنْدَهُ ، فَقُلْتُ لَهُ : أَبَا أَيُّوبَ ، قَاتَلْتَ الْمُشْرِكِينَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) ثُمَّ جِئْتَ تُقَاتِلُ الْمُسْلِمِينَ ؟ !
- قَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَمَرَنِي بِقِتَالِ ثَلَاثَةِ : النَّاكِثِينَ وَالْقَاسِطِينَ وَالْمَارِقِينَ ، فَقَدْ قَاتَلْتُ النَّاكِثِينَ ، وَقَاتَلْتُ الْقَاسِطِينَ ، وَأَنَا مُقَاتِلٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ الْمَارِقِينَ؛ بِالشَّعْفَاتِ، بِالطُّرُقَاتِ، بِالنَّهْرَاوَاتِ وَمَا أَدْرِي مَا هُمْ !⁴

1 . المستدرك على الصحيحين : ج3 ص150 ح4674 ، كفاية الطالب : ص168 عن ابن عباس نحوه .

2 . تاريخ دمشق : ج42 ص472 ، المناقب للخوارزمي : ص190 ح226 ، البداية والنهاية : ج7 ص307 ؛ كفاية الأثر : ص117 كلاهما نحوه وراجع الاستيعاب : ج3 ص214 ح1875 .

3 . صَعْنَى : قرية باليمامة (معجم البلدان : ج3 ص407) .

4 . المعجم الكبير : ج4 ص172 ح4049 ، أسد الغابة : ج4 ص108 ح3789 ، تاريخ دمشق : ج42 ص473 كلاهما عن مخنف بن سليم ، البداية والنهاية : ج7 ص307 عن مخنف بن سليمان ، كفاية الطالب : ص169 ؛ شرح الأخبار : ج1 ص339 ح309 عن أبي مخنف وكلها نحوه .

YEDİNCİ FASIL
AZGINLARA KARŞI SAVAŞI HAKKINDA
BAZI GÖRÜŞLER

7/1

EBU EYYUB EL-ENSARÎ

2046-el-Müstedrek ale's-Sahihayn [Ömer b. Hattab'ın hilafeti sırasında, Ebu Eyyub el-Ensarî'den]: Resulullah (s.a.a), Ali b. Ebu Talib'e (a.s) Nakısîn, Kasıtîn ve Marıkîn'le savaşmayı emretti.¹

2047-Tarih-i Dimeşk [Ömer b. Hattab'ın hilafeti sırasında, Ebu Eyyub el-Ensarî'den]: Resulullah (s.a.a) bana Ali b. Ebu Talib'in yanında Nakısîn, Kasıtîn ve Marıkîn'e karşı savaşmayı emretti.²

2048-el-Mucemu'l-Kebir [Mihnef b. Selim'den]: Ebu Eyyub el-Ensarî'nin yanına geldik. O sırada Sanebâ köyünde³ atlarına ot ver-mekteydi. Bir süre onun yanında dinlendik. Daha sonra ona dedim ki: Ey Ebu Eyyub! Sen Resulullah'ın (s.a.a) yanında müşriklerle savaş-tın; şimdi ise gelmiş Müslümanlarla mı savaşıyorsun?!

Dedi ki: Resulullah (s.a.a) bana üç gruba karşı savaşmayı emret-ti; Nakısîn, Kasıtîn ve Marıkîn. Ben, Nakısîn'le savaştım, Kasıtîn'le savaştım ve inşallah dağların tepesinde, yollarda ve nehirlerin kıyı-larında Marıkîn'e karşı da savaşacağım. Ancak şu an onların kimler olduğunu bilmiyorum!⁴

1-el-Müstedrek ala's-Sahihayn, c.3, s.150, h.4674; Kifayetu't-Talib, s.168, İbn-i Abbas'tan.

2-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.472; el-Menakıb, Harezmi, s.190, h.226; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.307; Kifayetu'l-Eser, s.117. Ayrıca bkz: el-İstiâb, c.3, s.214, h.1875.

3-Sâneba: Yemame'de bir köydür. (Mucemu'l-Buldan, c.3, s.407).

4-el-Mucemu'l-Kebir, c.4, s.172, h.4049; Usdu'l-Gabe, c.4, s.108, h.3789; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.473, ikisi rivayet de Mihnef b. Selim'den; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.307, Mihnef b. Süleyman'dan; Kifayetu't-Talib, s.169; Şerhu'l-Ahbar, c.1, s.339, h.309, Ebu Mihnef'ten.

2049 . تاريخ بغداد عن علقمة والأسود : أتينا أبا أيوب الأنصاري عند مُنصرِفِه من صقّين، فقلنا له : يا أبا أيوب ! إنّ الله أكرمك بنزول مُحَمَّد (صلى الله عليه وآله) وبمجيء ناقته؛ تفضلاً من الله وإكراماً لك حتى أناخت ببابك دون الناس ، ثمّ جئت بسيفك على عاتقك تضرب به أهل لا إله إلا الله ؟!

فقال : يا هذا ! إنّ الزائد لا يكذب أهله ، وإنّ رسول الله (صلى الله عليه وآله) أمرنا بقتال ثلاثة مع عليّ : بقتال الناكثين والقاسطين والمارقين .
فأمّا الناكثون : فقد قابلناهم؛ أهل الجمل طلحة والزبير .

وأمّا القاسطون : فهذا مُنصرِفنا من عندهم . يعني معاوية وعمرأ . .
وأمّا المارقون : فهم أهل الطرّافات، وأهل السّعيفات، وأهل التّحيلات، وأهل التّهروانات؛ والله ما أدري أين هم ! ولكن لا بُدّ من قتالهم إن شاء الله¹ .

7 / 2

أبو سعيد الخدري

2050 . تاريخ دمشق عن أبي سعيد الخدري : أمرنا رسول الله (ص) بقتال الناكثين والقاسطين والمارقين ، فقلنا : يا رسول الله ، أمرتنا بقتال هؤلاء، فمع من ؟ قال : مع عليّ بن أبي طالب ، معه يُقتل عمّار بن ياسر² .

1 . تاريخ بغداد : ج 13 ص 186 ح 7165 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 472 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 307 وراجع شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 207 .

2 . تاريخ دمشق : ج 42 ص 471 ح 9043 ، أسد الغابة : ج 4 ص 108 ح 3789 ، المناقب للخوارزمي : ص 190 ح 224 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 306 ، فرائد السمطين : ج 1 ص 281 ح 220 .

2049-Tarih-i Bağdat [Alkame ve Esved'den]: Ebu Eyyub el-Ensarî Sıffın'dan döndüğü sırada yanına vardık ve ona dedik ki: Ey Ebu Eyyub! Allah, Muhammed'i (s.a.a) sana misafir ederek ve devesini senin kapıda yatırarak seni yüceltti. Bu, Allah'ın diğerlerine göstermeyip sadece sana has kıldığı bir lütuf ve ikramdı. Şimdi ise kılıcını omzuna atarak gelmiş, "lâ ilâhe illallah" ehlinin boynunu mu vuracaksın?!

Bunun üzerine Ebu Eyyub şöyle dedi: Ey adam! Kılavuz hiçbir zaman grubuna yalan söylemez. Resulullah (s.a.a) bize Ali'nin yanında üç gruba karşı savaşmayı emretti: Nakısîn, Kasıtîn ve Marıkîn. Nakısîn'e gelince; onlarla karşı karşıya geldik; Cemel ehli olan Talha ve Zübeyr'le. Ama Kasıtîn'e gelince; su an onların yanından dönüyoruz [yani Muaviye ve Amr'ın yanından geliyoruz]. Marıkîn'e gelince; onlar yolların, dağ tepelerinin, hurmalıkların ve nehir yataklarının ehlidir. Vallahi onların nerede olduklarını bilmiyorum! Ancak Allah'ın izniyle onlara karşı savaş kaçınılmazdır.¹

7/2

EBU SAİD EL-HUDRÎ

2050-Tarih-i Dimeşk [Ebu Said el-Hudrî'den]: Resulullah (s.a.a) bize Nakısîn, Kasıtîn ve Marıkîn'e karşı savaşmayı emrettiğinde "Ya Resulallah! Bize bunlara karşı savaşmayı emrettin, ama kimin emriyle?" diye sorduk.

Dedi ki: Ali b. Ebu Talib'in emriyle; Ammar b. Yasir de onun yanındayken öldürülecek.²

1-Tarih-i Bağdat, c.13; s.186, h.7165; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.472; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.307. Ayrıca bkz: Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.207.

2-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.471, h.9043; Usdu'l-Gabe, c.4, s.108, h.3789; el-Menakıb, Harezmi, s.190, h.224; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.306; Ferai-du's-Simtayn, c.1, s.281, h.220.

7/3

حُدَيْفَةُ

2051 . فتح الباري عن زيد بن وهب : بَيْنَا نَحْنُ حَوْلَ حُدَيْفَةَ إِذْ قَالَ : كَيْفَ أَنْتُمْ وَقَدْ خَرَجَ أَهْلُ بَيْتِ نَبِيِّكُمْ (صلى الله عليه وآله) فِرْقَتَيْنِ يَضْرِبُ بَعْضُهُمْ وُجُوهَ، بَعْضٍ بِالسَّيْفِ ؟ فَقُلْنَا : يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، وَإِنَّ ذَلِكَ لَكَاثِرٌ ؟! فَقَالَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ : يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، فَكَيْفَ نَصْنَعُ إِنْ أَدْرَكْنَا ذَلِكَ الزَّمَانَ ؟ قَالَ : أَنْظُرُوا الْفِرْقَةَ الَّتِي تَدْعُو إِلَى أَمْرِ عَلِيٍّ فَالْزَمُوهَا، فَإِنَّهَا عَلَى الْهُدَى ¹ .

7/4

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ

2052 . الاستيعاب عن عبد الله بن عمر : مَا آسَى عَلَى شَيْءٍ إِلَّا أَنِّي لَمْ أُقَاتِلْ مَعَ عَلِيٍّ (رضي الله عنه) الْفِتْنَةَ الْبَاغِيَّةَ ! ²

2053 . المستدرک علی الصحیحین عن الزهري : أَخْبَرَنِي حَمْرَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّهُ يَبْنِي مَا هُوَ جَالِسٌ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ فَقَالَ : يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ : إِنِّي وَاللَّهِ لَقَدْ حَرَصْتُ أَنْ أَتَسَمَّتْ بِسَمْتِكَ وَأَقْتَدِيَ بِكَ فِي أَمْرِ فِرْقَةِ النَّاسِ ، وَأَعْتَرَلَ الشَّرَّ مَا اسْتَطَعْتُ ، وَإِنِّي أَقْرَأُ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ مُحْكَمَةً قَدْ أَخَذْتُ بِقَلْبِي، فَأَخْبِرْنِي عَنْهَا .

1 . فتح الباري : ج 13 ص 55 ، مجمع الزوائد : ج 7 ص 477 ح 12032 ؛ شرح الأخبار : ج 1 ص 403 ح 354 عن محمد بن إسماعيل بن أبان يرفعه .

2 . الاستيعاب : ج 3 ص 83 ح 1630 ، أسد الغابة : ج 4 ص 109 الرقم 3789 ؛ علل الشرائع : ص 222 نحوه .

7/3

HUZEYFE

2051-*Fethu'l-Bari* [Zeyd b. Vahab'dan]: Huzeyfe'nin etrafında oturduğumuz bir vakit "Peygamberinizin (s.a.a) ev halkı iki fırkaya bölündüğünde ve birbirlerinin yüzlerine kılıçla vurduklarında ne yapacaksınız?" diye sordu. Biz de "Ey Ebu Abdullah! Gerçekten de böyle bir şey olacak mı?" diye sorduk.

(Bu arada) yarenlerinden biri "Böyle bir zamanda ne yapalım?" diye sorunca Huzeyfe şu cevabı verdi: Ali'nin emrine çağıran fırkayla birlikte olun; zira o, hidayet üzeredir."¹

7/4

ABDULLAH BİN ÖMER

2052-*el-İstiâb* [Abdullah b. Ömer'den]: Ali'nin (a.s) yanında yer almayıp azgın gruba karşı savaşmadığımdan başka bir şeye üzülmiyorum!²

2053-*el-Müstedrek ale's-Sahihayn* [Zuhrî'den]: Hamza b. Abdullah b. Ömer bana şu haberi verdi: Abdullah b. Ömer'le birlikte oturduğum sırada Irak ahalisinden biri Abdullah b. Ömer'in yanına geldi ve dedi ki: Ey Ebu Abdurrahman! Allah'a yemin olsun ki ben gerçekten sana uymayı çok arzu ediyordum; halkın ihtilafa düştüğü anda sana uymak ve elimden geldiğince şerden uzak durmak istiyordum.

1-*Fethu'l-Bari*, c.13, s.55; *Mecmau'z-Zevaid*, c.7, s.477, h.12032; *Şerhu'l-Ahbar*, c.1, s.403, h.354, Muhammed b. İsmail b. Eban'dan.

2-*el-İstiâb*, c.3, s.83, h.1630; *Usdu'l-Gabe*, c.4, s.109, no.3789; *İlelu's-Şerayi*, s.222.

أَرَأَيْتَ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ : ﴿وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَاقْتُلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾¹ ؟ أَخْبِرْنِي عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ .

فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ : مَا لَكَ وَلِذَلِكَ ؟ انْصَرَفَ عَنِّي ، فَانْطَلَقَ حَتَّىٰ تَوَارَىٰ عَنَّا سَوَادُهُ ، وَأَقْبَلَ عَلَيْنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ ، فَقَالَ : مَا وَجَدْتُ فِي نَفْسِي مِنْ شَيْءٍ فِي أَمْرِ هَذِهِ الْآيَةِ مَا وَجَدْتُ فِي نَفْسِي أَنِّي لَمْ أَقَاتِلْ هَذِهِ الْفِئَةَ الْبَاغِيَّةَ كَمَا أَمَرَنِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ² .

7/5

عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ

2054 . وقعة صفين عن عمار بن ياسر . لِعَمْرِو بْنِ الْعَاصِ . : أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَنْ أَقَاتِلَ النَّاكِثِينَ ، وَقَدْ فَعَلْتُ . وَأَمَرَنِي أَنْ أَقَاتِلَ الْقَاسِطِينَ ، فَأَنْتُمْ هُمْ . وَأَمَّا الْمَارِقُونَ فَمَا أَدْرِي أَدْرِكُهُمْ أَمْ لَا³ .

7/6

أُمُّ سَلَمَةَ زَوْجَةُ النَّبِيِّ

2055 . المناقب للخوارزمي عن شهر بن حوشب : كُنْتُ عِنْدَ أُمِّ سَلَمَةَ ، فَسَلَّمَ رَجُلٌ فَقِيلَ : مَنْ أَنْتَ ؟ قَالَ : أَنَا أَبُو ثَابِتٍ مَوْلَى أَبِي ذَرٍّ .
قَالَتْ : مَرْحَبًا بِأَبِي ثَابِتٍ ، أَدْخُلْ . فَدَخَلَ فَرَحَّبَتْ بِهِ .
فَقَالَتْ : أَيْنَ طَارَ قَلْبُكَ حِينَ طَارَتِ الْقُلُوبُ مَطَايِرُهَا ؟
قَالَ : مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (ع) .

1 . الحجرات : 9 .

2 . المستدرک علی الصحیحین : ج 3 ص 125 ح 4598 وج 2 ص 502 ح 3722 ، السنن الکبری : ج 8 ص 298 ح 16706 ، فتح الباری : ج 13 ص 72 وفيه من قوله تعالى نحوه .

3 . وقعة صفين : ص 338 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 8 ص 21 .

Allah'ın kitabında bulunan muhkem bir ayeti okuduğumda kalbim sıkılıyor. Bana, Yüce Allah'ın, *"Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri diğerine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse artık aralarını adaletle düzeltin ve adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah, adil davrananları sever."* ayetinin anlamını bana açıkla.¹

Abdullah "Senin bu ayetle işin ne? Benden uzak dur!" deyince adam geri döndü. Gölgesi kaybolacak kadar yanımdan uzaklaştığında Abdullah b. Ömer bize dönerek dedi ki: Kendimde bu ayetle ilgili bir şey bulamadım; ben kendime baktığımda bu azgın gruba karşı Allah'ın bana emrettiği savaşı yapmadığımı görmekteyim!²

7/5

AMMAR BİN YASİR

2054-Vakat-u Sıffin [Ammar b. Yasir, Amr b. As'a hitaben]: Resulullah (s.a.a) bana Nakısîn'e karşı savaşmamı emretti, ben de bunu yaptım; Kasıtîn'e karşı savaşmamı emretti ve siz onlarsınız. Ama Marıkîn'e gelince; onları görür müyüm, görmez miyim bilmiyorum!³

7/6

PEYGAMBERİN EŞİ ÜMMÜ SELEME

2055-el-Menakıb, Harezmî [Şehr b. Havşeb'den]: Ümmü Seleme'nin yanında bulunduğum sırada bir kişi selam verdi. Ona "Kimsin?" diye sorulunca "Ben, Ebuzer'in azatlı kölesi Ebu Sabit'im" dedi.

Ümmü Seleme: Ey Ebu Sabit! Hoş geldin, içeri gir, dedi.

İçeri girdiğinde Ümmü Seleme ona merhaba edip "Kalpler her bir yana uçtuğunda senin kalbin hangi tarafa uçtu?" diye sordu.

Ebu Sabit: Kalbim Ali b. Ebu Talib ile birlikteydi, dedi.

1-Hucurat, 9.

2-el-Müstedrek ala's-Sahihayn, c.3, s.125, h.4598 ve c.2, s.502, h.3722; es-Sünenü'l-Kubra, c.8, s.298, h.16706; Fethu'l-Bari, c.13, s.72.

3-Vakat-u Sıffin, s.338; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.8, s.21. Ayrıca bkz: el-Müsterşed, s.269, h.79, Şerhu'l-Ahbar, c.1, s.383 ve c.2, s.83; Müsned-i Ebu Yelâ, c.2, s.267, h.1620; el-Miyar ve'l-Muvazene, s.119.

قَالَتْ : وَفَقْتُ ، وَالَّذِي نَفْسُ أُمِّ سَلَمَةَ بِيَدِهِ; لَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) يَقُولُ : عَلِيٌّ مَعَ الْقُرْآنِ وَالْقُرْآنُ مَعَ عَلِيٍّ ، لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ .
وَلَقَدْ بَعَثْتُ ابْنِي عُمَرَ وَابْنَ أَخِي عَبْدَ اللَّهِ . أَبِي أُمَيَّةَ . وَأَمَرْتُهُمَا أَنْ يُقَاتِلَا مَعَ عَلِيٍّ مَنْ قَاتَلَهُ ، وَلَوْلَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) أَمَرَنَا أَنْ نَقَرَّ فِي حِجَالِنَا . أَوْ فِي بُيُوتِنَا . ، لَخَرَجْتُ حَتَّى أَقِفَ فِي صَفِّ عَلِيٍّ¹ .

7/7

أَيُّمَةُ أَهْلِ السُّنَّةِ

- 2056 .** مناقب أبي حنيفة عنه أنه قال : ما قَاتَلَ أَحَدٌ عَلِيًّا (رضي الله عنه) لِيَرْدُّهُ إِلَى الْحَقِّ إِلَّا وَكَانَ عَلِيٌّ أَوَّلَ بِالْحَقِّ مِنْهُ ، وَلَوْلَا مَا عَلِمَ أَحَدٌ كَيْفَ السَّيْرَةِ فِي قِتَالِ الْمُسْلِمِينَ² .
- 2057 .** أيضاً : لَا شَكَّ أَنَّ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ قَاتَلَا عَلِيًّا بَعْدَمَا بَايَعَاهُ وَحَالَفَاهُ³ .
- 2058 .** أيضاً : سُئِلَ الْإِمَامُ [أَبُو حَنِيفَةَ] عَنْ قِتَالِ يَوْمِ الْجَمَلِ . فَقَالَ : سَارَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) فِيهِ بِالْعَدْلِ ، وَهُوَ الَّذِي عَلَّمَ الْمُسْلِمِينَ قِتَالَ أَهْلِ الْبَغْيِ⁴ .
- 2059 .** الاعتقاد والهداية عن ابن خزيمة⁵ : كُلُّ مَنْ نَارَعَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيًّا بَنَ أَبِي طَالِبٍ فِي إِمَارَتِهِ فَهُوَ بَاغٍ ، عَلَى هَذَا عَهْدْتُ مَشَائِخُنَا .

Ümmü Seleme: (O halde) kurtuluşu erdin; Ümmü Seleme'nin canını elinde bulunduran (Allah)'a yemin olsun ki Resulullah'ın (s.a.a)

1 . المناقب للخوارزمي : ص 176 ح 214 ; كشف الغمّة : ج 1 ص 148 ، بحار الأنوار : ج 38 ص 35 ح 10 .
2 . مناقب أبي حنيفة : ج 2 ص 344 و ج 1 ص 342 .
3 . مناقب أبي حنيفة : ج 2 ص 344 و ج 1 ص 343 .
4 . مناقب أبي حنيفة : ج 2 ص 345 .
5 . محمد بن إسحاق بن خزيمة (223 . 311 هـ) الحافظ الحجة الفقيه . (سير أعلام النبلاء : ج 14 ص 365 الرقم 214 و ص 372) .

şöyle buyurduğunu duydum: "**Ali Kurân iledir, Kurân da Ali iledir; bu ikisi havuzun başında bana varıncaya dek asla birbirlerinden ayrılmazlar!**"

Ben, oğlum Ömer'i ve kardeşimin oğlu Abdullah'ı (Ebu Ümeyye) gönderdim; onlara Ali'nin yanında yer almalarını, ona karşı savaşanlarla savaşmalarını emrettim. Eğer Resulullah (s.a.a) bize perde arkasında [veya evlerimizde] kalmamızı emretmemiş olsaydı, ben de Ali'nin safında yer almak için harekete geçerdim.¹

7/7

EHLİSÜNNET İMAMLARI

2056-Menakıb-ı Ebu Hanife [Ebu Hanife'den]: Hiç kimse Ali ile (a.s) onu hakka döndürmek için savaşmamıştır ki Ali (a.s) hakka ondan daha yakın ve daha layık olmasın; eğer Ali olmasaydı, Müslümanlarla hangi yönetime göre savaşılması gerektiğini kimse bilmezdi.²

2057-Menakıb-ı Ebu Hanife [Ebu Hanife'den]: Talha ile Zübeyr'in Ali'ye biat ettikten ve antlaşma yaptıktan sonra onunla savaştıkları konusunda hiç şüphe yoktur.³

2058-Menakıb-ı Ebu Hanife: İmam Ebu Hanife'ye Cemel Savaşı hakkında sorulduğunda dedi ki: O savaşta Ali (a.s) adaletle davrandı. Müslümanlara, azgınlara karşı nasıl savaşılması gerektiğini öğreten odur.⁴

2059-el-İtikad ve'l-Hidaye [İbn-i Huzeyme'den⁵]: Kim Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib (a.s) ile yöneticiliği üzerinde niza etmişse, o kimse azgındır; ben, bu konu üzerinde üstatlarımızla ahitleştim.

1-el-Menakıb, Harezmi, s.176, h.214; *Keşfu'l-Gumme*, c.1, s.148; *Biharu'l-Envar*, c.38, s.35, h.10.

2-el-Menakıb, Ebu Hanife, c.2, s.344 ve c.1, s.342.

3-el-Menakıb, Ebu Hanife, c.2, s.344 ve c.1, s.343.

4-el-Menakıb, Ebu Hanife, c.2, s.345.

5-Muhammed b. İshak b. Huzeyme (223-311 Hicrî); el Hafızu'l-Hüccce, el-Fakih, Şeyhülislam, İmamu'l-Eimme, Ebubekir es-Simlî en-Nisaburî eş-Şafîî, Sahibu't-Tesanif lakaplarıyla tanınır. Küçük yaşta hadis ve fıkıh ilmindeki başarısıyla meşhur oldu. Ebul Hasan ed-Darkutnî der ki: İbn-i Huzeyme, eşi bulunmayan sağlam bir imamdı. Bkz: *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.14, s.365, no.214 ve s.372.

وبِهِ قَالَ ابْنُ إِدْرِيسَ: يَعْنِي الشَّافِعِيَّ رَحِمَهُ اللَّهُ¹.

2060 . الفرق بين الفرق عن أبي منصور² . في بيان الأصول التي اجتمع عليها أهل السنة . : قالوا بإمامة عليٍّ في وقته ، وقالوا بتصويب عليٍّ في خروبه بالبصرة ، وبصقيته ، وبنهروان...

وقالوا في صقيته : إنَّ الصَّوابَ كانَ مَعَ عَلِيٍّ (رضي الله عنه) ، وإنَّ مُعاوِيَةَ وأَصْحَابَهُ بَعَوْا عَلَيْهِ بِتَأْوِيلٍ أَخْطَأُوا فِيهِ ؛ وَلَمْ يَكْفُرُوا بِخَطِّهِمْ³ .

2061 . فيض القدير عن عبد القاهر الجرجاني⁴ . في كتاب الإمامة . : أجمع فقهاء الحجاز والعراق من فريقَي الحديث والرأي ، منهم : مالكٌ والشافعيُّ وأبو حنيفةٌ والأوزاعيُّ ، والجمهور الأعظم من المتكلمين والمسلمين : أنَّ عَلِيًّا مُصِيبٌ فِي قِتَالِهِ لِأَهْلِ صَقِيٍّ ، كَمَا هُوَ مُصِيبٌ فِي أَهْلِ الْجَمَلِ ، وَأَنَّ الَّذِينَ قَاتَلُوهُ بُعَاةٌ ظَالِمُونَ لَهُ ، لَكِنْ لَا يُكْفَرُونَ بِبَغْيِهِمْ⁵ .

1 . الاعتقاد والهداية : ص248 .

2 . عبد القاهر بن طاهر أبو منصور البغدادي ، نزيل خراسان ، وصاحب التصانيف البديعة ، وأحد أعلام الشافعية .

وكان يدرّس في سبعة عشر فنّاً ، ويضرب به المثل ، وكان رئيساً محتشماً مثرياً ، له كتاب «التكملة» في الحساب . قال أبو عثمان الصابوني : كان الأستاذ أبو منصور من أئمة الأصول . غريب التأليف ، إماماً مقدماً مفحّماً . مات بإسفرايين في سنة تسع وعشرين وأربع مائة . . . وله تصانيف في النظر والعقلانيات (راجع سير أعلام النبلاء : ج17 ص572 الرقم 377) .

3 . الفرق بين الفرق : ص309 .

4 . أبو بكر ، عبد القاهر بن عبد الرحمن الجرجاني وكان شافعيّاً ، عالماً ، أشعريّاً ، ذا نسك ودين وكان آية في النحو . وصنّف شرحاً حافلاً للإيضاح يكون ثلاثين مجلّداً ، وله «إعجاز القرآن» ضخّم ، و«مختصر شرح الإيضاح» ثلاثة أسفار ، وكتاب «العوامل المثة» وكتاب «المفتاح» ، وفسّر الفاتحة في مجلّد ، وله «العمد في التصريف» و«الجمال» وغير ذلك. توفّي سنة إحدى وسبعين وأربع مئة ، وقيل : سنة أربع وسبعين (راجع سير أعلام النبلاء : ج18 ص432 الرقم 219) .

5 . فيض القدير : ج6 ص366 ، التذكرة للقرطبي : ج2 ص422 ح1789 وراجع نصب الراية : ج4 ص69 .

İbn-i İdris, yani İmam Şafî de (*Allah ona rahmet etsin*) bu görüşü kabul etmiştir.¹

2060-*el-Fark Beyne'l-Firak* [Ebu Mansur'dan;² Ehlişünnet'in, üzerinde ittifak ettiği temel inançların beyanında]: Onlar Ali'nin (a.s) kendi vaktindeki (üç halifeden sonra) imametine inanmaktadırlar; Ali'nin Basra'da, Sıffin'da ve Nehrevan'daki savaşlarını tasvip etmektedirler...

Sıffin Savaşı hakkında şuna inanmaktadırlar: Hak Ali (a.s) ile idi; Muaviye ve yarenleri ise hatalı teville dayalı hareket edip ona karşı azgınlıkta bulundular. Ancak hatalarından dolayı kâfir olmadılar.³

2061-*Feyzu'l-Kadir* [Abdülkahir el-Cürcanî'den,⁴ *el-İmamet* kitabında]: Hicaz ve Irak fakihlerinden hadis ve rey ehli iki fırkadan olan Malik, Şafî, Ebu Hanife ve Evzaî; mütekellimlerden ve Müslümanlardan cumhur olarak nitelenen büyük bir kesim, Ali'nin (a.s) Sıffin ehline karşı yaptığı savaşta, Cemel ehli ile yaptığı savaşında olduğu gibi haklı ve isabetli olduğu konusunda görüş birliğine varmışlardır. Ona karşı savaşanlar ise azgınlık ve zalimlerdir; ancak azgınlıkları yüzünden tekfir edilmezler.⁵

1-*el-İtikad ve'l-Hidaye*, s.248.

2-Abdulkahir b. Tahir Ebu Mansur el-Bağdadî: Horasan'da ikamet eden ve birçok eserleri olan Ebu Mansur, Şafî mezhebinin büyük âlimlerinden biridir. On yedi ilim dalında ders veriyordu ve ilimde darbul mesel olmuştu. Engin ilimleri vardı. Muhteşem bir başkandı. Matematik alanında *et-Tekmile* adlı bir kitabı mevcuttur. Ebu Osman es-Sabunî der ki: Üstad Ebu Mansur, usul ilminin öncülerindendi; eserleri ilginçti, yüksek derecede bir imamdı. 429 yılında İsfarayn'da vefat etti. Nazarî ve aklî ilimlerde birçok eseri bulunmaktadır. (Bkz: *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.17, s.572, no.377).

3-*el-Fark Beyne'l-Firak*, s.309.

4-Ebubekir Abdülkahir b. Abdurrahman ec-Cürcanî, Şafî mezhep ve Eşarî meşrep bir âlimdi. Abit ve dindar biriydi. Nahr ilminde bir ekoldü. *el-İzah* için otuz ciltlik kapsamlı bir şerh yazdı. *İcazu'l-Kurân* ona ait ağır bir eserdir. *Muhtasar-u Şerhi'l-İzah*, *el-Avamilu'l-Mie* ve *el-Miftah* eserlerinden bazılarıdır. Fatıha suresini bir cilt kitapta tefsir etmiştir. *el-Amd fi't-Tasrif* ve *el-Cemel* onun kitaplarındandır. 471 yılında vefat etmiştir. 74 yılında öldüğü de söylenmiştir. (Bkz: *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.18, s.432, no.219).

5-*Feyzu'l-Kadir*, c.6, s.366; *et-Tezkire*, Kurtubî, c.2, s.422, h.1789. Ayrıca bkz: *Nesbu'r-Raye*, c.4, s.69.

- 2062** . التذكرة عن أبي المعالي¹ : عَلِيٌّ (رضي الله عنه) كَانَ إِمَاماً حَقّاً فِي تَوَلِيَّتِهِ ، وَمُقَاتِلَوْهُ بُغَاءً² .
- 2063** . شرح صحيح مسلم : وَكَانَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) هُوَ الْمَحِقُّ الْمَصِيبُ فِي تِلْكَ الْحُرُوبِ ، هَذَا مَذْهَبُ أَهْلِ السُّنَّةِ³ .
- 2064** . أيضاً . فِي حَدِيثِ عَمَّارٍ : قَالَ الْعُلَمَاءُ : هَذَا الْحَدِيثُ حُجَّةٌ ظَاهِرَةٌ فِي أَنَّ عَلِيّاً (رضي الله عنه) كَانَ مُحِقّاً مُصِيباً⁴ .
- 2065** . سير أعلام النبلاء : لَا نَرْتَابُ أَنَّ عَلِيّاً أَفْضَلُ مِمَّنْ حَارَبَهُ ، وَأَنَّهُ أَوَّلُ بِالْحَقِّ⁵ .
- 2066** . البداية والنهاية : هَذَا مَقْتَلُ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، قَتَلَهُ أَهْلُ الشَّامِ ، وَبَانَ وَظَهَرَ بِذَلِكَ سِرُّ مَا أَخْبَرَ بِهِ الرَّسُولُ (ص) مِنْ أَنَّهُ تَقَتَّلُهُ الْفِئَةُ الْبَاغِيَّةُ ، وَبَانَ بِذَلِكَ أَنَّ عَلِيّاً مُحِقٌّ وَأَنَّ مُعَاوِيَةَ بَاغٍ⁶ .

1 . إمام الحرمين ، أبو المعالي ، عبد الملك ابن الإمام أبي محمد عبد الله بن يوسف بن عبد الله بن يوسف بن محمد ابن حيويه الجويني ، ثمّ النيسابوري ، ضياء الدين الشافعي (419 . 478هـ) (دفن في داره ، ثمّ نقل بعد سنين إلى مقبرة الحسين ، فدفن بجانب والده .

قال أبو سعد السمعاني : كَانَ أَبُو الْمَعَالِي إِمَامَ الْأَثَمَةِ عَلَى الْإِطْلَاقِ ، مُجْمَعاً عَلَى إِمَامَتِهِ شَرْقاً وَغَرْباً ، لَمْ تَرَ الْعُيُونُ مِثْلَهُ ، تَفَقَّهُ عَلَى وَالِدِهِ ، وَتَوَفَّى أَبُوهُ وَالْأَبِي الْمَعَالِي عَشْرُونَ سَنَةً ، فَدُرِّسَ مَكَانَهُ ثُمَّ حُجَّ ، وَجَاوَرَ أَرْبَعَ سِنِينَ يَدْرُسُ ، وَيَفْتِي ، وَيَجْمَعُ طَرُقَ الْمَذْهَبِ ، إِلَى أَنْ رَجَعَ إِلَى بِلَدِهِ بَعْدَ مُضِيِّ نَوْبَةِ التَّعَصُّبِ فَدَرَسَ بِنِظَامِيَّةِ نِيسَابُورِ ، كَانَ يَقْعُدُ بَيْنَ يَدَيْهِ نَحْوُ مِنْ ثَلَاثِ مِائَةٍ (راجع سير أعلام النبلاء : ج 18 ص 468 الرقم 240) .

2 . التذكرة للقرطبي : ج 2 ص 423 الرقم 1792 ، نصب الراية : ج 4 ص 69 .

3 . شرح صحيح مسلم للنووي : ج 18 ص 228 .

4 . شرح صحيح مسلم للنووي : ج 18 ص 252 .

5 . سير أعلام النبلاء : ج 8 ص 210 الرقم 37 .

6 . البداية والنهاية : ج 7 ص 267 .

2062-et-Tezkire [Ebu'l-Mealî'den¹]: Ali (a.s) yönetiminde hak üzere olan bir imamdı; ona karşı savaşanlar ise azgınlardı.²

2063-Şerh-i Sahih-i Müslim: Ali (a.s), bu savaşlarda haklı ve isabetli idi. Ehlisünnet'in görüşü budur.³

2064-Şerh-i Sahih-i Müslim [Ammar'ın hadisinde]: Âlimler diyorlar ki: Bu hadis, Ali'nin (a.s) haklı ve isabetli olduğuna dair apaçık bir delildir.⁴

2065-Siyer-u Âlami'n-Nubela: Ali'nin (a.s), savaştığı kimse-lerden daha üstün ve hakka daha yakın olduğu konusunda şüphemiz yoktur.⁵

2066-el-Bidaye ve'n-Nihaye: Bu, Ammar b. Yasir'in Emirül-müminin Ali b. Ebu Talib'in yanında nasıl öldürüldüğünü beyan eden (belgedir); Şamlılar onu öldürdüler. Onun bu şekilde öldürülmesiyle Resulullah'ın (s.a.a) daha önce ona bildirdiği "**Seni azgın bir fırka öldürecektir!**" sözünün sırrı açığa çıkmış oldu; aşikâr oldu ki Ali (a.s) haklı, Muaviye ise azgındı.⁶

1-İmamu'l-Haremeyn Ebu'l-Meali Abdülmelik b. İmam Ebu Muhammed Abdullah b. Yusuf b. Abdullah b. Yusuf b. Muhammed b. Hayeviyye el-Cuveynî en-Nişaburî Ziyauddin eş-Şafî (419-478): Vefatının ardından evine defnedildi. Birkaç yıl sonra da el-Hüseyn mezarlığına nakledilip babasının yanında toprağa verildi.

Ebu Sâd es-Semanî der ki: Ebul Mealî, mutlak anlamda imamların imamı idi; doğu ve batı, onun önderliği üzerinde ittifak etmişti. Gözler onun gibisini görmemişti. O, babasının yanında fıkıh öğrendi. Babası öldüğünde Ebu'l Mealî yirmi yaşındaydı ve onun yerine ders veriyordu. Daha sonra hacca gitti ve dört yıl orada kaldı. Burada ders ve fetva veriyordu. Çeşitli mezhepler arasında birleştirici bir unsurdu. Taassup dönemini geçirdikten sonra kendi şehrine geri döndü. Nişabur Nizamiyesi'nde verdiği derse üç yüz öğrenci katılıyordu. (*Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.18, s.468, no.240).

2-et-Tezkire, Kurtubî, c.2, s.423, no.1792; *Nesbu'r-Raye*, c.4, s.69.

3-Şerh-i Sahih-i Müslim, Nevevî, c.18, s.228.

4-Şerh-i Sahih-i Müslim, Nevevî, c.18, s.252.

5-Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.8, s.210, no.37.

6-el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.267.

2067 . فتح الباري . بعد ذكر حديث عمار . : وفي هذا الحديث علم من أعلام النبوة ، وفضيلة ظاهرة لعلّي ولعمار ، وردّ على النواصب الزاعمين أنّ عليّاً لم يكن مُصيّباً في حروبه¹ .

2068 . أيضاً - بعد ذكر حديث الخوارج - : وفي هذا الحديث من الفوائد غير ما تقدّم منقبة عظيمة لعلّي ، وأنه كان الإمام الحقّ ، وأنه كان على الصواب في قتال من قاتله في حروبه في الجمل وصقين وغيرهما² .

2069 . أيضاً - في قوله تعالى: ﴿وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا...﴾³ - : فيها الأمر بقتال الفئة الباغية ، وقد ثبت أنّ من قاتل عليّاً كانوا بغاة⁴ .

2070 . مجموع فتاوى ابن تيمية . بعد ذكر حديث: عمار تقتله الفئة الباغية . : وهذا أيضاً يدلّ على صحة إمامة عليّ ووجوب طاعته ، وأنّ الداعي إلى طاعته داع إلى الجنة ، والداعي إلى مقاتلته داع إلى النار . وإن كان متأولاً . وهو دليل على أنّه لم يكن يجوز قتال عليّ .

وعلى هذا فمقاتلته مُحطٌّ وإن كان متأولاً ، أو باغ بلا تأويل ، وهو أصحّ القولين لصحابنا ، وهو الحكم بخطّة من قاتل عليّاً ، وهو مذهب الأئمة الفقهاء الذين فرّعوا على ذلك قتال البغاة المتأولين⁵ .

1 . فتح الباري : ج1 ص543 ح447 ، فيض القدير : ج4 ص467 .

2 . فتح الباري : ج12 ص299 ح6934 .

3 . الحجرات : 9 .

4 . فتح الباري : ج13 ص67 ح7110 .

5 . مجموع فتاوى ابن تيمية : ج4 ص437 .

2067-Fethu'l-Bari [Ammar'ın hadisini zikrettikten sonra]: Bu hadiste nübüvvet alametlerinden bir alamet, Ali ve Ammar için açık bir fazilet, savaşlarında Ali'yi isabetli görmeyen Nasibilerin inancına yönelik de inkâr vardır.¹

2068-Fethu'l-Bari [Haricilerle ilgili hadisi zikrettikten sonra]: Bu hadiste daha önce zikri geçen faydaların yanı sıra Ali için büyük bir fazilet vardır. O da şudur ki; Ali, hakkın önderiydi. Cemel, Sıffin ve diğer savaşlarda kendisiyle savaşanlar karşısında hep hak üzereydi.²

2069-Fethu'l-Bari [Yüce Allah'ın "Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa..."³ sözü hakkında]: Bu ayette de azgın gruba karşı savaş emri vardır ve Ali'ye karşı savaşanların azgınlar olduğu ispatlanmıştır.⁴

2070-Mecmu-u Fetava İbn-i Teymiyye [Ammar'ı azgın bir güruhun öldüreceği hadisini zikrettikten sonra]: Bu da Ali'nin (a.s) imametinin sıhhati ve ona itaatin vacip olduğunun; ona çağırının cennete çağırıldığı, onunla savaşa çağırının ise ateşe çağırıldığının [müteevvil olsa bile] delilidir. Bu, şunun da delilidir: Ali'ye karşı savaşmak kesinlikle caiz değildi.

Dolayısıyla ona karşı savaşan, müteevvil olsa da, tevili olmayan azgın da olsa hatalıdır. Bu, bizim ashabımıza göre iki görüşten en sahihi olup Ali'ye karşı savaşanların hatalı olduklarına da hükmetmektedir. Fıkıh imamları da müteevveil azgınlara karşı savaş, bu görüş üzerine bina etmişlerdir.⁵

1-Fethu'l-Bari, c.1, s.543, h.447; Feyzu'l-Kadir, c.4, s.467.

2-Fethu'l-Bari, c.12, s.299, h.6934.

3-Hucurat, 9.

4-Fethu'l-Bari, c.13, s.67, h.7110.

5-Mecmu-u Fetava İbn-i Teymiye, c.4, s.437.

İMAM TÜM SAVAŞLARINDA HAKLIYDI

Şeyh Mufid olarak tanınan Ebu Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Numan diyor ki: Emirülmüminin'in (a.s) bütün savaşlarında haklı olduğu ve muhaliflerinin sapkınlık içinde bulunduklarının delillerinden biri de, Peygamberden (s.a.a), "**Ey Ali! Senin savaşın benim savaşım, senin barışın benim barışımdır**"¹ tabiri ve "**Ey Ali! Ben, sana karşı savaşanla savaşta-
yım ve seninle barışanla barıştayım**"² ifadesiyle nakledilmiş olan birçok rivayetlerdir.

Bu iki söz hem Ehlisünnet, hem de Şia kanalıyla Şîî ve Sünnî muhaddislerce rivayet edilmiş, âlimlerden hiçbirisi bunun senedi konusunda eleştiri getirmemiş, hiçbir marifet sahibi insan da bu hadisin râvilerinin yalancı oldukları iddiasında bulunmamıştır. Böyle bir söze teslim olup gereğine amel etmekten başka çare yoktur. Zira bunlardan her biri eğer batıl bir söz olsaydı, İslam ümmetinde bunu inkâr eden ve rivayetçilerini yalanlayan bir âlim muhakkak bulunur, eleştiriden nasipsiz kalmaz, uydurulma sebebi ortaya çıkar ve batıl olduğuna dair Yüce Allah'tan deliller ortaya konurdu. İfade ettiğimiz gibi, bu iki hadisin zikrettiğimiz hususlardan güvende olması, konunun ispatı için apaçık delildir.

1-el-Fusulu'l-Muhtare, c.2, s.245; Evailu'l-Mekalat, Mufid, c.4, s.285; Fıkh-u'l-Kurân, Ravendî, c.1,s.365; Evaliyu'l-Leali, c.2, s.102, h.278 ve c.4, s.87, h.108; Biharul-Envar, c.32, s.331.

2-el-Emali, Mufid, s.213, h.4; Biharul-Envar, c.39, s.206, h.25. Ayrıca bkz: Sünen-i İbn-i Mace, c.1, s.52, h.145; Müsned-i İbn-i Hanbel, c.3, s.446, h.9704; el-Müstedrek ala's-Sahihayn, c.3, s.161, h.4713 ve 4714; el-Menakıb, İbn-i Magazilî, s.64, h.90.

Peygamberden (s.a.a), müstefiz olarak nakledilen Emirülmüminin'e (a.s) hitaben buyurduğu **"Ey Ali! Ben nasıl Kurân'ın tenzili üzere savaştıysam sen de Kurân'ın tevili üzere savaşıacaksın"**¹ ve Müslüman olmuş köleleri Mekke'ye geri döndürmek talebi ile gelmiş olan Süheyl b. Amr ile beraberindekilere buyurduğu **"Ey Kureyş güruhu! Ya [bu işlerden] vazgeçersiniz ya da Allah üzerinize öyle bir kişiyi getirir ki Kurân'ın tevili üzere sizinle savaşır, nasıl ki ben de onun tenzili (inişi) üzere sizinle savaşmıştım!"** sözü de bu kabildendir.

Ashabından bazıları "Ya Resulallah! O, kimdir? Falan kimse midir?" diye sorduklarında " "Hayır" demiş, "Falan kimse midir?" diye sorduklarında da "Hayır; o, odada ayakkabıyı yamayan kimsedir!" cevabını vermişti.

Bunun üzerine odaya baktıklarında Ali'yi (a.s) görmüşlerdi. O sırada Ali (a.s), Resulullah'ın (s.a.a) ayakkabısını yamıyordu.²

Peygamberin (s.a.a) Emirülmüminin'e (a.s) hitaben buyurduğu

1-*el-Müsterşed*, s.429, h.142; *Kifayetu'l-Eser*, s.76, Enes'ten; *el-İrşad*, c.1, s.123, Cabir vasıtasıyla İmam Bakır'dan, babalarından (a.s); *Keşfu'l-Gumme*, c.1, s.336; *İhkaku'l-Hak*, c.6, s.24; *Biharu'l-Envar*, c.36, s.311, h.152; *Müsned-i İbn-i Hanbel*, c.4, s.68, h.11289; *el-Müstedrek ala's-Sahihayn*, c.3, s.132, h.4621; *Hasais-i Emirülmüminin*, Nesaî, s.286, h.155; *Hilyetu'l-Evliya*, c.1, s.67; *Usdu'l-Gabe*, c.4, s.108, no.3789; *Feraidu's-Simtayn*, c.1, s.161, h.122; *es-Savaiku'l-Muhrika*, s.123, son yedi rivayet Ebu Said el-Hudrî'den; *el-Menakıb*, İbn-i Magazilî, s.298, h.341, İsmail'den, babası İmam Kazım'dan, babalarından (a.s) ve Resulullah'tan (s.a.a).

2-*el-İfsah*, s.135; *Mecmau'l-Beyan*, c.3, s.322; *Tevilu'l-Ayati'z-Zahire*, c.1, s.149, h.7; *Usdu'l-Gabe*, c.3, s.282, h.3277; *el-İsabe*, c.4, s.245, h.5102; *Yenabiu'l-Mevedde*, c.1, s.187, h.4, son üç rivayet Abdurrahman b. Beşir'den. Ayrıca bkz: *el-İrşad*, c.1, s.122; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.85; *Keşfu'l-Gumme*, c.1, s.335; *İlamu'l-Vera*, c.1, s.372; *Nehcu'l-Hak*, s.220; *el-Müstedrek ala's-Sahihayn*, c.2, s.150, h.2614; *Hasais-i Emirülmüminin*, Nesaî, s.86, h.31; *Mecmau'z-Zevaid*, c.5, s.338, h.8950; *Usdu'l-Gabe*, c.4, s.99, h.3789; *Tezkiretu'l-Havas*, s.40; *el-Menakıb*, Harezmi, s.128, h.142; *Feraidu's-Simtayn*, c.1, s.162, h.124; *Umdet-u Uyun-i Sihahi'l-Ahbar*, s.224.

"Sen, benden sonra Nakısîn, Kasıtîn ve Marıkîn'le savaşı-caksın"¹ sözü de bu kabildendir.

Daha önce geçen hadisler gibi bu rivayetin de senedini hiç kimse eleştirmemiş, aksine dair kimse delil sunmamıştır. Her iki fırkanın (Şîî-Sünnî) bunu kabullenerek nakletmesi de sözü edilen rivayetin sahih olduğunun ayrı bir ispatıdır.

Resulullah'ın (s.a.a) **"Ali hak iledir ve hak Ali iledir; Allah'ım! Ali nereye dönerse hakkı da oraya döndür"**² sözü de bu kabildendir. Bu da, Ehlişünnet muhaddislerinin rivayet ettikleri ve *Sahih*'lerinde kaydettikleri, hiç kimsenin senedinin sağlamlığına itiraz etmediği, hiç kimsenin râvisini yalanlamadığı, aklen ve naklen bozuk olduğuna dair hiçbir delil bulunmayan; bu yüzden sahih ve doğru olduğuna inanılması gereken bir hadistir.

Peygamberin (s.a.a) **"Allah'ım! Ona dost olana dost, düşman olana düşman ol; ona yardım edene yardımcı ol, onu yalnız bırakanı yalnız bırak"**³ sözü de bu hadislerden biridir. Bu rivayet, senet toplanmasına ihtiyaç gerektirmeyecek kadar meşhurdur ve raviler yanında sıhhati kesin olan bir hadistir.

Resulullah'ın (s.a.a) Ali'ye (a.s) hitaben buyurduğu **"Allah, sana karşı savaşı öldürsün; sana düşmanlık edene düşman olsun"**⁴ sözü de rivayet erbabı yanında bilinen ve zikredilen meşhur bir hadistir.

1-Bkz: *İmam Ali Ansiklopedisi*, c.3, h.1989 ve 1999.

2-et-Tarâif, s.103, h.150; *Keşfu'l-Gumme*, c.1, s.143, Ümmü Seleme'den; *İlamu'l-Vera*, c.1, s.316; *Nehcü'l-Hak*, s.224; *İhkaku'l-Hak*, c.5, s.623-638; *el-Müstedrek ala's-Sahihayn*, c.3, s.135, h.4629; *Tarih-i Bağdat*, c.14, s.321, h.7643; *Feraidu's-Simtayn*, c.1, s.176, h.138; *el-Menakıb*, Harezmi, s.104, h.107; *el-İnsaf*, s.66; *Tathiru'l-Cinan ve'l-Lisan*, s.51.

3-Müsne'd-i İbn-i Hanbel, c.1, s.254, h.964 ve s.250, h.951; *Hasais-i Emirü'l-müminin*, Nesaî, s.181, h.98; *Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.207, h.8684 ve s.208; *el-İrşad*, c.1, s.176; *el-Hisal*, s.66, h.98; *Maani'l-Ahbar*, s.67, h.8.

4-el-Kafie, s.36, h.37; *el-İhticac*, c.1, s.330, h.55; *Bişaretu'l-Mustafa*, s.166; *el-İsabe*, c.3, s.82, h.3254 ve c.2, s.373, h.2560; *Usdu'l-Gabe*, c.2, s.238, h.1589.

Bu hadislerden biri de Peygamberin (s.a.a) **"Kim Ali'ye eziyet ederse bana eziyet etmiştir, kim de bana eziyet ederse Yüce Allah'a eziyet etmiştir"**¹ sözüdür. Buna göre Ali'ye eziyet etmenin Allah'a eziyet etmek olduğuna hükmedilmiştir. İsmi yüce Allah'a eziyet etmek ise helâke ve imandan çıkmaya vesile olan bir ameldir.

Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Allah ve resulüne eziyet edenlere Allah, dünyada ve ahirette lanet etmiş ve onlar için horlayıcı bir azap hazırlamıştır."*²

Emirülmüminin'in (a.s) hakkaniyeti ve muhaliflerinin hatalı olduklarını gösteren bu anlamdaki hadisler oldukça fazladır. Öyle ki eğer onların hepsini toplamaya kalkışsak, oldukça kalın bir kitap ortaya çıkar ve söz uzayıp gider. Burada getirdiklerimiz onun hakkaniyetini ispat ve peşinde olduğumuz hedef için kâfidir. Eğer Yüce Allah dilerse.³

İbn-i Ebi'l-Hadid'in şu sözü de dikkate şayandır: Peygamberden (s.a.a) sonra imamet İmam Ali'nin hakkı idi. Eğer Ali [Peygamberin (s.a.a) vefatından sonra] kılıcını çekseydi, ona muhalefet edenlerin helâk olacağına hükmederdik. Zira Peygamberden (s.a.a) sahih olarak ulaşan hadislerde şöyle buyurmuştur: **"Ali hak iledir ve hak Ali iledir; o nereye dönerse hak da oraya döner."** Yine, ona hitaben birkaç defa şöyle buyurmuştur: **"Senin savaşın benim savaşım, senin barışın benim barışımdır."**⁴

1-Zahairu'l-Ukba, s.122; el-Miyar ve'l-Muvazene, s.224; el-İfsah, s.128; el-Udedu'l-Kaviye, s.248, h.50; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.212. Ayrıca bkz: Müsned-i İbn-i Hanbel, c.5, s.405, h.15960; Sahih-i İbn-i Habbân, c.15, s.365, h.6923.

2-Ahzab, 57.

3-el-Cemel, s.79 ve 82.

4-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.297.

Birinci Savaş
CEMEL SAVAŞI
Nakısîn Fitnesi

- 1. Fasil:** *Savaşın Özellikleri*
- 2. Fasil:** *Nakısîn'in Komutanlarının Hüviyeti*
- 3. Fasil:** *Nakısîn'in İmam'a Karşı Ayaklanmaya Hazırlanışı*
- 4. Fasil:** *İmam'ın Nakısîn'le Savaşa Hazırlanması*
- 5. Fasil:** *İmam'ın Kufe Halkından Yardım İstemesi*
- 6. Fasil:** *Basra Kargaşası*
- 7. Fasil:** *Zikar'dan Basra'ya*
- 8. Fasil:** *İmam'ın Savaşı Engelleme Çabaları*
- 9. Fasil:** *Savaş*
- 10. Fasil:** *Zaferden Sonra*



t.me/caferilikcom

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

BİRİNCİ FASIL SAVAŞIN ÖZELLİKLERİ

1/1 SAVAŞIN TARİHİ

Bazı tarihçiler Cemel Savaşı'nın Hicri 36. yılında, Cemaziyülevvel ayında vaki olduğunu zikretmişlerdir.¹ Bazılarına göre ise bu savaş, aynı yılın Cemaziyülâhır² ayında gerçekleşmiş ve bir günden fazla sürmemiştir.³

İmam Ali'nin (a.s) savaştan sonra Medine ve Kufe halkına gönderdiği iki mektubun tarihi birinci görüşü desteklemektedir. Bu iki mektubun son bölümünde şöyle yazılıdır:

"Ubeydullah b. Ebu Rafi, (bu mektubu) Hicretin 36. yılında, Cemaziyülevvel ayında yazdı."⁴

İmam Ali'nin (a.s) hükümetinde çıkan ilk iç savaş konusunda dikkate değer nükte, bu savaşın, halkın İmam'a biatinden beş ay sonra vuku bulmuş olmasıdır. İmam daha sonra beş yıldan az süren hükümeti döneminde hep içteki fitne ve kargaşaları yatıştırmakla meşgul oldu. Bu, onun, siyasetlerini ve programlarını hayata geçirme fırsatı bulamadığı anlamına gelmektedir. İmam tüm bu olumsuzluklara rağmen hiçbir fırsatı kaçırmadı. Kendi hükümeti döneminde en üstün ve insanî

1-et-Tarihu's-Sagir, c.1, s.120; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.360; Tarihu'l-İslam, Zehebî, c.3, s.485; Usdu'l-Gabe, c.2, s.310; Tarih-i Yakubî, c.2, s.182.

2-el-Müstedrek ala's-Sahiheyn, c.3, s.411, h.5570; et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.224; Tarih-i Halife b. Hayat, s.135 ve 138; Tarih-i Taberî, c.4, s.501, 514 ve 534; el-Ahbaru't-Tival, s.147; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.333; el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.314; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.239.

3-Bazı kaynaklar savaşın dört saat sürdüğünü kaydetmişken (Bkz: Tarih-i Yakubî, c.2, s.183) bazıları öğlen ile akşam arasında olduğunu (Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.38), bazıları da bir gün sürdüğünü savunmuşlardır (Tarih-i Taberî, c.4, s.523). Dolayısıyla bu bilgiler birbiriyle çelişmemektedir.

4-el-Cemel, s.396 ve s.399.

yönetim tarzını ortaya koydu. İmar ve kalkınma sahasında en büyük eserleri miras bıraktı.

1/2

SAVAŞIN YERİ

Basra: İran ve Kuveyt sınırına yakın, Irak'ın kuzeydoğusundaki en uzak şehridir.

Basra ve Kufe, ikinci halifenin hükümeti döneminde onun emri ile tesis edildi. Askerî merkezler konumundaydı. İslam ordusu doğuya yapacağı akınlarda buradan hareket ediyordu.¹

Nakısîn güruhu, Emirülmüminin'e (a.s) karşı savaşmaya karar verdiğinde askerî bir şehir arayışına girişmişti. Basra ve Kufe dışında bu özelliğe sahip başka bir şehir yoktu. Bir yandan Kufe halkının İmam Ali'ye (a.s) olan sevgi ve ilgisi, diğer yandan Na-kısîn grubunun bazı liderlerinin Basra halkı arasında nüfuz edebilecek düzeyde olması sebebiyle sonunda Basra'yı üs seçtiler.

Cemel Savaşı, Basra'nın etrafı sayılan Zabuke'de² veya Basra'nın mahallelerinden biri olan Zaviye'de³ ya da Basra yakınlarında bir bölge olan Haribe'de⁴ vuku buldu.

1/3

SAVAŞA KATILANLARIN SAYISI

Cemel Savaşı'nda iki ordunun toplam asker sayısı elli bine ulaşıyordu. Emirülmüminin İmam Ali b. Ebu Talib'in (a.s) ordusu yirmi bin,⁵ Nakısîn ordusu ise otuz bin¹ civarındaydı. İmam'ın (a.s) ordu-

1-Tarih-i Taberî, c.3, s.590 ve 591; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.328; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.48, bu kaynaklarda sözü edilen bölgenin 16. yılda şehre dönüştürüldüğüne dair farklı bir bilgi de nakledilmiştir; Mucemu'l-Buldan, c.1, s.432. Basra ve şehirleşmesi hakkında daha fazla bilgi için bkz: Mevsu-at-u Tarih-i Basra, c.1.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.466, 470 ve 505; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.336; Mucemu'l-Buldan, c.3, s.125; Mucem-i Mustecem, c.2, s.691; el-Fütuh, c.2, s.463.

3-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.370; Tarih-i Halife b. Hayat, s.135.

4-el-Ahbaru't-Tival, s.146; Tarih-i Yakubî, c.2, s.182.

5-Tarih-i Taberî, c.4, s.505; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.336; el-Fütuh, c.2, s.464; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.240; el-Cemel, s.321, "Ordu, o gün tanınmış süvariler ve meşhur piyadelerden oluşan on altı bin kişiden oluşuyordu" ifadesi yer almıştır.

sundaki komutanlar arasında ruh temizliği, yüceliği, dindarlığı ve Allah'a kullukları ile tanınmış bazı sahabelerin olması da dikkat çekicidir.

1/4

İMAM'IN (A.S) ORDU KOMUTANLARI

- Süvari güçlerin komutanı: Ammar b. Yasir²
 Piyade güçlerin komutanı: Muhammed b. Ebubekir³
 Ordunun arka kısmının komutanı: Hind el-Muradi⁴
 Öncü birliklerin komutanı: Abdullah b. Abbas⁵
 Ordunun sağ kanat komutanı: İmam Hasan (a.s)⁶
 Ordunun sol kanat komutanı: İmam Hüseyin (a.s)⁷
 Ordunun sancaktarı: Muhammed b. Hanefiyye^{8/9}

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.505; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.336; el-Fütuh, c.2, s.464; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.240.

2-Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.485; el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.314; Tarih-i Halife b. Hayat, s.138; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.90; el-Cemel, s.319.

3-Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.485; el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.314; Tarih-i Halife b. Hayat, s.138; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.90; el-Cemel, s.319.

4-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.90; el-Cemel, s.319.

5-Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.485; el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.314; Tarih-i Halife b. Hayat, s.138; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.90; Tarih-i Taberî, c.4, s.480, bu kaynakta "Ebu Leyla b. Ömer b. Cerrah" olduğu bildirilmiştir; el-Cemel, s.319.

6-el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.314; Tarih-i İslam, Zehebî, c.4, s.485; Tarih-i Halife b. Hayat, s.138, her ikisinde de "Alba b. Hasem es-Sedusi, Abdullah b. Cafer ve Hasan b. Ali'den birinin olduğu da söylenmektedir." ifadesi yer almıştır; Tarih-i Taberî, c.4, s.480, "Abdullah b. Abbas"ın olduğundan söz etmiştir; el-Ahbaru't-Tival, s.147, bu kaynakta "Malik-i Eşter"; Hamiş-i Tarih-i Dimeşk, c.13, s.260.

7-Tarih-i Dimeşk, c.14, s.187; Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.485; el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.314; Tarih-i Halife b. Hayat, s.138; Tarih-i Taberî, c.4, s.480, bu kaynakta "Ömer b. Ebu Seleme veya Amr b. Sufyan b. Abdülesed"; el-Ahbaru't-Tival, s.147, burada "Ammar b. Yasir".

8-Tarih-i Taberî, c.4, s.480; Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.485; el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.314; el-Ahbaru't-Tival, s.147; Tarih-i Halife b. Hayat, s.138.

9-İmam'ın (a.s) ordu komutanları hakkında daha fazla bilgi için bkz: el-Fütuh, c.2, s.468.

1/5

NAKİSİN ORDUSU KOMUTANLARI

Savaş komutanı: Zübeyr b. Avvam¹

Süvari güçleri komutanı: Talha b. Ubeydullah²

Süvari güçleri sağ kanat komutanı: Mervan b. Hakem³

Süvari güçleri sol kanat komutanı: Hilal b. Veki ed-Daremi⁴

Piyade güçleri komutanı: Abdullah b. Zübeyr⁵

Piyade güçleri sağ kanat komutanı: Abdurrahman b. İtab b. Useyd⁶

Piyade güçleri sol kanat komutanı: Abdurrahman b. Haris⁷

Sancağın taşıyıcısı: Abdullah b. Hekim^{8/9}

1-*el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.89; *el-Cemel*, s.324.

2-*Tarih-i İslam*, Zehebî, c.3, s.485; *el-İkdü'l-Ferid*, c.3, s.314; *Tarih-i Halife b. Hayat*, s.138; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.89; *el-Fütuh*, c.2, s.461; *el-Ahbaru't-Tival*, s.146, bu kaynakta "Muhammed b. Talha".

3-*el-Cemel*, s.324; *el-Fütuh*, c.2, s.461; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.89, "Öncü birliklerin başında Mervan.."; *Tarih-i İslam*, Zehebî, c.3, s.485; *Tarih-i Halife b. Hayat*, s.138, son iki kaynakta "ordunun sol kanadındaki güçlerin komutanı" olduğu ifade edilmiştir.

4-*el-Cemel*, s.324; *el-Fütuh*, c.2, s.461.

5-*Tarih-i İslam*, Zehebî, c.3, s.485; *el-İkdü'l-Ferid*, c.3, s.314; *el-Ahbaru't-Tival*, s.146; *Tarih-i Halife b. Hayat*, s.138; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.89; *el-Fütuh*, c.2, s.461.

6-*el-Cemel*, s.324; *el-Fütuh*, c.2, s.461; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.89, bu kaynakta Abdurrahman b. Ubade; *Tarih-i Taberî*, c.4, s.507, "sol kanat komutanı".

7-*el-Cemel*, s.324; *el-Ahbaru't-Tival*, s.147, "sol kanat komutanı" olarak; *Tarih-i Taberî*, c.4, s.507; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.337, son iki rivayette "sağ kanattaki güçlerin komutanı idi" ve son kaynakta "Abdurrahman b. Hars" olarak zikredilmiştir; *el-Fütuh*, c.2, s.461, "Hatem b. Bukeyr Bahili" olarak; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.89, "sol kanattaki güçlerin komutanı Hilal b. Veki idi" şeklinde.

8-*el-Cemel*, s.324; *Tarih-i İslam*, Zehebî, c.3, s.485; *el-İkdü'l-Ferid*, c.3, s.314; *Tarih-i Halife b. Hayat*, s.138; *el-Ahbaru't-Tival*, s.146, bu kaynakta "Abdullah b. Haram b. Huveyled".

9-Cemel Savaşı'ndaki ordu komutanları hakkında daha fazla bilgi edinmek için bkz: *el-Fütuh*, c.2, s.461.

1/6

İMAM'IN ASHABI ARASINDAKİ BÜYÜK ŞAHSİYETLER

Resulullah'ın (s.a.a) sahabeleri arasındaki büyük şahsiyetlerden birçoğu Cemel Savaşı'nda İmam Ali'nin (a.s) yanında yer aldı. Ancak bunların sayıları konusunda rivayetler muhtelifdir. Bazı kaynaklar, Bedir Savaşı'nda bulunan sahabelerden 80, diğer sahabelerden de 1500 kişinin bu savaşta İmam'ın yanında yer aldığını açıklarken bazı kaynaklar da Resulullah'ın (s.a.a) sahabelerinin sayısını Ensar'dan 80 ve Rızvan biatinde hazır bulunanlardan 400 kişi olarak zikretmektedir.

Ebu Eyyub el-Ensarî, Ebu'l-Haysem b. Teyyihan, Huzeyme b. Sabit, Abdullah b. Bedil, Abdullah b. Abbas, Osman b. Huneyf, Adiy b. Hatem, Ammar b. Yasir, Amr b. Hamik, Ömer b. Ebu Seleme ve Haşim b. Utbe, İmam Ali'nin (a.s) ordusuna katılan bu seçkin şahsiyetlerden bazıları idi.

Yine Uveys el-Karanî, Cariye b. Kudame, Hucr b. Adiy, Zeyd b. Suhan, Seyhan b. Suhan, Sa'saa b. Suhan, Malik Eşter, Şureyh b. Hani, Muhammed b. Ebubekir ve Muhammed b. Hanefiye İmam'ın ordusunda yer alan büyük şahsiyetlerdendi.

İmam'ın yanında yer alan bu şahsiyetler arasında iki kişinin oldukça etkin rolü vardı:

Bunlardan biri, Ammar b. Yasir idi. Resulullah'ın (s.a.a) Ammar'ın akıbeti hakkında buyurduğu meşhur sözü dikkate alındığında onun İmam Ali'nin (a.s) ordusunda bulunuyor olması, Resulullah'a (s.a.a) iman eden birinin İmam'ın ordusunun karşısında yer almaması gerektiğine dair apaçık bir delildi. İşte bu yüzden rivayete göre Ammar'ın Ali (a.s) ile birlikte olduğu haberi Zübeyr'e ulaştığında "o, kendi konumu hakkında şüphe etti."

İkincisi ise Ümmü Seleme'nin oğluydu. Onun varlığı, Resulullah'ın (s.a.a) zevcesinin İmam'ın tarafını desteklediğinin kanıtı idi. Bu destek, her ne kadar Cemel Savaşı'ndaki Ayşe'nin hassas konumuna ulaşmayacak derecede idiyse de, genel olarak insanların zihinlerinde büyük etkisi vardı.

2071 . الأماي للطوسي عن عبد الرحمن بن أبي ليلى : شهد مع عليّ (عليه السلام) يوم الجمل ثمانون من أهل بدر ، وألف وخمسمئة من أصحاب رسول الله (ص) ¹ .

2072 . تاريخ الإسلام عن سعيد بن جبير : كَانَ مَعَ عَلِيٍّ يَوْمَ وَقْعَةِ الْجَمَلِ ثَمَانِيَّةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ ، وَأَرْبَعُمِئَةِ مِمَّنْ شَهِدَ بَيْعَةَ الرِّضْوَانِ ² .

2073 . الأخبار الطوال : إِنَّ الزُّبَيْرَ لَمَّا عَلِمَ أَنَّ عَمَّارًا مَعَ عَلِيٍّ (رضي الله عنه) ارتاب بما كان فيه ؛ لِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : «الْحَقُّ مَعَ عَمَّارٍ» ، وَ«تَقْتُلُكَ الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَّةُ» ³ .

2074 . تاريخ الطبري عن عبد الرحمن بن أبي عمرة : قَامَتْ أُمُّ سَلَمَةَ فَقَالَتْ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، لَوْلَا أَنْ أَعْصَيْتَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَأَتَيْتَكَ لَا تَقْبَلُهُ مِنِّي؛ لَخَرَجْتُ مَعَكَ ، وَهَذَا ابْنِي عُمَرُ . وَاللَّهِ ، هُوَ أَعَزُّ عَلَيَّ مِنْ نَفْسِي . يُخْرِجُ مَعَكَ فَيَشْهَدُ مَشَاهِدَكَ . فَخَرَجَ ، فَلَمْ يَزَلْ مَعَهُ ⁴ .

1 . الأماي للطوسي : ص 726 ح 1527 ، شرح الأخبار : ج 1 ص 401 ح 350 ؛ مروج الذهب : ج 2 ص 367 وفيه «أربعمئة من المهاجرين والأنصار منهم : سبعون بدرياً وباقيهم من الصحابة» ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 484 عن السدي وفيه «مائة وثلاثون بدرياً وسبعمئة من أصحاب النبي (صلى الله عليه وآله)» .

2 . تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 484 ، تاريخ خليفة بن خياط : ص 138 ، العقد الفريد : ج 3 ص 314 ؛ شرح الأخبار : ج 2 ص 9 ح 393 وفيه «وتسعمائة» بدل «وأربعمئة» و ج 1 ص 382 ح 324 نحوه وفيه «سبعمئة رجل من المهاجرين والأنصار» بدل «ثمانية من الأنصار» .

3 . الأخبار الطوال : ص 147 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 335 و ص 337 ، نهاية الأرب : ج 20 ص 68 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 240 وفيها «كف الزبير عن قتال عمار لقوله (صلى الله عليه وآله)» وراجع تاريخ الطبري : ج 4 ص 510 .

4 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 451 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 323 وفيه «هذا ابن عمي» بدل «ابني عمر» ، الفتوح : ج 2 ص 456 نحوه وفيه كتابها إلى الإمام (ع) .

2071-el-Emali, Tusî [Abdurrahman b. Ebu Leyla'dan]: Cemel Savaşı'nda Bedir ehlinden 80, Resulullah'ın (s.a.a) ashabından 1500 kişi Ali'nin (a.s) yanında yer aldı.¹

2072-Tarih-i İslam [Said b. Cubeyr'den]: Cemel Savaşı'nda Ali'nin yanında Ensar'dan 80, Rızvan biatine tanık olanlardan da 400 kişi vardı.²

2073-el-Ahbaru't-Tival: Ammar'ın, Ali'nin (a.s) yanında yer aldığı haberi kendisine ulaşan Zübeyr, Resulullah'ın (s.a.a), "**Hak, Ammar iledir**" ve "**Seni, azgın bir grup öldürecektir**" sözünü hatırlayarak kendisi hakkında şüpheye düştü.³

2074-Tarih-i Taberî [Abdurrahman b. Ebu Umre'den]: Ümmü Seleme ayağa kalkarak dedi ki: Ey Emirülmüminin! Eğer aziz ve münezzeh olan Allah'a isyan etmiş sayılmasaydım ve sen de kabul etseydin, muhakkak ben de seninle birlikte çıkardım. Şu benim oğlum Ömer, vallahi bana kendi canımdan daha azizdir, seninle birlikte çıkacak ve bütün şehadet yerlerinde seninle olacaktır.

Böylece (Ömer) yola çıktı ve sürekli İmam'ın yanında yer aldı.⁴

1-*el-Emali*, Tusi, s.726, h.1527; *Şerhu'l-Ahbar*, c.1, s.401, h.350; *Muru'cu'z-Zeheb*, c.2, s.367, bu kaynakta "Muhacirler ve Ensardan dört yüz kişi (Ali'nin yanında yer aldı) ve onlardan yetmiş Bedir Savaşı'nda bulunanlardandı; geri kalanları ise sahabedendi" şeklinde yer almıştır; *Tarih-i İslam*, Zehebî, c.3, s.484, Seddi'den, "yüz otuz Bedirli ve Peygamber (s.a.a) ashabından yedi yüz kişi" şeklinde.

2-*Tarih-i İslam*, Zehebî, c.3, s.484; *Tarih-i Halife b. Hayat*, s.138; *el-İkdi'l-Ferid*, c.3, s.314; *Şerhu'l-Ahbar*, c.2, s.9, h.393, "400" yerine "900" olarak ve c.1, s.382, h.324. Bu kaynakta "Ensardan 80 kişi" yerine "Muhacirler ve Ensardan 700 kişi" şeklinde yer almıştır.

3-*el-Ahbaru't-Tival*, s.147; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.335 ve 337; *Nihayetu'l-İreb*, c.20, s.68; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.240, burada "Zübeyr, Resulullah'ın (s.a.a) sözünden dolayı Ammar'la savaştan çekindi" şeklinde yer almıştır. Ayrıca bkz: *Tarih-i Taberî*, c.4, s.510.

4-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.451; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.323, bu kaynakta "Şu benim oğlum Ömer" yerine "Şu amcaoğlum" şeklinde; *el-Fütuh*, c.2, s.456, bu kaynakta İmam'a (a.s) yazdığı mektup da yer almıştır.

1/7

CEMEL ORDUSUNDAKİ TANINMIŞ ÇEHRELER

Cemel ashabı arasında Peygamber (s.a.a) sahabelerinden ve yakınlarından tanınmış simalar vardı ve bu orduda, toplumda öne çıkmış büyük şahsiyetler de mevcuttu. Ayşe, Talha, Zübeyr, Mervan b. Hakem, Abdullah b. Amir ve Kâb b. Sur, bu şahsiyetlerden bazılarıydı. Ayrıca Osman'ı destekleyen veya İmam Ali'nin (a.s) adaletine tahammülü olmayan bazı kimseler de bu orduda yer alıyordu.

Savaşta Talha, Zübeyr ve Ayşe gibi şahsiyetlerin yer alması, [hakkı seçkin kişilere bakarak tanımaya çalışan] basiretten yoksun kimseler için, Cemel ordusuna katılmaları yönünde önemli bir etkendi. Nitekim Emirülmüminin (a.s), bu tür insanların düşüncelerine ışık tutmak için şu meşhur sözünü buyurmuştu: "**Hak, kişilerle tanınmaz; hakkı tanı, ona uyanları da tanırsın.**"

1/8

CEMEL SAVAŞI'NDA ÖLENLERİN SAYISI

Cemel Savaşı'nda İmam'ın (a.s) ordusundan beş bin kişi öldürüldü.¹ Tüm tarihî belgeler bu sayı hakkında ittifak ederek en ufak bir ihtilaf dahi içermemektedir. Ancak Cemel ordusundan öldürülenlerin sayısı konusunda hiçbirine itimat edilmeyecek kadar büyük ölçüde ihtilaf vardır. Bazı rivayetlerde bu grubun ölü sayısının 20 bin,² bazılarında 13 bin,³ bazılarında 10 bin,⁴ bazılarında da 5 bin⁵ olduğu kaydedilmiştir.

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.539; el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.324; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.346; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.360; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.245.

2-el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.324.

3-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.360.

4-Tarih-i Taberî, c.4, s.539.

5-Tarih-i Taberî, c.4, s.539; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.346; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.245.

Seyf b. Ömer'in rivayetinde Cemel ordusuna ait ölü sayısının 5 bin olduğu nakledilmiştir. Ancak şu da vardır ki Seyf, genellikle yalan haberleri veya kendi uydurduğu sözleri nakleden biri olarak tanınır.

Cemel ordusuna ait ölü sayısının 10 bin olduğunu ifade eden rivayetler her ne kadar tarihî kaynaklarda çokça geçmese de İmam Ali'nin (a.s) onlardan öldürülecek miktarla ilgili verdiği haberi, bu görüşü desteklemektedir. Zira Ayşe'nin huruç ettiği haberi İmam'a ulaştığında şöyle buyurmuştu: **"Allah'a andolsun ki şu deveye binmiş olan kadının gūnahtan başka hiçbir düğümü çözmeyeceğini, hiçbir boğazdan geçmeyeceğini ve hiçbir menzile inmeyeceğini biliyorum. O, kendisini ve beraberindekileri öyle bir duruma düşürecek ki onların üçte biri öldürülecek, üçte biri kaçacak ve üçte biri geri dönecek!"**¹

Buna göre, Cemel ordusundakilerin sayısının 30 bin² olduğu dikkate alındığında öldürülenlerin sayısının 10 bin olması gerekir.

Şeyh Mufid, *el-Cemel* kitabında öldürülenlerin toplamının 25 bine ulaştığını zikretmiştir. Bu rakamdan İmam'ın (a.s) ordusundan öldürülenler (5 bin kişi) eksiltilince geriye 20 bin kaldığı, bunun da Cemel ordusundan öldürülenlerin sayısının 20 bin olduğunu ifade eden rivayeti desteklediği görülür.

Şeyh Mufid, sözü edilen rivayetin ardından der ki: Abdullah b. Zübeyr şaz bir rivayetle onların 15 bin olduğunu rivayet etmiştir. Zübeyr'in oğlunun sözünün daha sağlam olabileceği söylenmiştir. Ancak ilim erbabının dile getirdiği tüm sözlerden uzak olması hasebiyle bu rivayet doğru değildir.³

Uyunu'l-Ahbar kitabında nakledilen Ümmü Efî'nin sözü de bu görüşü desteklemektedir. Bununla birlikte bazı kaynaklar, her iki gruptan öldürülenlerin sayısının 30 bine⁴ ulaştığını kaydetmiştir. Bazı kaynaklar ise öldürülenlerin toplam sayısının 20 bin⁵ olduğunu zikretmiştir.

1-*el-İrşad*, c.1, s.246.

2-Bkz: *İmam Ali Ansiklopedisi*, c.5, s.102, Savaşa Katılanların Sayısı.

3-*el-Cemel*, s.419.

4-*Tarih-i Yakubî*, c.2, s.183; *Tarih-i İslam*, Zehebî, c.3, s.484.

5-*Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.59.

2075 . عيون الأخبار : دَخَلَتْ أُمُّ أَفْعَى الْعَبْدِيَّةُ عَلَى عَائِشَةَ [بَعْدَ وَقْعَةِ

الْجَمَلِ] فَقَالَتْ :

يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ ، مَا تَقُولِينَ فِي امْرَأَةٍ قَتَلَتْ ابْنًا لَهَا صَغِيرًا ؟

قَالَتْ : وَجَبَتْ لَهَا النَّارُ .

قَالَتْ : فَمَا تَقُولِينَ فِي امْرَأَةٍ قَتَلَتْ مِنْ أَوْلَادِهَا الْأَكْبَارِ عَشْرِينَ أَلْفًا ؟!

قَالَتْ : خُذُوا بِيَدِ عَدُوَّةِ اللَّهِ¹ .

1 . عيون الأخبار لابن قتيبة : ج 1 ص 202 ، العقد الفريد : ج 3 ص 328 وفيه «أُمُّ أَوْفَى الْعَبْدِيَّةِ» وراجع أنساب الأشراف : ج 3 ص 59 .

2075-Uyunu'l-Ahbar: Ümmü Efi el-Abdiye [Cemel Savaşı'ndan sonra] Ayşe'nin yanına vararak "Ey müminlerin annesi! Küçük oğlunu öldüren bir kadın hakkında ne düşünürsün?" diye sordu.

Ayşe: Ateş ona farz olur, dedi.

Ümmü Efi: Peki, yetişkin evlatlarından 20 binini öldüren bir kadın hakkında ne düşünürsün? diye sordu.

Bunun üzerine Ayşe (yanındakilere): Şu Allah düşmanını tutuklayın, diye emretti.¹

1-Uyunu'l-Ahbar, İbn-i Kuteybe, c.1, s.202; el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.328, "Ümmü Evfa el-Abdiyye" olarak. Ayrıca bkz: Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.59.

الفصل الثاني

هوية رؤساء الناكثين

تُعدّ معركة الجمل من الحوادث الجديدة بالتأمل في التاريخ الإسلامي ؛ وإنّ في التعرّف على دوافع مسعريها وأهدافهم تذكيراً للمرء وتنبيهاً له لمعرفة رجاله الذين يقتدي بهم ويسير على نهجهم .

إنّنا نلاحظ في النصوص التاريخية التي تحدّثت عن تنظيم القوّات وأهدافها وبواعثها نقاطاً تثير التأمل . منها : الأهواء ، والنزعات الدنيويّة ، واستغلال بعض الوجهاء لتحفيز عامّة الناس . ومنها : ممارسات مكنتزي الثروات ، وطلاب السلطة ، ومن وجد حياته المترفة مهدّدة بالخطر . النقطة الأخرى التي ينبغي ألاّ ننساها هي كيفيّة مواجهة أشخاص من الصحابة عليّاً (عليه السلام) ، في حين أنّهم كانوا يدعون الإسلام والسبق إليه ! ومن جانب آخر ، وجاهة عامّة الأشخاص الذين كان موقفهم في معركة الجمل يتعارض تماماً مع موقفهم في زمان عثمان . وننقل فيما يأتي بإيجاز نصوصاً تتحدّث عن حياة الذين أوفدوا تلك الحرب ، وندعوا القراء إلى التأمل فيها .

2/1

خصائصهم

2076 . العقد الفريد : كانَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ يَقُولُ : «بُلِيْتُ بِأَنْضِ النَّاسِ ، وَأَنْطَقِ النَّاسِ ، وَأَطُوعِ النَّاسِ فِي النَّاسِ» . يُرِيدُ بِأَنْضِ النَّاسِ : يَعْلَى بْنُ مُنِيَّةٍ ؛ وَكَانَ أَكْثَرُ النَّاسِ نَاصِباً ، وَيُرِيدُ بِأَنْطَقِ النَّاسِ : طَلْحَةَ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ ، وَأَطُوعِ النَّاسِ فِي النَّاسِ : عَائِشَةَ أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ¹ .

1 . العقد الفريد : ج 3 ص 323 ، جواهر المطالب : ج 2 ص 22 .

İKİNCİ FASIL

NAKİSÎN'E BAŞKANLIK EDENLERİN KİŞİLİKLERİ

Cemel Savaşı, İslam tarihi açısından üzerinde düşünülmesi gereken bir hadisedir. Savaş ateşini yakan kişilerin hedeflerini anlamak ve bu savaşta kendilerine uyulan, sözleri dinlenen aktörleri tanımak gerçekten de insan için bir ibret vesilesidir.

Tarihî belgeler arasında Cemel ordusunun kurulması, hedefleri ve amaçları hakkında yazılanlar, üzerinde dikkat edilmesi gereken nokteler içermektedir: İhtiraslar, dünyevî eğilimler, insanlara nüfuz edebilmek için seçkin simalardan faydalanmalar; servet biriktirmiş olanların, kudret taliplilerinin ve refah içindeki hayatını tehlikede görenlerin çabaları, gerçekten de üzerinde düşünülmesi gereken noktelerdir. Unutulmaması gereken bir diğer nokte de İslam'da ve İslam camiasında öncülük iddiasında bulunan kimselerin Ali'nin (a.s) karşısında yer alma şeklidir.

Öte yandan, Cemel Savaşı'nda bulunanların genelinin Osman dönemindeki tutumları ile bu savaşta duruşları tamamen tezat içindeydi. Şimdi, Cemel için savaş ateşini yakanların hayatlarından söz eden belgeleri kısaca getirerek okuyucuyu bunlar üzerinde düşünmeye davet ediyoruz.

2/1

NAKİSÎN'İN ÖZELLİKLERİ

2076-el-İkdu'l-Ferid: Ali b. Ebu Talib (a.s) derdi ki: **"Ben, insanların en çok altın biriktireni, en çok konuşanı ve en fazla itaat edileni ile imtihan edildim."**

"İnsanların en çok altın biriktireni" ifadesiyle Yâlâ b. Munye'yi, **"En çok konuşanı"** ile Talha b. Ubeydullah'ı, **"En fazla itaat edileni"** ile de Ümmül Müminin Ayşe'yi kastediyordu.¹

1-el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.323; Cevahiru'l-Metalib, c.2, s.22.

2077 . الإمام عليّ (عليه السلام) : إني بليت بأربعة : أدهى الناس وأسخاهم ; طلحة ، وأشجع الناس ; الزبير ، وأطوع الناس في الناس ; عائشة ، وأسرع الناس إلى فتنة ; يعلى بن أمية¹ .

2078 . عنه (ع) : والله ، لقد منيت بأربع لم يمن بمثلهنّ أحد بعد النبي (ص) : منيت بأشجع الناس ; الزبير بن العوام ، وبأخدع الناس ; طلحة بن عبيد الله ، وبأطوع الناس في الناس ; عائشة بنت أبي بكر ، ومن أعان عليّ بأنواع الدنانير ; يعلى بن منية² .

2079 . عنه (عليه السلام) : إني منيت بأربعة ما مني أحد بمثلهنّ : منيت بأطوع الناس في الناس ; عائشة بنت أبي بكر ، وبأشجع الناس ; الزبير بن العوام ، وبأخصم الناس ; طلحة بن عبيد الله ، وبأكثر الناس مالاً ; يعلى بن منية التميمي ; أعان عليّ بأصواع الدنانير³ .

2080 . عنه (عليه السلام) : حاربتني خمسة : حاربتني أطوع الناس في الناس ; عائشة ، وأشجع الناس ; الزبير ، وأمكر الناس ; طلحة بن عبيد الله ; لم يدركه ماكر قط ، وحاربتني أعبد الناس ; محمد بن طلحة بن عبيد الله ; كان محموداً حتى استزله أبوه ; فخرج به ، وحاربتني أعطى الناس ; يعلى بن منية ; كان يعطي الرجل الواحد الثلاثين ديناراً والسلاح والفرس على أن يقاتلني⁴ .

1 . الاستيعاب : ج2 ص318 ح1289 عن صالح بن كيسان وعبد الملك بن نوفل والشعبي وابن أبي ليلى ، أسد الغابة : ج3 ص87 ح2627 وفيه «وأكثر الناس غنى يعلى بن منية» بدل «وأسرع الناس . . .» .

2 . الفتوح : ج2 ص463 وراجع شرح نهج البلاغة : ج20 ص277 ح199 .

3 . المسترشد : ص419 ح141 عن شريح بن هانئ ، كشف المحجة : ص254 نحوه وراجع فتح الباري : ج13 ص55 .

4 . تاريخ الإسلام للذهبي : ج3 ص499 عن أبي فروة ، سير أعلام النبلاء : ج1 ص59 ح3 عن ابن أبي فروة .

2077-İmam Ali (a.s): Ben, dört kişiyle imtihan edildim: İnsanların en kurnazı ve eli en açık olanı Talha, en kahramanı Zübeyr, en fazla itaat edileni Ayşe ve fitne çıkarmada en hızlı olanı Yâlâ b. Ümeyye ile.¹

2078-İmam Ali (a.s): Vallahi, dört kişiye çattım ki Peygamberden (s.a.a) sonra hiç kimse onlar gibisine çatmadı. (Bunlar): İnsanların en kahramanı Zübeyr b. Avvam, en düzenbazı Talha b. Ubeydullah, halk arasında en çok itaat edilen Ebubekir kızı Ayşe ve aleyhimde türlü türlü dinarlarla destek sağlayan Yâlâ b. Munye idi.²

2079-İmam Ali (a.s): Doğrusu ben, hiç kimsenin çatmadığı dört kişiye çattım: Halk arasında en çok itaat edilen Ebubekir kızı Ayşe'ye, insanların en kahramanı Zübeyr b. Avvam'a, halkın en kincisi olan Talha b. Ubeydullah'a ve malı en çok olan, batmanlar dolusu dinarlarıyla aleyhime destek sağlayan Yâlâ b. Munye et-Temimî'ye.³

2080-İmam Ali (a.s): Beş kişi bana karşı savaştı: Halk arasında en fazla itaat gören Ayşe, halkın en kahramanı Zübeyr, düzenbazlıkta seviyesine kimsenin ulaşamayacağı halkın en düzenbazı Talha b. Ubeydullah ve en çok ibadet edeni Muhammed b. Talha b. Ubeydullah. Hâlbuki o (Muhammed b. Talha), babası tarafından ayağı kaydırılınca, sonra da savaş için huruç edinceye kadar övülen birisiydi. İnsanların eli en açık ve bağıışı bol olanı Yâlâ b. Munye de bana karşı savaştı; nitekim o, benimle savaşıması için herkese otuz dinar, silah ve at veriyordu.⁴

1-*el-İstîab*, c.2, s.318, h.1289, Salih b. Kisan ve Abdumelik b. Nufel, Şa'bi ve İbn-i Leyla'dan; *Usdu'l-Gabe*, c.3, s.87, h.2627, "fitne çıkarmada en hızlı olanı" yerine "halkın en zengini Ye'la b. Munye" şeklinde.

2-*el-Fütuh*, c.2, s.463. Ayrıca bkz: *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.20, s.277, h.199.

3-*el-Musterşed*, s.419, h.141, Şureyh b. Hani'den; *Keşfu'l-Muhacce*, s.254. Ayrıca bkz: *Fethu'l-Bari*, c.13, s.55.

4-*Tarih-i İslam*, Zehebî, c.3, s.499, Ebu Ferve'den; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.1, s.59, h.3, İbn-i Ebi Ferve'den.

2081 . عنه(عليه السلام) : مُنِيْتُ . أو بُلِيْتُ . بِأَطْوَعِ النَّاسِ فِي النَّاسِ ; عَائِشَةَ ، وَبَادَهَى النَّاسِ ; طَلْحَةَ ، وَبِأَشَجَعَ النَّاسِ ; الزُّبَيْرِ ، وَبِأَكْثَرَ النَّاسِ مَالاً ; يَعْلَى بْنِ مُنِيَّةٍ ، وَبِأَجْوَدَ قُرَيْشٍ ; عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ¹ .

2/2

عَائِشَةُ

هي عائشة بنت أبي بكر ، وزوج النبي الأعظم (صلى الله عليه وآله)² .
توفي عنها النبي ولها من العمر ثماني عشرة سنة³ .
حظيت باحترام بالغ في عهد أبي بكر وعمر ، بَيَدَ أَنَّ عثمان قَلَّ من شأها ومن احترامها ; فبرز الخلاف بينهما⁴ إلى درجة أنَّها كانت تحرض الناس على قتله بقولها : اقتلوا نعثلاً فقد كفر⁵ ! وحين حاصر الثَّوَار عثمان ذهبت إلى مكة ، وظلَّت فيها إلى أن قُتِلَ⁶ .
وعندما قُتِلَ عثمان ، كانت تتطلَّع إلى خلافة طلحة⁷ والزبير⁸ .

1 . الأغاني : ج12 ص389 عن أبي الكنود .

2 . الطبقات الكبرى : ج8 ص58 ، سير أعلام النبلاء : ج2 ص135 الرقم 19 ، الاستيعاب : ج4 ص435 ح3463 ، أسد الغابة : ج7 ص186 ح7093 .

3 . تهذيب الكمال : ج35 ص236 الرقم 7885 ، الاستيعاب : ج4 ص436 الرقم 3463 ، أسد الغابة : ج7 ص189 الرقم 7093 ، الإصابة : ج8 ص232 ح11461 ، البداية والنهاية : ج8 ص94 .

4 . أنساب الأشراف : ج6 ص144 ، الفتوح : ج2 ص421 ، الجمل : ص147 و148 ، تاريخ يعقوبي : ج2 ص175 .

5 . تاريخ الطبري : ج4 ص459 ، الكامل في التاريخ : ج2 ص313 ، العقد الفريد : ج3 ص300 ، الفتوح : ج2 ص437 ، الإمامة والسياسة : ج1 ص72 وفيه «فقد فجر» بدل «فقد كفر» .

6 . راجع : ج2 ص194 (تحريض عائشة) .

7 . أنساب الأشراف : ج6 ص212 .

8 . الجمل : ص231 .

2081-İmam Ali (a.s): Halkın arasında en çok itaat gören Ayşe, insanların en kurnazı Talha, halkın en kahramanı Zübeyr, mal varlığı en çok olan Yâlâ b. Munye ve Kureyş'in en cömerdi Abdullah b. Amir ile yüz-göz oldum (veya bunlarla imtihan edildim).¹

2/2

AYŞE

Ebubekir kızı Ayşe yüce Peygamberin (s.a.a) eşidir.²

Peygamber (s.a.a) vefat ettiğinde o, on sekiz yaşındaydı.³

Ayşe, Ebubekir ve Ömer döneminde çok saygı görüyordu; ancak Osman onun makamını ve saygınlığını azalttı. Bu yüzden ikisi arasında ihtilaf çıktı.⁴ Bu ihtilaf öyle bir boyuta ulaşmıştı ki Ayşe, "Şu ahmak ihtiyarı öldürün; doğrusu o, kâfir oldu!"⁵ diyerek halkı onu öldürmeye teşvik ediyordu. Ayaklanmacılar Osman'ı muhasara ettiğinde (Ayşe) Mekke'ye gitti ve o öldürülünceye kadar da burada kaldı.⁶

Ayşe, Osman öldürüldüğünde Talha⁷ ile Zübeyr'in⁸ hilafete geçeceklerini umuyordu.

1-*el-Aganî*, c.12, s.389, Ebu'l-Kunud'dan.

2-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.8, s.58; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.2, s.135, h.19; *el-İstîab*, c.4, s.435, h.3463; *Usdu'l-Gabe*, c.7, s.186, h.7093.

3-*Tehzibu'l-Kemal*, c.35, s.236, h.7885; *el-İstîab*, c.4, s.436, h.3463; *Usdu'l-Gabe*, c.7, s.189, h.7093; *el-İsabe*, c.8, s.232, h.11461; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.94.

4-*Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.144; *el-Fütuh*, c.2, s.421; *el-Cemel*, s.147 ve 148; *Tarih-i Yakubî*, c.2, s.175.

5-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.459; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.313; *el-İkdü'l-Ferid*, c.3, s.300; *el-Fütuh*, c.2, s.437; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.72, "doğrusu o, kâfir oldu" yerine "Doğrusu o, dinden çıktı" ifadesi yer almıştır.

6-Bkz: *İmam Ali Ansiklopedisi*, c.3, s.401, Ayşe'nin Kışkırtmaları.

7-*Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.212.

8-*el-Cemel*, s.231.

Emirülmüminin'in (a.s) hilafete geçtiğini haber alınca yolun yarısından Mekke'ye geri dönüp Osman'ın mazlumca öldürüldüğü ve intikamının alınması gerektiği çağrısında bulundu.¹

Onun Osman'ın öldürüldüğü yönündeki duruşu, halk nezdinde oldukça açıktı ve hatta bazıları (yer yer) ona bunu hatırlatıyordu. Ancak insanlar Resulullah'ın (s.a.a) eşi ve müminlerin annesi olduğu için yine de ona saygı gösteriyor ve sözünü dinliyorlardı.

Ayşe, hitabeti ve konuşma yeteneği güçlü bir kadındı.² Arap'ın karakteristik yapısını ve zafiyetini çok iyi biliyordu. Dolayısıyla onları rahatça ayaklandırılabiliyordu.³

Talha ile Zübeyr, hilafeti ele geçirmenin ve başarıya ulaşmanın yegâne yolunun Ayşe vasıtasıyla halkı ayaklandırmak olduğunu çok iyi biliyorlardı. Dolayısıyla ellerine geçen bu fırsatı kaçırmadılar.

Ayşe, İmam'a (a.s) olan düşmanlığını sürekli açığa vuruyor, kendisiyle onun arasındaki ihtilafı, kadınla kocasının akrabası arasındaki anlaşmazlık olarak yâd ediyordu.⁴

Ayşe'nin hatırı olmasaydı Talha ile Zübeyr insanları savaş için toplayamazdı. Nitekim Talha ile Zübeyr öldürüldükten sonra savaşın başkomutanı oydu.⁵

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.458-459; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s. 312-313; En-sabu'l-Eşraf, c.6, s.212-213; el-Ahbaru't-Tival, s.144; Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.483; el-Fütuh, c.2, s.452; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.71; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.231; Tarih-i Yakubî, c.2, s.180.

2-Sünen-i Tirmizî, c.5, s.705, h.3884; Tehzibu'l-Kemal, c.35, s.234, h.7885; el-İstîab, c.4, s.437, h.3463; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.92.

3-Tarih-i Taberî, c.4, s.516; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.340; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.243.

4-Tarih-i Taberî, c.4, s.544; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.348; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.246 ve s.305.

5-Bkz: c.5, h.2248-2249, "Ayşe'nin Komutasında Savaş Devam Ediyor".

Tüm bunlara rağmen İmam (a.s), tam bir hürmetle onu Medine'ye geri gönderdi.¹

Ayşe, düşmanlığını Cemel Savaşı'nda İmam'ın (a.s) karşısına çıkma boyutuna ulaştırdığı için pişman olduğunu defalarca açığa vurmuştu.² Fakat Emirülmüminin'in (a.s) şehadetinden sonra sevincini açıkça ifade etmiş³ ve şükür secdesine kapanmıştı!⁴ Ayşe, İmam Hasan'ın (a.s) cenazesinin, dedesi Resulullah'ın (s.a.a) yanına defnedilmesine dahi engel olmuştu.⁵

Nihayetinde Ayşe, Hicretin 57. veya 58. yılında öldü.⁶

2/3

TALHA B. UBEYDULLAH

İslam'ı ilk kabul edenlerden ve sahabenin büyüklerindendi.⁷ Hicretten önce Zübeyr'i kardeş edindi.⁸ Ticaret adamıydı ve Bedir Savaşı sırasında ticaret için Şam'a gitmişti.⁹

Ehlisünnet onu övmüş ve cennetle müjdelenen on kişinin arasında saymıştır.¹⁰

1-Bkz: c.5, h.2274-2276, İmam ile Ayşe Arasındaki Diyaloglar,

2-Bkz: c.5, h.2280-2286, Ayşe'nin Pişmanlığı.

3-et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.40; Tarih-i Taberî, c.5, s.150: el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.438; el-Ahbarı'l-Muvaffakiyat, s.131, h.59.

4-el-Cemel, s.159; Makatilu't-Talibiyyin, s.55.

5-Tarih-i Yakubî, c.2, s.225; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.298; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.276, h.47; Tarih-i Dimeşk, c.13, s.293.

6-Tehzibu'l-Kemal, c.35, s.235, h.7885; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.518; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.2, s.192, no:19; el-İstîab, c.4, s.438, h.3463; Usdu'l-Gabe, c.7, s.189, h.7093.

7-el-İsabe, c.3, s.430, h.4285; Tarih-i Dimeşk, c.25, s.54.

8-Tehzibu'l-Kemal, c.13, s.415, h.2975; el-İsabe, c.3, s.431, h.4275; Tarih-i Dimeşk, c.25, s.66.

9-el-İstîab, c.2, s.317, h.289; Tarih-i Dimeşk, c.25, s.54.

10-Tehzibu'l-Kemal, c.13, s.412, h.2975; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.1, s.24, h.2; el-İstîab, c.2, s.317, h.1289; Tarih-i Dimeşk, c.25, s.54; Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.523; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.248.

Peygamberin (s.a.a) vefatından sonra halifeler ona hürmet ediyorlardı. Ömer, onu altı kişilik şuraya seçti. Fakat o, Osman'ın lehine bu şuradan çekildi.¹

Çok zeki ve siyasete oldukça vakıf biriydi.² Osman zamanında, onun kendisine bağışladığı hadsiz-hesapsız mallar nedeniyle güçlü bir servete sahipti.³

Bir keresinde Osman, "Mertliğine bir yardım olsun!"⁴ diyerek onun 50 bin dirheme ulaşan borcunu bağışlamıştı. Talha, büyük toprak sahiplerindendi. Öyle ki Irak mahsullerinden elde ettiği gelir, 400 ila 500 bin dinar; Serat⁵ bölgesi mahsullerinden elde ettiği geliri ise 10 bin dinarı bulmaktaydı.⁶

Ölümünden sonra bıraktığı servetin 30 milyon dirhem olduğu tahmin edilmiştir.⁷

Osman, Talha'ya saygı göstermekle birlikte hiçbir şehrin valiliğini ona vermedi. Bu, daha çok onun kendi yakınlarına ve akrabalarına önem vermesinden kaynaklanıyordu. Bu yüzden Talha ile onun arası gerildi.⁸ Nitekim Osman, geçmişte kendisinin en önemli desteği olan Abdurrahman b. Avf'tan da yüz çevirmişti.⁹

1-Bkz: c.3, s.205, Şurâ'da Olup Bitenler.

2-Bkz: c.5, h.2076-2081, "Nakısın'ın Özellikleri".

3-Bkz: c.3, s.279, Talha b. Ubeydullah'a Verdikleri.

4-Tarih-i Taberî, c.4, s.405; Tarih-i Dimeşk, c.25, s.104.

5-Tuhame ile Yemen arasında bir bölgedir. (Mucemu'l-Buldan, c.3, s.204).

6-et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.221; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.1, s.32, no:2; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.342; el-İstıab, c.2, s.321, h.1289; Tarih-i Dimeşk, c.25, s.102; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.248.

7-el-Müstedrek ala's-Sahihayn, c.3, s.417, h.5587; et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.222; Tehzibu'l-Kemal, c.13, s.423, h.2975; Tarih-i Dimeşk, c.25, s.120.

8-Tarih-i Medine, c.4, s.1169; el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.303.s

9-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.171; Tarih-i Yakubî, c.2, s.169.

Talha hep hilafeti arzuluyordu.¹ Dolayısıyla Basra, Kufe ve diğer şehirlere yazdığı mektuplarla halkı Osman'ı öldürmeye tahrik etti.² Osman öldürüldüğü sırada beytülmal onun elindeydi.³ Osman'ın katline iştirak etmekle itham edildiği için hilafete talip olmadı ve Emirülmüminin'e (a.s) biat etti. Onun ilk biat eden kişi olması da ilginçtir.

Talha, hilafete ulaşamadığı gibi Osman hükümeti döneminde sahip olduğu imtiyazlarından da mahrum edilince İmam'a (a.s) karşı muhalefetini ilan etti. Sonra da Zübeyr, Ayşe ve diğerleriyle birlikte savaş ateşini alevlendirdi.

"Bizler Osman'ın işinde pasif davrandık. Bugün ise kanlarımızı onun yolunda bağışlamaktan daha güzel bir şey görmüyoruz!" diyordu.⁴

Talha, Hicretin 36. yılında, Cemel Savaşı'nda, Mervan b. Hakem'in arkadan fırlattığı bir okla öldürüldü.⁵

1-*el-İrşad*, c.1, s.246.

2-*el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.53; *Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.196; *Tarih-i Medine*, c.4, s.1198.

3-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.407; *Tarih-i Yakubî*, c.2, s.175.

4-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3, s.222; *Tarih-i Taberî*, c.4, s.476; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.1, s.35, no:2; *Tarih-i Medine*, c.4, s.1169; *el-İstîab*, c.2, s.318, h.1289; *Tarih-i Dimeşk*, c.25, s.109.

5-*el-Müstedrek ala's-Sahihayn*, c.3, s.417, h.5586; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3, s.223; *Tarih-i Halife b. Hayat*, s.139; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.1, s.36, h.2; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.242 ve 248; *el-Cemel*, s.389.

2082 . الطبقات الكبرى عن محمد بن إبراهيم : كَانَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهِ يُغْلُ بِالْعِرَاقِ مَا بَيْنَ أَرْبَعِمِئَةِ أَلْفٍ إِلَى خَمْسِمِئَةِ أَلْفٍ ، وَيُغْلُ بِالسَّرَاةِ عَشْرَةَ أَلْفٍ دِينَارٍ أَوْ أَقَلَّ أَوْ أَكْثَرَ¹ .

2083 . الطبقات الكبرى عن إسحاق بن يحيى عن موسى بن طلحة : أَنَّ مُعَاوِيَةَ سَأَلَهُ : كَمْ تَرَكَ أَبُو مُحَمَّدٍ . يَرْحَمُهُ اللَّهُ . مِنَ الْعَيْنِ ؟

قَالَ : تَرَكَ أَلْفِي أَلْفٍ دِرْهَمٍ وَمِئَتِي أَلْفٍ دِرْهَمٍ ، وَمِئَتِي أَلْفٍ دِينَارٍ ، وَكَانَ مَالُهُ قَدْ اغْتِيلَ . كَانَ يُغْلُ كُلَّ سَنَةٍ مِنَ الْعِرَاقِ مِئَةَ أَلْفٍ سِوَى غَلَاتِهِ مِنَ السَّرَاةِ وَغَيْرِهَا ، وَلَقَدْ كَانَ يُدْخِلُ قُوتَ أَهْلِهِ بِالْمَدِينَةِ سَنَتَهُمْ مِنْ مَزْرَعَةِ بَقْنَاةٍ كَانَ يَزْرَعُ عَلَى عِشْرِينَ نَاضِحًا ، وَأَوَّلُ مَنْ زَرَعَ الْقَمْحَ بِقْنَاةٍ هُوَ .

فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : عَاشَ حَمِيدًا سَخِيًّا شَرِيفًا ، وَفُتِلَ فَقِيرًا ، رَحِمَهُ اللَّهُ!²

2084 . الطبقات الكبرى عن إبراهيم بن محمد بن طلحة : كَانَتْ قِيَمَةُ مَا تَرَكَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهِ مِنَ الْعَقَارِ وَالْأَمْوَالِ وَمَا تَرَكَ مِنَ النَّاضِ ثَلَاثِينَ أَلْفَ أَلْفٍ دِرْهَمٍ ، تَرَكَ مِنَ الْعَيْنِ أَلْفِي أَلْفٍ وَمِئَتِي أَلْفٍ دِرْهَمٍ ، وَمِئَتِي أَلْفٍ دِينَارٍ ، وَالباقِي عُرُوضٌ³ .

1 . الطبقات الكبرى : ج3 ص221 ، سير أعلام النبلاء : ج1 ص32 الرقم 2 وليس فيه «إلى خمسمئة ألف» ، تاريخ دمشق : ج25 ص101 وراجع مروج الذهب : ج2 ص342 والاستيعاب : ج2 ص321 الرقم 1289 .

2 . الطبقات الكبرى : ج3 ص222 ، تاريخ دمشق : ج25 ص103 ، سير أعلام النبلاء : ج1 ص33 الرقم 2 نحوه .

3 . الطبقات الكبرى : ج3 ص222 .

2082-et-Tabakatu'l-Kubra [Muhammed b. İbrahim'den]: Talha b. Ubeydullah, Irak'taki mahsulünden 400 bin ila 500 bin dinar arasında bir gelir elde ediyordu; Serat'taki mahsulünden ise yaklaşık 10 bin dinar gelir sağlıyordu.¹

2083-et-Tabakatu'l-Kubra [İshak b. Yahya vasıtası ile Musa b. Talha'dan]: Muaviye ona (Musa b. Talha'ya) sordu: Ebu Muhammed (Talha), ne kadar nakit bıraktı?

Musa b. Talha dedi ki: 2 milyon 200 bin dirhem ve 200 bin dinar bıraktı. Ama malı yağmalanmıştı. O'nun, Serat ve diğer bölgeler dışında, sadece Irak'taki topraklarından elde ettiği yıllık geliri 100 bindi. Medine'deki ailesinin yıllık yiyeceğini, kanal suyu ile suladığı ekininden elde ediyordu. Yirmi devenin çıkardığı suyla tarım yapıyordu. Buğdayı kanal suyuyla sulayan ilk kişi odur.

Bunun üzerine Muaviye dedi ki: Övgü sahibi cömert biriydi; onurlu olarak yaşadı ve fakir olarak öldü. Allah ona rahmet etsin!²

2084-et-Tabakatu'l-Kubra [İbrahim b. Muhammed b. Talha'dan]: Talha b. Ubeydullah'ın bıraktığı taşınmaz mallar ve nakit türünden çeşitli servetlerinin değeri, 30 milyon dirhemdi. Ayrıca nakit olarak 2 milyon 200 bin dirhem ve 200 bin dinar bıraktı. Geri kalan malları ise tartılabilir türden veya hayvan cinsinden olmadığı için hesaba gelmedi.³

1-et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.221; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.1, s.32, h.2, "500 bin" ifadesi yer almamıştır; *Tarih-i Dimeşk*, c.25, s.101. Ayrıca bkz. *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.342; *el-İstîab*, c.2, s.321, h.1289.

2-et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.222; *Tarih-i Dimeşk*, c.25, s.103; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.1, s.33, h.2.

3-et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.222.

2085 . مروج الذهب . في ذكر أحوال طلحة بن عبيد الله في خلافة عثمان . : إبتنى داره بالكوفة ، المشهورة به هذا الوقت ، المعروفة . بالكُنَاسَةِ . بدارِ الطَّلَحِيِّينَ ، وكانَ غَلَّتُهُ مِنَ الْعِرَاقِ كُلِّ يَوْمِ أَلْفَ دِينَارٍ ، وَقِيلَ أَكْثَرُ مِنْ ذَلِكَ ، وَبَنَاجِيَةَ الشَّرَاةِ¹ أَكْثَرُ مِمَّا ذَكَرْنَا ، وَشَيَّدَ دَارَهُ بِالْمَدِينَةِ وَبَنَاهَا بِالْأَجْرِ وَالْجَصِّ وَالسَّاجِ² .

2086 . تاريخ الطبري عن موسى بن طلحة : كَانَ لِعُثْمَانَ عَلَى طَلْحَةَ حَمْسُونَ أَلْفًا ، فَخَرَجَ عُثْمَانُ يَوْمًا إِلَى الْمَسْجِدِ ، فَقَالَ لَهُ طَلْحَةُ : قَدْ تَهَيَّأَ مَالُكَ فَاقْبِضْهُ . قَالَ : هُوَ لَكَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ ! مَعُونَةٌ لَكَ عَلَى مُرُوءَتِكَ³

1 . الشَّرَاةُ : صَقَعَ بِالشَّامِ بَيْنَ دِمَشْقَ وَمَدِينَةِ الرَّسُولِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) (معجم البلدان : ج 3 ص 332) .

2 . مروج الذهب : ج 2 ص 342 .

3 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 405 ، تاريخ دمشق : ج 25 ص 103 و 104 .

2085-Murucu'z-Zeheb [Talha b. Ubeydullah'ın Osman'ın hilafeti dönemindeki ahvalinden söz ederken]: Kufe'de yaptığı ev bugün bile meşhur olan Künase mahallesinde Daru't-Talhiy-yeyn olarak tanınmaktadır. Onun Irak mahsulünden günlük geliri bin dinardı. Bundan daha fazla olduğu da söylenmiştir. Şerat¹ bölgesinden elde ettiği geliri ise zikrettiğimizden daha fazlaydı. Medine'deki evini kerpiç, alçı ve sac ağacından [Hindistan'da yetişen siyah renkli irice bir ağaç türü] yapmıştı.²

2086-Tarih-i Taberî [Musa b. Talha'dan]: Talha'nın Osman'a 50 bin borcu vardı. Bir gün Osman mescide gitmek için dışarı çıktığında Talha ona "Malın hazır, onu al" dedi. Bunun üzerine Osman "O, senindir ey Ebu Muhammed; mertliğine bir destek olsun!" diye cevap verdi.³

1-Şam ile Medine arasında bir sınır bölgesi. (*Mucemu'l-Buldan*, c.3, s.332).

2-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.342.

3-Tarih-i Taberî, c.4, s.405; Tarih-i Dimeşk, c.25, s.103-104.

2/4

ZÜBEYR B. AVVAM

Peygamberin (s.a.a) ve Emirülmüminin Ali'nin (a.s) halası oğludur. Zübeyr, ilk İslam'ı kabul edenlerin dördüncü veya beşincisidir.¹ Cesur² ve meşhur sahabelerdendi. Peygamberin (s.a.a) savaşlarının tümüne katıldı,³ defalarca yaralandı. Ehlisünnet, onu cennetle müjdelenen on kişiden biri olarak sayar.⁴

Ebubekir'e biat etmekten kaçınmıştı. Emirülmüminin'in (a.s) özel ve birinci derece dostlarındandı.⁵ Fatıma'nın (s.a) defnedilmesine iştirak ettiği bile söylenmiştir.⁶ Bu da onun İmam Ali'ye (a.s) ne denli yakın olduğunu göstermektedir.

Ömer altı kişilik hilafet şurasına onu da aday gösterdiğinde o, İmam Ali'nin (a.s) lehine geri çekildi.⁷

Zübeyr, Ebubekir'in damadı⁸ olmakla birlikte ömrünün çoğu yıllarını İmam Ali'nin (a.s) yanında geçirdi. İmam, onun hakkında "Zübeyr, uğursuz oğlu Abdullah büyüyünceye kadar sürekli biz Ehlibeyt'ten biriydi!" demişti.⁹ Bu da, ileride işaret edeceği-

1-*Usdu'l-Gabe*, c.2, s.307, h.1732; *es-Siyretu'n-Nebeviye*, İbn-i Hişam, c.1, s.267; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.1, s.144.

2-Bkz: c.5, h.2076-2081, "Nakısın'ın Özellikleri".

3-*Usdu'l-Gabe*, c.2, s.309, h.1732; *el-İstîab*, c.2, s.91, h.811; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.249.

4-*Usdu'l-Gabe*, c.2, s.309, h.1732; *el-İsabe*, c.2, s.457, h.2796; *el-İstîab*, c.2, s.91, h.811; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.249.

5-Bkz: c.3, s.75, Resulullah'ın Kızı Fatıma'nın Evine Saldırı.

6-*el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.363; *Biharu'l-Envar*, c.43, s.183, *Tarih-i Taberî* den.

7-Bkz: c.3, s.205, Şurâ'da Olup Bitenler.

8-*el-Muhabber*, s.54; *Tarih-i Dimeşk*, c.18, s.429; *Usdu'l-Gabe*, c.3, s.242, h.2949.

9-*Nehcü'l-Belaga*, 453. hikmetli söz; *el-İkdü'l-Ferid*, c.3, s.314; *el-İstîab*, c.3, s.40, h.1553; *Usdu'l-Gabe*, c.3, s.244, h.2949; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.2, s.167.

miz gibi, Zübeyr'in oğlu Abdullah'ın ne denli fitne çıkarıcı bir unsur olduğunu göstermektedir.

Zübeyr, Osman zamanında güçlü bir servet topladı.¹ Öyle ki öldüğünde 50 bin dinar, bin at, bin köle ve cariyesi vardı.² Fakat hiçbir makama geçememişti.

Zübeyr, Osman aleyhinde ayaklanan inkılâpçılara yardım edenlerden biriydi.³ Hilafete ulaşmak için Osman'ın öldürülmesini istiyordu. Osman öldürüldükten sonra Ali'ye (a.s) biat etti.⁴ Ancak yönetimden ve Osman zamanında sahip olduğu imtiyazlarından mahrum edilince Emirülmüminin'e (a.s) karşı muhalefet bayrağı açtı.⁵ Onun böyle bir tutum sergilemesine oğlu Abdullah'ın tahrikleri sebep oluyordu.

Talha ile birlikte, görünüşte umre yapma gerekçesiyle Mekke'ye gitti.⁶ Burada Ayşe ve diğerleriyle anlaşarak Cemel Savaşı'nın fitilini ateşlemek konusunda ittifak ettiler. Zübeyr, Emirülmüminin'in (a.s) onunla olan konuşmasının ardından savaştan ayrıldı. Fakat Curmuz'un eliyle terör edildi.⁷

1-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3, s.107.

2-*Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.342.

3-*Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.211.

4-*Nehcü'l-Belaga*, 54. mektup; *el-İrşad*, c.1, s.245; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3, s.31.

5-Bkz: c.5, h.2008-2014, Üstünlük Arayışı.

6-Bkz: c.5, h.2105-2106, Talha ile Zübeyr'in Mekke'ye Doğru Yola Çıkmaları.

7-Bkz: c.5, h.2210, Zübeyr'in Akıbeti.

2087 . مروج الذهب . في ذكر أحوال الزبير بن العوام في خلافة عثمان . : بنى داره بالبصرة ; وهي المعروفة في هذا الوقت . وهو سنة اثنتين وثلاثين وثلاثمئة . تنزلها التجار وأرباب الأموال وأصحاب الجهار من البحرين وغيرهم ، وابتنى أيضاً دوراً بمصر والكوفة والإسكندرية ، وما ذكرنا من دوره وضياعه فمعلوم غير مجهول إلى هذه الغاية.

وبلغ مال الزبير بعد وفاته خمسين ألف دينار ، وخلف الزبير ألف فرس ، وألف عبد وأمة ، وخططاً بحيث ذكرنا من الأمصار¹ .

2088 . الطبقات الكبرى : كان للزبير أربع نسوة ، ورُبّع الثمن ، فأصاب كل امرأة ألف ألف ومئة ألف . قال : فجميع ماله خمسة وثلاثون ألف ومئتا ألف² .

1 . مروج الذهب : ج 2 ص 342 .

2 . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 109 ، سير أعلام النبلاء : ج 1 ص 67 الرقم 3 وفيه «ورفع الثلث» بدل «ورُبّع الثمن» و «خمسون» بدل «خمسة وثلاثون» .

2087-Murucu'z-Zeheb [Zübeyr b. Avvam'ın, Osman'ın hilafeti dönemindeki ahvalinden söz ederken]: Evini Basra'da yaptı. Burası, henüz dahi [332 Hicri Kameri yılı] bilinen bir yerdir. Taccirler, mal ve servet erbabı, denizcilerden çeşitli eşya sahipleri ve diğerleri burada konaklamaktadırlar. Ayrıca o, Mısır, Kufe ve İskenderiye'de evler yaptı. Sahip olduğu ev, bağ ve bostanları hakkında zikrettiklerimiz bu zamanda bile bilinmektedir.

Vefatından sonra Zübeyr'in malı 50 bin dinara ulaşıyordu. Geride bin at, bin köle ve cariye yanı sıra isimlerini zikrettiğimiz şehirlerde de kendi adına parsellenmiş bazı araziler bıraktı.¹

2088-et-Tabakatu'l-Kubra: Zübeyr'in dört karısı vardı. Malının sekizde biri (yani kadının kocasına ait maldan hak ettiği miras) dörde bölüştürüldü. Her bir kadına bir milyon yüz bin [dinar] düştü. Dolayısıyla onun tüm mal varlığı, 35 milyon 200 bindi.²

2/5

ABDULLAH B. ZÜBEYR

Hicretin birinci yılında Medine'de doğdu. Muhacirlerin evlatlarından ilk olarak dünyaya gelen kimsedir.³

Ebubekir'in torunuydu.⁴ Babasının sapmasında ve Cemel harbinin ateşlenmesinde önemli bir etkendi.

1-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.342.

2-et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.109; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.1, s.67, h.3, "sekizde biri dörde bölüştürüldü" yerine "üçte biri kaldırıldı" ve "35 milyon" yerine "50 milyon" ifadeleri yer almıştır.

3-Sahih-i Müslim, c.3, s.1690, h.25; Müsned-i İbn-i Hanbel, c.10, s.270, h.27004; el-Müstedrek ala's-Sahihayn, c.3, s.631, h.6326; es-Sunenu'l-Kubra, c.6, s.335; es-Siretu'n-Nebeviyye, İbn-i Kesir, c.2, s.331.

4-el-Müstedrek ala's-Sahihayn, c.3, s.631, h.6326; Tehzibu'l-Kemal, c.14, s.509, h.3269; Tarih-i Dimeşk, c.28, s.146.

Ali (a.s) onun hakkında "Zübeyr, uğursuz oğlu Abdullah büyüyünceye kadar sürekli biz Ehlibeyt'ten biriydi!" demiştir.¹

Osman'ın öldürülmesinin ardından babasının hilafete geçmesi için çok çaba sarf ediyordu. Fakat bunda başarılı olamadı. Bir yandan Ayşe'yi, diğer yandan da Talha ile Zübeyr'i birbirlerine bağlayan halka oydu.² Hatta Zübeyr savaştan çekilmek istediğinde birtakım ahlakî ve duygusal hilelere başvurarak onu bu kararından vazgeçirdi.³

Ayşe'nin devesinin etrafında kimse kalmayınca Abdullah, devenin yularından bizzat kendisi tuttu. Malik-i Eşter ile girdiği teke tek savaşta çok ağır yaralar aldı. Kendi canı pahasına bile olsa, Malik'in öldürülmesini çok istiyordu. Bu yüzden onunla savaştığı sırada şöyle diyordu:

*Beni ve Malik'i öldürün
Malik'i benimle öldürün!*⁴

Savaştan sonra Ayşe'nin isteği üzerine⁵ İmam (a.s) onu bağışladı. Oldukça mağrur ve serkeş biriydi. Muaviye bile ona (bu yüzden) saygı göstermedi, itina dahi etmedi.⁶

Abdullah, Muaviye'nin ölümünden sonra Yezid'e biat etmedi. Canını korumak için Mekke'ye yerleşti.⁷ Sonra da buraya musallat

1-Nehcü'l-Belaga, 453. hikmetli söz; el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.314; el-İstîab, c.3, s.40, h.1553; Usdu'l-Gabe, c.3, s.244, h.2949; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.167.

2-el-Cemel, s.229.

3-Tarih-i Taberî, c.4, s.509; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.372; Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.490; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.242; el-Cemel, s.288 ve 289.

4-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.376; Tarih-i Taberî, c.4, s.519 ve s.530; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.39; el-Cemel, s.350 ve s.362.

5-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.378; el-Fütuh, c.2, s.485.

6-Tarih-i Taberî, c.5, s.323; Mekatilu't-Talibiyyin, s.397.

7-Tarih-i Taberî, c.5, s.340; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.530; Tarih-i İslam, Zehebî, c.4, s.169 ve 170; el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.363; Tarih-i Dimeşk, c.28, s.203 ve s.209; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.147.

oldu. Yezid'in ordusu Abdullah'ın direncini kırmak için Mekke'ye hücum etti. Kâbe bu saldırı sonucu yandı ve yıkıldı.¹

Fakat saldırı sırasında Yezid'in öldüğü haberi Mekke'ye ulaşınca Abdullah kurtuldu.²

Daha sonra Hicretin 64. yılında hilafet iddiasında bulundu.³ Hicaz, Yemen, Irak ve Horasan üzerinde hâkimiyet kurdu.⁴

Abdullah b. Abbas ve Muhammed b. Hanefiyye'den biat istedi. Ancak onlar buna olumlu cevap vermediler. Bunun üzerine onları yakmak istedi. Fakat Muhtar'ın saldırısının ardından bu iki kişi ölümden kurtulmuş oldu.⁵

Zübeyr'in oğlu, Abdulmelik b. Mervan hükümeti zamanında, Hicri 73 yılında Haccac'ın Mekke ve Mescidü'l-Haram'a düzenlediği saldırısının ardından öldürüldü ve darağacına asıldı.⁶

1-Tarih-i Taberî, c.5, s.498; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.602; *Usdu'l-Gabe*, c.3, s.244, no:2949.

2-Tarih-i Taberî, c.5, s.498 ve s.501; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.602; *Tarih-i Dimeşk*, c.28, s.209; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.225 ve 226.

3-Tarih-i Taberî, c.5, s.497 ve s.501; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.604; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.364, h.53; *Tarih-i Dimeşk*, c.28, s.202 ve 221; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.238 ve 239.

4-*Usdu'l-Gabe*, c.3, s.244, h.2949; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.364, h.53; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.615; *Tarih-i Dimeşk*, c.28, s.209 ve s.245 ve 246; *Murucu'z-Zeheb*, c.3, s.83. Bazı kaynaklar onun Mısır'da hâkimiyet kurduğunu bildirse de bu hâkimiyet gerçekleşmedi. Zira Mervan kısa sürede buraya hâkim olmuştu.

5-Tarih-i Dimeşk, c.28, s.204; *Murucu'z-Zeheb*, c.3, s.86; *Tarih-i Yakubî*, c.2, s.261.

6-Murucu'z-Zeheb, c.3, s.122; *el Müstedrek ala's Sahiheyne*, c.3, s.639, h.6346; *Tarih-i Taberî*, c.6, s.187; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.3, s.67-75; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.377, no:52; *Usdu'l-Gabe*, c.3, s.245, no:2949; *Tarih-i Dimeşk*, c.38, s.212 ve s.242 ve 245; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.329.

2089 . شرح نهج البلاغة : وَمَنْ الْمُنْحَرِفِينَ عَنْهُ [عَلَيٍّْ (ع)] الْمُبْغِضِينَ لَهُ : عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ... كَانَ عَلِيٌّ (ع) يَقُولُ : «مَا زَالَ الزُّبَيْرُ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ حَتَّى نَشَأَ ابْنَهُ عَبْدُ اللَّهِ ، فَأَفْسَدَهُ» .

وَعَبْدُ اللَّهِ هُوَ الَّذِي حَمَلَ الزُّبَيْرَ عَلَى الْحَرْبِ ، وَهُوَ الَّذِي زَيَّنَ لِعَائِشَةَ مَسِيرَهَا إِلَى الْبَصْرَةِ ، وَكَانَ سَبَّاباً فَاحِشاً ، يُبْغِضُ بَنِي هَاشِمٍ ، وَيَلْعَنُ وَيَسُبُّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (ع)¹ .

2090 . مروج الذهب عن مساور بن السائب : أَنَّ ابْنَ الزُّبَيْرِ خَطَبَ أَرْبَعِينَ يَوْماً لَا يُصَلِّي عَلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) ، وَقَالَ : لَا يَمْنَعُنِي أَنْ أُصَلِّيَ عَلَيْهِ إِلَّا أَنْ تَشْمَخَ رِجَالُ بَنَانِفِهَا² .

قَالَ ابْنُ أَبِي الْحَدِيدِ بَعْدَ ذِكْرِهِ لِهَذَا الْخَبَرِ : وَفِي رِوَايَةِ مُحَمَّدِ بْنِ حَبِيبٍ وَأَبِي عُبَيْدَةَ مُعَمَّرِ بْنِ الْمُثَنَّى : إِنَّ لَهُ أَهْيَلِ سَوْءٍ يُبْغِضُونَ رُؤُوسَهُمْ عِنْدَ ذِكْرِهِ³ .

2091 . مقاتل الطالبين . فِي ذِكْرِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ . : هُوَ الَّذِي بَقِيَ أَرْبَعِينَ جُمُعَةً لَا يُصَلِّي عَلَى النَّبِيِّ (ص) فِي خُطْبَتِهِ حَتَّى التَّائِثَ عَلَيْهِ النَّاسُ ، فَقَالَ : إِنَّ لَهُ أَهْلَ بَيْتٍ سَوْءٍ إِذَا صَلَّيْتُ عَلَيْهِ أَوْ ذَكَرْتُهُ أَتْلَعُوا أَعْنَاقَهُمْ ، وَاشْتَرَأُوا لِذِكْرِهِ ، وَفَرَحُوا بِذَلِكَ ، فَلَا أَحِبُّ أَنْ أُفَرَّ عَيْنَهُمْ بِذِكْرِهِ!!⁴

1 . شرح نهج البلاغة : ج4 ص79 .

2 . مروج الذهب : ج3 ص88 ، شرح نهج البلاغة : ج4 ص62 نحوه .

3 . شرح نهج البلاغة : ج4 ص62 .

4 . مقاتل الطالبين : ص397 ؛ بحار الأنوار : ج48 ص183 ح26 وراجع تاريخ يعقوبي :

ج2 ص261 .

2089-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Ali'den (a.s) uzaklaşan ve ona düşmanlık edenlerden biri de Abdullah b. Zübeyr idi... Ali (a.s) şöyle diyordu: "**Zübeyr, oğlu Abdullah büyüyünceye kadar sürekli biz Ehlibeyt'ten biriydi. Derken oğlu onu bozdu.**"

Zübeyr'i savaşa sürükleyen Abdullah'tır; Ayşe'nin Basra'ya doğru hareket etmesini güzel gösteren de odur. Ağzı bozuk ve küfürbaz biriydi; Haşim oğullarına düşmanlık besliyordu, Ali b. Ebu Talib'e (a.s) lanet okuyor ve sövüyordu.¹

2090-Murucu'z-Zeheb [Musavir b. Saib'den]: Zübeyr'in oğlu kırk gün okuduğu hutbede Peygambere (s.a.a) salât-ü selam getirmede ve dedi ki: Bazı kişilerin kendilerini yüksek görebileceği (ihtimali), ona salât-ü selam getirmeme engel oldu.²

İbn-i Ebil Hadid bu haberi zikrettikten sonra der ki: Muhammed b. Habib ve Ebu Ubeyde Muammar b. Musenna'nın (Abdullah'tan naklettikleri) rivayetinde şöyle gelmiştir: Onun birtakım liyakatsiz ve kötü akrabaları var; o zikredildiğinde mağrur bir şekilde başlarını sallıyorlar!³

2091-Makatilu't-Talibiyyîn [Abdullah b. Zübeyr'den söz ederken]: O, kırk Cuma hutbesinde Peygambere (s.a.a) salât-ü selam getirmeyince halk (itiraz için) etrafına toplandı. Hâl böyle olunca dedi ki: Onun birtakım kötü akrabası var ve ben ona salât getirdiğimde veya onu zikrettiğimde boyunlarını uzatıp onun zikredilmesiyle azizlik hissine kapılıyor ve seviniyorlar. Ben de onu zikrederken bunların gözünü aydınlatmak istemiyorum!⁴

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.4, s.79.

2-Murucu'z-Zeheb, c.3, s.88; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.4, s.62.

3-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.4, s.62

4-Makatilu't-Talibiyyîn, s.397; Biharul-Envar, c.48, s.183, h.26. Ayrıca bkz: Tarih-i Yakubî, c.2, s.261.

2/6

MERVAN BİN HAKEM

Mervan b. Hakem, şüpheli bir şahıstı. Fırsatçı kişiliğiyle fitne ve kargaşa çıkarmaya eğilimli bir yapıya sahipti. Bir harekete nüfuz ettiği halde onun gidişatıyla uyum sağlamayan, değerlerine inancı olmayan ve ondaki olguları dikkate almayan karakter için somut bir örnekti. Bu tür kişiler mensubu oldukları fikrî ve siyasî harekete en fazla zarar veren unsurlar olmuşlardır.

Mervan, bir taraftan Osman üzerindeki derin nüfuzu, diğer taraftan değerlerden uzak hükümete karşı hadsiz rağbeti; bir de İslam kültürüne inançsız oluşu ile o günkü İslam toplumunda meydana gelen gelişmelerde rol oynamıştır.

Osman aleyhinde ayaklanmış insanların öfkelerinin yeniden ateşlenmesinde ve hilafet sarayı etrafındaki çatışmaların şiddetlenmesinde onun rolü gerçekten dikkat çekicidir.

Mervan, Osman'ın amcaoğlu idi. Mekke veya Taif'te dünyaya geldi. Ancak Peygamber (s.a.a) onun babası Hakem b. As'ı Taife sürünce o da babasının yanında oraya gitti. Bu yüzden Resulullah'ı (s.a.a) görmemiştir.¹

Hakem b. As'ın Taife sürgün edilmesinin sebebi Peygamberin (s.a.a) evinin içine bakması veya onunla alay etmesiydi.²

1-*Usdu'l-Gabe*, c.5, s.139, h.4848.

2-*Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.135; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.647; *Usdu'l-Gabe*, c.2, s.49, h.1217.

Resulullah (s.a.a) onu lanetlemiş ve "Ümmetimin bunun neslinden yana vay haline!"¹ demiştir.

Osman hilafete geldiğinde amcasını ve amcaoğlunu (Mervan'ı) Medine'ye geri getirerek bu ikisine hadsiz ikramlarda bulundu,² bol miktarda mal verdi.³ Hilafet işlerine müdahil olabilmesi için Mervan'ın önünü açtı. Böylece Mervan onun kâtibi oldu. Fakat gerçek anlamda hükümet içerisindeki asıl söz sahibi o olmuştu.

Osman'ın Mervan'a olan güveni ve tam bir teslimiyetçi ruhla ona itaat etmesi, kendi katlinde de önemli bir etken olmuştu.⁴

Mervan gururlu biri olmakla birlikte İslam'ın muaşeret adabından da nasipsizdi. Zira o çocukluğundan beri Medine dışında "Resulullah'ın (s.a.a) kovduğu biri" sıfatıyla sürgünde yaşıyordu.

Osman'ı savunduğu sırada yaralandı.⁵ Ensesinden aldığı bu darbe nedeniyle ömrünün sonuna kadar boynu eğik yaşadı. Oldukça ince bir boynu olduğu için sürekli "Batıl İp" lakabıyla anıldı.⁶ Osman'ın öldürülmesinin ardından Mekke'ye kaçtı ve Cemel ashabı olarak bilinen isyancılara katıldı.⁷

Cemel Savaşı'nda ordunun sağ kanadındaki güçleri komuta

1-*Usdu'l-Gabe*, c.2, s.49, h.1217 ve c.5, s.139, h.4848; *el-İstîab*, c.3, s.444, h.2399, son ikisinde "Bir gün Ali (a.s) onu gördü ve şöyle dedi: Senden ve senin oğullarından yana vay Muhammed ümmetinin haline!"

2-*Tarih-i Yakubî*, c.2, s.164 ve s.166; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.343; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.647; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.257.

3-*Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.133 ve s.136; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.5, s.36; *Tarih-i İslam*, Zehebî, c.3, s.430 ve 432; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.50.

4-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.362-363; *Tarih-i Yakubî*, c.2, s.183.

5-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.5, s.37; *el-İstîab*, c.3, s.444, h.2399.

6-*Usdu'l-Gabe*, c.5, s.140, h.4848; *Tarih-i İslam*, Zehebî, c.5, s.230; *Tarih-i Medine*, c.4, s.1282; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.260.

7-*el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.73; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.5, s.38.

eden Mervan,¹ bu savaşta düzenbaz bir role sahipti. Savaşın iyice kızıştığı bir anda, (aynı safta olmalarına rağmen) Osman'ın katili olduğuna inandığı Talha'yı öldürdü.² Aynı savaşta da yaralandı.³ Fakat daha sonra İmam (a.s) onu bağışladı.⁴ Azat olan Mervan, bir süre sonra da Muaviye'ye katılarak⁵ Sıffin Savaşı'nda onun yanında yer aldı.⁶

Mervan, Hicrî 42 yılında Medine'ye hâkim oldu.⁷ İmam Hasan'ın (a.s), dedesi Peygamberin (s.a.a) yanına defnedilmesine mani oldu.⁸

Yezid b. Muaviye'den sonra Müslümanların yönetimini eline aldı. Ancak hükümeti dokuz veya on aydan fazla sürmedi.⁹ Böylece İmam Ali'nin (a.s) onun hakkındaki sözü gerçekleşmiş oldu.

Zira İmam (a.s) onun hükümetinin kısa süreceğini haber vermiş ve bu durumu "köpeğin burnunu yalama süresine" benzet-

1-Bkz: c.5, s.104, Nakısın Ordusu Komutanları.

2-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3, s.223; *Tarih-i Medine*, c.4, s.1170; *el-İstîab*, c.2, s.319, h.1289; *Tarih-i Taberî*, c.4, s.509.

3-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.5, s.38; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.244.

4-*Nehcü'l-Belaga*, 73. hubenin başlangıcı; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.5, s.38; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.57 ve 58; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.378.

5-*Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.58.

6-*el-İsabe*, c.6, s.204, h.8337.

7-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.5, s.38; *Tarih-i Taberî*, c.5, s.172; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.455; *Tarih-i İslam*, Zehebî, c.4, s.8; *Tarih-i Halife b. Hayat*, s.153, son iki kaynakta "kırk bir yılında".

8-*Tarih-i Medine*, c.1, s.110; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.44; *Tarih-i Yakubî*, c.2, s.225.

9-*Tarih-i Taberî*, c.5, s.611; *Tarih-i İslam*, Zehebî, c.5, s.233; *el-İstîab*, c.3, s.445, h.2399; *Usdu'l-Gabe*, c.5, s.140, h.4848; *el-İsabe*, c.6, s.204, h.8337, bu kaynakta "yarım yıl kadar" ifadesi yer almıştır.

mişti.¹ Ondan sonra oğulları hilafeti ele geçirdi. Böylece İslamî maarifi çirkin gösterme ve İslam toplumunu bozma hususunda çok habîs rolü olan Mervanîler silsilesi kök salmış oldu.

Mervan Hicrî 65 yılında öldü.²

1-*Nehcü'l-Belaga*, 73. hutbe.

2-et-*Tabakatu'l-Kubra*, c.5, s.43; *Tarih-i Taberî*, c.5, s.61; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.646; *Murucu'z-Zeheb*, c.3, s.97; *el-İstîab*, c.3, s.445, h.2399.

2092 . المعجم الكبير عن ثوبان : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ : أُرِيتُ بَنِي مَرْوَانَ يَتَعَاوَرُونَ مِنْبَرِي ، فَسَاءَ بَنِي ذَلِكَ¹ .

2093 . المستدرك على الصحيحين عن أبي هريرة : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) قَالَ : «إِنِّي أُرِيتُ فِي مَنْامِي كَأَنَّ بَنِي الْحَكَمِ بْنِ أَبِي الْعَاصِ يَنْزُونَ عَلَى مِنْبَرِي كَمَا تَنْزُو الْقِرَدَةُ» . قَالَ : فَمَا رُؤِيَ النَّبِيُّ (ص) مُسْتَجْمِعاً ضَاحِكاً حَتَّى تُؤَيَّ² .

2094 . المعجم الكبير عن أبي قبيل : إِنَّ ابْنَ مَوْهَبٍ أَحْبَبَهُ أَنَّهُ كَانَ عِنْدَ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ مَرْوَانُ ، فَكَلَّمَهُ فِي خَوَائِجِهِ ، فَقَالَ : اقْضِ حَاجَتِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، فَوَاللَّهِ إِنَّ مُؤَنَّتِي لَعَظِيمَةٌ ؛ إِنِّي أَصَبَحْتُ أَبَا عَشْرَةٍ ، وَأَخَا عَشْرَةٍ ، وَعَمَّ عَشْرَةٍ .

فَلَمَّا أَدْبَرَ مَرْوَانُ وَابْنُ عَبَّاسٍ جَالِسٌ مَعَ مُعَاوِيَةَ عَلَى سَرِيرِهِ ، فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : أَنْشُدْكَ اللَّهُ يَابْنَ عَبَّاسَ ، أَمَا تَعْلَمُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) قَالَ : «إِذَا بَلَغَ بَنُو الْحَكَمِ ثَلَاثِينَ رَجُلًا اتَّخَذُوا مَالَ اللَّهِ بَيْنَهُمْ دُولًا ، وَعِبَادَهُ حَوْلًا ، وَكِتَابَهُ دَعْلًا ، فَإِذَا بَلَغُوا تِسْعَةً وَتِسْعِينَ وَأَرْبَعِمِئَةً كَانَ هَلَاكُهُمْ أَسْرَعَ مِنَ الثَّمَرَةِ» ؟

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : اللَّهُمَّ نَعَمْ . . .

قَالَ مُعَاوِيَةُ : أَنْشُدْكَ اللَّهُ يَابْنَ عَبَّاسَ ، أَمَا تَعْلَمُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) ذَكَرَ هَذَا ، فَقَالَ : «أَبُو الْجَبَابِرَةِ الْأَرْبَعَةُ ۖ» ؟

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : اللَّهُمَّ نَعَمْ³ .

1 . المعجم الكبير : ج2 ص96 ح1425 ، مقتل الحسين للخوارزمي : ج1 ص173 .

2 . المستدرك على الصحيحين : ج4 ص527 ح8481 ، مسند أبي يعلى : ج6 ص63 ح6430 ، مقتل الحسين للخوارزمي : ج1 ص173 ، سير أعلام النبلاء : ج2 ص108 ح14 نحوه .

3 . المعجم الكبير : ج12 ص182 ح12982 وج19 ص382 ح897 ، مقتل الحسين للخوارزمي : ج1 ص173 ؛ العمدة : ص472 ح994 ، بحار الأنوار : ج18 ص126 .

2092-el-Mucemu'l-Kebir [Sevban'dan]: Resulullah (s.a.a) dedi ki: Mervan oğullarının, minberimi elden ele kendi aralarında döndürüp durdukları (Allah tarafından) bana gösterildi ve bu, beni rahatsız etti.¹

2093-el-Müstedrek ala's-Sahihayn [Ebu Hureyre'den]: Resulullah (s.a.a) "Rüyamda bana Hakem b. As'ın oğullarının maymunlar gibi minberime atladıkları gösterildi." dedi. Peygamberin (s.a.a), o günden sonra vefat edinceye dek güldüğü görülmedi.²

2094-el-Mucemu'l-Kebir [Ebu Kubeyl'den]: İbn-i Mevheb'in kendisine naklettiğine göre o, Muaviye b. Ebu Süfyan'ın yanındayken Mervan Muaviye'nin huzuruna geldi ve ihtiyaçları hakkında onunla konuştu. O vakit Mervan; "Benim isteğimi yerine getir, ey Emirül-müminin! Vallahi masrafım çok büyüktür. Zira ben on kişinin babası, on kişinin kardeşi ve on kişinin amcasıyım!" dedi.

Mervan arkasını dönüp gittiğinde İbn-i Abbas orada oturmuş vaziyetteydi ve Muaviye de tahtındaydı. Muaviye (ona hitaben) dedi ki: Ey Abbas'ın oğlu! Allah'ı şahit tutarak sana soruyorum; acaba Resulullah'ın (s.a.a) "**Hakem oğulları otuz kişiye ulaştığında Allah'ın malını aralarında elden ele dolaştırırlar, O'nun kullarını köle edinirler ve Kitab'ını insanları aldatma vesilesi yaparlar; onlar dört yüz doksan dokuza ulaştıklarında ise helâk olmaları bir meyvenin bozulmasından daha çabuk olur!**" buyurduğunu bilmez misin?

İbn-i Abbas: Vallahi, evet... dedi.

Muaviye: Ey Abbas'ın oğlu! Allah'ı şahit tutarak sana soruyorum; Resulullah'ın (s.a.a) "**Cebbarların babasının dört olduğunu**" buyurduğunu bilmez misin?

İbn-i Abbas: Vallahi evet, (öyledir).³

1-el-Mucemu'l-Kebir, c.2, s.96, h.1425; *Maktelu'l-Hüseyn*, Harezmi, c.1, s.173.

2-el-Müstedrek ala's-Sahihayn, c.4, s.527, h.8481; *Müsned-i Ebi Yalâ*, c.6, s.63, h.6430; *Maktelu'l-Hüseyn*, Harezmi, c.1, s.173; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.2, s.108, h.14.

3-el-Mucemu'l-Kebir, c.12, s.182, h.12982 ve c.19, s.382, h.897; *Maktelu'l-Hüseyn*, Harezmi, c.1, s.173; *el-Umde*, s.472, h.994; *Biharu'l-Envar*, c.18, s.126.

2095 . نهج البلاغة : قالوا : أَخَذَ مَرَوَانُ بْنُ الْحَكَمِ أُسِيرًا يَوْمَ الْجَمَلِ ، فَاسْتَشْفَعَ الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ (عليهما السلام) إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، فَكَلَّمَاهُ فِيهِ ، فَحَلَّى سَبِيلَهُ ، فَقَالَا لَهُ : يُبَايِعُكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ فَقَالَ (عليه السلام): أَوْ لَمْ يُبَايِعْنِي بَعْدَ قَتْلِ عُثْمَانَ؟ لَا حَاجَةَ لِي فِي بَيْعَتِهِ! إِنَّمَا كَفْتُ يَهُودِيَّةً، لَوْ بَايَعَنِي بِكَفِّهِ لَعَدَرْتُ بِسَبْتِهِ ، أَمَا إِنَّ لَهُ إِمْرَةً كَلَعَقَةَ الْكَلْبِ أَنْفَهُ ، وَهُوَ أَبُو الْأَكْبُشِ الْأَرْبَعَةِ ، وَسَتَلْقَى الْأُمَّةَ مِنْهُ وَمِنْ وَلَدِهِ يَوْمًا أَحْمَرُ¹!

2/7

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ

عبد الله بن عامر بن كُرَيْزٍ ، ابن خال عثمان² ، عَيْنُهُ مِثْلُ مِثْلَةٍ مِنَ الَّذِينَ تَمَرَّغُوا فِي الرِّفَاهِ ، فَانْتَبَرُوا لِلْقِيَمِ الْإِنْسَانِيَّةِ مُشَاكِسِينَ لَهَا وَمُخَاصِمِينَ .
ولاه عثمان على البصرة وهو ابن أربع وعشرين أو خمس وعشرين سنة³ ، كما كان يلي بلاد فارس أيضاً⁴ .

1 . نهج البلاغة : الخطبة 73 وراجع الخرائج والجرائح : ج 1 ص 197 ح 35 .

2 . الطبقات الكبرى : ج 5 ص 45 ، تاريخ الطبري : ج 4 ص 264 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 241 ، سير أعلام النبلاء : ج 3 ص 18 الرقم 6 ، أسد الغابة : ج 3 ص 289 الرقم 3033 ، تاريخ دمشق : ج 29 ص 250 ؛ الجمل : ص 166 .

3 . تاريخ خليفة بن خِطَّاط : ص 116 ، أسد الغابة : ج 3 ص 289 الرقم 3033 ، تاريخ دمشق : ج 29 ص 254 ، الطبقات الكبرى : ج 5 ص 45 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 242 ؛ تاريخ البيهقي : ج 2 ص 166 .

4 . تاريخ خليفة بن خِطَّاط : ص 116 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 325 ، سير أعلام النبلاء : ج 3 ص 20 الرقم 6 ، تاريخ دمشق : ج 29 ص 254 .

2095-Nehcü'l-Belaga: Cemel Savaş'ında Mervan b. Hakem esir düşünce Hasan ile Hüseyin, Emirülmüminin'in (a.s) yanında aracılı olup onun hakkında konuşarak bırakılmasını istediler. Bunun üzerine Hz. Ali onu serbest bıraktı. İkisi, "Ey Emirülmüminin! O, sana biat edecek mi?" dediler. Bunun üzerine İmam Ali (a.s) dedi ki: Osman'ın öldürülmesinden sonra (zaten) bana biat etmemiş miydi? Benim onun biatine ihtiyacım yok! Onun eli, Yahudilerin eli gibidir; eliyle biat etse kılıcıyla (hile ve düzeniyle) bana gaddarlık eder. Köpeğin burnunu yalaması kadar bir müddet hükümeti ele geçirecektir. O, dört koçun babasıdır. Ümmet ondan ve evlatlarının elinden kanlı günlere duçar olacaktır.¹

2/7

ABDULLAH B. AMİR

Abdullah b. Amir b. Kureyz, Osman'ın dayısının oğludur.² Refah bir yaşamın girdabına kapılarak insanî değerlere dair her şeyi ayaklar altına alan ve hatta bu uğurda savaştan ve düşmanlıktan geri kalmayan kimseler için somut bir örnektir.

Yirmi dört veya yirmi beş yaşındayken Osman tarafından Basra'ya vali olarak atandı.³ Ayrıca Fars şehirlerinin yönetimini de üstlenmişti.⁴

1-Nehcü'l-Belaga, 73. hutbe. Ayrıca bkz: *el-Haraic ve'l-Ceraih*, c.1, s.197, h.35.

2-et-Tabakatu'l-Kubra, c.5, s.45; *Tarih-i Taberî*, c.4, s.264; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.241; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.18, h.6; *Usdu'l-Gabe*, c.3, s.289, h.3033; *Tarih-i Dimeşk*, c.29, s.250; *el-Cemel*, s.166.

3-Tarih-i Halife b. Hayat, s.116; *Usdu'l-Gabe*, c.3, s.289, h.3033; *Tarih-i Dimeşk*, c.29, s.254; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.5, s.45; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.242; *Tarih-i Yakubî*, c.2, s.166.

4-Tarih-i Halife b. Hayat, s.116; *Tarih-i İslam*, Zehebî, c.3, s.325; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.20, h.6; *Tarih-i Dimeşk*, c.29, s.254.

عزله أمير المؤمنين (عليه السلام) بعد مقتل عثمان ، فَتَهَبَ بَيْتَ مال البصرة ، وفَرَّ إلى مَكَّة¹ ، وكانت معرفته بالبصرة هي التي دفعت أصحاب الجمل إلى التوجّه نحوها² ، وهو أحد الذين جهّزوا الجيش بالمال الذي سرقه من خزانة البصرة ، فأنفق مليون درهم ، وتبرّع بمائة بعير لقتال أمير المؤمنين (عليه السلام)³ .

لاذ بالفرار بعد معركة الجمل قاصداً الشام⁴ ، وفيها صاهر معاوية⁵ ، وكان معه في حرب صفّين⁶ ، كما شارك في قتال الإمام الحسن (عليه السلام) ، وصار واسطة في الصلح⁷ ، ثمّ ولي البصرة ثلاث سنوات أخرى في عهد معاوية⁸ .

حياته معلّم على عبادته للندى وجشعه في استغلال بيت المال . وهكذا . . . أليس عجيباً أن يذكر في ترجمته أنّه «كان أحد الأجواد الممدوحين»⁹ ؟ !
هلك ما بين سنة 57 إلى 59 هـ¹⁰ .

- 1 . الطبقات الكبرى : ج 5 ص 48 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 4 ص 259 ، أسد الغابة : ج 3 ص 289 الرقم 3033 ، تاريخ دمشق : ج 29 ص 261 .
- 2 . مروج الذهب : ج 2 ص 366 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 4 ص 258 و 259 ، أسد الغابة : ج 3 ص 289 الرقم 3033 ؛ المسترشد : ص 419 الرقم 141 .
- 3 . مروج الذهب : ج 2 ص 366 وراجع تاريخ الطبري : ج 4 ص 452 و الكامل في التاريخ : ج 2 ص 314 والبداية والنهاية : ج 7 ص 231 .
- 4 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 536 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 4 ص 259 ، أسد الغابة : ج 3 ص 290 الرقم 3033 ، البداية والنهاية : ج 8 ص 88 .
- 5 . المستدرک على الصحيحين : ج 3 ص 742 ح 6697 ، البداية والنهاية : ج 8 ص 88 .
- 6 . الأخبار الطوال : ص 196 ؛ وقعة صفّين : ص 246 و 417 .
- 7 . الأخبار الطوال : ص 216 . 218 .
- 8 . الطبقات الكبرى : ج 5 ص 49 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 170 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 454 ، سير أعلام النبلاء : ج 3 ص 21 الرقم 6 ، أسد الغابة : ج 3 ص 290 الرقم 3033 .
- 9 . أسد الغابة : ج 3 ص 290 الرقم 3033 ، العقد الفريد : ج 1 ص 245 ، الطبقات الكبرى : ج 5 ص 45 .
- 10 . تاريخ دمشق : ج 29 ص 271 ، الطبقات الكبرى : ج 5 ص 49 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 515 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 4 ص 162 و 165 ، تاريخ خليفة بن خياط : ص 171 ، سير أعلام النبلاء : ج 3 ص 21 الرقم 6 ، أسد الغابة : ج 3 ص 290 الرقم 3033 .

Emirülmüminin (a.s), Osman'ın öldürülmesinin ardından onu görevden aldı. Bunun üzerine Abdullah, Basra beytülmalini çalıp Mekte'ye kaçtı.¹

Basra'yı iyi tanıyor olması, Cemel ashabının oraya hareket etmesinin sebebiydi.² Nitekim Basra hazinesinden çaldığı malla ordu donatanlardan biri de oydu. Emirülmüminin'e (a.s) karşı savaş için bir milyon dirhem ve yüz deve bağışlamıştı.³

Cemel Savaşı'ndan sonra Şam'a kaçtı⁴ ve Muaviye'ye damat⁵ oldu. Sıffin Savaşı'nda Muaviye'nin yanında idi.⁶ Nitekim İmam Hasan'a (a.s) karşı yapılan savaşa da katıldı. İkisi arasında (imzalanan) sulhta aracı oldu.⁷ Sonra da Muaviye döneminde Basra'ya üç yıl daha valilik yaptı.⁸

Onun hayatı, dünyaya köle olduğunu ve beytülmalden menfaat elde etme hevesi içinde bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Tüm bunlara rağmen tercümeihâlinde bildirilen "Övgüyle anılan cömertlerden biridir"⁹ şeklindeki tanımlama, oldukça ilginç ve düşündürücü bir tanımlama olsa gerek!..

Abdullah, Hicrî 58 veya 59 yılında ölmüştür.¹⁰

1-et-Tabakatu'l-Kubra, c.5, s.48; Tarih-i İslam, Zehebî, c.4, s.259; Usdu'l-Gabe, c.3, s.289, h.3033; Tarih-i Dimeşk, c.29, s.261.

2-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.366; Tarih-i İslam, Zehebî, c.4, s.258-259; Usdu'l-Gabe, c.3, s.289, h.3033; el-Musterşed, s.419, h.141.

3-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.366. Ayrıca bkz: Tarih-i Taberî, c.4, s.452; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.314; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.231.

4-Tarih-i Taberî, c.4, s.536; Tarih-i İslam, Zehebî, c.4, s.259; Usdu'l-Gabe, c.3, s.290, h.3033; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.88.

5-el-Müstedrek ala's-Sahihayn, c.3, s.742, h.6697; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.88.

6-el-Ahbaru't-Tival, s.196; Vakât-u Sıffin, s.246 ve s.417.

7-el-Ahbaru't-Tival, s.216-218.

8-et-Tabakatu'l-Kubra, c.5, s.49; Tarih-i Taberî, c.5, s.170; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.454; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.21, h.6; Usdu'l-Gabe, c.3, s.290, h.3033.

9-Usdu'l-Gabe, c.3, s.290, h.3033; el-İkdü'l-Ferid, c.1, s.245; et-Tabakatu'l-Kubra, c.5, s.45.

10-Tarih-i Dimeşk, c.29, s.271; et-Tabakatu'l-Kubra, c.5, s.49; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.515; Tarih-i İslam, Zehebî, c.4, s.162 ve 165; Tarih-i Halife b. Hayat, s.171; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.21, h.6; Usdu'l-Gabe, c.3, s.290, h.3033.

2/8

يَعْلَى بْنُ مُنِيَّةَ

صهر الزبير¹ ، وعامل أبو بكر² وعمر وعثمان على اليمن³ ، عزله أمير المؤمنين (ع) بعد مقتل عثمان ، فنهب بيت مال اليمن⁴ ولجأ إلى مكة ومعه ستمائة ألف درهم وستمائة بعير⁵ ، فالتحق فيها بعائشة وطلحة والزبير ، وتعهّد بنفقات الحرب ، فدفع أربعمائة ألف درهم للمحاربين ، وجعل الإبل تحت تصرفهم⁶ .

وهو الذي اشترى الجمل الذي كانت عليه عائشة⁷ . وله ثروة طائلة أيضاً ، وكان أحد الصحابة الذين سَطَوْا على بيت المال ، فملؤوا جيوبهم منه . ويا عجباً إذا اشتهر بالجود والكرم⁸ !!

-
- 1 . المعارف لابن قتيبة : ص276 .
 - 2 . المعارف لابن قتيبة : ص276 .
 - 3 . الإصابة : ج6 ص539 الرقم 9379 ، أسد الغابة : ج5 ص486 الرقم 5647 ، تهذيب الكمال : ج32 ص380 الرقم 7110 ، سير أعلام النبلاء : ج3 ص101 الرقم 20 .
 - 4 . الجمل : ص233 .
 - 5 . تاريخ الطبري : ج4 ص450 ، الكامل في التاريخ : ج2 ص313 ، الفتوح : ج2 ص453 وفيه «ومعه أربعمائة بعير» ، البداية والنهاية : ج7 ص231 .
 - 6 . أسد الغابة : ج5 ص487 الرقم 5647 ، مروج الذهب : ج2 ص366 ، العقد الفريد : ج3 ص323 وفيه «وجهز من ماله خمسمائة فارس بأسلحتهم وأزودتهم» ، سير أعلام النبلاء : ج3 ص101 الرقم 20 وفيه «فأنفق أموالاً جزیلة في العسكر كما ينفق الملوك» ، الكامل في التاريخ : ج2 ص314 ، البداية والنهاية : ج7 ص231 وفيهما «ستمائة بعير وستمائة ألف درهم» .
 - 7 . الكامل في التاريخ : ج2 ص315 ، المعارف لابن قتيبة : ص276 ، أسد الغابة : ج5 ص487 الرقم 5647 ، العقد الفريد : ج3 ص323 ، الفتوح : ج2 ص468 ، البداية والنهاية : ج7 ص231 .
 - 8 . أسد الغابة : ج5 ص487 الرقم 5647 ، تهذيب الكمال : ج32 ص380 الرقم 7110 ، سير أعلام النبلاء : ج3 ص101 الرقم 20 .

2/8

YE'LA B. MUNYE

Zübeyr'in damadı,¹ Ebubekir,² Ömer ve Osman'ın Yemen valisi idi.³ Emirülmüminin (a.s), Osman'ın öldürülmesinin ardından onu görevden aldı. Bunun üzerine Ye'la, Yemen beytül-malini çalıp⁴ Mekke'ye sığındı. Yanında altı yüz bin dirhem ve altı yüz deve vardı.⁵ Mekke'de Ayşe, Talha ve Zübeyr'e katıldı. Savaşın masraflarını üslendi. Savaşçılar için dört bin dirhem bırakarak develeri de onların tasarrufuna verdi.⁶

Ayşe'nin bindiği deveyi satın alan da odur.⁷ Yüklü bir serveti vardı. Beytülmale el uzatarak ceplerini buradan dolduran sahabelerden biriydi. Tüm bununla rağmen onun da cömertlik ve bağışla meşhur olması çok ilginçtir!⁸

1-*el-Maarif*, İbn-i Kuteybe, s.276.

2-*el-Maarif*, İbn-i Kuteybe, s.276.

3-*el-İsabe*, c.6, s.539, h.9379; *Usdu'l-Gabe*, c.5, s.486, h.5647; *Tehzibu'l-Kemal*, c.32, s.380, h.7110; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.101, h.20, son iki sinde "Ömer'in Neciran valisi idi" şeklinde yer almıştır.

4-*el-Cemel*, s.233.

5-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.450; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.313; *el-Fütuh*, c.2, s.453, bu kaynakta "Yanında dört yüz deve vardı" ifadesi yer almıştır; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.231.

6-*Usdu'l-Gabe*, c.5, s.487, h.5647; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.366; *el-İkdü'l-Ferid*, c.3, s.323, bu kaynakta "Malından beş yüz atlıyı silahları ve azıklarını birlikte donattı"; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.101, h.20, burada "Tıpkı emirlerin yaptığı gibi asker için çok miktarda mal harcadı"; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.314; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.231, son iki kaynakta "Altı yüz deve ve altı yüz bin dirhem".

7-*el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.315; *el-Maarif*, İbn-i Kuteybe, s.276; *Usdu'l-Gabe*, c.5, s.487, h.5647; *el-İkdü'l-Ferid*, c.3, s.323; *el-Fütuh*, c.2, s.468; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.231.

8-*Usdu'l-Gabe*, c.5, s.487, h.5647; *Tehzibu'l-Kemal*, c.32, s.380, h.7110; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.101, h.20.

ومن المحتمل أنه مات في أيام معاوية¹ .

2096 . الجمل : لَمَّا اتَّصَلَ بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) حَبْرُ ابْنِ أَبِي رَبِيعَةَ وَابْنِ مُنِيَّةٍ وَمَا بَدَلَاهُ مِنَ الْمَالِ فِي شِقَاقِهِ وَالْفَسَادِ عَلَيْهِ قَالَ : وَاللَّهِ إِنْ ظَفِرْتُ بِابْنِ مُنِيَّةٍ وَابْنِ أَبِي رَبِيعَةَ لَأَجْعَلَنَّ أَمْوَالَهُمَا فِي مَالِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ .

ثُمَّ قَالَ : بَلَعَنِي أَنَّ ابْنَ مُنِيَّةٍ بَدَلَ عَشْرَةَ آلَافٍ دِينَارٍ فِي حَرْبِي ! مِنْ أَيْنَ لَهُ عَشْرَةُ آلَافٍ دِينَارٍ ؟ سَرَقَهَا مِنَ الْيَمَنِ ثُمَّ جَاءَ بِهَا ! لَيْتَنِي وَجَدْتُهُ لَأُحْدِثَهُ بِمَا أَقَرَّ بِهِ .

فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ الْجَمَلِ وَانْكَشَفَ النَّاسُ هَرَبَ يَعْلَى بْنُ مُنِيَّةٍ² .

1 . تهذيب الكمال : ج32 ص381 الرقم 7110 ، سير أعلام النبلاء : ج3 ص101 الرقم 20 ، الإصابة : ج6 ص539 الرقم 9379 ، أسد الغابة : ج5 ص487 الرقم 5647 ، مختصر تاريخ دمشق : ج28 ص58 الرقم 40 وفيهما «ثم صار من أصحاب عليّ وقتل معه بصغين» .

2 . الجمل : ص232 .

Muhtemelen Muaviye'nin hilafeti döneminde öldüğü bildirilmiştir.¹

2096-el-Cemel: İbn-i Ebi Rabia ve İbn-i Munye'nin [Müslümanlar arasında] ayrılık ve fesat çıkarmak için bağışladıkları mal hakkındaki haber Emirülmüminin'e (a.s) ulaştığında "Vallahi, eğer İbn-i Ebi Rabia ve İbn-i Munye elime geçerse o ikisinin mallarını Allah'ın malı kılacağım!" dedi. Sonra da şunları söyledi: Bana ulaşan bilgiye göre İbn-i Munye bana karşı savaş yolunda on bin dinar bağışlamış! On bin dinar nereden onun oluyormuş? Onu Yemen'den çaldı ve buraya getirdi! Vallahi, elime geçirirsem ikrar ettiği ile onu cezalandıracağım!

Ancak Cemel Savaşı gerçekleştikten sonra insanlar dağıldığında Ye'la b. Munye kaçtı.²

1-Tehzibu'l-Kemal, c.32, s.381, h.7110; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.101, h.20; el-İsabe, c.6, s.539, h.9379; Usdu'l-Gabe, c.5, s.487; h.5647; Muhtasar-ı Tarih-i Dimeşk, c.28, s.58, h.40, son iki kaynakta "Daha sonra Ali'nin ashabına katıldı ve Sıffin'da onun yanında öldürüldü."

2-el-Cemel, s.232.

الفصل الثالث

تأهب الناكثين للخروج على الإمام

3/1

دسائس معاوية

2097 . شرح نهج البلاغة عن قيس بن عرفجة : لما حصر عثمان أبرد مروان بن الحكم بخبره يزيد بن : أحدهما إلى الشام والآخر إلى اليمن . وبها يومئذ يعلى بن منية . ومع كل واحد منهما كتاب فيه :

إن بني أمية في الناس كالشامة الحمراء ، وإن الناس قد قعدوا لهم برأس كل محجة ، وعلى كل طريق ، فجعلوهم مرمى العر والعضية ، ومقدف القشب والأفيكة ، وقد علمتم أنهما لم تأت عثمان إلا كرهاً مجبذ من ورائها ، وإنني خائف إن قتل أن تكون من بني أمية بمنأط الثريا إن لم نصير كزصيف الأساس المحكم ، ولئن وهى عمود البيت لتتداعى جدرائه ، والذي عيب عليه إطعامكما الشام واليمن ، ولا شك أنكما تابعاه إن لم تحذرا ، وأما أنا فمُساعد كل مستشير ، ومعين كل مستصرخ ، ومجيب كل داع ، أتوقع الفرصة فأثب وثبة الفهد أبصر غفلة مُقتنصه ، ولولا مخافة عطب البريد وضياح الكُتب لشرحت لكما من الأمر ما لا تفرعان معه إلى أن يحدث الأمر ، فجدا في طلب ما أنثما ولياه ، وعلى ذلك فليكن العمل إن شاء الله . . .

فلما ورد الكتاب على معاوية أذن في الناس الصلاة جامعة ، ثم خطبهم خطبة المستنصر المستصرخ ، وفي أثناء ذلك ورد عليه قبل أن يكتب الجواب كتاب مروان بقتل عثمان
فلما ورد الكتاب على معاوية أمر بجمع الناس ، ثم خطبهم خطبة أبكى منها الغيوان ، وقلقل القلوب ، حتى علت الرنة ، وارتفع الصجيج ، وهم النساء أن يتسلحن .

ÜÇÜNCÜ FASIL

NAKISÎN'İN İMAM'A KARŞI AYAKLANMAYA HAZIRLANIŞI

3/1

MUAVİYE'NİN ENTRİKALARI

2097-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Kays b. Arfece'den]: Osman muhasara altına alınınca Mervan b. Hakem bu haberi ulaştırmak için birini Şam'a, diğerini ise [o gün Munye b. Ye'la'nın hâkim olduğu] Yemen'e olmak üzere iki elçi gönderdi. Her birinin yanında şu mektup vardı:

Benî Ümmeyye, halkın arasında kırmızı etten bir ben gibidir; insanlar oturdukları her güzergâhta ve yol ağzında onları iftira, serzeniş ve bühthanlarına hedef etmişlerdir. Siz de biliyorsunuz ki Osman'ın başına gelen bu hadise ardında hoş olmayan sonuçlar bırakacaktır. Benim korkum odur ki eğer o öldürülürse hükümet Ümeyye oğullarına Süreyya yıldızı kadar uzak olacaktır. Eğer bizler sağlam sütunlar gibi durmazsak ve evin direkleri gevşerse, duvarları da dökülecektir. Onun ayıplandığı şey, Şam ve Yemen'i siz ikinize yedirmesidir. Şimdi temkinli davranmaz iseniz onun başına gelen şey sizin de başınıza gelecektir. Fakat ben her meşveret isteyen için yardımcı, her feryat edene yaver ve her çağırıcıya icabet edenim; fırsat gözetmekteyim, avının gaflet anını gördüğünde sıçrayan aslan gibiyim. Eğer habercinin telef olması ve mektupların kaybolmasından korkum olmasaydı bu işi onunla birlikte olay günü sabırsızlık göstermemeniz için size açıklardım. O halde sorumlusu olduğunuz işte ciddiyet gösterin. İş böyle olmalıdır. İnşallah...

Bu mektup Muaviye'ye ulaştığında namazın cemaatle kılınacağını duyurdu. Daha sonra imdat ve yardım isteyen kimsenin konuşması gibi onlara hitap etti. Tam bu esnada henüz Muaviye cevap yazmamışken, Mervan'ın, Osman'ın öldürüldüğünü haber veren diğer mektubu ulaştı...

Mektup Muaviye'ye ulaşınca halkın toplanmasını emretti. Daha sonra gözleri yaşartan ve yürekleri yerinden oynatan bir konuşma yaptı. Öyle ki feryad-ü figânlar yükseldi; kadınlar bile (savaş için) silahlanmaya karar verdi.

ثُمَّ كَتَبَ إِلَى طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ ، وَالزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ ، وَسَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ ، وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرِ بْنِ كُرَيْزٍ ، وَالْوَلِيدِ بْنِ عُقْبَةَ ، وَيَعْلَى بْنِ مُنِيَّةٍ ؛ وَهُوَ اسْمُ أَبِيهِ ، وَإِنَّمَا اسْمُ أَبِيهِ أُمَيَّةٌ .
فَكَانَ كِتَابُ طَلْحَةَ :

أَمَّا بَعْدُ ؛ فَإِنَّكَ أَقَلُّ قُرَيْشٍ فِي قُرَيْشٍ وَتَرًّا ، مَعَ صَبَاحَةِ وَجْهِكَ ، وَسَمَاحَةِ كَفِّكَ ، وَفَصَاحَةِ لِسَانِكَ ؛ فَأَنْتَ بِإِزَاءِ مَنْ تَقَدَّمَكَ فِي السَّابِقَةِ ، وَخَامِسُ الْمِشْرِينَ بِالْجَنَّةِ ، وَلَكَ يَوْمُ أُحُدٍ وَشَرُّهُ وَفَضْلُهُ ، فَسَارِعَ رَحِمَكَ اللَّهُ إِلَى مَا تُقِلُّكَ الرَّعِيَّةُ مِنْ أَمْرِهَا بِمَا لَا يَسْعُكَ التَّخَلُّفُ عَنْهُ ، وَلَا يَرْضَى اللَّهُ مِنْكَ إِلَّا بِالْقِيَامِ بِهِ ، فَقَدْ أَحْكَمْتَ لَكَ الْأَمْرَ قَبْلِي ، وَالزُّبَيْرُ فَغَيْرُ مُتَقَدِّمٍ عَلَيْكَ بِفَضْلٍ ، وَأَيْكُمَا قَدَّمَ صَاحِبُهُ فَاَلْمُقَدِّمُ الْإِمَامُ ، وَالْأَمْرُ مِنْ بَعْدِهِ لِلْمُقَدِّمِ لَهُ ، سَلَّكَ اللَّهُ بِكَ قَصْدَ الْمُهْتَدِينَ ، وَوَهَبَ لَكَ رُشْدَ الْمُؤَقِّقِينَ ، وَالسَّلَامُ .
وَكَتَبَ إِلَى الزُّبَيْرِ :

أَمَّا بَعْدُ ؛ فَإِنَّكَ الزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ بْنِ أَبِي خَدِيجَةَ ، وَابْنُ عَمَّةِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَحَوَارِيُّهُ وَسَلَفُهُ ، وَصِهْرُ أَبِي بَكْرٍ ، وَفَارِسُ الْمُسْلِمِينَ ، وَأَنْتَ الْبَازِلُ فِي اللَّهِ مُهَيَّجَةٌ بِمَكَّةَ عِنْدَ صَبْحَةِ الشَّيْطَانِ ، بَعَثَكَ الْمُنْبَعِثُ فَخَرَجْتَ كَالْتُّعْبَانِ الْمُنْسَلِخِ بِالسَّيْفِ الْمُنْصَلِتِ ، تَخْبِطُ حَبِطَ الْجَمَلِ الرَّذِيعِ ، كُلُّ ذَلِكَ قُوَّةُ إِيْمَانٍ وَصِدْقٍ يَقِينٍ ، وَسَبَقَتْ لَكَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) الْبِشَارَةُ بِالْجَنَّةِ ، وَجَعَلَكَ عُمَرُ أَحَدَ الْمُسْتَخْلَفِينَ عَلَى الْأُمَّةِ .

وَأَعْلَمَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ، أَنَّ الرَّعِيَّةَ أَصْبَحَتْ كَالْعَنَمِ الْمَتَفَرِّقَةِ لِغِيْبَةِ الرَّاعِي ، فَسَارِعَ رَحِمَكَ اللَّهُ إِلَى حَقْنِ الدِّمَاءِ ، وَلَمْ الشَّعْثِ ، وَجَمَعَ الْكَلِمَةَ ، وَصَلَّاحَ ذَاتِ الْبَيْنِ قَبْلَ تَفَاقُمِ الْأَمْرِ ، وَانْتِشَارِ الْأُمَّةِ ؛ فَقَدْ أَصْبَحَ النَّاسُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ عَمَّا قَلِيلٍ يَنْهَارُ إِنْ لَمْ يُرَأَبْ ، فَشَمَّرَ لِتَأْلِيفِ الْأُمَّةِ ، وَابْتَغَى إِلَى رَبِّكَ سَبِيلًا ، فَقَدْ أَحْكَمْتَ الْأَمْرَ عَلَى مَنْ قَبْلِي لَكَ وَلِصَاحِبِكَ ، عَلَى أَنَّ الْأَمْرَ لِلْمُقَدِّمِ ، ثُمَّ لِصَاحِبِهِ مِنْ بَعْدِهِ ، جَعَلَكَ اللَّهُ مِنْ أَيْمَةِ الْهُدَى ، وَبُعَاةِ الْحَيْرِ وَالتَّقْوَى ، وَالسَّلَامُ¹ .

Bunun üzerine Muaviye Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avam, Said b. As, Abdullah b. Amir b. Kureyz, Velid b. Ukbe ve Ye'la b. Munye'ye [annesinin ismi] birer mektup yazdı.

Talha'ya (yazdığı) mektup şöyleydi:

Sen, yüzünün güzelliği, eli açık oluşun ve dilinin akıcılığıyla birlikte Kureyş içinde en yalnız olan kimsesin. Sen (İslam'daki) sabıka hususunda senden öncekilerin konumundasın. Cennetle müjdelenenlerin beşincisisin. Uhud Savaşı'nın şeref ve faziletine sahipsin. O halde *-Allah sana rahmet etsin-* derhal halkın sana yüklediği ve kaçınmanın caiz olmadığı yönetimi ele almak için acele et. Allah, ancak bu işi üslenirsen senden razı olacaktır. Benden yana iş senin için sağlamdır. Zübeyr'in sana hiçbir üstünlüğü yoktur. Siz ikinizden hangisi arkadaşını öne geçirirse imam, öne geçen olacak, ondan sonra ise yönetim öne geçirenindir. Allah seni hidayete ermişlerin yolunda kararlı kılsın ve muvaffak insanların rüştünü sana bağışlasın. Vesselam.

Zübeyr'e ise şöyle yazdı:

Sen Zübeyr b. Avam, Ebu Hatice'nin oğlu ve Resulullah'ın (s.a.a) halasının oğlu, onun havarilerinden ve takipçilerindensin; Ebubekir'in damadı ve Müslümanların kahraman süvarisisin. Sen Mekke'de Allah için canını şeytanın feryat ettiği bir anda bağışladın. Seçkin olan seni seçti. Sen de bir ejderha gibi kılıcını kınından çekmiş olarak çıktın ve engellenmiş bir deve gibi onu çarptın. Tüm bunlar sendeki iman gücü ve sağlam yakindendir. Resulullah (s.a.a) daha önce seni cennetle müjdeledi. Ömer ise seni ümmete halife olacak kişilerden biri olarak belirledi.

Ey Ebu Abdullah! Şunu bilmelisin ki halk, çobanı olmadığı için bir sürü gibi dağılmış bulunmaktadır. Allah sana rahmet etsin! Kanları korumak, ayrılığı gidermek, sözleri birleştirmek ve işleri düzene koymak için işin daha da vahim bir boyuta varmadan ve ümmetin dağılmasından önce acele et. Halk bir ateş yarığının başındadır; yumuşak bir şekilde toparlanmazlarsa oraya düşmeleri an meselesidir. O halde ümmeti toplamak için hazırlan ve Rabbine hoşnutluğuna giden yolu seç. Benden yana iş senin ve arkadaşın için sağlamdır. Ancak her kim öne geçecek olursa hükümet onundur; daha sonra de arkadaşınıdır. Allah seni hidayet önderlerinden, hayır ve takva peşinde olanlardan kılsın. Vesselam.¹

1-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.10, s.233.

2098 . شرح نهج البلاغة : بَعَثَ [مُعَاوِيَةُ] رَجُلًا مِنْ بَنِي عُمَيْسٍ ، وَكَتَبَ مَعَهُ كِتَابًا إِلَى الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ وَفِيهِ :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ، لِعَبْدِ اللَّهِ الزُّبَيْرِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ ، سَلَامٌ عَلَيْكَ . أَمَّا بَعْدُ ؛ فَإِنِّي قَدْ بَايَعْتُ لَكَ أَهْلَ الشَّامِ ، فَأَجَابُوا وَاسْتَوْسَقُوا كَمَا يَسْتَوْسِقُ الْجَلْبُ ، فَدُونَكَ الْكَوْفَةُ وَالْبَصْرَةُ ، لَا يَسْبِقُكَ إِلَيْهَا ابْنُ أَبِي طَالِبٍ ؛ فَإِنَّهُ لَا شَيْءَ بَعْدَ هَذَيْنِ الْمَصْرَيْنِ.

وَقَدْ بَايَعْتُ لِبُلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ مِنْ بَعْدِكَ ، فَأَظْهَرَا الطَّلَبَ بِدَمِ عُثْمَانَ ، وَادْعُوا النَّاسَ إِلَى ذَلِكَ ، وَلْيَكُنْ مِنْكُمَا الْجِدُّ وَالتَّشْمِيرُ ، أَظْفَرَكُمَا اللَّهُ ، وَخَذَلْ مُنَاوئَكُمَا ! !
فَلَمَّا وَصَلَ هَذَا الْكِتَابُ إِلَى الزُّبَيْرِ سُرَّ بِهِ ، وَأَعْلَمَ بِهِ طَلْحَةَ وَأَقْرَأَهُ إِيَّاهُ ، فَلَمْ يَشْكُ فِي التَّصْحِاحِ لَهَا مِنْ قَبْلِ مُعَاوِيَةَ ، وَأَجْمَعَا عِنْدَ ذَلِكَ عَلَى خِلَافِ عَلِيٍّ (عليه السلام)¹ .

2099 . الإمام عليّ (عليه السلام) . مِنْ حُطْبَةٍ لَهُ قَبْلَ حَرْبِ الْجَمَلِ فِي شَأْنِ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ . : وَيَا عَجَبًا لِاسْتِقَامَتِهِمَا لِأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ وَبَعِيَهُمَا عَلِيٍّ ! وَهُمَا يَعْلَمَانِ أَنِّي لَسْتُ دُونَ أَحَدِهِمَا ، وَلَوْ شِئْتُ أَنْ أَقُولَ لَقُلْتُ . وَلَقَدْ كَانَ مُعَاوِيَةُ كَتَبَ إِلَيْهِمَا مِنَ الشَّامِ كِتَابًا يَخْدَعُهُمَا فِيهِ ، فَكَتَمَاهُ عَنِّي ، وَخَرَجَا يُوهِمَانِ الطَّغَامَ أَنَّهُمَا يَطْلُبَانِ بِدَمِ عُثْمَانَ² .

3/2

بَدَأُ الْخِلَافِ

2100 . الإمامة والسياسة : ذَكَرُوا أَنَّ الزُّبَيْرَ وَطَلْحَةَ أَتَيَا عَلِيًّا . بَعْدَ فَرَاغِ الْبَيْعَةِ . فَقَالَا : هَلْ تَدْرِي عَلَى مَا بَايَعْنَاكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ؟

1 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 231 .

2 . الجمل : ص 268 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 63 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 310 عن زيد بن

صوحان .

2098-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Muaviye, Ümeys oğullarından bir kişiyle Zübeyr b. Avvam'a, şu mektubu gönderdi:

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Muaviye b. Ebu Süfyan'dan Allah'ın kulu ve müminlerin emiri Zübeyr'e; selamun aleykum. Doğrusu Şam halkından senin için biat istedim; onlar bunu kabul ettiler, savaş levazımı gibi bir araya toplandılar. Şimdi Kufe ve Basra'ya koş; sakın Ebu Talib'in oğlu senden öne geçmesin. Zira bu iki şehirden sonra bir şey yoktur.

Ben senden sonrası için de Talha b. Ubeydullah'a biat aldım. Siz ikiniz Osman'ın kanının intikamını istediğinizi açığa vurun ve halkı buna çağırın. İkinizden de ciddiyet ve gerekli hazırlık görülmelidir. Allah sizi zafere ulaştırsın ve kötülüğünüzü isteyeniyi de zelil etsin!!

Mektup Zübeyr'e ulaştığında sevindi ve bunu Talha'ya bildirdi, mektubu ona da okudu. Onlar, Muaviye'nin o ikisinin hayrını istediğinde hiç şüphe etmediler. Bunun üzerine Ali'ye (a.s) muhalefette ittifak ettiler.¹

2099-İmam Ali (a.s) [Cemel harbinden önce Talha ile Zübeyr hakkındaki konuşmasından]: Şu ikisinin Ebubekir ve Ömer karşısındaki istikameti ve bana karşı zulümlerine hayret doğrusu! Hâlbuki ikisi de, benim onların hiçbirinden aşağı olmadığımı bilmekteler. Eğer söylemek isteseydim muhakkak söyledim. Muaviye Şam'dan o ikisine yazdığı mektupla onları aldattı. Onlar bunu benden gizli tuttular ve çıktılar; akılsızları Osman'ın kanını istedikleri kuruntusu ile avutuyorlardı.²

3/2

MUHALEFETİN BAŞLANGICI

2100-el-İmame ve's-Siyase: Rivayete göre Zübeyr ve Talha [biat tamamlandıktan sonra] Ali'nin (a.s) yanına gelerek dediler ki: Ey Emirülmüminin! Sana ne üzerinde biat ettiğimizi biliyor mu-

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.231.

2-el-Cemel, s.268; Biharul-Envar, c.32, s.63; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.310, Zeyd b. Suhan'dan.

sun?

قَالَ عَلِيٌّ : نَعَمْ ، عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ ، وَعَلَى مَا بَايَعْتُمْ عَلَيْهِ أبا بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ .

فَقَالَا : لَا ، وَلَكِنَّا بَايَعْنَاكَ عَلَى أَنَا شَرِيكَكَ فِي الْأَمْرِ .

قَالَ عَلِيٌّ : لَا ، وَلَكِنَّا شَرِيكَاكَ فِي الْقَوْلِ وَالْإِسْتِقَامَةِ وَالْعَوْنِ عَلَى الْعَجْزِ وَالْأَوْدِ¹ .

2101 . الإمام عليّ (ع) . لَمَّا قَالَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ لَهُ (عليه السلام) : نُبَايِعُكَ

عَلَى أَنَا شُرَكَائُكَ فِي هَذَا الْأَمْرِ ، قَالَ . : لَا وَلَكِنَّا شَرِيكَاكَ فِي الْقُوَّةِ وَالْإِسْتِعَانَةِ ، وَعَوْنَانِ عَلَى الْعَجْزِ وَالْأَوْدِ² .

2102 . تاريخ يعقوبي : أَتَاهُ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ فَقَالَا : إِنَّهُ قَدْ نَالَتْنَا بَعْدَ

رَسُولِ اللَّهِ جَفْوَةً ، فَأَشْرَكْنَا فِي أَمْرِكَ !

فَقَالَ : أَنْتُمَا شَرِيكَايَ فِي الْقُوَّةِ وَالْإِسْتِقَامَةِ ، وَعَوْنَايَ عَلَى الْعَجْزِ وَالْأَوْدِ³ .

3/3

إظهارُ الشَّكَاةِ

2103 . الإمامة والسياسة : كَانَ الزُّبَيْرُ لَا يَشْكُ فِي وِلَايَةِ الْعِرَاقِ ، وَطَلْحَةُ فِي

الْيَمَنِ ، فَلَمَّا اسْتَبَانَ لَهُمَا أَنَّ عَلِيًّا غَيْرُ مُوَلِّيهِمَا شَيْئًا ، أَظْهَرَا الشَّكَاةَ ؛ فَتَكَلَّمَ الزُّبَيْرُ فِي مَلَأَ مِنْ فُرَيْشٍ ، فَقَالَ : هَذَا جَزَاؤُنَا مِنْ عَلِيٍّ ! قُمْنَا لَهُ فِي أَمْرِ عُثْمَانَ ، حَتَّى أَثْبَتْنَا عَلَيْهِ

1 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 70 .

2 . نهج البلاغة : الحكمة 202 ، خصائص الأئمة (ع) : ص 114 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 48 ح 31 .

3 . تاريخ يعقوبي : ج 2 ص 179 .

الدَّنْبُ ، وَسَبَبْنَا لَهُ الْقَتْلَ ، وَهُوَ جَالِسٌ فِي بَيْتِهِ وَكُفِيَ الْأَمْرَ . فَلَمَّا نَالَ بِنَا مَا أَرَادَ ، جَعَلَ
دُونَنَا غَيْرَنَا .

Ali (a.s): Evet; Ebubekir, Ömer ve Osman'a ettiğiniz biat gibi dinleyip itaat edeceğinize dair biat ettiniz, dedi.

O ikisi: Hayır; bu işte seninle ortak olalım diye sana biat ettik, dediler.

Bunun üzerine Ali (a.s): Hayır; siz ancak söz ve istikamette ortakınız; acizlik ve sapma halinde ise yardımcı.¹

2101-İmam Ali (a.s): Talha ile Zübeyr kendisine; "Sana bu işte birer ortak olmak üzere biat ediyoruz!" dediklerinde şöyle cevap verdi: Hayır, takviye ve yardımda ortak, acizlik ve zorluklarda ise yardımcı olun.²

2102-Tarih-i Yakubî: Talha ile Zübeyr ona gelerek "Resulullah'tan (s.a.a) sonra bize cefa edildi; şimdi bizi işine ortak et!" deyince şu cevabı verdi: Siz ikiniz takviye ve istikamette ortağım, acizlik ve zorluklarda ise yardımcılarınımsınız.³

3/3

ŞİKÂYETTE BULUNMAK

2103-el-İmame ve's-Siyase: Zübeyr Irak valiliği, Talha da Yemen'in yönetimi hususunda hiç şüphe etmiyordu. Ancak Ali (a.s) tarafından onlara hiçbir yerin yönetimi verilmeyeceği belli olduğunda şikâyetçi oldular.

Zübeyr, Kureys'ten bir topluluğun arasında şunları konuştu: Ali'nin bize mükâfatı bu olsa gerek; onun için Osman'ın işini üstlendik, ona karşı günahı biz yüklendik, öldürülmesine sebep olduk; ama o sadece evinde oturmakla yetindi ve sayemizde istediğine ulaşıncı da yerimize bizden başkalarını seçti.

1-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.70.

2-Nehcü'l-Belaga, 202. hikmetli söz; Hasaisu'l-Eimme, s.114; Biharul-Envar, c.32, s.48, h.31.

3-Tarih-i Yakubî, c.2, s.179.

فَقَالَ طَلْحَةُ : مَا اللَّوْمُ إِلَّا أَنَا كُنَّا ثَلَاثَةً مِنْ أَهْلِ الشُّورَى ، كَرِهَهُ أَحَدُنَا وَبَايَعَنَاهُ ، وَأَعْطَيْنَاهُ مَا فِي أَيْدِينَا ، وَمَنَعْنَا مَا فِي يَدَيْهِ ; فَأَصْبَحْنَا قَدْ أَخْطَأْنَا مَا رَجَوْنَا .

قَالَ : فَأَتَيْتُهُ قَوْلُهُمَا إِلَى عَلِيٍّ ، فَدَعَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ وَكَانَ اسْتَوْرَزُهُ ، فَقَالَ لَهُ : بَلَّغْكَ قَوْلَ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ ؟

قَالَ : نَعَمْ ، بَلَّغْنِي قَوْلَهُمَا . قَالَ : فَمَا تَرَى ؟

قَالَ : أَرَى أَنَّهُمَا أَحَبَّاءُ الْوِلَايَةِ ; قَوْلَ الْبَصَرَةِ الزُّبَيْرِ ، وَقَوْلَ طَلْحَةَ الْكُوفَةِ ; فَإِنَّهُمَا لَيْسَا بِأَقْرَبَ إِلَيْكَ مِنَ الْوَلِيدِ وَابْنِ عَامِرٍ مِنْ عُثْمَانَ . فَضَحِكَ عَلِيٌّ ، ثُمَّ قَالَ : وَيْحَكَ ، إِنَّ الْعِرَاقَيْنِ بِهِمَا الرِّجَالُ وَالْأَمْوَالُ ، وَمَتَى تَمَلَّكَ رِقَابَ النَّاسِ يَسْتَمِيلَا السَّفِيَةَ بِالطَّمْعِ ، وَيَضْرِبَا الضَّعِيفَ بِالْبَلَاءِ ، وَيَقْوِيَا عَلَى الْقَوِيِّ بِالسُّلْطَانِ ، وَلَوْ كُنْتُ مُسْتَعْمِلاً أَحَدًا لِضُرِّهِ وَنَفْعِهِ لَأَسْتَعْمَلْتُ مُعَاوِيَةَ عَلَى الشَّامِ ، وَلَوْلَا مَا ظَهَرَ لِي مِنْ حِرْصِهِمَا عَلَى الْوِلَايَةِ ، لَكَانَ لِي فِيهِمَا رَأْيٌ¹ .

2104 . الإمام علي (عليه السلام) . مِنْ كَلَامٍ لَهُ (عليه السلام) كَلَّمَ بِهِ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ بَعْدَ بَيْعَتِهِ بِالْخِلَافَةِ ، وَقَدْ عَتَبَا عَلَيْهِ مِنْ تَرْكِ مَشُورَتِهِمَا وَالِاسْتِعَانَةِ فِي الْأُمُورِ بِهِمَا . : لَقَدْ نَقَمْتُمَا يَسِيرًا ، وَأَرْجَأْتُمَا كَثِيرًا . أَلَا تُخْبِرَانِي ، أَيُّ شَيْءٍ كَانَ لَكُمَا فِيهِ حَقٌّ دَفَعْتُكُمَا عَنْهُ ؟ أَمْ أَيُّ قِسْمٍ اسْتَأْثَرْتُ عَلَيْهِمَا بِهِ ؟ أَمْ أَيُّ حَقٍّ رَفَعْتُهُ إِلَيَّ أَحَدٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ضَعَفْتُ عَنْهُ ، أَمْ جَهَلْتُهُ ، أَمْ أَخْطَأْتُ بَابَهُ ؟

وَاللَّهِ ، مَا كَانَتْ لِي فِي الْخِلَافَةِ رَغْبَةٌ ، وَلَا فِي الْوِلَايَةِ إِرْبَةٌ ، وَلَكِنْ كُنْتُ دَعَوْتُمُونِي إِلَيْهَا ، وَحَمَلْتُمُونِي عَلَيْهَا ، فَلَمَّا أَفْضَتْ إِلَيَّ نَظَرْتُ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ وَمَا وَضَعَ لَنَا ، وَأَمَرْنَا بِالْحُكْمِ بِهِ فَاتَّبَعْتُهُ ، وَمَا اسْتَأْذَنَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) فَاقْتَدَيْتُهُ ، فَلَمْ أَحْتَجْ فِي ذَلِكَ إِلَى رَأْيِكُمَا ، وَلَا رَأْيَ غَيْرِكُمَا ، وَلَا وَقَعَ حُكْمٌ جَهْلْتُهُ فَأَسْتَشِيرُكُمَا وَإِخْوَانِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ، وَلَوْ كَانَ ذَلِكَ لَمْ أَرْغَبْ عَنْكُمَا ، وَلَا عَنْ غَيْرِكُمَا .

1 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 71 وراجع الجمل : ص 164 والمسترشد : ص 418 ح 141 .

Talha dedi ki: Kınanacak bir durum varsa o da ancak şudur; bizim üçümüz de şura ehliindendik. Birimiz ondan rahatsızdı. Fakat ikimiz de ona biat ettik ve elimizdekini ona verdik. O ise kendi elindekinden bizi engelledi. Şimdi umduğumuz şeyi kaybettiğimizi görüyoruz!

Ravi der ki: Bu ikisinin sözü Ali'ye (a.s) ulaştığında kendisine müşavir edindiği Abdullah b. Abbas'ı yanına çağırarak "Şu ikisinin sözünü duydu mu?" diye sordu.

Abdullah b. Abbas: Evet, onların sözü bana ulaştı, dedi.

Ali (a.s): Görüşün nedir? diye sordu.

Abdullah b. Abbas: Görüyorum ki o ikisi valiliği seviyor. O halde Zübeyr'i Basra'ya, Talha'yı da Kufe'ye vali olarak ata. Zira bu ikisi sana Velid ve İbn-i Amir'in Osman'a olan yakınlığından daha yakın değiller, dedi.

Bunun üzerine Ali (a.s) gülümseyerek dedi ki: Yazıklar olsun sana. Bu iki Irak şehrinde savaş erleri ve servetler var. Eğer o ikisi halkın boynuna musallat olurlarsa sefihi hırsıyla elde ederler; zayıfı belayla ortadan kaldırırlar ve güçlüye de diktayla üstünlük sağlarlar. Eğer ben zararı ve faydasına göre birini vali yapacak olsaydım, Muaviye'yi Şam'a vali kılardım. O ikisinin yönetim konusundaki hırsları benim için aşikâr olmasaydı haklarındaki görüşüm farklı olurdu.¹

2104-İmam Ali (a.s) [Talha ile Zübeyr, ona biat ettikten sonra, "kendileriyle meşvereti ve işlerde onların yardımına başvurmaya terk ettiği" için serzenişte bulunduklarında onlara yaptığı konuşmadan]: Az bir şeye kızıp birçok şeyi ertelediniz. Bana söyler misiniz, sizi hakkınız olan hangi şeyden engelledim veya hangi pay hususunda kendimi size tercih ettim? Müslümanlardan birisinin bana müracaat edip istediği hangi hakkı vermekte aciz kaldım, bilemedim veya hükmümde hatta ettim? Vallahi hilafete rağbetim ve hükmetmeye isteğim yoktu. Fakat bu iş için beni siz çağırdınız, bu yükü siz yüklediniz! İş bana verildiği zaman Allah'ın kitabına baktım, bize ne emredilmişse onunla hükmedip, ona uydum. Resulullah'ın (s.a.a) bize sünnet olarak bıraktığına uydum. Bu konuda ne ikinizin, ne de başkalarının görüşüne ihtiyaç duydum. Hükmünü bilmediğim bir şey olmadı ki, size ve Müslüman kardeşlerime danışayım. Eğer öyle bir şey olsaydı ne sizden ne de diğerlerinden yüz çevirmezdim.

1-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.71. Ayrıca bkz: el-Cemel, s.164; el-Müsterşed, s.418, h.141.

وَأَمَّا مَا ذَكَرْتُمَا مِنْ أَمْرِ الْأُسُوءَةِ ؛ فَإِنَّ ذَلِكَ أَمْرٌ لَمْ أَحْكُمُ أَنَا فِيهِ بِرَأْيِي ، وَلَا وَلَيْتُهُ هَوًى مِثِّي ، بَلْ وَجَدْتُ أَنَا وَأَنْتُمَا مَا جَاءَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) قَدْ فُرِغَ مِنْهُ .
فَلَمْ أَحْتَجْ إِلَيْكُمَا فِيمَا قَدْ فَرَعَ اللَّهُ مِنْ قَسَمِهِ ، وَأَمْضَى فِيهِ حُكْمُهُ ، فَلَيْسَ لَكُمَا . وَاللَّهُ .
عِنْدِي وَلَا لِعَيْرِكُمَا فِي هَذَا عُتْبَى . أَخَذَ اللَّهُ بِقُلُوبِنَا وَقُلُوبِكُمْ إِلَى الْحَقِّ ، وَأَهْمَنَّا وَإِيَّاكُمْ الصَّبْرَ .
. ثُمَّ قَالَ (ع) : . رَحِمَ اللَّهُ رَجُلًا رَأَى حَقًّا فَأَعَانَ عَلَيْهِ ، أَوْ رَأَى جَوْرًا فَرَدَّهُ ، وَكَانَ عَوْنًا بِالْحَقِّ عَلَى صَاحِبِهِ¹ .

3/4

خُرُوجُ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ إِلَى مَكَّةَ

في أعقاب عدّة أيام من المداولات التي أجراها طلحة والزبير مع الإمام في سبيل الحصول على بعض المناصب الحكومية² ، وكسب الامتيازات الاقتصادية ، ولم تتمخض هذه المباحثات إلّا عن رفضه الانصياع لمطالبهم ، تناهى إليهم خبر إعلان عائشة في مكّة عن معارضتها للإمام ، والبراءة من قتلة عثمان . ومن جهة أخرى فقد قرّر بعض عمّال عثمان برفقة الأموال التي نهبوها من بيت المال إلى مكّة خوفاً من حساب الإمام لهم .
وهكذا فقد عزم كلّ من طلحة والزبير على الذهاب إلى مكّة ، والإعلان عن معارضتهما لحكومة الإمام من هناك . فجاءاه وهما يضمران هذه النية .

1 . نهج البلاغة : الخطبة 205 ، بحار الأنوار : ج32 ص50 ح34 ؛ المعيار والموازنة : ص113 و 114 .

2 . الجمل : ص164 . راجع : ص 31 (الاستعلاء) .

Hatırlattığınız (bölüştürmede) eşitlik meselesine gelince... Bu, kendi görüşümle, kendi arzuma uyarak verdiğim bir hüküm değil. Aksine ben de, siz de Resulullah'ın (s.a.a) bu konuda getirdiği ve amel ettiği hükmü biliyoruz.

Allah'ın verdiği ve teyit ettiği hükümde size ihtiyacım olamaz. Vallahi, o halde siz ve başkasının bu konuda beni kınama hakkı yoktur. Allah, kalplerinizi ve kalplerimizi hakka doğru yöneltsin, bize ve size sabır ilham etsin.

Daha sonra şöyle buyurdu: Hakkı görüp yardım edene, zulmü görüp reddedene ve hak sahibine yardımcı olana Allah rahmet etsin.¹

3/4

TALHA İLE ZÜBEYR'İN MEKKE'YE DOĞRU YOLA ÇIKMALARI

Talha ile Zübeyr'in, hükümet makamlarından bir kısmını elde etmek² veya bazı ekonomik imtiyazlara ulaşmak yolunda İmam'ın huzuruna gidiş-gelişleri birkaç gün devam etti. Ancak bu çabalar, İmam'ın onların isteklerine teslim olmamasından başka hiçbir netice vermedi. Onlara, Ayşe'nin Mekke'de İmam Ali'ye (a.s) karşı muhalefetini duyurduğu ve Osman'ın katillerinden beraat ettiği yönünde bir haber ulaştı. Öte yandan Osman'ın valilerinden bazıları, İmam'ın kendilerinden hesap soracağı korkusuyla çaldıkları beytülmale ait mallarla Mekke'ye kaçmışlardı.

Bunun üzerine Talha ile Zübeyr Meke'ye gidip oradan İmam'ın hükümetine karşı muhalefetlerini duyurmaya karar verdiler. İmam'ın yanına geldiklerinde içlerinde bu niyeti taşıyorlardı.

1-Nehcü'l-Belaga, 205. hutbe; Biharul-Envar, c.32, s.50, h.34; el-Miyar ve'l-Muvazene, s.113-114.

2-el-Cemel, s.164. Ayrıca bkz: c.5, h.2008-2024, Üstünlük Arayışı.

2105 . الجمل : فَلَمَّا دَخَلَا [طَلَحَهُ وَالزُّبَيْرُ] عَلَيْهِ قَالَا : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! قَدْ جِئْنَاكَ نَسْتَأْذِنُكَ لِلْخُرُوجِ فِي الْعُمْرَةِ . فَلَمْ يَأْذَنْهُمَا .

فَقَالَا : نَحْنُ بَعِيدُو الْعَهْدِ بِهَا ، إِذْنًا لَنَا فِيهَا .

فَقَالَ لَهُمَا : وَاللَّهِ ، مَا تُرِيدَانِ الْعُمْرَةَ ، وَلَكِنَّكُمَا تُرِيدَانِ الْعُدْرَةَ ! وَإِنَّمَا تُرِيدَانِ الْبَصْرَةَ !

فَقَالَا : اللَّهُمَّ غَفِرًا ، مَا نُرِيدُ إِلَّا الْعُمْرَةَ .

فَقَالَ لَهُمَا (عليه السلام) : إِحْلِفَا لِي بِاللَّهِ الْعَظِيمِ أَنَّكُمَا لَا تُفْسِدَانِ عَلَيَّ أُمُورَ الْمُسْلِمِينَ ، وَلَا تَنْكُثَانِ لِي بَيْعَةً ، وَلَا تَسْعِيَانِ فِي فِتْنَةٍ . فَبَدَلَا أَلْسِنَتُهُمَا بِالْأَيْمَانِ الْوَكِيدَةِ فِيمَا اسْتَحْلَفَهُمَا عَلَيْهِ مِنْ ذَلِكَ .

فَلَمَّا خَرَجَا مِنْ عِنْدِهِ لَقِيَهُمَا ابْنُ عَبَّاسٍ فَقَالَ لَهُمَا : فَأَذِنَ لَكُمَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ؟

قَالَا : نَعَمْ .

فَدَخَلَ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (ع) فَابْتَدَأَهُ (عليه السلام) وَقَالَ : يَا بَنَ عَبَّاسَ ، أَعِنْدَكَ خَبْرٌ ؟

فَقَالَ : قَدْ رَأَيْتُ طَلَحَةَ وَالزُّبَيْرَ .

فَقَالَ لَهُ : إِنَّهُمَا اسْتَأْذَنَانِي فِي الْعُمْرَةِ ، فَأَذِنْتُ لَهُمَا بَعْدَ أَنْ اسْتَوْتَقْتُ مِنْهُمَا بِالْأَيْمَانِ إِلَّا لَا يَغْدِرَا وَلَا يَنْكُثَا وَلَا يُجِدِثَا فُسَادًا ، وَاللَّهِ يَا بَنَ عَبَّاسَ مَا قَصَدَا إِلَّا الْفِتْنَةَ ، فَكَأَنِّي بِهِمَا وَقَدْ صَارَا إِلَى مَكَّةَ لِيَسْتَعِينَا عَلَى حَرْبِي ؛ فَإِنَّ يَعْلى بْنَ مُنِيَّةَ الْخَائِنَ الْفَاجِرَ قَدْ حَمَلَ أُمُورَ الْعِرَاقِ وَفَارِسَ لِيُفِيقَ ذَلِكَ ، وَسَيُفْسِدُ هَذَانِ الرَّجُلَانِ عَلَيَّ أَمْرِي ، وَيَسْفِكَانِ دِمَاءَ شِيعَتِي وَأَنْصَارِي .

فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ : إِذَا كَانَ عِنْدَكَ الْأَمْرُ كَذَلِكَ فَلِمَ أَذِنْتَ لَهُمَا ؟ وَهَلَّا حَبَسْتَهُمَا وَأَوْثَقْتَهُمَا بِالْحَدِيدِ ، وَكَفَيْتَ الْمُسْلِمِينَ شَرَّهُمَا !

2105-el-Cemel: O ikisi [Talha ile Zübeyr] Ali'nin (a.s) yanına varıp "Ey Emirülmüminin! Umreye gitmek için senin iznini almaya geldik" dediler. Fakat (İmam) onlara izin vermedi.

Bunun üzerine, "Biz umreye gitmeyeli uzun süre oldu. Onu yapmamız için bize izin ver" dediklerinde Ali (a.s) onlara dedi ki: Vallahi siz umre yapmak istemiyorsunuz; siz sadece ahdi bozmak ve Basra'ya gitmek istiyorsunuz!

Talha ile Zübeyr: Allah'ım, affet bizi; biz sadece umre yapmak istiyoruz, dediler.

Ali (a.s): Benim aleyhimde Müslümanların işlerinde fesat çıkarmayacağınıza, biatimi bozmayacağınıza ve fitne için bir uğraş peşinde olmayacağınıza dair yüce Allah'a yemin edin!

Böylece onlar, kendilerinden üzerine yemin etmelerini istediği şeylere dair çok güçlü yeminlerde bulundular.

(Ali'nin) yanından çıktıklarında İbn-i Abbas'la karşılaştılar. "Emirülmüminin size izin verdi mi?" diye sorunca "Evet" dediler.

İbn-i Abbas, Emirülmüminin'in (a.s) huzuruna vardığında (İmam) söze başladı:

Ali (a.s): Ey İbn-i Abbas! Acaba bildiğin bir haber mi var?

İbn-i Abbas: Talha ile Zübeyr'i gördüm.

Ali (a.s) buyurdu: O ikisi umreye gitmek için benden izin istediler. Ben de hıyanet etmeyecekleri, ahdi bozmayacakları ve fesat çıkarmayacaklarına dair güçlü yeminler aldıktan sonra onlara izin verdim. Vallahi [ey İbn-i Abbas] o ikisi fitneden başka bir şey kastetmedi. Sanki

Mekke'ye giderek bana karşı savaşa yardımda bulunduklarını görür gibiyim. Hain ve günahkâr Ye'la b. Munye, Irak ve Fars bölgesinin mallarını bu yolda harcamak için yanında götürdü. Şu iki kişi benim işimi bozacak, takipçilerim ve yardımcılarımın kanlarını dökecekler.

İbn-i Abbas: Sana göre durum böyle ise o halde neden onlara izin verdin? Niye onları hapsedip de demire bağlamadın? Böylece şerlerinden Müslümanları korurdun!

فَقَالَ لَهُ (عليه السلام) : يَا بَنَ عَبَّاس ! أَ تَأْمُرُنِي أَنْ أَبْدَأَ بِالظُّلْمِ ، وَبِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ ، وَأُعَاقِبَ عَلَى الظَّنِّ وَالْتِّهَمَةِ ، وَأَخْذَ بِالْفِعْلِ قَبْلَ كَوْنِهِ ؟ كَلَّا ! وَاللَّهِ لَا عَدْلُ عَمَّا أَخَذَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنَ الْحُكْمِ بِالْعَدْلِ ، وَلَا الْقَوْلَ بِالْفَصْلِ ¹ .

2106 . الجمل عن بكر بن عيسى : إِنَّ عَلِيًّا (ع) أَخَذَ عَلَيْهِمَا الْعَهْدَ وَالْمِيثَاقَ أَعْظَمَ مَا أَخَذَهُ عَلَى أَحَدٍ مِنْ خَلْقِهِ إِلَّا يُخَالِفَا وَلَا يَنْكُثَا ، وَلَا يَتَوَجَّهَا وَجْهًا غَيْرَ الْعُمَرَةِ حَتَّى يَرْجِعَا إِلَيْهِ ، فَأَعْطِيَاهُ ذَلِكَ مِنْ أَنْفُسِهِمَا ، ثُمَّ أَذِنَ لَهُمَا فَخَرَجَا ² .

3/5

دَعْوَةُ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ عَائِشَةَ إِلَى الْخُرُوجِ ³

2107 . أنساب الأشراف عن صالح بن كيسان وأبي مخنف : قالوا : قَدِمَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ عَلَى عَائِشَةَ ، فَدَعَاوَاهَا إِلَى الْخُرُوجِ ، فَقَالَتْ : أَ تَأْمُرَانِي أَنْ أَقَاتِلَ ؟ فَقَالَا : لَا ، وَلَكِنْ تُعَلِّمِينَ النَّاسَ أَنَّ عُثْمَانَ قُتِلَ مَظْلُومًا ، وَتَدْعِيهِمْ إِلَى أَنْ يَجْعَلُوا الْأَمْرَ شُورَى بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ ؛ فَيَكُونُوا عَلَى الْحَالَةِ الَّتِي تَرَكُّهُمْ عَلَيْهَا عُمرُ بْنُ الْخَطَّابِ ، وَتُصْلِحِينَ بَيْنَهُمْ ⁴ .

2108 . الفتوح : خَرَجَ الزُّبَيْرُ وَطَلْحَةُ إِلَى مَكَّةَ ، وَخَرَجَ مَعَهُمَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ بْنُ كُرَيْزٍ ؛ وَهُوَ ابْنُ خَالِ عُثْمَانَ ، فَجَعَلَ يَقُولُ لَهُمَا : أَبْشِرَا ! فَقَدْ نَلِثُمَا حَاجَتَكُمَا ، وَاللَّهِ لَا مُدَّتْ لَكُمَا بِمَقَّةَ أَلْفِ سَيْفٍ .

1 . الجمل : ص 166 وراجع الكافة : ص 14 ح 13 والاحتجاج : ج 1 ص 373 ح 67 ومروج الذهب : ج 2 ص 366 وأنساب الأشراف : ج 3 ص 22 والفتوح : ج 2 ص 451 .

2 . الجمل : ص 437 ، الكافة : ص 15 ح 14 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 32 ح 18 .

3 . هذا الكلام لا يعني أَنَّ عَائِشَةَ كَانَتْ بَرِيَّةً تَمَامًا وَأَنَّ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ هُمَا اللَّذَانِ حَرَّضَاهَا عَلَى اتِّخَاذِ ذَلِكَ الْمَوْقِفِ . إِنَّ مَوْقِفَ عَائِشَةَ أَثْنَاءَ الْعُودَةِ مِنْ مَكَّةَ وَسَمَاعِ خَيْرِ مَقْتَلِ عُثْمَانَ وَخِلَافَةِ الْإِمَامِ (ع) يَنْبَغُ عَنْ أَنَّهَا كَانَتْ تَبْحَثُ عَنْ ذَرِيعَةٍ لِلْإِعْلَانِ عَنْ مَعَارَضَتِهَا لِلْإِمَامِ عَلِيِّ (ع) ، وَأَنَّهَا كَانَتْ مُتَأَهِّبَةً لِلْإِعْلَانِ عَنْ تَأْيِيدِهَا لِأَيَّةِ حَرَكَةٍ مُعَارِضَةٍ ، رَاجِعٌ : ج 2 ص 238 (حج عائشة في حصر عثمان) .

4 . أنساب الأشراف : ج 3 ص 23 .

Ali (a.s): Ey İbn-i Abbas! Bana zulme başlayıp iyilikten önce kötülüğe kalkışmayı mı tavsiye ediyorsun? Zan ve töhmet üzerine mi cezalandırayım; suçu işlemeyen önce mi tutuklayayım? Asla! Vallahi, Allah'ın adaletle hüküm ve hakla batılı ayıran söz konusunda beni sorumlu tuttuğu şeyden vazgeçmem.¹

2106-el-Cemel [Bekir b. İsa'dan]: Doğrusu Ali (a.s), o ikisinden muhalefet etmeyecekleri, ahdi bozmayacakları ve yanına geri dönünceye dek umre dışında herhangi bir işe yönelmeyeceklerine dair bir kişiden alabileceği en büyük söz ve ahdi aldı. Onlar kendilerinden yana bu sözü verince de [Ali (a.s)] onlara izin verdi, ardından da dışarı çıktılar.²

3/5

TALHA İLE ZÜBEYR'İN AYŞE'Yİ KİYAMA ÇAĞIRMASI

2107-Ensabu'l-Eşraf [Salih b. Kisan ve Ebu Mihnef'ten]: Talha ile Zübeyr Ayşe'nin yanına varıp onu kiyama davet ettiklerinde "Bana savaşmamı mı söylüyorsunuz?" dedi.

Bunun üzerine dediler ki: Hayır, ama halka Osman'ın mazlum olarak öldürüldüğünü duyur ve Müslümanlar arasındaki hükümet işini şûraya bırakmalarını iste. Tıpkı Ömer b. Hattab'ın onları bıraktığı duruma dönsünler ve sen de aralarında uzlaştırıcı ol!⁴

2108-el-Fütuh: Zübeyr ile Talha Mekke'ye doğru yola çıktılar. Onlarla birlikte Osman'ın dayısının oğlu olan Abdullah b. Amir b. Kureyz de çıktı. Abdullah bu ikisine şöyle diyordu: Müjde size! Muradınıza ulaştınız. Vallahi, yüz bin kılıçla size yardım edeceğim!

1-el-Cemel, s.166. Ayrıca bkz: *el-Kafie*, s.14, h.13; *el-İhticac*, c.1, s.373, h.67; *Muru'cu'z-Zeheb*, c.2, s.366; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.22; *el-Fütuh*, c.2, s.451.

2-el-Cemel, s.437; *el Kafie*, s.15, h.14; *Biharu'l-Envar*, c.32, s.32, h.18.

3-Bu başlık Ayşe'nin tamamen masum olduğu, sadece Talha ile Zübeyr'in onu bu işe yöneltmesiyle böyle bir işe koyulduğu anlamında düşünülme-melidir. Nitekim Ayşe'nin, Mekke'den döndüğü sırada Osman'ın öldürüldüğü ve İmam'ın (a.s) halife olduğunu duyunca geri dönmesi, aslında onun İmam Ali'ye (a.s) karşı muhalefeti duyurmak için uygun fırsat aradığını ortaya koyan güçlü bir kanıttır. Başka bir deyişle o, İmam'a karşı yapılacak her harekete destek vermeye hazırды. Bkz. *İmam Ali Ansiklopedisi*, c.3, s.501-509 (Osman Muhasara Altındayken Ayşe'nin Haccı).

4-*Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.23.

قَالَ : وَقَدِمُوا مَكَّةَ وَبِهَا يَوْمَئِذٍ عَائِشَةُ ، وَحَرَّضُوهَا عَلَى الطَّلَبِ بِدَمِ عُثْمَانَ ، وَكَانَ مَعَهَا جَمَاعَةٌ مِنْ بَنِي أُمَيَّةَ ، فَلَمَّا عَلِمَتْ بِقُدُومِ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ فَرِحَتْ بِذَلِكَ وَاسْتَبَشَّرَتْ ، وَعَزَمَتْ عَلَى مَا أَرَادَتْ مِنْ أَمْرِهَا¹ .

2109 . الجمل : لَمَّا عَرَفَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ مِنْ حَالِهَا [أَيِ عَائِشَةَ] وَحَالِ الْقَوْمِ عَمِلَا عَلَى اللَّحَاقِ بِهَا وَالتَّعَاوُدِ عَلَى شِقَاقِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، فَاسْتَأْذَنَاهُ فِي الْعُمْرَةِ . . . وَسَارَا إِلَى مَكَّةَ خَالِعِينَ الطَّاعَةَ ، وَمُفَارِقِينَ الْجَمَاعَةَ .

فَلَمَّا وَرَدَا إِلَيْهَا فِيمَنْ تَبِعَهُمَا مِنْ أَوْلَادِهِمَا وَخَاصَّتِيهِمَا وَخَالِصَتِيهِمَا طَافَا بِالْبَيْتِ طَوَافَ الْعُمْرَةِ ، وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، وَبَعَثَا إِلَى عَائِشَةَ عَبْدَ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ وَقَالَا لَهُ : اِمْضِ إِلَى خَالَتِكَ ، فَأَهْدِ إِلَيْهَا السَّلَامَ مِنَّا وَقُلْ لَهَا : إِنَّ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ يُقَرِّئَانِكَ السَّلَامَ وَيَقُولَانِ لَكَ : إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عُثْمَانَ قُتِلَ مَظْلُومًا ، وَإِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ ابْتَرَأَ النَّاسَ أَمْرَهُمْ ، وَعَلَبَهُمْ عَلَيْهِ بِالسُّفْهَاءِ الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَتْلَ عُثْمَانَ ، وَنَحْنُ نَخَافُ انْتِشَارَ الْأَمْرِ بِهِ ؛ فَإِنْ رَأَيْتَ أَنْ تَسِيرَ مَعَنَا لَعَلَّ اللَّهَ يَرْثُقَ بِكَ فَتَقَ هَذِهِ الْأُمَّةَ ، وَ يَشَعْبُ بِكَ صَدْعُهُمْ ، وَيَلُمُّ بِكَ شَعَثُهُمْ ، وَيُصْلِحَ بِكَ أُمُورَهُمْ .

فَأَتَاهَا عَبْدُ اللَّهِ ، فَبَلَّغَهَا مَا أَرْسَلَهُ بِهِ ، فَأَظْهَرَتْ الْإِمْتِنَاعَ مِنْ إِجَابَتِيهِمَا إِلَى الْخُرُوجِ عَنْ مَكَّةَ ، وَقَالَتْ : يَا بُنَيَّ ، لَمْ أَمُرْ بِالْخُرُوجِ ، لَكِنِّي رَجَعْتُ إِلَى مَكَّةَ لِأُعَلِّمَ النَّاسَ مَا فَعَلَ بِعُثْمَانَ إِمَامِهِمْ ، وَأَنَّهُ أَعْطَاهُمُ التَّوْبَةَ ، فَقَتَلُوهُ تَقِيًّا نَقِيًّا بَرِيًّا ، وَيَرُونَ فِي ذَلِكَ رَأْيَهُمْ ، وَيُشِيرُونَ إِلَى مَنْ ابْتَرَأَهُمْ أَمْرَهُمْ وَغَضَبَهُمْ مِنْ غَيْرِ مَشُورَةٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَلَا مُؤَامَرَةٍ ، بِتَكْبُرٍ وَتَجَبُّرٍ ، وَيُظُنُّ أَنَّ النَّاسَ يَرَوْنَ لَهُ حَقًّا كَمَا كَانُوا يَرَوْنَهُ لِعَبْرِهِ .

Ravi: Derken Mekke'ye girdiler. O gün Ayşe de oradaydı. Onu Osman'ın kanını istemeye teşvik ettiler. Ayşe'nin yanında Ümeyye

oğullarından bir cemaat vardı. (Ayşe), Talha ile Zübeyr'in geldiklerini öğrendiğinde çok sevindi, rahatladı; hükümetle ilgili isteğinde kararlı oldu.¹

2109-el-Cemel: Talha ile Zübeyr, Ayşe'nin ve halkın durumundan haberdar olduklarında Emirülmüminin'e (a.s) karşı savaşmak için (Ayşe'ye) katılıp ona destek verme yolunu tercih ettiler. Umre için Emirülmüminin'den (a.s) izin istediler... Bu ikisi Mekke'ye girdik-lerinde itaatten çıkmış ve cemaatten ayrılmışlardı.

Kendilerine tabi olan evlatları, yakınları ve has dostları ile Mekke'-ye girince umre tavafı yaptılar; Safa ile Merve arasında sa'y ettiler. Sonra Abdullah b. Zübeyr'i Ayşe'ye gönderirken ona dediler ki: "Teyzenin yanına git; ona bizden taraf selam söyle ve kendisine de ki:

Talha ile Zübeyr sana selam söylüyorlar ve diyorlar ki; müminlerin emiri Osman mazlum olarak öldürüldü. Ali b. Ebu Talib ise halkın yönetim işini kaptı. Osman'ı öldüren sefihlerin yardımıyla halka galip geldi. Biz bu işin (onun hükümet gücünün) yayılmasından endişeliyiz. Eğer bizimle hareket edecek olursan, umulur ki Allah senin vesilenle bu ümmet içindeki tefrikayı birliğe ve dağınıklıklarını düzene kavuşturur; senin sayende onları toparlar ve işlerini düzeltir.

Abdullah Ayşe'nin yanına varıp onların mesajını ilette. Ayşe, kendisinin Mekke'den huruç etmesi yönündeki çağrıya icabet etmekten kaçındı ve dedi ki:

Oğlum, ben hurucu emretmedim. Ancak Meke'ye dönerek halka, imamları olan Osman'a ne yapıldığını duyurmak istedim. Doğrusu o, insanların önünde tövbe etti. Fakat onlar onu takvalı, tertemiz ve iyi olduğu halde öldürdüler. Bunda da kendi görüşlerine uyuyorlardı; hükümeti onlardan kapan ve Müslümanlara danışmaksızın onların görüşünü almadan tekebbür ve zorbalıkla yönetimi gasp eden kişiyle meşveret ediyorlardı. O ise halkın, diğerleri konusunda olduğu gibi kendisini de (onlar gibi) hilafete layık gördüğünü zannediyor.

1-el-Fütuh, c.2, s.452.

هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ ! يَظُنُّ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ يَكُونُ فِي هَذَا الْأَمْرِ كَابِنُ أَبِي قُحَافَةَ ،
 لَا وَاللَّهِ ، وَمَنْ فِي النَّاسِ مِثْلُ ابْنِ أَبِي قُحَافَةَ ؟ تَخْضَعُ إِلَيْهِ الرِّقَابُ ، وَيُلْقَى إِلَيْهِ
 الْمَقَادُ ، وَلِيَهَا وَاللَّهِ ابْنُ أَبِي قُحَافَةَ فَخَرَجَ مِنْهَا كَمَا دَخَلَ ، ثُمَّ وَلِيَهَا أَخُو بَنِي عَدِيٍّ ،
 فَسَلَكَ طَرِيقَهُ ، ثُمَّ مَضَى فَوَلِيَهَا ابْنُ عَفَّانٍ ؛ فَكَرَبَهَا رَجُلٌ لَهُ سَابِقَةٌ وَمُصَاهَرَةٌ
 بِرَسُولِ اللَّهِ (ص) ، وَأَفْعَالٌ مَعَ النَّبِيِّ (ص) مَذْكُورَةٌ ، لَا يَعْمَلُ أَحَدٌ مِنَ الصَّحَابَةِ مِثْلَ مَا
 عَمَلَهُ فِي ذَاتِ اللَّهِ ، وَكَانَ مُجِبًّا لِقَوْمِهِ ، فَمَالَ بَعْضَ الْمِيلِ ، فَاسْتَنْبَاهُ فَتَابَ ثُمَّ قُتِلَ ، فَيَحِقُّ
 لِلْمُسْلِمِينَ أَنْ يَطْلُبُوا بِدَمِهِ .

فَقَالَ لَهَا عَبْدُ اللَّهِ : فَإِذَا كَانَ هَذَا قَوْلُكَ فِي عَلِيٍّ يَا أُمُّهُ ، وَرَأَيْتُكَ فِي قَاتِلِي عُثْمَانَ ،
 فَمَا الَّذِي يُقْعِدُكَ عَنِ الْمُسَاعَدَةِ عَلَى جِهَادِ عَلِيٍّ بِنِ أَبِي طَالِبٍ وَقَدْ حَضَرَكَ مِنَ
 الْمُسْلِمِينَ مَنْ فِيهِ غِنَى وَكَفَايَةٌ فِيمَا تُرِيدِينَ ؟

فَقَالَتْ : يَا بُنَيَّ أَفَكَّرْتُ فِيمَا قُلْتَ وَتَعَوَّدْتُ إِلَيْ .

فَرَجَعَ عَبْدُ اللَّهِ إِلَى طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ بِالْحَبَرِ ، فَقَالَا لَهُ : قَدْ أَجَابَتْ أُمُّنَا . وَالْحَمْدُ لِلَّهِ .
 إِلَى مَا تُرِيدُ ، ثُمَّ قَالَا لَهُ : بَاكَرَهَا فِي الْعَدِ ، فَذَكَرَهَا أَمْرَ الْمُسْلِمِينَ ، وَأَعْلَمَهَا أَنَّ
 قَاصِدَانِ إِلَيْهَا لِنُجْدَدَ بِهَا عَهْدًا ، وَتُحْكَمُ مَعَهَا عَقْدًا ، فَبَاكَرَهَا عَبْدُ اللَّهِ ، وَأَعَادَ عَلَيْهَا
 بَعْضَ مَا أَسْلَفَهُ مِنَ الْقَوْلِ إِلَيْهَا ، فَأَجَابَتْ إِلَى الْخُرُوجِ وَنَادَى مُنَادِيهَا : إِنَّ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ
 تُرِيدُ أَنْ تَخْرُجَ تَطْلُبُ بِدَمِ عُثْمَانَ ، فَمَنْ كَانَ يُرِيدُ أَنْ يَخْرُجَ فَلْيَتَهَيَّأَ لِلْخُرُوجِ مَعَهَا .

وَصَارَ إِلَيْهَا طَلْحَةُ ، فَلَمَّا بَصُرَتْ بِهِ قَالَتْ لَهُ : يَا أَبَا مُحَمَّدٍ قَتَلْتَ عُثْمَانَ وَبَايَعْتَ
 عَلِيًّا فَقَالَ لَهَا : يَا أُمُّهُ ، مَا مِثْلِي إِلَّا كَمَا قَالَ الْأَوَّلُ :

Heyhat, heyhat! Ebu Talib'in oğlu bu işte kendisini Ebu Kuha-
 fe'nin oğlu gibi mi sanıyor? Hayır, vallahi! Halk arasında kim Ebu

Kuhafe'nin oğlu gibi olabilir ki? Boyunlar karşısında teslimiyetle eğiliyordu.

Vallahi, Ebu Kuhafe'nin oğlu hükümeti elde edip ona girdiğinde nasıl idiyse ondan çıktığında da aynıydı. Sonra Adiyy kabilesinin kardeşi (Ömer) bu işi üslendi. O da Ebubekir'in yolunu takip etti. Bu ikisinden sonra Affan'ın oğlu hükümeti ele aldı. Böylece hükümete (İslam'da) geçmişî olan, Resulullah'a damat olan ve Peygamberin (s.a.a) yanında yaptığı işleri daima zikredilen biri gelmişti. Sahabeden hiç kimse onun Allah için yaptığı işleri yapmamıştı. O, akrabalarını çok seviyordu. Bu yüzden biraz onlara meyil gösterdi. Biz tövbe etmesini istedik, o da tövbe etti. Sonra da öldürüldü. Onun kanını istemek Müslümanların hakkıdır.

Bunun üzerine Abdullah ona dedi ki: Ey anne, Ali hakkında sözün bu, Osman'ın katilleri hakkındaki görüşün de böyle ise o halde seni Ali b. Ebu Talib'e karşı cihat etmekten alıkoyan şey nedir? Hâlbuki istediğin bu işte, Müslümanlardan sana yetecek kadar kimse yanında hazır bulunmaktadır!

Ayşe dedi: Söylediğin şey üzerinde düşüneceğim oğlum; sen tekrar bana uğrayıver.

Abdullah, Talha ile Zübeyr'in yanına bu haberle döndüğünde "Elhamdülillah annemiz bizim istediğimiz şeye icabet etmiş!" dediler. Sonra da Abdullah'a "Yarın erkenden onun yanına git ve kendisine Müslümanların işini hatırlat. Bizim de onunla ahdimizi yenilemek ve sözümüzü sağlamlaştırmak istediğimizi kendisine bildir." diye tembih ettiler.

Abdullah ertesi gün erkenden onun yanına gitti ve daha önce kendisine söylediği sözlerden bazılarını tekrar etti. Ayşe çıkmaya karar verdiğiğinde hizmetindeki tellal şöyle seslendi: Müminlerin annesi Osman'ın kanını istemek için kıyam etmeyi irade etmektedir; o halde kim kıyam etmek istiyorsa onunla birlikte kıyam etmek için hazırlansın!

Talha, Ayşe'nin yanına gitti. Ayşe onu görünce "Ey Ebu Muhammed! Osman'ı öldürdün ve Ali'ye (a.s) biat mi ettin?" diye sordu.

Talha: Ey anne, benim durumum cahiliye dönemi şairinin şu beyti gibidir:

نَدِمْتُ نَدَامَةً الْكُسْعِيَّ¹ لَمَّا رَأَتْ عَيْنَاهُ مَا صَنَعَتْ يَدَاهُ

و جاءها الزبيرُ فسَلَّمَ عليها ، فقالت له : يا أبا عبدِ الله ! شَرِكتَ في دَمِ عُثمانَ ، ثُمَّ بايَعْتَ عَلِيًّا ، وَأَنْتَ وَاللَّهِ أَحَقُّ مِنْهُ بِالْأَمْرِ ؟

فَقَالَ لَهَا الزُّبَيْرُ : أَمَّا مَا صَنَعْتُ مَعَ عُثْمَانَ فَقَدْ نَدِمْتُ مِنْهُ وَهَرَبْتُ إِلَى رَبِّي مِنْ ذَنْبِي فِي ذَلِكَ ، وَلَنْ أَتْرُكَ الطَّلَبَ بِدَمِ عُثْمَانَ . وَاللَّهِ مَا بَايَعْتُ عَلِيًّا إِلَّا مُكْرَهًا ، اِلْتَفَتَ بِهِ السُّفَهَاءُ مِنْ أَهْلِ مِصْرَ وَالْعِرَاقِ ، وَسَلَّوْا سُيُوفَهُمْ وَأَخَافُوا النَّاسَ حَتَّى بَايَعُوهُ² .

وصارَ إلى مَكَّةَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي رَيْبَعَةَ . وَكَانَ عَامِلَ عُثْمَانَ عَلَى صَنْعَاءَ . فَدَخَلَهَا وَقَدْ انْكَسَرَ فَخِذُهُ ، وَكَانَ سَبَبُ ذَلِكَ مَا رَوَاهُ الْوَاقِدِيُّ عَنْ رِجَالِهِ : أَنَّهُ لَمَّا اتَّصَلَ بِابْنِ أَبِي رَيْبَعَةَ حَصْرُ النَّاسِ لِعُثْمَانَ أَقْبَلَ سَرِيعًا لِنُصْرَتِهِ ، فَلَقِيَهُ صَفْوَانُ بْنُ أُمَيَّةَ ، وَهُوَ عَلَى فَرَسٍ يَجْرِي وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي رَيْبَعَةَ عَلَى بَغْلَةٍ ، فَدَنَا مِنْهَا الْفَرَسُ ، فَحَادَثَ فَطَرَحَتِ ابْنَ أَبِي رَيْبَعَةَ وَكَسَرَتْ فَخِذَهُ ، وَعَرَفَ أَنَّ النَّاسَ قَدْ قَتَلُوا عُثْمَانَ ، فَصَارَ إِلَى مَكَّةَ بَعْدَ الظُّهْرِ ، فَوَجَدَ عَائِشَةَ يَوْمئِذٍ بِهَا تَدْعُو إِلَى الْخُرُوجِ لِلطَّلَبِ بِدَمِ عُثْمَانَ ، فَأَمَرَ بِسَرِيرٍ ، فَوُضِعَ لَهُ سَرِيرٌ فِي الْمَسْجِدِ ، ثُمَّ حُمِلَ وَوُضِعَ عَلَيْهِ وَقَالَ لِلنَّاسِ :

1 . الْكُسْعِي : يُضْرَبُ بِهِ الْمِثْلُ فِي النَّدَامَةِ ، وَهُوَ رَجُلٌ رَامَ رَمَى بَعْدَ مَا أُسْدِفَ اللَّيْلُ غَيْرًا ، فَأَصَابَهُ وَظَنَ أَنَّهُ أَخْطَاهُ ، فَكَسَرَ قَوْسَهُ ، وَقِيلَ : وَقَطَعَ إِصْبَعَهُ ثُمَّ نَدِمَ مِنَ الْغَدِّ حِينَ نَظَرَ إِلَى الْعِيْرِ مَقْتُولًا وَسَهْمَهُ فِيهِ (لسان العرب : ج 8 ص 311) .

2 . حاول الزبير بهذا الكلام الكاذب أن يوجه أفعاله ، ولتتضح لك هذه الأكذوبة راجع : ج 2 ص 337 (أول من بايع) و ص 341 (إقبال الناس على البيعة) .

*Gözler ellerin yaptığını gördüğünde
Kusa¹ gibi pişmanlık duymuştum*

Derken Zübeyr de çıkageldi ve Ayşe'ye selam verdi.

Ayşe: Ey Ebu Abdullah! Osman'ın kanının dökülmesine ortak oldun, sonra da Ali'ye biat mi ettin? Vallahi sen bu işe ondan daha layıktın! dedi.

Zübeyr: Osman'a yaptığım işten pişman oldum ve bu husustaki günahımdan Rabbime sığındım. Osman'ın kanını istemeyi asla bırakmayacağım. Vallahi, Ali'ye (a.s) istemeyerek biat ettim. Mısır ve Irak'ın cahilleri onun etrafına toplanmışlardı. Onlar kılıçlarını çekmişler ve halkı korkutuyorlardı. Böylece ona biat ettiler, dedi.²

Osman'ın Sanâ valisi Abdullah b. Ebi Rabia Mekke'ye gitti. Oraya girdiğinde kalçası kırılmıştı. Vakidi bunun sebebinin şöyle rivayet etmiştir: İbn-i Ebi Rabia'ya halkın Osman'ı muhasara ettiği haberi ulaştığında ona yardım etmek için süratle hareket etti. Saffan b. Umeyye onu gördü. Saffan atın üzerindeydi ve Abdullah b. Ebi Rabia bir katıra binmişti. Saffan'ın atı Abdullah'ın katırına yaklaşıncı katır ürktü ve İbn-i Ebi Rabia'yı yere attı. Böylece kalça kemiği kırıldı. O, bu halde yerdeyken halkın Osman'ı öldürdüğünü öğrendi. Sonra kalkıp öğleden sonra Meke'ye geldi. O gün Ayşe'nin, Osman'ın kanını istemek için halkı kıyama davet ettiğini oracıkta gördü. Derken bir sedir kurulmasını emretti. Bunun üzerine mescitte onun için bir sedir kuruldu. Abdullah'ı taşıyarak onun üzerine bıraktılar. O da halka şöyle seslendi:

1-Pişmanlık konusunda kullanılan bir deyimdir. Kusa, bir gece vakti rastladığı bir eşeğe ok fırlatmış, ok hedefe isabet etmiş, karanlık nedeniyle hedefi tutturamadığını zannederek okunun yayını veya kendi parmaklarını kırmış, sabah olduğunda eşeğin öldüğünü ve kendisine ait okun üzerinde olduğunu görünce de yaptıklarından pişmanlık duymuştu. (*Lisanu'l-Arab*, c.8, s.311).

2-Zübeyr bu yalanla yaptıklarını haklı göstermeye çalışıyordu. Onun bu yalanın daha iyi anlaşılması için bkz: *İmam Ali Ansiklopedisi*, c.4, s.75, "İlk Biat Eden" ve Halkın Biate Yönelişi, s.83.

مَنْ خَرَجَ لِلطَّلَبِ بِدَمِ عُثْمَانَ فَعَلِيَ جَهَاؤُهُ ، فَجَهَّزَ نَاسًا كَثِيرًا ، فَحَمَلَهُمْ وَلَمْ يَسْتَطِعِ
الخُرُوجَ مَعَهُمْ لِمَا كَانَ بِرِجْلِهِ¹

3/6

تَخْطِيطُ النَّاكِثِينَ لِلْحَرْبِ

إِنَّ شُورَى النَّاكِثِينَ جَدِيدَةً بِالتَّأَمُّلِ ، فَقَدْ اجْتَمَعُوا فِي مَكَّةَ مِنْ أَجْلِ التَّخْطِيطِ لِمُوَاجَهَةِ
أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) . وَجَلَسَ طَلْحَةُ ، وَالزَّبِيرُ ، وَعَائِشَةُ ، وَمُرْوَانُ بْنُ الْحَكَمِ ، وَيَعْلَى بْنُ
مُنِيَّةٍ ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزَّبِيرِ ، وَنَظَائِرُهُمْ لِيَعَيِّنُوا مَوْضِعَ الْقِتَالِ ، وَيُرْسِمُوا
خَطَّةَ الْحَرْبِ ، وَأَسَالِيبَ الْمُوَاجَهَةِ .

وَكَانَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْ هَؤُلَاءِ مَوَاصِفَاتُهُ الْخَاصَّةُ ؛ فَطَلْحَةُ وَالزَّبِيرُ كَانَا لَاهُتَيْنِ وَرَاءَ
السُّلْطَةِ ، وَفِي أَنْفُسِهِمَا هَوَى الرِّئَاسَةِ وَالْخِلَافَةِ ، وَمُرْوَانُ رَجُلٌ مَآكِرٌ ، مَرِيبٌ ، بَعِيدٌ عَنِ
الدِّينِ ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ شَخْصٌ مُوتَوِّرٌ فَقَدْ سَلَطَتْهُ بَعْدَ أَنْ مَلَأَ جُيُوبَهُ بِدَنَانِيرِ بَيْتِ الْمَالِ
وَدِرَاهِمِهِ ، وَهَكَذَا كَانَ يَعْلَى بْنُ مُنِيَّةٍ ؛ فَامْتَزَجَ حُبُّ السُّلْطَةِ ، وَنَزْعَةُ التَّرَفِ ، وَبَلْبَلَةُ الْهُوسِ
بِفِتْنَةِ عَمِيَاءٍ تَمَخَّضَتْ عَنْهَا مَعْرَكَةُ الْجَمَلِ .

وَاخْتَارَتْ هَذِهِ الشَّرْذِمَةُ الْبَصْرَةَ بَعْدَ مَدَاوِلَاتٍ كَثِيرَةٍ ، ذَلِكَ أَنَّهُمْ مِنْ جِهَةٍ لَمْ يَثْقُوا
بِمُعَاوِيَةٍ ؛ فَيَذْهَبُوا إِلَى الشَّامِ ، وَمِنْ جِهَةٍ أُخْرَى إِنَّهُمْ كَانُوا يَتَّبِعُونَ مَدِينَةَ هِي فِي الْوَقْتِ نَفْسَهُ
قَاعِدَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ وَلَمْ تَكُنْ مَدِينَةً غَيْرَ الْكُوفَةِ وَالْبَصْرَةِ لَهَا هَذِهِ الْخُصُوصِيَّةُ ، فَاخْتَارُوا الْبَصْرَةَ
لَمِيلِ أَهْلِ الْكُوفَةِ لِلْإِمَامِ عَلِيِّ (ع) ، وَمِيلِ أَهْلِ الْبَصْرَةِ إِلَى عُثْمَانَ ، مُضَافًا إِلَى نَفُوذِ ابْنِ عَامِرٍ
فِي الْبَصْرَةِ لِأَنَّهُ كَانَ حَاكِمًا عَلَيْهَا ، وَهَذَا مَا يَسَاعِدُهُمْ فِي اسْتِقْطَابِ النَّاسِ وَالْحَصُولِ عَلَى
مَعْلُومَاتٍ ضَرُورِيَّةٍ تَخْدُمُ مَوْقِفَ الْحَرْبِ .

1 . الجمل : ص 229 .

Kim Osman'ın kanını istemek için kıyam ederse onu donatmak benim borcumdur.

Daha sonra birçok kişiyi donatıp hazırladı. Ancak kendisi kalçasındaki kırıklık sebebiyle onlarla birlikte kıyam edemedi.¹

3/6

NAKİSİN'İN SAVAŞ PLANLARI

Nakısîn güruhunun istişare toplantısı gerçekten üzerinde durulmaya değer bir konudur. Onlar Emirülmüminin'e (a.s) karşı savaş projesini görüşmek için Mekke'de toplandılar. Talha, Zübeyr, Ayşe, Mervan b. Hakem, Ye'la b. Munye, Abdullah b. Amir, Abdullah b. Zübeyr ve bu kabilden bazı kişiler, savaş yerini belirlemek, savaş krokisini ve muharebe taktiklerini planlamak üzere bir oturum düzenlediler.

Bunlardan her birinin kendine has özellikleri vardı. Talha ile Zübeyr kudret peşindeydiler. Nefislerinde riyaset ve hilafet özlemi vardı.

Mervan hilekâr, kuşkucu ve dinden uzak biriydi. Öte yandan Abdullah b. Amir de yönetimi kaybetmiş yalnız kalmıştı. Ceplerini beytûlmalin dinarları ve dirhemleriyle doldurmuştu. Ye'la b. Munye'nin yönetim sevdası, refah tutkusu ve kör fitneyle karışmış arzuları ise sonunda Cemel Savaşı'na dönüştü.

Bu güruh, birçok müzakerenin ardından Basra'yı seçti. Zira onlar Muaviye'ye güvenmedikleri için Şam'a gidemezlerdi. Öte yandan onlar, aynı zamanda askerî üs olabilecek bir şehir arıyorlardı. Bu özelliğe sahip Kufe ve Basra'dan başka hiçbir şehir yoktu. Böylece Basra'yı seçtiler. Zira Kufe halkı İmam Ali'ye (a.s), Basra halkı ise Osman'a meyilliydi. Ayrıca İbn-i Amir, daha önce oranın hâkimi olması sebebiyle Basra üzerinde nüfuz sahibiydi. İşte, bu da, onların halkı toplamaları ve savaş için gerekli bilgileri edinmelerine yardımcı olan bir etkendi.

1-el-Cemel, s.229.

2110 . الإمامة والسياسة : قَالَ الزُّبَيْرُ : الشَّامُ بِهَا الرِّجَالُ وَالْأَمْوَالُ ، وَعَلَيْهَا مُعَاوِيَةُ ، وَهُوَ ابْنُ عَمِّ الرَّجُلِ ، وَمَتَى نَجْتَمِعَ يُؤَلِّينَا عَلَيْهِ .

وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ : الْبَصْرَةُ ؛ فَإِنْ غَلَبْتُمْ عَلَيَّا فَلَكُمْ الشَّامُ ، وَإِنْ غَلَبَكُمْ عَلَيَّ كَانَ مُعَاوِيَةُ لَكُمْ جَنَّةً ، وَهَذِهِ كُتُبُ أَهْلِ الْبَصْرَةِ إِلَيَّ .

فَقَالَ يَعْلَى بْنُ مُنِيَّةٍ . وَكَانَ دَاهِيًا . : أَيُّهَا الشَّيْخَانِ ! قَدِّرَا قَبْلَ أَنْ تَرَحَّلَا أَنَّ مُعَاوِيَةَ قَدْ سَبَقَكُمْ إِلَى الشَّامِ وَفِيهَا الْجَمَاعَةُ ، وَأَنْتُمْ تَقْدَمُونَ عَلَيْهِ عَدَاً فِي فُرْقَةٍ ، وَهُوَ ابْنُ عَمِّ عُثْمَانَ دُونَكُمْ ؛ أَرَأَيْتُمْ إِنْ دَفَعَكُمْ عَنِ الشَّامِ ، أَوْ قَالَ : أَجْعَلُهَا شُورَى ، مَا أَنْتُمْ صَانِعُونَ ؟ أَمْ تُقَاتِلُونَهُ أَمْ تَجْعَلُونَهَا شُورَى فَتَخْرُجَا مِنْهَا ؟ وَأَقْبَحُ مِنْ ذَلِكَ أَنْ تَأْتِيَا رَجُلًا فِي يَدَيْهِ أَمْرٌ قَدْ سَبَقَكُمَا إِلَيْهِ ، وَتُرِيدَا أَنْ تُخْرِجَاهُ مِنْهُ !

فَقَالَ الْقَوْمُ : فَإِلَى أَيْنَ ؟

قَالَ : إِلَى الْبَصْرَةِ¹ .

2111 . الفتوح : شَاوَرُوا فِي الْمَسِيرِ فَقَالَ الزُّبَيْرُ : عَلَيْكُمْ بِالشَّامِ ! فِيهَا الرِّجَالُ وَالْأَمْوَالُ ، وَبِهَا مُعَاوِيَةُ ؛ وَهُوَ عَدُوٌّ لِعَلِيِّ .

فَقَالَ الْوَلِيدُ بْنُ عُقْبَةَ : لَا وَاللَّهِ مَا فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الشَّامِ قَلِيلٌ وَلَا كَثِيرٌ ! وَذَلِكَ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ قَدْ كَانَ اسْتَعَانَ بِمُعَاوِيَةَ لِيَنْصُرَهُ وَقَدْ حَوَصِرَ ، فَلَمْ يَفْعَلْ وَتَرْتَضَ حَتَّى قُتِلَ ، لِذَلِكَ يَتَحَلَّصُ لَهُ الشَّامُ ، أَفَتَطْمَعُ أَنْ يُسَلِّمَهَا إِلَيْكُمْ ؟ مَهَلًا عَنْ ذِكْرِ الشَّامِ وَعَلَيْكُمْ بِغَيْرِهَا² .

1 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 79 وراجع تاريخ الطبري : ج 4 ص 450 والكامل في التاريخ : ج 2 ص 314 والبداية والنهاية : ج 7 ص 231 .
2 . الفتوح : ج 2 ص 453 .

2110-el-İmame ve's-Siyase: Zübeyr dedi ki: Şam'a gelince; orada savaş erleri ve mallar var. Muaviye de oraya hâkim. O, bu kişinin (Osman'ın) amcasının oğlu; ne zaman toplanırsak, bizi ona (Ali'ye) karşı destekleyeceğinden eminim.

Abdulah b. Amir: Basra'ya gelince; eğer Ali'ye galip gelerseniz Şam da sizin sayılır. Eğer Ali size galip gelirse, Muaviye sizin kalkanınız olur. Bunlar, Basra halkının bana mektuplarıdır.

Çok kurnaz biri olan Ye'la b. Munye de dedi ki: Ey iki yüce insan! Yola çıkmadan önce işi iyice ölçün. Muaviye sizden önce Şam'da olmuştur; orada cemaat ve birlik vardır. Yarın sizler oraya dağınık bir şekilde gireceksiniz. Osman'ın amcasının oğlu odur, siz değil! Eğer sizi Şam'dan kovar veya "Hilafet işini şûraya bırakıyorum!" derse ne yapacaksınız? Onunla savaşacak mısınız yoksa bu işi şûraya bırakıp oradan çıkacak mısınız? Bundan daha kötüsü, sizler sizden daha önce hükümet elde etmiş olan bir kişiye doğru gidiyor ve onu bu makamından indirmek istiyorsunuz!

Bunun üzerine topluluk "Öyleyse nereye (gidelim)?" diye sorunca "Basra'ya" dedi.¹

2111-el-Fütuh: Gidilecek yer hususunda meşveret ettiler. Zübeyr "Şam'a gitmelisiniz! Orada savaş erleri ve mallar var; Muaviye oradadır ve o, Ali'ye düşmandır" dedi.

Bunun üzerine Velid b. Ukbe dedi ki: Hayır! Vallahi Şam'dan az veya çok hiçbir şey elinizde değil! Osman b. Affan kuşatıldığı zaman Muaviye'den kendisine yardım etmesini istedi. Ancak Muaviye bunu yapmayı bekledi. Ta ki Osman öldürüldü ve böylece Şam tamamen onun kontrolüne geçti. Şimdi orayı size teslim edeceğini mi umuyorsunuz? Şam'dan vazgeçin ve oradan başka bir yer düşünün.²

1-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.79. Ayrıca bkz: *Tarih-i Taberî*, c.4, s.450; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.314; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.231.

2-el-Fütuh, c.2, s.453.

2112 . تاريخ الطبري : ثُمَّ ظَهَرَ . يَعْنِي طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ . إِلَى مَكَّةَ بَعْدَ قَتْلِ عُثْمَانَ بِأَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ وَابْنُ عَامِرٍ بِهَا يَجُرُّ الدُّنْيَا ، وَقَدِمَ يَعْلَى بْنُ أُمَيَّةَ مَعَهُ بِمَالٍ كَثِيرٍ ، وَزِيَادَةُ عَلَى أَرْبَعِمِئَةِ بَعِيرٍ ، فَاجْتَمَعُوا فِي بَيْتِ عَائِشَةَ ، فَأَرَادُوا الرَّأْيَ ، فَقَالُوا : نَسِيرُ إِلَى عَلِيٍّ فَنُقَاتِلُهُ .

فَقَالَ بَعْضُهُمْ : لَيْسَ لَكُمْ طَاقَةٌ بِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ، وَلَكِنَّا نَسِيرُ حَتَّى نَدْخُلَ الْبَصْرَةَ وَالْكُوفَةَ ، وَلِطَلْحَةَ بِالْكُوفَةِ شِيعَةٌ وَهَوًى ، وَلِلزُّبَيْرِ بِالْبَصْرَةِ هَوًى وَمَعُونَةٌ .

فَاجْتَمَعَ رَأْيُهُمْ عَلَى أَنْ يَسِيرُوا إِلَى الْبَصْرَةِ وَإِلَى الْكُوفَةِ . فَأَعْطَاهُمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ مَالاً كَثِيراً وَإِِبِلًا ، فَخَرَجُوا فِي سَبْعِمِئَةِ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَكَّةَ ، وَلَحِقَهُمُ النَّاسُ حَتَّى كَانُوا ثَلَاثَةَ آلَافٍ رَجُلٍ¹ .

3/7

تَحْذِيرُ أُمِّ سَلَمَةَ عَائِشَةَ عَنِ الْخُرُوجِ

2113 . الجمل : بَلَغَ أُمُّ سَلَمَةَ اجْتِمَاعُ الْقَوْمِ وَمَا خَاضُوا فِيهِ ، فَبَكَتْ حَتَّى اخْضَلَّ خِمَارُهَا ، ثُمَّ دَعَتْ يَثِيَابَهَا ، فَلَبِسَتْهَا وَتَخَفَّرَتْ وَمَشَتْ إِلَى عَائِشَةَ لِتَعْظُمَهَا وَتَصُدِّدَهَا عَنْ رَأْيِهَا فِي مُظَاهَرَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام) بِالْخِلَافِ ، وَتَقْعَدَ بِهَا عَنِ الْخُرُوجِ مَعَ الْقَوْمِ .

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 452 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 21 نحوه وزاد فيه «قالوا : فنسير إلى الشام فيه الرجال والأموال وأهل الشام شيعة لعثمان ، فنطلب بدمه ونجد على ذلك أعواناً وأنصاراً ومشايخين . فقال قائل منهم : هناك معاوية وهو والي الشام والمطاع به ، ولن تنالوا ما تريدون ، وهو أولى منكم بما تحاولون لأنه ابن عم الرجل» بعد «بأهل المدينة» .

2112-Tarih-i Taberî: Talha ile Zübeyr Osman'ın öldürülmesinden dört ay sonra Mekke'ye gittiler. İbn-i Amir de oradaydı ve dünyalık işler peşindeydi. Ye'la b. Munye ise dört yüz deveden daha fazla bir servet ve çok miktarda mal ile Mekke'ye geldi. Hepsi Ayşe'nin evinde toplandılar ve görüş alışverişinde bulundular. Sonra da "Ali'ye doğru gidecek ve onunla savaşacağız!" dediler.

İçlerinden biri dedi ki: Medine halkına karşı sizin gücünüz yoktur. Ancak yola çıkalım; Basra ve Kufe'ye gidelim. Talha'nın Kufe'de taraftarları ve isteyenleri var; Zübeyr'in de Basra'da isteyenleri ve yandaşları var.

Bunun üzerine Basra ve Kufe'ye doğru yola çıkma konusunda görüş birliğine vardılar. Abdullah b. Amir onlara bol miktarda mal ve deve verdi. Mekke ve Medine halkından oluşan yedi yüz kişiyle birlikte yola çıktılar. Daha sonra kendilerine katılanlarla birlikte sayıları üç bin kişiye ulaştı.¹

3/7

ÜMMÜ SELEME'NİN AYŞE'Yİ AYAKLANMAKTAN MEN ETMESİ

2113-el-Cemel: Halkın toplanarak içine daldıkları mesele hakkındaki haber Ümmü Seleme'ye ulaştığında başörtüsü islanacak kadar ağladı. Daha sonra elbisesini istedi. Sıkıca giyinip örtündük-ten sonra Emirülmüminin'e (a.s) karşı muhalefet etme ve o kavimle birlikte ayaklanma konusunda verdiği kararından vazgeçirmek için Ayşe'ye nasihat etmeye gitti.

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.452; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.21. Bu kaynakta şöyle bir ilave de yer almıştır: "Dediler ki: Şam'a doğru hareket edeceğiz. Orada savaş erleri ve mallar var. Şam halkı ise Osman'ın taraftarlarındandır. Biz onun kanını istediğimizi söyler, böylece birçok yardımcı, yaver ve yandaş toplarız. İçlerinden biri dedi ki: Orada Muaviye var; o, Şam'ın valisidir ve oranın halkı kendisine teslimdir. İsteklerinize ulaşamazsınız. Sizin çaba sarf ettiğiniz şeye o, Medine halkından daha layıktır. Zira o, bu kişinin (Osman'-ın) amcası oğludur."

فَلَمَّا دَخَلَتْ عَلَيْهَا قَالَتْ : إِنَّكَ سُدَّةُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بَيْنَ أُمَّتِهِ ،
وَحِجَابُكَ مَضْرُوبٌ عَلَى حُرْمَتِهِ ، وَقَدْ جَمَعَ الْقُرْآنُ ذَيْلَكَ ؛ فَلَا تَنْدَحِيهِ ، وَمَكَّنَكَ
خُفْرَتَكَ ؛ فَلَا تُضْحِيهَا ، اللَّهُ اللَّهُ مِنْ وَرَاءِ هَذِهِ الْآيَةِ !
قَدْ عَلِمَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَكَانَكَ ؛ فَلَوْ أَرَادَ أَنْ يَعْهَدَ إِلَيْكَ لَفَعَلَ ، بَلْ نَهَاكَ عَنْ
الْفَرِطَةِ فِي الْبِلَادِ .

إِنَّ عَمُودَ الدِّينِ لَا يُقَامُ بِالنِّسَاءِ إِنْ مَالَ ، وَلَا يُرَأْبُ بِهِنَّ إِنْ صُدِعَ ، حُمَادِيَاثُ
النِّسَاءِ : غَضُّ الْأَطْرَافِ ، وَخَفُّ الْأَعْطَافِ ، وَقَصْرُ الْوَهَاةِ ، وَضَمُّ الدُّيُولِ .
مَا كُنْتُ قَائِلَةً لَوْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) عَارِضَكَ بِبَعْضِ الْقَلَوَاتِ ، نَاصَّةً قُلُوصاً مِنْ
مَنْهَلٍ إِلَى آخَرٍ ! قَدْ هَتَكَتِ صِدَاقَتَهُ ، وَتَرَكْتَ حُرْمَتَهُ وَعُهْدَتَهُ ؟ ! إِنَّ بَعِينَ اللَّهِ
مَهْوَاكَ ، وَعَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) تَرْدِينَ .

وَاللَّهُ لَوْ سِرْتُ مَسِيرَكَ هَذَا ثُمَّ قِيلَ لِي : أُدْخِلِي الْفِرْدَوْسَ ، لَأَسْتَحْيَيْتُ أَنْ أَلْقَى
مُحَمَّدًا (ص) هَاتِكَةً حِجَاباً قَدْ سَتَرَهُ عَلَيَّ . إِجْعَلِي حِصْنَكَ بَيْتَكَ ، وَقَاعَةَ الْبَيْتِ
قَبْرَكَ ، حَتَّى تَلْقَيْنَهُ ، وَأَنْتِ عَلَى ذَلِكَ أَطْوَعُ مَا تَكُونِينَ لِلَّهِ مَا لَزِمْتِهِ ، وَأَنْصُرُ مَا
تَكُونِينَ لِلدِّينِ مَا جَلَسْتَ عَنْهُ .

فَقَالَتْ لَهَا عَائِشَةُ : مَا أَعْرَفَنِي بِوَعْظِكَ ، وَأَقْبَلَنِي لِنُصْحِكَ ! وَلِنَعْمِ الْمَسِيرِ مَسِيرٌ
فَزِعْتُ إِلَيْهِ ، وَأَنَا بَيْنَ سَائِرَةٍ أَوْ مُتَأَخِّرَةٍ ، فَإِنْ أَقْعُدَ فَعَنْ غَيْرِ حَرْجٍ ، وَإِنْ أَسِرَ فَإِلَى مَا
لَا بُدَّ مِنَ الْإِزْدِيَادِ مِنْهُ¹ .

1 . الجمل : ص 236 ، الاحتجاج : ج 1 ص 391 ح 82 عن الإمام الصادق (عليه السلام) ، معاني
الأخبار : ص 375 ح 1 عن أبي الأحنس الأرحبي ؛ الإمامة والسياسة : ج 1 ص 76 ، العقد الفريد : ج 3
ص 316 ، شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 219 وفي الأربعة الأخيرة «أُتِيَتْ بِهَا إِلَى عَائِشَةَ» و ص 220
وكلها نحوه وراجع الاختصاص : ص 116 وتاريخ يعقوبي : ج 2 ص 180 .

Ümmü Seleme Ayşe'nin yanına varınca şunları söyledi:

Doğrusu sen Resulullah'ın (s.a.a), ümmeti arasındaki kapısıydın; hicabın onun saygınlığı esasına dayalıdır. Kurân senin eteğini toplamıştır. Öyleyse onu yayma; Kurân seni dokunulmaz kıldı, o halde iffet perdesini yırtma. Bu ayetten¹ sonra artık Allah'tan kork ve O'ndan sakın!

Resulullah (s.a.a) senin konumunu biliyordu. Eğer sana özel bir sözü olsaydı muhakkak bunu yapardı. Aksine o, seni şehirlerde gezinmekten men etmiştir.

Dinin direği eğildiğinde kadınlarla düzeltilmez ve onda oluşacak yarık kadınlarla doldurulmaz. Kadınların en hummalı gayretleri namahreme karşı bakışları kısmak, kibir ve nefretten sıyrılmak, adımları kısa tutmak ve etekleri toplamaktır.

Eğer Resulullah (s.a.a) seni çöllerde genç develerin sırtında bir pınardan diğerine doğru hareket ederken görseydi ne derdin? Bu durumda sen onun sadakatini yırtmış; hürmetini ve ahdini terk etmiş olmaz mısın? Hiç şüphesiz yaptığın iş Allah'ın huzurundadır ve sen Resulullah'ın (s.a.a) huzuruna çıkacaksın!

Vallahi senin tuttuğun şu yolu gitmem karşılığında bana "Firdavs cennetine gir" denilseydi ben yine de Muhammed'in (s.a.a) bana örttüğü hicap perdesini yırtmaktan hayâ ederdim. Ona kavuşuncaya dek evin kalen, onun köşesi kabrin olsun. Sen bu hâl üzereyken karar verdiğin şeyden daha çok Allah'a itaat etmiş, geri kalacağın işte dine daha çok yardımcı olmuş bulunacaksın.

Bunun üzerine Ayşe ona dedi ki: Vaazınla beni bilgilendirmedin, nasihatini kabul edecek de değilim! Seçtiğim yol ne de güzel bir yoldur. Şimdi, gitmekle oturmak arasındayım; eğer oturur da geri kalırsam bu, zorunluluk ve mecburiyetten değildir; eğer yola çıkacak olursam da ancak devam ettirilmesi gereken bir işi yapmış olurum!²

1-Ahzab, 30-34'e işarettir.

2-*el-Cemel*, s.236; *el-İhticac*, c.1, s.391, h.82, İmam Sadık'tan; *Meani'l-Ahbar*, s.375, h.1, Ebu'l-Ahnes el-Erhabî'den; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.76; *el-İkdü'l-Ferid*, c.3, s.316; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.6, s.219, son dört kaynakta "Ümmü Seleme, Ayşe'ye şöyle yazdı" şeklinde yer almıştır. Ayrıca bkz.; *el-İhtisas*, s.116; *Tarih-i Yakubî*, c.2, s.180.

3/8

رَسَائِلُ عَائِشَةَ إِلَى وَجُوهِ الْبِلَادِ

2114 . تاريخ الطبري : كَتَبَتْ عَائِشَةُ إِلَى رِجَالٍ مِنَ أَهْلِ الْبَصْرَةِ ، وَكَتَبَتْ إِلَى الْأَحْنَفِ بْنِ قَيْسٍ ، وَصَبْرَةَ بْنِ شَيْمَانَ ، وَأَمْثَالِهِمْ مِنَ الْوُجُوهِ ، وَمَضَتْ حَتَّى إِذَا كَانَتْ بِالْحَقْفِيرِ¹ انْتَهَرَتْ الْجَوَابَ بِالْحَبْرِ² .

2115 . الكامل في التاريخ : كَتَبَتْ عَائِشَةُ إِلَى أَهْلِ الْكُوفَةِ بِمَا كَانَ مِنْهُمْ ، وَتَأْمُرُهُمْ أَنْ يُنَبِّطُوا النَّاسَ عَنْ عَلِيٍّ ، وَتَحْتُمُهُمْ عَلَى طَلَبِ قَتْلَةِ عُثْمَانَ ، وَكَتَبَتْ إِلَى أَهْلِ الْيَمَامَةِ وَإِلَى أَهْلِ الْمَدِينَةِ بِمَا كَانَ مِنْهُمْ أَيْضًا³ .

2116 . تاريخ الطبري عن مجالد بن سعيد : لَمَّا قَدِمَتْ عَائِشَةُ الْبَصْرَةَ كَتَبَتْ إِلَى زَيْدِ بْنِ صَوْحَانَ : مِنْ عَائِشَةَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ حَبِيبَةِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) إِلَى ابْنِهَا الْخَالِصِ زَيْدِ بْنِ صَوْحَانَ ، أَمَّا بَعْدُ : فَإِذَا أَتَاكَ كِتَابِي هَذَا فَأَقْدَمْ ، فَأَنْصُرْنَا عَلَى أَمْرِنَا هَذَا ؛ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَحَذِّلِ النَّاسَ عَنْ عَلِيٍّ .

فَكَتَبَتْ إِلَيْهَا : مِنْ زَيْدِ بْنِ صَوْحَانَ إِلَى عَائِشَةَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ حَبِيبَةِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) ، أَمَّا بَعْدُ : فَأَنَا ابْنُكَ الْخَالِصُ إِنْ اعْتَزَلْتَ هَذَا الْأَمْرَ ، وَرَجَعْتَ إِلَى بَيْتِكَ ، وَإِلَّا فَأَنَا أَوَّلُ مَنْ نَابَدَكَ .

قَالَ زَيْدُ بْنُ صَوْحَانَ : رَحِمَ اللَّهُ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ ! أُمِرْتُ أَنْ تَلْزَمَ بَيْتَهَا ، وَأَمْرُنَا أَنْ نُقَاتِلَ ، فَتَرَكْتُ مَا أُمِرْتُ بِهِ وَأَمَرْتُنَا بِهِ ، وَصَنَعْتُ مَا أَمْرُنَا بِهِ وَهَتَّنَا عَنْهُ⁴ !

1 . الْحَقْفِيرُ : مَاءٌ لِبَاهِلَةَ ، بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَصْرَةِ أَرْبَعَةُ أَمْيَالٍ مِنْ جِهَةِ مَكَّةَ (راجع معجم البلدان : ج 2 ص 277) .
2 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 461 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 316 وراجع البداية والنهاية : ج 7 ص 232 .
3 . الكامل في التاريخ : ج 2 ص 322 وراجع تاريخ الطبري : ج 4 ص 472 وراجع البداية والنهاية : ج 7 ص 234 .
4 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 476 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 319 ، العقد الفريد : ج 3 ص 317 ، شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 226 عن الحسن البصري ؛ رجال الكشي : ج 1 ص 284 ح 120 ، الجمل : ص 431 والأربعة الأخيرة نحوه وراجع البداية والنهاية : ج 7 ص 234 .

3/8

AYŞE'NİN ŞEHİR BÜYÜKLERİNE
MEKTUPLARI

2114-Tarih-i Taberî: Ayşe, Basra halkından Ahnef b. Kays ve Sabra b. Şeyman gibi önde gelen kişilerine mektup yazıp yola çıktı. Hufeyr'e¹ vardığında burada cevap bekledi.²

2115-el-Kamil fi't-Tarih: Ayşe Kufe halkına onları öven bir mektup yazdı ve Ali'yi (a.s) kendilerinden uzaklaştırmalarını istedi. (Mektubunda) onları Osman'ın katillerini istemeye teşvik ediyordu. Yema-me ve Medine halkına da aynı şekilde onları öven birer mektup yazdı.³

2116-Tarih-i Taberî [Mucalid b. Said'den]: Ayşe Basra'ya varınca Zeyd b. Suhan'a şu mektubu yazdı:

Ebubekir'in kızı, müminlerin annesi ve Resulullah'ın habibesi Ayşe'den halis oğlu Zeyd b. Suhan'a; mektubum eline geçtiğinde gel ve bu işimizde bize yardım et. Şayet bunu yapmazsan (en azından) insanları Ali'ye yardım etmekten alıkoy.

Bunun üzerine Zeyd ona şöyle yazdı:

Zeyd b. Suhan'dan Ebubekir Sıddık kızı ve Resulullah'ın habibesi Ayşe'ye; bu işten uzak durur ve evine dönersen senin samimi oğlun olurum; aksi takdirde karşına çıkacak ilk kişi ben olacağım!

Zeyd b. Suhan (daha sonra) dedi ki: Allah müminlerin annesine rahmet etsin! O evinde oturmaya emrolundu, biz de savaşımaya emrolunduk; derken o, kendisine emrolunan şeyi terk etti, bizi de buna emretti; bize emrolunan şeyi o yaptı ve bizi de bundan men etti!⁴

1-Hufeyr, Mekke tarafından Basra'ya dört mil uzaklıktaki Bahile bölgesinde yer alan bir kuyudur. (*Mucemu'l-Buldan*, c.2, s.277).

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.461; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.316. Ayrıca bkz: *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.232.

3-*el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.322. Ayrıca bkz: *Tarih-i Taberî*, c.4, s.472, mektubun tam metnini de getirmiştir; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.234.

4-Tarih-i Taberî, c.4, s.476; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.319; *el-İkdü'l-Ferid*, c.3, s.317; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.6, s.226, Hasan el-Basrî'den; *Rical-ı Keşşî*, c.1, s.284, h.120; *el-Cemel*, s.431. Ayrıca bkz: *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.234.

3/9

تَأْهَبُ عَائِشَةُ لِلْخُرُوجِ

2117 . الجمل : لَمَّا رَأَتْ عَائِشَةُ اجْتِمَاعَ مَنْ اجْتَمَعَ إِلَيْهَا بِمَكَّةَ عَلَى مُخَالَفَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، وَالْمَبَايَنَةِ لَهُ وَالطَّاعَةِ لَهَا فِي حَرْبِهِ تَأَهَّبَتْ لِلْخُرُوجِ .
وَكَانَتْ فِي كُلِّ يَوْمٍ تُقِيمُ مُنَادِيَهَا يُنَادِي بِالتَّأَهُبِ لِلْمَسِيرِ ، وَكَانَ الْمُنَادِي يُنَادِي وَيَقُولُ : مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْمَسِيرَ فَلْيَسِرْ ؛ فَإِنَّ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ سَائِرَةٌ إِلَى الْبَصْرَةِ تَطْلُبُ بِدَمِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ الْمَظْلُومِ¹ .
2118 . تاريخ الطبري عن محمد وطلحة : نَادَى الْمُنَادِي : إِنَّ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ وَطَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ شَاخِصُونَ إِلَى الْبَصْرَةِ ، فَمَنْ كَانَ يُرِيدُ إِعْزَازَ الْإِسْلَامِ ، وَقِتَالَ الْمُجَلِّينَ ، وَالطَّلَبَ بِثَارِ عُثْمَانَ ، وَلَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ مَرْكَبٌ ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ جِهَازٌ ؛ فَهَذَا جِهَازٌ ، وَهَذِهِ نَفَقَةٌ² .

3/10

اسْتِرْجَاعُ عَائِشَةَ لَمَّا سَمِعَتْ بِاسْمِ جَمَلِهَا

2119 . شرح نهج البلاغة : لَمَّا عَزَمَتْ عَائِشَةُ عَلَى الْخُرُوجِ إِلَى الْبَصْرَةِ طَلَبُوا لَهَا بَعِيرًا أُيِّدًا حِمْلًا هَوْدَجَهَا ، فَجَاءَهُمْ يَعْلَى بْنُ أُمَيَّةَ بِبَعِيرِهِ الْمُسَمَّى عَسْكَرًا ؛ وَكَانَ عَظِيمَ الْخَلْقِ شَدِيدًا ، فَلَمَّا رَأَتْهُ أَعْجَبَهَا ، وَأَنْشَأَ الْحِمَالُ يُحَدِّثُهَا بِقُوَّتِهِ وَشِدَّتِهِ ، وَيَقُولُ فِي أَثْنَاءِ كَلَامِهِ : عَسْكَرٌ . فَلَمَّا سَمِعَتْ هَذِهِ اللَّفْظَةَ اسْتَرْجَعَتْ وَقَالَتْ : رُدُّوهُ لَا حَاجَةَ لِي فِيهِ ، وَذَكَرْتُ حَيْثُ سُئِلْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ذَكَرَ لَهَا هَذَا الْإِسْمَ ، وَهَمَّاهَا عَنْ رُكُوبِهِ ، وَأَمَرَتْ أَنْ يُطْلَبَ لَهَا غَيْرُهُ ، فَلَمْ يَوْجَدْ لَهَا مَا يُشَبِّهُهُ ، فَغَيَّرَ لَهَا بِجَلَالِ غَيْرِ جَلَالِهِ وَقِيلَ لَهَا : قَدْ أَصَبْنَا لَكَ أَعْظَمَ مِنْهُ خَلْقًا ، وَأَشَدَّ قُوَّةً ، وَأَتَيْتَ بِهِ فَرَضِيَّتَ³ .

1 . الجمل : ص 233 وراجع شرح الأخبار : ج 1 ص 401 ح 351 .

2 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 451 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 314 .

3 . شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 224 ؛ بحار الأنوار : ج 32 ص 138 ح 112 .

3/9

AYŞE'NİN AYAKLANMAYA HAZIRLANMASI

2117-el-Cemel: Ayşe, Emirülmüminin'den ayrılarak ona muhalefet etmek için Mekke'ye toplananları ve bu savaşta kendisine itaat etmeye hazır olduklarını görünce kıyam için hazırlıklara başladı.

Ayşe'nin tellalı halkı her gün yolculuk için hazır olmaya çağırıyor, insanlara şöyle sesleniyordu: Kim yola çıkacaksa artık hareket etsin. Zira müminlerin annesi, mazlum Osman b. Affan'ın kanını talep etmek için Basra'ya doğru yola çıkmış bulunmaktadır!¹

2118-Tarih-i Taberî [Muhammed ve Talha'dan]: Münadi şöyle seslendi: Müminlerin annesi ve Talha ile Zübeyr Basra'ya doğru yola çıkmış bulunmaktadır. İslam'ı onurlandırmak ve (halifenin kanını) helal sayanlara karşı savaşarak Osman'ın kanının (intikamını) almak isteyip de merkebi ve savaş teçhizatı olmayan kim varsa (bize gelsin)! İşte teçhizat ve işte harçları!²

3/10

AYŞE VE DEVESİNİN ADINI DUYDUĞUNDA YAPTIĞI İSTİRCA³

2119-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Ayşe, ayaklanmak üzere Basra'ya doğru gitmeye karar verince onun tahtirevanını taşıyacak güçlü bir deve istediler. Bunun üzerine Ye'la b. Munye Asker isimindeki devesini getirdi. Ayşe, kocaman ve iri yapılı bu deveyi görür görmez beğendi. Derken deveci, onun gücünden ve direncinden söz etmeye başladı. Sözünün arasında "Asker" diyordu. Ayşe bu kelimeyi duyunca istirca ederek "Geri çevirin, benim buna ihtiyacım yok!" dedi. Bunun sebebi kendisine sorulduğunda ise Resulullah'ın (s.a.a) daha önce bu ismi dile getirdiğini ve kendisini bu deveye binmekten men ettiğini söyledi. Onun yerine başka bir deve getirilmesini emretti. Fakat ona benzer başka bir deve yoktu. Bu yüzden üzerindeki örtüleri değiştirilerek aynı deve (bir kez daha) ona getirildi ve ona "Sana daha iri yapılı ve güçlü bir deve getirdik!" denildi. Ayşe de kendisine verilen bu deveye razı oldu.⁴

1-el-Cemel, s.233. Ayrıca bkz: Şerhu'l-Ahbar, c.1, s.401, h.351.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.451; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.314.

3-İstirca, musibet anında "İnna lillah ve inna ileyhi raciun" demektir. Çev.

4-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.224; Biharul-Envar, c.32, s.138, h.112.

3/11

إِسْتِرْجَاعُ عَائِشَةَ لَمَّا وَصَلَتْ إِلَى مَاءِ الْحَوَّابِ

2120 . تاريخ اليعقوبي : مَرَّ الْقَوْمُ فِي اللَّيْلِ بِمَاءٍ يُقَالُ لَهُ : مَاءُ الْحَوَّابِ ، فَنَبَّحَتْهُمْ كِلَابُهُ ، فَقَالَتْ عَائِشَةُ : مَا هَذَا الْمَاءُ ؟ قَالَ بَعْضُهُمْ : مَاءُ الْحَوَّابِ .

قَالَتْ : إِنَّا لِلَّهِ ِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ! زُذُونِي زُذُونِي ! هَذَا الْمَاءُ الَّذِي قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ : «لَا تَكُونِي الَّتِي تَنْبَحُكِ كِلَابُ الْحَوَّابِ» .

فَأَتَاهَا الْقَوْمُ بِأَرْبَعِينَ رَجُلًا ، فَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ أَنَّهُ لَيْسَ بِمَاءِ الْحَوَّابِ!!¹

2121 . شرح نهج البلاغة عن ابن عباس وعامر الشعبي وحبيب بن عمير : لَمَّا خَرَجَتْ عَائِشَةُ وَطَلَحَةُ وَالزُّبَيْرُ مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْبَصْرَةِ ، طَرَقَتْ مَاءَ الْحَوَّابِ . وَهُوَ مَاءٌ لِبَنِي عَامِرِ بْنِ صَعَصَعَةَ . فَنَبَّحَتْهُمْ الْكِلَابُ ، فَتَفَرَّتْ صِعَابٌ إِلَيْهِمْ . فَقَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ : لَعَنَ اللَّهُ الْحَوَّابَ ؛ فَمَا أَكْثَرَ كِلَابَهَا ! فَلَمَّا سَمِعَتْ عَائِشَةُ ذِكْرَ الْحَوَّابِ ، قَالَتْ : أ هَذَا مَاءُ الْحَوَّابِ ؟

قَالُوا : نَعَمْ ، فَقَالَتْ : زُذُونِي زُذُونِي ، فَسَأَلُوهَا مَا شَأْنُهَا ؟ مَا بَدَأَ لَهَا ؟

فَقَالَتْ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : «كَأَنِّي بِكِلاِبِ مَاءٍ يُدْعَى الْحَوَّابَ ، قَدْ نَبَحَتْ بَعْضَ نِسَائِي» ثُمَّ قَالَ لِي : «إِيَّاكِ يَا حُمَيْرَاءُ أَنْ تَكُونِيهَا !» .

فَقَالَ لَهَا الزُّبَيْرُ : مَهْلًا يَرْحَمُكَ اللَّهُ ؛ فَإِنَّا قَدْ جُزْنَا مَاءَ الْحَوَّابِ بِفِرَاسِخٍ كَثِيرَةٍ .

فَقَالَتْ : أ عِنْدَكَ مَنْ يَشْهَدُ بِأَنَّ هَذِهِ الْكِلَابَ النَّابِحَةَ لَيْسَتْ عَلَى مَاءِ الْحَوَّابِ ؟

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 181 .

3/11

AYŞE VE HAV'EB'E VARDIĞINDA
YAPTIĞI İSTİRCA

2120- Tarih-i Yakubi: Bu topluluk geceleyin "Hav'eb suyu" denilen bir suyun kenarından geçtiği sırada oranın köpekleri kendilerine uladı. Bunun üzerine Ayşe "Bu suyun ismi nedir?" diye sordu. İçlerinden biri "Hav'eb suyu" dedi.

Ayşe dedi: İnnâ lillâh ve inna ileyhi raciun! Geri çevirin beni, geri çevirin beni! Burası, Resulullah'ın (s.a.a) bana "Hav'eb köpeklerinin kendisine uladığı kişi sen olmayasın" buyurduğu suyun ismidir.

Bunun üzerine o kavim, orasının Hav'eb olmadığına dair Allah'a yemin eden kırk şahit getirdiler!!¹

2121-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [İbn-i Abbas, Amir Şa'bî ve Habib b. Umeyr'den]: Ayşe, Talha ve Zübeyr, Mekke'den Basra'ya doğru yola çıktıktan sonra geceleyin Hav'eb suyuna vardılar. [Burası, Amir b. Sa'saa oğullarına ait bir pınardı.] Civardaki köpekler onlara havlamaya başlayınca inatçı develer de böğürmeye başladılar.

İçlerinden biri "Allah Hav'eb'e lanet etsin, ne de çok köpeği var!" diye yakınınca "Hav'eb" kelimesini duyan Ayşe "Bu, Hav'eb suyu mu?" diye sordu. "Evet", dediler. Bunun üzerine Ayşe, (telaşla) "Beni geri çevirin, beni geri çevirin!" dedi.

Ne olduğunu, ne gibi bir hadise gerçekleştiğini sorduklarında ise şunları söyledi: Ben Resulullah'tan duydum; "Sanki ben Hav'eb ismi verilen suyun köpeklerinin kadınlarımdan birine havladığını görür gibiyim!" diyordu. Sonra da bana şöyle dedi: "Sakın o kadın sen olmayasın ey Humeyra!"

Zübeyr: Sakin ol! Allah sana rahmet etsin. Biz, Hav'eb suyundan fersahlarca uzaklaşmış bulunmaktayız, dedi.

Ayşe: Şu uluyan köpeklerin Hav'eb suyu bölgesine ait olmadıklarına dair şahidin var mı? diye sordu.

1-Tarih-i Yakubi, c.2, s.181.

فَلَقَّقَ لَهَا الرُّبَيْرُ وَطَلَحَهُ حَمْسِينَ أَعْرَابِيًّا جَعَلَا لَهُمْ جُعَلًا ، فَحَلَفُوا لَهَا ، وَشَهِدُوا أَنَّ هَذَا الْمَاءَ لَيْسَ بِمَاءِ الْحَوَّابِ ، فَكَانَتْ هَذِهِ أَوَّلُ شَهَادَةِ زورٍ فِي الْإِسْلَامِ !
فَسَارَتْ عَائِشَةُ لِوَجْهِهَا¹ .

2122 . الجمل عن العربي . دليل أصحاب الجمل . : سِرْتُ مَعَهُمْ فَلَا أَمُرُّ عَلَى وادٍ وَلَا مَاءٍ إِلَّا سَأَلُونِي عَنْهُ ، حَتَّى طَرَقْنَا مَاءَ الْحَوَّابِ ، فَتَبَخَّتْنَا كِلَابُهَا ، قَالُوا : أَيُّ مَاءٍ هَذَا ؟ قُلْتُ : مَاءُ الْحَوَّابِ .

قَالَ : فَصَرَحْتَ عَائِشَةَ بِأَعْلَى صَوْتِهَا ، ثُمَّ ضَرَبْتَ عَضْدَ بَعِيرِهَا فَأَنَاحَتْهُ ، ثُمَّ قَالَتْ : أَنَا وَاللَّهِ صَاحِبَةُ كِلَابِ الْحَوَّابِ طُرُوقًا ، رُدُّونِي ! تَقُولُ ذَلِكَ ثَلَاثًا ، فَأَنَاحَتْ وَأَنَاحُوا حَوْلَهَا وَهُمْ عَلَى ذَلِكَ ، وَهِيَ تَأْبَى ، حَتَّى كَانَتْ السَّاعَةُ الَّتِي أَنَاحُوا فِيهَا مِنَ الْعَدِ .
قَالَ : فَجَاءَهَا ابْنُ الرُّبَيْرِ فَقَالَ : النَّجَاءُ النَّجَاءُ ! ! فَقَدْ أَدْرَكَكُمْ وَاللَّهِ عَلَيَّ بَنُ أَبِي طَالِبٍ ! قَالَ : فَارْتَحَلُوا وَشَتَمُونِي ، فَانصَرَفْتُ² .

2123 . رسول الله (صلى الله عليه وآله) . لِنِسَائِهِ . : لَيْتَ شِعْرِي، أَيُّ تُكُنَّ صَاحِبَةُ الْجَمَلِ الْأَدَبِ ، الَّتِي تَنْبَحُهَا كِلَابُ الْحَوَّابِ ، فَيُقْتَلُ عَنْ يَمِينِهَا وَعَنْ يَسَارِهَا قَتْلَى كَثِيرَةٌ ، ثُمَّ تَنْجُو بَعْدَ مَا كَادَتْ ؟ !³

1 . شرح نهج البلاغة : ج 9 ص 310 ، مروج الذهب : ج 2 ص 366 ، الإمامة والسياسة : ج 1 ص 82 ، الفتوح : ج 2 ص 457 كلها نحوه وراجع المناقب للخوارزمي : ص 181 ح 217 .
2 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 457 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 315 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 231 كلاهما نحوه .
3 . معاني الأخبار : ص 305 ح 1 ، الجمل : ص 432 ، شرح الأخبار : ج 1 ص 338 ح 304 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 149 ، تنبيه الخواطر : ج 1 ص 22 وليس فيه «فَيُقْتَلُ عَنْ يَمِينِهَا . . .» ؛ مجمع الزوائد : ج 7 ص 474 ح 12026 ، شرح نهج البلاغة : ج 9 ص 311 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 490 ، الاستيعاب : ج 4 ص 439 ح 3463 كلاهما نحوه ، البداية والنهاية : ج 6 ص 212 وراجع مسند ابن حنبل : ج 9 ص 310 ح 24308 والمستدرک علی الصحیحین : ج 3 ص 130 ح 6413 وصحيح ابن حبان : ج 15 ص 126 ح 6732 والمصنّف لابن أبي شيبة : ج 8 ص 708 ح 15 والمصنّف لعبد الرزّاق : ج 11 ص 365 ح 20753 ومسند أبي يعلى : ج 4 ص 423 ح 4848 وفتح الباري : ج 13 ص 55 وفيه «سنده على شرط الصحيح» .

Bunun üzerine Zübeyr ve Talha elli bedeviye ücret tayin etmek suretiyle Ayşe için yemin ettirdiler. Onlar bu suyun Hav'eb suyu olmadığına dair şahitlik etmişlerdi. Bu, aynı zamanda İslam'daki ilk yalan şahitlikti. Sonra da Ayşe kendi yoluna devam etti.¹

2122-el-Cemel [Cemel ashabının kılavuzu olan Arnî'den]: Ben onlarla birlikte hareket ediyordum. Suyu olan hangi vadiden geçtiysek hepsinin adını bana sordular. Derken bir gece vakti Hav'eb suyuna vardık. Oranın köpekleri bize havlamaya başladı. "Burası hangi su?" diye sordular. Ben de "Hav'eb suyu!" dedim.

Bunun üzerine Ayşe yüksek sesle feryat etti ve devesinin böğrüne vurarak onu yere yatırdı. "Vallahi ben yolu Hav'eb köpeklerine düşen kadını, geri çevirin beni!" dedi. Bu sözü üç defa tekrar etti. Sonra da devesini yere yatırdı. Diğerleri de develerini Ayşe'nin devesinin etrafında yatırdılar. Onlar kendi görüşleri üzerinde ısrarlıydılar; Ayşe ise bundan çekiniyordu. Böylece develerini yatırdıkları saatten ertesi güne kadar burada kaldılar.

Sonra İbn-i Zübeyr Ayşe'nin yanına gelerek "Kendinizi kurtarın, kendinizi kurtarın! Vallahi, Ali b. Ebu Talib size varmak üzeredir!" dedi.

Ravi der ki: Bunun üzerine onlar hareket ettiler ve bana sövdüler. Ben de geri döndüm!²

2123-Resulullah (s.a.a) [Kadınlarına hitaben]: Keşke bilseydim; sizden hanginiz yüzü bol kürklü deveye binecek; Hav'eb köpekleri kendisine havlayacak, onun sağında ve solunda birçokları öldürülecek ve iş sona yaklaştığında kurtulacak?!³

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.310; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.366; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.82; el-Fütuh, c.2, s.457. Ayrıca bkz: el-Menakıb, Harezmi, s.181, h.217.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.457; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.315; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.231.

3-Meani'l-Ahbar, s.305, h.1; el-Cemel, s.432; Şerhu'l-Ahbar, c.1, s.338, h.304; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.149; Tenbihu'l-Havâtir, c.1, s.22, "onun sağında ve solunda birçokları öldürülecek..." bölümü yer almamıştır; Mecmau'z-Zevaid, c.7, s.474, h.12026; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.311; Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.490; el-İstîab, c.4, s.439, h.3463; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.6, s.212. Ayrıca bkz: Müsned-i İbn-i Hanbel, c.9, s.310, h.24308; el-Müstedrek ala's-Sahihayn, c.3, s.130, h.6413; Sahih-i İbn-i Habbân, c.15, s.126, h.6732; el-Musannef, İbn-i Ebi Şeybe, c.8, s.708, h.15; el-Musannef, Abdurrezzak, c.11, s.365, h.20753; Müsned-i Ebi Ye'la, c.4, s.423, h.4848; Fethu'l-Bari, c.13, s.55, "senedi sahih olma şartıyla" ilavesi ile.

2124 . المستدرك على الصحيحين عن أم سلمة : ذَكَرَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) خُرُوجَ بَعْضِ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ ، فَضَحِكَتْ عَائِشَةُ ، فَقَالَ : أَنْظِرِي يَا حُمَيْرَاءُ أَنْ لَا تَكُونِي أَنْتِ ! ثُمَّ التَّقَتْ إِلَى عَلِيٍّ فَقَالَ : إِنْ وَلَيْتَ مِنْ أَمْرِهَا شَيْئاً فَارْقُقِي بِهَا¹ .

تَعْلِيْقُ :

قال ناصر الدين الألباني² في كتاب سلسلة الأحاديث الصحيحة . بعد ذكر حديث كلاب الحوَّاب . : إِنَّ الْحَدِيثَ صَحِيحَ الْإِسْنَادِ ، وَلَا إِشْكَالَ فِي مَتْنِهِ . . . فَإِنَّ غَايَةَ مَا فِيهِ أَنَّ عَائِشَةَ لَمَّا عَلِمَتْ بِالْحَوَّابِ كَانَ عَلَيْهَا أَنْ تَرْجِعَ ، وَالْحَدِيثَ يَدُلُّ أَنَّهَا لَمْ تَرْجِعْ ! وَهَذَا مِمَّا لَا يَلِيْقُ أَنْ يُنْسَبَ لِأُمِّ الْمُؤْمِنِينَ .

وجوابنا على ذلك : أَنَّهُ لَيْسَ كُلُّ مَا يَقَعُ مِنَ الْكُتْمَلِ يَكُونُ لَائِقاً بِهِمْ ؛ إِذْ لَا عَصْمَةَ إِلَّا لِلَّهِ وَحْدَهُ . وَالسَّيِّئُ لَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَغَالِي فِيْمَنْ يَحْتَرِمُهُ حَتَّى يَرْفَعَهُ إِلَى مَصَافِّ الْأَنْمَةِ الشَّيْعَةِ الْمُعْصُومِينَ ! وَلَا نَشْكُ أَنَّ خُرُوجَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ كَانَ خَطَأً مِنْ أَصْلِهِ ، وَلِذَلِكَ هَمَّتْ بِالرَّجُوعِ حِينَ عَلِمَتْ بِتَحَقُّقِ نَبْوَةِ النَّبِيِّ (ص) عِنْدَ الْحَوَّابِ ، وَلَكِنَّ الزَّبِيرَ أَقْنَعَهَا بِتَرْكِ الرَّجُوعِ بِقَوْلِهِ : عَسَى اللَّهُ أَنْ يُصْلِحَ بَيْنَ بَيْنِ النَّاسِ . وَلَا نَشْكُ أَنَّهُ كَانَ مَخْطِئاً فِي ذَلِكَ أَيْضاً .

والعقل يقطع بأنَّه لَا مَنَاصَ مِنَ الْقَوْلِ بِتَخْطِئَةِ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ الْمُتَقَاتِلَتَيْنِ اللَّتَيْنِ وَقَعَ فِيهِمَا مِثَالُ الْقَتْلِ ، وَلَا شَكَّ أَنَّ عَائِشَةَ هِيَ الْمَخْطِئَةُ لِأَسْبَابٍ كَثِيرَةٍ وَأَدَلَّةٍ وَاضِحَةٍ ، وَمِنْهَا : نَدْمُهَا عَلَى خُرُوجِهَا ، وَذَلِكَ هُوَ اللَّاتِقُ بِفَضْلِهَا وَكَمَالِهَا ، وَذَلِكَ مِمَّا يَدُلُّ عَلَى أَنَّ خَطَأَهَا مِنَ الْخَطَأِ الْمَغْفُورِ ، بَلِ الْمَاجُورِ !³

1 . المستدرك على الصحيحين : ج3 ص129 ح4610 ، دلائل النبوة للبيهقي : ج6 ص411 ، البداية والنهاية : ج6 ص212 ، المحاسن والمساوئ : ص49 ، المناقب للخوارزمي : ص176 ح213 ؛ الجمل : ص431 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج3 ص148 والأربعة الأخيرة عن سالم بن أبي الجعد ، شرح الأخبار : ج1 ص338 ح305 نحوه .

2 . الشيخ ناصر الدين الألباني المالكي ، من أشدَّ المحدثين السلفيين تعصباً ، وهو مشهور بتوجيه أفعال الصحابة والطلعن على الشيعة ، بحيث يمكن القول بأنَّ قبوله لحديث كهذا دالٌّ على اتِّفَاقِ جَمِيعِ الْمُسْلِمِينَ عَلَيْهِ .

3 . سلسلة الأحاديث الصحيحة : ج1 ص775 .

2124-el-Müstedrek ala's-Sahihayn [Ümmü Seleme'den]: Peygamber (s.a.a) müminlerin annelerinden birinin ayaklanacağından söz edince Ayşe güldü. Bunun üzerine, "Ey Humeyra! Dikkat et ki o, sen olmayasın!" dedi.

Daha sonra Ali'ye dönerek şöyle buyurdu: Eğer onun işi sana kalırsa, kendisine yumuşak davran.¹

Açıklama:

Nasiruddin el-Elbanî,² *Silsiletu'l-Ahadisi's-Sahihah* adlı kitabında Hav'eb köpekleriyle ilgili hadisi zikrettikten sonra şöyle der:

Doğrusu, bu hadisin senedi sahihtir ve metninde hiçbir sorun yoktur... En fazla şu şöylenebilir ki; Ayşe, oranın Hav'eb olduğunu bildiğinde dönmesi gerekirdi. Fakat hadis, onun dönmediğine delalet etmektedir! Bu ise müminlerin annesine isnat edilmesi yakışmayan bir şeydir.

Buna cevabımız şudur: Kâmil insanlardan vuku bulan her hareket "onların şanına layık olacaktır" diye bir şey söz konusu değildir. Zira masumiyet sadece Allah'a aittir. Bir Sünnî'ye, saygı duyduğu kişiler hakkında taşkınlık etmesi ve onları masum Şia imamlarının konumuna yükseltmesi yakışmaz! Müminlerin annesinin kıyam etmesinin temelden hata olduğunda hiç şüphemiz yoktur. Bu yüzden Peygamberin (s.a.a) Hav'eb hakkındaki haberinin gerçekleştiğini anlayınca geri dönmeye karar verdi. Ancak Zübeyr, "Ümit ederiz ki Allah senin vesilenle halkın arasını düzelterektedir!" diyerek onu dönmemesi gerektiği konusunda ikna etti. Bu konuda Zübeyr'in de hatalı olduğunda hiç şüphemiz yoktur.

Akıl, yüzlerce kişinin öldürüldüğü bir savaşta çarpışan iki taraftan birinin muhakkak hatalı olduğu konusunda hiçbir kaçış yolu bulunmadığına hükmetmektedir. Ayşe'nin hatalı olduğu hususunda hiç kuşku yoktur. Bunun birçok sebepleri ve apaçık delilleri vardır. Min cümle: O, kıyam ettiği için pişman olmuştur. Onun fazilet ve kemaline yakışan da budur. Bu, onun hatasının bağışlanmış ve hatta karşılığında sevap verilmiş bir hata olduğuna delalet etmektedir!³

1-el-Müstedrek ala's-Sahihayn, c.3, s.129, h.4610; *Delailu'n-Nübuve*, Beyhakî, c.6, s.411; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.6, s.212; *el-Mahasin ve'l-Mesavi*, s.49; *el-Menakıb*, Harezmi, s.176, h.213; *el-Cemel*, s.431; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.148, son dört kaynakta Salim b. Ebu Câd'den; *Şerhu'l-Ahbar*, c.1, s.338, h.305.

2-Şeyh Nasiruddin el-Elbanî, Malikî mezhebine mensup oldukça mutaassıp selefi muhaddislerden biridir. Sahabenin hareketlerini güzel göstermeye çalışması ve Şia'yı kötülemesi ile meşhurdur. Buna rağmen böyle bir hadisi kabul etmiş olması, tüm Müslümanların bu konu üzerindeki ittifakına başlıca delil olduğu şöylenebilir.

3-Silsiletu'l-Ahadisi's-Sahihah, c.1, s.775.

أقول : إننا نقلنا هذا الكلام للاستدلال على اتفاق الشيعة والسنة على خطأ عائشة في إشعال معركة الجمل ، بحيث إن شخصاً مثل الألباني قبل بهذا الأمر وسلم به ! ولا يخفى ما في تبريراته لهذا الخطأ من قبل عائشة .

3/12

مناقشات عائشة وسعيد

2125 . الإمامة والسياسة : لَمَّا نَزَلَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ وَعَائِشَةُ بِأَوْطَاسٍ مِنْ أَرْضِ خَيْبَرَ ، أَقْبَلَ عَلَيْهِمْ سَعِيدُ بْنُ الْعَاصِي عَلَى نَجِيبٍ لَهُ ، فَأَشْرَفَ عَلَى النَّاسِ وَمَعَهُ الْمَغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ ، فَتَنَزَلَ وَتَوَكَّأَ عَلَى قَوْسٍ لَهُ سَوْدَاءَ ، فَأَتَى عَائِشَةَ .

فَقَالَ لَهَا : أَيْنَ تُرِيدِينَ يَا أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ ؟ قَالَتْ : أُرِيدُ الْبَصْرَةَ .

قَالَ : وَمَا تَصْنَعِينَ بِالْبَصْرَةِ ؟ قَالَتْ : أَطْلُبُ بَدَمَ عُثْمَانَ .

قَالَ : فَهَؤُلَاءِ قَتَلُوا عُثْمَانَ مَعَكَ !

ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى مِرْوَانَ فَقَالَ لَهُ : وَأَنْتِ أَيْنَ تُرِيدُ أَيْضاً ؟ قَالَتْ : الْبَصْرَةَ .

قَالَ : وَمَا تَصْنَعِينَ بِهَا ؟ قَالَتْ : أَطْلُبُ قَتْلَ عُثْمَانَ .

قَالَ : فَهَؤُلَاءِ قَتَلُوا عُثْمَانَ مَعَكَ ! إِنَّ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ قَتَلَا عُثْمَانَ «طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ» ، وَهُمَا يُرِيدَانِ الْأَمْرَ لِأَنفُسِهِمَا ، فَلَمَّا غَلَبَا عَلَيْهِ قَالَا : نَغْسِلُ الدَّمَ بِالدَّمِ ، وَالْحَوْبَةَ بِالتَّوْبَةِ .

ثُمَّ قَالَ الْمَغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ : أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنْ كُنْتُمْ إِذَا خَرَجْتُمْ مَعَ أَمِّكُمْ ; فَارْجِعُوا بِهَا خَيْرًا لَكُمْ ، وَإِنْ كُنْتُمْ غَضِبْتُمْ لِعُثْمَانَ ; فَرُؤُوسَاؤُكُمْ قَتَلُوا عُثْمَانَ ، وَإِنْ كُنْتُمْ نَقَمْتُمْ عَلَى عَلِيٍّ شَيْئًا ; فَبَيِّنُوا مَا نَقَمْتُمْ عَلَيْهِ ، أَنْشُدْكُمْ اللَّهُ فِتْنَتَيْنِ فِي عَامٍ وَاحِدٍ .

فَأَبَوْا إِلَّا أَنْ يَحْمِضُوا بِالنَّاسِ ، فَلَحِقَ سَعِيدُ بْنُ الْعَاصِي بِالْيَمَنِ ، وَلَحِقَ الْمَغِيرَةُ بِالطَّائِفِ ، فَلَمْ يَشْهَدْ شَيْئًا مِنْ حُرُوبِ الْجَمَلِ وَلَا صِفِّينَ¹ .

1 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 82 وراجع الكامل في التاريخ : ج 2 ص 315 .

Yazar (Muhammed Reyşehrî) der ki: Bu sözü, Cemel Savaşı'nın ateşini yakmada Ayşe'nin hatalı olduğu konusunda Şia ile Ehlisünnet'in ittifak içinde olduğuna delil olsun diye naklettik. Nitekim el-Elbanî gibi biri de bunu kabul etmiş, (gerçekler karşısında) teslim olmuştur! Tüm bunlara rağmen Ayşe'nin hatasını haklı gösterme çabaları da dikkatlerden kaçmamıştır.

3/12

AYŞE İLE SAİD ARASINDA GEÇEN MÜNAKAŞA

2125-el-İmame ve's-Siyase: Talha, Zübeyr ve Ayşe, Hayber topraklarında yer alan Evtas bölgesinde kamp kurunca Said b. As, atılgan ve güçlü devesine binerek Mugayre b. Şûbe'yle birlikte onları karşılamaya gitti. (Oraya vardığında) Said, siyah yayına dayanarak aşağı indi ve Ayşe'nin yanına geleerek "Nereye gitmek istiyorsun, ey müminlerin annesi?" diye sordu. (Sonra da aralarında şu konuşmalar geçti):

Ayşe: Basra'ya gitmek istiyorum.

Said: Basra'da ne yapacaksın?

Ayşe: Osman'ın kanını isteyeceğim!

Said: İşte, Osman'ın katilleri senin yanındakiler!

Said, daha sonra Mervan'a dönerek "Sen nereye gitmek istiyorsun?" diye sordu.

Mervan: Basra'ya.

Said: Orada ne yapacaksın?

Mervan: Osman'ın katillerini isteyeceğim!

Said: İşte, Osman'ın katilleri senin yanındakiler! Osman'ı bu iki kişi öldürdü; Talha ve Zübeyr! Bu ikisi hükümeti kendileri için istiyorlardı. Osman'a galip geldiklerinde "Kanı kanla, günahı tövbeyle yıkayacağız!" demişlerdi.

Daha sonra Mugayre b. Şûbe dedi ki: Ey insanlar! Eğer annenizle birlikte olasınız diye çıktıysanız onu geri çevirin; bu, sizin için daha hayırlıdır. Eğer Osman için kızdıysanız bilmelisiniz ki Osman'ı öldüren kendi komutanlarıdır. Eğer Ali'den bir şeyin intikamını almak istiyorsanız, onu da açıklayın. Allah aşkına, bir yılda iki fitne çıkarmayın!

Ancak onlar halkı (Basra'ya doğru) hareket ettirmekten başka bir işe yanaşmadılar. Böylece Said b. As Yemen'e, Mugayre b. Şûbe de Taif'e gitti. Bu ikisi Cemel ve Sıffin savaşlarında bulunmadılar.¹

1-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.82. Ayrıca bkz: el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.315.

الفصل الرابع

تأهب الإمام لمواجهة الناكثين

4/1

استشارة الإمام أصحابه فيهم

كان معاوية قد أخضع الشام لسلطته عدّة سنين ، بيد مبسوطه وهيمنة قيصريّة ، ولم يردعه أحد من الخلفاء الماضين عن أعماله قطّ . وكان يعرف أمير المؤمنين (عليه السلام) حق معرفته ، ويعلم علم اليقين أنّه لا يتساهل معه أبداً . فامتنع عن بيعته ، ورفع قميص عثمان ، ونادى بالتأر له مستغلاً جهل الشاميين ، وتأهب للحرب¹ . فتجهّز الإمام (ع) لقمع هذا الباغي ، وعيّن الأمراء على الجيش ، وكتب إلى عمّاله في مصر ، والكوفة ، والبصرة يستظهرهم بإرسال القوّات اللازمة .

وبينا كان يعدّ العدّة لذلك بلغه تواطؤ طلحة والزبير وعائشة في مكّة ، وإثارتهم للفتنة ، وتحركهم صوب البصرة² ، فرأى (عليه السلام) أنّ إخماد هذه الفتنة أولى ، لذلك دعا وجهاء أصحابه واستطلع آراءهم .

ويستوقفنا حقّاً أسلوب هذا الحوار ، وآراء أصحابه ، وموقفه الحاسم (ع) من قمع البغاة ، وقد اشترك في الحوار المذكور : عبد الله بن عبّاس ، ومحمّد بن أبي بكر ، وعمّار بن ياسر ، وسهل بن حنيف ، واقترح عبد الله بن عبّاس عليه أن يأخذ معه أمّ سلمة أيضاً ، فرفض صلوات الله عليه ذلك ، وقال : «فإني لا أرى إخراجها من بيتها كما رأى الرّجلان إخراج عائشة»³ . ولم ذاك ؟ ذاك لأنّه (ع) لم يفكر إلّا بالحقّ ، لا بالنصر كيفما كان .

1 . راجع : ص 333 (استعداد الإمام لحرب معاوية قبل حرب الجمل) .

2 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 455 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 312 و ص 323 .

3 . الجمل : ص 239 .

DÖRDÜNCÜ FASIL

İMAM'IN NAKİSİNLE SAVAŞA HAZIRLANMASI

4/1

ASHABI İLE NAKİSİN HAKKINDA İSTİŞARELERİ

Muaviye, yıllardan beri Kayserler gibi önü açık bir şekilde Şam'a otoritesini kurmuştu. Önceki halifelerden hiçbiri onun tasarruflarına asla engel olmamıştı. O, Emirülmüminin'i çok iyi tanıyordu ve kendisine tolerans göstermeyeceğini kesin olarak bilmekteydi. Bu yüzden ona biat etmekten kaçındı. Şamlıların cehaletinden faydalanarak Osman'ın gömleğini bayrak edindi ve onun intikamını haykırarak savaş hazırlıklarına başladı.¹ İmam ise bu azgın kişiyi bastırmak için harekete geçerek ordu komutanlarını belirledi. Mısır, Kufe ve Basra'daki valilerine mektup yazarak gerekli güçleri göndermelerini ve kendisini bu yönde desteklemelerini istedi.

Muaviye'ye karşı kuvvet toplamakla meşgul olduğu sırada Talha, Zübeyr ve Ayşe'nin Mekke'deki planları ve fitne çıkarmak için Basra'ya doğru harekete geçtikleri haberi İmam'a ulaştı.²

Bu fitne ateşini söndürmenin daha önemli olduğunu düşündü ve bu yüzden ashabının ileri gelenlerini toplayıp onların da görüşlerini aldı.

Bu görüşmedeki üslup, ashabının görüşleri ve İmam'ın (a.s) azgınlar karşısındaki kritik duruşu, bizi gerçeğe karşı karşıya getirmektedir. Söz konusu bu görüşmeye Abdullah b. Abbas, Muhammed b. Ebubekir, Ammar b. Yasir ve Sehl b. Huneyf katıldı. Abdullah b. Abbas, ona Ümmü Seleme'yi de yanına almasını önerdi. Ancak İmam (a.s) bunu reddederek "O iki kişinin Ayşe'yi evinden çıkardıkları gibi benim de onu evinden çıkarmam uygun olmaz!"³ dedi. Zira İmam (a.s), zafer kazanmayı değil, sadece hakkı düşünüyordu.

1-Bkz: *İmam Ali Ansiklopedisi*, c.6, h.2376.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.455; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.312 ve s.323.

3-el-Cemel, s.239.

2126 . تاريخ الطبري عن محمد وطلحة : كَتَبَ [عَلِيٌّ (عليه السلام)] إِلَى قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ أَنْ يَنْدُبَ النَّاسَ إِلَى الشَّامِ ، وَإِلَى عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ ، وَإِلَى أَبِي مُوسَى مِثْلَ ذَلِكَ ، وَأَقْبَلَ عَلَى التَّهَيُّؤِ وَالتَّجَهُّزِ ، وَخَطَبَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ ، فَدَعَاهُمْ إِلَى النُّهُوضِ فِي قِتَالِ أَهْلِ الْفُرْقَةِ وَقَالَ : . . . انْهَضُوا إِلَى هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ الَّذِينَ يُرِيدُونَ يَفْرِقُونَ جَمَاعَتَكُمْ ؛ لَعَلَّ اللَّهَ يُصْلِحَ بَيْنَكُمْ مَا أَفْسَدَ أَهْلُ الْأَفَاقِ ، وَتَقْضُونَ الَّذِي عَلَيْكُمْ .

فَبَيْنَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ جَاءَ الْخَبْرُ عَنْ أَهْلِ مَكَّةَ بِنَحْوِ آخَرٍ وَتَمَامٍ عَلَى خِلَافٍ ، فَقَامَ فِيهِمْ بِذَلِكَ فَقَالَ: ... أَلَا وَإِنَّ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ وَأُمَّ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ تَمَالَّوْا عَلَى سُخْطِ إِمَارَتِي ، وَدَعَا النَّاسَ إِلَى الْإِصْلَاحِ ، وَسَأَصْبِرُ مَا لَمْ أَحْفَ عَلَى جَمَاعَتِكُمْ ، وَأُكْفُ إِنْ كَفُّوا ، وَأَقْتَصِرُ عَلَى مَا بَلَغَنِي عَنْهُمْ.¹

2127 . الجمل : وَلَمَّا اجْتَمَعَ الْقَوْمُ عَلَى مَا ذَكَرْنَاهُ مِنْ شِقَاقِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَالتَّأَهُبِ لِلْمَسِيرِ إِلَى الْبَصْرَةِ ، وَاتَّصَلَ الْخَبْرُ إِلَيْهِ ، وَجَاءَهُ كِتَابُ بَخْرِ الْقَوْمِ ، دَعَا ابْنَ عَبَّاسٍ ، وَ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ ، وَعَمَّارَ بْنَ يَاسِرٍ ، وَسَهْلَ بْنَ حُنَيْفٍ ، وَأَخْبَرَهُمْ بِالْكِتَابِ وَبِمَا عَلَيْهِ الْقَوْمُ مِنَ الْمَسِيرِ .

فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ : مَا يُرِيدُونَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ؟ فَتَبَسَّمَ (عليه السلام) وَقَالَ : يَطْلُبُونَ بِدَمِ عُثْمَانَ ! فَقَالَ مُحَمَّدٌ : وَاللَّهِ ، مَا قَتَلَ عُثْمَانَ غَيْرُهُمْ ! ثُمَّ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) : أَشِيرُوا عَلَيَّ بِمَا أَسْمَعُ مِنْكُمْ الْقَوْلَ فِيهِ .

فَقَالَ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ : الرَّأْيُ الْمَسِيرُ إِلَى الْكُوفَةِ ؛ فَإِنَّ أَهْلَهَا لَنَا شِيعَةٌ ، وَقَدْ انْطَلَقَ هَؤُلَاءِ الْقَوْمُ إِلَى الْبَصْرَةِ .

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 445 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 311 و 312 وراجع الإمامة والسياسة : ج 1 ص 74 والبداية والنهاية : ج 7 ص 230 .

126-Tarih-i Taberî [Muhammed ve Talha'dan]: Ali (a.s), halkı Şam'a karşı savaşa çağırımları için Kays b. Sâd, Osman b. Huneyf ve Ebu Musa'ya birer mektup yazdı. Kendisi de savaş teçhizatı tedarik ederek gerekli hazırlıklara başladı. Sonra da Medine halkına bir konuşma yaparak onları ayrılıkçılara karşı savaş için harekete geçmeye çağırdı. Ardından (halka hitaben) şöyle dedi: "...Cemaatinizi bölmek isteyen şu kavme karşı ayağa kalkın; umulur ki Allah sizin vesilenizle diğerlerinizin bozduğu şeyi düzeltsin ve böylece üzerinizdeki görevi yerine getirmiş olasınız."

Halk tam da hazırlandığı sırada Mekke halkından başka bir haber ulaştı. Onların tam bir muhalefete kalkıştıkları haberi gelmişti. Bunun üzerine İmam (a.s) halkın arasında ayağa kalkarak şunları söyledi:

...Bilesiniz ki Talha, Zübeyr ve Ümmül Müminin (Ayşe), hükümetimden gücenmişler; halkı ıslaha çağırmışlardır. Sizin cemaatinizden ve birliğinizden endişem olmadıkça sabredeceğim; (savaştan) el çekerlerse ben de el çekeceğim ve sadece onlar hakkında bana ulaşan haberle yetineceğim.¹

2127-el Cemel: Daha önce zikrettiğimiz gibi, bu topluluk Emirülmüminin'e (a.s) muhalefet üzere birleşerek Basra'ya doğru yola çıktığında ve İmam (a.s), kendisine ulaşan bir mektupla onların haberini aldığıında İbn-i Abbas, Muhammed b. Ebubekir, Ammar b. Yasir ve Sehl b. Huneyf'i yanına çağırdı; mektuptan ve bu topluluğun yola çıkmasından onları haberdar etti.

Muhammed b. Ebubekir "Ey Emirülmüminin! Onlar ne istiyorlar?" diye sorunca İmam (a.s) tebessüm ederek "Osman'ın kanını istiyorlar!" dedi.

Muhammed: Vallahi Osman'ı onlardan başkası öldürmedi! dedi.

İmam (a.s): Bana görüşünüzü söyleyin; bu konuda sözünüzü duy-mak istiyorum, dedi.

Ammar b. Yasir: Benim görüşüm, Kufe'ye doğru hareket etmektir. Zira oranın halkı bizim taraftarımızdır. Bu kavim ise Basra'ya hareket etmiştir, dedi.

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.445; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.311-312. Ayrıca bkz: el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.74; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.230.

وقال ابن عباس : الرَّأْيُ عِنْدِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ تُقَدِّمَ رَجُلًا إِلَى الْكُوفَةِ فَيُيَايِعُونَ لَكَ ، وَتَكْتُبَ إِلَى الْأَشْعَرِيِّ أَنْ يُيَايِعَ لَكَ ، ثُمَّ بَعْدَهُ الْمَسِيرُ حَتَّى نَلْحَقَ بِالْكُوفَةِ ، وَتُعَاجِلَ الْقَوْمَ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلُوا الْبَصْرَةَ ، وَتَكْتُبَ إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ فَتَخْرِجَ مَعَكَ ؛ فَإِنَّهَا لَكَ قُوَّةٌ .

فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : بَلْ أَسِيرُ بِنَفْسِي وَمَنْ مَعِيَ فِي اتِّبَاعِ الطَّرِيقِ وَرَاءَ الْقَوْمِ ، فَإِنْ أَدْرَكْتُهُمْ فِي الطَّرِيقِ أَخَذْتُهُمْ ، وَإِنْ فَاتُونِي كَتَبْتُ إِلَى الْكُوفَةِ وَاسْتَمَدَدْتُ الْجُنُودَ مِنَ الْأَمْصَارِ وَسَرْتُ إِلَيْهِمْ . وَأَمَّا أُمُّ سَلَمَةَ فَإِنِّي لَا أَرَى إِخْرَاجَهَا مِنْ بَيْتِهَا كَمَا رَأَى الرَّجُلَانِ إِخْرَاجَ عَائِشَةَ .

فَبَيْنَمَا هُمَا فِي ذَلِكَ إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِمُ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ بِنَ حَارِثَةَ وَقَالَ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) : فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي ! لَا تَسِرْ سِرًّا وَاحِدًا ، وَانْطَلِقْ إِلَى يَنْبُعَ ، وَخَلِّفْ عَلَى الْمَدِينَةِ رَجُلًا ، وَأَقِمْ بِمَا لَكَ ؛ فَإِنَّ الْعَرَبَ هُمْ جَوْلَةٌ ثُمَّ يَصِيرُونَ إِلَيْكَ .

فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ : إِنَّ هَذَا الْقَوْلَ مِنْكَ يَا أُسَامَةُ إِنْ كَانَ عَلَى غَيْرِ غِلٍّ فِي صَدْرِكَ فَقَدْ أَخْطَأْتَ وَجْهَ الرَّأْيِ فِيهِ ، لَيْسَ هَذَا بِرَأْيٍ بِصِيرٍ ، يَكُونُ وَاللَّهِ كَهَيْئَةِ الصَّبْعِ فِي مِغَارَتِهَا .

فَقَالَ أُسَامَةُ : فَمَا الرَّأْيُ ؟ قَالَ : مَا أَشْرْتُ بِهِ ، أَوْ مَا رَأَاهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ لِنَفْسِهِ .

ثُمَّ نَادَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي النَّاسِ : تَجَهَّزُوا لِلْمَسِيرِ ؛ فَإِنَّ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ قَدْ نَكَّثَا الْبَيْعَةَ ، وَنَقَضَا الْعَهْدَ ، وَأَخْرَجَا عَائِشَةَ مِنْ بَيْتِهَا يُرِيدَانِ الْبَصْرَةَ لِإِثَارَةِ الْفِتْنَةِ ، وَسَفَكَ دِمَاءَ أَهْلِ الْقِبْلَةِ .

ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ : اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ قَدْ بَغَيَا عَلَيَّ ، وَنَكَّثَا عَهْدِي ، وَنَقَضَا عَقْدِي ، وَشَقَّيَا بَغِيرَ حَقِّ مِنْهُمَا كَانَ فِي ذَلِكَ ، اللَّهُمَّ خُذْهُمَا بِظُلْمِهِمَا لِي ، وَأَطْفِرْنِي بِهِمَا ، وَانصُرْنِي عَلَيْهِمَا»¹ .

İbn-i Abbas dedi ki: Ey Emirülmüminin! Bence (onlardan) önce Kufe'ye bir kişi gönder; böylece Kufeliler sana biat etsinler. Eşarî'ye de bir mektup yaz ve (halktan) senin için biat alsın. Daha sonra hep birlikte yola çıkıp Kufe'ye girelim. Bu kavim Basra'ya girmeden önce işini hallet. Seninle birlikte çıkması için Ümmü Seleme'ye de bir mektup yaz. Zira o, senin için bir güçtür.

İmam (a.s) dedi ki: Yanımdakilerle birlikte ben de, bu kavmi takip etmek için hareket edeceğim. Yolda onları bulursam kendilerini tutuklayacağım; eğer elimden kaçırırsam o zaman da Kufe'ye mektup yazacağım ve (diğer) şehirlerden destek için ordular isteyeceğim; kendim de onlara doğru hareket edeceğim. Ama Ümmü Seleme'ye gelince; ben o iki kişinin Ayşe'yi evinden çıkardıkları gibi onu evinden çıkarmayı uygun görmüyorum!

Onlar böyle konuşurken Usame b. Zeyd b. Hârise yanlarına geldi ve Emirülmüminin'e (a.s) dedi ki: Anam babam sana feda olsun! Tek yoldan hareket etme. Medine'de bir kişiyi yerine bırakıp Yenbu'a git ve bir süre eldeki imkânlarınla orada kal. Zira Araplar bir tur atacak, sonra yine sana döneceklerdir.

İbn-i Abbas ona dedi ki: Ey Usame! Eğer bu söz sinende gizlediğin bir düşmanlığa dayanmıyorsa gerçekten de hata yaptın ve bu, basiretli bir insanın görüşü değildir. Allah'a yemin olsun ki bu iş, sırtlanların saldırısı gibidir. Usame: Öyleyse doğru görüş nedir? diye sordu.

İbn-i Abbas: Benim işaret ettiğim veya Emirülmüminin'in (a.s) kendisi için uygun göreceği görüştür, dedi.

Emirülmüminin (a.s) sonra halka şöyle seslendi: Hareket için hazırlanın. Talha ile Zübeyr biati bozmuşlar, ahdi çiğnemişler, Ayşe'yi de evinden çıkarmışlardır. Onlar fitne çıkarmak ve Kible ehlinin kanlarını dökmek için Basra'ya doğru gitmek istiyorlar.

Daha sonra iki elini göğe kaldırarak şöyle buyurdu: "Allah'ım! Şu iki kişi bana zulmettiler, ahdimi bozdular, anlaşmamı çiğnediler, hiçbir hakları olmadığı halde bana düşmanlık ettiler. Allah'ım! O ikisini bana yaptıkları zulme karşı sen yakala, beni onlara muzaffer eyle; o ikisine karşı bana yardım et!"¹

1-el-Cemel, s.239.

2128 . الإمام عليّ (عليه السلام) . لَمَّا أُشِيرَ عَلَيْهِ بِالْأَيِّ يَتَّبِعْ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ وَلَا يَرْصُدَ هُمَا الْقِتَالَ . : وَاللَّهِ لَا أَكُونُ كَالضَّبُعِ ; تَنَامُ عَلَى طَوْلِ اللَّدْمِ حَتَّى يَصِلَ إِلَيْهَا طَائِلُهَا ، وَيَحْتَلُّهَا رَاصِدُهَا ، وَلَكِنِّي أَضْرِبُ بِالْمَقِيلِ إِلَى الْحَقِّ الْمُدِيرِ عَنْهُ ، وَبِالسَّامِعِ الْمَطْبِيعِ الْعَاصِيِ الْمُرِيبِ أَبَدًا حَتَّى يَأْتِيَ عَلَيَّ يَوْمِي . فَوَاللَّهِ مَا زِلْتُ مَدْفُوعًا عَنْ حَقِّي مُسْتَأْثَرًا عَلَيَّ مُنْذُ قَبْضِ اللَّهِ نَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله) حَتَّى يَوْمِ النَّاسِ هَذَا¹ .

4/2

خُطْبَةُ الْإِمَامِ لَمَّا بَلَغَهُ خَبَرُ النَّاكِثِينَ

2129 . الإمام عليّ (ع) . مِنْ خُطْبَةٍ لَهُ حِينَ بَلَغَهُ خَبَرُ النَّاكِثِينَ بِبَيْعَتِهِ . :
أَلَا وَإِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ دَمَّرَ حِزْبَهُ ، وَاسْتَجَلَبَ جَلْبَهُ ; لِيَعُودَ الْجَوْرُ إِلَى أَوْطَانِهِ ، وَيَرْجِعَ الْبَاطِلُ إِلَى نِصَابِهِ ، وَاللَّهِ مَا أَنْكَرُوا عَلَيَّ مُنْكَرًا ، وَلَا جَعَلُوا بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ نَصْفًا .
وَإِنَّهُمْ لَيَطْلُبُونَ حَقًّا هُمْ تَرَكَوهُ ، وَدَمًا هُمْ سَفَكُوهُ ; فَلَيْنَ كُنْتُ شَرِيكَهُمْ فِيهِ ; فَإِنَّ هُمْ لَنَنْصِبُهُمْ مِنْهُ ، وَلَيْنَ كَانُوا وَلَوْهُ دُونِي ، فَمَا التَّبِعَةُ إِلَّا عَنْدهُمْ ، وَإِنَّ أَعْظَمَ حُجَّتِهِمْ لَعَلَى أَنْفُسِهِمْ ، يَرْتَضِعُونَ أُمَّا قَدْ فَطَمَتْ ، وَيُحْيُونَ بِدَعَا قَدْ أُمِيتَتْ .
يَا حَيَّةَ الدَّاعِي ! مَنْ دَعَا ! وَالْإِلَامَ أُجِيبَ ! وَإِنِّي لَرَاضٌ بِحُجَّةِ اللَّهِ عَلَيْهِمْ ، وَعَلِمُهُ فِيهِمْ . فَإِنْ أَبَوْا أَعْطَيْتُهُمْ حَدَّ السَّيْفِ ، وَكَفَى بِهِ شَافِيًا مِنَ الْبَاطِلِ ، وَنَاصِرًا لِلْحَقِّ ..

1 . نهج البلاغة : الخطبة 6 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 135 ح 110 .

2128-İmam Ali (a.s) [Kendisine Talha ile Zübeyr'in ardından gitmemesi ve onlarla savaşmaması önerildiğinde]: Vallahi ben yuvasında uyuyan sırtlana benzemem. Onu gözetleyen avcı (herhangi bir şeyle yavaşça) yere vurarak (bu sesle onu yuvadan çıkarır) ve hileyle onu yakalar. Ben ise hayatta olduğum müddetçe hakka yönelenlerle birlikte, ondan yüz çevirenlerin; itaatkâr davranıp söz dinleyenlerle birlikte, isyancıların ve haktan şek edenlerin üzerine yürür, onları bulduğum yerde vururum. Yemin ederim ki, Allah, elçisini katına aldığı zamandan bugüne dek hakkımdan uzaklaştırılmı, ondan men edilmiş ve işlerimde yalnız bırakılmışım!¹

4/2

İMAM'A NAKISİN HAKKINDAKİ HABER ULAŞTIĞINDA YAPTIĞI KONUŞMA

2129-İmam Ali (a.s) [Biatini bozanlar hakkındaki haber kendisine ulaştığında]: Duyun ve bilin ki şeytan zulmü yurtlarına döndürmek ve batılı aslına geri çevirmek için taraftarlarını harekete geçirdi, topladı. Vallahi onlar bende hiçbir kötülük görmediler ve benimle kendileri arasında insafı davranmadılar.

Onlar benden, kendilerinin terk ettiği bir hakkı istemekteler ve kendilerinin döktüğü bir kanı dilemekteler. O kanın dökülmesinde onlarla ortak olmuşsam, kendilerinin de onda payı var. Yok, eğer o kanı onlar döktülerse, benden değil, kendilerinden istemelidirler. En büyük delilleri kendi aleyhlerinedir. Sütten kesilmiş anadan süt emmek ve ölmüş bidati diriltmek istiyorlar.

Ey ümitsizlik davetçisi! Çağırın kim ve neye icabet edilir? Ben onların aleyhine olan Allah'ın hüccetine ve Allah'ın onların içindeki ilmine razıyım. O halde isyan ederlerse kılıcın keskin yüzünü çeviririm onlara. Bu, onları batıl (hastalığından) kurtarmaya yeter ve hakka yardım eder.

1-Nehcü'l-Belaga, 6. hutbe; Biharul-Envar, c.32, s.135, h.110.



Türkiye Caferileri Sitesi

www.caferilik.com

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

وَمِنْ الْعَجَبِ بَعَثَهُمْ إِلَيَّ أَنْ أَبْرَزَ لِلطَّعَانِ ! وَأَنْ أَصِيرَ لِلْجَلَادِ ! هَبَلَتْهُمْ الْهَبُولُ ! لَقَدْ كُنْتُ وَمَا أَهْدَدُ بِالْحَرْبِ ، وَلَا أَرْهَبُ بِالضَّرْبِ ! وَإِنِّي لَعَلَى يَقِينٍ مِنْ رَبِّي ، وَغَيْرِ شُبْهَةٍ مِنْ دِينِي¹.

2130 . عنه(عليه السلام) . فِي خُطْبَتِهِ حِينَ تُهَوِّضُهُ إِلَى الْجَمَلِ . : إِنِّي بُلِيتُ بِأَرْبَعَةٍ : أَدَهَى النَّاسِ وَأَسْخَاهُمْ ؛ طَلْحَةَ ، وَأَشْجَعَ النَّاسِ ؛ الزُّبَيْرِ ، وَأَطْوَعَ النَّاسِ فِي النَّاسِ ؛ عَائِشَةَ ، وَأَسْرَعَ النَّاسِ إِلَى فِتْنَةٍ ؛ يَعْلَى بْنَ أُمَيَّةَ .

وَاللَّهِ ، مَا أَنْكَرُوا عَلَيَّ شَيْئًا مُنْكَرًا ، وَلَا اسْتَأْثَرْتُ بِمَالٍ ، وَلَا مِلْتُ بِهَوًى ، وَإِنَّهُمْ لَيَطْلُبُونَ حَقًّا تَرَكَوهُ ، وَدَمًا سَفَكُوهُ ، وَلَقَدْ وَلَّوهُ دُونِي ، وَإِنْ كُنْتُ شَرِيكَهُمْ فِي الْإِنْكَارِ لِمَا أَنْكَرُوهُ .
وَمَا تَبِعَهُ عُثْمَانُ إِلَّا عِنْدَهُمْ ، وَإِنَّهُمْ لَهُمُ الْفِئَةُ الْبَاغِيَّةُ ؛ بَايَعُونِي وَنَكَلُوا بَيْعِي ، وَمَا اسْتَأْنَوْا بِي حَتَّى يَعْرِفُوا جُورِي مِنْ عَدْلِي ، وَإِنِّي لَرَاضٌ بِحُجَّةِ اللَّهِ عَلَيْهِمْ ، وَعَلِمِهِ فِيهِمْ ، وَإِنِّي مَعَ هَذَا لِدَاعِيهِمْ وَمُعْذِرٌ إِلَيْهِمْ ؛ فَإِنْ قَبِلُوا فَالْتَّوْبَةُ مَقْبُولَةٌ ، وَالْحَقُّ أَوَّلَى مَا انْصَرَفَ إِلَيْهِ ، وَإِنْ أَبَوْا أَعْطَيْتُهُمْ حَدَّ السَّيْفِ ، وَكَفَى بِهِ شَافِيًا مِنْ بَاطِلٍ وَنَاصِرًا² .

2131 . عنه(عليه السلام) . مِنْ كَلَامٍ لَهُ فِي مَعْنَى طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ حِينَ بَلَغَهُ خُرُوجَ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ إِلَى الْبَصْرَةِ لِقِتَالِهِ . : قَدْ كُنْتُ وَمَا أَهْدَدُ بِالْحَرْبِ ، وَلَا أَرْهَبُ بِالضَّرْبِ ، وَأَنَا عَلَى مَا قَدْ وَعَدَنِي رَبِّي مِنَ النَّصْرِ ، وَاللَّهُ مَا اسْتَعْجَلَ مُتَجَرِّدًا لِلطَّلَبِ بِدَمِ عُثْمَانَ إِلَّا خَوْفًا مِنْ أَنْ يُطَالَبَ بِدَمِهِ ؛ لِأَنَّهُ مَظْنُونُهُ ، وَلَمْ يَكُنْ فِي الْقَوْمِ أَحَرَصُ عَلَيْهِ مِنْهُ ، فَأَرَادَ أَنْ يُعَالِطَ بِمَا أَجْلَبَ فِيهِ ؛ لِيَلْتَبَسَ الْأَمْرُ ، وَيَقَعَ الشُّكُّ.

Bana mızrakları karşısında hazır bulunayım ve çekilen kılıçlara sabırlı olayım diye haber göndermeleri ne de şaşılacak şey! Anaları yaslarını tu-

1 . نهج البلاغة : الخطبة 22 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 110 ح 2401 وفيه إلى «لعلی أنفسهم» ، بحار الأنوار : ج 32 ص 53 ح 39 وراجع جواهر المطالب : ج 1 ص 324 .

2 . الاستيعاب : ج 2 ص 318 ح 1289 عن صالح بن كيسان وعبد الملك بن نوفل بن مساحق والشعبي وابن أبي لیلی ، أسد الغابة : ج 3 ص 87 ح 2627 .

tasıcalar! Ben şimdiye kadar asla savaşa tehdit edilmedim ve kılıç darbelerinden korkmadım. Ben Rabbimden bir yakın üzereyim. Dinim hakkında hiç şüphem olmadı benim!¹

2130-İmam Ali (a.s) [Cemel Savaşı için hareket ettiğinde yaptığı konuşmasında]: Ben dört şeyle imtihan edildim: Halkın en zeki ve eli açık olanı Talha, en şecaatlisi Zübeyr, halk arasında en çok itaat edilen Ayşe ve insanların fitne çıkarmada en hızlı olanı Ye'la b. Munye ile.

Vallahi benden bir kötülük görmediler ve hiçbir malı kendime ayırmadım, hiçbir hevese kapılmadım. Doğrusu onlar kendilerinin terk ettiği hakkı ve kendilerinin döktüğü kanı benden istemektedirler. Eğer ben bu kötülükte onlara ortak olsaydım, onu kötü saymazlardı.

Osman'ın kanının yükü ancak onlara aittir; o azgın guruh bizzat kendileridir. Onlar bana biat ettiler; sonra da biatimi bozdular; zulmümü adaletimden tanıyabilmeleri için bana fırsat tanımadılar. Doğrusu ben, Allah'ın onlar üzerindeki hücceti ve haklarındaki ilminden dolayı hoşnudum. Bununla birlikte onları (itaate) çağırmakta, özürlerini kabul etmekteyim. Eğer kabul ederlerse tövbe makbuldür ve hak, dönecekleri en güzel yoldur. Eğer imtina edecek olurlarsa onlara kılıcın keskinliğini hediye edeceğim ki bu, batıla tedavi ve hakka yardımcı olarak yeter.²

2131-İmam Ali (a.s) [Talha ile Zübeyr'in kendisiyle savaşmak için Basra'ya ilerledikleri haberini aldığı zaman Talha hakkında yaptığı konuşmadan]: Ben hiçbir zaman savaşa korkutulmuş, darbeyle ürkütülmüş bir kişi olmadım. Rabbimin bana vaat ettiği yardımı beklemekteyim..

Vallahi, (Talha'nın) Osman'ın kanını aceleyle istemesinin sebebi, ancak o kanın kendisinden istenmesinden korkmasıydı. Çünkü bu konuda o şüphe altındadır. Toplumda Osman aleyhinde bulunmada ondan daha hırslı yoktu Bu nedenle işi karıştırmak, halkı şüpheyne düşürmek için buna kalkıştı.

1-*Nehcü'l-Belaga*, 22. hutbe; *Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz*, s.110, h.2401, "...En büyük delilleri kendi aleyhlerinedir." bölümüne kadar; *Biharu'l-Envar*, c.32, s.53, h.39. Ayrıca bkz: *Cevahiru'l-Metalib*, c.1, s.324.

2-*el-İstıab*, c.2, s.318, h.1289, Salih b. Kisan, Abdülmelik b. Nufel b. Musahik, Şabi ve İbn-i Ebu Leyla'dan; *Usdu'l-Gabe*, c.3, s.87, h.2627.

وَوَاللَّهِ مَا صَنَعَ فِي أَمْرِ عُثْمَانَ وَاحِدَةً مِنْ ثَلَاثٍ : لَئِنْ كَانَ ابْنُ عَقَّانَ ظَالِمًا . كَمَا كَانَ يَرِغُمُ . لَقَدْ كَانَ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يُوَازَرَ قَاتِلِيهِ ، وَأَنْ يُنَابَذَ نَاصِرِيهِ . وَلَئِنْ كَانَ مَظْلُومًا لَقَدْ كَانَ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُنْهَنِّهِينَ عَنْهُ ، وَالْمُعَذِّرِينَ فِيهِ . وَلَئِنْ كَانَ فِي شَلِكٍ مِنَ الْحَصَلَتَيْنِ ، لَقَدْ كَانَ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَعْتَزِلَهُ وَيُرْكَدَ جَانِبًا ، وَيَدْعَ النَّاسَ مَعَهُ . فَمَا فَعَلَ وَاحِدَةً مِنَ الثَّلَاثِ ، وَجَاءَ بِأَمْرِ لَمْ يُعْرِفْ بَابُهُ ، وَلَمْ تَسْلَمْ مَعَاذِيرُهُ!¹

2132 . الإرشاد : وَلَمَّا اتَّصَلَ بِهِ مَسِيرُ عَائِشَةَ وَطَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ إِلَى الْبَصْرَةِ مِنْ مَكَّةَ ، حَمَدَ اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ : قَدْ سَارَتْ عَائِشَةُ وَطَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ ؛ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا يَدَّعِي الْخِلَافَةَ دُونَ صَاحِبِهِ ، لَا يَدَّعِي طَلْحَةُ الْخِلَافَةَ إِلَّا أَنَّهُ ابْنُ عَمِّ عَائِشَةَ ، وَلَا يَدَّعِيهَا الزُّبَيْرُ إِلَّا أَنَّهُ صِهْرُ أَبِيهَا ، وَاللَّهُ لَئِنْ ظَفِرَا بِمَا يُرِيدَانِ لَيَضْرِبَنَّ الزُّبَيْرُ عُقُقَ طَلْحَةَ ، وَلَيَضْرِبَنَّ طَلْحَةُ عُقُقَ الزُّبَيْرِ ، يُنَارِغُ هَذَا عَلَى الْمَلِكِ هَذَا !

وَقَدْ - وَاللَّهِ - عَلِمْتَ أَنَّهَا الرَّائِضَةُ الْجَمَلُ ، لَا تَحُلُّ عُقْدَةً ، وَلَا تَسِيرُ عَقْبَةً ، وَلَا تَنْزِلُ مَنْزِلًا إِلَّا إِلَى مَعْصِيَةٍ ؛ حَتَّى تَوَرِّدُ نَفْسَهَا وَمَنْ مَعَهَا مَوْرِدًا يُقْتَلُ ثَلَاثُهُمْ ، وَيَهْرُبُ ثَلَاثُهُمْ ، وَيَرْجِعُ ثَلَاثُهُمْ .

وَاللَّهُ إِنَّ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ لَيَعْلَمَانِ أَهْمَا مُحْطِئَانِ وَمَا يَجْهَلَانِ ، وَلَرُبَّ عَالِمٍ قَتَلَهُ جَهْلُهُ وَعِلْمُهُ مَعَهُ لَا يَنْفَعُهُ . وَاللَّهُ لَيَنْبَحَثَنَّ كِلَابُ الْحَوَائِبِ ، فَهَلْ يَعْتَبِرُ مُعْتَبِرٌ أَوْ يَتَفَكَّرُ مُتَفَكِّرٌ ؟!

ثُمَّ قَالَ : قَدْ قَامَتِ الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَّةُ ؛ فَأَيْنَ الْمُحْسِنُونَ ؟²

1 . نهج البلاغة : الخطبة 174 ، الأمالي للطوسي : ص 169 ح 284 نحوه .

2 . الإرشاد : ج 1 ص 246 ، الكافة : ص 19 ح 19 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 113 ح 88 ؛ المعيار

والموازنة : ص 53 .

Vallahi o, Osman hakkında ancak şu üç şeyden birini yapabilir-di: Eğer Osman zalim idiyse [ki o öyle sanıyordu] katillerine yardım edip yardımcılarıyla savaşması gerekirdi. Mazlum idiyse, ona saldıranları men etmesi, suçsuzluğuna dair delil getirmesi gerekirdi

Zalim veya mazlum olduğundan şüphe ediyorduydu; bir kenara çekilip hiç bir şeye karışmaması, halkı onunla baş başa bırakması gerekirdi. O bu üç şeyden hiçbirini yapmadı; kapısı bilinmeyen, mazereti kabul edilmeyen bir işe girişti.¹

2132-el-İrşad: Ayşe, Talha ve Zübeyr'in Mekke'den Basra'ya doğru hareket ettikleri haberi ona ulaştığında Allah'a hamd-ü sena-da bulunduktan sonra şöyle buyurdu: Ayşe, Talha ve Zübeyr yola çıkmışlardır; o ikisinden her biri hilafeti sadece kendisi için istemektedir, arkadaşı için değil. Talha, sadece Ayşe'nin amcaoğlu olduğu için hilafet iddiasındadır; Zübeyr ise sadece onun (Ayşe'nin) babasının damadı olduğu için hilafet iddiasında bulunmaktadır. Vallahi eğer o ikisi istedikleri şeye ulaşırlarsa Zübeyr Talha'nın boynunu vuracak ve Talha Zübeyr'in boynunu vuracak, saltanat üzerinde biri ötekisiyle çekişecektir!

Vallahi şu deveye binen kadın, gınahtan başka ne bir düğümü çözecek, ne bir boğazdan geçecek, ne de bir konakta inecek; kendisini ve beraberindekileri öyle bir yere sokacak ki onların üçte biri öldürülecek, üçte biri kaçacak, üçte biri de geri dönecek.

Vallahi Talha ve Zübeyr hatalı olduklarını çok iyi bilmektedirler ve cahil değillerdir. Nice âlim vardır ki cehli onu öldürmüş ve yanındaki ilmi ona fayda vermemiştir. Vallahi Hev'ab köpekleri o kadına havlamaktadırlar. Acaba ibret alacak kadar basiretli ve tefekkür edecek kadar düşünceli kim var?!

Daha sonra dedi ki: Azgın güruh ayaklanmıştı; o halde iyiler nerede?²

1-Nehcü'l-Belaga, 174. hutbe; el-Emali, Tusî, s.169, h.284.

2-el-İrşad, c.1, s.246; el-Kafie, s.19, h.19; Biharu'l-Envar, c.32, s.113, h.88; el-Miyar ve'l-Muvazene, s.53.

4/3

خُرُوجُ الْإِمَامِ مِنَ الْمَدِينَةِ

2133 . المستدرك على الصحيحين عن أبي الأسود الدؤلي عن الإمام علي

(عليه السلام) : أَتَانِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ وَقَدْ وَضَعْتُ رِجْلِي فِي الْعَرِزِ وَأَنَا أُرِيدُ الْعِرَاقَ ، فَقَالَ : لَا تَأْتِ الْعِرَاقَ ؛ فَإِنَّكَ إِنْ أَتَيْتَهُ أَصَابَكَ بِهِ ذُبَابُ السَّيْفِ . قَالَ عَلِيٌّ : وَائِمُ اللَّهِ ، لَقَدْ قَالَهَا لِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) قَبْلَكَ .

قَالَ أَبُو الْأَسْوَدِ : فَقُلْتُ فِي نَفْسِي : يَا اللَّهُ ، مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ رَجُلًا مُحَارِبًا يُحَدِّثُ النَّاسَ بِمِثْلِ هَذَا¹ .

2134 . تاريخ الطبري : بَلَغَ عَلِيًّا الْخَبَرُ . وَهُوَ بِالْمَدِينَةِ . بِاجْتِمَاعِهِمْ عَلَى

الْخُرُوجِ إِلَى الْبَصْرَةِ ، وَبِالَّذِي اجْتَمَعَ عَلَيْهِ مَلَأُؤُهُمْ ؛ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ وَعَائِشَةُ وَمَنْ تَبِعَهُمْ ، وَبَلَغَهُ قَوْلُ عَائِشَةَ ، وَخَرَجَ عَلِيٌّ يُبَادِرُهُمْ فِي تَعْيِينِهِ الَّتِي كَانَ تَعَيَّى بِهَا إِلَى الشَّامِ ، وَخَرَجَ مَعَهُ مَنْ نَشِطَ مِنَ الْكُوفِيِّينَ وَالْبَصْرِيِّينَ مُتَخَفِّفِينَ فِي سَبْعِمِئَةِ رَجُلٍ ، وَهُوَ يَرْجُو أَنْ يُدْرِكَهُمْ ، فَيَحُولَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْخُرُوجِ ، فَلَقِيَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ فَأَخَذَ بِعِغَالِهِ وَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَا تَخْرُجَ مِنْهَا ؛ فَوَاللَّهِ لَئِنْ خَرَجْتَ مِنْهَا لَا تَرْجِعَ إِلَيْهَا ، وَلَا يَعُودُ إِلَيْهَا سُلْطَانُ الْمُسْلِمِينَ أَبَدًا ، فَسَبَّوهُ فَقَالَ : دَعُوا الرَّجُلَ ؛ فَنِعِمَّ الرَّجُلُ مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) . وَسَارَ حَتَّى انْتَهَى إِلَى الرَّبَذَةِ فَبَلَغَهُ مَمَرُهُمْ ، فَأَقَامَ حِينَ فَاتَوْهُ يَأْتِمُرُ بِالرَّيْدَةِ² .

1 . المستدرك على الصحيحين : ج 3 ص 151 ح 4678 ، صحيح ابن حبان : ج 15 ص 127 ح 6733 ، مسند أبي يعلى : ج 1 ص 259 ح 487 .

2 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 455 وراجع تاريخ ابن خلدون : ج 2 ص 611 .

4/3

İMAM'IN MEDİNE'DEN ÇIKIŞI

2133-el-Müstedrek ala's-Sahihayn [Ebu'l-Esved ed-Dualî, İmam Ali'den]: Irak'a gitmek için ayağımı tam da devenin üzengisine koyduğum sırada Abdullah b. Selam çıkageldi ve dedi ki: Irak'a gitme. Zira Irak'a gidecek olursan sana kılıcın keskin yüzü isabet edecektir.

Bunun üzerine Ali (a.s) dedi ki: Allah'a andolsun ki Resulullah (s.a.a) senden önce bu sözü bana söylemişti.

Ebu'l-Esved der ki: Kendi kendime "Ey Allah'ım, dedim; bugüne kadar savaşçı birinin halkla bu şekilde konuştuğunu hiç görmedim!"¹

2134-Tarih-i Taberî: Cemel ashabının Basra'ya gitmek için toplandıkları; Talha, Zübeyr ve Ayşe'nin kendilerine tabi olanlarla birlikte bu konuda ortak karara vardıkları ve Ayşe'nin bu konudaki sözleri Ali'ye (a.s) haber verildiğinde o, Medine'deydi.

Bunun üzerine Ali (Medine'den) çıktı. Şam'a karşı hazırladığı orduyla onları takip etmeye başladı. Beraberindeki Kufeli ve Basralılardan çevik ve yükü hafif 700 kişiyle yola çıkmıştı. Onlarla savaşmak ve ayaklanmalarına mani olmak istiyordu. Derken yolda Abdullah b. Selam ile karşılaştı. Abdullah onun devesinin yularından tutarak "Ey Emirülmüminin! Medine'den çıkma. Vallahi buradan çıkacak olursan bir daha ona dönemeyeceksin ve Müslümanların kudreti de asla Medine'ye dönmeyecek!" dedi.

Bunun üzerine ona sövdüler. Ali (a.s) "Onu rahat bırakın; o, Muhammed'in (s.a.a) ashabından iyi bir kişidir!" dedi. Sonra hareket etti. Rebeze'ye vardığında (Cemel ordusunun) buradan geçtiğini öğrendi. Onlara ulaşamamıştı. Bu yüzden istişare etmek için birkaç gün Rebeze'de kaldı.²

1-el-Müstedrek ala's-Sahihayn, c.3, s.151, h.4678; Sahih-i İbn-i Habbân, c.15, s.127, h.6733; Müsned-i Ebi Ye'la, c.1, s.259, h.487.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.455. Ayrıca bkz: Tarih-i İbn-i Haldun, c.2, s.611.

2135 . الجمل : ثُمَّ خَرَجَ فِي سَبْعِمِئَةِ رَجُلٍ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ ، وَاسْتَخْلَفَ عَلَى الْمَدِينَةِ تَمَّامَ بْنِ الْعَبَّاسِ ، وَبَعَثَ فُتَيْمَ بْنَ الْعَبَّاسِ إِلَى مَكَّةَ ، وَلَمَّا رَأَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) التَّوَجُّهَ إِلَى الْمَسِيرِ طَالِباً لِلْقَوْمِ رَكِبَ جَمَلاً أَحْمَرَ وَقَادَ كُمَيْتاً وَسَارَ وَهُوَ يَقُولُ :

سَيَرُوا أَبَابِيلَ وَخُنُتُوا السَّيْرَا كَي نَلْحَقَ التَّيْمِيَّ وَالزُّبَيْرَا
إِذْ جَلَبَا الشَّرَّ وَعَافَا الْحَيْرَا يَا رَبِّ أَدْخِلْهُمْ غَدّاً سَعِيرَا

وَسَارَ مُجِدِّدًا فِي السَّيْرِ حَتَّى بَلَغَ الرَّبْدَةَ ، فَوَجَدَ الْقَوْمَ قَدْ فَاتُوا ، فَنَزَلَ بِهَا قَلِيلًا ثُمَّ تَوَجَّهَ نَحْوَ الْبَصْرَةِ ، وَالْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ ، مُحْدِقُونَ بِهِ مَعَ مَنْ سَمِعَ بِمَسِيرِهِمْ ، فَاتَّبَعَهُمْ حَتَّى نَزَلَ بِذِي قَارٍ فَأَقَامَ بِهَا¹ .

4/4

كِتَابُ الْإِمَامِ إِلَى أَهْلِ الْكُوفَةِ عِنْدَ الْمَسِيرِ مِنَ الْمَدِينَةِ

2136 . الإمام عليّ (ع) : مِنْ كِتَابٍ لَهُ إِلَى أَهْلِ الْكُوفَةِ عِنْدَ مَسِيرِهِ مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى الْبَصْرَةِ . : مِنْ عَبْدِ اللَّهِ عَلِيِّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى أَهْلِ الْكُوفَةِ ; جِهَةِ الْأَنْصَارِ ، وَسَنَامِ الْعَرَبِ .
أَمَّا بَعْدُ ; فَإِنِّي أَخْبِرُكُمْ عَنْ أَمْرِ عُثْمَانَ حَتَّى يَكُونَ سَمْعُهُ كَعْيَانِهِ : إِنَّ النَّاسَ طَعَنُوا عَلَيْهِ ، فَكُنْتُ رَجُلًا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ أَكْثَرَ اسْتِعْتَابُهُ ، وَأَقْلُ عِتَابُهُ ، وَكَانَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ أَهْوَنَ سَبْرِهِمَا فِيهِ الْوَجِيفُ ، وَأَرْفَقُ حَدَائِثَهُمَا الْعَنِيفُ ، وَكَانَ مِنْ عَائِشَةَ فِيهِ فَلْتَةٌ غَضَبَ ، فَأُتِيحَ لَهُ قَوْمٌ فَقَتَلُوهُ ، وَبَايَعَنِي النَّاسُ غَيْرَ مُسْتَكْرَهِينَ وَلَا مُجْبَرِينَ ، بَلْ طَائِعِينَ مُخَيَّرِينَ .

2135-el-Cemel: Daha sonra Muhacirler ve Ensar'dan oluşan 700 kişiyle yola çıktı. Temmam b. Abbas'ı kendi yerine Medine'de bıraktı. Kusem b. Abbas'ı da Mekke'ye gönderdi. Emirülmüminin (a.s) Cemel kavminin peşinden yola çıkmaya karar verince kızıl tüylü bir deveye bindi ve güçlü bir atı da ardından çekerek yola koyuldu. O, şöyle diyordu:

*Yarasalar gibi gidin de acele edin
Teymliye, bir de Zübeyr'e varalım
Şer tohumu ekip de vazgeçtiler hayırdan
Öyleyse yarın Rabbim, sok ateşe onları*

İmam Ali (a.s) hızla ve ciddiyetle yol aldı. Rebeze'ye vardığında onların buradan geçtiklerini öğrendi. Biraz burada konakladı. Sonra Basra'ya yöneldi. Sağında ve solunda Muhacirlerle Ensar vardı. Onların yola çıktıklarını duyan ve kendilerine katılan diğer arkadaşları da yanındaydı. Derken Zikar'a vardılar ve buraya yerleştiler.¹

4/4

MEDİNE'DEN YOLA ÇIKARKEN KUFE HALKINA YAZDIĞI MEKTUP

2136-İmam Ali (a.s) [Medine'den Basra'ya giderken Kufe halkına yazmış olduğu mektubundan]: Allah'ın kulu, Emirülmüminin Ali'den Ensar'ın cömerdi ve Arap'ın yücesi Kufe halkına...

Ben, Osman'ın olayını sizlere, duyanın görür gibi olduğu şekilde haber veriyorum. Halk onu kınadı; ben ise, muhacirler içinde onu razı etmek için en çok uğraşan ve en az ayıplayan idim. Talha ve Zübeyr'in ise onun karşısında en yumuşak davranışları, sertlik ve aşırılığa sürüklemek idi. Ayşe ise, irin kusuyordu; sonunda bir grup ona saldırarak onu öldürdü. Sonra halk zorlanmadan, mecbur da edilmeden, serbest iradelerini kullanarak bana biat etti.

1-el-Cemel, s.240.

وَأَعْلَمُوا أَنَّ دَارَ الْهِجْرَةِ قَدْ قَلَعَتْ بِأَهْلِهَا وَقَلَعُوا بِهَا ، وَجَاشَتْ جَيْشَ الْمَرْجِلِ ،
وَقَامَتِ الْفِتْنَةُ عَلَى الْقُطْبِ ، فَأَسْرَعُوا إِلَى أَمِيرِكُمْ ، وَبَادَرُوا جِهَادَ عَدُوِّكُمْ ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ
عَزَّ وَجَلَّ¹ .

4/5

خُطْبَةُ الْإِمَامِ لَمَّا أَرَادَ الْمَسِيرَ إِلَى الْبَصْرَةِ

2137 . شرح نهج البلاغة عن الكلبي : لَمَّا أَرَادَ عَلِيٌّ (عليه السلام) الْمَسِيرَ
إِلَى الْبَصْرَةِ ، قَامَ فَخَطَبَ النَّاسَ ، فَقَالَ . بَعْدَ أَنْ حَمَدَ اللَّهَ وَصَلَّى عَلَى رَسُولِهِ (صلى
الله عليه وآله) . : إِنَّ اللَّهَ لَمَّا قَبَضَ نَبِيَّهُ اسْتَأْثَرَتْ عَلَيْنَا قُرَيْشٌ بِالْأَمْرِ ، وَدَفَعْتَنَا عَنْ
حَقِّ نَحْنُ أَحَقُّ بِهِ مِنَ النَّاسِ كَافَّةً ، فَرَأَيْتُ أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى ذَلِكَ أَفْضَلُ مِنْ تَفْرِيقِ كَلِمَةِ
الْمُسْلِمِينَ وَسَفْكَ دِمَائِهِمْ . وَالنَّاسُ حَدِيثُو عَهْدٍ بِالْإِسْلَامِ ، وَالَّذِينَ يُمَحِّضُ مَخْضَ
الْوُطْبِ ، يُفْسِدُهُ أَدْنَى وَهْنٍ ، وَيَعْكِسُهُ أَقَلُّ خُلْفٍ .

فَقُولِي الْأَمْرَ قَوْمٌ لَمْ يَأْلُوا فِي أَمْرِهِمْ اجْتِهَادًا ، ثُمَّ انْتَقَلُوا إِلَى دَارِ الْجَزَاءِ ، وَاللَّهُ وَلِيُّ
تَمَحِيصِ سَيِّئَاتِهِمْ ، وَالْعَفْوِ عَنْ هَفَوَاتِهِمْ .

1 . نهج البلاغة : الكتاب 1 ، الأماشي للطوسي : ص 718 ح 1518 عن عبد الرحمن بن أبي عمرة
الأنصاري وليس فيه من «ولا مجبرين . . .» ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 151 كلاهما نحوه ،
بحار الأنوار : ج 32 ص 84 ح 56 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 14 ص 8 وفيه «روى محمد بن إسحاق عن
عمه عبد الرحمن بن يسار القرشي قال : لما نزل علي (عليه السلام) الرزمة متوجهاً إلى البصرة بعث إلى
الكوفة محمد بن جعفر بن أبي طالب ، ومحمد بن أبي بكر الصديق ، وكتب إليهم هذا الكتاب ، وزاد في
آخره : فحسبي بكم إخواناً وللدن أنصاراً ، ف﴿انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالاً وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (التوبة : 41) .» .

Bilin ki gerçekten hicret yurdu (Medine), halkını dışarı atmış, onlar da orayı terk etmişlerdir. Medine ateş üstündeki kazan gibi kaynıyor. Fitne çarkı dönmeye başladı. Artık, Allah'ın izniyle emrinize koşun ve düşmanınıza karşı cihat edin!¹

4/5

BASRA'YA GİTMEK İSTEDİĞİNDE YAPTIĞI KONUŞMA

2137-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Kelbî'den]: Ali (a.s) Basra'ya doğru yola çıkmak istediğinde ayağa kalkıp halka hitap etti. Allah'a hamd ve Resulüne salât-ü selamdan sonra şöyle buyurdu: Allah, Peygamberinin ruhunu aldığı anda Kureyş hükümeti bizden yağmaladı ve halkın tümünden daha layık olduğumuz haktan bizi uzaklaştırdı. Ancak bu meseleye sabretmenin Müslümanların bölünmesi ve kanlarının dökülmesinden daha üstün olduğunu gördüm. Halk İslam'la yeni tanışmıştı ve din yayıktaki süt kaymağı ve tereyağı gibiydi; en ufak bir gevşeklik onu bozabilir ve ufacak ihtilaf onu devirebilirdi.

Bunun üzerine hükümet, işlerinde hiçbir çabadan kaçınmayan bir kavmin eline düştü. Sonra onlar ceza yurduna intikal ettiler. Allah, onların kötülüklerini sınamaya ve sürçmelerini affetmeye yetkilidir.

1-*Nehcü'l-Belaga*, 1. mektup; *el-Emali*, Tusî, s.718, h.1518, Abdurrahman b. Ebu Umre el-Ensârî, "...mecbur da edilmeden, serbest iradelerini kullanarak..." bölümü yer almamıştır; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.151; *Bi-haru'l-Envar*, c.32, s.84, h.56; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.14, s.8, bu kaynakta şöyle geçmektedir:

"Muhammed b. İshak, amcası Abdurrahman b. Yesar el-Kureyşî'den şöyle rivayet etti: Ali (a.s), Rebeze'de inip Basra'ya yöneldiğinde Muhammed b. Cafer b. Ebu Talib ile Muhammed b. Ebubekir es-Sıddık'ı Kufe'ye gönderdi. Onlarla birlikte bu mektubu göndererek sonuna şunu ekledi: Sizler kardeşler ve dine yardımcıları olarak bana yetersiniz. O halde "*Hafif veya ağır bir donanım*la savaş için hareket edin ve Allah yolunda mallarınız ve canlarınızla cihada koyulun. *Bilseniz ki bu, sizin için daha hayırlıdır.*" (Tevbe 41).

فما بال طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ ، وَلَيْسَا مِنْ هَذَا الْأَمْرِ بِسَبِيل ! لَمْ يَصْبِرَا عَلَيَّ حَوْلًا وَلَا شَهْرًا حَتَّى وَثَبَا وَمَرَقَا ، وَنَارَعَانِي أَمْرًا لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُمَا إِلَيَّ سَبِيلًا ، بَعْدَ أَنْ بَايَعَا طَائِعِينَ غَيْرَ مَكْرَهَيْنِ ، يَرْتَضِعَانِ أُمًّا قَدْ فَطَمَتْ ، وَيُحْيِيَانِ بِدْعَةً قَدْ أُمِيتَتْ . أَدَمَ عُثْمَانُ رَعْمًا ! وَاللَّهِ مَا التَّبَعَةُ إِلَّا عِنْدَهُمْ وَفِيهِمْ ، وَإِنَّ أَعْظَمَ حُبَّتِهِمْ لَعَلَى أَنْفُسِهِمْ ، وَأَنَا رَاضٍ بِحُجَّةِ اللَّهِ عَلَيْهِمْ وَعَمَلِهِ فِيهِمْ ، فَإِنْ فَاءَ وَأَنَا بَا فَحَظُّهُمَا أَحْرَزَا ، وَأَنْفُسُهُمَا غَنِمَا ، وَأَعْظَمَ بِهَا غَنِيمَةً ! وَإِنْ أَبَيَا أُعْطِيَتْهُمَا حَدَّ السَّيْفِ ، وَكَفَى بِهِ نَاصِرًا لِحَقِّ، وَشَافِيًا لِبَاطِل !
ثُمَّ نَزَلَ¹ .

4/6

نُزُولُ الْإِمَامِ بِالرَّبَذَةِ

2138 . الإرشاد : لَمَّا تَوَجَّهَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) إِلَى الْبَصْرَةِ نَزَلَ الرَّبَذَةَ، فَلَقِيَهُ بِهَا آخِرُ الْحَاجِّ، فَاجْتَمَعُوا لِيَسْمَعُوا مِنْ كَلَامِهِ وَهُوَ فِي خِبَائِهِ .
قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : فَأَتَيْتُهُ فَوَجَدْتُهُ يَخْصِفُ نَعْلًا ، فَقُلْتُ لَهُ : نَحْنُ إِلَى أَنْ تُصْلِحَ أَمْرَنَا أَحْوَجُ مِنَّا إِلَى مَا تَصْنَعُ ! فَلَمْ يُكَلِّمْنِي حَتَّى فَرَعَ مِنْ نَعْلِهِ ، ثُمَّ ضَمَّهَا إِلَى صَاحِبَتِهَا ثُمَّ قَالَ لِي : قَوْمُهَا ؟
فَقُلْتُ : لَيْسَ لَهَا قِيَمَةٌ .

قَالَ : عَلَى ذَاكَ ! قُلْتُ : كَسِرُ دِرْهَم !

قَالَ : وَاللَّهِ لَهُمَا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَمْرِكُمْ هَذَا، إِلَّا أَنْ أُقِيمَ حَقًّا أَوْ أُدْفَعَ بِاطِلًا .

1 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 308 ; بحار الأنوار : ج 32 ص 62 .

Talha ve Zübeyr'in kafasından ne geçiyor? Oysa onların hükümeti için hiçbir yol yoktur! O ikisi bana bir yıl, hatta bir ay sabretmediler. Ta ki ileri atılıp azgınlıkta bulundular; Allah'ın o ikisi için hiçbir nasip kılmadığı bir işte benimle savaşa girdiler. Hem de hiçbir baskı altında kalmaksızın kendi istekleri ile bana biat ettikten sonra. Onlar sütü kurumuş bir anneden süt emmeye çalışıyorlar ve öldürülmüş bidati diriltmek istiyorlar. Acaba Osman'ın kanını mı istediklerini sanıyorlar? Vallahi o işin yükü kendi yanlarında ve içlerindedir. Bu, kendi aleyhlerindeki en büyük delilleridir. Ben, Allah'ın onlar üzerindeki hüccetine ve onlar hakkında yaptığına razıyım. Eğer o ikisi döner de tövbe ederlerse kendileri kazançlı çıkarlar ve canlarını ganimet olarak kurtarırlar. Doğrusu bu, pek büyük ganimettir! Eğer imtina ederlerse onlara kılıcın keskinliğini vereceğim. Kılıç, hakka yardım ve batılı tedavi için bana yeter!

Daha sonra (minberden) aşağı indi.¹

4/6

İMAM'IN REBEZE'DE İNİŞİ

2138-el-İrşad: Emirülmüminin (a.s) Basra'ya doğru yola çıkınca Rebeze'de inip konakladı. Burada hacıların son grubu kendisiyle karşılaştı. İmam, çadırındaydı ve onun sözünü dinlemek için toplanmışlardı.

İbn-i Abbas der ki: Onun yanına gittim ve kendisini ayakkabı tamir ederken görünce ona dedim ki: İşimizi düzeltmene, şu an yaptığın işten daha çok ihtiyacımız var! Fakat o, benimle konuşmadı; ta ki ayakkabısının tamirini tamamladı. Sonra onu diğer çiftinin yanına bıraktı. Daha sonra bana dönerek "Bunlara değer biç!" dedi. Ben, "Bunların hiç kıymeti yok ki!" dedim. "Yine de söyle!" dedi. "Bir dirhemden az eder!" deyince "Vallahi benim için bunları tamir etmek, sizi yönetme işinden daha sevimlidir; ancak bir hakkı ayağa kaldırmam veya bir batılı uzaklaştırmam başka!" dedi.

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.308; Biharul-Envar, c.32, s.62.

قُلْتُ : إِنَّ الْحَاجَّ قَدْ اجْتَمَعُوا لِيَسْمَعُوا مِنْ كَلَامِكَ ، فَتَأَذُّنْ لِي أَنْ أَتَكَلَّمَ ؛ فَإِنْ كَانَ حَسَنًا كَانَ مِنْكَ ، وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ كَانَ مِنِّي ؟ قَالَ : لَا ، أَنَا أَتَكَلَّمُ . ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى صَدْرِي . وَكَانَ شَتَنَ الْكَفَّيْنِ . فَأَلَمَنِي ، ثُمَّ قَامَ فَأَخَذْتُ بِنُتُوبِهِ فَقُلْتُ : نَشَدْتُكَ اللَّهُ وَالرَّحِمَ ! قَالَ : لَا تَنْشُدْنِي . ثُمَّ خَرَجَ فَاجْتَمَعُوا عَلَيْهِ ، فَحَمِدَ اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ :

أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى بَعَثَ مُحَمَّدًا (ص) وَلَيْسَ فِي الْعَرَبِ أَحَدٌ يَقْرَأُ كِتَابًا وَلَا يَدَّعِي نُبُوَّةً ، فَسَاقِ النَّاسَ إِلَى مَنَاجِيهِمْ ، أَمْ وَاللَّهِ مَا زِلْتُ فِي سَاقَتِهَا ؛ مَا غَيَّرْتُ وَلَا خُنْتُ حَتَّى تَوَلَّيْتُ بِخُذَافِيرِهَا .

مَا لِي وَلِقُرَيْشٍ ؟ أَمْ وَاللَّهِ لَقَدْ قَاتَلْتُهُمْ كَافِرِينَ ، وَلَا قَاتِلَتُهُمْ مَفْتُونِينَ ، وَإِنْ مَسِيرِي هَذَا عَنْ عَهْدِ إِلَيَّ فِيهِ ، أَمْ وَاللَّهِ : لَا بَقَرْنَ الْبَاطِلَ حَتَّى يَخْرِجَ الْحَقُّ مِنْ خَاصِرَتِهِ . مَا تَنْقُمُ مِنَّا قُرَيْشٌ إِلَّا أَنَّ اللَّهَ اخْتَارَنَا عَلَيْهِمْ فَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي حَبِيرِنَا ، وَأَنْشَدَ :

أَدَمْتَ لَعْمَرِي شُرْبَكَ الْمِحْضَ خَالِصًا وَأَكَلْتَ بِالرُّبْدِ الْمُقَشَّرَةَ الْبُجْرَا
وَنَحْنُ وَهَبْنَاكَ الْعَلَاءَ وَلَمْ تَكُنْ عَلِيًّا وَحُطْنَا حَوْلَكَ الْجُرْدَ وَالسُّمْرَا¹

4/7

كِتَابُ الْإِمَامِ إِلَى وَائِي الْبَصْرَةِ

2139 . الْإِمَامُ عَلِيٌّ (ع) - فِي كِتَابِهِ إِلَى عُثْمَانَ لَمَّا بَلَغَهُ مُشَارَفَةُ الْقَوْمِ

الْبَصْرَةِ - : مِنْ عَبْدِ اللَّهِ عَلِيٍّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ ، أَمَّا بَعْدُ :

1 . الْإِرْشَادُ : ج 1 ص 247 ، نَهْجُ الْبَلَاغَةِ : الْخُطْبَةُ 33 وَفِيهِ مِنْ «قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ . . .» .

"Hacılar senin konuşmanı dinlemek için toplanmışlar. Bana izin verirsen konuşayım; güzel olursa senden, öyle olmazsa da benden olsun?" dedim. "Hayır, ben konuşacağım" dedi. Sonra da elini göğsüme koydu. Elleri kalındı. Bana ağrı hissettirdi. Sonra da ayağa kalktı. Elbisesinin ucundan tutarak "Allah aşkına ve aramızdaki akrabalık bağı hatırına!" dedim. "Beni yemine verme!" deyip dışarı çıktı. İnsanlar etrafına toplandı. Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu:

Doğrusu Yüce Allah, Muhammed'i (s.a.a) elçi olarak seçip gönderdiğinde Araplar arasında kitabı okuyan ve peygamberlik iddia eden hiç kimse yoktu. O, halkı, kurtuluş menzillerine sevk etti. Allah'a yemin olsun ki ben hep komutanları arasındaydım; ne bir şeyi değiştirdim, ne de hıyanet ettim. Ta ki (cehalet ordusu) topyekûn yüz çevirdi.

Benim Kureyş'le ne işim olur? İyi bilin ki, vallahi ben, kâfir olduklarında onlarla savaştım; aldanmış oldukları şu durumda da onlarla savaşacağım. Doğrusu bu hareketim, bana verilmiş olan bir ahitten dolaydır. Allah'a andolsun ki bağrından hak sökülüp çıkıncaya kadar batılı yaracağım! Kureyş, ancak Allah bizi onlar karşısında seçti diye bizden intikam almaktadır; biz de onları kendi yerlerine getirdik.

Daha sonra şu şiiri okudu:

*Canıma yemin olsun ki sabahları halis süt içtin
Bolca kaymak, bol bol da çekirdeksiz hurma yedin
Biz sana azamet bahsettik ama sen yüce değildin
Biz de etrafını kısa tüylü atlar ve mızraklarla kuşattık¹*

4/7

BASRA VALİSİNE MEKTUBU

2139-İmam Ali (a.s) [Cemel kavminin Basra'ya yaklaştığını haber aldığıında Osman'a (İbn-i Huneyf) yazdığı mektubunda]: Allah'ın kulu ve müminlerin emîri Ali'den, Osman b. Huneyf'e:

¹-el-İrşad, c.1, s.247; Nehcü'l-Belaga, 33. hutbe, bu kaynakta "İbn-i Abbas diyor ki..."den itibaren. Ayrıca bkz: Şerhu'l-Mie Kelime, s.228.

فَإِنَّ الْبُغَاةَ عَاهَدُوا اللَّهَ ثُمَّ نَكَثُوا وَتَوَجَّهُوا إِلَى مِصْرِكَ ، وَسَاقَهُمُ الشَّيْطَانُ لِيَطْلُبَ مَا لَا يَرْضَى اللَّهُ بِهِ ، وَاللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ تَنْكِيلًا . فَإِذَا قَدِمُوا عَلَيْكَ فَادْعُهُمْ إِلَى الطَّاعَةِ وَالرَّجُوعِ إِلَى الْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ وَالْمِيثَاقِ الَّذِي فَارَقْنَا عَلَيْهِ ، فَإِنْ أَجَابُوا فَأَحْسِنْ جَوَارَهُمْ مَا دَامُوا عِنْدَكَ ، وَإِنْ أَبَوْا إِلَّا التَّمَسُّكَ بِجَبَلِ النِّكَثِ وَالْخِلَافِ فَنَاجِزُهُمُ الْقِتَالَ حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَكَ وَبَيْنَهُمْ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ . وَكَتَبْتُ كِتَابِي هَذَا إِلَيْكَ مِنَ الرَّبْدَةِ ، وَأَنَا مُعَجِّلُ الْمَسِيرِ إِلَيْكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ . وَكَتَبَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي رَافِعٍ فِي سَنَةِ سِتٍّ وَثَلَاثِينَ¹ .

4/8

الْتِبَاسُ الْأَمْرُ عَلَى مَنْ لَا بَصِيرَةَ لَهُ

2140 . تاريخ اليعقوبي : وَقَالَ لَهُ [لِعَلِيِّ (ع)] الْحَارِثُ بْنُ حَوْطِ الرَّائِي : أَظَلُّ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ وَعَائِشَةَ اجْتَمَعُوا عَلَى بَاطِلٍ ؟

فَقَالَ : يَا حَارِثُ ! إِنَّهُ مَلْبُوسٌ عَلَيْكَ ، وَإِنَّ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ لَا يُعْرِفَانِ بِالنَّاسِ ، وَلَكِنْ اعْرِفِ الْحَقَّ تَعْرِفِ أَهْلَهُ ، وَاعْرِفِ الْبَاطِلَ تَعْرِفْ مَنْ أَتَاهُ² .

2141 . الأماي للطوسي عن أبي بكر الهذلي : دَخَلَ الْحَارِثُ بْنُ حَوْطِ اللَّيْثِيِّ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، مَا أَرَى طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ وَعَائِشَةَ احْتَجَّجُوا إِلَّا عَلَى حَقٍّ ؟ فَقَالَ : يَا حَارِثُ ، إِنَّكَ إِنْ نَظَرْتَ تَحْتَكَ وَلَمْ تَنْظُرْ فَوْقَكَ جُزْتَ عَنِ الْحَقِّ ؛ إِنَّ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ لَا يُعْرِفَانِ بِالنَّاسِ ، وَلَكِنْ اعْرِفِ الْحَقَّ بِاتِّبَاعِ مَنْ اتَّبَعَهُ ، وَالْبَاطِلَ بِاجْتِنَابِ مَنْ اجْتَنَبَهُ .

1 . شرح نهج البلاغة : ج9 ص312 .

2 . تاريخ اليعقوبي : ج2 ص210 ، الأماي للطوسي : ص134 ح216 ؛ أنساب الأشراف : ج3 ص64 ، البيان والتبيين : ج3 ص211 كلها نحوه وفيها «الليثي» بدل «الراني» .

...Doğrusu şu azgınlar Allah ile sözleştiler, sonra da ahitlerini bozdular ve senin şehrine doğru yola çıktılar. Şeytan onları Allah'ın hoşnut olmadığı bir şeyi istemeye sevk etmiştir. Allah azap etme ve cezalandırmada pek de şiddetlidir. Sana vardıklarında onları itaate ve bizden ayrıldıkları ahit ve sözleşmeye geri dönmeye çağır. Eğer olumlu cevap verirlerse onlara senin yanında bulundukları sürece iyi muamelede bulun. Eğer bozgunculuk ve ihtilaf ipine sarılmaktan başka bir şeye yanaşmazlarsa o zaman da Allah seninle onlar arasında hüküm verinceye kadar onlarla savaş. Doğrusu O, hükmedenlerin en iyisidir. Bu mektubumu sana Rebeze'den yazdım. Ben, Allah'ın izni ile tez zamanda sana geleceğim. Mektubu Abdullah b. Rafî otuz altıncı yılda yazdı.¹

4/8

İŞİN ASLININ, BASİRETSİZLERE KARMAŞIK GÖRÜNMEŞİ

2140-Tarih-i Yakubî: Haris b. Hut er-Rannî, ona [Ali'ye (a.s)] dedi ki: Talha, Zübeyr ve Ayşe'nin batıl üzerinde bir araya geldiklerine inanayım mı? Bunun üzerine [Ali (a.s)] dedi ki: Ey Haris! Doğrusu hak sana örtülü kalmış. Hiç şüphesiz hak ve batıl insanlarla tanınmaz; ancak hakkı tanırsan ehlini de tanırsın, batılı tanırsan onun peşinden gideni de tanırsın.²

2141-el-Emali, Tusî [Ebubekir el-Huzelî'den]: Haris b. Hut el-Leysî, Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib'in (a.s) huzuruna varıp "Ey Emirülmüminin! Talha, Zübeyr ve Ayşe'nin haktan başka bir şeye dayanacaklarını sanmıyorum?" dedi.

Bunun üzerine [İmam] dedi ki: Ey Haris! Sen eğer kendinden altta olana bakar da senden üstte olana bakmazsan haktan saparsın. Doğrusu hak ve batıl insanlarla tanınmaz. Fakat hakkı, ona uyanlarla ve batılı ondan kaçınanlarla tanı!

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.312.

2-Tarih-i Yakubî, c.2, s.210; el-Emali, Tusî, s.134, h.216; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.64; el-Beyan ve't-Tebyin, c.3, s.211. Diğer kaynakların tümünde "er-Rannî" yerine "el-Leysî" şeklinde geçmiştir.

قال : فَهَلَّا أَكُونُ كَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ وَسَعْدِ بْنِ مَالِكٍ ؟ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) : إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ وَسَعْدًا حَدَلَا الْحَقَّ وَلَمْ يَنْصُرَا الْبَاطِلَ ، مَتَى كَانَا إِمَامَيْنِ فِي الْخَيْرِ فَيُتَّبَعَانِ ؟ !¹

2142 . شرح نهج البلاغة عن أبي مخنف : وَقَامَ رَجُلٌ إِلَى عَلِيٍّ (ع) فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، أَيُّ فِتْنَةٍ أَعْظَمُ مِنْ هَذِهِ ؟ إِنَّ الْبَدْرِيَّةَ لَيَمَشِي بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ بِالسَّيْفِ ! فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) : وَيَحْكُ! أ تَكُونُ فِتْنَةً أَنَا أَمِيرُهَا وَقَائِدُهَا ؟ ! وَالَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا بِالْحَقِّ وَكَرَّمَ وَجْهَهُ ، مَا كَذَبْتُ وَلَا كُذِّبْتُ ، وَلَا ضَلَلْتُ وَلَا ضَلَّ بِي ، وَلَا زَلَلْتُ وَلَا زَلَّ بِي ، وَإِنِّي لَعَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي ؛ بَيِّنَتِهَا اللَّهُ لِرَسُولِهِ ، وَبَيِّنَتِهَا رَسُولُهُ لِي ، وَسَادَعَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا ذَنْبَ لِي ، وَلَوْ كَانَ لِي ذَنْبٌ لَكَفَّرَ عَنِّي ذُنُوبِي مَا أَنَا فِيهِ مِنْ قِتَالِهِمْ² .

2143 . شرح نهج البلاغة : حَرَجَ طَارِقُ بْنُ شَهَابٍ الْأَحْمَسِيُّ يَسْتَقْبِلُ عَلِيًّا (عليه السلام) وَقَدْ صَارَ بِالرَّبَذَةِ طَالِبًا عَائِشَةً وَأَصْحَابَهَا ، وَكَانَ طَارِقٌ مِنْ صَحَابَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَشِيعَتِهِ ، قَالَ : فَسَأَلْتُ عَنْهُ قَبْلَ أَنْ أَلْقَاهُ ؛ مَا أَقْدَمُهُ ؟ فَقِيلَ : خَالَفَهُ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ وَعَائِشَةُ ، فَأَتَوْا الْبَصْرَةَ ، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي : إِنَّهَا الْحَرْبُ ! أَفَأَقَاتِلُ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ وَخَوَارِجَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ؟ إِنَّ هَذَا لَعَظِيمٌ ! ثُمَّ قُلْتُ : أَأَدْعُ عَلِيًّا وَهُوَ أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا بِاللَّهِ وَابْنُ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَوَصِيُّهُ ؟ هَذَا أَعْظَمُ ! ثُمَّ أَتَيْتُهُ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ ، ثُمَّ جَلَسْتُ إِلَيْهِ فَقَصَّ عَلَيَّ قِصَّةَ الْقَوْمِ وَقِصَّتَهُ³ .

1 . الأُمَالِي لِلطُّوسِي : ص 134 ح 216 ، وَفِي الطَّرَائِف : ص 136 ح 215 : وَمِنْ ذَلِكَ مَا ذَكَرَهُ الْغَزَالِي فِي كِتَابِ «الْمُنْقَذُ مِنَ الضَّلَالِ» مَا هَذَا لَفْظُهُ : الْعَاقِلُ يَقْتَدِي بِسَيِّدِ الْعُقَلَاءِ عَلِيٍّ (عليه السلام) حَيْثُ قَالَ : «لَا يُعْرِفُ الْحَقُّ بِالرِّجَالِ ، اعْرِفِ الْحَقَّ تَعْرِفْ أَهْلَهُ» فَشَهِدَ أَنَّ عَلِيًّا سَيِّدَ الْعُقَلَاءِ .

2 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 265 .

3 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 226 .

Haris "Abdullah b. Ömer ve Sâd b. Malik gibi olmayayım mı?" diye sorunca Emirülmüminin (a.s) şöyle söyledi: Doğrusu Abdullah b. Ömer ve Sâd, hakkı yalnız bıraktılar, batıla da yardım etmediler; onlar ne zaman hayırda iki önder oldular ki kendilerine uyulsun?!¹

2142-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Ebu Mihnef'ten]: Bir kişi Ali'nin (a.s) karşısında ayağa kalkıp "Ey Emirülmüminin! Bundan daha büyük fitne olabilir mi? Bedir savaşındaki cengâverler kılıçla birbirlerinin üzerine yürümektedir!" deyince Ali (a.s) şöyle buyurdu: Yazıklar olsun sana! Benim, amiri ve komutanı olduğum bir fitne var mıdır?! Muhammed'i hak üzere gönderen ve onu yüce kılana yemin olsun ki ne yalan söyledim, ne de yalanlandım; ne saptım, ne de benim vesilemle sapıldı; ne sürçtüm, ne de benim vesilemle başkalarının ayağı kaydı. Doğrusu ben Allah'ın, Resulü için açıkladığı ve Resulünün de bana beyan ettiği Rabbimin apaçık bir deliline dayanmaktayım. Çok yakında kıyamet günü üzerimde hiçbir günah olmadığı bir halde çağırılacağım; eğer üzerimde bir günah olsa bile benim onlarla yapacağım savaş(ın sevabı) günahlarımı örtecektir.²

2143-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Tarık b. Şahab el-Ahmesî, Ayşe ve beraberindekilerin peşinden gittiği yolculukta Rebeze'ye varan Ali'yi (a.s) karşılamak için çıktı. Tarık, Ali'nin (a.s) ashabından ve onun takipçilerindendi. [Tarık] diyor ki: Onunla görüşmeden önce kendisini buraya kadar çekip getiren sebebi sordum. Dediler ki: Talha, Zübeyr ve Ayşe ona muhalefet ederek Basra'ya gelmişler. Kendi kendime "Hiç kuşkusuz bu, bir savaştır! Müminlerin annesine ve Resulullah'ın (s.a.a) yarenlerine karşı savaşmalı mıyım? Bu, gerçekten de ağır bir iş!" dedim. Sonra da "Ali'yi mi (a.s) bırakayım? Oysaki Ali, müminler arasında Allah'a ilk iman eden kişidir; Resulullah'ın amcaoğlu ve vasisidir. Gerçekten bu, daha ağır bir iştir!" diye düşündüm. Sonra ona varıp selam verdim, yanına oturdum. Bana o kavim ve kendisiyle alakalı hikâyesini anlattı.³

1-*el-Emali*, Tusî, s.134, h.216; *et-Taraif*, s.136, h.215; Gazalî, *el-Munkiz Mine'z-Zilal* kitabında şöyle zikretmiştir: Akıllı kişi, akıllıların efendisi Ali'ye uymalıdır. Zira o, şöyle buyurdu: "**Hak, kişilerle tanınmaz. Hakkı tanırsan onun ehlini de tanırsın.**" Gazali, böylece Ali'nin (a.s) akıllıların efendisi olduğuna şahitlik etmiştir.

2-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.1, s.265.

3-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.1, s.226.

2144 . فتح الباري عن العلاء أبي محمد عن أبيه : جاء رجل إلى عليٍّ وهو بالزَّوَيَّة ، فقال : علام تُقاتل هؤلاء ؟
قال : على الحقِّ .
قال : فإنَّهم يقولون إنَّهم على الحقِّ ؟
قال : أقاتلُهم على الخروج من الجماعة ، ونكث البيعة¹ .

1 . فتح الباري : ج 13 ص 57 .

2144-Fethu'l-Bari [Âlâ Ebu Muhammed, babasından]: Zaviye'de bulunan biri Ali'nin (a.s) yanına gelerek "Bunlarla ne üzerine savaşıyorsun?" diye sordu. (Sonra şöyle konuştular.)

Ali (a.s): Hak üzerine.

Adam: Onlar kendilerinin de hak üzere olduklarını söylüyorlar.

Ali (a.s): Bu cemaatten çıktıkları ve biati bozdukları için onlarla savaşıyorum.¹

1-Fethü'l-Bari, c.13, s.57.

الفصل الخامس

استنصار الإمام من أهل الكوفة

5/1

كتاب الإمام إلى أهل الكوفة من الرائدة

2145 . تاريخ الطبري : عَنْ يَزِيدَ الصَّخِمِ قَالَ : لَمَّا أَتَى عَلِيًّا الْخَبْرُ وَهُوَ بِالْمَدِينَةِ بِأَمْرِ عَائِشَةَ وَطَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ أَهَمُّ قَدْ تَوَجَّهُوا نَحْوَ الْعِرَاقِ ، خَرَجَ يُبَادِرُ وَهُوَ يَرْجُو أَنْ يُدْرِكَهُمْ وَيُرَدِّدَهُمْ ، فَلَمَّا انْتَهَى إِلَى الرَّيْدَةِ أَتَاهُ عَنْهُمْ أَهَمُّ قَدْ أَمَعُوا ، فَأَقَامَ بِالرَّيْدَةِ أَيَّامًا ، وَأَتَاهُ عَنْ الْقَوْمِ أَهَمُّ يُرِيدُونَ الْبَصْرَةَ ، فَسَرَّيَ بِذَلِكَ عَنْهُ ، وَقَالَ : إِنَّ أَهْلَ الْكُوفَةِ أَشَدُّ إِلَيَّ حُبًّا ، وَفِيهِمْ رُؤُوسُ الْعَرَبِ وَأَعْلَامُهُمْ

[و] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ أَبِيهِ قَالَ : كَتَبَ عَلِيٌّ إِلَى أَهْلِ الْكُوفَةِ : بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ، أَمَّا بَعْدُ ؛ فَإِنِّي اخْتَرْتُكُمْ وَالتَّزَوَّلَ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ لِمَا أَعْرِفُ مِنْ مَوَدَّتِكُمْ وَحُبِّكُمْ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلِرَسُولِهِ (صلى الله عليه وآله) ، فَمَنْ جَاءَنِي وَنَصَرَنِي فَقَدْ أَجَابَ الْحَقُّ وَقَضَى الَّذِي عَلَيْهِ¹ .

2146 . تاريخ الطبري عن محمد وطلحة : لَمَّا قَدِمَ عَلِيٌّ الرَّيْدَةَ أَقَامَ بِهَا ، وَسَرَّحَ مِنْهَا إِلَى الْكُوفَةِ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ ، وَمُحَمَّدَ بْنَ جَعْفَرٍ وَكَتَبَ إِلَيْهِمْ :

إِنِّي اخْتَرْتُكُمْ عَلَى الْأَمْصَارِ ، وَفَرَعْتُ إِلَيْكُمْ لِمَا حَدَّثَ ؛ فَكُونُوا لِدِينِ اللَّهِ أَعْوَانًا وَأَنْصَارًا ، وَابْتَدُونَا وَانْهَضُوا إِلَيْنَا ؛ فَإِلْصَاحُ مَا تُرِيدُ ؛ لِنَعُودَ الْأُمَّةَ إِخْوَانًا ، وَمَنْ أَحَبَّ ذَلِكَ وَآثَرَهُ فَقَدْ أَحَبَّ الْحَقَّ وَآثَرَهُ ، وَمَنْ أَبْغَضَ ذَلِكَ فَقَدْ أَبْغَضَ الْحَقَّ وَغَمِصَهُ .

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 477 .

BEŞİNCİ FASIL

İMAM'IN KUFE HALKINDAN YARDIM İSTEMESİ

5/1

İMAM'IN REBEZE'DEN KUFE HALKINA MEKTUBU

2145-Tarih-i Taberî [Yezid ez-Zahm'dan]: Ayşe, Talha ve Zübeyr'in Irak'a doğru yöneldikleri haberi Medine'de bulunan Ali'ye (a.s) ulaştığında süratle yola çıktı; onlara ulaşmayı ve kendilerini geri çevirmeyi ümit ediyordu.

Rebeze'ye vardığında onların çok uzaklaştıklarını öğrendi. Bunun üzerine birkaç gün Rebeze'de kaldı. Basra'ya gitmek istedikleri haberi kendisine ulaşınca rahatladı ve dedi ki: Doğrusu Kufe halkının bana olan sevgisi daha güçlüdür ve onların arasında Arap'ın önde gelenleri ve seçkinleri bulunmaktadır...

Muhammed b. Abdurrahman b. Ebu Leyla, babasından şöyle nakleder: [Babam] dedi ki: Ali (a.s), Kufe'ye şu mektubu yazdı: Raman ve Rahim olan Allah'ın adıyla... Doğrusu ben, sizi ve aranızda bulunmayı seçtim. Çünkü sizin Allah ve Resulüne (s.a.a) olan muhabbetinizi ve sevginizi biliyorum. Kim bana gelir ve yardım ederse hiç şüphesiz hakka icabet etmiş ve üzerindeki görevi yerine getirmiş sayılır.¹

2146-Tarih-i Taberî [Muhammed ve Talha'dan]: Ali (a.s) Rebeze'ye varınca burada konakladı. Muhammed b. Ebubekir ve Muhammed b. Cafer'i de Kufelilere yazdığı şu mektupla Kufe'ye gönderdi:

Doğrusu ben, şehirler arasından sizi seçtim ve meydana gelen olaylarda size yöneldim. Öyleyse Allah'ın dinine yar ve yardımcılar olun; bize destek verin ve bize doğru ayağa kalkın. Bizim isteğimiz sadece ıslahıdır; ta ki ümmet kardeşliğe dönsün. O halde kim bunu sever ve seçerse, hakkı sevmiş ve onu seçmiştir; kim de buna düşmanlık ederse hakka düşmanlık etmiş ve onu küçük saymıştır.

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.477.

فَمَضَى الرَّجُلَانِ وَبَقِيَ عَلِيٌّ بِالرَّبَذَةِ يَنْهَيُّ ، وَأَرْسَلَ إِلَى الْمَدِينَةِ ، فَلَحِقَهُ مَا أَرَادَ مِنْ دَابَّةٍ وَسِلَاحٍ ، وَأَمَرَ أَمْرُهُ ، وَقَامَ فِي النَّاسِ فَخَطَبَهُمْ وَقَالَ :

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَعَزَّنَا بِالْإِسْلَامِ ، وَرَفَعَنَا بِهِ ، وَجَعَلَنَا بِهِ إِخْوَانًا بَعْدَ ذَلَّةٍ وَقِلَّةٍ وَتَبَاعُضٍ وَتَبَاعُدٍ ، فَجَرَى النَّاسُ عَلَى ذَلِكَ مَا شَاءَ اللَّهُ ؛ الْإِسْلَامُ دِينُهُمْ ، وَالْحَقُّ فِيهِمْ ، وَالكِتَابُ إِمَامُهُمْ ، حَتَّى أَصِيبَ هَذَا الرَّجُلُ بِأَيْدِي هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ الَّذِينَ نَزَعَهُمُ الشَّيْطَانُ لِيَنْزِعَ بَيْنَ هَذِهِ الْأُمَّةِ ، أَلَا إِنَّ هَذِهِ الْأُمَّةَ لَا بُدَّ مُفْتَرَقَةٍ كَمَا افْتَرَقَتِ الْأُمَمُ قَبْلَهُمْ ، فَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ مَا هُوَ كَائِنٌ¹ .

2147 . شرح نهج البلاغة عن عبد الرحمن بن يسار القرشي . في ذكرِ كتابِ عَلِيٍّ (عليه السلام) إلى أهلِ الكوفةِ . : لَمَّا نَزَلَ عَلِيٌّ (عليه السلام) الرَّبَذَةَ مُتَوَجِّهًا إِلَى الْبَصْرَةِ بَعَثَ إِلَى الْكُوفَةِ مُحَمَّدَ بْنَ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، وَمُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ ، وَكَتَبَ إِلَيْهِمْ هَذَا الْكِتَابَ² وَزَادَ فِي آخِرِهِ : فَحَسْبِي بِكُمْ إِخْوَانًا ، وَلِلَّذِينَ أَنْصَارًا ، فَانْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ³ ...

قَالَ : لَمَّا قَدِمَ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْكُوفَةَ اسْتَنْفَرَا النَّاسَ ، فَدَخَلَ قَوْمٌ مِنْهُمْ عَلَى أَبِي مُوسَى لَيْلًا فَقَالُوا لَهُ : أَشِرْ عَلَيْنَا بِرَأْيِكَ فِي الْخُرُوجِ مَعَ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) ، فَقَالَ : أَمَّا سَبِيلُ الْآخِرَةِ فَالزَّمُوا بُيُوتَكُمْ ، وَأَمَّا سَبِيلُ الدُّنْيَا فَاشْخَصُوا مَعَهُمَا ! فَمَنَعَ بِذَلِكَ أَهْلَ الْكُوفَةِ مِنَ الْخُرُوجِ .

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 478 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 324 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 235 كلاهما نحوه .

2 . الكتاب الأول من نهج البلاغة .

3 . التوبة : 41 .

Bu iki kişi yola çıkınca Ali de (a.s) hazırlık için Rebeze'de kaldı. Medine'ye birini gönderdi. Binek ve silah olarak istedikleri kendisine ulaşınca işi kıvamına vardı; sonra da halkın arasında ayağa kalkarak onlara hitaben şöyle söyledi:

-Doğrusu aziz ve celil olan Allah, İslam sayesinde bizi aziz kıldı ve onunla bizi yüceltti; onun vesilesiyle zillet, azlık, düşmanlık ve uzaklıktan sonra bizleri kardeş etti. Halk, Allah dilediği sürece bu şekilde idi. İslam onların diniydi. Hak içlerinde idi ve Kitap (Kurân) imamları idi. Ta ki bu kişi (Osman), şeytanın ümmet arasında ihtilaf çıkarmak için gönderdiği şu kavmin elleriyle öldürülünceye kadar (böyleydi). İyi bilin ki kendisinden önceki ümmetlerin ayrılığa düştüğü gibi, bu ümmetin de ayrılığa düşmesi kaçınılmazdır. O halde olacakların şerinden Allah'a sığınırız.¹

2147-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Ali'nin Kufe halkına yazdığı mektup hakkında, Abdurrahman b. Yesar el-Kureşî'den]: Ali (a.s) Basra'ya doğru yolculuğunda Rebeze'ye vardı. (Burada) Muhammed b. Cafer b. Ebu Talib ile Muhammed b. Ebubekir es-Sıddık'ı Kufe'ye gönderdi. Kufelilere şu mektubu² yazarak sonuna bunları ekledi:

Siz, bana kardeşler ve dine yardımcıları olarak yetersiniz. O halde *"Hafif veya ağır bir donanım ile savaş için hareket edin ve Allah yolunda mallarınız ve canlarınızla cihat edin. Bilmeniz ki bu, sizin için daha hayırlıdır..."*³

Muhammed b. Cafer ve Muhammed b. Ebubekir Kufe'ye vardıklarında halkı savaş için kıyama çağırdılar. Onlardan bazıları geceleyin Ebu Musa'nın yanına varıp "Şu iki kişiyle birlikte Ali'ye (a.s) doğru gitmek hakkında bize görüşünü söyle!" dediler. Ebu Musa da onlara "Ahiret yolunu isterseniz evinizde kalın; dünya yolunu istiyorsanız da o ikisiyle gidin!" cevabını verdi. Böylece Kufe halkının harekete geçmesine mani oldu.

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.478; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.324; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.235.

2-Nehcü'l-Belaga'daki birinci mektup.

3-Tevbe, 41.

وَبَلَغَ ذَلِكَ الْمُحَمَّدِينَ ، فَأَغْلَظَا لِأَبِي مُوسَى ، فَقَالَ أَبُو مُوسَى : وَاللَّهِ إِنَّ بَيْعَةَ
عُثْمَانَ لَفِي عُنُقِي عَلَيَّ وَعُنُقِي وَأَعْنَاقِكُمَا ، وَلَوْ أُرَدْنَا قِتَالًا مَا كُنَّا لِنَبْدَأَ بِأَحَدٍ قَبْلَ قِتَالَةِ
عُثْمَانَ . فَخَرَجَا مِنْ عِنْدِهِ ، فَلَحِقَا بِعَلِيٍّ (عليه السلام) فَأَخْبَرَاهُ الْخَبْرَ¹ .

5/2

بَعَثَ الْإِمَامُ هَاشِمُ بْنُ عُتْبَةَ إِلَى أَبِي مُوسَى لِيَسْتَنْفِرَ النَّاسَ

2148 . تاريخ الطبري عن أبي ليلى : خَرَجَ هَاشِمُ بْنُ عُتْبَةَ إِلَى عَلِيٍّ بِالرَّبَذَةِ ،
فَأَخْبَرَهُ بِقُدُومِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ وَقَوْلِ أَبِي مُوسَى ، فَقَالَ : لَقَدْ أَرَدْتُ عَزْلَهُ وَسَأَلَنِي
الْأَشْثَرُ أَنْ أُقِرَّهُ . فَرَدَّ عَلَيَّ هَاشِمًا إِلَى الْكُوفَةِ وَكَتَبَ إِلَى أَبِي مُوسَى :

إِنِّي وَجَّهْتُ هَاشِمَ بْنَ عُتْبَةَ لِيُنْهَضَ مَنْ قَبْلَكَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَيَّ ، فَأَشْخِصِ
النَّاسَ ؛ فَإِنِّي لَمْ أُؤَلِّكَ الَّذِي أَنْتَ بِهِ إِلَّا لِتَكُونَ مِنْ أَعْوَانِي عَلَى الْحَقِّ .

فَدَعَا أَبُو مُوسَى السَّائِبَ بْنَ مَالِكٍ الْأَشْعَرِيَّ ، فَقَالَ لَهُ : مَا تَرَى ؟ قَالَ :
أَرَى أَنْ تَتَّبِعَ مَا كَتَبَ بِهِ إِلَيْكَ . قَالَ : لِكَيْ لَا أَرَى ذَلِكَ ! فَكَتَبَ هَاشِمُ إِلَى
عَلِيٍّ : إِنِّي قَدْ قَدِمْتُ عَلَى رَجُلٍ غَالٍ مُشَاقٍّ ظَاهِرِ الْغِلِّ وَالشَّنَانِ . وَبَعَثَ
بِالْكِتَابِ مَعَ الْمُحِلِّ بْنِ خَلِيفَةَ الطَّائِيَّ² .

2149 . الجمل : خَرَجَ [الْإِمَامُ عَلِيٌّ (عليه السلام)] فِي سَبْعِمِئَةِ رَجُلٍ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ
وَالْأَنْصَارِ . . . ثُمَّ دَعَا هَاشِمَ بْنَ عُتْبَةَ الْمُرْقَالَ ، وَكَتَبَ مَعَهُ كِتَابًا إِلَى أَبِي مُوسَى
الْأَشْعَرِيِّ . وَكَانَ بِالْكُوفَةِ مِنْ قَبْلِ عُثْمَانَ . وَأَمَرَهُ أَنْ يُوَصِّلَ الْكِتَابَ إِلَيْهِ لِيَسْتَنْفِرَ
النَّاسَ مِنْهَا إِلَى الْجِهَادِ مَعَهُ ، وَكَانَ مَضمُونُ الْكِتَابِ :

1 . شرح نهج البلاغة : ج14 ص8 وراجع الإمامة والسياسة : ج1 ص84 و 85 .

2 . تاريخ الطبري : ج4 ص499 .

Bu haber iki Muhammed'e (Muhammed b. Cafer ve Muhammed b. Ebubekir) ulaşınca Ebu Musa'ya kızdılar. Ebu Musa "Vallahi Osman'ın biati benim, Ali'nin ve siz ikinizin boynundadır; eğer savaş istesek Osman'ın katilleriyle savaşmadan önce hiç kimseyle savaşa başlamayız!" dedi. Bunun üzerine o ikisi, Ebu Musa'nın yanından çıkıp doğruca Ali'ye (a.s) gittiler ve bu haberi ona iletiler.¹

5/2

İMAM'IN HAŞİM B. UTBE'Yİ HALKI HAZIRLAMASI İÇİN EBU MUSA'YA GÖNDERMESİ

2148-Tarih-i Taberî [Ebu Leyla'dan]: Haşim b. Utbe, Rebeze'de Ali'nin (a.s) yanına gitti. Muhammed b. Ebubekir'in gelişini ve Ebu Musa'nın sözünü ona iletti. Ali (a.s) dedi ki: Ben onu azletmek istemiştım, ancak [Malik-i] Eşter onu yerinde bırakmamı istedi.

Daha sonra Ali (a.s), Haşim'i Kufe'ye gönderdi ve Ebu Musa'ya şöyle yazdı:

Ben, Haşim b. Utbe'yi, etrafındaki Müslümanları bana doğru hareket etmeye hazırlaması için sana gönderdim. Artık halkı harekete geçir. Zira ben seni, şu anda hâkimi bulunduğun şehre sadece hak üzere benim yardımcılarımdan olası diye bırakmışım.

Ebu Musa, Saib b. Eşarî'yi çağırıp ona "Senin görüşün nedir?" diye sordu. O da "Bence, sana yazdığım şeye uymalısın!" dedi. Ebu Musa, "Ama benim görüşüm bu değil!" dedi. Bunun üzerine Haşim, Ali'ye şöyle yazdı:

Ben, kin ve düşmanlığını açığa vuran kaba ve katı bir kişinin yanına gelmiş bulunmaktayım.

Bu mektubu Muhil b. Halife et-Taî ile gönderdi.²

2149-el-Cemel: [İmam Ali (a.s)], Muhacirler ve Ensar'dan oluşan yedi yüz kişilik bir grupla yola çıktı... Daha sonra Haşim b. Utbe el-Mirkal'i çağırdı. Onunla Ebu Musa Eşarî'ye [Osman döneminde buraya atanan Kufe valisi idi] bir mektup gönderdi ve halkı kendisiyle birlikte cihat etmek üzere Kufe'den harekete geçirmesi için bu mektubu ona ulaştırmasını emretti. Mektubun içeriği şöyleydi:

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.14, s.8. Ayrıca bkz: el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.84 ve 85.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.499.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ، مِنْ عَلِيِّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ .

أَمَّا بَعْدُ ؛ فَإِنِّي أَرْسَلْتُ إِلَيْكَ هَاشِمَ بْنَ عُتْبَةَ (المُرْقَال) لِتُشَخِّصَ مَعَهُ مَنْ قَبْلَكَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ لِيَتَوَجَّهُوا إِلَى قَوْمٍ نَكْتُوا بِيَعْتِي ، وَقَتَلُوا شِيعَتِي ، وَأَحْدَثُوا فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ الْحَدَثَ الْعَظِيمَ ، فَأَشْخِصَ بِالنَّاسِ إِلَيَّ مَعَهُ حِينَ يَقْدُمُ عَلَيْكَ وَلَا تَحْسِبْهُ ؛ فَإِنِّي لَمْ أَفِرَّكَ فِي الْمَصْرِ الَّذِي أَنْتَ فِيهِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ مِنْ أَعْوَانِي وَأَنْصَارِي عَلَى هَذَا الْأَمْرِ ، وَالسَّلَامُ .

فَقَدِمَ هَاشِمٌ بِالْكِتَابِ عَلَى أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ ، فَلَمَّا وَقَفَ عَلَيْهِ دَعَا السَّائِبَ بْنَ مَالِكٍ الْأَشْعَرِيَّ ، فَأَقْرَأَهُ الْكِتَابَ ، وَقَالَ لَهُ : مَا تَرَى ؟ فَقَالَ السَّائِبُ : اتَّبِعْ مَا كَتَبَ بِهِ إِلَيْكَ ، فَأَبَى أَبُو مُوسَى ذَلِكَ ، وَكَسَرَ الْكِتَابَ وَحَافَهُ ، وَبَعَثَ إِلَى هَاشِمِ بْنِ عُتْبَةَ يُخَوِّفُهُ وَيَتَوَعَّدُهُ بِالسِّجْنِ .

فَقَالَ السَّائِبُ بْنُ مَالِكٍ : فَأَتَيْتُ هَاشِمًا فَأَخْبَرْتُهُ بِأَمْرِ أَبِي مُوسَى ، فَكَتَبَ هَاشِمٌ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) :

أَمَّا بَعْدُ ؛ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! فَإِنِّي قَدِمْتُ بِكِتَابِكَ عَلَى امْرِئٍ عَاقٍ شَاقٍّ ، بَعِيدِ الرَّحِمِ ، ظَاهِرِ الْعِلِّ وَالشَّقَاقِ ، وَقَدْ بَعَثْتُ إِلَيْكَ بِهَذَا الْكِتَابِ مَعَ الْمُجِلِّ بْنِ خَلِيفَةَ أَخِي طَيْيٍّ ، وَهُوَ مِنْ شِيعَتِكَ وَأَنْصَارِكَ ، وَعِنْدَهُ عِلْمٌ مَا قَبْلَنَا ، فَاسْأَلْهُ عَمَّا بَدَا لَكَ ، وَاكْتُبْ إِلَيَّ بِرَأْيِكَ أَتَّبِعُهُ ، وَالسَّلَامُ .

فَلَمَّا قَدِمَ الْكِتَابُ إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) وَقَرَأَهُ ، دَعَا الْحَسَنَ ابْنَهُ ، وَعَمَّارَ بْنَ يَاسِرٍ ، وَقَيْسَ بْنَ سَعْدٍ فَبَعَثَهُمْ إِلَى أَبِي مُوسَى ، وَكَتَبَ مَعَهُمْ :

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla; Müminlerin Emiri Ali'den, Abdullah b. Kays'a...

...Ben, biatimi bozan, takipçilerimi öldüren ve bu ümmet içinde büyük fitne çıkaran topluluğa karşı etrafındaki Müslümanları harekete geçirmen için Haşim b. Utbe'yi (el-Mirkal) sana gönderdim. Sana vardığında halkı onunla birlikte bana gönder, onu hapsedme. Ben, hâkimi bulunduğun bu şehirde seni ancak bu hükümette yardımcı ve yaverlerinden olası diye bıraktım. Vesselam.

Haşim, mektubu Ebu Musa Eşarî'ye getirdi. O da mektubun içeriğini öğrenince Saib b. Malik el-Eşarî'yi çağırdı. Mektubu ona da okutarak "Senin görüşün nedir?" diye sordu. Saib, "Sana yazdığı şeyi yerine getir." dese de Ebu Musa, bundan imtina etti ve mektubu parçalayıp yok etti. Daha sonra Haşim b. Utbe'ye göndererek onu korkuttu ve hapse atmakla tehdit etti.

Saib b. Malik der ki: Haşim'in yanına gittim ve Ebu Musa'nın emrini ona bildirdim. Haşim de Ali b. Ebu Talib'e (a.s) şöyle yazdı:

...Ey Emirülmüminin! Senin mektubunu çok sert, itaat-siz ve merhametten uzak birine ulaştırdım; onun kini ve muhalefeti aşikârdır. Bu mektubu sana Tayy kabilesinden Muhil b. Halife ile gönderdim. Muhil, senin takipçilerinden ve yarenlerindendir. Bizim hakkımızdaki durumu bilmektedir. İstedğin şeyi ona sor ve bana mektup yazıp görüşünü bildir ki yerine getireyim. Vesselam.

Ali (a.s) kendisine ulaşan bu mektubu okuduğunda oğlu Hasan'ı, Ammar b. Yasir'i ve Kays b. Sâd'ı yanına çağırarak şu içerikteki mektubu onlarla birlikte Ebu Musa'ya gönderdi:

من عبد الله عليّ أمير المؤمنين إلى عبد الله بن قيس: أما بعد؛ يا بن الحائك!! والله
إني كنت لأرى أن بعدك من هذا الأمر - الذي لم يجعلك الله له أهلاً، ولا جعل لك فيه
نصيياً - سيمنعك من ردّ أمري، وقد بعثت إليك الحسن وعماراً وقيساً، فأخل هم
المصر وأهلكه، واعتزل عملاً مذموماً مدحوراً، فإن فعلت وإلا فإني أمرهم أن ينادوك
على سواء، إن الله لا يحب الخائنين، فإن ظهروا عليك فطعوك إرباً إرباً، والسّلام على
من شكر النعمة ورضي بالبيعة، وعمل لله رجاء العاقبة¹.

5/3

إرسال الإمام ابنه إلى الكوفة

2150 . تاريخ الطبري عن أبي ليلي : بعث عليّ الحسن بن عليّ وعمار بن ياسر يستنفران
الناس، وبعث قزطه بن كعب الأنصاري أميراً على الكوفة، وكتب معه إلى أبي موسى :
أما بعد؛ فقد كنت أرى أن بعدك من هذا الأمر الذي لم يجعل الله عزّوجلّ لك منه
نصيياً سيمنعك من ردّ أمري، وقد بعثت الحسن بن عليّ وعمار بن ياسر يستنفران
الناس، وبعثت قزطه بن كعب والياً على مصر، فاعتزل مذموماً مدحوراً؛ فإن لم تفعل
فإني قد أمرته أن يناديك؛ فإن تابذته فطفر بك أن يقطعك أرباً .
فلما قدّم الكتاب على أبي موسى اعتزل، ودخل الحسن وعمار المسجد، فقالا: أيّها
الناس، إن أمير المؤمنين يقول: إني خرجت محرّجي هذا ظالماً أو مظلوماً، وإني أذكّر الله
عزّوجلّ رجلاً رعى الله حقاً إلا نفر؛ فإن كنت مظلوماً أعاني، وإن كنت ظالماً أخذ مني .
والله إن طلحة والزبير لأوّل من بايعني، وأوّل من غدر، فهل استأثرت بمال أو بدلت
حكماً؟ فانفروا؛ فمروا بمعروف، وانفروا عن منكر².

1 . الجمل : ص 240 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 85 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 14 ص 8 و 9 نحوه وراجع فتح
الباري : ج 13 ص 58 .

2 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 499 وراجع الكامل في التاريخ : ج 2 ص 328 وشرح نهج البلاغة : ج 14
ص 10 . 12 والجمل : ص 243 و 244 .

Allah'ın kulu, Müminlerin Emiri Ali'den, Abdullah b. Kays'a: ...Ey dokumacının oğlu (bencil ve kibirli adam)!! Vallahi ben, senin [Allah'ın seni layık kılmadığı ve sana hiçbir nasip bırakmadığı] bu işten (hükümetten) uzak oluşunun benim emrimi reddetmene engel olacağını görüyordum. Şimdi Hasan, Ammar ve Kays'ı sana göndermiş bulunmaktayım. Şehir ve halkını onlara bırak; bizim yönetimimizden de kınanmış ve kovulmuş olarak çekil. Eğer bunu yaparsan (ne âlâ). Aksi halde ben onlara seninle savaşmalarını emrettim. Doğrusu Allah, hainleri sevmez. Eğer onlar, karşında galip gelecek olurlarsa, seni parça parça edeceklerdir. Nimete şükreden, biate razı olan ve akıbetini düşünerek Allah için amel edene selam olsun!¹

5/3

İMAM'IN, OĞLUNU KUFE'YE GÖNDERMESİ

2150-Tarih-i Taberî [Ebu Leyla'dan]: Ali (a.s), Hasan b. Ali ve Ammar b. Yasir'i halkı harekete geçirmeleri için gönderdi. Karza b. Kâb Ensarî'yi de Kufe'ye emir olarak gönderdi. Onunla birlikte Ebu Musa'ya şu mektubu gönderdi:

...Ben, senin [Allah'ın seni layık kılmadığı ve sana hiçbir nasip bırakmadığı] bu işten uzak oluşunun, benim emrimi reddetmene engel olacağını görüyordum. Şimdi Hasan b. Ali ile Ammar b. Yasir'i halkı harekete geçirmeleri için; Karza b. Kâb'ı da o şehre vali olarak göndermiş bulunmaktayım. O halde kınanmış ve kovulmuş olarak kenara çekil. Bunu yapmadığın durumda ona seninle savaşmasını emretmiştim. Eğer karşısına çıkarsan ve o sana galip gelirse, seni parçalara ayıracaktır!

Bu mektup Ebu Musa'ya ulaşınca kenara çekildi. Hasan ve Ammar, mes-cide girerek dediler ki: Ey insanlar! Emirülmüminin diyor ki:

Ben, bu hareket için ya zalim ya da mazlum olarak çıkmış bulunmaktayım. O halde kim Allah'ın hakkına riayet ediyorsa, Allah'ı hatırlayıp kıyama dursun! Eğer mazlum isem bana yardım etsin; yok, zalim isem benden (hakkınızı) alın. Vallahi Talha ile Zübeyr bana ilk biat eden kimselerdi; ilk hıyanet eden de yine onlar oldu. Acaba herhangi bir malı kendime mi ayırdım veya bir hükmü mü değiştirdim? O halde hareket edin, marufu emredin ve kötülükten men edin!²

1-el-Cemel, s.240; Biharul-Envar, c.32, s.85; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.14, s.8-9. Ayrıca bkz: Fethu'l-Bari, c.13, s.58.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.499. Ayrıca bkz: el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.328; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.14, s.10-12; el-Cemel, s.243-244.

2151 . شرح نهج البلاغة عن أبي مخنف عن موسى بن عبد الرحمن بن أبي ليلى عن أبيه : أقبلنا مع الحسن وعمر بن ياسر من ذي قار¹ حتى نزلنا القادسيّة ، فنزل الحسن وعمر ونزلنا معهما ، فاحتبى عمّارُ بحمائل سيفه ، ثم جعل يسأل الناس عن أهل الكوفة وعن حالهم ، ثم سمعته يقول : ما تركت في نفسي حزة أهم إليّ من ألا نكون نبشنا عثمان من قبره ، ثم أحرقناه بالنار .

قال : فلما دخل الحسن وعمر الكوفة اجتمع إليهما الناس ، فقام الحسن فاستنفر الناس ، فحمد الله وصلى على رسوله ، ثم قال :

أيّها الناس ! إنّنا جئنا ندعوكم إلى الله ، وإلى كتابه ، وسنة رسوله ، وإلى أفقه من تفقه من المسلمين ، وأعدل من تعدّلون ، وأفضل من تفضّلون ، وأوفى من ثبايعون ، من لم يعبه القرآن ، ولم تجهله السنّة ، ولم تفعد به السابقة . إلى من قرّبه الله تعالى إلى رسوله قرابتين : قرابة الدين ، وقرابة الرّحم . إلى من سبق الناس إلى كلّ مآثرة . إلى من كفى الله به رسوله والناس متخاذلون ، فقرب منه وهم متباعدون ، وصلى معه وهم مشركون ، وقاتل معه وهم منهزمون ، وبارز معه وهم محجمون ، وصدقته وهم يكذبون .

إلى من لم تردّ له راية ولا تكافأ له سابقة ، وهو يسألكم النصّر ، ويدعوكم إلى الحق ، ويأمركم بالمسير إليه لتوازروه وتنصروه على قوم نكثوا بيعته ، وقتلوا أهل الصّلاح من أصحابه ، ومثّلوا بعّماله ، وانتهبوا بيت ماله ، فاشخصوا إليه رحمكم الله ، فمروا بالمعروف ، وأنهوا عن المنكر ، واحضروا بما يحضر به الصالحون .

1 . دُوّار : موضع بين الكوفة وواسط ، وهو إلى الكوفة أقرب ، فيه كان «يوم ذي قار» بين الفرس والعرب (تقويم البلدان : ص292) .

2151- Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Ebu Mihnef vasıtası ile Musa b. Abdurrahman b. Ebu Leyla, babasından]: Hasan (a.s) ve Ammar b. Yasir'le birlikte Zikar'dan¹ yola çıktık ve Kadisiye'ye vardık. Hasan ile Ammar burada mola verince biz de onlarla birlikte mola verdik. Ammar, kılıcının kılıfını beline sıkıca bağladı. Sonra da insanlara Kufe halkı ve durumları hakkında sorular sormaya başladı. Bir ara onun şöyle söylediğini duydum: İçimde bundan daha önemli bir istek kalmamıştır; keşke Osman'ı kabrinden çıkarsaydık da onu ateşle yaksaydık!

Hasan ile Ammar Kufe'ye girdiklerinde halk bu ikisinin etrafına toplandı. Hasan ayağa kalktı ve halkı harekete çağırdı. Allah'a hamd edip Resul'üne salât getirerek şöyle konuştu:

Ey insanlar! Bizler sizi Allah'a, Kitab'ına, Resul'ünün sünnetine, Müslümanların dinde en bilgili olanına; adil saydığınız en adil, üstün saydığınız en üstün ve biat ettiğiniz en vefalı kişiye çağırmak için geldik. (Öyle bir kişiye ki) Kurân onu kınamamış, sünnet onu cahil saymamış ve hiçbir güzel sabıkadan geri kalmamıştır. O kişiye ki Yüce Allah onu Resul'üne iki yakınlıkla yakınlaştırmıştır: Din yakınlığı ve akrabalık yakınlığı.

O ki her keramette insanların önüne geçti; insanlar onu yalnız bıraktığında Allah onun vasıtasıyla Resul'üne yetti; onlar ondan uzak durduklarında o Peygamber'e yaklaştı. Onlar müşrikken o Peygamber'le namaz kıldı; onlar kaçarken o Peygamber'le birlikte savaştı. İnsanlar korkudan yerlerine çivilenmişken o Peygamber'le meydana yürüdü. Onlar tekzip ederken o Peygamber'i tasdik etti.

(Sizi öyle bir kişiye çağırıyorum ki) o, hiçbir sancağı geri (boş) çevirmemiştir ve İslam sabıkasında hiç kimse ona denk olamaz. İşte bu kimse şimdi sizden yardım istiyor. Sizleri hakka çağırıyor; ona doğru hareket etmenizi; biatini bozanlar, ashabından salih kişileri öldürenler, valilerinin uzuvlarını kesenler ve beytülmalini talan edenlere karşı kendisine destek vermenizi ve ona yardım ulaştırmanızı istiyor. Artık ona doğru hareket edin. Allah'ın rahmeti üzerinize olsun. İyiliği emredin, kötülükten menedin ve salihlerin hazır olduğu şeye hazırlanın.

1-Zikar, Kufe ile Vasit arasında bir bölgedir. Kufe'ye daha yakındır. Farslar ile Araplar arasında gerçekleşen "Zikar Savaşı" burada gerçekleşmiştir. (*Takvimu'l-Buldan*, s.292).

قال أبو مخنف: حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ يَزِيدَ قَالَ: حَدَّثَنِي تَمِيمُ بْنُ حَذِيمٍ النَّاجِيُّ قَالَ: قَدِمَ عَلَيْنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَعَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ يَسْتَنْفِرَانِ النَّاسَ إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) وَمَعَهُمَا كِتَابُهُ، فَلَمَّا فَرَغَا مِنْ قِرَاءَةِ كِتَابِهِ قَامَ الْحَسَنُ - وَهُوَ فَتَى حَدَّثَ وَاللَّهُ إِنِّي لَأُرْثِي لَهُ مِنْ حَدَائِثِ سِنِّهِ وَصُعُوبَةِ مَقَامِهِ - فَرَمَاهُ النَّاسُ بِأَبْصَارِهِمْ وَهُمْ يَقُولُونَ: اللَّهُمَّ سَدِّدْ مَنْطِقَ ابْنِ بِنْتِ نَبِيِّنَا، فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى عَمُودٍ يُتَسَانَدُ إِلَيْهِ - وَكَانَ عَلِيلاً مِنْ شَكْوَى بِهِ - فَقَالَ:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْعَزِيزِ الْجَبَّارِ، الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ، الْكَبِيرِ الْمَتَعَالِ (سَوَاءً مَنكُمْ مَنْ أَسَرَ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ)¹

أَحْمَدُهُ عَلَى حُسْنِ الْبَلَاءِ، وَتَظَاهُرِ النِّعَمَاءِ، وَعَلَى مَا أَحْبَبْنَا وَكَرِهْنَا مِنْ شِدَّةٍ وَرَخَاءٍ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، إِمَّا نَ عَلَيْنَا بُنْيُوتِهِ، وَاخْتَصَّه بِرِسَالَتِهِ وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ وَحْيَهُ، وَاصْطَفَاهُ عَلَى جَمِيعِ خَلْقِهِ. وَأَرْسَلَهُ إِلَى الْإِنْسِ وَالْجِنِّ حِينَ عُيِدَتِ الْأَوْثَانُ، وَأُطِيعَ الشَّيْطَانُ، وَجُحِدَ الرَّحْمَنُ، فَصَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ، وَجَزَاهُ أَفْضَلَ مَا جَزَى الْمُسْلِمِينَ.

أَمَّا بَعْدُ؛ فَإِنِّي لَا أَقُولُ لَكُمْ إِلَّا مَا تَعْرِفُونَ؛ إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ أَرْشَدَ اللَّهُ أَمْرَهُ، وَأَعَزَّ نَصْرَهُ، بَعَثَنِي إِلَيْكُمْ يَدْعُوكُمْ إِلَى الصَّوَابِ، وَإِلَى الْعَمَلِ بِالْكِتَابِ، وَالْجِهَادِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَإِنْ كَانَ فِي عَاجِلِ ذَلِكَ مَا تَكْرَهُونَ؛ فَإِنَّ فِي آجِلِهِ مَا تُحِبُّونَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، وَلَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّ عَلِيًّا صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَحْدَهُ، وَأَنَّهُ يَوْمَ صَدَّقَ بِهِ لَفِي عَاشِرَةِ مِنْ سِنِّهِ.

Ebu Mihnef der ki: Cabir b. Yezid bana rivayette bulunarak şöyle dedi: Bana da Temim b. Hizyem diyordu ki: Hasan b. Ali (a.s) ve Ammar b. Yasir bize geldiler; bu ikisi halkı Ali'ye (a.s) doğru hareket etmeye çağırıyorlardı ve yanlarında onun mektubu vardı. Mektubu okumayı tamamladıklarında Hasan (a.s) ayağa kalktı. Yeni yetme bir gençti. Vallahi yaşının küçük, makamının büyük olmasından dolayı onun için endişeleniyordum. Halk gözlerini ona dikmiş, "Allah'ım, Peygamberimizin kızı oğlunun sözlerini sağlam kıl!" diyordu. Hasan (a.s) elini dayandığı asanın üzerine bıraktı. [Bir hastalığı sebebiyle zayıf düşmüştü.] Derken şunları söyledi:

Hamd aziz ve cebbar olan Allah'a mahsustur. O, tek ve kahhar-dır; büyük ve yücedir. *"Ona göre sözünü gizleyeniniz de birdir, açıkça söyleyeniniz de, geceleyin saklanıp gizlenen de, gündüzün yoluna giden de."* O'na güzel imtihanı, art arda gelen nimetleri, sıkıntı ve genişlikten sevdiğimiz ve hoşumuza gitmeyen şeyler karşısında hamd ederim. Tek olduğuna, hiçbir şeriki bulunmadığına, O'ndan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve Resulü olduğuna şahitlik ederim; onun peygamberliği ile bize lütufta bulundu. Onu risaletine has kıldı ve kendisine vahyini indirdi.

Onu tüm mahlûkatı arasından seçip insanlara ve cinlere gönderdiğinde putlara ibadet ediliyor, şeytana uyuluyor ve Rahman inkâr ediliyordu. Allah ona ve ehlibeytine salât-ü selam eyledi ve Müslümanlara vereceği en üstün mükâfatla onu ödüllendirdi.

Ben ancak sizin de bildiğiniz bir şeyi söylüyorum. Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib [Allah işini düzeltsin ve zaferini güçlü kıl-sın] beni size gönderdi. O sizi doğruya, Kurân'a amel etmeye ve Allah yolunda cihat etmeye çağırmaktadır. Her ne kadar bu işin başında (dünyada) hoşunuza gitmeyen şeyler olsa bile hiç şüphesiz geleceğinde (ahirette) Allah'ın izniyle seveceğiniz şeyler vardır. Sizler de bilirsiniz ki Ali, Resulullah ile tek başına namaz kıldı; henüz on yaşındayken onu tasdik etti.

ثُمَّ شَهِدَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) جَمِيعَ مَشَاهِدِهِ ، وَكَانَ مِنْ اجْتِهَادِهِ فِي مَرْضَاةِ اللَّهِ وَطَاعَةِ رَسُولِهِ وَآثَارِهِ الْحَسَنَةِ فِي الْإِسْلَامِ مَا قَدْ بَلَغَكُمْ ، وَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) رَاضِيًا عَنْهُ حَتَّى غَمَضَهُ بِيَدِهِ ، وَعَسَلَهُ وَحَدَّهُ ، وَالْمَلَائِكَةُ أَعَوَّاهُ ، وَالْفَضْلُ ابْنُ عَمِّهِ يَنْقُلُ إِلَيْهِ الْمَاءَ ، ثُمَّ أَدَخَلَهُ حُفْرَتَهُ ، وَأَوْصَاهُ بِقَضَاءِ دِينِهِ وَعِدَاتِهِ وَغَيْرِ ذَلِكَ مِنْ أُمُورِهِ ، كُلُّ ذَلِكَ مِنْ مَنِ اللَّهِ عَلَيْهِ ، ثُمَّ وَاللَّهِ مَا دَعَا إِلَى نَفْسِهِ ، وَلَقَدْ تَدَاكَ النَّاسُ عَلَيْهِ تَدَاكَ الْإِبِلُ الْهَيْمِ عِنْدَ وَرُودِهَا ، فَبَايَعُوهُ طَائِعِينَ ، ثُمَّ نَكَّثَ مِنْهُمْ نَاكِثُونَ بِمَا حَدَّثَ أَحَدَهُ ، وَلَا خِلَافَ أَتَاهُ ، حَسَدًا لَهُ وَبَغْيًا عَلَيْهِ .

فَعَلَبَكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ وَطَاعَتِهِ ، وَالْجِدِّ وَالصَّبْرِ وَالِاسْتِعَانَةِ بِاللَّهِ ، وَالْخُفُوفِ إِلَى مَا دَعَاكُمْ إِلَيْهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ، عَصَمَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكُمْ بِمَا عَصَمَ بِهِ أَوْلِيَاءَهُ وَأَهْلَ طَاعَتِهِ ، وَأَهْمَنَّا وَإِيَّاكُمْ تَقْوَاهُ ، وَأَعَانَنَا وَإِيَّاكُمْ عَلَى جِهَادِ أَعْدَائِهِ ، وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ لِي وَلَكُمْ . ثُمَّ مَضَى إِلَى الرُّحْبَةِ¹ فَهَيَّأَ مَنْزِلًا لِأَبِيهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ .

قَالَ جَابِرٌ : فَقُلْتُ لِتَمِيمٍ : كَيْفَ أَطَاقَ هَذَا الْعُلَامُ مَا قَدْ فَصَصْتَهُ مِنْ كَلَامِهِ ؟ فَقَالَ : وَلَمَا سَقَطَ عَنِّي مِنْ قَوْلِهِ أَكْثَرُ ، وَلَقَدْ خَفِظْتُ بَعْضَ مَا سَمِعْتُ .

قَالَ أَبُو مَخْنَفٍ : وَلَمَّا فَرَعَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (عليه السلام) مِنْ خُطْبَتِهِ ، قَامَ بَعْدَهُ عَمَّارٌ ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، وَصَلَّى عَلَى رَسُولِهِ ، ثُمَّ قَالَ :

أَيُّهَا النَّاسُ ! أَخُو نَبِيِّكُمْ وَابْنُ عَمِّهِ يَسْتَنْفِرُكُمْ لِنَصْرِ دِينِ اللَّهِ ، وَقَدْ بَلَغَكُمْ اللَّهُ بِحَقِّ دِينِكُمْ وَحُرْمَةِ أَمْنِكُمْ ، فَحَقُّ دِينِكُمْ أَوْجِبُ وَحُرْمَتُهُ أَعْظَمُ .

أَيُّهَا النَّاسُ ! عَلَيْكُمْ بِإِمَامٍ لَا يُؤَدَّبُ ، وَفَقِيهٍ لَا يُعَلَّمُ ، وَصَاحِبٍ بَأْسٍ لَا يَنْكُلُ ، وَذِي سَابِقَةٍ فِي الْإِسْلَامِ لَيْسَتْ لِأَحَدٍ ، وَإِنَّكُمْ لَوْ قَدْ حَضَرْتُمُوهُ بَيَّنَّ لَكُمْ أَمْرَكُمْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ² .

1 . الرُّحْبَةُ : مَحَلَّةٌ بِالْكُوفَةِ (مَجْمَعُ الْبَحْرَيْنِ : ج 2 ص 684) .

2 . شرح نهج البلاغة : ج 14 ص 11 وراجع الإمامة والسياسة : ج 1 ص 86 و 87 وبحار الأنوار : ج 32 ص 88 .

Sonra da Resulullah'ın (s.a.a) tüm savaşlarında hazır bulundu. Onun Allah rızası ve Resul'üne itaat yolundaki çabası ve İslam'daki güzel eserleri hakkındaki haberler size ulaşmıştır. Resulullah (s.a.a) hep ondan razı idi; ta ki (öldüğünde) gözlerini eliyle bizzat o kapadı. Tek başına ona gusül verdiğinde melekler onun yardımcıları idi. Amcası oğlu Fazl da ona su taşıyordu. Sonra onu kabrine koydu. Peygamber ona borcunu, vaatlerini ve diğer işlerini yerine getirmesini vasiyet etti. Tüm bunlar Allah'ın onun üzerindeki lütfündendir. Sonra vallahi o, (halkı) kendisine davet etmedi. Ta ki halk, susamış develer suya vardıklarında hücum etikleri gibi ona yöneldiler; kendi istekleri ile ona biat ettiler. Sonra onlardan bazıları, hiçbir olay çıkarmadığı ve hiçbir hata işlemediği halde, sırf ona karşı haset ve düşmanlıkları yüzünden biatlerini bozdular.

Ey Allah'ın kulları, Allah'tan sakının ve O'na itaat edin; ciddiyet ve sabır gösterip Allah'tan yardım isteyin. Emirülmüminin'in (a.s) sizi çağırdığı şeye doğru yürüyün. Allah, bizi ve sizleri velilerini ve kendisine itaat edenleri koruduğu şekilde korusun; bize ve size takvasını ilham etsin; bize ve size düşmanlarına karşı cihatta yardım etsin.

Yüce Allah'tan kendim ve sizler için mağfiret diliyorum. Daha sonra Rahbe'ye¹ gitti ve orada babası Emirülmüminin (a.s) için bir konak yeri hazırladı.

Cabir der ki: Temim'e "O genç, naklettiğin bu sözleri nasıl söyleyebildi?" diye sorunca Temim "Onun sözlerinden unuttuklarım daha fazladır; ben sadece duyduklarımın bir kısmını ezberleyebildim" dedi.

Ebu Mihnef der ki: Hasan b. Ali (a.s), konuşmasını tamamladıktan sonra Ammar ayağa kalktı. Allah'a hamd-ü senada bulundu ve Resulüne salât gönderdikten sonra şöyle konuştu:

Ey insanlar! Peygamberinizin kardeşi ve amcası oğlu sizleri Allah'ın dinine yardım için hareket etmeye çağırıyor. Allah sizleri dininizin hakkı ve annenizin (Ayşe) hürmeti ile sınamıştır; dininizin hakkı daha vacip ve hürmeti daha büyüktür.

Ey insanlar! Üzerinize düşen, tedip edilmeyen öndere ve talime ihtiyacı olmayan din bilginine, gevşemeyen güç sahibine ve İslam'da hiç kimsenin sahip olmadığı geçmişi olan kişiye uymaktır. Onun yanında hazır bulunursanız Allah'ın izniyle size işinizi açıklayacaktır.²

1-Rahbe, Kufe'de bir mahalledir. (*Mecmau'l-Bahreyn*, c.2, s.684).

2-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.14, s.11. Ayrıca bkz: *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.86-87; *Biharu'l-Envar*, c.32, s.88.

5/4

مَوْقِفُ أَبِي مُوسَى مِنْ مَنَدُوبِي الْإِمَامِ

2152 . تاريخ الطبري عن محمد وطلحة : خَرَجَ أَبُو مُوسَى فَلَقِيَ الْحَسَنَ ، فَضَمَّهُ إِلَيْهِ وَأَقْبَلَ عَلَى عَمَّارٍ ، فَقَالَ : يَا أَبَا الْيَقْظَانِ أَعَدَوْتَ فِيمَنْ عَدَا عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ؛ فَأَحْلَلْتَ نَفْسَكَ مَعَ الْفُجَّارِ ! فَقَالَ : لَمْ أَفْعَلْ ، وَلَمْ تَسْوؤُنِي ؟

وَقَطَعَ عَلَيْهِمَا الْحَسَنُ فَأَقْبَلَ عَلَى أَبِي مُوسَى فَقَالَ : يَا أَبَا مُوسَى ! لِمَ تُثَبِّطُ النَّاسَ عَنَّا ؟ فَوَاللَّهِ مَا أَرَدْنَا إِلَّا الْإِصْلَاحَ ، وَلَا مِثْلُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ يُخَافُ عَلَى شَيْءٍ ، فَقَالَ : صَدَقْتَ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي ، وَلَكِنَّ الْمُسْتَشَارَ مُؤَمَّنٌ ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) يَقُولُ : إِنَّمَا سَتَكُونُ فِتْنَةٌ ؛ الْقَاعِدُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْقَائِمِ ، وَالْقَائِمُ خَيْرٌ مِنَ الْمَاشِي ، وَالْمَاشِي خَيْرٌ مِنَ الرَّكِبِ ، قَدْ جَعَلَنَا اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ إِخْوَانًا ، وَحَرَّمَ عَلَيْنَا أَمْوَالَنَا وَدِمَاءَنَا وَقَالَ : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ . . . وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾¹ ، وَقَالَ عَزَّوَجَلَّ : ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ﴾² .

فَعَضِبَ عَمَّارٌ وَسَاءَهُ وَقَامَ وَقَالَ : يَا أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّمَا قَالَ لَهُ خَاصَّةً : «أَنْتَ فِيهَا قَاعِدٌ خَيْرٌ مِنْكَ قَائِمٌ» . . .

وَقَامَ أَبُو مُوسَى فَقَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ ! أَطِيعُونِي تَكُونُوا جُرْثُومَةً مِنْ جَرَائِمِ الْعَرَبِ ؛ يَاوَيَّ إِلَيْكُمْ الْمَظْلُومُ ، وَيَأْمُرُ فِيكُمْ الْخَائِفُ ، إِنَّا أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ (ص) أَعْلَمُ بِمَا سَمِعْنَا ، إِنَّ الْفِتْنَةَ إِذَا أَقْبَلَتْ شَبَّهَتْ ، وَإِذَا أَدْبَرَتْ بَيَّنَّتْ ، وَإِنَّ هَذِهِ الْفِتْنَةَ بَاقِرَةٌ كَدَاءِ الْبَطْنِ ، تَجْرِي بِهَا الشَّمَالُ وَالْجَنُوبُ ، وَالصَّبَا وَالْدَّبُورُ ، فَتَسْكُنُ أَحْيَانًا فَلَا يُدْرَى مِنْ أَيْنَ تُؤْتِي ، تَذُرُ الْحَلِيمَ كَابْنِ أُمِّس .

5/4

1 . النساء : 29 .

2 . النساء : 93 .

EBU MUSA'NIN İMAM'IN ELÇİLERİ KARŞISINDAKİ DURUŞU

2152-Tarih-i Taberî [Muhammed ve Talha'dan]: Ebu Musa dışarı çıktı. Hasan'la karşılaşınca onu kucakladı. (Sonra) Ammar'a dönerek "Ey Ebu Yakzan! Sen de mi düşmanlarla birlikte Emirülmüminin'e düşmanlık edip kendini günahkârların arasına soktun?" diye sordu. Ammar, "Ben böyle bir şey yapmadım, niçin beni kötülüyorsunuz?" dedi.

Hasan (a.s), ikisinin sözünü böldü ve Ebu Musa'ya dönerek: Ey Ebu Musa! Neden halkı bizden uzaklaştırıyorsun? Vallahi biz ıslahtan başka bir şey istemedik ve Emirülmüminin gibi birinden de hiçbir konuda endişe edilmez, dedi.

Ebu Musa: Anam babam sana feda olsun, dedi; doğru söyledin; fakat müşavir, emin kişidir. Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum: "Çok yakında fitne çıkacak; bu fitnede oturan ayaktakinden, ayaktaki yürüyenden, yürüyen de binekte olandan daha hayırlıdır." Yüce Allah, *"Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin... Birbirinizi öldürmeyin. Zira Allah, size karşı çok merhametlidir."*¹ buyurarak bizleri birbirimize kardeş kıldı; mallarımız ve kanlarımızı da birbirimize haram etti. Yine, "Kim bir mümini kasten öldürürse cezası cehennemdir!"² buyuran da O'dur.

Ammar, öfkeleni ve rahatsız oldu. Ayağa kalkarak "Ey insanlar! Eminim, Peygamber, özel olarak ona (Ebu Musa'ya) 'Bu fitnede senin oturman ayağa kalkmandan hayırlıdır!'... demiştir!" dedi.

Ebu Musa da ayağa kalkarak dedi ki: Ey insanlar! Bana itaat edecek olursanız Arap'ın köklü kollarından biri olursunuz; mazlum size sığınır, korkan kimse aranızda güven bulur. Biz Muhammed'in ashabı, işittiğimiz şeyi daha iyi biliriz. Fitne geldiğinde karmaşık görünür; sırtını çevirip gittiğinde ise aşikâr olur. Doğrusu bu fitne karın ağrısı gibi eziyet eder; kuzey, güney, saba ve batı rüzgârları ile gelir ve ansızın sakinleşir. Öyle ki kimse nereden geldiğini anlayamaz; hilim sahibi kişiyi dünkü çocuk gibi kararsız bir hale düşürür.

1-Nisa, 29.

2-Nisa, 93.

شيموا سيوفكم ، وقصّدوا رماحكم ، وأرسلوا سهامكم ، واقطّعوا أوتاركم ، والزّموا
 بيوتكم ، خلّوا قريشاً - إذا أبوا إلاّ الخروج من دار الهجرة وفراق أهل العلم
 بالإمرة - ترثق فتقها ، وتشعب صدعها ؛ فإن فعلت فلاّ نفّسها سعت ، وإن أبت
 فعلى أنفّسها منّت ، سمنها هريق في أديمها¹ ، استنصحوني ولا تستغشوني ، وأطيعوني
 يسلم لكم دينكم ودنياكم ، ويشقى بحرّ هذه الفتنة من جناها..

فقام زيد فشال يده المقطوعة² ، فقال: يا عبدالله بن قيس، ردّ القرات عن دراجه ،
 أردده من حيث يجيء حتى يعود كما بدأ ، فإن قدرت على ذلك فسقّدر على ما
 تُريد ، فدع عنك ما لست مدركه . ثم قرأ : ﴿الم * أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ
 يُتْرَكُوا﴾³ . إلى آخر الآيتين . سيروا إلى أمير المؤمنين وسيد المسلمين ، وانفروا إليه
 أجمعين؛ تُصيّبوا الحقّ.

فقام القعقاع بن عمرو فقال: إني لكم ناصح ، وعليكم شفيق، أحبّ أن ترشدوا،
 ولا قولنّ لكم قولاً هو الحقّ؛ أمّا ما قال الأمير فهو الأمر لو أنّ إليه سبيلاً، وأمّا ما
 قال زيد فزيد في الأمر فلا تستنصحوه ؛ فإنّه لا يُتزعج أحد من الفتنة طعن فيها
 وجرى إليها . والقول الذي هو القول: إنّّه لا بُدّ من إمارة تُنظّم الناس، وتزعج الظالم،
 وتزعج المظلوم ، وهذا عليّ يلي بما وليّ، وقد أنصف في الدعاء ، وإنّما يدعو إلى
 الإصلاح ، فأنفروا وكونوا من هذا الأمر بمرأى ومسمع.

1 . قال الميداني : سمنكم هريق في أديمكم : يضرب للرجل ينفق ماله على نفسه ثم يريد أن يمتنّ به (مجمع
 الأمثال : ج2 ص112 الرقم 1799) والأديم . هنا . هو طعامهم المأدوم .

2 . قُطعت في معركة اليرموك.

3 . العنكبوت : 1 و 2 .

Kılıçlarınızı kınına yerleştirin, mızraklarınızı kısaltın, oklarınızı bırakın ve yaylarınızı kırıp evlerinize çekilin. [Hicret yurdundan (Medine'den) çıkmak ve hükümet işini bilenlerden ayrılmaktan başka bir şeye yanaşmıyorlarsa] Kureyş'i kendi haline bırakın; ta ki yarığını kapatsın ve boşluğunu doldursun. Eğer bir iş yaparlarsa kendileri için genişlik sağlanacak ve eğer buna yanaşmazlarsa kendi canlarına minnet koymuş olacaklar; yağlarını kendi kırbalarına akıtacaklardır.¹

Benden nasihat isteyin, hıyanet ve hile değil. Bana itaat ederseniz dininiz de dünyanız da selamette olacaktır. Bu fitne ateşini alevlendiren ona düşecektir.

O sırada Zeyd ayağa kalktı ve kesik elini² kaldırarak dedi ki: Ey Abdullah b. Kays! Fırat'ı yatağına döndür ve geldiği yere geri çevir; çevir ki başladığı gibi geri dönsün! Eğer buna güç yetirirsen istediğin şeyi de yapabileceksin. O halde ulaşamayacağın şeyi bırak artık! *Elif Lam Mim. İnsanlar "inandık" demekle imtihan edilmeden bırakılacaklarını mı zannederler.*³ Müminlerin Emiri ve Müslümanların efendisine doğru yola çıkar, hep birlikte ona doğru hareket ederseniz hakka ulaşmış olacaksınız!

Ka'kaa b. Amr da ayağa kalkarak dedi ki: Doğrusu ben, sizin hayrınızı istiyor ve üzerinize titriyorum; doğru yolu bulmanızı arzu ediyorum. Yemin olsun ki size söylemekte olduğum söz, hakkın ta kendisidir. Emir'in (Ebu Musa) söylediğine gelince; eğer bu mümkün olursa doğrusu odur. Zeyd'in söylediğine gelince; Zeyd, yönetimdedir ve ondan nasihat beklemeyin. Zira fitneye girmiş ve ona doğru yürümüş biri ondan kopamaz. Doğru görüş şudur: Halkın işlerini düzene koyacak, zalimi engelleyecek ve mazluma destek olacak bir yönetici şarttır. Şimdi Ali (a.s), işlerin idaresini üslenmiştir; insafla davet etmektedir. Hiç şüphesiz o, ıslaha çağırmaktadır. O halde hareket edin ve bu işte hazır olduğunuzu gösterin.

1-Meydanî der ki: "Yağlarını kendi kırbalarına akıtacaklar" ifadesi, kendisi için yaptığı harcamayla minnette bulunmak isteyen kimseye özel kullanılan bir deyimdir. (*Mecmau'l-Emsal*, c.2, s.112, n.1799).

2-Eli, Yermük Savaşı'nda kesilmişti.

3-Ankebut, 1-2.

وقَالَ سَبِّحَانُ: أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّهُ لَا بُدَّ لِهَذَا الْأَمْرِ وَهَؤُلَاءِ النَّاسِ مِنْ وَالٍ ; يَدْفَعُ الظَّالِمَ، وَيُعِزُّ الْمَظْلُومَ، وَيَجْمَعُ النَّاسَ، وَهَذَا وَالْيُكُم يَدْعُوَكُمْ لِيُنْظَرَ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ صَاحِبِيهِ ، وَهُوَ الْمَأْمُونُ عَلَى الْأُمَّةِ ، الْفَقِيهُ فِي الدِّينِ ; فَمَنْ تَحَضَّ إِلَيْهِ فَإِنَّا سَائِرُونَ مَعَهُ¹ .

2153 . شرح نهج البلاغة عن أبي مخنف : لَمَّا سَمِعَ أَبُو مُوسَى حُطْبَةَ الْحَسَنِ وَعَمَّارَ قَامَ فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ ، وَقَالَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَكْرَمَنَا بِمُحَمَّدٍ ; فَجَمَعَنَا بَعْدَ الْفُرْقَةِ ، وَجَعَلَنَا إِخْوَانًا مُتَحَابِّينَ بَعْدَ الْعَدَاوَةِ ، وَحَرَّمَ عَلَيْنَا دِمَاءَنَا وَأَمْوَالَنَا ، قَالَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ: ﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ﴾²، وَقَالَ تَعَالَى : ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا﴾³، فَأَتَقُوا اللَّهَ عِبَادَ اللَّهِ ، وَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَكُفُّوا عَنِ قِتَالِ إِخْوَانِكُمْ .

أَمَّا بَعْدُ ; يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ ! إِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ بَادِيًا ، وَتُطِيعُونِي ثَانِيًا تَكُونُوا جُرْثُومَةً مِنْ جَرَائِمِ الْعَرَبِ ، يَأْوِي إِلَيْكُمْ الْمُضْطَرُّ ، وَيَأْمَنُ فِيكُمْ الْخَائِفُ ، إِنْ عَلَيْنَا إِنَّمَا يَسْتَنْفِرُكُمْ لِحِجَابِ أُمِّكُمْ عَائِشَةَ وَطَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ حَوَارِي رَسُولِ اللَّهِ وَمَنْ مَعَهُمْ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ، وَأَنَا أَعْلَمُ بِهَذِهِ الْفِتَنِ ; إِنَّهَا إِذَا أَقْبَلَتْ شَبَّهَتْ ، وَإِذَا أَدْبَرَتْ أَسْفَرَتْ . إِلَيَّ أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ يَلْتَقِيَ غَارَانِ مِنْكُمْ فَيَقْتَتِلَا ، ثُمَّ يُتْرَكَمَا كَالْأَحْلَاسِ الْمُلْقَاةِ بِنَجْوَةٍ مِنَ الْأَرْضِ ، ثُمَّ يَبْقَى رَجْرَجَةٌ مِنَ النَّاسِ لَا يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَلَا يَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ، إِنَّهَا قَدْ جَاءَتْكُمْ فِتْنَةٌ كَافِرَةٌ لَا يُدْرِي مِنْ أَيْنَ تُؤْتَى ! تَبْرُكُ الْحَلِيمِ حَيْرَانٍ ! كَأَنِّي أَسْمَعُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بِالْأَمْسِ يَذْكُرُ الْفِتْنََ فَيَقُولُ : «أَنْتَ فِيهَا نَائِمًا خَيْرٌ مِنْكَ قَاعِدًا ، وَأَنْتَ فِيهَا جَالِسًا خَيْرٌ مِنْكَ قَائِمًا ، وَأَنْتَ فِيهَا قَائِمًا خَيْرٌ مِنْكَ سَاعِيًا» . فَتَلَمَّوْا سُيُوفَكُمْ ، وَقَصِّفُوا رِمَاحَكُمْ ، وَأَنْصِلُوا سِهَامَكُمْ ، وَقَطِّعُوا أَوْتَارَكُمْ.

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 482 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 327 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 236 كلاهما نحوه .

2 . البقرة : 188 .

3 . النساء : 93 .

Seyhan dedi ki: Ey insanlar! Hiç şüphesiz bu iş ve şu insanlar için zalime engel olan ve mazlumu aziz kılan, halkı toparlayan bir vali gerekmektedir. İşte valiniz, sizleri kendisi ile iki rakibi (Talha ve Zübeyr) arasındaki işe bakmanız için davet etmektedir. O, ümmetin emini ve dinde bilginidir. Kim ona doğru hareket edecekse biz de onun yanında yola çıkmış bulunmaktayız.¹

2153-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Ebu Mihnef'ten]: Ebu Musa, Hasan (a.s) ile Ammar'ın konuşmasını duyunca ayağa kalktı ve minbere çıkıp şöyle konuştu:

Hamd, Muhammed (s.a.a) vasıtası ile bizi yücelten, ayrılığın ardından bizleri birleştiren ve düşmanlıktan sonra birbirlerini seven kardeşlere dönüştüren, kanlarımız ve mallarımızı birbirimize haram kılan Allah'a mahsustur. Noksanlıklardan münezzeh olan Allah şöyle buyurdu: "*Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin*"² "*Kim bir mümini kasten öldürürse cezası cebennemdir. Orada ebedi kalacaktır.*"³ Ey Allah'ın kulları, Allah'tan sakının; silahlarınızı bırakın ve kardeşlerinizi öldürmekten vazgeçin!

...Ey Kufe halkı! Öncelikle Allah'a itaat edin, ikinci olarak da bana itaat edin ki Arap'ın köklü dallarından olun. Sıkıntıya düşen size sığınsın ve korkan kimse aranızda güven bulsun. Doğrusu Ali, sizleri sadece anneniz Ayşe'ye, Resulullah'ın (s.a.a) iki havarisi olan Talha ile Zübeyr'e ve onların beraberindeki Müslümanlara karşı cihat hazırlığına çağırıyor. Ben bu fitneleri iyi bilirim; onlar geldiğinde benzer görünerek şüpheye düşürür, sırt çevirip gittiğinde ise aşikâr olurlar. Ben aranızdan gafil olan iki grubun çarpışarak birbirini öldürmesinden ve sonra da yüksek bir yere atılmış sergiler gibi yerde bırakılmalarından korkmaktayım. Sonra da geriye halktan akılsız ve aşağılık olan tabaka kalır; onlar iyiliği emretmez, kötülükten alıkoymazlar.

Doğrusu size (hakikatleri) örten bir fitne gelmiştir; nereden geldiği de bilinmiyor! Öyle ki hilim sahibini kararsızlığa düşürür! Ben, Resulullah'tan (s.a.a) sanki dün duymuş gibiyim; fitnelerden söz ediyor ve şöyle diyordu: "Senin bu fitnelerde uyuyor olman oturuyor olmandan, oturuyor olman ayakta olmandan, ayakta olman da yürüyor olmandan daha hayırlıdır." Öyleyse kılıçlarınızı kınına sokun ve mızraklarınızı kırın; oklarınızı dökün ve yaylarınızı parçalayın!

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.482; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.327; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.236.

2-Bakara, 188.

3-Nisa, 93.

وَحَلُّوا قُرَيْشًا تَرْتُقُ فَتَقُهَا وَتَرَأْبُ صَدَعَهَا ; فَإِنْ فَعَلْتَ فَلَا نَفْسَها مَا فَعَلْتَ ، وَإِنْ أَبْتَ
فَعَلَى أَنْفُسِها مَا جَنَّتْ ، سَمْنُها فِي أَدِيمِها ، إِسْتَصْحَوْنِي وَلَا تَسْتَغْشَوْنِي ، وَأَطِيعُونِي وَلَا
تَعْصُونِي ، يَتَبَيَّنْ لَكُمْ رُشْدُكُمْ ، وَيَصْلَى هَذِهِ الْفِتْنَةُ مَنْ جَنَّاها .

فَقَامَ إِلَيْهِ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ ، فَقَالَ : أَنْتَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ ذَلِكَ ؟
قَالَ : نَعَمْ ، هَذِهِ يَدَيَّ بِمَا قُلْتُ ، فَقَالَ : إِنْ كُنْتَ صَادِقًا فَإِنَّمَا عَنَّاكَ بِذَلِكَ وَحَدَّكَ ، وَاتَّخَذَ
عَلَيْكَ الْحُجَّةَ ، فَالزَّمْ بَيْتَكَ وَلَا تَدْخُلَنَّ فِي الْفِتْنَةِ ، أَمَا إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله)
وَآلَهُ (أَمَرَ عَلِيًّا بِقِتَالِ النَّاكِثِينَ ، وَسَمَّى لَهُ فِيهِمْ مَنْ سَمَّى ، وَأَمَرَهُ بِقِتَالِ الْقَاسِطِينَ ، وَإِنْ شِئْتَ
لَا تُقِيمَنَّ لَكَ شُهُودًا يَشْهَدُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) إِنَّمَا هَكَأَ وَحَدَّكَ ، وَحَدَّرَكَ مِنْ
الدُّخُولِ فِي الْفِتْنَةِ . ثُمَّ قَالَ لَهُ : أُعْطِنِي يَدَكَ عَلَى مَا سَمِعْتَ ، فَمَدَّ إِلَيْهِ يَدَهُ ، فَقَالَ لَهُ
عَمَّارُ : غَلَبَ اللَّهُ مَنْ غَالَبَهُ وَجَاهَدَهُ . ثُمَّ جَذَبَهُ فَنَزَلَ عَنِ الْمَنْبَرِ ¹ .

2154 . تاريخ الطبري عن محمد وطلحة : قَامَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ فَقَالَ : يَا أَيُّهَا
النَّاسُ ! أَجِيبُوا دَعْوَةَ أَمِيرِكُمْ ، وَسِيرُوا إِلَى إِخْوَانِكُمْ ; فَإِنَّهُ سَيُوجَدُ لِهَذَا الْأَمْرِ مَنْ يَنْفِرُ إِلَيْهِ ،
وَاللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ أُولُو النَّهْيِ أَمْثَلُ فِي الْعَاجِلَةِ ، وَخَيْرٌ فِي الْعَاقِبَةِ ، فَأَجِيبُوا دَعْوَتَنَا وَأَعِينُونَا
عَلَى مَا ابْتَلَيْنَا وَابْتُلَيْتُمْ .

فَسَامَعَ النَّاسُ وَأَجَابُوا وَرَضُوا بِهِ . وَآتَى قَوْمٌ مِنْ طَيِّءٍ عَدِيًّا فَقَالُوا : مَاذَا تَرَى وَمَا تَأْمُرُ ؟
فَقَالَ : نَنْتَظِرُ مَا يَصْنَعُ النَّاسُ . فَأَخِيرَ بِقِيَامِ الْحَسَنِ وَكَلَامِ مَنْ تَكَلَّمَ فَقَالَ : قَدْ بَايَعْنَا هَذَا
الرَّجُلَ ، وَقَدْ دَعَانَا إِلَى جَمِيلٍ ، وَإِلَى هَذَا الْحَدَثِ الْعَظِيمِ لِنَنْتَظِرَ فِيهِ ، وَنَحْنُ سَائِرُونَ
وَنَاضِرُونَ .

1 . شرح نهج البلاغة : ج 14 ص 14 ; الدرجات الرفيعة : ص 265 وراجع الأخبار الطوال : ص 145
والجمل : ص 247 .

Bırakın, Kureyş kendi gediğini kendisi kapasın, kendi yarığını kendisi doldursun. Eğer Kureyş bunu yapacak olursa yaptığı şey kendi yararına olacaktır; eğer buna yanaşmazsa kendi aleyhine cinayet işlemiş olacaktır. Her sonuç kendisine dönecek; yağı, kendi kırbasına akacaktır. Benden nasihat alın ve benden hıyanet ummayın; bana itaat edin, isyan etmeyin ki selametinizin yolu size aşikâr olsun. Kim de bu fitne ateşini yakarsa, ona kendi düşecektir!

Ammar b. Yasir ona doğru ayağa kalktı ve dedi ki: Sen Resulullah'ın (s.a.a) böyle buyurduğunu duydun mu?

Ebu Musa, "Evet; şu elim, söylediğime rehindir" dedi. Bunun üzerine Ammar: Eğer doğru söylüyorsan o, bu sözüyle sadece seni kast etmiş, üzerine hücceti tamamlamıştır. Öyleyse evine gir ve sakın bu fitneye karışma! Fakat ben şahitlik ederim ki Resulullah (s.a.a) Ali'ye, Nakısîn'le savaşmayı emretti ve onlardan bazılarının isimlerini de ona açıkladı. Ona Kasıtîn'le savaşmayı da emretti. İstiyorsan senin için şahitler de getireyim ki onlar, Resulullah'ın (s.a.a) sadece seni men ettiğine ve seni fitneye girmekten sakındırdığına şahitlik etmektedirler, dedi. Sonra da Ebu Musa'ya "Şimdi duyduğuna karşı elini bana ver!" dedi. Ebu Musa elini ona uzatınca Ammar da "Allah, onu (Ali'yi) yenmeye çalışanı ve ona karşı savaşanı zelil etsin!" dedi. Daha sonra onu çekip minberden aşağı indirdi.¹

2154-Tarih-i Taberî [Muhammed ve Talha'dan]: Hasan b. Ali (a.s) ayağa kalkarak dedi ki: Ey insanlar! Emirinizin çağrısına icabet edin ve kardeşlerinize doğru hareket edin. Hiç kuşkusuz çok yakında bu iş için ona doğru hareket edecek birleri bulunacaktır. Vallahi akıl sahiplerinin bu işe yönelmeleri, dünyaları için daha güzel ve ahiretleri için daha hayırlıdır. Öyleyse çağrımıza icabet edin; imtihan olduğumuz ve imtihan olduğunuz şey karşısında bize yardım edin! O, insanlara yumuşak bir şekilde davrandı; onlar da kendisine icabet edip sözüne rıza gösterdiler.

Taî kabilesinden bir grup, Adiy'e [İbn-i Hatem] gelerek "Senin görüşün nedir, bize neyi emredersin?" diye sorunca Adiy; "Bekleyip halkın ne yaptığını bakalım" dedi.

Hasan'ın (a.s) kıyamı ve konuşanların sözleri ona haber verilince de dedi ki: Biz, bu kişiye (Ali'ye) biat ettik. Şimdi de büyük olay hakkında görüş belirtmemiz için bizleri güzel olan şeye çağırıyor. O halde hareket edecek ve görüşümüzü sunacağız.

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.14, s.14; ed-Derecatu'r-Rafia, s.265. Ayrıca bkz: el-Ahbaru't-Tival, s.145; el-Cemel, s.247.

وقامَ هَندُ بنُ عَمرو فَقَالَ : إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ دَعَانَا ، وَأَرْسَلَ إِلَيْنَا رُسُلَهُ حَتَّى جَاءَنَا ابْنُهُ ، فَاسْمَعُوا إِلَى قَوْلِهِ ، وَانْتَهُوا إِلَى أَمْرِهِ ، وَانْفِرُوا إِلَى أَمِيرِكُمْ ، فَانْظُرُوا مَعَهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ ، وَأَعِينُوهُ بِرَأْيِكُمْ .

وقامَ حُجْرُ بنُ عَدِيٍّ فَقَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ ! أَجِيبُوا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، وَانْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا ، مُرَوِّا؛ أَنَا أَوَّلُكُمْ¹ .

5/5

إِشْخَاصُ الْأَشْتَرِ لِمُوَاجَهَةِ فِتْنَةِ أَبِي مُوسَى

كان الإمام بحاجة إلى وجود جيش الكوفة إلى جانب سائر الجيش للتصدّي بحزم لحركة الناكثين ، إلّا أنّ تثبيط أبي موسى لأهالي الكوفة حال دون نهوضهم لنصرته . وكان مالك الأشتر قادراً على حلّ هذه العقدة ؛ إذ إنّّه هو الذي اقترح على أمير المؤمنين (عليه السلام) إبقائه في منصبه على ولاية الكوفة بعد أن كان الإمام قد همّ بعزله فيمن عزله من ولاية عثمان .

وتصرّح بعض الوثائق التاريخية بأنّ الإمام قال له : «أَنْتَ شَفَعْتَ فِي أَبِي مُوسَى أَنْ أُفَرِّهُ عَلَى الْكُوفَةِ ؛ فَاذْهَبْ فَأَصْلِحْ مَا أَفْسَدْتَ»² ، بيد أنّ الرواية التي أوردتها نصر بن مزاحم تفيد أنّ الأشتر هو الذي عرض على الإمام فكرة المسير إلى الكوفة لمعالجة ما أفسده الأشعري .

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 485 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 328 و 329 نحوه .

2 . شرح نهج البلاغة : ج 14 ص 20 ، تاريخ الطبري : ج 4 ص 482 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 236 كلاهما نحوه .

Hind b. Amr ayağa kalktı ve dedi ki: Emirülmüminin bizi davet etmiş, elçilerini göndermiştir. Hatta oğlu bile bize gelmiştir. O halde onun sözünü dinleyin, emrini uygulayın ve emirinize doğru yola çıkın; onunla birlikte bu işte görüş belirtin; görüşü-nüzle ona destek olun.

Hucr b. Adiy de ayağa kalkarak dedi ki: Ey insanlar! Emirülmüminin'e icabet edin; hafif ve ağır (yükü) olarak ona doğru yola çıkın. Yürüyün ki, ben de sizin birincinizim.¹

5/5

EBU MUSA FİTNESİNE KARŞI EŞTER'İ GÖNDERMESİ

İmam (a.s), Nakısîn hareketini tam olarak kırmak için kendi ordusunun yanında Kufe ordusuna da ihtiyaç duymaktaydı. Ancak Ebu Musa'nın halkı alıkoyması, onların İmam'a (a.s) yardım için harekete geçmelerini engellemişti. Malik Eşter bu düğümü çözebilecek güçteydi. Zira İmam (a.s), Ebu Musa'yı da Osman'ın diğer valileri gibi görevden almaya karar verdiğiinde Malik-i Eşter Emirülmüminin'e (a.s) onu görevde bırakmasını önermişti.

Bazı tarihî belgeler, İmam Ali'nin (a.s) Eşter'e şöyle buyurduğunu açık olarak belirtmiştir: "Ebu Musa'yı Kufe üzerine bırakmam konusunda sen aracı oldun. Öyleyse şimdi git ve bozduğun işi düzelt!"²

Fakat Nasr b. Muzahim'in getirdiği rivayetten anlaşılan o ki; Eşarî'nin bozduğu durumu düzeltmek için Kufe'ye gitme fikrini bizzat İmam'a (a.s) sunan da Eşter'in ta kendisiydi.

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.485; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.328 ve 329.

2-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.14, s.20; Tarih-i Taberî, c.4, s.482; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.236.

2155 . تاريخ الطبري عن نصر بن مزاحم : قَدْ كَانَ الْأَشْتَرُ قَامَ إِلَى عَلِيٍّ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنِّي قَدْ بَعَثْتُ إِلَى أَهْلِ الْكُوفَةِ رَجُلًا قَبْلَ هَذَيْنِ ، فَلَمْ أَرَهُ أَحْكَمَ شَيْئًا وَلَا قَدَرَ عَلَيْهِ ، وَهَذَا أَحْلَقُ مَنْ بَعَثْتُ أَنْ يُنْشَبَ بِهِمُ الْأَمْرُ عَلَى مَا تُحِبُّ ، وَلَسْتُ أَدْرِي مَا يَكُونُ ؛ فَإِنْ رَأَيْتَ . أَكْرَمَكَ اللَّهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . أَنْ تَبْعَنِي فِي أَثَرِهِمْ ؛ فَإِنَّ أَهْلَ الْمَصْرِ أَحْسَنُ شَيْءٍ لِي طَاعَةً ، وَإِنْ قَدِمْتُ عَلَيْهِمْ رَجَوْتُ أَلَّا يُخَالِفَنِي مِنْهُمْ أَحَدٌ . فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ : الْحَقُّ بِهِمْ .

فَأَقْبَلَ الْأَشْتَرُ حَتَّى دَخَلَ الْكُوفَةَ وَقَدْ اجْتَمَعَ النَّاسُ فِي الْمَسْجِدِ الْأَعْظَمِ ، فَجَعَلَ لَا يَمُتُ بِقَبِيلَةٍ يَرَى فِيهَا جَمَاعَةً فِي مَجْلَسٍ أَوْ مَسْجِدٍ إِلَّا دَعَاهُمْ وَيَقُولُ : إِنَّبِعُونِي إِلَى الْقَصْرِ ، فَانْتَهَى إِلَى الْقَصْرِ فِي جَمَاعَةٍ مِنَ النَّاسِ ، فَاقْتَحَمَ الْقَصْرَ ، فَدَخَلَهُ وَأَبُو مُوسَى قَائِمٌ فِي الْمَسْجِدِ يَخْطُبُ النَّاسَ وَيُنَبِّطُهُمْ ؛ يَقُولُ :

أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ هَذِهِ فِتْنَةٌ عَمِيَاءُ صَمَاءُ تَطُؤُ خِطَامَهَا ، النَّائِمُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْقَاعِدِ ، وَالْقَاعِدُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْقَائِمِ ، وَالْقَائِمُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْمَاشِي ، وَالْمَاشِي فِيهَا خَيْرٌ مِنَ السَّاعِي ، وَالسَّاعِي فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الرَّكِيبِ . إِنَّمَا فِتْنَةٌ بَاقِرَةٌ كَدَاءِ الْبَطْنِ ، أَتَتْكُمْ مِنْ قَبْلِ مَا مَنِكُمْ ، تَدْعُ الْحَلِيمَ فِيهَا حَيْرَانَ كَابِنِ أَمْسٍ . إِنَّا مَعَاشِرُ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) أَعْلَمُ بِالْفِتْنَةِ ؛ إِنَّمَا إِذَا أَقْبَلْتَ شَبَّهْتَ ، وَإِذَا أَدْبَرْتَ أَسْفَرْتَ .

وَعَمَّارٌ يُخَاطِبُهُ ، وَالْحَسَنُ يَقُولُ لَهُ : اِعْتَزِلْ عَمَلْنَا لَا أُمَّ لَكَ ! وَتَنَحَّ عَنْ مَنِيرِنَا . وَقَالَ لَهُ عَمَّارٌ : أَنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ؟ فَقَالَ أَبُو مُوسَى : هَذِهِ يَدَيَّ بِمَا قُلْتُ .

فَقَالَ لَهُ عَمَّارٌ : إِنَّمَا قَالَ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) هَذَا خَاصَّةً ، فَقَالَ : «أَنْتَ فِيهَا قَاعِدٌ خَيْرٌ مِنْكَ قَائِمًا» . ثُمَّ قَالَ عَمَّارٌ : غَلَبَ اللَّهُ مَنْ غَالَبَهُ وَجَاحَدَهُ .

2155-Tarih-i Taberî [Nasr b. Muzahim'den]: Eşter kalkıp Ali'nin (a.s) yanına gitti ve dedi ki: Ey Emirülmüminin! Ben bu ikisinden önce Kufe'ye birini gönderdim; ancak bir şey yapabildiğini görmedim, aciz kaldı. Şu ikisi ise (Hasan ve Ammar) bu işin istediğin şekilde gerçekleşebilmesi için gönderdiğin en liyakatli kişilerdir; ama ne olacağını bilmiyorum. Allah seni yüceltsin ey Emirülmüminin, eğer uygun görürsen onların peşinden beni gönder. Bu şehrin (Kufe) halkının bana itaati gayet güzeldir. Onlara gidecek olursam içlerinden hiçbirinin bana muhalefet etmeyeceğini ümit ediyorum.

Bunun üzerine Ali (a.s) ona "Sen de onlara katıl" dedi. Böylece Eşter yola çıktı ve Kufe'ye vardı. İnsanlar şehrin büyük camiinde toplanmışlardı. Malik, güzergâhı üzerindeki bir mecliste veya mescitte toplanmış bir grup gördüğünde onları çağırıyor "Saraya (hükümet konağı) kadar beni takip edin" diyordu. Ta ki bir cemaatle birlikte saraya vardı. Zorlukla oraya girebildi. Ebu Musa mescitte ayağa kalkmış, halka konuşma yapıyor, onları hareket etmekten men ediyor ve şöyle diyordu:

Ey insanlar! Doğrusu bu, yuları olmayan ve önderi bulunmayan kör ve sağır bir fitnedir. Bu fitnede uyuyan oturandan, oturan ayakta durandan, ayakta duran yürüyenden, yürüyen koşandan, koşan da binekte olandan daha hayırlıdır. Bu, karın ağrısı gibi zahmet verici bir fitnedir ve güvenlik yurdunuzdan size gelmiştir. Bu fitnede hilim sahibi, dünkü çocuğun durumuna düşer. Biz Muhammed'in (s.a.a) arkadaşları, fitneyi çok iyi biliriz; geldiğinde karmaşık ve benzer görünür, dönüp gittiğinde ise aşıkâr olur.

Ammar onunla konuşuyor ve Hasan (a.s) ona şöyle diyordu: Ey annesiz! Bizim işimizden (hükümetimizden) çekil ve minberimizden uzaklaş!

Ammar ona (dönerek) "Sen bu sözü Resulullah'tan (s.a.a) mı duydu?" diye sordu. Ebu Musa: Şu elim, söylediğime rehindir, diye cevap verdi.

Ammar: Hiç şüphesiz Resulullah (s.a.a) bunu özel olarak sana söylemiş ve "Senin bu fitnede oturuyor olman, ayakta olmandan daha hayırlıdır!" demiştir! Onunla [Ali (a.s)] mücadeleye kalkışıp da (hakkını) inkâr eden Allah zelil etsin!

قَالَ نَصْرُ بْنُ مُزَاحِمٍ : حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ : حَدَّثَنِي رَجُلٌ عَنْ نُعَيْمٍ عَنْ أَبِي مَرْيَمَ الثَّقَفِيِّ قَالَ : وَاللَّهِ إِنِّي لَفِي الْمَسْجِدِ يَوْمَئِذٍ وَعَمَّا زُيْطُ أَبُو مُوسَى وَيَقُولُ لَهُ ذَلِكَ الْقَوْلُ ، إِذْ خَرَجَ عَلَيْنَا غِلْمَانُ لِأَبِي مُوسَى يَشْتَدُونَ يُنَادُونَ : يَا أَبَا مُوسَى ! هَذَا الْأَشْتَرُ قَدْ دَخَلَ الْقَصْرَ فَضَرَبَنَا وَأَخْرَجَنَا .

فَنَزَلَ أَبُو مُوسَى ، فَدَخَلَ الْقَصْرَ ، فَصَاحَ بِهِ الْأَشْتَرُ : أَخْرِجْ مِنْ قَصْرِنَا لَا أَمَّ لَكَ ! أَخْرَجَ اللَّهُ نَفْسَكَ ! فَوَاللَّهِ إِنَّكَ لَمِنْ الْمُنَافِقِينَ قَدِيمًا . قَالَ : أَجْلِنِي هَذِهِ الْعَشِيَّةَ . فَقَالَ : هِيَ لَكَ ، وَلَا تَبَيَّنْ فِي الْقَصْرِ اللَّيْلَةَ .

وَدَخَلَ النَّاسُ يَنْتَهَبُونَ مَتَاعَ أَبِي مُوسَى ، فَمَنَعَهُمُ الْأَشْتَرُ وَأَخْرَجَهُمْ مِنَ الْقَصْرِ ، وَقَالَ : إِنِّي قَدْ أَخْرَجْتُهُ . فَكَفَّ النَّاسَ عَنْهُ¹ .

5/6

وُصُولُ قُوَاتِ الْكُوفَةِ إِلَى الْإِمَامِ

انتهى الموقف الحاسم الذي اتَّخَذَهُ مَالِكُ الْأَشْتَرِ مِنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ بِحُلٍّ مُشْكِلَةٍ إِرْسَالِ جَيْشٍ مِنَ الْكُوفَةِ ، فَاَنْطَلَقَتِ الْقُوَاتُ مِنْ هُنَاكَ وَالتَّحَقَّتْ بِالْإِمَامِ فِي ذِي قَارٍ . وَمِمَّا يَسْتَرْعِي الْإِهْتِمَامَ فِي هَذَا الصَّدَدِ هُوَ أَنَّهُ (ع) أَخْبَرَ أَصْحَابَهُ بِعَدَدِ الْجَيْشِ الْقَادِمِ مِنَ الْكُوفَةِ قَبْلَ وَصُولِهِ إِلَيْهِ .

2156 . تاريخ الطبري عن أبي الطفيل : قَالَ عَلِيُّ : «يَأْتِيكُمْ مِنَ الْكُوفَةِ اثْنَا عَشَرَ أَلْفَ رَجُلٍ وَرَجُلٌ» ، فَقَعَدْتُ عَلَى نَجْفَةِ ذِي قَارٍ ، فَأَحْصَيْتُهُمْ ، فَمَا زَادُوا رَجُلًا ، وَلَا نَقَصُوا رَجُلًا² .

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 486 ؛ الجمل : ص 251 نحوه وراجع تاريخ الطبري : ج 4 ص 482 والكامل في التاريخ : ج 2 ص 329 وشرح نهج البلاغة : ج 14 ص 21 .

2 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 500 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 329 ، شرح نهج البلاغة : ج 14 ص 21 .

Nasr b. Muzahim der ki: Ömer b. Said bana rivayet etti ve dedi ki: Nueym kabilesinden bir kişi Ebu Meryem Sakafî'den naklederek şöyle dedi: Vallahi ben o gün mescitteydin; Ammar, Ebu Musa'ya hitaben bu sözü söylüyordu. Ansızın Ebu Musa'nın hizmetçileri bize doğru koşarak geldi; "Ey Ebu Musa! Bu, Eşter! Saraya girdi, bizi dövdü ve dışarı attı!" diye sesleniyorlardı.

Bunun üzerine Ebu Musa minberden indi. Sonra da saraya geldi. Eşter, onu görünce "Ey annesiz, sarayımızdan dışarı çık! Allah canını alsın! Vallahi sen çok eskiden beri münafıklardan idin!" diye bağırdı.

Ebu Musa "Bu gece bana mühlet ver" deyince, Eşter "Peki, ama bu gece asla sarayda kalmayacaksınız!" diye şart koştu.

Halk, Ebu Musa'nın eşyalarını yağmalamak için içeri girdiğinde Eşter onlara engel oldu ve hepsini saraydan çıkardı. "Onu (Ebu Musa'yı) ben çıkaracağım!" dediği için halk da ondan vazgeçti.¹

5/6

KUFE GÜÇLERİNİN İMAM'A KATILMASI

Malik Eşter'in Ebu Musa Eşarî karşısındaki kesin tavrı, Kufe'den ordu gönderilmesi hususundaki krizi gidermişti. Kufe'den yola çıkan güçler, Zikar'da İmam'a katılacaktı. Bu hususta dikkate değer en önemli şey, İmam Ali'nin (a.s) daha onlar varmadan, sayılarını ashabına bildirmesiydi.

2156-Tarih-i Taberî [Ebu Tufeyl'den]: Ali (a.s): Kufe'den size on iki bin bir kişi gelecek, dedi.

Bunun üzerine Zikar'da bulunan yüksek bir tepeye oturdum ve onları saydım; ne bir kişi fazla, ne de bir kişi azdı.²

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.486; el-Cemel, s.251. Ayrıca bkz: Tarih-i Taberî, c.4, s.482; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.329; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.14, s.21.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.500; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.329; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.14, s.21.

2157 . الإرشاد : قَالَ [عَلِيٌّ (ع)] بِذِي قَارٍ وَهُوَ جَالِسٌ لِإِخْدِ الْبَيْعَةِ : يَأْتِيكُمْ مِنْ قِبَلِ الْكُوفَةِ أَلْفُ رَجُلٍ ؛ لَا يَزِيدُونَ رَجُلًا ، وَلَا يَنْقُصُونَ رَجُلًا ، يُبَايِعُونِي عَلَى الْمَوْتِ .

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : فَجَزَعْتُ لِذَلِكَ ، وَخِفْتُ أَنْ يَنْقُصَ الْقَوْمُ عَنِ الْعَدَدِ أَوْ يَزِيدُوا عَلَيْهِ ، فَيَفْسُدَ الْأَمْرُ عَلَيْنَا ، وَلَمْ أَزَلْ مَهْمُومًا ذَائِبِي إحصاءِ الْقَوْمِ ، حَتَّى وَرَدَ أَوَائِلُهُمْ ، فَجَعَلْتُ أَحْصِيهِمْ ، فَاسْتَوَيْتُ عَدَدَهُمْ تِسْعِمِئَةَ رَجُلٍ وَتِسْعَةً وَتِسْعِينَ رَجُلًا ، ثُمَّ انْقَطَعَ عَجِيءُ الْقَوْمِ . فَقُلْتُ : إِنَّا لِلَّهِ ۖ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ، مَاذَا حَمَلَهُ عَلَى مَا قَالَ ؟ فَبَيْنَا أَنَا مُفَكِّرٌ فِي ذَلِكَ إِذْ رَأَيْتُ شَخْصًا قَدْ أَقْبَلَ ، حَتَّى دَنَا ؛ فَإِذَا هُوَ رَاجِلٌ عَلَيْهِ قَبَاءٌ صُوفٍ مَعَهُ سَيْفُهُ وَثَرَسُهُ وَإِدَاوُتُهُ ،

فَقَرَّبَ مِنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَقَالَ لَهُ : أُمِدُّ يَدَكَ أَبَايَعُكَ .

فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) : وَعَلَامَ تُبَايِعُنِي ؟ قَالَ : عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ ، وَالْقِتَالِ بَيْنَ يَدَيْكَ حَتَّى أَمُوتَ أَوْ يَفْتَحَ اللَّهُ عَلَيْكَ .

فَقَالَ لَهُ : مَا اسْمُكَ ؟ قَالَ : أُوَيْسٌ .

قَالَ : أَنْتَ أُوَيْسُ الْقَرْنِيِّ ؟ قَالَ : نَعَمْ .

قَالَ : اللَّهُ أَكْبَرُ ، أَخْبَرَنِي حَبِيبِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَنِّي أُدْرِكُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِهِ يُقَالُ لَهُ : أُوَيْسُ الْقَرْنِيُّ ، يَكُونُ مِنْ حِزْبِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ، يَمُوتُ عَلَى الشَّهَادَةِ ، يَدْخُلُ فِي شَفَاعَتِهِ مِثْلُ رِبْعَةِ وَمُضَرٍّ .

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : فَسَرَّيَ عَنِّي .¹

1 . الإرشاد : ج 1 ص 315 ، الخرائج والجرائح : ج 1 ص 200 ح 39 ، الثاقب في المناقب : ص 266 ح 230 ، إعلام الوری : ج 1 ص 337 وليس فيه من «فجزعت لذلك» إلى «حتى ورد أوائلهم» وراجع إرشاد القلوب : ص 224 .

2157-el-İrşad: Zikar bölgesinde biat almak için oturmakta olan Ali (a.s) dedi ki: Kufe'den size doğru bin kişi gelecek, ne bir kişi fazla ne de bir kişi az; onlar ölüm pahasına bana biat edecekler!

İbn-i Abbas der ki: Ben tedirgin oldum; Kufe'den gelecek olanların sayısının bu sayıdan az veya çok olması halinde işimizin bozulacağından endişe ediyordum. Sürekli endişeliydim. Bir an önce onları saymak istiyordum. Nihayet öncüler çıkageldi. Ben de onları saydım. Sayıları dokuz yüz doksan dokuzu bulduğunda artık gelen olmadı. (Kendi kendime) "İnna lillah ve inna ileyhi raciun; onu söylediği bu söze iten şey neydi ki?" dedim. Bu düşünceler arasındayken bir kişinin daha geldiğini gördüm. Derken bize yaklaştı. Üzerinde yünden bir cübbe, yanında kılıcı, zırhı ve su kırbası vardı.

Emirülmüminin'e (a.s) yaklaşarak "Elini uzat, sana biat edeyim!" dedi. (Sonra da aralarında şöyle bir konuşma geçti):

Emirülmüminin (a.s): Ne üzerine bana biat ediyorsun?

Adam: İştirip itaat etmek, senin önünde ölünceye veya Allah sana zafer nasip edinceye kadar savaşmak üzere.

Ali (a.s): Adın ne?

Adam: Uveys.

Ali (a.s): Sen, Uveys el-Karanî misin?

Adam: Evet.

Ali (a.s): Allah-u Ekber. Habibim Resulullah (s.a.a) bana ümmetinden Uveys el-Karanî adında birini göreceğimi; onun Allah ve Resulünün hizbinden olacağını, şهادetle öleceğini ve onun şefaati ile Rabîa ve Muzer kabilesi miktarınca (koca) bir cemaatin cennete gireceğini haber verdi.

İbn-i Abbas der ki: Bunun üzerine ben de rahatladım, endişem kalmadı.¹

1-el-İrşad, c.1, s.315; el-Haraic ve'l-Ceraih, c.1, s.200, h.39; es-Sakib fi'l-Menakib, s.266, h.230; İlamu'l-Vera, c.1, s.337; İrşadu'l-Kulub, s.224.

İMAM'IN KUF'E'YE GÖNDERDİĞİ ELÇİLERİ HAKKINDA BİR ARAŞTIRMA

İmam Ali'nin (a.s) Cemel ashabı ile savaşmak için takviye güçlere ihtiyacı vardı. Kufe, kuvvetleriyle bu desteği sağlamaya kadir olan en üstün şehirdi. Zira burası askeri bir bölgeydi ve Mekke, Medine veya Yemen'in... aksine buradaki askerî birliklerin sayısı oldukça fazlaydı.

Ayrıca Kufe Basra'ya en yakın vilayetti. Yani takviye güçler gönderebilmek açısından en ideal konumdaydı. Ancak tek bir engel vardı: O da Ebu Musa Eşarî'ydî. Ebu Musa, Kufe valisiydi ve buradan gelmesi gereken güçlerin harekete geçmesine engel oluyordu.

Bu şartlar altında Emirülmüminin (a.s) Kufe halkına bir mektup yazdı. Elçileri aracılığıyla gönderdiği bu mektubuyla aslında bir taraftan Kufe halkının durumunu öğrenecek, diğer taraftan da kendisine katılmaları yönünde onları teşvik edecekti. Dolayısıyla göndereceği elçilerin, Kufe halkı nezdinde prestij ve saygınlıkları yanı sıra sunacakları delillerle Ebu Musa'yı alt etme gücüne de sahip olmaları gerekiyordu.

Tarihî kaynaklar arasında İmam'ın (a.s) Kufe'ye gönderdiği elçilerin sayısı ve sıralanışlarında büyük ölçüde ihtilaf vardır:

1-Taberî, diziliş sırasına göre İmam'ın elçilerini şöyle zikretmiştir:

a) Muhammed b. Ebubekir ve Muhammed b. Avn, İmam Hasan (a.s) ve Ammar b. Yasir, Malik-i Eşter.¹

b) Seyf b. Ömer'in rivayeti: Muhammed b. Ebubekir ve Muhammed b. Cafer, Malik-i Eşter ve Abdullah b. Abbas, İmam Hasan (a.s) ve Ammar b. Yasir.

c) Muhammed b. Ebubekir, Haşim b. Utbe, İmam Hasan (a.s) ve Ammar b. Yasir.²

2-el-Kâmil fi't-Tarih kitabında geçen isimler de Taberî'nin belirttiği isimlere yakındır.¹

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.477-486.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.499.

3-Ancak *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, sadece Taberî'nin naklettiği Seyf b. Ömer'in rivayetleriyle yetinmiştir.²

4-*Ensabu'l-Eşraf*'ta yer alan isimler şöyle sıralanmıştır: Haşim b. Utbe, Abdullah b. Abbas ve Muhammed b. Ebubekir, İmam Hasan (a.s) ve Ammar b. Yasir.

Bu kitapta İmam Hasan'ın (a.s) on bin savaşçı ile İmam Ali'nin (a.s) yanına geldiğinden söz edilmiştir. (Elçilerin arasında Malik-i Eşter'in ismi geçmemiştir).³

5-*el-Cemel*'de elçilerin ismi şöyle geçmiştir: (Rebeze'den) Haşim b. Utbe, İmam Hasan (a.s) ve Ammar b. Yasir ve Kays b. Sa'd, Malik-i Eşter.

Başka bir rivayette Vakidî'den şöyle aktarılmıştır: Muhammed b. Hanefiyye ve Muhammed b. Ebubekir, İmam Hasan ve Ammar (veya İbn-i Abbas).⁴

6-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*'da onlar hakkındaki açıklama şu şekilde gelmiştir: Haşim b. Utbe, Abdullah b. Abbas ve Muhammed b. Ebubekir (veya Muhammed b. İshak'ın rivayetinde geldiği gibi Muhammed b. Cafer b. Ebu Talib ve Muhammed b. Ebubekir), İmam Hasan (a.s), Ammar b. Yasir, Zeyd b. Suhan ve Kays b. Sa'd.⁵

Sözün arasında Taberî'nin açıklamasını da getirmiştir.⁶

7-*el-İmame ve's-Siyase* kitabında şöyle gelmiştir: Ammar b. Yasir ve Muhammed b. Ebubekir, İmam Hasan (a.s), Abdullah b. Abbas, Ammar b. Yasir ve Kays b. Sâd.⁷

Görüldüğü gibi, elçilerin sayısı ve tertibi konusunda büyük ihtilaflar vardır. Bunların en doğru tertibinin şu şekilde olduğu düşünülebilir:

1-*el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.324-329.

2-*el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.235-237.

3-*Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.31 ve 32.

4-*el-Cemel*, s.242-257.

5-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.14, s.8-10.

6-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.14, s.16.

7-*el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.85-86.

a) Haşim b. Utbe

İmam Ali (a.s), Rebeze'deyken [Medine yakınlarında] Haşim b. Utbe ile Kufe valisi Ebu Musa Eşarî'ye bir mektup gönderdi. Böylece halkın durumunu öğrenmek ve onları Cemel ordusuna karşı savaşa çağırmak istiyordu.

İmam'ın, Haşim b. Utbe'yi seçmesinin sebebi de açıktır. Zira o, Müslümanların ordu komutanlarından biriydi ve Kufe halkı nezdinde saygın bir konuma sahipti.

Haşim b. Utbe, Kufe'ye gitti ve İmam'ın mektubunu ilettili. Ancak Ebu Musa Eşarî'nin muhalefetiyle karşılaştı. Bunun üzerine Kufe'den İmam'a (a.s) bir mektup göndererek buradaki durumu açıkladı. Ardından da yola koyulup bizzat İmam'ın yanına vardı ve işlerin seyrini geniş şekilde ona anlattı.

b) Muhammed b. Ebubekir

İmam'ın ikinci temsilcisi Muhammed b. Ebubekir, genel olarak tüm Müslümanlar arasında, özelde de Osman aleyhine kıyam edenler nezdinde çok saygın bir konuma sahipti.

Muhammed b. Ebubekir'in elçiler arasında bulunduğu konusunda tüm tarihçiler ittifak etmiştir. Sadece onun bu görevi yerine getirme sırası konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bazılarına göre Haşim b. Utbe'den önce gönderilmişken¹ bazılarına göre de Haşim b. Utbe döndükten sonra Kufe'ye gönderilmiştir.² Bazı kaynaklar da bu konuda muayyen bir zaman zikretmemişlerdir.³

Yine, Muhammed b. Ebubekir'in beraberinde hareket eden arkadaşı konusunda da ihtilaf vardır; bazıları arkadaşının Muhammed b. Avn⁴ olduğunu savunurken bazı kaynaklar da Muhammed b. Cafer'den⁵ söz etmişlerdir. Ayrıca Muhammed b. Hanefiyye'den⁶ ve Abdullah b. Ab-

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.499.

2-Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.31; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.14, s.10.

3-el-Cemel, s.257.

4-Tarih-i Taberî, c.4, s.477.

5-Tarih-i Taberî, c.4, s.478, Seyf b. Ömer kanalıyla; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.14, s.8.

6-el-Cemel, s.257.

bas'tan¹ söz eden kaynaklar da mevcuttur. İleride bu şahıslara ayrıca değinilecektir.

c) İmam Hasan ve Ammar b. Yasir

İmam Hasan ile (a.s) Ammar b. Yasir'in Emirülmüminin (a.s) tarafından Kufe'ye gönderilmiş elçilerden olduğu kesindir. Diğer temsilciler Ebu Musa Eşarî ve Kufe halkını hareket etmeleri ve İmam'a (a.s) katılmaları konusunda ikna etmeyi başaramayınca Ali (a.s) bu ikisini oraya göndermişti. Tarih ve hadis kitapları, onların Kufe'deki konuşmalarını ve Ebu Musa'yla aralarında geçen tartışmalarını zikretmiştir.

Nihayetinde bu ikisi, Kufe ordusunu yanlarına alarak hep birlikte İmam Ali'nin (a.s) ordusuna katılmışlardı. Bazı tarih kaynakları Kufe ordusunun harekete geçmesinin bu iki kişinin çabasının sonucu olduğu üzerinde durmuşlardır.² Bazı kaynaklar ise Malik-i Eşter'in buraya gidişi ve Ebu Musa Eşarî'yi hükümet konağından kovmasından söz etmektedir.³

d) Malik-i Eşter

İmam'ın Kufe'ye gönderdiği temsilcileri arasında Malik-i Eşter'in de adı geçmiştir. Çoğu kaynaklar onu elçilerin sonuncusu olarak zikretmiş; kişisel çabalarının, Kufe halkının harekete geçmesine ve İmam'a (a.s) destek için ordu çıkarmalarına neden olduğunu bildirmiştir. (Daha önceki açıklamaya bkz.)

Bazı kaynaklar ise Eşter'in, işin başında Kufe'ye gönderildiğini, ancak çabalarının başarısızlıkla sonuçlandığını kaydetmiştir.⁴

Ancak Eşter'in Kufe halkı arasında emsalsiz bir saygınlığa sahip olduğuna değinmekte yarar vardır. Eşter, Osman hükümeti döneminde ve tam da halifenin gücünün doruğa ulaştığı bir zamanda Kufe'ye egemen olmuş, şehir halkını Osman aleyhine ayaklandırmıştı. Bu açı-

1-*Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.31; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.14, s.8.

2-*Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.32; *el-Cemel*, s.261 ve 262.

3-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.486; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.329; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.14, s.17.

4-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.482, Seyf b. Ömer kanalıyla; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.327.

dan bakıldığı zaman Eşter'in son elçi olması ve işleri tamamlamak üzere gönderildiği ihtimali daha güçlüdür.

Malik'in Kufe'ye gönderilmiş ilk elçi olduğu ve çabasının başarısızlıkla noktalandığına işaret eden rivayet Seyf b. Ömer'e aittir. Onun Malik-i Eşter'e olan düşmanlığı ise *Tarih-i Taberî*'de birçok yerde oldukça açık bir şekilde görülmektedir.

Bazı kaynaklar, Eşter'in Kufe'ye gitmeyi bizzat kendisinin istediğini bildirmiştir.¹ Zira Ebu Musa, Osman'ın Kufe valisi idi. İmam, yönetimi eline aldığı anda onu görevden almaya karar vermişti. Fakat Malik-i Eşter'in isteği üzerine onu, makamında bıraktı. Malik'in bu hareketinden, hatasını telafi etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

Dikkate Değer Bir Nükte

Bazı kaynaklar, İmam'ın (a.s) elçileri konusunda başka isimlerden de söz etmişlerdir. Bu rivayetlerin sahihliği konusunda tereddüdümüz vardır. Sözü geçen kişiler şunlardır:

a) Abdullah b. Abbas

İmam Ali'nin (a.s) Kufe'ye gönderdiği bir başka elçi sıfatı ile Abdullah b. Abbas'ın da ismi geçmiştir. Fakat onun bu görevdeki rolünün ayrıntılarından hiç söz edilmemiştir. Oysa İbn-i Abbas'ın, Emirülmüminin (a.s) tarafından Kufe'ye gönderilmiş olması uzak bir ihtimaldir. Tarih kaynakları onun konuşmasını nakletmemiştir. Hâlbuki onun delil getirme ve mantık bakımından son derece güçlü bir kişi olduğu malumdur.

Bazı tarih kaynakları İbn-i Abbas'ın Muhammed b. Ebubekir'le yola çıktığına işaret etmekle birlikte bazı belgelerde onun Eşter'le² birlikte yolculuk ettiğine değinilmiştir. Bazı kaynaklar ise onun Kufe'ye İmam Hasan (a.s) ve Ammar b. Yasir'le birlikte gittiğini açıklamıştır.³

1-el-Cemel, s.251; *Tarih-i Taberî*, c.4, s.486; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.329.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.482; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.327.

3-el-Cemel, s.261.

el-Cemel dışındaki tarih kaynakları, İbn-i Abbas'ın ilk elçilerden olduğunu açık şekilde belirtmiştir.

b) Kays b. Sâd ve Zeyd b. Suhân

İbn-i Ebil Hadid,¹ elçiler arasında Kays b. Sâd ile Zeyd b. Suhân'ın varlıklarından da söz etmiştir. Ancak bu rivayet sahih değildir. Zira Kays b. Sâd, Emirülmüminin'in (a.s) hilafetinin başlangıcında Mısır'a vali olarak atanmış ve daha sonra Mısır'a gitmişti. Dolayısıyla Cemel Savaşı'na katılmamıştı.²

Zeyd b. Suhân'a gelince; o, Kufe'nin seçkin şahsiyetlerinden biriydi. Ayşe ona yazdığı bir mektupta onu kendisiyle birlikte hareket etmeye veya en azından savaştan uzak durmaya çağırmıştı. Zeyd Ayşe'nin mektubunu mes-citte okudu ve ona güzel bir cevap verdi. Onun, Ebu Musa Eşarî'yle tartışmaları yanı sıra İmam'ın bazı muhalifleriyle sözlü atışmaları ve münakaşaları olmuştur.

c) Muhammed b. Avn ve Muhammed b. Hanefiyye

Muhammed b. Avn ve Muhammed b. Hanefiyye'nin isimleri tarihî kaynaklardan sadece birinde geçmiştir. *el-Cemel*'de Muhammed b. Hanefiyye'den,³ *Tarih-i Taberî*'de Muhammed b. Avn'den söz edilmektedir.⁴ Sadece bu iki kaynağın onları zikretmesi, doğal olarak bu rivayetlere itimat edilmemesi gerektiği görüşünü güçlü kılmaktadır. Ayrıca bu iki kişinin askerî ve siyasî kişilikleri İmam (a.s) tarafından Kufe'ye elçi olarak gönderilebilecek ölçüde değildi.

Bu durum Muhammed b. Cafer konusunda da aynıdır. Onu, elçilerden biri sıfatıyla zikreden çok sayıda kaynak olsa bile⁵ siyasî, sosyal ve askerî açıdan herhangi bir üne sahip olmamasına rağmen elçiler arasında adının zikredilmesi, bu konuda şüphelere neden olmuştur.

1-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.14, s.10.

2-Bkz: Belazirî'nin "*Ensabu'l-Eşraf*" kitabındaki tahlili, c.3, s.23.

3-*el-Cemel*, s.257.

4-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.477.

5-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.487, Seyf b. Ömer kanalıyla; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.327; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.14, s.8.

الفصل السادس

احتلال البصرة

6/1

مناقشات مندوب الوالي والتاكثين

2158 . أنساب الأشراف عن أبي حنيفة في إسناده : وَلَمَّا قَرَّبَتْ عَائِشَةُ وَمَنْ مَعَهَا مِنَ الْبَصْرَةِ بَعَثَ إِلَيْهِمْ عُثْمَانُ بْنُ حُنَيْفٍ عِمْرَانَ بْنَ الْحُصَيْنِ الْخَزَاعِيَّ أَبَا نُجَيْدٍ ، وَأَبَا الْأَسْوَدِ الدُّؤَلِيَّ ، فَلَقِيَاهُم بِحَقَرٍ أَبِي مُوسَى¹ فَقَالَا لَهُمْ : فِيمَا قَدِمْتُمْ ؟ فَقَالُوا : نَطْلُبُ بِدَمِ عُثْمَانَ ، وَأَنْ نَجْعَلَ الْأَمْرَ شُورَى ؛ فَإِنَّا غَضِبْنَا لَكُمْ مِنْ سَوَاطِئِهِ وَعَصَاهُ ؛ أَفَلَا نَغْضَبُ لَهُ مِنْ السَّيْفِ ؟ !!

وقالا لعائشة : أَمَرَكَ اللَّهُ أَنْ تَقْرِي فِي بَيْتِكَ ؛ فَإِنَّكَ حَبِيسُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وخليئته وحرمة. فقالت لإبي الأسود : قَدْ بَلَغَنِي عَنْكَ يَا أَبَا الْأَسْوَدِ مَا تَقُولُ فِيَّ !!
فَانصَرَفَ عِمْرَانُ وَأَبُو الْأَسْوَدِ إِلَى ابْنِ حُنَيْفٍ ، وَجَعَلَ أَبُو الْأَسْوَدِ يَقُولُ :

يَا بْنَ حُنَيْفٍ قَدْ أَتَيْتَ فَاَنْفِرِ وَطَاعِنِ الْقَوْمَ وَضَارِبِ وَاصِرِ

وَابْرُزْ لَهُمْ مُسْتَلْتِمًا وَشَتِّرِ

فَقَالَ عُثْمَانُ : إِي وَرَبِّ الْحَرَمَيْنِ لَا فَعَلَ² .

1 . حَقَرُ أَبِي مُوسَى : وَهِيَ رَكَايَا أَحْفَرَهَا أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ عَلَى جَادَةِ الْبَصْرَةِ إِلَى مَكَّةَ (معجم البلدان : ج2 ص275) .

2 . أنساب الأشراف : ج3 ص24 وراجع بلاغات النساء : ص17 والمعيار والموازنة : ص57 .

ALTINCI FASIL BASRA'NIN İŞGALİ

6/1

BASRA VALİSİ İLE NAKİSİN ARASINDAKİ MÜNAKAŞALAR

2158-Ensabu'l-Eşraf [Senetleriyle birlikte Ebu Mihnef'ten]: Ayşe ve yanındakiler Basra'ya yaklaşınca Osman b. Huneyf, İmran b. Husayn el-Hüzaî ile Ebu'l-Esved ed-Duelî'yi onlara gönderdi. İki kişi Ebu Musa çukurunun¹ yanında onlarla karşılaşınca "Niçin geldiniz?" diye sordular. "Osman'ın kanını(n intikamını) ve hükümetin şuraya bırakılmasını istiyoruz. Doğrusu biz sizin için onun kamçı ve asasından dolayı gazaplandık; ona kılıç çekilmesi karşısında nasıl öfkelenemeyelim?!" dediler.

İki (arkadaş) Ayşe'ye dönerek: Allah sana evinde oturmanı emretmiştir. Zira sen, Resulullah'ın (a.s) nikâhı ile sınır altına alındın; onun helâli ve namususun!" dediler.

Ayşe, Ebu'l-Esved'e dönerek: Ey Ebu'l-Esved! Hakkımda söylediğin bu sözleri çok duydum! diye karşılık verdi.

Bunun üzerine İmran ile Ebu'l-Esved, İbn-i Huneyf'in yanına geri döndü. Ebu'l-Esved şöyle diyordu:

Ey Huneyf oğlu! Sana saldırılmış bir kere, hazır ol

Dal şu kavme de, çarpış onlarla ve sabırlı ol

Kuşan silahını artık, belinde kılıçla karşılarına dikil!

Osman (b. Huneyf) dedi ki: İki haremin (Mekke ile Medine) Rab-bine andolsun ki öyle de yapacağım!²

1-Ebu Musa çukuru, Ebu Musa Eşarî'nin Basra-Mekke caddesi üzerinde kazdığı bir kuyudur. (*Mucemu'l-Buldan*, c.2, s.275).

2-*Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.24. Ayrıca bkz: *Belagatu'n-Nisa*, s.17; *el-Miyar ve'l-Muvazene*, s.57.

2159 . الجمل عن الواقدي وأبي مخنف عن أصحابهما والمدائني وابن دأب

عن مشايخهما بالأسانيد : إِنَّ عَائِشَةَ وَطَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ لَمَّا سَارُوا مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْبَصْرَةِ أَغْدُوا السَّيْرَ مَعَ مَنْ اتَّبَعَهُمْ مِنْ بَنِي أُمَيَّةَ وَعُمَالِ عُثْمَانَ وَغَيْرِهِمْ مِنْ قُرَيْشٍ ، حَتَّى صَارُوا إِلَى الْبَصْرَةِ ، فَنَزَلُوا حَقَرَ أَبِي مُوسَى ، فَبَلَغَ عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ وَهُوَ عَامِلُ الْبَصْرَةِ يَوْمَئِذٍ ، وَخَلِيفَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، وَكَانَ عِنْدَهُ حُكَيْمُ بْنُ جَبَلَةَ ، فَقَالَ لَهُ حُكَيْمٌ : مَا الَّذِي بَلَغَكَ ؟

فَقَالَ : خُبِرْتُ أَنَّ الْقَوْمَ قَدْ نَزَلُوا حَقَرَ أَبِي مُوسَى ، فَقَالَ لَهُ حُكَيْمٌ : إِيذَنْ لِي أَنْ أَسِيرَ إِلَيْهِمْ ؛ فَإِنِّي رَجُلٌ فِي طَاعَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) .

فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ : تَوَقَّفْ عَنْ ذَلِكَ حَتَّى أُرَاسِلَهُمْ ، فَقَالَ لَهُ حُكَيْمٌ : إِنَّا لِلَّهِ ، هَلَكْتَ وَاللَّهِ يَا عُثْمَانُ !

فَأَعْرَضَ عَنْهُ وَأَرْسَلَ إِلَى عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ وَأَبِي الْأَسْوَدِ الدُّؤَلِيِّ ، فَذَكَرَ لَهُمَا قُدُومَ الْقَوْمِ الْبَصْرَةَ وَخُلُوقَهُمْ حَقَرَ أَبِي مُوسَى ، وَسَأَلَهُمَا الْمَسِيرَ إِلَيْهِمْ وَخِطَابَهُمْ عَلَى مَا قَصَدُوا بِهِ ، وَكَفَّهُمْ عَنِ الْفِتْنَةِ ، فَخَرَجَا حَتَّى دَخَلَا عَلَى عَائِشَةَ .

فَقَالَا لَهَا : يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ ! مَا حَمَلَكَ عَلَى الْمَسِيرِ ؟ فَقَالَتْ : غَضِبْتُ لَكُمَا مِنْ سَوَاطِ عُثْمَانَ وَعَصَاهُ ، وَلَا أَغْضَبُ أَنْ يُقْتَلَ ؟!

فَقَالَا لَهَا : وَمَا أَنْتِ مِنْ سَوَاطِ عُثْمَانَ وَعَصَاهُ وَإِنَّمَا أَنْتِ حَبِيسَةُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ؟ نَذِيرُكَ اللَّهُ أَنْ تُهْرَاقَ الدِّمَاءُ بِسَبِّكَ .

فَقَالَتْ : وَهَلْ مِنْ أَحَدٍ يُقَاتِلُنِي فَقَالَ لَهَا أَبُو الْأَسْوَدِ : نَعَمْ وَاللَّهِ قِتَالاً أَهْوَنُ شَدِيدٌ !

2159-el-Cemel [Vakidî ile Ebu Mihnef arkadaşlarından ve el-Medainî ile İbn-i De'b de üstatlarından, senetleriyle]: Ayşe, Talha ve Zübeyr kendilerine tabi olan Ümeyye oğulları, Osman'ın valilerinden bazıları ve diğer Kureyşlilerle birlikte Mekke'den Basra'ya doğru yola çıktıklarında süratle hareket ettiler ve nihayet Basra'ya vardılar. Oraya varınca Ebu Musa çukurunun yanında konakladılar. Bu haber Emirül-müminin'in (a.s) temsilcisi ve Basra'nın o günkü valisi olan Osman b. Huneyf'e ulaştığında Hukeym b. Cebele onun yanındaydı.

Hukeym, ona: Sana ulaşan haber nedir? diye sordu.

Osman: Bu kavmin Ebu Musa çukurunda kamp kurduklarını öğrendim, dedi.

Hukeym: Bana izin ver de üzerlerine gideyim. Doğrusu ben, Emirülmüminin'in (a.s) itaatinde olan bir kişiyim, dedi.

Osman: Dur hele, önce onlarla mektuplaşayım! diye cevap verdi.

Bunun üzerine Hukeym "İnna lillah, vallahi helak oldun ey Osman!" dedi.

Böylece Osman ondan yüz çevirdi ve birini gönderip İmran b. Husayn ile Ebu'l-Esved ed-Duelî'yi çağırttı. Sonra da onlara Cemel kavminin Basra'ya geldiklerini, Ebu Musa çukuru yanında konaklamakta olduklarını hatırlattı. Oraya doğru yola çıkmalarını, amaçları hususunda kendileriyle konuşmalarını ve fitneden vazgeçmeleri yönünde onlara uyarıda bulunmalarını istedi.

Derken iki (arkadaş) yola çıktı. Ayşe'nin yanına varınca: Ey müminlerin annesi! Seni bu yolculuğa iten şey nedir? diye sordular.

Ayşe: Sizin için Osman'ın kırbacına ve asasına gazaplandım; şimdi onun öldürülmesine nasıl gazap etmeyeyim?!

İki (arkadaş): Osman'ın kırbacından ve asasından sana ne! Sen Resulullah'ın (s.a.a) özelisin (nikâhı ile ona has kılınmışsın)! Sakın ola ki senin yüzünden kanlar dökülmesin; bu konuda sana Allah'ı hatırlatırız!

Ayşe: Acaba benimle savaşacak biri var mı?

Ebu'l-Esved: Evet, vallahi hem de çok çetin bir savaş olur bu!

ثُمَّ خَرَجَا مِنْ عِنْدِهَا ، فَدَخَلَا عَلَى الزُّبَيْرِ فَقَالَا : يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ! نَشْتَدُّكَ اللَّهُ أَنْ تُهْرَاقَ الدِّمَاءُ بِسَبِّكَ !

فَقَالَ لَهُمَا : إِرْجِعَا مِنْ حَيْثُ جِئْتُمَا ، لَا تُفْسِدَا عَلَيْنَا . فَأَيُّسَا مِنْهُ وَخَرَجَا حَتَّى دَخَلَا عَلَى طَلْحَةَ فَقَالَا لَهُ : نَشْتَدُّكَ اللَّهُ أَنْ تُهْرَاقَ الدِّمَاءُ بِسَبِّكَ !

فَقَالَ لَهُمَا طَلْحَةُ : أَيْحِبُّ عَلِيٌّ بَنُ أَبِي طَالِبٍ أَنَّهُ إِذَا غَلَبَ عَلَى أَمْرِ الْمَدِينَةِ أَنَّ الْأَمْرَ لَهُ ، وَأَنَّهُ لَا أَمْرَ إِلَّا أَمْرُهُ ؟ وَاللَّهِ لَيَعْلَمَنَّ ، فَانصَرَفَا مِنْ حَيْثُ جِئْتُمَا .

فَانصَرَفَا مِنْ عِنْدِهِ إِلَى عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ فَأَخْبَرَاهُ الْخَبَرَ .

وَرَوَى ابْنُ أَبِي سَبْرَةَ عَنْ عَيْسَى بْنِ أَبِي عَيْسَى عَنِ الشَّعْبِيِّ أَنَّ أَبَا الْأَسْوَدِ الدُّؤْلِيَّ وَعِمْرَانَ لَمَّا دَخَلَا عَلَى عَائِشَةَ قَالَا لَهَا : مَا الَّذِي أَقْدَمَكَ هَذَا الْبَلَدَ وَأَنْتِ حَبِيسَةُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَقَدْ أَمَرَكَ أَنْ تَقْرِي فِي بَيْتِكَ ؟

فَقَالَتْ : غَضِبْتُ لَكُمْ مِنَ السَّوْطِ وَالْعَصَا ، وَلَا أَغْضِبُ لِعُثْمَانَ مِنَ السَّيْفِ ؟!

فَقَالَا لَهَا : نَشْتَدُّكَ اللَّهُ أَنْ تُهْرَاقَ الدِّمَاءُ بِسَبِّكَ ، وَأَنْ تَحْمِلِي النَّاسَ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ ، فَقَالَتْ لَهُمَا : إِنَّمَا جِئْتُ لِإِصْلَاحِ بَيْنِ النَّاسِ .

وَقَالَتْ لِعِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ : هَلْ أَنْتَ مُبَلِّغُ عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ رِسَالَةً ؟

فَقَالَ : لَا أُبَلِّغُهُ عَنْكَ إِلَّا خَيْرًا . فَقَالَ لَهَا أَبُو الْأَسْوَدِ : أَنَا أُبَلِّغُهُ عَنْكَ فَهَاتِي .

قَالَتْ : قُلْ لَهُ : يَا طَلِيقَ ابْنِ أَبِي عَامِرٍ ، بَلِّغْنِي أَنَّكَ تُرِيدُ لِقَائِي لِثِقَاتِي !

فَقَالَ لَهَا أَبُو الْأَسْوَدِ : نَعَمْ وَاللَّهِ لَيُقَاتِلَنَّكَ .

فَقَالَتْ : وَأَنْتَ أَيْضًا أَيُّهَا الدُّؤْلِيُّ ؟ ! يَبْلُغُنِي عَنْكَ مَا يَبْلُغُنِي ! قُمْ فَانصَرِفْ عَنِّي .

Bu konuşmaların ardından Ayşe'nin yanından çıkıp Zübeyr'in yanına gittiler. "Ey Ebu Abdullah! Allah aşkına kanların dökülmesine sebep olma!" dediler.

Zübeyr: Geldiğiniz yere geri dönün ve bizim işimizi bozmayın! dedi.

Onlar Zübeyr'den de ümitlerini kesince bu kez Talha'nın yanına geldiler. Ona da "Allah aşkına kanların dökülmesine sebep olma!" dediler.

Talha dedi ki: Ali b. Ebu Talib Medine'ye hâkim oldu diye hükümetin onun olacağını ve kendisinden başka kimsenin emri olmayacağını mı sanıyor? Vallahi kendisi bilir; şimdi geldiğiniz yere geri dönün!

Bunun üzerine onlar Osman b. Huneyf'in yanına geri dönerek durumu ona bildirdiler.

İbn-i Ebu Sebere, İsa b. Ebu İsa'dan, o da Şâbi'den şöyle nakletmiştir: Ebu'l-Esved ed-Duelî ile İmran, Ayşe'nin yanına gelince ona "Seni bu şehre sürükleyen şey nedir; hâlbuki sen Resulullah'ın (s.a.a) özeli-sin (nikâhı ile ona has kıldın) ve o, sana evinde oturmanı emretmiştir?" diye sordular.

Ayşe: Ben sizin için kırbaç ve asaya gazaplandım; şimdi Osman için kılıca nasıl gazap etmeyeyim?! dedi.

Bunun üzerine onlar Ayşe'ye dönerek "Allah aşkına kanların dökülmesine sebep olma; halkı birbirine düşürme!" dediler.

Ayşe, önce ikisine hitaben "Ben sadece halkı uzlaştırmak için geldim" dedi, sonra da İmran b. Husayn'a dönerek "Acaba sen Osman b. Huneyf'e mektup götürür müsün?" diye sordu. İmran "Hayır, ben sadece senden yana ona hayır götürürüm!" dedi. Ebu'l-Esved Ayşe'ye dönerek; "Ben, senin mesajını ulaştırırım; getir (mektubunu)!" dedi.

Bunun üzerine Ayşe şöyle dedi: Ona de ki: Ey İbn-i Ebi Amir'in azat ettiği köle! Benimle savaşmak istediğini öğrendim!

Ebu'l-Esved: Evet, vallahi seninle savaşacaktır! dedi.

Bunun üzerine Ayşe dedi ki: Ve sen, ey Duelî! Senin hakkında da bana birtakım haberler gelmiştir! Şimdi kalk ve benden uzaklaş!

فَخَرَجَا مِنْ عِنْدِهَا إِلَى طَلْحَةَ فَقَالَا لَهُ : يَا أَبَا مُحَمَّدٍ ! أَلَمْ يَجْتَمِعِ النَّاسُ إِلَى بَيْعَةِ ابْنِ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ الَّذِي فَضَّلَهُ اللَّهُ تَعَالَى كَذَا وَكَذَا ؟ وَجَعَلَا يَعْذَانِ مَنَاقِبَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَفَضَائِلَهُ وَحُقُوقَهُ ، فَوَقَعَ طَلْحَةُ بِعَلِيِّ (عليه السلام) وَسَبَّهُ وَنَالَ مِنْهُ وَقَالَ : إِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِثْلُهُ ، أَمْ وَاللَّهِ لَيَعْلَمَنَّ غَبَّ ذَلِكَ .

فَخَرَجَا مِنْ عِنْدِهِ وَهُمَا يَقُولَانِ : غَضِبَ هَذَا الدَّيْنِيُّ ، ثُمَّ دَخَلَا عَلَى الزُّبَيْرِ فَكَلَّمَاهُ مِثْلَ كَلَامِهِمَا لِصَاحِبِهِ ، فَوَقَعَ أَيْضاً فِي عَلِيٍّ (عليه السلام) وَسَبَّهُ .

وَقَالَ لِقَوْمٍ كَانُوا يَمَحْضَرُ مِنْهُ : صَبِّحُوهُمْ قَبْلَ أَنْ يُمَسَّوْكُمْ ، فَخَرَجَا مِنْ عِنْدِهِ حَتَّى صَارَا إِلَى عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ فَأَخْبَرَاهُ الْحَبَرَ ، فَأَذِنَ عُثْمَانُ لِلنَّاسِ بِالْحَرْبِ¹ .

2160 . شرح نهج البلاغة عن أبي مخنف : أَرْسَلَ [عُثْمَانُ بْنُ حُنَيْفٍ] إِلَى أَبِي الْأَسْوَدِ الدُّؤَلِيِّ وَعِمْرَانَ بْنِ الْحَصِينِ الْخُزَاعِيِّ ، فَأَمَرَهُمَا أَنْ يَسِيرَا حَتَّى يَأْتِيَاهُ بِعِلْمِ الْقَوْمِ وَمَا الَّذِي أَقْدَمَهُمْ ، فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا حَقَرَ أَبِي مُوسَى وَبِهِ مُعَسْكِرُ الْقَوْمِ ، فَدَخَلَا عَلَى عَائِشَةَ ، فَنَالَاهَا وَوَعَّظَاهَا وَأَذَكَّرَاهَا وَنَاشَدَاهَا اللَّهَ .

فَقَالَتْ هُمَا : إِلْقِيَا طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ .

فَقَامَا مِنْ عِنْدِهَا وَلَقِيَا الزُّبَيْرَ فَكَلَّمَاهُ .

فَقَالَ هُمَا : إِنَّا جِئْنَا لِلطَّلَبِ بِدَمِ عُثْمَانَ وَنَدْعُو النَّاسَ إِلَى أَنْ يُرْذَوْا أَمْرَ الْخِلَافَةِ شُورَى ؛ لِيَخْتَارَ النَّاسُ لِأَنْفُسِهِمْ .

1 . الجمل : ص 273 وراجع تاريخ الطبري : ج 4 ص 462 . 466 والكامل في التاريخ : ج 2

ص 316 وشرح نهج البلاغة : ج 6 ص 225 .

Bu iki kişi Ayşe'nin yanından kalkıp Talha'nın yanına gittiler. Ona "Ey Ebu Muhammed! Acaba insanlar Resulullah'ın (s.a.a) amcası oğluyla [ki Yüce Allah onu falan özelliklerle üstün kıldı] biatleşmek için toplanmamışlar mıydı?" diye sordular. Sonra da Emirülmüminin'-in faziletlerini ve haklarını saymaya başladılar.

Bunun üzerine Talha, Ali'yi eleştirdi; ona sövdü ve hakkında kötü konuştu. Sonra da dedi ki: Doğrusu kimse onun gibi değil; Allah'a yemin olsun ki o, işinin akıbetini görecektir!

Onlar Talha'nın yanından ayrıldıklarında (kendi aralarında) "Bu alçak, gazaba gelmiş!" diye söyleniyorlardı.

Daha sonra Zübeyr'in yanına gittiler. Ona da arkadaşına söyledikleri sözleri sarf ettiler. O da Ali'yi eleştirdi ve ona küfretti. Sonra da etrafındaki cemaate "Bunlar akşamleyin size hücum etmeden önce siz sabah vakti onlara saldırın!" dedi.

Böylece Ebu'l-Esved ile İmran onun yanından da ayrılıp doğruca Osman b. Huneyf'e giderek durumu kendisine bildirdiler. Osman da halkın savaşmasına izin verdi.¹

2160-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Ebu Mihneftan]: [Osman b. Huneyf] Ebu'l-Esved ed-Duelî ile İmran b. Husayn el-Huzaî'yi çağırarak onları, Cemel kavminin hangi amaçta olduklarına dair kendisine haber getirmekle görevlendirdi. Böylece iki kişi yola koyuldu ve Ebu Musa çukurunda onların ordusuyla karşılaştı. Önce Ayşe'nin yanına vararak ellerinden geldiğince ona nasihatte bulundular, uyardılar ve Allah aşkına bu işten vazgeçmesini istediler. Ayşe de onlardan Talha ve Zübeyr'le görüşmelerini istedi.

Onun yanından kalktıklarında Zübeyr'i gördüler. (Oturup) onunla da konuştular. Zübeyr onlara dedi ki: Biz, Osman'ın kanını istemek için geldik. Halkı da hükümet işini şûraya devretmeye çağırıyoruz. Böylece kendileri için istedikleri kimseyi kendileri seçsin.

1-el-Cemel, s.273. Ayrıca bkz: *Tarih-i Taberî*, c.4, s.462-466; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.316 ve *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.6, s.225.

فَقَالَا لَهُ : إِنَّ عُثْمَانَ لَمْ يُقْتَلْ بِالْبَصْرَةِ لِيُطْلَبَ دَمُهُ فِيهَا ، وَأَنْتَ تَعْلَمُ قَتْلَ عُثْمَانَ
مَنْ هُمْ وَأَيْنَ هُمْ ، وَإِنَّكَ وَصَاحِبُكَ وَعَائِشَةُ كُنْتُمْ أَشَدَّ النَّاسِ عَلَيْهِ ، وَأَعْظَمَهُمْ إِغْرَاءً
بِدَمِهِ ، فَأَقِيدُوا مِنْ أَنْفُسِكُمْ .

وَأَمَّا إِعَادَةُ أَمْرِ الْخِلَافَةِ شُورَى ؛ فَكَيْفَ وَقَدْ بَايَعْتُمْ عَلِيًّا طَائِعِينَ غَيْرَ مُكْرَهِينَ ؟ وَأَنْتَ يَا
أَبَا عَبْدِ اللَّهِ لَمْ يَبْعُدِ الْعَهْدُ بِقِيَامِكَ دُونَ هَذَا الرَّجُلِ يَوْمَ مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَأَنْتَ
أَخَذْتَ قَائِمَ سَيْفِكَ تَقُولُ : مَا أَخَذَ أَحَقُّ بِالْخِلَافَةِ مِنْهُ ، وَلَا أَوْلَى بِهَا مِنْهُ ، وَامْتَنَعْتَ مِنْ بَيْعَةِ
أَبِي بَكْرٍ ، فَأَيْنَ ذَلِكَ الْفِعْلُ مِنْ هَذَا الْقَوْلِ ؟ !

فَقَالَ لَهُمَا : إِذْهَبَا فَالْقِيَا طَلْحَةَ .

فَقَامَا إِلَى طَلْحَةَ ، فَوَجَدَاهُ أَخْشَنَ الْمَلَمَسِ ، شَدِيدَ الْعَرِيكَ ، قَوِيَّ الْعِزْمِ فِي إِثَارَةِ الْفِتْنَةِ
وإِضْرَامِ نَارِ الْحَرْبِ ، فَانْصَرَفَا إِلَى عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ فَأَخْبَرَاهُ .
وَقَالَ لَهُ أَبُو الْأَسْوَدِ :

يَا بَنَ حُنَيْفٍ قَدْ أَتَيْتَ فَاَنْفِرِ وَطَاعِنِ الْقَوْمِ وَجَالِدِ وَاصِرِ

وَابْرُزْ لَهَا مُسْتَلِيمًا وَشَمِيرِ

فَقَالَ ابْنُ حُنَيْفٍ : إِي وَالْحَرَمَيْنِ لَا فَعَلَ¹ .

2161 . الإمامة والسياسة : ذَكَرُوا أَنَّ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ لَمَّا نَزَلَا الْبَصْرَةَ ، قَالَ عُثْمَانُ
بْنُ حُنَيْفٍ : تُعَذِّرُ إِلَيْهِمَا بِرَجُلَيْنِ ، فَدَعَا عِمْرَانَ بْنَ الْحُصَيْنِ صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ ،
وَأَبَا الْأَسْوَدِ الدُّؤْلِيَّ ، فَأَرْسَلَهُمَا إِلَى طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ .

1 . شرح نهج البلاغة : ج 9 ص 313 .

O ikisi, Zübeyr'e dediler ki: Osman Basra'da öldürülmedi ki kanı orada istensin. Ayrıca Osman'ın katillerinin kimler olduğunu ve nerede olduklarını sen de biliyorsun. Sen, arkadaşın ve Ayşe onun hakkında halkın en şiddetlisi, kanının dökülmesinde en büyük payı olanlardınız. O halde kendinizi tutuklayın! Hükümetin şûraya devredilmesine gelince; Ali'ye (a.s) hiçbir zorlama olmaksızın kendi isteğinizle biat ettiğiniz halde bu nasıl bir taleptir? Sen ey Abdullah'ın babası! Resulullah (s.a.a) öldüğünde bu kişi (Ali) için kıyam ettiğin ve kılıcını çekmiş olduğun halde "Hilafeti bundan daha çok hak eden ve hükümete bundan daha layık biri yoktur!" dediğin ve hatta Ebubekir'e biat etmeye yanaşmadığın dönemler çok da uzak bir zaman olmasa gerek! O duruş nerede, bu söz nerede?!

Bunun üzerine Zübeyr, "Gidin, Talha'yla görüşün!" dedi.

Onlar da kalkıp Talha'ya gittiler. Fakat onu davranış olarak çok kaba, mizaç bakımından çok sert, fitne çıkarmak ve savaş ateşini yakmak için de son derece kararlı görünce doğruca Osman b. Huneyf'in yanına dönüp durumu ona bildirdiler.

Ebu'l-Esved ona dedi ki:

*Ey Huneyf oğlu! Sana saldırılmış bir kere, hazır ol
Dal şu kavme de, çarpış onlarla ve sabırlı ol
Kuşan silahını artık, belinde kılıçla karşılarına dikil!*

Osman (b. Huneyf) dedi ki: İki haremin (Mekke ile Medine) Rabbine andolsun ki öyle de yapacağım!¹

2161-el-İmame ve's-Siyase: Talha ile Zübeyr Basra'ya girince Osman b. Huneyf "Onlara iki kişiyle mesaj göndereceğim" dedi. Daha sonra İmran b. Husayn [Resulullah'ın (s.a.a) sahabesi] ile Ebu'l-Esved ed-Duelî'yi çağırarak Talha ile Zübeyr'e gönderdi.

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.313.

فَدَهَبَا إِلَيْهِمَا فَنَادَا : يَا طَلْحَةُ ! فَأَجَابَهُمَا . فَتَكَلَّمَ أَبُو الْأَسْوَدِ الدُّؤَلِيُّ ، فَقَالَ : يَا أبا مُحَمَّد ! إِنَّكُمْ قَتَلْتُمْ عُثْمَانَ غَيْرَ مُؤَامِرِينَ لَنَا فِي قَتْلِهِ ، وَبَايَعْتُمْ عَلِيًّا غَيْرَ مُؤَامِرِينَ فِي بَيْعَتِهِ ، فَلَمْ نَغْضَبْ لِعُثْمَانَ إِذْ قُتِلَ ، وَلَمْ نَغْضَبْ لِعَلِيِّ إِذْ بُويعَ ، ثُمَّ بَدَأَ لَكُمْ ، فَأَرَدْتُمْ خُلْعَ عَلِيٍّ ، وَنَحْنُ عَلَى الْأَمْرِ الْأَوَّلِ ، فَعَلَيْكُمْ الْمَخْرَجُ بِمَا دَخَلْتُمْ فِيهِ .

ثُمَّ تَكَلَّمَ عِمْرَانُ ، فَقَالَ : يَا طَلْحَةُ ! إِنَّكُمْ قَتَلْتُمْ عُثْمَانَ وَلَمْ نَغْضَبْ لَهُ إِذْ لَمْ نَغْضَبُوا ، ثُمَّ بَايَعْتُمْ عَلِيًّا ، وَبَايَعْنَا مَنْ بَايَعْتُمْ ؛ فَإِنْ كَانَ قَتْلُ عُثْمَانَ صَوَابًا فَمَسِيرُكُمْ لِمَاذَا ؟ وَإِنْ كَانَ خَطَأً فَحُظُّكُمْ مِنْهُ الْأَوْفَرُ ، وَنَصِيْبُكُمْ مِنْهُ الْأَوْفَى !

فَقَالَ طَلْحَةُ : يَا هَذَانِ ! إِنَّ صَاحِبَكُمَا لَا يَرَى أَنَّ مَعَهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ غَيْرُهُ ، وَلَيْسَ عَلَى هَذَا بَايَعَانُهُ ، وَابْتَغِ اللَّهَ لَيْسَفَكَ دَمُهُ .

فَقَالَ أَبُو الْأَسْوَدِ : يَا عِمْرَانُ ! أَمَا هَذَا فَقَدْ صَرَخَ أَنَّهُ إِنَّمَا غَضِبَ لِلْمُلْكِ .

ثُمَّ أَتَى الزُّبَيْرَ فَقَالَا : يَا أبا عَبْدِ اللَّهِ ! إِنَّا أَتَيْنَا طَلْحَةَ . قَالَ الزُّبَيْرُ : إِنَّ طَلْحَةَ وَإِيَّايَ كَرُوحَ فِي جَسَدَيْنِ ، وَإِنَّهُ وَاللَّهِ . يَا هَذَانِ . قَدْ كَانَتْ مِنَّا فِي عُثْمَانَ ثَلَاثٌ ، احْتَجْنَا فِيهَا إِلَى الْمَعَاذِيرِ ، وَلَوْ اسْتَقْبَلْنَا مِنْ أَمْرِنَا مَا اسْتَدْبَرْنَا نَصْرَانَهُ¹ .

6/2

مُخَالَفَةُ الْوَالِي مُنَابَذَةُ النَّاكِثِينَ

2162 . شرح نهج البلاغة عن ابن عباس: إِنَّ الزُّبَيْرَ وَطَلْحَةَ أَعَدَّ السَّيْرَ بِعَائِشَةَ حَتَّى انْتَهَوْا إِلَى حَقْرِ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ وَهُوَ قَرِيبٌ مِنَ الْبَصْرَةِ ، وَكَتَبَا إِلَى عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ الْأَنْصَارِيِّ . وَهُوَ عَامِلٌ عَلِيِّ (ع) عَلَى الْبَصْرَةِ . أَنْ أَحِلَّ لَنَا دَارَ الْإِمَارَةِ .

1 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 83 .

Onlar da Talha ile Zübeyr'e giderek "Ey Talha!" diye seslendiler. Talha onlara cevap verince Ebu'l-Esved konuşmaya başladı ve dedi ki: Ey Ebu Muhammed! Siz, Osman'ı öldürdüğünüzde onu öldürmek hususunda bize danışmadınız; Ali'ye biat ettiğinizde de ona biat konusunda bize danışmadınız. Biz, Osman öldürüldüğünde gazaplanmadık. Ali'ye biat edildiğinde de gazaplanmadık. Sonra Ali'yi hükümetten uzaklaştırmaya karar verdiniz. Fakat biz, birinci görüşümüz üzereyiz. Şimdi size düşen, girdiğiniz yoldan çıkıştır!

Daha sonra İmran konuştu ve dedi ki: Ey Talha! Siz, Osman'ı öldürdünüz. Siz gazaplanmadığınızdan biz de onun için gazaplanmadık. Sonra Ali'ye biat ettiniz; biz de sizin biat ettiğinize biat ettik. Eğer Osman'ı öldürmek doğru idiyse bu yolculuğunuz ne içindir? Eğer onu öldürmek bir hata idiyse bu hatada sizin payınız daha fazla ve ondan nasibiniz daha çoktur!

Talha dedi ki: Ey iki adam! Sizin sahibiniz (Ali) hükümet işinde kendisine ortak olarak başkasını görmüyor. Oysa bizim biatımız böyle bir şeye değildi. Allah'a yemin olsun ki onun kanı dökülecek!

Ebu'l-Esved dedi ki: Ey İmran! Bu, sadece hükümet için gazaplandığınızı açıkça ortaya koyuyor!

Daha sonra Zübeyr'e gelerek "Ey Ebu Abdullah! Biz, Talha'ya gittik!" dediler.

Zübeyr dedi ki: Talha ile ben iki bedendeki bir ruh gibiyiz. Allah'a yemin olsun ki [ey iki adam] bizim Osman hakkında hata ve sürçmelerimiz olmuştur, ancak onlar hususunda çeşitli mazeretlere ihtiyacımız var. Eğer düşüğümüz şu durumumu önceden görmüş olsaydık Osman'a sırt çevirmez, ona yardım ederdik!¹

6/2

BASRA VALİSİNİN NAKİSİN'İ KOVMAYA YANAŞMAMASI

2162-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [İbn-i Abbas'tan]: Zübeyr ile Talha, Ayşe'yi süratle yola çıkardılar. Basra'ya yakın bir yerde bulunan Ebu Musa Eşarî çukuruna vardıklarında Ali'nin (a.s) Basra valisi olan Osman b. Huneyf el-Ensari'ye bir mektup yazarak ondan hükümet konağını kendileri için boşaltmasını istediler.

1-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.83.

فَلَمَّا وَصَلَ كِتَابُهُمَا إِلَيْهِ بَعَثَ [إِلَى] الْأَحْنَفِ بْنِ قَيْسٍ فَقَالَ لَهُ : إِنَّ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ قَدِمُوا عَلَيْنَا وَمَعَهُمْ زَوْجَةُ رَسُولِ اللَّهِ ، وَالنَّاسُ إِلَيْهَا سِرَاعٌ كَمَا تَرَى .

فَقَالَ الْأَحْنَفُ : إِنَّهُمْ جَاءُوكَ بِهَا لِلطَّلَبِ بِدَمِ عُثْمَانَ ، وَهُمْ الَّذِينَ أَلْبُوا عَلَى عُثْمَانَ النَّاسَ ، وَسَفَكُوا دَمَهُ ، وَأَرَاهُمْ وَاللَّهِ لَا يُزِيلُونَ حَتَّى يُلْقُوا الْعِدَاوَةَ بَيْنَنَا وَيُسْفِكُوا دِمَاءَنَا ، وَأُظْنُّهُمْ وَاللَّهِ سَيَرْكَبُونَ مِنْكَ خَاصَّةً مَا لَا قِبَلَ لَكَ بِهِ إِنْ لَمْ تَتَأَهَّبْ لَهُمْ بِالنُّهُوضِ إِلَيْهِمْ فَيَمْنُ مَعَكَ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ ؛ فَإِنَّكَ الْيَوْمَ الْوَالِي عَلَيْهِمْ ، وَأَنْتَ فِيهِمْ مُطَاعٌ ، فَسِرْ إِلَيْهِمْ بِالنَّاسِ ، وَبَادِرْهُمْ قَبْلَ أَنْ يَكُونُوا مَعَكَ فِي دَارٍ وَاحِدَةٍ ؛ فَيَكُونَ النَّاسُ لَهُمْ أَطْوَعَ مِنْهُمْ لَكَ .

فَقَالَ عُثْمَانُ بْنُ حُنَيْفٍ : الرَّأْيُ مَا رَأَيْتَ ، لَكِنِّي أَكْرَهُ الشَّرَّ وَأَنْ أَبْدَاهُمْ بِهِ ، وَأَرْجُو الْعَافِيَةَ وَالسَّلَامَةَ إِلَى أَنْ يَأْتِيَنِي كِتَابُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَرَأْيُهُ فَأَعْمَلُ بِهِ .

ثُمَّ أَتَاهُ بَعْدَ الْأَحْنَفِ حُكَيْمُ بْنُ جَبَلَةَ الْعَبْدِيُّ مِنْ بَنِي عَمْرِو بْنِ وَدِيعَةَ ، فَأَقْرَأَهُ كِتَابَ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ ، فَقَالَ لَهُ مِثْلَ قَوْلِ الْأَحْنَفِ ، وَأَجَابَهُ عُثْمَانُ بِمِثْلِ جَوَابِهِ لِلْأَحْنَفِ .

فَقَالَ لَهُ حُكَيْمٌ : فَأَنْذَنِي لِي حَتَّى أُسِيرَ إِلَيْهِمْ بِالنَّاسِ ، فَإِنْ دَخَلُوا فِي طَاعَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَإِلَّا نَابَذُهُمْ عَلَى سَوَاءٍ .

فَقَالَ عُثْمَانُ : لَوْ كَانَ ذَلِكَ رَأْيِي لَسِرْتُ إِلَيْهِمْ بِنَفْسِي .

قَالَ حُكَيْمٌ : أَمَّا وَاللَّهِ إِنْ دَخَلُوا عَلَيْكَ هَذَا الْمَصْرَ لَيَنْتَقِلَنَّ قُلُوبُ كَثِيرٍ مِنَ النَّاسِ إِلَيْهِمْ ، وَلَيُزِيلَنَّكَ عَنْ مَجْلِسِكَ هَذَا ، وَأَنْتَ أَعْلَمُ . فَأَبَى عَلَيْهِ عُثْمَانُ¹ .

1 . شرح نهج البلاغة : ج 9 ص 311 ؛ الدرجات الرفيعة : ص 381 .

Mektupları Osman'a ulaştığında (Osman), Ahnef b. Kays'i çağırarak ona dedi ki: Bize doğru gelen şu grubun beraberinde Resulullah'ın (s.a.a) eşi de bulunmaktadır. Gördüğün gibi insanlar da süratle ona doğru gidiyorlar!

Ahnef: Onlar, Peygamberin eşini Osman'ın kanını istemek için getirmişler. Halkı Osman'a karşı kışkırtan ve kanını döken kişiler, onların ta kendileridir. Vallahi ben, onların aramızda düşmanlık çıkararak kanlarımızı dökmekten vazgeçmeyeceklerini görür gibiyim. Allah'a yemin olsun ki Basralılardan yanında yer alanlarla onlara karşı harekete geçmezsen sanırım çok yakında senden elinde olmayan ve yapamayacağın şeyleri isteyeceklerdir. Sen, bugün onlar üzerinde valisin ve itaat edilmektesin. O halde halkla birlikte onlara doğru harekete geç. Onlar henüz seninle aynı evde bir araya gelmeden ve halkın onlara olan itaati sana olan itaatlerinden öne geçmeden üzerlerine yürü!

Osman b. Huneyf dedi ki: Görüşün doğrudur. Ancak ben kötülükten (savaştan) ve onu başlatmaktan hoşlanmıyorum. Emirülmüminin'in (a.s) mektubu bana ulaşınca ve onun görüşüne göre amel edeceğim zamana kadar barış ve esenlik ümit ediyorum.

Derken Benî Amr b. Vedia kabilesinden Ahnef b. Hukeym b. Cebile el-Abdî Osman'ın yanına geldi. Osman, Talha ile Zübeyr'in mektubunu ona okudu. O da Ahnef'in sözünün benzerini söyleyince Osman ona da Ahnef'e verdiği cevabın aynısını verdi.

Bunun üzerine Hukeym ona dedi ki: Bana izin verirsen halkı da yanıma alarak onlara doğru yola çıkayım; eğer Emirülmüminin'e itaat edecek olurlarsa ne âlâ! Aksi halde hepsini kovayım!

Osman: Eğer benim görüşüm bu olsaydı bizzat kendim üzerlerine yürürdüm, dedi.

Hukeym: Şunu bilmelisin ki vallahi eğer onlar bu şehre girecek olursa halktan birçoğunun gönlü onlara kayacak. Seni de makamından alaşağı edecekler. Bunu sen daha iyi bilirsin!

Ne var ki Osman b. Huneyf, onun bu görüşünü kabul etmekten kaçındı.¹

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.311; ed-Derecatu'r-Rafia, s.381.

6/3

حَصْرُ دَارِ الْإِمَارَةِ وَالْقِتَالُ حَوْلَهَا

2163 . أنساب الأشراف : ونادى عُثْمَانُ بْنُ حُنَيْفٍ فِي النَّاسِ فَتَسَلَّلُوا ، وَأَقْبَلَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ وَعَائِشَةُ حَتَّى دَخَلُوا الْمَرِيدَ مِمَّا يَلِي بَنِي سُلَيْمٍ ، وَجَاءَ أَهْلُ الْبَصْرَةِ مَعَ عُثْمَانَ رُكْبَانًا وَمُشَاةً .

وَحَطَبَ طَلْحَةُ فَقَالَ : إِنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ كَانَ مِنْ أَهْلِ السَّابِقَةِ وَالْفَضِيلَةِ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ الْأَوَّلِينَ ، وَأَحَدَتْ أَحْدَاثًا نَقَمْنَاهَا عَلَيْهِ ، فَبَايَنَاهُ وَنَافَرْنَاهُ ، ثُمَّ أَعْتَبَ حِينَ اسْتَعْتَبْنَاهُ ، فَعَدَا عَلَيْهِ امْرُؤٌ ابْتَرَّ هَذِهِ الْأُمَّةَ أَمْرَهَا بِغَيْرِ رِضَى وَلَا مَشُورَةٍ ، فَقَتَلَهُ ، وَسَاعَدَهُ عَلَى ذَلِكَ رِجَالٌ غَيْرُ أَبْرَارٍ وَلَا أَنْقِيَاءَ ، فَقَتَلُوهُ بَرِيئًا تَائِبًا مُسْلِمًا ، فَنَحْنُ نَدْعُوكُمْ إِلَى الطَّلَبِ بِدَمِهِ ؛ فَإِنَّهُ الْخَلِيفَةُ الْمَظْلُومُ .

وَتَكَلَّمَ الزُّبَيْرُ بِنَحْوِ مِنْ هَذَا الْكَلَامِ . فَاخْتَلَفَ النَّاسُ ؛ فَقَالَ قَائِلُونَ : نَطَقَ بِالْحَقِّ ، وَقَالَ آخَرُونَ : كَذَبَا وَهُمَا كَانَا أَشَدَّ النَّاسِ عَلَى عُثْمَانَ ! ! وَارْتَفَعَتِ الْأَصْوَاتُ .

وَأَتَى بِعَائِشَةَ عَلَى جَمَلِهَا فِي هَوْدَجِهَا فَقَالَتْ : صَهْ صَهْ ، فَحَطَبَتْ بِلِسَانِ ذَلِكَ وَصَوْتَ جَهْوَرِيٍّ ، فَأَسَكَتَ لَهَا النَّاسُ .

فَقَالَتْ : إِنَّ عُثْمَانَ خَلِيفَتَكُمْ قُتِلَ مَظْلُومًا بَعْدَ أَنْ تَابَ إِلَى رَبِّهِ ، وَخَرَجَ مِنْ دَنْيِهِ ، وَاللَّهُ مَا بَلَغَ مِنْ فِعْلِهِ مَا يُسْتَحَلُّ بِهِ دَمُهُ ؛ فَيَنْبَغِي فِي الْحَقِّ أَنْ يُؤْخَذَ قَتْلُهُ فَيُقْتَلُوا بِهِ ، وَيُجْعَلَ الْأَمْرُ شُورَى .

فَقَالَ قَائِلُونَ : صَدَقَتْ . وَقَالَ آخَرُونَ : كَذَبَتْ ، حَتَّى تَضَارَبُوا بِاللِّعَالِ وَتَمَازَيَرُوا ، فَصَارُوا فِرْقَتَيْنِ : فِرْقَةً مَعَ عَائِشَةَ وَأَصْحَابِهَا ، وَفِرْقَةً مَعَ ابْنِ حُنَيْفٍ .

6/3

HÜKÜMET SARAYININ KUŞATILMASI VE
ETRAFINDAKİ SAVAŞ

2163-Ensabu'l-Eşraf: Osman b. Huneyf halka hazırlık çağrısında bulundu, onlar da silahlandılar. Talha, Zübeyr ve Ayşe de ilerleyerek Benî Suleym konağından sonra gelen Mirbed'e girmişlerdi. Basra halkı Osman'la birlikte bir kısmı piyade, bir kısmı da süvari olarak çıkmıştı.

Derken Talha bir konuşma yaparak şunları söyledi: Osman b. Affan, İslam'da geçmişi ve fazileti olan ilk muhacirlerdendi; birtakım bidatler çıkarmış, biz de bu yüzden onu eleştirmiştik. Bu işlerde ondan ayrıldık ve kendisine nefretimizi gösterdik. Daha sonra ondan bizi razı etmesini istedik, o da bunu yaptı. Sonra bu halkın hükümetini onların rızası ve görüşünü almadan kapalı kişi, üzerine saldırıp onu öldürdü; kötü ve takvasız bazı kişiler de bu işte ona yardımcı oldular. Tövbe halindeyken ve günahsız bir Müslüman olduğu halde onu öldürdüler. Şimdi biz sizden onun kanını istemeye çağırıyoruz. Zira o, mazlum halifedir.

Zübeyr de buna benzer bir konuşma yaptı. Bunun üzerine halk ihtilafa düştü. Bazıları ikisine hak verirken bazıları da onları yalanlayarak "Bu ikisi Osman'a karşı halkın en şiddetlisi idi!" dediler. Sesler iyice yükselmişti.

Devesi üzerindeki tahtirevan içinde olduğu halde Ayşe'yi getirdiler. "Sesinizi kesin!" diye çıkıştı. Sonra da akıcı bir dil ve anlaşılır bir sesle konuşmaya başladı. O, konuşurken halk sükût etti.

Ayşe dedi ki: Doğrusu halifeniz Osman, Rabbine tövbe ettikten ve günahından çıktıktan sonra mazlum olarak öldürülmüştür. Vallahi onun davranışı, kanı mubah sayılacak bir hadde ulaşmamıştı. O halde katillerinin tutuklanıp onun kanına karşılık öldürülmeleri haktır! Hükümet de şuraya bırakılmalıdır.

Bazıları "Doğru söyledin" derken bazıları da "Yalan konuştun" dediler. Öyle ki terlikleriyle birbirlerini vuracak kadar ileriye giderek iki gruba bölündüler: Bir grup Ayşe ve arkadaşlarının tarafına geçerken diğer grup İbn-i Huneyf'in yanında yer aldılar.

وكانَ على حَيْلِ ابنِ حُنَيْفٍ حُكَيْمٌ بِنُ جَبَلَةَ ، فَجَعَلَ يَحْمِلُ وَيَقُولُ :

حَيْلِي إِلَيَّ إِنَّهَا فُرَيْشُ لَيُرْدِيَنَّهَا نَعِيمُهَا وَالطَّيْشُ

وَتَأْتَهُوا لِلْقِتَالِ ، فَانْتَهَوْا إِلَى الزَّابُوقَةِ¹ ، وَأَصْبَحَ عُثْمَانُ بْنُ حُنَيْفٍ فَرَحَفَ إِلَيْهِمْ ، فَقَاتَلَهُمْ أَشَدَّ قِتَالٍ ، فَكَثُرَتْ بَيْنَهُمُ الْقَتْلَى ، وَفَشَتْ فِيهِمُ الْجِرَاحُ . ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ تَدَاعَوْا إِلَى الصُّلْحِ ، فَكَتَبُوا بَيْنَهُمْ كِتَاباً بِالْمَوَادَعَةِ إِلَى قُدُومِ عَلِيٍّ عَلَى أَنْ لَا يَعْزِضَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ فِي سَوْقٍ وَلَا مَشْرَعَةٍ ، وَأَنَّ لِعُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ دَارَ الْإِمَارَةِ وَبَيْتَ الْمَالِ وَالْمَسْجِدَ ، وَأَنَّ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ يَنْزِلَانِ وَمَنْ مَعَهُمَا حَيْثُ شَاؤُوا . ثُمَّ انْصَرَفَ النَّاسُ وَالْقَوَا السِّلَاحُ² .

6/4

مُصَالِحَةُ وَالِي الْبَصْرَةِ وَالنَّكَثِينَ

2164 . الجمل : ثُمَّ إِنَّهُمْ تَدَاعَوْا إِلَى الصُّلْحِ ، وَدَخَلَ بَيْنَهُمُ النَّاسُ لِمَا رَأَوْا مِنْ عَظِيمِ مَا ابْتُلُوا بِهِ ، فَتَصَالَحُوا عَلَى أَنَّ لِعُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ دَارَ الْإِمَارَةِ وَالْمَسْجِدَ وَبَيْتَ الْمَالِ ، وَلِطَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ وَعَائِشَةَ مَا شَاؤُوا مِنَ الْبَصْرَةِ وَلَا يُهَاجُونَ حَتَّى يَقْدِمَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، فَإِنْ أَحَبَّوا عِنْدَ ذَلِكَ الدُّخُولَ فِي طَاعَتِهِ ، وَإِنْ أَحَبُّوا أَنْ يُقَاتِلُوا ، وَكَتَبُوا بِذَلِكَ كِتَاباً بَيْنَهُمْ ، وَأَوْثَقُوا فِيهِ الْعُهُودَ وَأَكْثَدُوهَا ، وَأَشْهَدُوا النَّاسَ عَلَى ذَلِكَ ، وَوُضِعَ السِّلَاحُ ، وَأَمِنَ عُثْمَانُ بْنُ حُنَيْفٍ عَلَى نَفْسِهِ وَتَفَرَّقَ النَّاسُ عَنْهُ³ .

1 . الزابوقة : موضع قريب من البصرة ، كانت فيه وقعة الجمل (معجم البلدان : ج 3 ص 125) .

2 . أنساب الأشراف : ج 3 ص 25 وراجع تاريخ الطبري : ج 4 ص 463 والكامل في التاريخ : ج 2 ص 317 .

3 . الجمل : ص 279 وراجع المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 150 وتاريخ خليفة بن خياط : ص 136 .

İbn-i Huneyf'in süvari güçlerinin başında Hukeym b. Cebele vardı. Hukeym, hamle ederken şu beyti okuyordu:

*Askerlerim, bana koşun ki bunlar Kureyş'tir
Koşun ki kaygısızları ve beyinsizleri iyice alçalsın!*

Onlar, savaşa hazır duruma geçtiler ve Zabuka'ya¹ vardılar. Osman b. Huneyf sabah vakti hücum etti ve onlarla şiddetli bir savaşa girişti. Aralarındaki ölümlerin sayısı arttı, yaralılar da savaş meydanının ortasında kaldı.

Daha sonra halkı barışa davet ettiler ve aralarında yazdıkları anlaşmaya göre Ali (a.s) gelinceye kadar kimse kimseye pazar yerinde veya caddelerde dalaşmayacaktı. Hükümet sarayı, beytülmal ve mescit, Osman b. Huneyf'te kalacaktı. Talha, Zübeyr ve onların yandaşları ise istedikleri yerde konaklayabileceklerdi. Sonra halk silah bırakarak dağıldı.²

6/4

BASRA VALİSİNİN NAKİSİNLE SULH YAPMASI

2164-el-Cemel: Daha sonra iki taraf da sulha davet edildi. Halk, içine düştüğü büyük musibetleri görünce bu barışa katıldı. Anlaşmaya göre hükümet sarayı, mescit ve beytülmal Osman b. Huneyf'te kalacaktı. Talha, Zübeyr ve Ayşe ise Basra'da istedikleri yere gidebileceklerdi. Emirülmüminin (a.s) gelinceye kadar taraflar birbirlerine saldırmayacaklardı. O geldiğinde isterlerse ona itaat edecek, isterlerse de onunla savaşacaklardı.

Böylece bunları ihtiva eden bir de anlaşma yazdılar; ondaki söz ve ahitleri iyice vurgulayıp sağlamlaştırdılar, halkı da buna şahit tuttular. Sonra da silah bırakıldı.

Osman b. Huneyf kendisini güvende hissetti ve halk etrafından dağıldı.³

1-**Zabuka:** Basra'ya yakın bir yer. Cemel Savaşı burada vuku bulmuştur. (*Mucemu'l-Buldan*, c.3, s.125).

2-*Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.25. Ayrıca bkz: *Tarih-i Taberî*, c.4, s.463; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.317.

3-*el-Cemel*, s.279. Ayrıca bkz: *el-Menakıb*, *İbn-i Şehrâşub*, c.3, s.150; *Tarih-i Halife b. Hayat*, s.136.

2165 . شرح نهج البلاغة عن أبي مخنف . في بيان نصِّ معاهدة

الصُّلح . :

هذا ما اصطَلَحَ عَلَيْهِ عُثْمَانُ بْنُ حُنَيْفٍ الْأَنْصَارِيُّ وَمَنْ مَعَهُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ شِيعَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، وَطَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ وَمَنْ مَعَهُمَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ مِنْ شِيعَتِهِمَا ؛ أَنَّ لِعُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ دَارَ الْإِمَارَةِ وَالرُّحْبَةَ وَالْمَسْجِدَ وَبَيْتَ الْمَالِ وَالْمَنْبَرَ ، وَأَنَّ لِطَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ وَمَنْ مَعَهُمَا أَنْ يَنْزِلُوا حَيْثُ شَاءُوا مِنَ الْبَصْرَةِ ، وَلَا يُضَارَّ بَعْضُهُمْ بَعْضًا فِي طَرِيقٍ وَلَا فُرْضَةٍ وَلَا سَوْقٍ وَلَا شِرْعَةٍ وَلَا مَرَفَقٍ حَتَّى يَقْدَمَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ، فَإِنْ أَحْبَبُوا دَخَلُوا فِيمَا دَخَلَتْ فِيهِ الْأُمَّةُ ، وَإِنْ أَحْبَبُوا لَحِقَ كُلُّ قَوْمٍ بِهَوَاهُمْ وَمَا أَحْبَبُوا مِنْ قِتَالٍ أَوْ سَلَمٍ أَوْ خُرُوجٍ أَوْ إِقَامَةٍ ، وَعَلَى الْقَرِيقَيْنِ بِمَا كَتَبُوا عَهْدُ اللَّهِ وَمِيثَاقُهُ ، وَأَشَدُّ مَا أَخَذَهُ عَلَى نَبِيِّهِ مِنْ أَنْبِيَائِهِ مِنْ عَهْدٍ وَدَمَةٍ .

وَحُتِّمَ الْكِتَابُ ، وَرَجَعَ عُثْمَانُ بْنُ حُنَيْفٍ حَتَّى دَخَلَ دَارَ الْإِمَارَةِ ، وَقَالَ لِأَصْحَابِهِ : الْحَقُّوا رَحِمَكُمُ اللَّهُ بِأَهْلِكُمْ ، وَضَعُوا سِلَاحَكُمْ ، وَدَاوُوا جِرْحَاكُمْ . فَمَكَثُوا كَذَلِكَ أَيَّامًا¹ .

6/5

استيلاء الناكثين على البصرة

2166 . شرح نهج البلاغة عن أبي مخنف : ثُمَّ إِنَّ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ قَالَا : إِنْ

قَدِمَ عَلِيٌّ وَنَحْنُ عَلَى هَذِهِ الْحَالِ مِنَ الْقِلَّةِ وَالضَّعْفِ لَيَأْخُذَنَّ بِأَعْنَاقِنَا .

1 . شرح نهج البلاغة : ج9 ص319 .

2165-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Ebu Mihnef'in rivayetiyle sulh anlaşmasının metnini açıklarken]:

Bu, üzerinde Osman b. Huneyf el-Ensarî ve etrafındaki Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib (a.s) takipçilerinden olan müminlerle Talha, Zübeyr ve bu ikisinin takipçisi olan müminler ve Müslümanların barış yaptığı anlaşmadır. Hükümet sarayı, Rahbe, mescit, beytülmal ve minber, Osman b. Huneyf'e aittir. Talha, Zübeyr ve bu ikisinin yandaşları ise Basra'da istedikleri yere gidebileceklerdir. Hiç kimse bir başkasına yolda, su alma yerinde, pazarda, suyolunda ve dinlenme alanında zarar vermeyecek. Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib (a.s) gelinceye kadar bu, böyle olacak. O geldiğinde dileyen ümmetin girdiği şeye (itaate) girer; dileyen gruplar da savaş veya barışı, çıkış veya kalışı tercih eder.

Her iki grubun da üzerine yazdıkları karşısında Allah'ın, peygamberlerinden aldığı söz ve ahitten daha şiddetli bir ahit ve sözle bağlılık olsun!

Daha sonra bu yazı mühürlendi. Osman b. Huneyf de geri döndü. Hükümet sarayına girerek yarenlerine dedi ki: Allah size rahmet etsin, artık ailelerinizin yanına gidin, silahlarınızı bırakın ve yaralıları tedavi edin.

Birkaç gün böyle kaldılar.¹

6/5

NAKISÎN CEMAATİNİN BASRA'YI ELE GEÇİRMESİ

2166-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Ebu Mihnef'ten]: Daha sonra Talha ile Zübeyr dediler ki: Biz böyle az ve zayıf olduğumuz bir halde Ali gelecek olursa muhakkak boynumuzu vuracaktır.

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.319.

فَأَجْمَعَا عَلَى مُرَاسَلَةِ الْقَبَائِلِ وَاسْتِمَالَةِ الْعَرَبِ ، فَأَرْسَلَا إِلَى وُجُوهِ النَّاسِ وَأَهْلِ الرِّيَاسَةِ وَالشَّرَفِ يَدْعُوَانِهِمْ إِلَى الطَّلَبِ بِدَمِ عُثْمَانَ وَخَلَعَ عَلِيٌّ وَإِخْرَاجِ ابْنِ حُنَيْفٍ مِنَ الْبَصْرَةِ ، فَبَايَعَهُمْ عَلَى ذَلِكَ الْأَزْدُ وَضَبَّةٌ وَقَيْسُ بْنُ عِيلَانَ كُلُّهَا إِلَّا الرَّجُلَ وَالرَّجُلَيْنِ مِنَ الْقَبِيلَةِ كَرِهُوا أَمْرَهُمْ فَتَوَارَوْا عَنْهُمْ ، وَأَرْسَلُوا إِلَى هِلَالِ بْنِ وَكَيْعِ التَّمِيمِيِّ ، فَلَمْ يَأْتِهِمْ ، فَبَجَاءَهُ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ إِلَى دَارِهِ ، فَتَوَارَى عَنْهُمَا ، فَقَالَتْ لَهُ أُمُّهُ : مَا رَأَيْتُ مِثْلَكَ ! أَتَاكَ شَيْخَا قُرَيْشٍ ، فَتَوَارَيْتَ عَنْهُمَا ! فَلَمْ تَزَلْ بِهِ حَتَّى ظَهَرَ لَكُمَا ، وَبَايَعَهُمَا وَمَعَهُ بَنُو عَمْرِو بْنِ تَمِيمٍ كُلُّهُمْ ، وَبَنُو حَنْظَلَةَ ، إِلَّا بَنِي يَرْبُوعَ ؛ فَإِنَّ عَامَّتَهُمْ كَانُوا شِيعَةً لِعَلِيِّ (عَلَيْهِ السَّلَام) ، وَبَايَعَهُمْ بَنُو دَارِمٍ كُلُّهُمْ ، إِلَّا نَفَرًا مِنْ بَنِي مُجَاشِعٍ ذَوِي دِينَ وَفَضْلٍ .

فَلَمَّا اسْتَوْسَقَ لِطَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ أَمْرُهُمَا ، خَرَجَا فِي لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ ذَاتِ رِيحٍ وَمَطَرٍ وَمَعَهُمَا أَصْحَابُهُمَا قَدْ أَلْبَسُوهُمْ الدَّرُوعَ وَظَاهَرُوا فَوْقَهَا بِالثِّيَابِ ، فَانْتَهَوْا إِلَى الْمَسْجِدِ وَقَتَ صَلَاةِ الْفَجْرِ ، وَقَدْ سَبَقَهُمْ عُثْمَانُ بْنُ حُنَيْفٍ إِلَيْهِ ، وَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ ، فَتَقَدَّمَ عُثْمَانُ لِيُصَلِّيَ بِهِمْ ، فَأَخَّرَهُ أَصْحَابُ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ وَقَدَّمُوا الزُّبَيْرَ¹ .

2167 . مروج الذهب . فِي ذِكْرِ أَصْحَابِ الْجَمَلِ . : فَأَتُوا الْبَصْرَةَ ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ عُثْمَانُ بْنُ حُنَيْفٍ فَمَانَعَهُمْ ، وَجَرَى بَيْنَهُمْ قِتَالٌ ، ثُمَّ إِتَمَّ أَصْطَلَحُوا بَعْدَ ذَلِكَ عَلَى كَفِّ الْحَرْبِ إِلَى قُدُومِ عَلِيٍّ .

فَلَمَّا كَانَ فِي بَعْضِ اللَّيَالِي بَيَّتُوا عُثْمَانَ بْنَ حُنَيْفٍ ، فَأَسْرَوْهُ وَضَرَبُوهُ وَنَتَفَوْا لِحِيَّتَهُ ، ثُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَرْجَعُوا وَخَافُوا عَلَى مُخْلَفِيهِمْ بِالْمَدِينَةِ مِنْ أَخِيهِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ وَغَيْرِهِ مِنَ الْأَنْصَارِ ، فَحَلَّوْا عَنْهُ .

Bu yüzden kabilelere mektuplar göndererek Arapları kendi taraflarına çekmeye karar verdiler. Bu ikisi, halkın ileri gelenlerine, mevki ve

1 . شرح نهج البلاغة : ج9 ص320 ; الدرجات الرفيعة : ص386 .

itibar sahibi kimselere elçiler göndererek onları Osman'ın kanını istemeye, Ali'yi hükümetten uzaklaştırmaya ve İbn-i Huneyf'i Basra'dan kovmaya davet ettiler. Ezd, Dabbe ve Kays b. Aylan kabileleri, bu işte onlara biat etti. Sadece bu kabilelerden Cemel kavminin işinden rahatsızlık duyan bir veya iki kişi biat etmeyip onlardan saklandılar. Nakısîn cemaati Hilal b. Veki et-Temimî'ye haber gönderip onu çağırdı. Fakat Hilal onlara gitmedi. Bunun üzerine Talha ile Zübeyr kalkıp onun evine gittiler. Hilal de onlardan saklanınca annesi "Senin gibisini görmedim! Kureyş'in iki büyüğü sana gelmiş ve sen onlardan saklanıyorsun!" dedi.

Annesi o kadar ısrar etti ki sonunda onların yanına gitti ve bu ikisine biat etti. Hilal ile birlikte Amr b. Temim kabilesinin tümü onlara biat etti. Derken Benî Hanzala kabilesi de biat etti. Sadece biat etmeyen Benî Yerbu kabilesi oldu. Zira onlar topyekün Ali (a.s) taraftarları idiler. Benî Muşaci'den birkaç din ve fazilet sahibi kişi dışında geriye kalan Benî Darim kabilesinin tamamı onlara biat etti.

Talha ile Zübeyr işlerini iyice sağlamlaştırdıktan sonra karanlık ve yağmurlu bir gecede dışarı çıktılar. Yanlarında bulunan arkadaşları elbiselerinin altına zırhlarını giyinmişlerdi. Sabah namazı vaktinde mescide vardılar. Osman b. Huneyf onlardan önce mescide varmıştı. Namaz için kamet getirilince Osman, cemaate namaz kıldırmak için öne çıktı. Ancak Talha ile Zübeyr'in arkadaşları onu geri çekip Zübeyr'i öne geçirdiler.¹

2167-Murucu'z-Zeheb [Cemel ashabını anlatırken]: Basra'ya girdiklerinde Osman b. Huneyf üzerlerine yürüyüp onları engellemek istedi. Aralarında savaş cereyan etti. Daha sonra Ali gelinceye kadar savaştan çekilmek üzere sulh ettiler.

Bir gece Osman b. Huneyf'in üzerine saldırdılar ve onu esir alıp dövdüler, sakalını yoldular. Sonra pişman oldular. Kardeşi Sehl b. Huneyf'in ve Ensar'dan bazıların Medine'de bıraktıkları yakınlarına kötülük yapmasından korkarak onu serbest bıraktılar.

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.320; ed-Derecatu'r-Rafia, s.386.

وأرادوا بيت المال ، فَمَانَعَهُمُ الْخِزَانُ وَالْمَوَكَّلُونَ بِهِ وَهُمْ السَّبَائِجَةُ¹ ، فَقُتِلَ مِنْهُمْ سَبْعُونَ رَجُلًا غَيْرَ مَنْ جُرِحَ ، وَخَمْسُونَ مِنَ السَّبْعِينَ ضُرِبَتْ رِقَابُهُمْ صَبْرًا مِنْ بَعْدِ الْأَسْرِ ، وَهَؤُلَاءِ أَوَّلُ مَنْ قُتِلَ ظُلْمًا فِي الْإِسْلَامِ وَصَبْرًا .

وَقَتَلُوا حَكِيمَ بْنَ جَبَلَةَ الْعَبْدِيِّ ، وَكَانَ مِنْ سَادَاتِ عَبْدِ الْقَيْسِ ، وَزُهَادِ رِبْعَةٍ وَنُسَاكِهَا² .

2168 . تاريخ الطبري عن الزهري . في ذِكْرِ أَصْحَابِ الْجَمَلِ . : فَقَدِمُوا الْبَصْرَةَ وَعَلَيْهَا عُثْمَانُ بْنُ حُنَيْفٍ ، فَقَالَ لَهُمْ عُثْمَانُ : مَا نَقَمْتُمْ عَلَيَّ صَاحِبِكُمْ ؟ فَقَالُوا : لَمْ نَرَهُ أَوْلَى بِهَا مِنَّا ، وَقَدْ صَنَعَ مَا صَنَعَ .

قَالَ : فَإِنَّ الرَّجُلَ أَمَرَنِي ، فَأَكْتُبُ إِلَيْهِ فَأُعْلِمُهُ مَا جِئْتُكُمْ لَهُ ، عَلَى أَنْ أَصَلِّيَ بِالنَّاسِ حَتَّى يَأْتِينَا كِتَابُهُ ، فَوَقَفُوا عَلَيْهِ وَكَتَبَ .

فَلَمْ يَلْبَثْ إِلَّا يَوْمَيْنِ حَتَّى وَثَبُوا عَلَيْهِ فَقَاتَلُوهُ بِالزَّابُوقَةِ عِنْدَ مَدِينَةِ الرِّزْقِ ، فَظَهَرُوا وَأَخَذُوا عُثْمَانَ ، فَأَرَادُوا قَتْلَهُ ، ثُمَّ خَشَوْا غَضَبَ الْأَنْصَارِ ، فَنَالُوهُ فِي شَعْرِهِ وَجَسَدِهِ³ .

2169 . أنساب الأشراف عن أبي مخنف : صاروا [أهل البصرة] فِرْقَتَيْنِ : فِرْقَةً مَعَ عَائِشَةَ وَأَصْحَابِهَا ، وَفِرْقَةً مَعَ ابْنِ حُنَيْفٍ . . . وَتَأَهَّبُوا لِلْقِتَالِ ، فَانْتَهَوْا إِلَى الزَّابُوقَةِ ، وَأَصْبَحَ عُثْمَانُ بْنُ حُنَيْفٍ ، فَرَحَفَ إِلَيْهِمْ ، فَقَاتَلَهُمْ أَشَدَّ قِتَالٍ ، فَكَثُرَتْ بَيْنَهُمُ الْقَتْلَى ، وَفَشَتْ فِيهِمُ الْجِرَاحُ .

1 . السبائجة : قوم من السند كانوا بالبصرة جلاوزة وحراس السجن (الصحيح : ج 1 ص 321) .

2 . مروج الذهب : ج 2 ص 367 وراجع الكافة : ص 17 ح 17 .

3 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 469 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 319 .

Daha sonra beytülmale yöneldiler. Sebâbiceli¹ beytülmal muhafızları onlara engel olmak istediye de onlardan yaralılar dışında yetmiş kişi öldürüldü. Bu yetmiş kişiden ellisi esir edildikten sonra işkenceye maruz bırakılmış ve boyunları vurulmuştu. Bunlar İslam tarihinde elleri bağlı olduğu halde mazlumca öldürülen ilk kişilerdir.

(Sonra da) Hukeym b. Cebele el-Abdî'yi öldürdüler. Hukeym, Abdulkays taifesinin büyüklerinden ve Rabia kabilesinin ibadet ehli zahitlerindendi.²

2168-Tarih-i Taberî [Cemel ashabından söz ederken, Zuhri'den]: Derken Basra'ya vardılar. Osman b. Huneyf, buranın valisiydi. Osman onlara dedi ki: Sizi sahibinize (Ali'ye) karşı düşmanlığa iten nedir?

Dediler ki: Bizler, hükümete onu kendimizden daha layık görmezken o da yapacağını yaptı!

Osman dedi ki: Bu kişi beni göreve atamıştır. O halde ben sizin geliş sebebinizi yazıp ona bildireceğim. Şu şartla ki onun mektubu bize ulaşınca kadar halka namazı ben kıldıracağım!

Böylece onlar bunu kabul ettiler ve Osman da mektup yazdı. İki gün geçmemiştir ki (sözlerinden dönerek) Osman'ın üzerine saldırdılar ve Rızk şehri yakınındaki Zabuka bölgesinde onunla savaştılar. Derken galip gelip Osman'ı esir aldılar. Önceleri onu öldürmek isteseler de Ensar'ın hışmından korkarak saçına ve bedenine bazı zararlar verdiler.³

2169-Ensabu'l-Eşraf [Ebu Mihnef]: (Basra halkı) iki gruba bölündü: Bir grup Ayşe ve arkadaşlarının yanında, diğer grup ise Osman b. Huneyf'in yanında yer aldı... Hepsi savaşa hazır bir halde Zabuka bölgesine vardı. Derken Osman b. Huneyf üzerlerine yürüdü ve onlarla şiddetli bir savaşa girişti. Aralarında öldürülenlerin sayısı çoğaldı ve yaralılar dağınık şekilde yerlere serildi.

1-**Sebâbice**: Hind'den bir topluluk. Basra'da bekçilik ve gardiyanlık yapıyorlardı (*es-Sihah*, c.1, s.321)

2-*Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.367. Ayrıca bkz: *el-Kâfie*, s.17, h.17.

3-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.469; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.319. Ayrıca bkz: *Tarih-i Yakubî*, c.2, s.181.

ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ تَدَاعَوْا إِلَى الصُّلْحِ ، فَكَتَبُوا بَيْنَهُمْ كِتَابًا بِالْمَوَادَعَةِ إِلَى قُدُومِ عَلِيٍّ ، عَلَى أَنْ لَا يَعْزِضَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ فِي سَوْقٍ وَلَا مَشْرَعَةٍ ، وَأَنَّ لِعِثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ دَارَ الْإِمَارَةِ وَبَيْتَ الْمَالِ وَالْمَسْجِدَ ، وَأَنَّ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ يَنْزِلَانِ وَمَنْ مَعَهُمَا حَيْثُ شَاؤُوا . ثُمَّ انْصَرَفَ النَّاسُ وَالْقَوَا السِّلَاحَ .

وَتَنَاطَرَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ ، فَقَالَ طَلْحَةُ : وَاللَّهِ لَئِنْ قَدِمَ عَلِيٌّ الْبَصْرَةَ لَيَأْخُذَنَّ بِأَعْنَاقِنَا ! فَعَزَمَا عَلَى تَبَيُّتِ ابْنِ حُنَيْفٍ وَهُوَ لَا يَشْعُرُ ، وَوَاتَّأَصَحَابُهُمَا عَلَى ذَلِكَ ، حَتَّى إِذَا كَانَتْ لَيْلَةٌ رِيحٌ وَظُلْمَةٌ جَاءُوا إِلَى ابْنِ حُنَيْفٍ وَهُوَ يُصَلِّي بِالنَّاسِ الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ ، فَأَخَذُوهُ وَأَمَرُوا بِهِ فَوْطِيَّ وَطَأً شَدِيداً ، وَنَتَفَوْا لِحَيْتَهُ وَشَارِبِيهِ .

فَقَالَ لُهُمَا : إِنَّ سَهْلاً حَيٌّ بِالْمَدِينَةِ ، وَاللَّهِ لَئِنْ شَاكِنِي شَوْكَةً لَيَضَعَنَّ السَّيْفَ فِي بَنِي أَبِيكُمَا ؛ يُخَاطَبُ بِذَلِكَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ ، فَكَفَّا عَنْهُ وَحَبَسَاهُ .

وَبَعَثْنَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ فِي جَمَاعَةٍ إِلَى بَيْتِ الْمَالِ وَعَلَيْهِ قَوْمٌ مِنَ السَّبَائِجَةِ يَكُونُونَ أَرْبَعِينَ ، وَيُقَالُ : أَرْبَعِمَّةٌ ، فَاِمْتَنَعُوا مِنْ تَسْلِيمِهِ دُونَ قُدُومِ عَلِيٍّ ، فَقَتَلُوهُمْ وَرَأْسَهُمْ أَبَا سَلَمَةَ الزُّطِّيَّ ، وَكَانَ عَبْدًا صَالِحًا ¹ .

2170 . الإمامة والسياسة : ذَكَرُوا أَنَّهُ لَمَّا اخْتَلَفَ الْقَوْمُ اصْطَلَحُوا عَلَى أَنَّ لِعِثْمَانَ بْنَ حُنَيْفٍ دَارَ الْإِمَارَةِ وَمَسْجِدَهَا وَبَيْتَ الْمَالِ ، وَأَنْ يَنْزِلَ أَصْحَابُهُ حَيْثُ شَاؤُوا مِنَ الْبَصْرَةِ ، وَأَنْ يَنْزِلَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ وَأَصْحَابُهُمَا حَيْثُ شَاؤُوا حَتَّى يَقْدِمَ عَلِيٌّ ؛ فَإِنْ اجْتَمَعُوا دَخَلُوا فِيمَا دَخَلَ فِيهِ النَّاسُ ، وَإِنْ يَتَفَرَّقُوا يَلْحَقُ كُلُّ قَوْمٍ بِأَهْوَائِهِمْ ، عَلَيْهِمْ بِذَلِكَ عَهْدُ اللَّهِ وَمِيثَاقُهُ ، وَذِمَّةُ نَبِيِّهِ . وَأَشْهَدُوا شُهوداً مِنَ الْفَرِيقَيْنِ جَمِيعاً .

1 . أنساب الأشراف : ج3 ص26 وراجع تاريخ الطبري : ج4 ص464 و ص467 و ص506 والكمال في التاريخ : ج2 ص318 .

Daha sonra halkı barışa davet ettiler. Aralarında yazdıkları anlaşmaya göre Ali (a.s) gelinceye kadar kimse kimseye çarşıda veya caddelerde dalaşmayacaktı. Hükümet sarayı, beytülmal ve mescid, Osman b. Huneyf'te kalacaktı. Talha ile Zübeyr ve onların yandaşları ise istedikleri yerde konaklayabileceklerdi. (Bu antlaşmadan) sonra halk dağıldı ve silah bıraktı.

Talha ile Zübeyr, (kendi aralarında) meşveret ediyorlardı. Talha dedi ki: Vallahi eğer Ali Basra'ya varacak olursa boynumuzu vuracaktır!

Bu yüzden gece vakti, İbn-i Huneyf'in beklemediği bir anda ona saldır-maya karar verdiler. Arkadaşları da o ikisinin bu kararına muvafakat etti. Nihayet rüzgârlı ve karanlık bir gece İbn-i Huneyf'e doğru ilerlediler. O sırada Osman, cemaatle yatsı namazı kılıyordu. (Derhal) Osman'ı tutukladılar ve şiddetli bir şekilde tekmelenmesini emrettiler; sakalını ve bıyığını yoldular.

Osman onlara dedi ki: Sehl, Medine'dedir ve yaşıyor. Vallahi bana bir diken batacak olsa kılıcı sizin ailenizin üzerine inecektir!

O, bu sözlerini Talha ile Zübeyr'e hitaben söylüyordu. Bunun üzerine işkenceden vazgeçtiler ve onu hapsettiler. Talha ile Zübeyr, Abdullah b. Zübeyr komutasında bir grubu beytülmale gönderdi. Tamamı Sebabiceden (siyah Hintlilerden) oluşan kırk kişi, başka bir rivayete göre de dört yüz kişi beytülmale muhafızlık ediyordu. Bunlar, Ali gelmeden önce beytülmalı teslim etmeye yanaşmadılar. Bunun üzerine saldırganlar, muhafızları ve başkanları olan Ebu Seleme ez-Zuttî'yi öldürdüler. (Oysaki) Ebu Seleme salih bir kuldu.¹

2170-el-İmame ve's-Siyase: Rivayet edilir ki bu kavim ihtilafa düşünce Ali gelinceye kadar hükümet sarayı, mescit ve beytülmalin Osman b. Huneyf'te kalması ve yarenlerinin Basra'da istedikleri yere gidebilmeleri; Talha ile Zübeyr ve arkadaşlarının da istedikleri yerde konaklayabilmeleri koşuluyla bir sulh anlaşması yaptılar. Ali gelince eğer birlik içinde hareket ederlerse halkın girdiği şeye hep birlikte girmiş olacaklardı; eğer parçalanırlarsa ve ihtilaf devam ederse o zaman da her grup kendi isteklerinin peşine gidecekti. Onlar bu sulhu "Allah ahdi, O'nun misakı ve Peygamberinin zimmeti" diyerek sağlamlaştırdılar ve her iki taraftan da şahitler tuttular.

1-*Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.26. Ayrıca bkz: *Tarih-i Taberî*, c.4, s.464, s.467 ve s.506; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.318.

فَانصَرَفَ عُثْمَانُ ، فَدَخَلَ دَارَ الْإِمَارَةِ ، وَأَمَرَ أَصْحَابَهُ أَنْ يَلْحَقُوا بِمَنَازِلِهِمْ ، وَيَضَعُوا
سِلَاحَهُمْ ، وَافْتَرَقَ النَّاسُ . . .

فَمَكَثَ عُثْمَانُ بْنُ حُنَيْفٍ فِي الدَّارِ أَيَّاماً ، ثُمَّ إِنَّ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ وَمُرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ
أَتَوْهُ نِصْفَ اللَّيْلِ فِي جَمَاعَةٍ مَعَهُمْ . فِي لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ سُدَّاءَ مَطِيرَةٍ . وَعُثْمَانُ نَائِمٌ ،
فَقَتَلُوا أَرْبَعِينَ رَجُلًا مِنَ الْحَرَسِ ، فَخَرَجَ عُثْمَانُ بْنُ حُنَيْفٍ ، فَشَدَّ عَلَيْهِ مِرْوَانُ فَأَسْرَهُ ،
وَقَتَلَ أَصْحَابَهُ¹ .

2171 . الجمل . فِي ذِكْرِ مَا حَدَّثَ بَعْدَ مُصَالَحَةِ عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ وَأَصْحَابِ
الْجَمَلِ . : طَلَبَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ غَدْرَتَهُ ، حَتَّى كَانَتْ لَيْلَةٌ مُظْلِمَةٌ ذَاتُ رِيَّاحٍ ، فَخَرَجَ
طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ وَأَصْحَابُهُمَا حَتَّى أَتَوْا دَارَ الْإِمَارَةِ وَعُثْمَانُ بْنُ حُنَيْفٍ غَافِلٌ عَنْهُمْ ، وَعَلَى
الْبَابِ السَّبَاجِيَّةُ يَحْرُسُونَ بُيُوتَ الْأَمْوَالِ . وَكَانُوا قَوْمًا مِنَ الرُّطِّ قَدْ اسْتَبْصَرُوا وَأَكَلِ
السُّجُودِ جِبَاهَهُمْ ، وَائْتَمَنَهُمْ عُثْمَانُ عَلَى بَيْتِ الْمَالِ وَدَارِ الْإِمَارَةِ . فَأَكَبَّ عَلَيْهِمْ
الْقَوْمُ وَأَخَذُوهُمْ مِنْ أَرْبَعِ جَوَانِبِهِمْ ، وَوَضَعُوا فِيهِمُ السَّيْفَ ، فَقَتَلُوا مِنْهُمْ أَرْبَعِينَ رَجُلًا
صَبْرًا ! يَتَوَلَّى مِنْهُمْ ذَلِكَ الزُّبَيْرُ خَاصَّةً ، ثُمَّ هَجَمُوا عَلَى عُثْمَانَ فَأَوْثَقُوهُ رِبَاطًا ، وَعَمَدُوا
إِلَى لِحْيَتِهِ . وَكَانَ شَيْخًا كَثَّ اللَّحْيَةُ . فَتَنَفَّوْهَا حَتَّى لَمْ يَبْقَ مِنْهَا شَيْءٌ وَلَا شَعْرَةٌ
وَاحِدَةٌ !

وَقَالَ طَلْحَةُ : عَذِّبُوا الْفَاسِقَ ، وَانْتَفُوا شَعَرَ حَاجِبِيهِ ، وَأَشْفَارَ عَيْنِيهِ ، وَأَوْثَقُوهُ
بِالْحَدِيدِ² !

1 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 88 .

2 . الجمل : ص 281 .

Derken Osman geri döndü ve hükümet konağına girdi; yarenlerine de evlerine gitmelerini ve silahlarını bırakmalarını emretti. Böylece halk dağılıp gitti...

Böylece Osman b. Huneyf, birkaç gün hükümet konağında kaldı. Sonra Talha, Zübeyr ve Mervan b. Hakem, yanlarındaki bir grupla bir gece yarısı [çok karanlık ve yağmurlu bir gecede] Osman uyuduğu sırada üzerine saldırdılar. Nöbetçilerden kırk kişiyi öldürdüler. Osman b. Huneyf dışarı çıktığında Mervan üzerine saldırıp onu esir aldı ve yarenlerini öldürdü.¹

2171-el-Cemel [Osman b. Huneyf ile Cemel ashabı arasındaki barıştan sonra olanları anlatırken]: Talha ile Zübeyr ona tuzak kurmak istiyorlardı. Sonunda karanlık ve rüzgârlı bir gece Talha ile Zübeyr yanlarına yarenlerini de alarak hükümet sarayına geldiler. Osman b. Huneyf onların gelişinden habersizdi. Kapıda Sebabice (Hint asıllı nöbetçiler) bulunmaktaydı. Bu kimseler beytülmalı koruyorlardı. [Onlar Sudan ve Hind asıllı bir kavimdi. Müslüman olmuşlardı ve secdelerinin çokluğu alınlarına iz bırakmıştı. Osman, beytülmal ve hükümet sarayı konusunda onlara güveniyordu.] Cemel kavmi dört bir yandan onları muhasaraya alarak üzerlerine kılıç çekti. Böylece onlardan kırk kişiyi feci şekilde öldürdüler! Bu işi özellikle Zübeyr üstlenmişti. Daha sonra Osman'a hücum ettiler. Onu ipe bağladılar. Sakalına uzandılar, [Osman gür sakallı bir şeyhti] öyle bir yoldular ki (yüzünde) hiçbir şey, hatta tek bir tüy bile kalmadı!

Talha dedi ki: Şu fasıka işkence edin; kaşlarını ve kirpiklerini de yolun, sonra da onu zincire vurun!²

1-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.88.

2-el-Cemel, s.281. Ayrıca Bkz: *Tarih-i Taberî*, c.4, s.469; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.319; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s367; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s26; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.88; *Tarih-i Yakubî*, c.2, s.181.

6/6

أَمْرُ عَائِشَةَ بِقَتْلِ عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ

2172 . الجمل : قَالَ طَلَحَةُ وَالزُّبَيْرُ لِعَائِشَةَ [بَعْدَمَا أَخَذَا عُثْمَانَ بْنَ حُنَيْفٍ] : مَا تَأْمُرِينَ فِي عُثْمَانَ ؟ فَإِنَّهُ لِمَا بِهِ .

فَقَالَتْ : أَقْتُلُوهُ قَتَلَهُ اللَّهُ ! وَكَانَتْ عِنْدَهَا امْرَأَةٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ فَقَالَتْ لَهَا : يَا أُمَّاهُ ! إَيْنَ يَذْهَبُ بِكَ ؟ ! أَ تَأْمُرِينَ بِقَتْلِ عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ ، وَأَخُوهُ سَهْلٌ خَلِيفَةٌ عَلَى الْمَدِينَةِ ، وَمَكَائُهُ مِنَ الْأَوْسِ وَالخَزْرَجِ مَا قَدْ عَلِمْتَ ! وَاللَّهِ ، لَئِنْ فَعَلْتَ ذَلِكَ لَتَكُونَنَّ لَهُ صَوْلَةٌ بِالْمَدِينَةِ يُقْتَلُ فِيهَا ذَرَارِي قُرَيْشٍ .

فَنَابَ إِلَى عَائِشَةَ رَأْيُهَا وَقَالَتْ : لَا تَقْتُلُوهُ ، وَلَكِنْ احْبِسُوهُ وَضَيِّقُوا عَلَيْهِ حَتَّى أَرَى رَأْيِي .

فَحَبَسَ أَيَّامًا ، ثُمَّ بَدَأَ هُمْ فِي حَبْسِهِ ، وَخَافُوا مِنْ أَخِيهِ أَنْ يَحْبِسَ مَشَائِخَهُمْ بِالْمَدِينَةِ وَيُوقِعَ بِهِمْ ، فَتَرَكَوا حَبْسَهُ¹ .

2173 . تاريخ الطبري عن سهل بن سعد : لَمَّا أَخَذُوا عُثْمَانَ بْنَ حُنَيْفٍ ، أَرْسَلُوا أَبَانَ بْنَ عُثْمَانَ إِلَى عَائِشَةَ يَسْتَشِيرُونَهَا فِي أَمْرِهِ ، قَالَتْ : أَقْتُلُوهُ ! فَقَالَتْ لَهَا امْرَأَةٌ : نَشَدْتُكَ بِاللَّهِ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ فِي عُثْمَانَ وَصُحْبَتِهِ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ! قَالَتْ : رُدُّوهُ أَبَانًا ، فَزِدُّوهُ .

فَقَالَتْ : احْبِسُوهُ وَلَا تَقْتُلُوهُ .

قَالَ : لَوْ عَلِمْتُ أَنَّكَ تَدْعِينِي لِهَذَا لَمْ أَرْجِعْ !

6/6

**AYŞE'NİN OSMAN B. HUNEYF'İN
ÖLDÜRÜLMESİNİ EMRETMESİ**

2172-el-Cemel: Talha ile Zübeyr (Osman b. Huneyf tutukladıktan sonra) Ayşe'ye "Osman hakkında ne emir verirsin?" diye sordular.

Ayşe: Onu öldürün; Allah onu öldürsün! dedi.

Ayşe'nin yanında bulunan Basralı bir kadın ona dedi ki: Ey anne-ciğim! Seni nereye götürüyorlar böyle? Osman b. Huneyf'in öldürülmesini mi emrediyorsun? Onun kardeşi Sehl, Medine hâkimidir; Evs ve Hazrec nezdindeki konumunu da biliyorsun. Vallahi eğer bunu yapacak olursan Sehl Medine'de kargaşa çıkarır ve bu kargaşada Kureyş'in kökü kurutulur!

Bunun üzerine Ayşe kararından dönerek dedi ki: Onu öldürmeyin, ama hapsedin. Bu konudaki görüşümü belirtinceye kadar üzerinde baskı kurun!

Osman birkaç gün hapsedildi. Daha sonra kardeşi (Sehl)in, Medine'de bulunan büyüklerine saldırmasından ve hapsedmesinden korktukları için Osman'ı hapsinden de vazgeçtiler.¹

2173-Tarih-i Taberî [Sehl b. Sâd'dan]: Osman b. Huneyf'i tutukladıklarında akıbeti hakkında görüşünü almak için Eban b. Osman'ı [İbn-i Affan] Ayşe'nin yanına gönderdiler. Ayşe de "Onu öldürün!" dedi. Kadının biri "Ey müminlerin annesi! Osman ve onun Resulullah'a (s.a.a) olan sahabeliği hakkında seni Allah'a yemin veriyorum! (Allah aşkına bunu yapma!)" deyince Ayşe "Eban'ı geri çevirin" dedi. Sonra da onu geri çevirdiler.

Ayşe: Onu hapsedin ve öldürmeyin, dedi.

Eban: Eğer beni bu sebepten dolayı geri çağırdığımı bilseydim geri dönmezdim, dedi.

1-el-Cemel, s.284.

فَقَالَتْ : أَحْبِسُوهُ وَلَا تَقْتُلُوهُ ، قَالَ : لَوْ عَلِمْتُ أَنَّكَ تَدْعِينِي لِهَذَا لَمْ أَرْجِع !
فَقَالَ لَهُمْ مُجَاشِعُ بْنُ مَسْعُودٍ : اضْرِبُوهُ وَانْتِفُوا شَعْرَ لِحْيَتِهِ . فَضَرَبُوهُ أَرْبَعِينَ سَوْطًا ، وَنَتَفُوا
شَعْرَ لِحْيَتِهِ وَرَأْسِهِ وَحَاجِبِيهِ وَأَشْفَارَ عَيْنَيْهِ ، وَحَبَسُوهُ¹ .

6/7

استبصارُ أبي بكرة لما رأى عائشة تأمر وتنهى

2174 . صحيح البخاري عن أبي بكرة² : لَقَدْ نَفَعَنِي اللَّهُ بِكَلِمَةِ أَيَّامِ الْجَمَلِ ، لَمَّا بَلَغَ
النَّبِيُّ (ص) أَنَّ فَارِسًا مَلَكُوا ابْنَةَ كِسْرَى قَالَ : «لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ وَلَوْ أَمَرَهُمْ امْرَأَةٌ»³ .

2175 . المستدرك على الصحيحين عن أبي بكرة : لَمَّا كَانَ يَوْمُ الْجَمَلِ أُرِدْتُ أَنْ
آتِيَهُمْ أَقَاتِلُ مَعَهُمْ ، حَتَّى ذَكَرْتُ حَدِيثًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ
كِسْرَى أَوْ بَعْضَ مُلُوكِ الْأَعَاجِمِ مَاتَ ، فَوَلَّوْا أَمْرَهُمْ امْرَأَةً ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله)
وآله) : «لَا يُفْلِحُ قَوْمٌ تَمْلِكُهُمْ امْرَأَةٌ»⁴ .

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 468 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 319 نحوه .

2 . أبو بكرة هو الذي كان يحث الأحنف بن قيس على الاعتزال وينهاه عن الوقوف إلى جانب الإمام علي (عليه السلام) ، استناداً إلى الحديث النبوي : «إذا تواجه المسلمان بسيفيهما فكلأهما من أهل النار» (صحيح البخاري : ج 6 ص 2594 ح 672) . لكنه شخصياً كان يميل إلى نصرة عائشة ، غير أنه بعد ذكر هذا الحديث اعتزل الفريقين . نقل ابن حجر عن ابن التين : كلام أبي بكرة يدل على أنه لولا عائشة لكان مع طلحة والزبير ؛ لأنه لو تبين له خطأهما لكان مع علي (فتح الباري : ج 13 ص 56) .

3 . صحيح البخاري : ج 6 ص 2600 ح 6686 ، السنن الكبرى : ج 3 ص 127 ح 5128 ، البداية والنهاية : ج 6 ص 212 ؛ العمدة : ص 454 ح 948 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 194 ح 143 .

4 . المستدرك على الصحيحين : ج 4 ص 570 ح 8599 ، شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 277 ؛ الجمل : ص 297 كلاهما نحوه ، بحار الأنوار : ج 32 ص 212 ح 168 .

Mücaşi b. Mesud "Onu dövün ve sakalını yolun!" dedi. Bunun üzerine ona kırk kırbaç vurdular; saçını, sakalını, kaşlarını ve kir-piklerini yolup onu hapse attılar.¹

6/7

EBU BEKRE'NİN AYŞE'NİN EMİR VE NEHYİ İLE UYANIŞI

2174-Sahih-i Buharî [Ebu Bekre'den]:² Cemel Savaşı günlerinde Allah bir sözle beni faydalandırdı. Peygambere (s.a.a) İranlıların Kisra'nın kızını hükümete getirdikleri haberi ulaştığında şöyle buyurmuştu: "**Yönetim işlerini bir kadına teslim eden topluluk asla kurtuluşa ermez.**"³

2175-el-Müstedrek ala's-Sahihayn [Ebu Bekre'den]: Cemel Savaşı vuku bulduğu gün onlarla birlikte savaşmak için gitmek istediğimde Resulullah'tan (s.a.a) duyduğum bir hadisi hatırladım. Resulullah'a (s.a.a) Kisra veya Acemlerin padişahlarından birinin öldüğü ve onların, hükümete bir kadını getirdikleri haberi ulaştığında şöyle buyurmuştu: "**Kendilerini bir kadının yönettiği kavim kurtuluşa ermez.**"⁴

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.468; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.319.

2-Ebu Bekre, Ahnef b. Kays'i inzivaya çekilmeye teşvik eden kişidir. Onu İmam Ali'nin yanında durmaktan men ediyor ve bu hususta şu Nebevi hadise dayanıyordu: "Müslümanlardan iki grup kılıçla birbirine girdiğinde her iki grupta ateş ehlidir." (Sahih-i Buharî, c.6, s.2594, h.672). Fakat kendisi şahsen Ayşe'ye yardım etmeye meyilliydi. Ancak bu hadisi duyduktan sonra her iki gruptan da uzaklaştı. İbni Hacer, İbni't-Tin'den şöyle nakletmektedir: Ebu Bekre'nin sözünden anlaşılan o ki eğer Ayşe olmasaydı o, Talha ile Zübeyr'in yanında yer alırdı. Çünkü bu ikisinin hatası onun için aşikâr olsaydı Ali'nin yanında bulunurdu. (Fethu'l-Bari, c.13, s.56).

3-Sahih-i Buhari, c.6, s.2600, h.6686; es-Sunenu'l-Kubra, c.3, s.127, h.5128; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.6, s.212; el-Umde, s.454, h.948; Biharu'l-Envar, c.32, s.194, h.143.

4-el-Müstedrek ala's-Sahihayn, c.4, s.570, h.8599; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.277; el-Cemel, s.297; Biharu'l-Envar, c.32, s.212, h.168.

6/8

قَتْلُ الْمُعَارِضِينَ

2176 . تاريخ الطبري عن الزهري : قَامَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ خَطِيبَيْنِ فَقَالَا : يَا أَهْلَ الْبَصْرَةِ ! تَوْبَةُ بِحَوْبَةٍ ، إِنَّمَا أَرَدْنَا أَنْ يُسْتَعْتَبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عُثْمَانُ ، وَلَمْ نُرِدْ قَتْلَهُ ، فَغَلَبَ سُفَهَاءُ النَّاسِ الْحُلَمَاءَ حَتَّى قَتَلُوهُ .

فَقَالَ النَّاسُ لِطَلْحَةَ : يَا أَبَا مُحَمَّدٍ ، قَدْ كَانَتْ كُتُبُكَ تَأْتِينَا بِغَيْرِ هَذَا ! فَقَالَ الزُّبَيْرُ : فَهَلْ جَاءَكُمْ مِنِّي كِتَابٌ فِي شَأْنِهِ ؟ ثُمَّ ذَكَرَ قَتْلَ عُثْمَانَ وَمَا أَتَى إِلَيْهِ ، وَأَظْهَرَ غَيْبَ عَلِيٍّ . فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ مِنْ عَبْدِ الْقَيْسِ فَقَالَ : أَيُّهَا الرَّجُلُ ! أَنْصِتْ حَتَّى نَتَكَلَّمَ ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ : وَمَا لَكَ وَلِلْكَالِمِ ؟ فَقَالَ الْعَبْدِيُّ :

يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ ، أَنْتُمْ أَوَّلُ مَنْ أَجَابَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، فَكَانَ لَكُمْ بِذَلِكَ فَضْلٌ ، ثُمَّ دَخَلَ النَّاسُ فِي الْإِسْلَامِ كَمَا دَخَلْتُمْ ، فَلَمَّا تُؤَيِّى رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بَايَعْتُمْ رَجُلًا مِنْكُمْ ، وَاللَّهِ مَا اسْتَأْمَرْتُمُونَا فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ ، فَرَضِينَا وَاتَّبَعْنَاكُمْ ، فَجَعَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِلْمُسْلِمِينَ فِي إِمَارَتِهِ بَرَكَهً ، ثُمَّ مَاتَ وَاسْتَخْلَفَ عَلَيْكُمْ رَجُلًا مِنْكُمْ فَلَمْ تُشَاوِرُونَا فِي ذَلِكَ ، فَرَضِينَا وَسَلَّمْنَا ، فَلَمَّا تُؤَيِّى الْأَمِيرُ جَعَلَ الْأَمْرَ إِلَى سِتَّةِ نَفَرٍ ، فَاخْتَرْتُمْ عُثْمَانَ وَبَايَعْتُمُوهُ عَنْ غَيْرِ مَشُورَةٍ مِنَّا ، ثُمَّ أَنْكَرْتُمْ مِنْ ذَلِكَ الرَّجُلِ شَيْئًا فَقَتَلْتُمُوهُ عَنْ غَيْرِ مَشُورَةٍ مِنَّا ، ثُمَّ بَايَعْتُمْ عَلِيًّا عَنْ غَيْرِ مَشُورَةٍ مِنَّا ، فَمَا الَّذِي نَعْمْتُمْ عَلَيْهِ فَنُقَاتِلُهُ ؟ هَلِ اسْتَأْثَرَ بَقِيَّةٌ ؟ أَوْ عَمِلَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ؟ أَوْ عَمِلَ شَيْئًا تُنْكِرُونَهُ فَتَكُونُ مَعَكُمْ عَلَيْهِ ؟ وَإِلَّا فَمَا هَذَا ؟ فَهَمُّوا بِقَتْلِ ذَلِكَ الرَّجُلِ ، فَقَامَ مِنْ دُونِهِ عَشِيرَتُهُ ، فَلَمَّا كَانَ الْعَدُوُّ وَثَبُوا عَلَيْهِ وَعَلَى مَنْ كَانَ مَعَهُ ، فَقَتَلُوا سَبْعِينَ رَجُلًا¹ .

1 . تاريخ الطبري : ج4 ص469 ، الكامل في التاريخ : ج2 ص320 وراجع أنساب الأشراف : ج3 ص28 .

6/8

MUHALİFLERİN ÖLDÜRÜLMESİ

2176-Tarih-i Taberî [Zuhrî'den]: Talha ile Zübeyr konuşmacı olarak ayağa kalkarak dediler ki: Ey Basra halkı! Günahtan tövbe ettik! Doğrusu biz, sadece müminlerin emiri Osman'ın (düştüğü yoldan) dönmesini istedik ve onu öldürmek istemedik. Ancak halkın sefipleri hilim sahiplerine galip geldi ve onu öldürdü!

Halk, Talha'ya dedi ki: Ey Ebu Muhammed! Ne var ki senden bize gelen mektuplar böyle değildi!

Bunun üzerine Zübeyr "Acaba Osman hakkında benden size bir mektup geldi mi?" diye sordu. Sonra da Osman'ın öldürülmesini ve başına gelenleri anlattı; Ali'yi (a.s) kötüledi. Abdulkays kabilesinden bir kişi ayağa kalkarak "Be adam, sessiz ol da konuşayım!" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Zübeyr "Konuşmak senin neyine?" diye çıkıştı.

Adam şöyle konuştu: Ey Muhacirler cemaati! Sizler Resulullah'a (s.a.a) ilk icabet eden kimselersiniz. Bu yüzden faziletiniz vardır. Daha sonra sizin gibi diğer insanlar da İslam'a girdi. Resulullah (s.a.a) vefat ettiğinde içinizden birine biat ettiniz. Vallahi bu konuda bizimle hiçbir meşverette bulunmadınız. Biz de razı olduk ve size uyduk. Yüce Allah onun hükümetinde Müslümanlara bereket verdi. Sonra o öldü ve üzerinize içinizden birini halife tayin etti. Bunda da bize danışmadınız. Biz de razı olduk ve kabul ettik. Bu emir öldüğünde ise hükümeti altı kişiye bıraktı. Sonra siz Osman'ı seçtiniz ve bize danışmadan ona biat ettiniz. Daha sonra bu kişinin bazı işlerinden hoşlanmadınız ve bize danışmadan onu öldürdünüz. Sonra bize danışmadan Ali'ye biat ettiniz. Şimdi sizi ona karşı öfkeliendiren şey nedir; (söyleyin de) onunla savaşalım? Acaba feyden (Müslümanların ortak serveti) bir şeyi kendisine mi ayırdı? Ya da hak olmayan bir icraatta mı bulundu? Yahut beğenmediğiniz bir iş mi yaptı ki sizinle birlik olup onun aleyhine hareket edelim? Hiçbir şey yoksa bu işler de ne oluyor?!

(Söz buraya varınca) onu öldürmek istediler, fakat taifesi buna engel oldu. Ertesi gün ona ve beraberindekilere saldırıp içlerinden yetmiş kişiyi öldürdüler.¹

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.469; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.320. Ayrıca bkz: Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.28.

6/9

إعلامُ خَبَرِ احتِلَالِ البَصْرَةِ

2177 . تاريخ الطبري عن محمد وطلحة . في ذكر أصحاب الجمل . :
 كَتَبُوا إِلَى أَهْلِ الشَّامِ بِمَا صَنَعُوا وَصَارُوا إِلَيْهِ :

إِنَّا خَرَجْنَا لَوْضِعِ الْحَرْبِ ، وَإِقَامَةِ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِإِقَامَةِ حُدُودِهِ فِي الشَّرِيفِ وَالْوَضِيعِ وَالْكَثِيرِ وَالْقَلِيلِ ، حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ هُوَ الَّذِي يَرُدُّنَا عَنْ ذَلِكَ .

فَبَايَعْنَا خِيَارَ أَهْلِ الْبَصْرَةِ وَتُجَبَّاءَهُمْ ، وَخَالَفْنَا شِرَارَهُمْ وَتُرَاعِيَهُمْ ، فَرَدَّوْنَا بِالسِّلَاحِ وَقَالُوا فِيمَا قَالُوا : نَأْخُذُ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ رَهِينَةً ؛ أَنْ أَمَرَهُمْ بِالْحَقِّ وَحَثَّتْهُمْ عَلَيْهِ .

فَأَعْطَاهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ سُنَّةَ الْمُسْلِمِينَ مَرَّةً بَعْدَ مَرَّةٍ ، حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ حَجَّةٌ وَلَا عُذْرٌ اسْتَبَسَلَ قَتْلَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ، فَخَرَجُوا إِلَى مَضَاجِعِهِمْ ، فَلَمْ يَفْلِتْ مِنْهُمْ مُخَبِّرٌ إِلَّا خُرْقُوصَ بَنِ زُهَيْرٍ ، وَاللَّهُ سُبْحَانَهُ مُقِيدُهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ . وَكَانُوا كَمَا وَصَفَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ . وَإِنَّا نُنَاشِدُكُمُ اللَّهَ فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا تَهَضُّتُمْ بِمِثْلِ مَا تَهَضُّنَا بِهِ ، فَتَلْقَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَتَلْقَوْنَهُ ، وَقَدْ أَعَدَرْنَا وَقَضَيْنَا الَّذِي عَلَيْنَا ...

وَكَتَبُوا إِلَى أَهْلِ الْكُوفَةِ بِمِثْلِهِ ، وَكَتَبُوا إِلَى أَهْلِ الْيَمَامَةِ ، وَكَتَبُوا إِلَى أَهْلِ الْمَدِينَةِ¹ .

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 472 .

6/9

BASRA İŞGALİNİN DUYURULMASI

2177-Tarih-i Taberî [Muhammed ve Talha'dan, Cemel ashabını anlatırken]: Onlar Şam halkına bir mektup yazarak yaptıklarını ve neyi amaçladıklarını anlattılar. Mektupları şöyleydi:

Bizler, savaşı dindirmek, Allah'ın kitabını ve sınırlarını gerek üstün, gerekse düşkün kişiler hakkında, az veya çok, uygulamak için çıkmış bulunmaktayız. Allah bizi bundan alıkoyuncaya dek yolumuza devam edeceğiz. Basra'nın iyi ve ileri gelen necip insanları bize biat etti; kötüler ve rezilleri ise bize muhalefet ettiler; silahla bizi reddettiler ve (tehdit ederek) dediler ki: "Müminlerin annesini rehin alacağız; ta ki onlara hakkı emretsin ve onları hakka yönlendirsin!"

Yüce Allah Müslümanların yöntemini onlara hiçbir özür ve delil kalmayınca kadar sürekli gösterdi. Müminlerin emiri (Osman'ın) katilleri savaşa tevessül ederek kendilerini helake sürüklediler. Hepsi de kaçışıp dağıldı ve habercilerinden geriye sadece Hurkus b. Züheyr kaldı. Yüce Allah [inşallah] ondan intikam alır. Onlar, Allah'ın vassfettiği gibi oldular.

Allah aşkına kendi canınız için bizim gibi kıyam edin. Biz de, siz de Allah'ın huzuruna çıkacağız. O, bizi mazur kılmıştır ve biz de üzerimize düşen görevi yerine getirdik...

Kufe, Yemame ve Medine halkına da buna benzer birer mektup yazdılar...¹

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.472.

6/10

كِتَابُ عَائِشَةَ إِلَى حَفْصَةَ

2178 . شرح نهج البلاغة عن أبي مخنف : لَمَّا نَزَلَ عَلِيٌّ (ع) ذَا قَارَ، كَتَبَتْ عَائِشَةُ

إِلَى حَفْصَةَ بِنْتِ عُمَرَ:

أَمَّا بَعْدُ ؛ فَإِنِّي أَخْبِرُكَ أَنَّ عَلِيًّا قَدْ نَزَلَ ذَا قَارَ، وَأَقَامَ بِهَا مَرَعُوبًا خَائِفًا لِمَا بَلَغَهُ
 مِنْ عُذَّتِنَا وَجَمَاعَتِنَا ، فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ الْأَشَقَرِ ؛ إِنْ تَقَدَّمَ عُقْرٌ ، وَإِنْ تَأَخَّرَ نُحْرٌ .
 فَدَعَتْ حَفْصَةُ جَوَارِيَهَا لَهَا يَتَغَنَّيْنَ وَيَضْرِبْنَ بِالْأُفُوفِ ، فَأَمَرَتْهُنَّ أَنْ يَقُلْنَ فِي غِنَائِهِنَّ : مَا الْحَبْرُ
 مَا الْحَبْرُ ؟! عَلِيٌّ فِي السَّفَرِ ، كَالْفَرَسِ الْأَشَقَرِ ، إِنْ تَقَدَّمَ عُقْرٌ ، وَإِنْ تَأَخَّرَ نُحْرٌ .
 وَجَعَلَتْ بَنَاتُ الطُّلُقَاءِ يَدْخُلْنَ عَلَى حَفْصَةَ ، وَيَجْتَمِعْنَ لِسَمَاعِ ذَلِكَ الْغِنَاءِ .
 فَبَلَغَ أُمُّ كُلْثُومُ بِنْتُ عَلِيٍّ (عليه السلام) فَلَبِسَتْ جَلَابِيئَهَا وَدَخَلَتْ عَلَيْهِنَّ فِي نِسْوَةٍ
 مُتَنَكِّرَاتٍ ، ثُمَّ أَصْفَرَتْ عَنْ وَجْهِهَا ، فَلَمَّا عَرَفَتْهَا حَفْصَةُ حَجَلَتْ وَاسْتَرْجَعَتْ .
 فَقَالَتْ أُمُّ كُلْثُومُ: لَئِنْ تَظَاهَرْتُمَا عَلَيْهِ مُنْذُ الْيَوْمِ لَقَدْ تَظَاهَرْتُمَا عَلَى أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ
 فِيكُمَا مَا أَنْزَلَ .
 فَقَالَتْ حَفْصَةُ : كُفِّي رَحِمَكَ اللَّهُ ! وَأَمَرَتْ بِالْكِتَابِ فَمُرِّقَ ، وَاسْتَغْفَرَتْ اللَّهَ¹ .

1 . شرح نهج البلاغة : ج 14 ص 13 ؛ بحار الأنوار : ج 32 ص 90 وراجع الجمل : ص 276 .

6/10

AYŞE'NİN HAFSA'YA MEKTUBU

2178-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Ebu Mihnef'ten]: Ayşe, Ali'nin (a.s) ordusunun Zikâr bölgesine geldiğini duyunca Ömer'in kızı Hafsa'ya şöyle bir mektup yazdı:

Sana bir haberim var; Ali Zikâr bölgesinde inmiş bulunmaktadır. Ordumuzun techizatını ve çokluğunu duyunca korkuya kapılarak tedirgin bir halde orada konaklamıştır. O şimdi kaybetmiş ve ram olmuş ata benziyor; ileri atılsa doğranacak, geri kalsa boğazlanacak!

Bu mektup Hafsa'ya ulaşınca hizmetçilerini çağırdı. Onlara şu şekilde terane okuyarak def çalmalarını ve eğlenmelerini emretti:

Haber neymiş, haber neymiş/ Meğer Ali seferdeymiş/ Bir at gibi dibе sıkışmış/ Öne çıksa doğranacak/ Geri kalsa boğazlanacak

Tulekâ'nın¹ kızları, bu nağmeleri dinlemek için Hafsa'nın yanına akın ettiler. Bu durumdan haberdar olan Ali'nin kızı Ümmü Kulsum da cilbabını giyinip yakınlarından bir kısım kadınla birlikte kimliklerini gizleyerek Hafsa'nın evine girdi. Derken yüzünden peçesini açtı. Hafsa onu tanıyınca utandı ve pişman oldu.

Ümmü Kulsum: Bugün sen ve Ayşe, babam aleyhine birbirinize destek olmuşsanız bu garip değildir. Zira daha önce de onun kardeşi (Resulullah) aleyhinde birbirinize yardım etmiştiniz de Allah sizin hakkınızda bazı ayetler nazil etmişti, dedi.

Bunun üzerine Hafsa "Yeter, Allah sana rahmet etsin!" dedi. Sonra da Ayşe'nin mektubunu getirmelerini emredip onu parçalattı ve yaptıklarından dolayı istiğfar etti.²

1-Mekke'nin fethinde askerî kaşullar altında İslam'a girmiş olan Mekkeli önde gelenler, Tulekâ (et-tulakâ/ serbest bırakılanlar) olarak adlandırılmışlardır.

2-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.14, s.13; Biharul-Envar, c.32, s.90. Ayrıca bkz: el-Cemel, s.276.

الفصل السابع

من ذي قار إلى البصرة

7/1

أخذ البيعة على من حضر

2179 . الإرشاد عن ابن عباس : لَمَّا نَزَلَ [الإمام عَلِيٌّ (عليه السلام)] بِذِي قَارِ أَخَذَ الْبَيْعَةَ عَلَى مَنْ حَضَرَهُ ، ثُمَّ تَكَلَّمَ فَأَكْثَرَ مِنَ الْحَمْدِ لِلَّهِ ۖ وَالثَّنَاءِ عَلَيْهِ وَالصَّلَاةِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ، (صلى الله عليه وآله) ثُمَّ قَالَ :

قَدْ جَزَتْ أُمُورٌ صَبَرْنَا عَلَيْهَا . وَفِي أَعْيُنِنَا الْقَذَى . تَسْلِيمًا لِإِمْرِ اللَّهِ تَعَالَى فِيمَا امْتَحَنَنَا بِهِ رَجَاءُ الثَّوَابِ عَلَى ذَلِكَ ، وَكَانَ الصَّبْرُ عَلَيْهَا أَمَثَلٌ مِنْ أَنْ يَتَفَرَّقَ الْمُسْلِمُونَ وَتُسْفِكَ دِمَاؤُهُمْ .

نَحْنُ أَهْلُ بَيْتِ النَّبَوَّةِ ، وَأَحَقُّ الْخَلْقِ بِسُلْطَانِ الرِّسَالَةِ ، وَمَعْدِنُ الْكَرَامَةِ الَّتِي ابْتَدَأَ اللَّهُ بِهَا هَذِهِ الْأُمَّةَ .

وهذا طلحة والزبير ليسا من أهل النبوة ولا من ذرية الرسول ، حين رأيا أن الله قد رد علينا حقنا بعد أعصر ، فلم يصبرا حولا واحداً ولا شهراً كاملاً حتى وثبا على دأب الماضين قبلهما ، ليندهبا بحقي ، ويفرقا جماعة المسلمين عني . ثم دعا عليهما¹ .

1 . الإرشاد : ج 1 ص 249 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 114 ح 91 وراجع الاحتجاج : ج 1 ص 374

YEDİNCİ FASIL ZİKÂR'DAN BASRA'YA

7/1

HAZİRUNDAN BİAT ALMA

2179-el-İrşad [İbn-i Abbas'tan]: [İmam Ali (a.s)] Zikâr'a gelince orada hazır bulunanlardan biat aldı. Sonra bir konuşma yaptı. Allah'a çokça hamd-ü senada bulunup Resulullah'a salât-ü selam ettikten sonra şöyle dedi: Başımıza bazı olaylar geldi ve bizi tabi tuttuğu imtihanlarda, sevap ümidiyle, yüce Allah'ın emrine teslim olarak -gözümüzde diken olduğu halde- sabrettik; bunlara sabretmek Müslümanların ayrılığa düşmelerinden ve kanlarının dökülmesinden daha iyiydi.

Biz nübüvvet hanedanıyız ve risalet mülküne halkın en layık olanlarıyız; Allah'ın bu ümmete ikrama başladığı keramet made-niyiz.

Şu Talha ile Zübeyr nübüvvet hanedanından olmadıkları gibi Resulullah'ın (s.a.a) soyundan da değiller. Uzun yıllardan sonra Allah'ın, hakkımızı bize geri dönderdiğini gördüklerinde bir yıl, hatta bir ay bile tahammül etmeyip hakkımı kapmak ve Müslümanların cemaatini etrafımdan dağıtmak için kendilerinden öncekilerin yöntemine yeltendiler.

(İmam), daha sonra o ikisine beddua etti.¹

¹-el-İrşad, c.1, s.249; Biharul-Envar, c.32, s.114, h.91. Ayrıca bkz: el-İhticac, c.1, s.374, h.68.

7/2

خُطْبُ الْإِمَامِ بِذِي قَار

2180 . نهج البلاغة . فِي ذِكْرِ خُطْبَةِ لَهُ (عليه السلام) عِنْدَ خُرُوجِهِ لِقِتَالِ أَهْلِ
الْبَصْرَةِ . : قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ : دَخَلْتُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) بِذِي قَارِ
وَهُوَ يَخْصِفُ نَعْلَهُ ، فَقَالَ لِي : مَا قِيَمَةُ هَذَا النَّعْلِ ؟ فَقُلْتُ : لَا قِيَمَةَ لَهَا ! فَقَالَ (عليه
السلام) : وَاللَّهِ لَهِيَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ إِمْرَتِكُمْ ، إِلَّا أَنْ أُقِيمَ حَقًّا أَوْ أُدْفَعَ بَاطِلًا . ثُمَّ خَرَجَ
فَخَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ :

إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله) وَلَيْسَ أَحَدٌ مِنَ الْعَرَبِ يَقْرَأُ كِتَابًا وَلَا يَدَّعِي
نُبُوَّةً ، فَسَاقَ النَّاسَ حَتَّى بَوَّأَهُمْ مُحَلَّتَهُمْ وَبَلَّغَهُمْ مَنَاجِئَهُمْ ، فَاسْتَقَامَتِ فَنَاهُكُمْ وَاطْمَأْنَنْتِ
صَفَاهُكُمْ .

أَمَّا وَاللَّهِ ، إِنْ كُنْتُ لَفِي سَاقَتِهَا حَتَّى تَوَلَّتِ بِحِذَائِهَا ، مَا عَجَزْتُ وَلَا جَبُنْتُ ،
وإِنْ مَسِيرِي هَذَا لِمِثْلِهَا ، فَلَا نَقِبَنَّ الْبَاطِلَ حَتَّى يَخْرُجَ الْحَقُّ مِنْ جَنِبِهِ .

مَا لِي وَلِقُرَيْشٍ ! وَاللَّهِ ، لَقَدْ قَاتَلْتُهُمْ كَافِرِينَ وَلَا قَاتِلَتْنَهُمْ مَفْتُونِينَ ، وَإِنِّي لَصَاحِبُهُمْ
بِالْأَمْسِ كَمَا أَنَا صَاحِبُهُمُ الْيَوْمَ ! وَاللَّهِ مَا تَنْقُمُ مِنَّا قُرَيْشٌ إِلَّا أَنَّ اللَّهَ اخْتَارَنَا عَلَيْهِمْ ،
فَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي حَيِّزِنَا ، فَكَانُوا كَمَا قَالَ الْأَوَّلُ :

أَدَمْتَ لَعْمَرِي شُرْبَكَ الْمِحْضَ صَاحِبًا وَأَكَلْتَ بِالزُّبْدِ الْمَقَشَّرَةَ الْبُحْرَا

وَنَحْنُ وَهَبْنَاكَ الْعَلَاءَ وَلَمْ تَكُنْ عَلَيْنَا وَحُطْنَا حَوْلَكَ الْجُرْدَ وَالسُّمْرَا¹

1 . نهج البلاغة : الخطبة 33 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 76 ح 50 وراجع الإرشاد : ج 1 ص 247 .

7/2

İMAM'IN ZİKÂR'DAKİ KONUŞMALARI

2180-Nehcü'l-Belaga [Basra halkıyla savaşımaya çıkarken yaptığı konuşmadan]: Abdullah b. Abbas diyor ki: "Cemel savaşına giderken Basra yakınlarındaki Zikâr bölgesinde Emirülmüminin'in yanına vardım; oturmuş yırtık ayakkabısını dikiyordu. Bana, "Bu ayakkabımın değeri ne kadardır?" diye sordu. "Hiçbir değeri yok!" deyince "Vallahi, dedi; bu ayakkabı, bana sizlere emir olmaktan daha sevimlidir; ancak bir hakkı ikame etmem veya bir batıla engel olmam başka!"

Sonra dışarı çıkarak halka şöyle seslendi:

Şüphesiz, Allah, Muhammed'i (s.a.a) gönderdiği vakit Araplar içinde ne bir kitap okuyan vardı, ne de bir peygamberlik iddia eden. (Derken) Peygamber onlara kılavuzluk etti. Onları yurtlarına yerleştirdi. Huzura erdirdi/ çaresizlikten kurtardı. Böylece mızrakları doğruldu (bağımsızlığa ve işlerinde düzene kavuştular), yerinden oynayan taşları yerine oturdu (emniyetsizlikten dolayı hâsıl olan ızdırapları yok oldu.) Allah'a andolsun ki ben, onları (hidayet ve kurtuluşa) sevk edenlerin arasındaydım. Ta ki batıl tümüyle yüz çevirip kaçtı. Ben bu yolda ne aciz oldum ve ne de korktum. Benim bu gidişim (Basra halkıyla savaşa gitmem), peygamberle birlikte halkın hidayet ve kurtuluşu için gidişim gibidir. Şüphesiz hak içinden ortaya çıksın diye batılı yaracağım.

Benim Kureyşle ne işim var? (Bu kadar bana düşmanlık etmelerinin nedeni nedir?) Allah'a andolsun onlar kâfırken de onlarla savaştım, şu anda fitne-fesada düşüp hak yoldan sapınca da onlarla savaşacağım. Dün onlarla birlikteydim (direniş içindeydim), bugün de onlarla birlikteyim (direniş içindeyim). Allah'a andolsun ki Kureyş, sadece Allah bizi onlara tercih etti diye bizden intikam almaya kalkışmaktadır. Biz onları kendi zümremize kattık. Ama onlar öncekilerin şöyle dediği bir hale geldiler:

*Canıma andolsun ki sabahları saf sütleri için
Yağlı ve lezzetli yemeklerden doyasıya yedin
Görkemin olmadığın halde sana azaamet verdik
Sabaha kadar atlılarla seni koruduk!*

1-Nehcü'l-Belaga, 33. hutbe; Biharul-Envar, c.32, s.76, h.50. Ayrıca bkz: el-İrşad, c.1, s.247.

2181 . شرح نهج البلاغة عن زيد بن صوحان: شَهِدْتُ عَلِيًّا (عليه السلام) بِذِي

قَارَ وَهُوَ مُعْتَمِدٌ بِعِمَامَةٍ سَوْدَاءَ مُلْتَفٍّ بِسَاجٍ يَخْطُبُ، فَقَالَ فِي خُطْبَةٍ: ... قَدْ عَلِمَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ أَنِّي كُنْتُ كَارِهًا لِلْحُكُومَةِ بَيْنَ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله)، وَلَقَدْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: «مَا مِنْ وَالٍ يَلِي شَيْئًا مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي إِلَّا أَنِّي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَغْلُولَةٌ يَدَاهُ إِلَى عُنُقِهِ عَلَى رُؤُوسِ الْخَلَائِقِ، ثُمَّ يُنْشَرُ كِتَابُهُ، فَإِنْ كَانَ عَادِلًا نَجَا، وَإِنْ كَانَ جَائِرًا هَوَى» .

حَتَّى اجْتَمَعَ عَلَيَّ مَلُوكُكُمْ، وَبَايَعَنِي طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ، وَأَنَا أَعْرِفُ الْعَدَرَ فِي أَوْجُهِهِمَا، وَالنَّكَثَ فِي أَعْيُنِهِمَا، ثُمَّ اسْتَأْذَنَانِي فِي الْعُمْرَةِ، فَأَعْلَمْتُهُمَا أَنَّ لَيْسَ الْعُمْرَةُ يُرِيدَانِ، فَسَارَا إِلَى مَكَّةَ وَاسْتَحَقَّا عَائِشَةَ وَخَدَعَاهَا، وَشَخَصَ مَعَهُمَا أَبْنَاءُ الطُّلَقَاءِ، فَقَدِمُوا الْبَصْرَةَ، فَقَتَلُوا بِهَا الْمُسْلِمِينَ، وَفَعَلُوا الْمُنْكَرَ. وَبَايَعَنِي بِكَرٍ وَعُمَرَ وَبَغِيهِمَا عَلَيَّ! وَهُمَا يَعْلَمَانِ أَنِّي لَسْتُ دُونَ أَحَدِهِمَا، وَلَوْ شِئْتُ أَنْ أَقُولَ لَقُلْتُ، وَلَقَدْ كَانَ مُعَاوِيَةُ كَتَبَ إِلَيْهِمَا مِنَ الشَّامِ كِتَابًا يَخْدَعُهُمَا فِيهِ، فَكَتَمَاهُ عَنِّي، وَخَرَجَا يَوْمَهُمَا الطَّغَامَ أَهْمَا يَطْلُبَانِ بِدَمِ عُثْمَانَ. وَاللَّهِ، مَا أَنْكَرَا عَلَيَّ مُنْكَرًا، وَلَا جَعَلَا بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ نَصِفًا، وَإِنَّ دَمَ عُثْمَانَ لَمَعْصُوبٌ بِهِمَا، وَمَطْلُوبٌ مِنْهُمَا.

يَا حَيِّةَ الدَّاعِي! إِلَامَ دَعَا؟ وَمِمَّاذَا أُجِيبُ؟ وَاللَّهِ، إِنَّهُمَا لَعَلَى ضَلَالَةٍ صَمَاءَ، وَجَهَالَةٍ عَمِيَاءَ، وَإِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ دَمَّرَ هُمَا حَزْبَهُ، وَاسْتَجَلَبَ مِنْهُمَا خَيْلَهُ وَرَجُلَهُ، لِيُعِيدَ الْجَوْرَ إِلَى أَوْطَانِهِ، وَيُرِدَّ الْبَاطِلَ إِلَى نَصَابِهِ.

ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنَّ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ قَطَعَانِي، وَظَلَمَانِي، وَأَلْبَا عَلَيَّ، وَنَكَنَّا بَيْعَتِي، فَاحْلُلْ مَا عَقَّدَا، وَأَنْكَثْ مَا أَبْرَمَا، وَلَا تَغْفِرْ هُمَا أَبَدًا، وَأَرْهِمَا الْمَسَاءَةَ فِيمَا عَمِلَا وَأُمَلَّا!¹

1 . شرح نهج البلاغة: ج 1 ص 309؛ الجمل: ص 267، بحار الأنوار: ج 32 ص 63 وراجع

نهج البلاغة: الخطبة 22 .

2181-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Zeyd b. Suhan'dan]: Zikâr'da Ali'nin (a.s) huzurunda idim; başında siyah bir imame vardı ve bir örtüyle kendini sarmıştı. Sonra yaptığı bir konuşmada şöyle buyurdu:

...[Noksan sıfatlardan] münezzeh olan Allah biliyor ki ben Muhammed (s.a.a) ümmeti içinde hüküm sürmekten hoşlanmıyordum. Zira ben Peygamberin şöyle buyurduğunu duydum: **"Ümmetimin işini hiçbir vali üstlenmemiştir ki kıyamet günü elleri bağlı olarak mahlûkatın huzuruna getirilmemiş olsun. Sonra kitabı (amel defteri) açılır; eğer adil olursa kurtulur ve eğer zalim olursa helâk olur!"**

Derken büyükleriniz etrafımda toplandılar. Talha ve Zübeyr bana biat ettiler. (O vakit) yüzlerinde hıyaneti ve gözlerinde bozgunculuğu görüyordum. Sonra ikisi gelip benden umre için izin istediler. Niyetlerinin umre olmadığını onlara bildirdim. Derken Mekke'ye gittiler ve Ayşe'yi küçük düşürüp onu kandırdılar. O ikisiyle birlikte Tulaka'nın çocukları da harekete geçtiler. Hep birlikte Basra'ya varıp oradaki Müslümanları öldürdüler ve kötülükte bulundular. O ikisinin Ebubekir ve Ömer'e karşı istikametli duruşları ve bana zulmetmeleri ne kadar ilginçtir! Oysa ikisi de çok iyi biliyorlar ki ben onlardan aşağı değilim. [Sırlarını] söylemek istesem muhakkak söyledim. Muaviye Şam'dan o ikisine mektup yazarak kendilerini aldattı ve onlar bunu benden gizlediler. Onlar, Osman'ın kanını istediklerini akılsızlara inandırmak için yola çıkmışlardı.

Vallahi o ikisi bende hiçbir kötülük bulmadılar ve benimle kendileri arasında insafı riayet etmediler. Doğrusu Osman'ın kanı o ikisinin boyundadır ve onlardan istenmelidir.

Ne de umutsuz bir davetçi! Neye davet ediyor ve nasıl bir cevap almış? Vallahi o ikisi sağır bir sapkınlık ve kör bir cehalet üzeredirler; doğrusu şeytan onlar için hizbini harekete geçirmiş, atlılarını da piyadelerini de o ikisine yönlendirmiştir. Ta ki zulmü kendi yerine çevirsin ve batılı nisabına ulaştırsın.

Sonra ellerini kaldırarak şunları söyledi: Allah'ım! Talha ile Zübeyr benden ayrıldılar ve bana zulmettiler; aleyhimde hazırlığa giriştiler ve biatimi bozdular. Sen de onların bağladıklarını aç; sağlamlaştırdıklarını boz. O ikisini asla bağışlama; yaptıkları ve arzu ettikleri şeyde onlara kötülük göster.¹

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.309; el-Cemel, s.267; Biharu'l-Envar, c.32, s.63. Ayrıca bkz: Nehcü'l-Belaga, 22. hutbe.

2182 . الإرشاد : مِنْ كَلَامِهِ (عليه السلام) . وَقَدْ تَخَصَّصَ مِنْ ذِي قَارِ مُتَوَجِّهًا إِلَى

الْبَصْرَةِ . بَعْدَ حَمْدِ اللَّهِ وَالثَّنَاءِ عَلَيْهِ وَالصَّلَاةِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) :

أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى فَرَضَ الْجِهَادَ وَعَظَّمَهُ وَجَعَلَهُ نُصْرَةً لَهُ ، وَاللَّهُ ، مَا صَلَحَتْ دُنْيَا قَطُّ وَلَا دِينٌ إِلَّا بِهِ ، وَإِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ جَمَعَ حِزْبَهُ وَاسْتَجَلَبَ حَيْلَهُ ، وَشَبَّهَ فِي ذَلِكَ وَخَدَعَ ، وَقَدْ بَانَتِ الْأُمُورُ وَتَمَحَّضَتْ ، وَاللَّهُ مَا أَنْكَرُوا عَلَيَّ مُنْكَرًا ، وَلَا جَعَلُوا بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ نِصْفًا ، وَإِنَّهُمْ لَيَطْلُبُونَ حَقًّا تَرَكُوهُ وَدَمًا هُمْ سَفَكُوهُ ! وَلَئِنْ كُنْتُ شَرِكْتُهُمْ فِيهِ ، إِنَّ لَهُمْ لَنَصِيبَهُمْ مِنْهُ ، وَلَئِنْ كَانُوا وَلَوْهُ دُونِي فَمَا تَبِعْتُهُ إِلَّا قِبْلَتُهُمْ ، وَإِنَّ أَعْظَمَ حُجَّتِهِمْ لَعَلَى أَنْفُسِهِمْ ، وَإِنِّي لَعَلَى بَصِيرَتِي مَا لُبِسْتُ عَلَيَّ ، وَإِنَّمَا لَلْفِتْنَةِ الْبَاغِيَّةِ ، فِيهَا الْحُمَى وَالْحُمَةُ ، قَدْ طَالَتْ هُلْبَتُهَا ، وَأَمَكَنْتِ دِرَّتُهَا ، يَرْضَعُونَ أُمًّا فَطَمَتْ ، وَيُحْيُونَ بَيْعَةً تَرَكْتَ ؛ لِيَعُودَ الضَّلَالُ إِلَى نِصَابِهِ .

مَا أَعْتَذِرُ بِمَا فَعَلْتُ ، وَلَا أَتَبَرَّأُ بِمَا صَنَعْتُ ، فَحَيِّبَةً لِلدَّاعِي وَمَنْ دَعَا ، لَوْ قِيلَ لَهُ : إِلَى مَنْ دَعَاكَ ؟ وَإِلَى مَنْ أَحْبَبْتَ ؟ وَمَنْ إِمَامُكَ ؟ وَمَا سُنَّتُهُ ؟ إِذَا لَزَّاحَ الْبَاطِلُ عَنْ مَقَامِهِ ، وَلَصَبَمَتْ لِسَانُهُ فَمَا نَطَقَ . وَإِيْمُ اللَّهِ ، لَا فِرْطَنَ لَهُمْ حَوْضًا أَنَا مَا تَحْتُهُ ، لَا يَصْدُرُونَ عَنْهُ وَلَا يَلْقَوْنَ بَعْدَهُ رِيًّا أَبَدًا ، وَإِنِّي لَرَاضٍ بِحُجَّةِ اللَّهِ عَلَيْهِمْ وَعُذْرِهِ فِيهِمْ ، إِذْ أَنَا دَاعِيهِمْ فَمُعْذِرٌ إِلَيْهِمْ ، فَإِنْ تَابُوا وَأَقْبَلُوا فَالْتَّوْبَةُ مَبْذُولَةٌ وَالْحَقُّ مَقْبُولٌ ، وَلَيْسَ عَلَى اللَّهِ كُفْرَانٌ ، وَإِنْ أَبَوْا أُعْطِيَتْهُمْ حَدَّ السَّيْفِ وَكَفَى بِهِ شَافِيًّا مِنْ بَاطِلٍ وَنَاصِرًا لِمُؤْمِنٍ¹ .

2183 . الإرشاد عن سلمة بن كهيل : لَمَّا التَقَى أَهْلُ الْكُوفَةِ وَأَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه

السلام) بِذِي قَارِ رَحَّبُوا بِهِ وَقَالُوا : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَصَّنَا بِمُجَازِكَ وَأَكْرَمَنَا بِنُصْرَتِكَ . فَقَامَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِيهِمْ حَظِييًّا فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ :

2182-el-İrşad: [Zikâr'dan Basra'ya doğru harekete geçtiğinde yaptığı konuşmasından]: Allah'a hamd-ü sena ve Resulullah'a (s.a.a) salâttan sonra:

Yüce Allah cihadı farz etti ve onu büyük saydı, yardımına sebep kıldı. Dünya ve din ancak onunla düzene girmiştir. Şeytan hizbini toplamış, ordusunu hazırlamıştır; onda şüphe atmış ve hile katmıştır. Doğrusu işler aşikâr olmuş (hak ile batıl) birbirinden ayrılmıştır. Valahi bana bir kötülük tutmadılar, benimle kendi aralarında insafı da riayet etmediler. Onlar kendilerinin bıraktığı hakkı ve kendilerinin dök-tüğü kanı istemektedirler! Eğer ben onlarla birlikte bu işe iştirak etmişsem hiç kuşkusuz onların da bunda payı vardır. Yok, eğer bu işi ben olmaksızın sadece onlar yapmışsa, onun sorumluluk ve yükü de kendilerine aittir. Hiç şüphesiz onların en büyük delilleri kendi aleyhlerinedir. Doğrusu ben kendi görüşüm üzereyim ve asla şüpheye düşmedim. Gerçek şu ki onlar içlerinde ateş ve zehrin bulunduğu azgın topluluğun ta kendisidir. Saçı uzun ve sütü boldur. Sapkınlığın, nisabına ulaşması için sütü kurumuş bir anneden besleniyorlar ve terk edilmiş anlaşılmayı diriltiyorlar.

Ben yaptığım iş karşısında özür dilemem ve kendimi ondan beri bilmem. Artık davet eden de davet edilen de hüsrandadır. Eğer ona "Kime çağırıyorsun? Kime İcabet ediyorsun? İmamın kimdir ve onun yöntemi nedir?" diye sorulursa işte o zaman batıl yerinden sökülür; sükût eder, dili düğümlenir ve konuşamaz. Allah'a yemin olsun ki onlar için öyle bir havuz oluşturacağım ki suyunu sadece kendim çekeceğim! Bundan hiçbir sonuç alamayacaklar ve ondan sonra asla suya kanmayacaklar. Doğrusu ben, Allah'ın onlar üzerindeki hüccetine ve haklarındaki gerekçesine razıyım. Zira ben onları çağırdım ve bahanelerini giderdim. Eğer tövbe eder de yola gelirlerse tövbe kapısı açıktır, hak makbuldür ve Allah'ta nankörlük olmaz. Fakat imtina edecek olurlarsa onlara kılıcın keskinliğini göstereceğim ki bu, batıl (hastalığın) tedavi ve mümine yardımcı olarak yeter!¹

2183-el-İrşad [Seleme b. Kuheyl'den]: Kufeliler Zikâr'da Emirülmüminin'le (a.s) karşılaşınca onu selamlayarak "Komşuluğunu bize has kılan ve yardımınla bize ikramda bulunan Allah'a hamd olsun!" dediler. Bunun üzerine Emirülmüminin (a.s), konuşmak üzere ayağa kalktı. Allah'a hamd-ü senadan sonra şöyle buyurdu:

1-el-İrşad, c.1, s.251.

يا أهل الكوفة ! إنكم من أكرم المسلمين وأصدقهم تقويماً ، وأعدلهم سنةً ، وأفضلهم سهماً في الإسلام ، وأجودهم في العرب مَرْكَباً ونصاباً ، أنتم أشد العرب وُدّاً للنبي (ص) ولاهل بيته ، وإنما جئتمكم ثقةً - بعد الله - بكم للذي بدلتكم من أنفسكم عند نقض طلحة والزبير وخلعهما طاعتي ، وإقبالهما بعائشة للفتنة ، وإخراجهما إياها من بيتها حتى أقدماهما البصرة ، فاستغروا طعامها وغوغاءها ، مع أنه قد بلغني أن أهل الفضل منهم وخيارهم في الدين قد اعتزلوا وكرهوا ما صنع طلحة والزبير .

ثم سكت ، فقال أهل الكوفة : نحن أنصارك وأعوانك على عدوك ، ولو دعوتنا إلى أضعافهم من الناس احتسبنا في ذلك الخير ورجونا¹ .

7/3

قُدومُ عثمان بن حنيف

2184 . تاريخ الطبري عن محمد وطلحة : لما نزل عليّ التعلية² أتاه الذي لقي عثمان بن حنيف وخرسه ، فقام وأخبر القوم الخبر وقال : اللهم عافني بما ابتليت به طلحة والزبير من قتل المسلمين وسلمنا منهم أجمعين .

ولما انتهى إلى الاساد³ أتاه ما لقي حكيم بن جبلة وقتله عثمان بن عفان ، فقال : الله أكبر ، ما ينجليني من طلحة والزبير إذ أصابا نأرهما أو يُنجيهما ! وقراً : **(مَا أَصَابَ**

1 . الإرشاد : ج1 ص249 ، الجمل : ص266 نحوه .

2 . التعلية : من منازل طريق مكة من الكوفة بعد الشقوق وقبل الخزيمة (معجم البلدان : ج2 ص78) .

3 . كذا في المصدر ، ولعل الصحيح «الأسود» : وهو اسم ماء على يسار الطريق للقاصد إلى مكة من الكوفة (معجم البلدان : ج1 ص171) .

مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِّن قَبْلِ أَن نَّبْرَأَهَا¹،
وقال :

Ey Kufe halkı! Doğrusu sizler Müslümanların en değerlilerinden, kıymet verme bakımından en isabetlilerinden, gelenek bakımından en adaletlilerinden, İslam'daki pay açısından onların en faziletlilerinden; Arap içinde asalet ve kök bakımından da en cömert kimselerindensiniz. Sizler Arabın Peygambere (s.a.a) ve Ehlibeyt'ine sevgisi en güçlü olanlarınsınız. Talha ile Zübeyr ahitlerini bozup bana itaatten ayrıldıkları vakit canlarınızla gösterdiğiniz fedakârlıklara karşı [Allah'tan sonra] size güvenerek aranıza geldim. O ikisi fitne çıkarmak için Ayşe'ye yönelip onu evinden çıkararak Basra'ya getirdikleri ve oranın akılsızlarını aldattıkları vakit bana ulaşan habere göre Basra halkından fazilet erbabı ve dinde seçkin olanlar, kendilerini kenara çekmiş ve Talha ile Zübeyr'in yaptığı işten rahatsız olmuşlardı.

Daha sonra sükût etti. Bunun üzerine Kufeliler şöyle dediler: Biz, senin yardımcılarının ve düşmanlarına karşı yarenleriniz; bizi onlardan kat kat fazla bir ordu karşısına çıkmaya davet etsen de bunu hayır sayar ve ona ulaşmayı ümit ederiz!²

7/3

OSMAN B. HUNEYF'İN GELİŞİ

2184-Tarih-i Taberî [Muhammed ve Talha'dan]: Ali (a.s) Salebiye'de³ konakladığı sırada Osman b. Huneyf ve muhafızlarını görmüş olan biri gelir gelmez orduya bu haberi verdi. Ali (a.s) dedi ki: Allah'ım! Talha ile Zübeyr'i müptela ettiğin Müslümanları öldürmekten bizleri koru; bizi onların tümünden salim kıl!

Esad'a⁴ vardığında kendisine Hukeym b. Cebele'nin başına gelenlerden ve Osman b. Affan'ın katillerinden haber ulaştı. (İmam) dedi ki: Allah-u Ekber, Talha ile Zübeyr intikamlarını aldıklarına göre artık kim beni onlardan kurtarabilir veya kim o ikisini benden kurtarabilir ki!

1 . الحديد : 22 .

2-el-İrşad, c.1, s.249; el-Cemel, s.266.

3-Salebiye: Mekke-Kufe arasındaki yol güzergâhındaki Huzeyme'den önce ve Şukuk'tan sonraki menzildir. (Mucemu'l-Buldan, c.2, s.78)

4-Kaynakta böyle geçmekle birlikte muhtemelen doğrusu "Esavid"dir. Kufe-Mekke istikametinde sol tarafta yer alan bir su kaynağıdır. (Mucemu'l-Buldan, c.1, s.171)

Sonra da "Gerek yeryüzünde görülen, gerekse başınıza gelen her musibet tarafımızdan yaratılmadan önce kesinlikle bir kitapta belirlenmiştir"¹ ayetini okuyarak şöyle dedi:

دَعَا حُكَيْمٌ دَعْوَةَ الرِّمَاعِ حَلَّ بِهَا مَنَزِلَةَ النِّزَاعِ

وَلَمَّا انْتَهَوْا إِلَى ذِي قَارِ انْتَهَى إِلَيْهِ فِيهَا عُثْمَانُ بْنُ حُنَيْفٍ وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ شَعْرٌ ، فَلَمَّا رَأَاهُ عَلِيٌّ نَظَرَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ : انْطَلَقْ هَذَا مِنْ عِنْدِنَا وَهُوَ شَيْخٌ فَرَجَعَ إِلَيْنَا وَهُوَ شَابٌّ!²

2185 . الجمل : حَرَجَ ابْنُ حُنَيْفٍ حَتَّى أَتَى أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (ع) وَهُوَ بِذِي قَارِ ، فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) ، وَقَدْ نَكَّلَ بِهِ الْقَوْمُ ، بَكَى وَقَالَ : يَا عُثْمَانُ ، بَعَثْتُكَ شَيْخًا أَلْحَى فَرَدُّوكَ أَمْرَدًا إِلَيَّ ! اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَهْمُ اجْتَرَوْا عَلَيْكَ وَاسْتَحَلُّوا حُرْمَاتِكَ ، اللَّهُمَّ اقْتُلْهُمْ بِمَنْ قَتَلُوا مِنْ شِيعَتِي ، وَعَجَّلْ لَهُمُ النَّقْمَةَ بِمَا صَنَعُوا بِخَلِيفَتِي³ .

7/4

اتِّبَاعُ الْحَقِّ عِنْدَ قِيَامِ الْحَقِّ

2186 . نَحْجُ الْبَلَاغَةَ : مِنْ كَلَامِهِ (ع) فِي وُجُوبِ اتِّبَاعِ الْحَقِّ عِنْدَ قِيَامِ الْحُجَّةِ كَلَّمَ بِهِ بَعْضَ الْعَرَبِ ، وَقَدْ أَرْسَلَهُ قَوْمٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ لَمَّا قَرَّبَ (عليه السلام) مِنْهَا لِيَعْلَمَ لَهُمْ مِنْهُ حَقِيقَةُ حَالِهِ مَعَ أَصْحَابِ الْجَمَلِ لِيَنْزُولَ الشُّبْهَةُ مِنْ نَفْسِهِمْ ، فَبَيَّنَ لَهُ (ع) مِنْ أَمْرِ مَعَهُمْ مَا عَلِمَ بِهِ أَنَّهُ عَلَى الْحَقِّ ، ثُمَّ قَالَ لَهُ : بَايِع .

فَقَالَ : إِنِّي رَسُولُ قَوْمٍ ، وَلَا أُحْدِثُ حَدَثًا حَتَّى أَرْجِعَ إِلَيْهِمْ .

1-Hadid, 22.

2 . تاريخ الطبري: ج4 ص481، الكامل في التاريخ: ج2 ص326 نحوه وراجع شرح نَحْجُ الْبَلَاغَةَ: ج9 ص321 وتذكرة الخواص: ص68.

3 . الجمل : ص285 وراجع تاريخ البيهقي : ج2 ص182 وشرح نَحْجُ الْبَلَاغَةَ : ج14 ص18 ونهاية الأرب : ج20 ص45 والبداية والنهاية : ج7 ص236 .

فَقَالَ(ع): أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ الَّذِينَ وَرَاءَكَ بَعَثُوا رَائِدًا تَبْتَغِي لَهُمْ مَسَاقِطَ الْغَيْثِ ، فَرَجَعْتَ إِلَيْهِمْ
وَأَخْبَرْتَهُمْ عَنِ الْكَلَالِ وَالْمَاءِ ، فَخَالَفُوا إِلَى الْمِعَاطِشِ وَالْمَجَادِبِ ، مَا كُنْتَ صَانِعًا ؟

Hukeym davet etti pısırlıklar gibi

Bu yüzden niza menziline düştü

Zikâr'a vardığında Osman b. Huneyf onun yanına geldi. Yüzünde tek bir tüy dahi yoktu. Onu bu halde gören Ali (a.s), ashabına dönerek dedi ki: Bu, yaşlı olarak yanımızdan ayrıldı; genç olarak bize döndü!¹

2185-el-Cemel: Osman b. Huneyf yola çıktı ve Zikâr'da bulunan Emirülmüminin'in (a.s) yanına geldi. Emirülmüminin (a.s) Osman'a bakınca Cemel kavminin ona yaptığı işkenceleri gördü ve ağlayarak dedi ki: Ey Osman! Seni sakallı bir şeyh olarak göndermiştim; şimdi ise tüysüz bir genç gibi bana gelmişsin! Allah'ım! Sen de biliyorsun ki onlar sana karşı cüret etmişler ve yasaklarını çiğnemişlerdir. Allah'ım! Benim takipçilerimden öldürdüklerine karşı onları öldür ve temsilcime yaptıkları karşısında onlara azabı çabuklaştır.²

7/4

HAKKIN KIYAMINDA HAKKA TABİ OLMAK

2186-Nehcü'l-Belaga: [Delil ikame edildiği an hakka tabi olmanın vacip olduğu hususunda Arap'tan biri ile arasında geçen konuşmasından]: Bir grup Basralı, Cemel ashabı ile durumunun gerçek yönünü öğrenmek ve içlerindeki şüpheyi gidermek için İmam'a bir elçi göndermişti; İmam Ali de onlarla olan durumunu ve hak üzere olduğunu beyan etmiş, elçiye "Bana biat et!" demiş, o da "Ben onların elçisiyim, onların yanına varmadan hiç bir şey söyleyemem!" demişti.

Bunun üzerine (İmam) şöyle dedi: Eğer seni kendilerine yağmurun üzerine yağdığı bir yeri bulman için gönderselerdi de sen onlara geri dönüp çayırdan ve sudan haber verseydin, onlar da buna rağmen muhalefet edip kurak bir yere yönelselerdi ne yapardın?

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.481; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.326. Ayrıca bkz: Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.321; Tezkiretu'l-Havas, s.68.

2-el-Cemel, s.285. Ayrıca bkz: Tarih-i Yakubî, c.2, s.182; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.14, s.18; Nihayetu'l-İreb, c.20, s.45; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.236.

قَالَ : كُنْتُ تَارِكُهُمْ وَمُخَالِفُهُمْ إِلَى الْكَلَاِ وَالْمَاءِ .

فَقَالَ (عليه السلام) : فَاْمُدُّ إِذَا يَدَكَ .

فَقَالَ الرَّجُلُ : فَوَاللَّهِ مَا اسْتَطَعْتُ أَنْ أُمْتَنِعَ عِنْدَ قِيَامِ الْحُجَّةِ عَلَيَّ ، فَبَايَعْتُهُ (عليه السلام) .
وَالرَّجُلُ يُعْرِفُ بِكُلَيْبِ الْجَرْمِيِّ¹ .

2187 . الجمل عن كُليب : لَمَّا قُتِلَ عُثْمَانُ مَا لَبِثْنَا إِلَّا قَلِيلًا حَتَّى قَدِمَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ الْبَصْرَةَ ، ثُمَّ
مَا لَبِثْنَا بَعْدَ ذَلِكَ إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى أَقْبَلَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (ع) فَتَزَلَّ بِذِي قَارَ ، فَقَالَ شَيْخَانِ مِنَ
الْحَيِّ : إِذْهَبْ بِنَا إِلَى هَذَا الرَّجُلِ فَنَنْظُرْ مَا يَدْعُو إِلَيْهِ ، فَلَمَّا أَتَيْنَا ذَا قَارَ قَدِمْنَا عَلَى أَذْكَى الْعَرَبِ ،
فَوَاللَّهِ لَدْخَلْ عَلَى نَسَبِ قَوْمِي ، فَجَعَلْتُ أَقُولُ : هُوَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي وَأَطْوَعُ فِيهِمْ .

فَقَالَ : مَنْ سَيِّدُ بَنِي رَاسِبٍ ؟

فَقُلْتُ : فُلَانٌ .

قَالَ : فَمَنْ سَيِّدُ بَنِي قُدَامَةَ ؟

قُلْتُ : فُلَانٌ ، لِرَجُلٍ آخَرَ .

فَقَالَ : أَنْتَ مُبْلِغُهُمَا كِتَابَيْنِ مِنِّي ؟

قُلْتُ : نَعَمْ .

قَالَ : أَفَلَا تُبَايِعُونِي ؟

فَبَايَعَهُ الشَّيْخَانِ اللَّذَانِ كَانَا مَعِي وَتَوَقَّفْتُ عَنْ بَيْعَتِهِ . فَجَعَلَ رِجَالُ عِنْدَهُ قَدْ أَكَلَ
السُّجُودَ وَجُوهَهُمْ يَقُولُونَ : بَايِعْ ، بَايِعْ .

1 . نهج البلاغة : الخطبة 170 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 83 ح 55 ؛ ربيع الأبرار : ج 1 ص 710

نحوه وراجع تاريخ الطبري : ج 4 ص 491 والمناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 46 .

Adam: Onları bırakır, sulak ve çayırılık olan yere yönelirdim, dedi.

İmam (a.s) "O halde uzat elini" deyince adam "Allah'a andolsun ki, bana kesin delil gösterildiğinde ondan kaçamam; o halde (bana delil sunana) biat ediyorum!" dedi.

Bu adam, Kuleyb el-Cermî adıyla tanınıyordu.¹

2187-el-Cemel [Kuleyb'den]: Osman'ın öldürülmesinden fazla bir süre geçmemişti ki Talha ile Zübeyr Basra'ya girdiler. Kısa süre sonra da Ali b. Ebu Talib (a.s) yola koyularak Zikâr'a vardı ve burada konakladı. Hayy kabilesinden iki yaşlı adam dedi ki: Bizi bu kişinin yanına götür de neye davet ettiğine bir bakalım!

Bunun üzerine hareket edip Zikâr'a vardığımızda Arabın en zeki olanının yanına geldiğimizi anladık. Vallahi nesebimden söz edince kendi kendime dedim ki: O, kabilemi benden daha iyi bilmekte ve onlar arasında benden daha çok itaat görmektedir.

-Benî Rasib kabilesinin başkanı kimdir? diye sordu.

-Falan şahıs, dedim.

-Benî Kudame'nin başkanı kimdir? diye sordu.

-Falan şahıstır, diyerek başka bir kişinin ismini zikrettim.

-O ikisine benim iki mektubumu ulaştırır mısın? diye sordu.

-Evet (ulaştırırım), dedim.

-Artık bana biat etmiyor musun? dedi.

Bunun üzerine yanımda bulunan iki yaşlı adam ona biat ettiler ve ben ona biat etmekten kaçındım. Yanında alınlarında secde izi bulunan kişiler vardı ve onlar sürekli "Biat et, biat et!" diyorlardı.

1-*Nehcü'l-Belaga*, 170. Hutbe; *Biharu'l-Envar*, c.32, s.83, h.55; *Rebiu'l-Ebrar*, c.1, s.710. Ayrıca bkz: *Tarih-i Taberî*, c.4, s.491; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.46.

فَقَالَ (عليه السلام) : دَعُوا الرَّجُلَ .

فَقُلْتُ : إِنَّمَا بَعَثَنِي قَوْمِي رَائِدًا وَسَأُهَيِّئُ إِلَيْهِمْ مَا رَأَيْتُ ، فَإِنْ بَايَعُوا بَايَعْتُ ، وَإِنْ اعْتَزَلُوا اعْتَزَلْتُ .

فَقَالَ لِي : أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ قَوْمَكَ بَعَثُوا رَائِدًا فَرَأَيْتَ رَوْضَةً وَغَدِيرًا ، فَقُلْتُ : يَا قَوْمِي ، النُّجْعَةُ النُّجْعَةُ ! فَأَبَوْا ، مَا كُنْتُ بِمُسْتَنْجِحٍ بِنَفْسِكَ ؟

فَأَخَذْتُ بِإِصْبَعٍ مِنْ أَصَابِعِهِ وَقُلْتُ : أَبَايُغْكُ عَلَى أَنْ أُطِيعَكَ مَا أَطَعْتَ اللَّهَ ، فَإِذَا عَصَيْتُهُ فَلَا طَاعَةَ لَكَ عَلَيَّ .

فَقَالَ : نَعَمْ . وَطَوَّلَ بِهَا صَوْتَهُ ، فَضَرَبْتُ عَلَى يَدِهِ .

ثُمَّ التَّقْتُ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ حَاطِبٍ ، وَكَانَ فِي نَاحِيَةِ الْقَوْمِ ، فَقَالَ :

إِذَا انْطَلَقْتَ إِلَى قَوْمِكَ فَأَبْلِغْهُمْ كُتُبِي وَقُولِي .

فَتَحَوَّلَ إِلَيْهِ مُحَمَّدٌ حَتَّى جَلَسَ بَيْنَ يَدَيْهِ وَقَالَ : إِنَّ قَوْمِي إِذَا أَتَيْتُهُمْ يَقُولُونَ : مَا يَقُولُ صَاحِبُكَ فِي عُثْمَانَ ؟

فَسَبَّ عُثْمَانَ الَّذِينَ حَوْلَهُ ، فَرَأَيْتُ عَلَيْهِ قَدْرَةَ ذَلِكَ حَتَّى رَشَحَ جَبِينُهُ وَقَالَ :

أَيُّهَا الْقَوْمُ ! كُفُّوا ، مَا إِيَّاكُمْ يَسْأَلُ .

قَالَ : فَلَمْ أَبْرَحْ عَنِ الْعَسْكَرِ حَتَّى قَدِمَ عَلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) أَهْلُ الْكُوفَةِ فَجَعَلُوا يَقُولُونَ : نَرَى إِخْوَانَنَا مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ يُقَاتِلُونَنَا .

وَجَعَلُوا يَضْحَكُونَ وَيَعْجَبُونَ وَيَقُولُونَ : وَاللَّهِ لَوْ التَّقَيْنَا لَتَعَاطَيْنَا الْحَقَّ .

كَأَنَّهُمْ يَرَوْنَ أَنَّهُمْ لَا يَقْتَتِلُونَ .

Bunun üzerine (İmam): Onu rahat bırakın, dedi.

-Kavmim beni elçi olarak göndermiştir; şimdi gördüklerimi onlara ileteceğim ve eğer biat edecek olurlarsa ben de biat edeceğim; eğer uzak dururlarsa ben de uzak duracağım, dedim.

O da bana: Eğer kavmin seni, üzerine yağmurun yağdığı bir yeri bulman için gönderseydi ve sen de onlara dönüp çayırdan ve sulak bir yerden haber verseydin, buna rağmen onlar gelmeselerdi sadece kendin (onları bırakıp) çayıra ve suya yönelmez miydin? diye sordu.

Bunun üzerine onun parmaklarından birini tuttum ve dedim ki: Allah'ın itaatinde olduğun sürece sana itaatte bulunmak üzere biat ediyorum; ancak O'na isyanda bulunacak olursan benden de sana itaat olmaz!

Sesini uzatarak "Evet" dedi; ben de elimi onun eline dokundurdum (biat ettim).

Daha sonra cemaatin bir köşesinde bulunan Muhammed b. Hatib'e yönelerek dedi ki: Kavminin arasına gittiğinde benim mektuplarımı ve sözümü onlara ilet.

Muhammed gelip onun karşısında oturdu ve dedi ki: Kavmime gittiğimde bana "Senin sahibin Osman hakkında ne düşünüyor?" diye soracaklar.

Derken Ali'nin (a.s) etrafındakiler Osman'a sövdüler. Ali (a.s) bundan rahatsız oldu; öyle ki alnı terlemeye başladı. Sonra dedi ki: Ey cemaat! Vazgeçin artık, size sormuyor!

Kuleyb der ki: Henüz askerlerin arasından çıkmamıştım ki Kufe halkı Ali'nin (a.s) yanına geldi. "Görüyoruz ki Basralı kardeşlerimiz bizimle savaşmaktalar!" dediler.

Sevinçliyidiler; sürekli gülüyor ve şöyle diyorlardı: Vallahi onlarla karşılaşacak olursak hakkı alacağız.

Onlar adeta Basralıların hiç savaşmayacaklarını düşünüyorlardı.

وَحَرَجْتُ بِكِتَابِي عَلَيَّ (ع) فَأَتَيْتُ أَحَدَ الرَّجُلَيْنِ فَقَبِلَ الْكِتَابَ وَأَجَابَهُ ، وَذِلْتُ عَلَى الْآخَرِ ، وَكَانَ مُتَوَارِيًّا ، فَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا لَهُ : كُتِّبَ ، مَا أَذِنَ لِي ، فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ وَدَفَعْتُ الْكِتَابَ إِلَيْهِ وَقُلْتُ : هَذَا كِتَابُ عَلِيٍّ ، وَأَخْبَرْتُهُ الْخَبَرَ وَقُلْتُ : إِنِّي أَخْبَرْتُ عَلِيًّا أَنَّكَ سَيِّدُ قَوْمِكَ . فَأَبَى أَنْ يَقْبَلَ الْكِتَابَ وَلَمْ يُجِبْهُ إِلَى مَا سَأَلَهُ وَقَالَ : لَا حَاجَةَ لِي الْيَوْمَ فِي السُّؤْدَدِ .

فَوَاللَّهِ ، إِنِّي لِبِالْبَصْرَةِ مَا رَجَعْتُ إِلَى عَلِيٍّ حَتَّى نَزَلَ الْعَسْكَرُ ، وَرَأَيْتُ الْقَوْمَ الَّذِينَ مَعَ عَلِيٍّ (ع) فَطَلَعَ الْقَوْمُ¹ .

تَعْلِيْقُ

تشير الأكثرية القريبة من الاتفاق من النصوص التاريخية إلى أنَّ عثمان بن حنيف قدم على الإمام وهو في ذي قار ، غير أنَّ بعض المصادر تذكر بأنه قدم عليه حينما كان في الرِّبْدَةِ² .

ويبدو أنَّ القول الأول أقرب إلى الواقع ؛ لأنَّ الإمام علياً (عليه السلام) كان يلاحق أصحاب الجمل ، ولم تكن تفصله عنهم مسافة كبيرة .

علماً أنَّ الإمام (عليه السلام) كان قد كتب من الرِّبْدَةِ رسالة إلى عثمان بن حنيف يُعلمه فيها بمسير أصحاب الجمل صوب البصرة . ونظراً لبعُد الرِّبْدَةِ عن البصرة ، يُستبعد أن يكون الإمام توقّف هناك أكثر من شهر واحد ، بحيث يكون أصحاب الجمل قد ساروا نحو البصرة ، وبعد التصالح والقتال وحبس عثمان بن حنيف وإخراجه من الحبس ، ثمَّ يكون عثمان قطع هذا الطريق الطويل والتحق بالإمام في الرِّبْدَةِ ! ولكنَّ الإمام (عليه السلام) كان قد سار من الرِّبْدَةِ ، وعندما كان في ذي قار بانتظار قدوم مدد أهل الكوفة ، دخل عليه عثمان بن حنيف .

Ali'nin iki mektubunu alıp çıktım. (Mektubu) o iki kişiden birine

1 . الجمل : ص 290 وراجع المصنّف لابن أبي شيبة : ج 8 ص 703 ح 1 .

2 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 480 .

getirdiğimde kabul etti ve cevap verdi. Sonra diğerinin yanına yönlendirildim. Ancak o gizlenmişti. Ona "Kuleyb (geldi)" denseydi de beni kabul etmeyecekti. Fakat bir şekilde yanına gittim ve mektubu ona uzatıp "Bu, Ali'nin mektubudur!" dedim. Sonra olanları anlattıp "Ben, Ali'ye senin kendi kavminin başkanı olduğunu söyledim" dedim. Bunun üzerine mektubu kabul etmekten imtina etti; onun isteğine cevap vermedi ve "Bugün başkanlığa ihtiyacım yok!" dedi.

Vallahi ben henüz Basra'daydım ve Ali'nin yanına dönmemiştim ki ordu (şehre) indi. Ali'nin (a.s) yanında bulunan kimseleri gördüm. Derken topluluk da çıkageldi.¹

Hatırlatma

İttifaka yakın ölçüde tarih kaynaklarının çoğu, Osman b. Huneyf'in İmam Ali'ye (a.s) Zikâr'da vardığına işaret etmektedir. Fakat bazı kaynaklar onun Rebeze'de İmam'ın yanına vardığından söz eder.²

Birinci rivayet gerçeğe daha yakın görünmektedir. Zira İmam Ali (a.s) Cemel ashabını takip etmekteydi ve onlarla arasında büyük bir mesafe yoktu.

İmam'ın (a.s) Rebeze'den Osman b. Huneyf'e mektup gönderdiği ve ona Cemel ashabının Basra'ya doğru hareket ettiklerini haber verdiği bilinmekle birlikte Rebeze'nin Basra'dan bir hayli uzak olması İmam'ın (a.s) orada bir aydan fazla kalması ihtimalini çok uzak kılmaktadır.

Yani "Cemel ashabı Basra'ya doğru hareket edecek; sulh ve savaşın ardından Osman b. Huneyf hapsedilecek, sonra serbest bırakılacak, sonra da Osman bu uzun yolu katederek Rebeze'de İmam'a katılacak" demek oldukça uzak bir görüştür.

Oysaki İmam Rebeze'den yola çıktı; Zikâr'a ulaşınca Küfe'den gelecek destek güçleri beklediği sırada Osman b. Huneyf onun yanına vardı.

1-el-Cemel, s.290. Ayrıca bkz: el-Musannef, İbn-i Ebi Şeybe, c.8, s.703, h.1.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.480.

7/5

قُدُومُ الْإِمَامِ إِلَى الْبَصْرَةِ

2188 . مروج الذهب عن المنذر بن الجارود : لَمَّا قَدِمَ عَلَيَّ (عليه السلام) الْبَصْرَةَ دَخَلَ بِمَأْ يَلِي الطَّفَّ . إِلَى أَنْ قَالَ . : فَسَارُوا حَتَّى نَزَلُوا الْمَوْضِعَ الْمَعْرُوفَ بِالزَّوَايَةِ ، فَصَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ ، وَعَقَّرَ حَدِيدَهُ عَلَى الثُّرَابِ ، وَقَدْ خَالَطَ ذَلِكَ دُمُوعُهُ ، ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ يَدْعُو :
اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ وَمَا أَظْلَتْ ، وَالْأَرْضِينَ وَمَا أَقْلَتْ ، وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ، هَذِهِ الْبَصْرَةُ أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِهَا ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا ، اللَّهُمَّ أَنْزِلْنَا فِيهَا خَيْرَ مُنْزَلٍ وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ، اللَّهُمَّ إِنَّ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ قَدْ خَلَعُوا طَاعَتِي وَبَعَوْا عَلَيَّ وَنَكْتُوا بَيْعَتِي ، اللَّهُمَّ احْقِنِ دِمَاءَ الْمُسْلِمِينَ¹ .

2189 . الإرشاد . مِنْ كَلَامِهِ (ع) حِينَ دَخَلَ الْبَصْرَةَ وَجَمَعَ أَصْحَابَهُ فَحَرَّضَهُمْ عَلَى الْجِهَادِ . :

عِبَادَ اللَّهِ ! إِنْ هَدَوْنَا إِلَى هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ مُنْشَرِحَةً صُدُّوْكُمْ بِقِتَالِهِمْ ، فَإِنَّهُمْ نَكْتُوا بَيْعَتِي وَأَخْرَجُوا ابْنَ حُنَيْفٍ عَامِلِي بَعْدَ الضَّرْبِ الْمَرْحِ وَالْعُقُوبَةِ الشَّدِيدَةِ ، وَقَتَلُوا السَّيَّابِجَةَ² ، وَقَتَلُوا حُكَيْمَ بْنَ جَبَلَةَ الْعَبْدِيَّ ، وَقَتَلُوا رِجَالًا صَالِحِينَ ، ثُمَّ تَتَبَعُوا مِنْهُمْ مَنْ نَجَا يَأْخُذُوهُمْ فِي كُلِّ حَائِطٍ وَتَحْتَ كُلِّ رَايَةٍ ، ثُمَّ يَأْتُونَ بِهِمْ فَيَضْرِبُونَ رِقَابَهُمْ صَبْرًا ! مَا لَهُمْ قَاتِلَهُمُ اللَّهُ أَوْ يُؤْفَكُونَ ؟ !

7/5

1 . مروج الذهب : ج2 ص368 و ص370 .

2 . كذا في المصدر ، والظاهر أَنَّ الصحيح : «السَّيَّابِجَةُ» كما في البحار نقلاً عن المصدر وكما في بَقِيَّةِ المصادر . فوالسَّيَّابِجَةُ : قوم من السند كانوا بالبصرة حراس السجن (الصالح : ج1 ص323) اتَّمنَّهم عثمان [بن حنيفة] على بيت المال ودار الإمارة (الجميل : ص281) .

İMAM'IN BASRA'YA GİRİŞİ

2188-Murucu'z-Zeheb [Munzir b. Carud'dan]: Ali (a.s) Taff Çölü'ne yakın bir yoldan girerek Basra'ya vardı... Hareket ettiler ve sonunda Zaviye ismiyle tanınan bölgede konakladılar. Burada dört rekât namaz kıldı ve yanaklarını toprağa sürdü. Gözyaşları toprağa karışmıştı. Daha sonra ellerini kaldırarak şu duayı etti:

Ey göklerin ve üzerine gölge düşürdüklerinin, ey yerlerin ve üzerinde taşıdıklarının ve ey yüce arşın rabbi Allah'ım! Şu Basra'dır; senden onun hayrını istiyorum, şerrinden de sana sığınıyorum. Allah'ım! Bizi oraya en güzel şekilde indir. Doğrusu sen misafir ağırlayanların en iyisisin. Allah'ım! Şu kavim itaatimden çıkmış, bana zulmetmiş ve biatimi bozmuştur. Allah'ım! Müslümanların kanlarını koru!¹

2189-el-İrşad [Basra'ya girdiğinde, ashabını toplayıp onları cihada teşvik ederken yaptığı konuşmadan]:

Ey Allah'ın kulları! Onlarla savaşmak için ayağa kalkın; aleyhlerine yapacağınız savaşta göğüsleriniz geniş olsun. Zira onlar biatimi bozdular; valim olan İbn-i Hunejf'i dövdükten ve şiddetli bir biçimde işkenceye tabi tuttuktan sonra kovdular; Sebabice'yi² öldürdüler, Hukeym b. Cebele el-Abdi'yi öldürdüler; dahası nice salih kişileri öldürmekten geri durmadılar.

Sonra da kurtulanları takip ettiler; onları hangi duvarın ve yüksekliğin ardında buldularsa yakalayıp getirdiler; elleri bağlı oldukları halde işkenceyle boyunlarını vurdular! Ne istiyorlar, Allah onları öldürsün; nereye döndürülüyorlar?!

1-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.368 ve s.370.

2-Basra'da gardiyanlık görevini üslenen Hind asıllı bir kavimdir (es-Sihah, c.1, s.323). Osman b. Hunejf, onları beytülmal ve hükümet konağının emniyetini sağlamaları konusunda güvenli kişiler olarak kabul etmiştir. (el-Cemel, s.281).

إِهْدُوا إِلَيْهِمْ وَكُونُوا أَشِدَّاءَ عَلَيْهِمْ ، وَالْقَوَاهِمُ صَابِرِينَ مُحْتَسِبِينَ ، تَعْلَمُونَ أَنَّكُمْ
 مُنَازِلُوهُمْ وَمُقَاتِلُوهُمْ ، وَقَدْ وَطَّئْتُمْ أَنْفُسَكُمْ عَلَى الطَّعْنِ الدَّعْسِيِّ وَالضَّرْبِ الطَّلْخَفِيِّ
 مُبَارَزَةِ الْأَقْرَانِ ، وَأَيُّ امْرِئٍ مِنْكُمْ أَحْسَنَ مِنْ نَفْسِهِ رِبَاطَةً جَاشَ عِنْدَ اللَّقَاءِ ، وَرَأَى مِنْ
 أَحَدٍ مِنْ إِخْوَانِهِ فَشَلًّا ، فَلْيَذُبَّ عَنْ أَخِيهِ الَّذِي فُضِّلَ عَلَيْهِ كَمَا يَذُبُّ عَنْ نَفْسِهِ ،
 فَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُ مِثْلَهُ¹ .

1 . الإرشاد : ج1 ص252 ، بحار الأنوار : ج32 ص171 ح131 وراجع الجمل : ص331 .

Üzerlerine hamle edin ve onlara karşı çok sert olun; sabırla ve ilahî sevabı umarak onlarla karşılaşın. Onlara rakip olduğunuzu bildiğiniz bir halde kendinizi rakiplerinize sert mızrak vurmak ve sağlam kılıç indirmek üzere hazırlayın. İçinizden her bir kişi rakiple karşılaşma anında kendisinde kalp gücü hisseder de kardeşinde gevşeklik görürse, kendisini savunduğu gibi kardeşini de korusun. Eğer Allah dileseydi onu da onun gibi kılardı.¹

¹-*el-İrşad*, c.1, s.252; *Biharu'l-Envar*, c.32, s.171, h.131. Ayrıca bkz: *el-Cemel*, s.331.

SEKİZİNCİ FASIL

İMAM'IN SAVAŞI ENGELLEME ÇABALARI

İmam (a.s) ordusuyla birlikte Zikâr'dan harekete geçtiğinde Sasaâ b. Suhan'ı Talha, Zübeyr ve Ayşe'ye gönderdi. Onunla gönderdiği mektupta çıkardıkları fitneden söz etmiş, Osman b. Huneyf'e yönelik kinci ve sahte tutumlarını hatırlatmış, onları yaptıkları işin âkibeti hakkında uyarmıştı. Sa'saâ geri döndüğünde "Öyle bir kavim gördüm ki seninle savaşmaktan başka bir şey istemiyorlar!"¹ şeklinde bir rapor sunmuştu.

Derken her iki tarafın güçleri de savaşa hazır duruma geçmişti. Buna rağmen İmam (a.s), ashabının onlara karşı savaşı başlatan ilk taraf olmalarını engelledi ve daha işin başında fitnecileri savaştan alıkoymak için çaba sarf etti. Nitekim onun Cemel ordu komutanlarına ve ordunun bizzat kendisine yönelik sözü dikkat çekicidir.²

O, sükûneti sağlamak ve savaş ateşinin alevlenmesine engel olmak için tüm çabasını ortaya koydu. Ordu komutanlarına, çatışmaları durdurmaları için barışa yönelik tahrik ve teşvik mektupları gönderdi.³ Onlarla görüşmeleri için kendinden yana tem-

1-el-Cemel, s.313 ve 314. Ayrıca bkz: el-Ahbaru't-Tival, s.147.

2-Kurbu'l-İsnad, s.96, h.327; Tefsir-i Ayyaşi, c.2, s.77, h.23.

3-Nehcü'l-Belaga, 45. mektup; Keşfu'l-Gumme, c.1, s.239; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.90; el-Fütuh, c.2, s.465.

silciler de gönderdi.¹ Tüm bu çabalar bir sonuç vermeyince bu kez bizzat kendisi onlara gitti.²

Dikkat edecek olursak İmam Ali (a.s) bu mektuplar ve görüşmelerle kendi şahsiyetini bize tercüme etmiş, yüce mevkiini açığa vurmuş ve savaş alevlerini körükleyen önceki duruş üzerindeki maskeyi düşürmüştür. O, Osman'ın öldürülmesi ve bunun şekli hakkında bir kez daha en ince ayrıntısına kadar konuşarak bu olayın çeşitli yönlerini aşikâr etmiş, böylece fitnecilere çürük bahanelere sığınma yolunu kapatmıştı. Bu çabalar sonuçsuz kalınca ve iki grup savaş için karşı karşıya geldiğinde ise İmam (a.s), ashabına kendilerine hâkim olmalarını ve sükûnet yolunu izlemelerini tavsiye etmiş **"Acele etmeyin ki gerekçeleri olsun..."** buyurmuştu. Daha sonra onlara doğru gidip kendilerine deliller sundu. Ancak karşı güruhtan cevap alamadı.

Tüm bunların ardından son kez görüşmek için bir kez daha İbn-i Abbas'ı onlara gönderdi. Kim bilir belki de onları savaştan vazgeçirirdi; böylece boş yere Müslümanların kanları dökülmezdi. Fakat bu kavmin kulakları mühürlenmişti. İmam'ın elçisini dinlemediler. Nitekim daha önce de İmam'ı (a.s) dinlememişlerdi.³ Ne yazık ki olayların buraya varmasında en büyük rolü üstlenen kimseler özellikle Abdulah b. Zübeyr ve Ayşe idi.

1-*Nehcü'l-Belaga*, 31. hutbe; *el-Beyan ve't-Tebyin*, c.3, s.221.

2-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.508 ve 509; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.334 ve 335; *Müsned-i Ebi Yelâ*, c.1, s.320, h.662; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.371.

3-*el-Cemel*, s.336-338.

8/1

رَسَائِلُ الْإِمَامِ إِلَى رُؤَسَاءِ الْفِتْنَةِ

2190 . الأخبار الطوال : أَقَامَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ يَبْعَثُ رُسُلَهُ إِلَى أَهْلِ الْبَصْرَةِ ، فَيَدْعُوهُمْ إِلَى الرُّجُوعِ إِلَى الطَّاعَةِ وَالْدُّخُولِ فِي الْجَمَاعَةِ ، فَلَمْ يَجِدْ عِنْدَ الْقَوْمِ إِجَابَةً¹ .

2191 . الجمل : لَمَّا سَارَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) مِنْ ذِي قَارٍ قَدَّمَ صَعَصَعَةَ بْنَ صُوحَانَ بِكِتَابٍ إِلَى طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ وَعَائِشَةَ ، يُعْظِمُ عَلَيْهِمْ حُرْمَةَ الْإِسْلَامِ ، وَيُخَوِّفُهُمْ فِيمَا صَنَعُوهُ ، وَيَذْكُرُ لَهُمْ قُبْحَ مَا ارْتَكَبُوهُ مِنْ قَتْلِ مَنْ قَتَلُوا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ، وَمَا صَنَعُوا بِصَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ ، وَقَتْلِهِمُ الْمُسْلِمِينَ صَبْرًا ، وَيَعْظُمُهُمْ وَيَدْعُوهُمْ إِلَى الطَّاعَةِ .

قَالَ صَعَصَعَةُ : فَقَدِمْتُ عَلَيْهِمْ فَبَدَأْتُ بِطَلْحَةَ فَأَعْطَيْتُهُ الْكِتَابَ وَأَذَيْتُ إِلَيْهِ الرِّسَالَةَ ، فَقَالَ : الْآنَ ؟ ! حِينَ عَصَّتِ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ الْحَرْبَ يَرْفُقُ لَنَا !

ثُمَّ جِئْتُ إِلَى الزُّبَيْرِ فَوَجَدْتُهُ أَلَيْنَ مِنْ طَلْحَةَ ، ثُمَّ جِئْتُ إِلَى عَائِشَةَ فَوَجَدْتُهَا أَسْرَعَ النَّاسِ إِلَى الشَّرِّ ، فَقَالَتْ : نَعَمْ قَدْ خَرَجْتُ لِلطَّلَبِ بِدَمِ عُثْمَانَ ، وَاللَّهِ لَا فَعْلَئِي وَأَفْعَلْ ! فَعُدْتُ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَلَقِيْتُهُ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ الْبَصْرَةَ ، فَقَالَ :

مَا وَرَاءَكَ يَا صَعَصَعَةُ ؟

قُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، رَأَيْتُ قَوْمًا مَا يُرِيدُونَ إِلَّا قِتَالَكَ !

فَقَالَ : اللَّهُ الْمُسْتَعَانُ .

ثُمَّ دَعَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ فَقَالَ : انْطَلِقْ إِلَيْهِمْ فَنَاشِدُهُمْ وَذَكِّرْهُمْ الْعَهْدَ الَّذِي لِي فِي رِقَابِهِمْ² .

1 . الأخبار الطوال : ص 147 .

2 . الجمل : ص 313 .

8/1

İMAM'IN FİTNE BAŞKANLARINA MEKTUPLARI

2190-el-Ahbaru't-Tival: Ali (a.s) üç gün bekledi. Basra halkına elçilerini gönderip onları tekrar itaate dönmeye ve Müslümanların cemaatine girmeye çağırıyordu. Fakat onlardan cevap alamadı.¹

2191-el-Cemel: Emirülmüminin (a.s) Zikâr'dan hareket ettiğinde Sasaâ b. Suhan'ı bir mektupla Talha, Zübeyr ve Ayşe'ye doğru önden gönderdi. Bu mektupta onlara İslam'ın saygınlığını azametle anıyor ve onları yaptıkları işin akibetinden dolayı korkutuyordu. Müslümanları katletmeleri, Resulullah'ın sahabesi Osman b. Huneyfe yaptıkları ve Müslümanları işkenceyle öldürmeleri gibi yaptıkları çirkin işlerden söz ediyordu. Böylece onlara nasihat ediyor ve hepsini itaate çağırıyordu.

Sasaâ der ki: Onlara vardığımda önce Talha'ya gittim ve mektubu ona verip mesajı kendisine ilettim. Dedi ki: Savaş Ebu Talib oğlunu kısıkcı altına almışken bize karşı yumuşamak şimdi mi aklına gelmiş?!

Sonra Zübeyr'in yanına gittim. Talha'dan daha yumuşaktı. Sonra da Ayşe'nin yanına vardım. Onu insanların şerre en meyillisi ve en acelecisi olarak gördüm. O dedi ki: Evet, ben Osman'ın kanını istemek için çıktım; vallahi yapacağım da yapacağım!

Bunun üzerine Emirülmüminin'in (a.s) yanına döndüm. O henüz Basra'ya girmeden kendisiyle görüştim.

İmam: Arkanda neler var (nasıl bir haberle geldin) ey Sasaâ? diye sordu.

-Ey Emirülmüminin! Seninle savaşmaktan başka bir şey istemeyen bir topluluk gördüm, dedim.

İmam: Allah yardımcımızdır, dedi.

Sonra Abdullah b. Abbas'ı çağırıp "Onlara git ve kendilerini yemin vererek bana karşı boyunlarında bulunan ahdi hatırlat!" dedi.²

1-el-Ahbaru't-Tival, s.147.

2-el-Cemel, s.313.

2192 . الإمام عليّ (ع) - مِنْ كِتَابِ لَهُ إِلَى طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ - : أَمَا بَعْدُ ، فَقَدْ عَلِمْتُمَا وَإِنْ كَتَمْتُمَا ، أَيُّ لَمْ أُرِدِ النَّاسَ حَتَّى أَرَادُونِي ، وَلَمْ أُبَايِعْهُمْ حَتَّى بَايَعُونِي . وَإِنَّكُمَا مِمَّنْ أَرَادَنِي وَبَايَعَنِي ، وَإِنَّ الْعَامَّةَ لَمْ تُبَايِعْنِي لِإِسْلَاطَانِ غَالِبٍ ، وَلَا لِعَرَضِ حَاضِرٍ ، فَإِنْ كُنْتُمَا بَايَعْتُمَانِي طَائِعِينَ ، فَارْجِعَا وَتَوْبَا إِلَى اللَّهِ مِنْ قَرِيبٍ ، وَإِنْ كُنْتُمَا بَايَعْتُمَانِي كَارِهِينِ ، فَقَدْ جَعَلْتُمَا لِي عَلَيْكُمَا السَّبِيلَ بِإِظْهَارِكُمَا الطَّاعَةَ ، وَإِسْرَارِكُمَا الْمَعْصِيَةَ . وَلَعَمْرِي ، مَا كُنْتُمَا بِأَحَقَّ الْمُهَاجِرِينَ بِالتَّقِيَّةِ وَالْكِتْمَانِ ، وَإِنَّ دَفْعَكُمَا هَذَا الْأَمْرَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَدْخُلَا فِيهِ ، كَانَ أَوْسَعَ عَلَيْكُمَا مِنْ خُرُوجِكُمَا مِنْهُ بَعْدَ إِقْرَارِكُمَا بِهِ .

وَقَدْ زَعَمْتُمَا أَنِّي قَتَلْتُ عُثْمَانَ ، فَبَيَّنِّي وَبَيَّنَّكُمَا مَن تَخَلَّفَ عَنِّي وَعَنْكُمَا مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ ، ثُمَّ يُلْزَمُ كُلُّ امْرِئٍ بِقَدْرِ مَا احْتَمَلَ . فَارْجِعَا أَيُّهَا الشَّيْخَانِ عَنْ رَأْيِكُمَا ، فَإِنَّ الْآنَ أَعْظَمُ امْرُكُمَا الْعَارُ ، مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَجَمَعَ الْعَارُ وَالنَّارُ ، وَالسَّلَامُ¹ .

2193 . عنه (ع) - فِي كِتَابِهِ إِلَى عَائِشَةَ قَبْلَ الْحَرْبِ :: أَمَا بَعْدُ ، فَإِنَّكَ خَرَجْتَ غَاضِبَةً لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ ، تَطْلُبِينَ أَمْرًا كَانَ عَنْكَ مَوْضُوعًا ، مَا بَالُ النِّسَاءِ وَالْحَرْبِ وَالْإِصْلَاحِ بَيْنَ النَّاسِ؟! تُطَالِبِينَ بِدَمِ عُثْمَانَ ، وَلَعَمْرِي لَمَنْ عَرَّضَكَ لِلْبَلَاءِ ، وَحَمَلَكَ عَلَى الْمَعْصِيَةِ ، أَعْظَمُ إِلَيْكَ ذَنْبًا مِنْ قَتْلَةِ عُثْمَانَ!

وَمَا غَضِبْتَ حَتَّى أَغْضَبْتَ ، وَمَا هَجَبْتَ حَتَّى هَيَّجْتَ ، فَأَتَّقِي اللَّهَ وَارْجِعِي إِلَى بَيْتِكَ² .

1 . نهج البلاغة: الكتاب 54، كشف الغمّة: ج 1 ص 239 ; الإمامة والسياسة: ج 1 ص 90 ، الفتوح : ج 2 ص 465 كلّها نحوه .

2 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 90 ، الفتوح : ج 2 ص 465 ، المناقب للخوارزمي : ص 184 ح 223 ; كشف الغمّة : ج 1 ص 239 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 152 كلّها نحوه .

2192-İmam Ali (a.s) [Talha ve Zübeyr'e yazdığı mektubundan]: Siz ikiniz, halk beni isteyinceye kadar, onlardan bana uymalarını istemediğimi gizleseniz de bilirsiniz. Onlar bana biat edinceye kadar biatlerini istemedim, ikiniz de bana isteyerek biat edenlerdensiniz. Halk, galibiyetle gücü ele geçirdiğim veya mal-mülküm olduğu için biat etmedi bana. Eğer bana isteyerek biat ettiyseniz, o halde bu ah-di bozmaktan vazgeçip hemen tövbe etmeniz gerekir. Yok, eğer istemedi biat ettiyseniz, görünüşte itaat etmeniz ve günahınızı gizlemeniz sebebiyle aleyhinize hareket etmeme yol açtınız. Ömrüme andolsun, takiiye yapmak, sırları gizlemek hususunda muhacirlerin en haklı olanı siz değilsiniz. Biat etmeden önce bana karşı çıksaydınız bu, sizin için, kabul ettikten sonra biatimden çıkmaktan daha kolay olurdu.

Osman'ı benim öldürdüğümü iddia ediyorsunuz; sizinle benim aramda, Medine halkından size de bana da uymayanlar hükmetsin; o işte herkesin ne kadar payı varsa onu üstlensin, gerekeni kabul lensin. Ey iki ihtiyar! Görüşünüzden dönün! Şu an yaptığınız iş en büyük utançtır! Utançla ateş birleşmeden yaptığınızdan vazgeçin! Vesselam.¹

2193-İmam Ali (a.s) [Savaş'tan önce Ayşe'ye yazdığı mektubundan]: Doğrusu sen Allah ve Resulüne gazap ederek (evinden) çıktın; muaf kılındığın bir işin peşine düşmüşsün. Kadınların savaş ve insanların arasını düzeltmekle ne işi olabilir ki?! Osman'ın kanını istiyorsun. Ömrüme yemin olsun ki seni bu fitneye düşürenler ve isyana sürükleyenlerin günahı sana Osman'ın katillerinden daha büyüktür!

[Diğerlerini] öfkelenmedikçe öfkelenmedin; [diğerlerini] heyecanlandırmadıkça heyecanlanmadın. Artık Allah'tan sakın ve evine dön!²

1-*Nehcü'l-Belaga*, 54. mektup; *Keşfu'l-Gumme*, c.1, s.239; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.90; *el-Fütuh*; c.2, s.465.

2-*el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.90; *el-Fütuh*, c.2, s.465; *el-Menakıb*, Harezmi, s.184, h.223; *Keşfu'l-Gumme*, c.1, s.239; *el-Menakıb*, *İbn-i Şehrâşub*, c.3, s.152.

8/2

إشخاص ابن عباس إلى الزبير

2194 . البيان والتبيين عن عبد الله بن مصعب : أَرْسَلَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (رَحِمَهُ اللَّهُ) عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ لَمَّا قَدِمَ الْبَصْرَةَ فَقَالَ لَهُ : إِبْنُ الزُّبَيْرِ وَلَا تَأْتِ طَلْحَةَ؛ فَإِنَّ الزُّبَيْرَ أَلَيْسَ ، وَإِنَّكَ تَجِدُ طَلْحَةَ كَالثَّوْرِ عَاقِصًا قَرْنَهُ ، يَرْكَبُ الصُّعُوبَةَ وَيَقُولُ : هِيَ أَسْهَلُ ! فَأَقْرِئَهُ السَّلَامَ ، وَقُلْ لَهُ : يَقُولُ لَكَ ابْنُ خَالِكَ : عَزَفْتَنِي بِالْحِجَازِ وَأَنْكَرْتَنِي بِالْعِرَاقِ ، فَمَا عَدَا مِمَّا بَدَأَ لَكَ ؟ قَالَ : فَأَتَيْتُ الزُّبَيْرَ ، فَقَالَ : مَرْحَبًا يَا بَنَ لُبَابَةَ ، أَزَائِرًا جِئْتَ أَمْ سَفِيرًا ؟ قُلْتُ : كُلُّ ذَلِكَ . وَأَبْلَغْتُهُ مَا قَالَ عَلِيٌّ .

فَقَالَ الزُّبَيْرُ : أَبْلَغَهُ السَّلَامَ وَقُلْ لَهُ : بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ عَهْدُ خَلِيفَةٍ ، وَدُمُ خَلِيفَةٍ ، وَاجْتِمَاعُ ثَلَاثَةٍ وَانْفِرَادُ وَاحِدٍ ، وَأُمٌّ مَبْرُورَةٌ ، وَمُشَاوَرَةُ الْعَشِيرَةِ ، وَنَشْرُ الْمَصَاحِفِ ، فَتُحِلُّ مَا أَحَلَّتْ ، وَتُحَرِّمُ مَا حَرَّمَتُ¹ .

8/3

الاحتجاجات على عائشة

2195 . الفتوح : فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْعَدِ دَعَا عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) زَيْدَ² بْنَ صُوحَانَ وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ ، فَقَالَ لَهُمَا : إِمِضِيَا إِلَى عَائِشَةَ فَقُولَا لَهَا : أَلَمْ يَأْمُرِكُمُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنْ تَقْرَيَا فِي بَيْتِكَ ؟ فَخُذِي عِصَاكِ وَأَخْذَعِي ، وَاسْتَنْفِرِي فَنَقَرْتِ ، فَاتَّقِي اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ وَمَعَادُكُمْ ، وَتَوْبِي إِلَيْهِ فَإِنَّهُ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ ، وَلَا يَحْمِلَنَّكَ قَرَابَةُ طَلْحَةَ وَحُبُّ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَلَى الْأَعْمَالِ الَّتِي تَسْعَى بِكَ إِلَى النَّارِ .

1 . البيان والتبيين : ج 3 ص 221 ، عيون الأخبار لابن قتيبة : ج 1 ص 195 ، العقد الفريد : ج 3 ص 314 وراجع نهج البلاغة : الخطبة 31 . قال السيد الشريف : وهو (عليه السلام) أول من سمعت منه هذه الكلمة : أعني «فما عدا مما بدا» (نهج البلاغة : ذيلا لخطبة 31) .

2 . في المصدر : «يزيد» ، والصحيح ما أثبتناه .

8/2

İBN-İ ABBAS'I ZÜBEYR'E GÖNDERMESİ

2194-el-Beyan ve't-Tebyin [Abdullah b. Mus'ab'dan]: Ali b. Ebu Talib (a.s) Basra'ya varınca Abdullah b. Abbas'ı gönderdi ve ona dedi ki: Zübeyr'e git, Talha'ya değil. Zira Zübeyr daha yumuşaktır. Doğrusu sen Talha'nın, boynuzuyla vurmaya hazırlanmış bir boğa gibi olduğunu göreceksin. Çok zor bir bineğe bindiği halde "bu çok kolaydır" diyor. Zübeyr'e selam söyle ve ona de ki: "Dayının oğlu sana diyor ki, "Beni, Hicaz'da tanıdın, ama Irak'ta inkâr ettin. Seni, sana da açık olan şeyden yüz çeviren şey nedir?"

İbn-i Abbas der ki: Zübeyr'in yanına gittim. "Merhaba ey Lübage'nin oğlu! Ziyaretçi olarak mı yoksa elçi olarak mı [geldin]?" diye sordu. "Her ikisi de" dedim ve Ali'nin mesajını ona ilettim.

Bunun üzerine Zübeyr dedi ki: Ona selam söyle ve de ki: Bizimle senin aranda bir halife ahdi, bir halife kanı, üçünün toplanıp birinin çıkması, iyi bir anne, akrabaların meşvereti ve mushafların açılması vardır. Senin helal saydığını helal saymaktayız; haram saydığını da haram bilmekteyiz!¹

8/3

AYŞE'YE SUNULAN DELİLLER

2195-el-Fütuh: Ertesi sabah Ali (a.s), Zeyd² b. Suhan ile Abdullah b. Abbas'ı çağırıp onlara dedi ki: Ayşe'ye gidip deyin ki: "Şanı yüce Allah sana, evinde oturmanı emretmedi mi? Fakat sen aldatıldın ve aldatıldın; savaşa çağrıldın ve yola çıktın. Artık Allah'tan sakın; dönüp varacağın yer O'nun tapusudur. O halde O'na tövbe et. Zira O, kullarının tövbesini kabul eder. Talha'nın yakınlığı ve Abdullah b. Zübeyr'e olan sevgin, seni ateşe sürükleyecek amellere düşürmesin!"

1-el-Beyan ve't-Tebyin, c.3, s.221; Uyunu'l-Ahbar, İbn-i Kuteybe, c.1, s.195; el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.314. Ayrıca bkz: Nehcü'l-Belaga, 31. hutbe. Seyyid Razi, "Seni, sana da açık olan şeyden yüz çeviren şey nedir?" cümlesini daha önce hiç kimseden duymadığını söylemiştir. (Bkz: Nehcü'l-Belaga, 31. hutbenin dipnotu).

2-Kaynakta "Yezid" olarak geçse de doğrusu, kitapta belirtildiği gibidir.

قَالَ : فَانْطَلَقَا إِلَيْهَا وَبَلَّغَاهَا رِسَالَةَ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) ، فَقَالَتْ عَائِشَةُ : مَا أَنَا بِرَادَّةٍ عَلَيْكُمْ شَيْئاً فَإِنِّي أَعْلَمُ أَنِّي لَا طَاقَةَ لِي بِحُجْجِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ فَرَجَعَا إِلَيْهِ وَأَخْبَرَاهُ بِالْخَبَرِ¹ .

2196 . تاريخ الطبري عن القاسم بن محمد : أَقْبَلَ جَارِيَةُ بْنُ قُدَامَةَ السَّعْدِيُّ ، فَقَالَ : يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ ! وَاللَّهِ ، لَقَتُلْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ أَهْوَنُ مِنْ خُرُوجِكَ مِنْ بَيْتِكَ عَلَى هَذَا الْجَمَلِ الْمَعُونِ غُرَضَةً لِلْسِّلَاحِ ! إِنَّهُ قَدْ كَانَ لَكَ مِنَ اللَّهِ سِتْرٌ وَحُرْمَةٌ ، فَهَتَكَتِ سِتْرَكَ وَأَبْجَحْتَ حُرْمَتَكَ ، إِنَّهُ مَنْ رَأَى قِتَالَكَ فَإِنَّهُ يَرَى قَتْلَكَ ، وَإِنْ كُنْتَ أَتَيْتَنَا طَائِعَةً فَارْجِعِي إِلَى مَنْزِلِكَ ، وَإِنْ كُنْتَ أَتَيْتَنَا مُسْتَكْرَهَةً فَاسْتَعِينِي بِالنَّاسِ² .

2197 . المحاسن والمساوي عن الحسن البصري : إِنَّ الْأَحْنَفَ بْنَ قَيْسٍ قَالَ لِعَائِشَةَ يَوْمَ الْجَمَلِ : يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ هَلْ عَهْدَ عَلَيْكَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) هَذَا الْمَسِيرَ ؟ قَالَتْ : اللَّهُمَّ لَا . قَالَ : فَهَلْ وَجَدْتِهِ فِي شَيْءٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ ؟ قَالَتْ : مَا نَقَرْتُ إِلَّا مَا تَقْرَأُونَ . قَالَ : فَهَلْ رَأَيْتِ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) اسْتَعَانَ بِشَيْءٍ مِنْ نِسَائِهِ إِذَا كَانَ فِي قِلَّةٍ وَالْمُشْرِكُونَ فِي كَثْرَةٍ ؟ قَالَتْ : اللَّهُمَّ لَا . قَالَ الْأَحْنَفُ : فَإِذَا مَا هُوَ ذَنْبُنَا ؟³

2198 . فتح الباري عن الحسن : إِنَّ عَائِشَةَ أَرْسَلَتْ إِلَى أَبِي بَكْرَةَ فَقَالَ : إِنَّكَ لَأُمٌّ ، وَإِنَّ حَقَّكَ لَعَظِيمٌ ، وَلَكِنْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) يَقُولُ : لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ تَمْلِكُهُمْ امْرَأَةٌ⁴ .

1 . الفتوح : ج2 ص467 .

2 . تاريخ الطبري : ج4 ص465 ، الكامل في التاريخ : ج2 ص318 ، الإمامة والسياسة : ج1 ص88 ، البداية والنهاية : ج7 ص233 وفيه «حارثة» بدل «جارية» وكلاهما نحوه .

3 . المحاسن والمساوي : ص49 .

4 . فتح الباري : ج13 ص56 .

Bu iki kişi Ayşe'ye giderek Ali'nin (a.s) mesajını ona iletiler. Ayşe de "Ben size cevap verecek değilim; zira Ali b. Ebu Talib'in delilleri karşısında gücümün olmadığını çok iyi biliyorum!" dedi. Bunun üzerine iki (arkadaş) Ali'nin (a.s) yanına geri dönüp bu haberi kendisine bildirdiler.¹

2196-Tarih-i Taberî [Kasım b. Muhammed'den]: Cariye b. Kudame es-Sadî öne çıkarak dedi ki: Ey müminlerin annesi! Vallahi Osman b. Af-fan'ın öldürülmesi, senin, evinden çıkarak şu lanetlenmiş deve üzerinde silahlara hedef olmandan daha hafif bir iştir! Zira senin Allah katından örtülü kalman ve hürmetin vardı; ama sen hicabını yırttın ve hürmetini bozdun. Doğrusu seninle savaşmayı uygun gören seni öldürmeyi de reva görür. Şimdi kendi isteğinle bize doğru geldiysen evine geri dön; yok, eğer istemediğin halde bize geldiysen o halde halktan yardım iste!²

2197-el-Mahasin ve'l-Mesavi [Hasan Basrî'den]: Ahnef b. Kays, Cemel Savaşı'nda Ayşe'ye dedi ki: Ey müminlerin annesi! Acaba Resulullah (s.a.a) sana bu yolculuk hakkında bir söz mü buyurdu?

Ayşe: Vallahi hayır, dedi.

(Sonra da aralarında şöyle bir konuşma geçti):

Ahnef: Yoksa Allah'ın kitabında sözü geçen bir şey mi buldun?

Ayşe: Biz ancak sizin okuduklarınızı okuyoruz.

Ahnef: Resulullah'ın (s.a.a) Müslümanlar azken çok sayıdaki müş-riklere karşı kadınlarından yardım aldığını gördün mü?

Ayşe: Vallahi hayır.

Ahnef: O halde şimdi bizim günahımız nedir?!³

2198-Fethu'l-Bari [Hasan'dan]: Ayşe, Ebu Bekre'ye bir (elçi) gön-derdi. Ebu Bekre dedi ki: Sen hiç kuşkusuz annesin ve hakkın pek bü-yüktür. Ancak Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum: Ken-dilerine bir kadının hüküm sürdüğü bir topluluk iflah olmaz!⁴

1-el-Fütuh, c.2, s.467.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.465; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.318; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.88; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.233, bu kaynakta "Cariye" yerine "Harise" şeklinde geçmiştir.

3-el-Mahasin ve'l-Mesavi, s.49.

4-Fethu'l-Bari, c.13, s.56.

2199 . مروج الذهب : قامَ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ بَيْنَ الصَّفَيْنِ فَقَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ ! مَا أَنْصَفْتُمْ نَبِيَّكُمْ حِينَ كَفَفْتُمْ عَقَائِلَكُمْ فِي الْحُدُورِ وَأَبْرَزْتُمْ عَقِيلَتَهُ لِلسُّيُوفِ ، وَعَائِشَةُ عَلَى جَمَلٍ فِي هَوْدَجٍ مِنْ دُفُوفِ الْحَشَبِ قَدْ أَلْبَسُوهُ الْمِسْوَخَ وَجُلُودَ الْبَقَرِ ، وَجَعَلُوا دُونَهُ اللَّبُودَ ، وَقَدْ غُشِّيَ عَلَى ذَلِكَ بِالْأُذْرُوعِ ، فَدَنَا عَمَّارٌ مِنْ مَوْضِعِهَا ، فَنَادَى : إِلَى مَاذَا تَدْعِينَ ؟ قَالَتْ : إِلَى الطَّلَبِ بِدَمِ عُثْمَانَ ، فَقَالَ : قَاتَلَ اللَّهُ فِي هَذَا الْيَوْمِ الْبَاغِيَّ وَالطَّالِبَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ، ثُمَّ قَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّكُمْ لَتَعْلَمُونَ أَيُّنَا الْمِمَالِيُّ فِي قَتْلِ عُثْمَانَ¹ .

2200 . مجمع الزوائد عن سعيد بن كوز : كُنْتُ مَعَ مَوْلَايَ يَوْمَ الْجَمَلِ ، فَأَقْبَلَ فَارِسٌ فَقَالَ : يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ ! فَقَالَتْ عَائِشَةُ : سَلُوهُ مَنْ هُوَ ؟ قِيلَ : مَنْ أَنْتَ ؟ قَالَ : أَنَا عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ ، قَالَتْ : قُولُوا لَهُ : مَا تُرِيدُ ؟ قَالَ : أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) فِي بَيْتِكَ ، أَتَعْلَمِينَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) جَعَلَ عَلِيًّا وَصِيًّا عَلَى أَهْلِهِ ، وَفِي أَهْلِهِ ؟ قَالَتْ : اللَّهُمَّ نَعَمْ . قَالَ : فَمَا لَكَ ؟ قَالَتْ : أَطْلُبُ بِدَمِ عُثْمَانَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ . قَالَ : فَتَكَلَّمْ .

ثُمَّ جَاءَ فَوَارِسُ أَرْبَعَةً فَهَتَفَ بِهِمْ رَجُلٌ مِنْهُمْ . ثُمَّ قَالَ : تَقُولُ عَائِشَةُ : ابْنُ أَبِي طَالِبٍ وَرَبُّ الْكَعْبَةِ ، سَلُوهُ مَنْ هُوَ ؟ مَا تُرِيدُ ؟ قَالُوا : مَنْ أَنْتَ ؟

قَالَ : أَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ .

قَالَتْ : سَلُوهُ مَا يُرِيدُ ؟

قَالُوا : مَا تُرِيدُ ؟

قَالَ : أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي بَيْتِكَ ، أَتَعْلَمِينَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) جَعَلَنِي وَصِيًّا عَلَى أَهْلِهِ ، وَفِي أَهْلِهِ ؟

2199-Murucu'z-Zeheb: Ammar iki grubun safları arasında durdu ve şöyle konuştu: Ey insanlar! Sizler Peygamberinize insafli davranmadınız; kendi eşlerinizi perdeler arkasında sakladığınız halde onun eşini kılıçların karşısına çıkarmışsınız. Ayşe, kenarları ağaçtan yapıldıktan sonra üzerine sergi ve inek derisi çekilmiş, onun da üzerine keçe bırakıldıktan sonra zırhlarla etrafı kapatılmış deve üzerindeki bir hevdecin içinde oturmuştu. Ammar, ona yaklaşıp "Neye çağırıyorsunuz?" diye seslendi. Ayşe, "Osman'ın kanını istemeye" diye cevap verdi. Bunun üzerine Ammar şöyle dedi: Allah, bugün azgın olan ve haksız talepte bulunanı öldürsün. Sonra da şöyle konuştu: Ey insanlar! Bizden hangimizin Osman'ın öldürülmesinden yana olduğunu sizler çok iyi bilmektesiniz.¹

2200-Mecmau'z-Zevaid [Said b. Kevz'den]: Cemel Savaşı'nda efendimin yanındaydım. Bir atlı geldi ve "Ey müminlerin annesi!" diye seslendi. Ayşe, "Sorun hele, kimdir o?" dedi. "Kimsin?" diye sorduklarında "Ben, Ammar b. Yasir'im" dendi. Ayşe, "Ona ne istediğini sorun!" deyince Ammar dedi ki: Resulullah'a bu kitabı senin evinde indiren Allah'a yemin veriyorum; acaba Resulullah'ın (s.a.a) Ali'yi kendi ailesi içinde, ailesi üzerine vasi kıldığını biliyor musun?

Ayşe: Vallahi evet, dedi.

Ammar: Öyleyse ne istiyorsun? dedi.

Ayşe: Müminlerin emiri Osman'ın (dökülen) kanının hesabını istiyorum! dedi. Sonra da (Ammar onunla) konuştu. Derken dört atlı geldi ve içlerinden biri yüksek sesle bağırdı.

Ravi der ki: Ayşe dedi ki: Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki o (adam) Ebu Talib'in oğludur. Sorun ona; kimmiş, ne istiyormuş?

Onlar da: Sen kimsin, diye sordular.

Ali (a.s): Ben Ali b. Ebu Talib'im, dedi.

Ayşe (etrafındakilere dönerek): Ona ne istediğini sorun, dedi.

Onlar da: Ne istiyorsun? diye sordular.

Ali (a.s): Resulullah'a bu kitabı senin evinde indiren Allah aşkına; acaba Resulullah'ın (s.a.a) beni kendi ailesi üzerine ve kendi ailesi içinde vasi kıldığını biliyor musun?

1-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.370.

قالت : اللَّهُمَّ نَعَمْ .

قال : فما لك ؟

قالت : أطلبُ بدمِ أمير المؤمنين عثمان !

قال : أريني فتلة عثمان ! ! ثم انصرفَ والتَحَمَ القتالُ¹ .

2201 . المحاسن والمساوي عن سالم بن أبي الجعد : فلما كان حربُ الجملِ أقبلتْ

[عائشة] في هودجٍ من حديدٍ وهي تنظرُ من منظرٍ قد صيرَ لها في هودجها ، فقالت لرجلٍ من ضبّةٍ وهو أخذٌ بخطامِ جملها أو بعيرها : أين ترى عليَّ بنَ أبي طالبٍ؟ قال : ها هو ذا واقفٌ رافعٌ يدهُ إلى السماءِ ، فنظرتْ فقالت : ما أشبههُ بأخيه !

قال الضبيُّ : ومن أخوه ؟

قالت : رسولُ الله (صلى الله عليه وآله) .

قال : فلا أرايَ أقاتِلُ رجلاً هو أخو رسولِ الله (ص) . فنبتذَ خطامَ راحلتها من يدهِ ومالَ إليه² .

8/4

خُطْبَةُ الْإِمَامِ لَمَّا رَجَعَتْ رُسُلُهُ

2202 . الأماي للطوسي عن إسماعيل بن رجاء الزبيدي : لَمَّا رَجَعَتْ رُسُلُ

أمير المؤمنين (عليه السلام) من عِنْدِ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ وَعَائِشَةَ ، يُؤَذِّنُونَهُ بِالْحَرْبِ ، قَامَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، وَصَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ ، ثُمَّ قَالَ :

1 . مجمع الزوائد : ج 7 ص 479 ح 12038 وراجع الإيضاح : ص 77 وسعد السعود : ص 237 .

2 . المحاسن والمساوي : ص 49 .

Ayşe: Vallahi evet, (öyledir).

Ali (a.s): Öyleyse ne istiyorsun?

Ayşe: Müminlerin emiri Osman'ın kanını(n hesabını) istiyorum!

Ali (a.s): Osman'ın katillerini bana göster!

(Ali) daha sonra geri döndü ve karşılıklı savaş başladı.¹

2201-el-Mahasin ve'l-Mesavi [Salim b. Ebi'l-Cud'dan]: Cemel Savaşı vuku bulduğunda Ayşe demirden yapılmış hevdeciyle öne çıktı; hevdecinde açılmış delikten dışarı bakıyordu. Derken Dabbe kabilesinden onun devesinin yularını tutan kişiye "Ali b. Ebu Talib'i görebiliyor musun?" diye sordu. O da "İşte, şurada durmuş ve elini göğsüne kaldırmış!" dedi. Ayşe ona baktı ve şöyle dedi: Ne kadar da kardeşine benziyor!

Dabbe kabilesinden olan adam, "Onun kardeşi kim ki?" diye sorunca Ayşe, "Resulullah (s.a.a)" diye yanıt verdi.

Bunun üzerine adam "Ben, Resulullah'ın (s.a.a) kardeşi olan biriyle savaşmayı kendime yakıştırmam!" deyip Ayşe'nin devesinin yularını elinden salarak Ali'nin (a.s) tarafına yöneldi.²

8/4

İMAM'IN, ELÇİLERİ GERİ DÖNDÜĞÜNDE YAPTIĞI KONUŞMA

2202-el-Emali, Tuû [İsmail b. Reca ez-Zubeydî'den]: Emirül-müminin'in (a.s) elçileri savaş çıgıkları atan Talha, Zübeyr ve Ayşe'nin yanından döndüklerinde İmam (a.s) ayağa kalktı; Allah'a hamd-ü senada bulunup Muhammed ve hanedanına salât gönderdikten sonra şunları söyledi:

1-Mecmau'z-Zevaid, c.7, s.479, h.12038. Ayrıca bkz: el-İzah, s.77; Sâdu's-Suud, s.237.

2-el-Mahasin ve'l-Mesavi, s.49.

يا أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنِّي قَدْ رَاقَبْتُ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ كَيْمَا يَرْجِعُوا أَوْ يَرْجِعُوا ، وَقَدْ وَجَّهْتُهُمْ
بِنَكْتِهِمْ وَعَرَفْتُهُمْ بَعِيَّتِهِمْ ، فَلَيْسُوا يَسْتَجِيبُونَ ، أَلَا وَقَدْ بَعَثُوا إِلَيَّ أَنْ أُبَرِّزَ لِلطَّعَانِ ،
وَأَصِيرَ لِلجَلَادِ ، فَإِنَّمَا مَتَّكَ نَفْسُكَ مِنْ أُنْبَائِنَا الْأَبَاطِيلِ ، هَبِلَتْهُمْ الْهَبُولُ ، قَدْ كُنْتُ وَمَا
أَهْدَدُ بِالْحَرْبِ وَلَا أُرْهَبُ بِالضَّرْبِ ، وَأَنَا عَلَى مَا وَعَدَنِي رَبِّي مِنَ النَّصْرِ وَالتَّائِيدِ
وَالظَّفَرِ ، وَإِنِّي لَعَلَى يَقِينٍ مِنْ رَبِّي ، وَفِي غَيْرِ شُبْهَةٍ مِنْ أَمْرِي .

أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ الْمَوْتَ لَا يَفُوتُهُ الْمَقِيمُ ، وَلَا يُعْجِزُهُ الْهَارِبُ ، لَيْسَ عَنِ الْمَوْتِ
مُحِصٌّ ، مَنْ لَمْ يَمُتْ يُقْتَلْ ، إِنَّ أَفْضَلَ الْمَوْتِ الْقَتْلُ ، وَالَّذِي نَفْسُ ابْنِ أَبِي طَالِبٍ بِيَدِهِ
لَا لَفَ ضَرْبَةٍ بِالسَّيْفِ أَهْوَنُ عَلَيَّ مِنْ مَوْتٍ عَلَى فِرَاشٍ !

يا عَجَباً لِمُطْلِحَةِ ! أَلَبَّ عَلَى ابْنِ عَقَّانَ حَتَّى إِذَا قُتِلَ أُعْطَانِي صَفَقَةً يَمِينِهِ طَائِعاً ، ثُمَّ
نَكَّتْ بِيَعْتِي ، وَطَفِقَ يَنْعَى ابْنَ عَقَّانَ ظَالِماً ، وَجَاءَ يَطْلُبُنِي . يَزْعُمُ . بِدَمِهِ ، وَاللَّهِ ، مَا
صَنَعَ فِي أَمْرِ عُثْمَانَ وَاحِدَةً مِنْ ثَلَاثٍ : لَعْنُ كَانَ ابْنُ عَقَّانَ ظَالِماً . كَمَا كَانَ يَزْعُمُ .
حِينَ حَصَرَهُ وَأَلَبَّ عَلَيْهِ ، إِنَّهُ لَيَنْبَغِي أَنْ يُؤَاوَرَ قَاتِلِيهِ وَأَنْ يُنَابِذَ نَاصِرِيهِ ! وَإِنْ كَانَ فِي
تِلْكَ الْحَالِ مَظْلُوماً ، إِنَّهُ لَيَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ مَعَهُ ! وَإِنْ كَانَ فِي شَكٍّ مِنَ الْحَصَلَتَيْنِ ،
لَقَدْ كَانَ يَنْبَغِي أَنْ يَعْتَرِلَهُ وَيَلْزَمَ بَيْتَهُ وَيَدْعَ النَّاسَ جَانِياً ! فَمَا فَعَلَ مِنْ هَذِهِ الْخِصَالِ
وَاحِدَةً ، وَهِيَ هُوَ ذَا قَدْ أُعْطَانِي صَفَقَةً يَمِينِهِ غَيْرَ مَرَّةٍ ثُمَّ نَكَّتْ بِيَعْتَهُ ! اللَّهُمَّ فَخُذْهُ وَلَا
تُمْهِلْهُ .

أَلَا وَإِنَّ الرُّبَيْرَ قَطَعَ رَحْمِي وَفَرَاتِي ، وَنَكَّتْ بِيَعْتِي ، وَنَصَبَ لِي الْحَرْبَ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّ
ظَالِمٌ لِي ! اللَّهُمَّ فَكَفِّنِيهِ بِمَا شِئْتَ¹ .

1 . الأُمَامِي لِلطُّوسِي : ص 169 ح 284 وراجع نهج البلاغة : الخطبة 174 .

Ey insanlar! Ben, řu kavmin hürmeti riayet etmeleri veya geri dönmelerini bekliyordum; ahdi bozmalarından dolayı onları kınadım, kendilerine azgınlıklarını hatırlattım, ancak cevap vermediler. şunu iyi bilin ki beni çatışmaya hazır olmaya ve düvüş karşısında sabır göstermeye çağırılmışlar. Demiřler ki: "Doğrusu nefsin seni bizim kahramanlarımız karşısında boş ümide kaptırması. Anneleri yaslarına otursun! Ben savaşla korkutulmamış, darbeyele ürkütülmemiş bir kişiyim. Rabbimin bana vaat ettiğı yardım, destek ve zaferi beklemekteyim. Ben, Rabbime yakın etmekteyim ve işim konusunda hiçbir şüphem yoktur.

Ey insanlar! Ayakta olan kimse ölümü alt edemeyeceğı gibi kaçan kimse de onu aciz bırakamaz. Ölümden kaçış yoktur. Ölmeyen kimse, öldürölür; en üstün ölüm (Allah yolunda) öldürölümdür. Ebu Talib'in oğlunun canını elinde bulundurana yemin olsun ki bin kılıç darbesi benim için yatağımda ölmekten daha kolaydır!

Talha ne kadar da şaşırtıcı! Halkı Affan'ın oğlunun aleyhinde tahrik etti; nihayetinde o öldürölünce de kendi isteğı ile bana biat elini uzattı. Sonra da biatimi bozdu. Kendi zalim olduğı halde Affan'ın oğluna ağıt yakmaya başlamış. Üstüne üstlük bir de gelip benden onun kanını istiyor! Vallahi, Osman hakkında ancak řu üç şeyden biri yapılabilirdi: Eğer Osman zalim idiyse [ki o öyle sanıyordu] katillerine yardım edip yardımcılarıyla savaşması gerekirdi. Yok, eğer o şartlar altında mazlum idiyse, onunla birlikte olması gerekirdi. Zalim veya mazlum olduğundan şüphe ediyor idiyse de o zaman bir kenara çekilmesi, evinde oturması, halkı onunla baş başa bırakması gerekirdi. O bunlardan hiç birini yapmadı; işte o sırada bana defalarca biat elini uzattı. Sonra da biatini bozdu! Allah'ım, onu tut ve kendisine fırsat verme!

İyi bilin ki Zübeyr benimle akrabalık bağıını kopardı, biatimi bozdu; bana karşı kendisinin haksız olduğunu bildiğı halde bana savaş açtı! Allah'ım, ona karşı dilediğın şekilde bana yet!¹

1-el-Emali, Tusî, s.169, h.284. Ayrıca bkz: *Nehcü'l-Belaga*, 174. hutbe.

8/5

تَحْذِيرُ شَبَابِ قُرَيْشٍ مِنَ الْحَرْبِ

2203 . الجمل عن صفوان : لَمَّا تَصَافَّ النَّاسُ يَوْمَ الْجَمَلِ صَاحَ صَائِحٌ مِنْ أَصْحَابِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ : يَا مَعَاشِرَ شَبَابِ قُرَيْشٍ ! أَرَأَيْكُمْ قَدْ لَجَّحْتُمْ وَعُغْلِبْتُمْ عَلَى أَمْرِكُمْ هَذَا ، وَإِنِّي أَنْشُدُكُمُ اللَّهَ أَنْ تَحْقِنُوا دِمَاءَكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ، ائْتَفُوا الْأَشْتَرَ النَّحْجِيَّ وَجُنْدُ بَنِ زُهَيْرِ الْعَامِرِيِّ .

فَإِنَّ الْأَشْتَرَ نَشَرَ دِرْعَهُ حَتَّى يَعْقُو أَثَرَهُ ، وَإِنَّ جُنْدَباً يَحْرِمُ دِرْعَهُ حَتَّى يُشَمَّرَ عَنْهُ ، وَفِي رَأْيِهِ عَلَامَةٌ حَمْرَاءُ ، فَلَمَّا التَقَى النَّاسُ أَقْبَلَ الْأَشْتَرُ وَجُنْدَبٌ قِبَالَ الْجَمَلِ يَرُفُلَانِ فِي السِّلَاحِ حَتَّى قَتَلَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَتَّابٍ بْنِ أَسِيدٍ وَمَعْبَدَ بْنَ زُهَيْرٍ بْنِ خَلْفِ بْنِ أُمَيَّةَ ، وَعَمَدَ جُنْدَبٌ لِابْنِ الزُّبَيْرِ فَلَمَّا عَرَفَهُ قَالَ : أَتَزَكُّ لِعَائِشَةَ . . .

وَرَوَى مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ : سَمِعْتُ مُعَاذَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ التَّمِيمِيَّ . وَكَانَ قَدْ حَضَرَ الْجَمَلَ . يَقُولُ : لَمَّا التَقَيْنَا وَاصْطَفَقْنَا نَادَى مُنَادِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) : يَا مَعَاشِرَ قُرَيْشٍ ! ائْتَفُوا اللَّهَ عَلَى أَنْفُسِكُمْ ، فَإِنِّي أَعْلَمُ أَنَّكُمْ قَدْ حَرَجْتُمْ وَظَنَنْتُمْ أَنَّ الْأَمْرَ لَا يَبْلُغُ إِلَى هَذَا ، فَاللَّهُ اللَّهُ فِي أَنْفُسِكُمْ ! فَإِنَّ السَّيْفَ لَيْسَ لَهُ بَقِيَا ، فَإِنْ أَحْبَبْتُمْ فَانصَرِفُوا حَتَّى تُحَاكِمَ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ ، وَإِنْ أَحْبَبْتُمْ فَلِيَّ فَإِنَّكُمْ آمِنُونَ بِأَمَانِ اللَّهِ .

فَاسْتَحْيَيْنَا أَشَدَّ الْحَيَاءِ وَأَبْصَرْنَا مَا نَحْنُ فِيهِ ، وَلَكِنَّ الْحِفَاطَ حَمَلْنَا عَلَى الصَّبْرِ مَعَ عَائِشَةَ حَتَّى قُتِلَ مَنْ قُتِلَ مِنَّا ، فَوَاللَّهِ ، لَقَدْ رَأَيْتُ أَصْحَابَ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَام) وَقَدْ وَصَلُوا إِلَى الْجَمَلِ وَصَاحَ مِنْهُمْ صَائِحٌ : اِعْقَرُوهُ ، فَعَقَرُوهُ فَوَقَعَ ، فَنَادَى عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَام) : «مَنْ طَرَحَ السِّلَاحَ فَهُوَ آمِنٌ ، وَمَنْ دَخَلَ بَيْتَهُ فَهُوَ آمِنٌ» . فَوَاللَّهِ مَا رَأَيْتُ أَكْرَمَ عَفْوَاً مِنْهُ .

8/5

KUREYŞ GENÇLERİNİ SAVAŞTAN SAKINDIRMA

2203-el-Cemel [Safvan'dan]: Cemel Savaşı'nda insanlar karşı karşıya gelince Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib'in ashabından bir kişi şöyle seslendi: Ey Kureyş gençleri! Görüyorum ki sizler yapmakta olduğunuz bu işe inatla ve zorla girmişsiniz. Sizleri Allah'a yemin veriyorum ki kanlarınızı dökmeyin ve kendinizi ölüme atmayın.

Eşter en-Nehaî'den ve Cundeb b. Zuheyr el-Amirî'den sakının. Eşter zırhını (savaş için) açmış, ondan hiçbir eser kalmayınca kadar savaşacak. Cundeb de zırhını delmiş ve onu yukarı kaldırarak hazır konuma geçmiş; onun sancağında kırmızı alamet var.

İnsanlar karşı karşıya gelince silaha bürünmüş olan Eşter ve Cundeb deveye doğru harekete geçtiler. O ikisi, Abdurrahman b. Attab b. Useyd ve Mabed b. Züheyr b. Halef b. Ümeyye'yi öldürdüler. Cundeb, İbn-i Zübeyr'i öldürmeye yönelmişti ki onu tanıyınca "Seni (teyzen) Ayşe'nin hatırı için bırakıyorum!" dedi...

Muhammed b. Musa, Muhammed b. İbrahim'den, o da babasından şöyle rivayet eder: Cemel Savaşı'nda hazır bulunan Muaz b. Ubeydullah et-Temimî'nin şöyle söylediğini duydum: Karşı karşıya geldiğimizde ve savaşa hazır duruma geçtiğimizde Ali b. Ebu Talib'in (a.s) münadisi şöyle seslendi: Ey Kureyş cemaati! Canlarının hakkında Allah'tan sakının. Biliyorum, sizler çıktığınız zaman işin bu aşamaya varacağını sanmıyordunuz. Canlarınız hususunda Allah'tan korkun, Allah'tan korkun! Zira kılıç geriye bir şey bırakmaz; isterseniz geri dönün, ta ki biz şu toplulukla bir hükme varalım. İsterseniz bana doğru gelin ki bu durumda hepiniz Allah'ın emanı ile güvende olursunuz.

Çok utandık ve nasıl bir belada olduğumuzu gördük. Fakat taassup bizi Ayşe ile birlikte sabretmek zorunda bıraktı. Ta ki bizden birçoğu öldürüldü. Ali'nin (a.s) yarenlerinin deveye ulaştıklarını gördüm; içlerinden biri "Deveyi öldürün!" diye bağırdı. Onu boğazladılar ve hayvan yıkıldı. Bunun üzerine Ali (a.s) şöyle seslendi: "Her kim silah bırakırsa güvendedir ve her kim evine girecek olursa güvendedir!" Valahi affetmede ondan daha üstün birini görmedim.

وروى سليمان بن عبد الله بن عويمر الأسلمي قال : قال ابن الزبير : إني لواقف في يمن رجل من فريش إذ صاح صائح : يا معشر فريش ! أحذركم الرجلين : جندباً العامري والأشتر النخعي . قال : وسمعت عمّاراً يقول لأصحابنا : ما تريدون وما تطلبون ؟ فنأديناه : نطلب بدم عثمان ، فإن خليتم بيننا وبين قتلته رجعنا عنكم . فقال عمّار : لو سألتهمونا . أن ترجعوا عنا . بنس الفحل ؛ فإنه ألام الغنم فحلاً وشراً لحماً ما أعطيناكموه . ثم التحم القتال ونأديناهم : مكّنونا من قتل عثمان ونرجع عنكم . فنأدانا عمّار : قد فعلنا ، هذه عائشة وطلحة والزبير قتلوه عطشاً ، فابدؤوا بهم ، فإذا فرغتم منهم تعالوا إلينا نبذل لكم الحق . فأسكت والله أصحاب الجمل كلهم ¹ .

8/6

اعتزال شابّين من الحرب

2204 . تاريخ الطبري عن القاسم بن محمد : خرج غلام شابّ من بني سعد إلى طلحة والزبير ، فقال : أما أنت يا زبير فحواري رسول الله (صلى الله عليه وآله) ، وأما أنت يا طلحة فوقيّت رسول الله (صلى الله عليه وآله) بيدك ، وأرى أمكم معكم فهل جئتما بنسائكما ؟ قالا : لا ، قال : فما أنا منكما في شيء ، واعتزل . وقال السعدي في ذلك :

صنتم خلائكم وقدّم أمكم هذا لعمرك قلّة الإنصاف

أمّرت بجّر ذيولها في بيتها فهوت تشقّ البید بالإجاف

عرضاً يقاتل دوماً أبناؤها بالنبل والخطي والأسياف

Süleyman b. Abdullah b.Uveymir el-Eslemî şöyle rivayet eder: İbn-i Zübeyr dedi ki: Ben, Kureyş'ten bir kişinin sağında durmuştum. (An-

1 . الجمل : ص364 وراجع تاريخ يعقوبي : ج2 ص183 وأنساب الأشراف : ج3 ص57 والأخبار الطوال : ص 151 .

sızın) biri şöyle bağırdı: Ey Kureyş cemaati! Sizi iki kişiden sakındırıyorum: Cundeb el-Amirî ve Eşter en-Nehaî. Ammar da bizim yarenlerimize "Ne istiyorsunuz ve neyin peşindesiniz?" diyordu. "Osman'ın kanını(n intikamını) istiyoruz. Bizimle onun katillerini yalnız bırakırsanız geri döneceğiz!" diye bağırdık. Bunun üzerine Ammar dedi ki: Bizden (şartsız olarak) geri dönmenizi isteseydiniz bu bile mertlik için çirkin-di. Oysa şu isteğiniz dişte kalan et ve ağız dordurmayan lokmadır, size istediğinizi vermeyeceğiz!

Daha sonra savaş başladı. Biz onlara "Osman'ın katillerini bize teslim edin, sizden vazgeçelim!" diye seslendik. Buna karşılık Ammar da bize "Biz bunu yaptık; şu Ayşe, Talha ve Zübeyr onu susuz öldürdüler. O halde onlarla başlayın; onlardan işiniz bittiğinde ise bize gelin ki hakkı size verelim!" diye seslendi. Vallahi bu söz üzerine Cemal ashabının tümü sükût etti.¹

8/6

İKİ GENCİN SAVAŞTAN ÇEKİLMESİ

2204-Tarih-i Taberî [Kasım b. Muhammed'den]: Benî Sâd kabilesinden genç bir adam Talha ile Zübeyr'in yanına gelerek dedi ki: Sen, ey Zübeyr! Resulullah'ın (s.a) savunucusuydun. Ve sen, ey Talha! Elinle Resulullah'ı (s.a.a) korudun. Annenizin (Ayşe) sizinle birlikte olduğunu görüyorum. Acaba siz ikiniz, kendi kadınlarınızı da getirdiniz mi? Onlar, "Hayır" deyince genç, "Öyleyse benim size söyleyeceğim başka bir şey yok!" dedi ve kenara çekildi. Sadî bu konuda der ki:

*Kendi namusunuzu korumaya alıp annenizi öne saldınız
Ömrüme yemin olsun ki insaftan yana da sınıfta kaldınız
Ona eteğini çekip evinde oturması emrolundu
Fakat o sahraları yarararak hızla yola koyuldu
Oğulları yanında birbirlerini kastetmiş
Ok, mızrak ve kılıçlarla savaşıyorlardı*

¹-el-Cemel, s.364. Ayrıca bkz: Tarih-i Yakubî, c.2, s.183; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.57; el-Ahbaru't-Tival, s.151.

هُتَيْكَتِ بِطَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ سُبُوهُمَا هَذَا الْمُحَبَّرُ عَنْهُمْ وَالْكَافِي
وَأَقْبَلَ غُلَامٌ مِنْ جُهَيْنَةَ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ طَلْحَةَ . وَكَانَ مُحَمَّدٌ رَجُلًا عَابِدًا . فَقَالَ :
أَخْبِرْنِي عَنْ قَتْلَةِ عُثْمَانَ !
فَقَالَ : نَعَمْ ، دَمُ عُثْمَانَ ثَلَاثَةُ أَثْلَاثٍ ، ثُلُثٌ عَلَى صَاحِبَةِ الْهُودَجِ - يَعْنِي عَائِشَةَ -
وَتُلُثٌ عَلَى صَاحِبِ الْجَمَلِ الْأَحْمَرِ - يَعْنِي طَلْحَةَ - وَتُلُثٌ عَلَى عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ .
وَضَحِكَ الْغُلَامُ وَقَالَ : أَلَا أَرَانِي عَلَى ضَلَالٍ ؟ !
وَلَحِقَ بِعَلِيٍّ ، وَقَالَ فِي ذَلِكَ شِعْرًا :

سَأَلْتُ ابْنَ طَلْحَةَ عَنْ هَالِكِ بِحُوفِ الْمَدِينَةِ لَمْ يُقْبَرْ
فَقَالَ : ثَلَاثَةٌ رَهَطُ هُمْ أَمَاتُوا ابْنَ عَقَّانَ وَاسْتَعْبَرِ
فَتُلُثٌ عَلَى تِلْكَ فِي خِدْرِهَا وَتُلُثٌ عَلَى رَاكِبِ الْأَحْمَرِ
وَتُلُثٌ عَلَى ابْنِ أَبِي طَالِبٍ وَنَحْنُ بِدَوِيَّةٍ قَرَقَرِ
فَقُلْتُ : صَدَقْتَ عَلَى الْأَوَّلِيِّ نِ وَأَخْطَأْتَ فِي الثَّالِثِ الْأَزْهَرِ¹

8/7

الإقدام الشُّجاع لِنَقَازِ الْعَدُوِّ

2205 . مروج الذهب : خَرَجَ عَلِيٌّ بِنَفْسِهِ حَاسِرًا عَلَى بَغْلَةٍ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لا سِلَاحَ عَلَيْهِ ، فَنَادَى : يَا زُبَيْرُ ، اخْرُجْ إِلَيَّ ، فَخَرَجَ إِلَيْهِ الزُّبَيْرُ شَاكًا فِي سِلَاحِهِ ، فَقِيلَ ذَلِكَ لِعَائِشَةَ ، فَقَالَتْ : وَاتُكَلِّكُ يَا أَسْمَاءُ ، فَقِيلَ لَهَا : إِنَّ عَلِيًّا حَاسِرٌ ، فَاطْمَأْنَنْتِ . وَاعْتَنَقَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ .

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 465 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 318 وفيه إلى «والكافي» وراجع تاريخ المدينة : ج 4 ص 1173 والإمامة والسياسة : ج 1 ص 84 .

*Talha ve Zübeyr yüzünden hürmeti çiğnendi
Bu, daha önce bildirilmiş bir haberd, kâfi geldi*

Cuheyne kabilesinden bir genç Muhammed b. Talha'ya [Muham-med ibadet ehli biriydi] doğru geldi ve dedi ki: Bana Osman'ın katillerinden haber ver!

Muhammed: Evet, dedi; Osman'ın kanı üç parçadır; üçte biri hevdec sahibinin [Ayşe'nin] boynundadır; üçte biri kızıl devenin sahibine [Talha'ya] aittir ve üçte biri ise Ali b. Ebu Talib'in boynundadır.

Genç güldü ve dedi ki: Bu durumda kendimi sapkınlıkta görmeyeyim mi?! Sonra Ali'ye (a.s) katıldı ve şu şiiri okudu:

*Talha'nın oğluna sordum
Medine'de defnedilmeyen maktulü
Ağlayarak dedi ki: Onlar üç gruptu
Öldürdüler Affan'ın oğlunu
Üçte bir pay şu perdenin ardındakinin
Üçte bir pay kırmızı deve üzerindeki
Üçte bir pay da Ebutalib oğlu Ali'nin
Bizler ise bağırır bir avuç bedevilerdik
Dedim ki: Doğru söyledin ilk ikisinde lakin
Apaçık hataya düştün üçüncüde, bilesin!¹*

8/7

DÜŞMANI KURTARMAYA YÖNELİK CESUR GİRİŞİM

2205-Murucu'z-Zeheb: Ali (a.s), silahsız halde Resululah'ın (s.a.a) katırı üzerinde meydana çıkarak "Ey Zübeyr, yanıma gel!" dedi. Bunun üzerine Zübeyr kuşkuyla silahını alarak ona doğru gitti. Bu haber Ayşe'ye iletildiğinde "Vay Esmâ'nın musibetine!" diye yakındı. Fakat ona Ali'nin silahsız olduğu söylenince rahatlardı. Bu ikisi kucaklaşarak görüşmüşlerdi.

¹-Tarih-i Taberî, c.4, s.465; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.318. Ayrıca bkz: Tarih-i Medine, c.4, s.1173; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.84.

فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ : وَيْحَكَ يَا زُبَيْرُ ! مَا الَّذِي أَخْرَجَكَ ؟
قَالَ : دَمُ عُثْمَانَ .

قَالَ : قَتَلَ اللَّهُ أَوْلَانَا بِدَمِ عُثْمَانَ ، أَمَا تَذْكُرُ يَوْمَ لَقِيتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) فِي بَنِي بِيَاضَةَ وَهُوَ رَاكِبٌ حِمَارَهُ ، فَضَحِكَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ، وَضَحِكْتُ إِلَيْهِ ، وَأَنْتَ مَعَهُ ، فَقُلْتَ أَنْتَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، مَا يَدْعُ عَلِيٌّ زَهْوَهُ .

فَقَالَ لَكَ : لَيْسَ بِهِ زَهْوٌ ، أَتُحِبُّهُ يَا زُبَيْرُ ؟
فَقُلْتَ : إِنِّي وَاللَّهِ لَا أُحِبُّهُ .

فَقَالَ لَكَ : إِنَّكَ وَاللَّهِ سَتُقَاتِلُهُ وَأَنْتَ لَهُ ظَالِمٌ .

فَقَالَ الزُّبَيْرُ : أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ ، وَاللَّهِ لَوْ ذَكَرْتُهَا مَا خَرَجْتُ .

فَقَالَ لَهُ (عليه السلام) : يَا زُبَيْرُ ، ارْجِعْ ، فَقَالَ : وَكَيْفَ أَرْجِعُ الْآنَ وَقَدْ التَقَّتْ حَلَقَتَا الْبَطَانِ ؟! هَذَا وَاللَّهِ الْعَارُ الَّذِي لَا يُغْسَلُ .

فَقَالَ (عليه السلام) : يَا زُبَيْرُ ، ارْجِعْ بِالْعَارِ قَبْلَ أَنْ تَجْمَعَ الْعَارَ وَالنَّارَ .
فَرَجَعَ الزُّبَيْرُ وَهُوَ يَقُولُ :

اخْتَرْتُ عَارًا عَلَى نَارٍ مُؤَجَّجَةٍ مَا إِنْ يَقُومُ هَا خَلْقٌ مِنَ الطَّيْنِ

نَادَى عَلِيٌّ بِأَمْرِ لَسْتُ أَجْهَلُهُ عَارٌ لَعَمْرُكَ فِي الدُّنْيَا وَفِي الدِّينِ

فَقُلْتُ : حَسْبُكَ مِنْ عَدَلِ أَبِي حَسَنٍ فَبَعْضُ هَذَا الَّذِي قَدْ قُلْتَ يَكْفِينِي

فَقَالَ ابْنُهُ عَبْدُ اللَّهِ : أَيْنَ تَذْهَبُ وَتَدْعُنَا ؟

فَقَالَ : يَا بُنَيَّ ، أَذْكَرَنِي أَبُو الْحَسَنِ بِأَمْرٍ كُنْتُ قَدْ أَنْسَيْتُهُ .

فَقَالَ : لَا وَاللَّهِ ، وَلَكِنَّكَ فَرَرْتَ مِنْ سُيُوفِ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ؛ فَإِنَّهَا طَوَالُ حِدَادٍ ، تَحْمِلُهَا فِتْنَةٌ أَنْجَادٌ .

Ali (a.s) ona dedi ki: Yazıklar olsun sana ey Zübeyr! Seni ayaklandıran şey nedir?

Zübeyr: Osman'ın kanı!

Ali (a.s): Osman'ın kanında en çok payı olanı Allah öldürsün! Hatırlıyor musun; bir gün Benî Beyaze bölgesinde Resululah (s.a.a) ile karşılaşmıştım; merkep üzerindeydi. (Beni görünce) gülümsedi ve ben de ona gülümsedim. Sen de onun yanındaydın. Sonra sen ona "Ya Resulallah! Ali kibrinden vazgeçmiyor!" dedin. Bunun üzerine sana "Onda kibir yoktur; onu seviyor musun?" diye sordu. Sen, "Vallahi onu seviyorum!" dediğinde ise sana şöyle söyledi: Valahi çok yakında ona karşı savaşacak ve ona zulmedeceksin!

Zübeyr: Allah'tan mağfîret diliyorum, vallahi bunu hatırlasaydım kıyam etmezdim!

Ali (a.s): Ey Zübeyr, (o halde) geri dön!

Zübeyr: Savaş için kemerler bağlanmışken şimdi nasıl geri döne-yim?! Vallahi bu, yıkanmakla geçmeyen bir utançtır!

Ali (a.s): Ey Zübeyr, utançla ateş birleşmeden önce yüzünün akıyla geri dön!

Bunun üzerine Zübeyr geri döndü. Dönerken de şu şiiri okuyordu:

Topraktan ateşe doğru tek yaratık kalkıncaya dek

Utancı alevlenmiş ateşe tercih ettim

Ali, cahili olmadığım bir şeyi haykırdı bana

Ömrüne yemin olsun ki bu, dünya ve din için utançtır

Dedim ki: Ebulhasan'ın kınaması yeter sana!

Söylediklerinden bir kısmı da yeter bana!

Oğlu Abdullah, "Bizi bırakıp da nereye gidiyorsun?" diye sorduğunda dedi ki: Ey oğlum! Ebulhasan bana unuttuğum bir şeyi hatırlattı.

Abdullah: Hayır, vallahi sen Abdulmuttalib oğullarının kılıçlarından kaçtın. Zira o kılıçlar pek de uzun ve keskindirler ve onları ancak yiğit gençler taşıyabilir.

قَالَ : لَا وَاللَّهِ ، وَلَكِنِّي ذَكَرْتُ مَا أَنْسَانِيهِ الدَّهْرُ ، فَاخْتَرْتُ الْعَارَ عَلَى النَّارِ ، أَبِ الْجُبَيْنِ تُعِزُّنِي لَا أَبَا لَكَ ؟ ثُمَّ أَمَالَ سِنَانَهُ وَشَدَّ فِي الْمِيمَنَةِ .

فَقَالَ عَلِيٌّ : إِفْرَجُوا لَهُ فَقَدْ هَاجَوْهُ .

ثُمَّ رَجَعَ فَشَدَّ فِي الْمِيسَرَةِ ، ثُمَّ رَجَعَ فَشَدَّ فِي الْقَلْبِ ، ثُمَّ عَادَ إِلَى ابْنِهِ ، فَقَالَ : أَيْفَعُلُ هَذَا جَبَانٌ ؟ ثُمَّ مَضَى مُنْصَرِفًا.¹

2206 . تاريخ الطبري عن الزهري : خَرَجَ عَلِيٌّ عَلَى فَرَسِهِ ، فَدَعَا الزُّبَيْرَ ، فَتَوَافَقَا ، فَقَالَ عَلِيٌّ لِلزُّبَيْرِ :
ما جاء بك ؟

قَالَ : أَنْتَ ، وَلَا أَرَاكَ لِهَذَا الْأَمْرِ أَهْلًا ، وَلَا أُولَى بِهِ مِنَّا .

فَقَالَ عَلِيٌّ : لَسْتُ لَهُ أَهْلًا بَعْدَ عُثْمَانَ ! قَدْ كُنَّا نَعُدُّكَ مِنْ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ حَتَّى بَلَغَ ابْنُكَ ابْنَ السَّوءِ فَفَرَّقَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ . وَعَظَّمْ عَلَيْهِ أَشْيَاءَ ، فَذَكَرَ أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله) مَرَّ عَلَيْهِمَا فَقَالَ لِعَلِيِّ (عليه السلام) : مَا يَقُولُ ابْنُ عَمَّتِكَ ؟ لِيُقَاتِلَنَّكَ وَهُوَ لَكَ ظَلَمٌ .
فَانْصَرَفَ عَنْهُ الزُّبَيْرُ ، وَقَالَ : فَإِنِّي لَا أَقَاتِلُكَ .

فَرَجَعَ إِلَى ابْنِهِ عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ : مَا لِي فِي هَذِهِ الْحَرْبِ بَصِيرَةٌ .

فَقَالَ لَهُ ابْنُهُ : إِنَّكَ قَدْ خَرَجْتَ عَلَى بَصِيرَةٍ ، وَلَكِنَّكَ رَأَيْتَ رَايَاتِ ابْنِ أَبِي طَالِبٍ ، وَعَرَفْتَ أَنَّ نَحْتَهَا الْمَوْتُ ، فَجَبُنْتَ . فَأَحْفَظْهُ حَتَّى أُرْعَدَ وَعَضِبَ ، وَقَالَ : وَيْحَكَ ! إِنِّي قَدْ حَلَفْتُ لَهُ أَلَّا أَقَاتِلَهُ ، فَقَالَ لَهُ ابْنُهُ : كَفِّرْ عَن يَمِينِكَ بِعَتَقِ غُلَامِكَ سَرَجَسَ ، فَأَعْتَقَهُ ، وَقَامَ فِي الصَّفِّ مَعَهُمْ .

1 . مروج الذهب : ج 2 ص 371 وراجع أنساب الأشراف : ج 3 ص 51 والفتوح : ج 2 ص 469 والإمامة والسياسة : ج 1 ص 92 والمناقب للخوارزمي : ص 179 ح 216 وتاريخ البعقوي : ج 2 ص 182 .

Zübeyr: Vallahi de hayır! Fakat zamanenin bana unutturduğu şeyi hatırladım ve utancı ateşe tercih ettim. Ey babasız! Beni korkaklıkla mı itham ediyorsun?

Derken mızrağını alıp ordunun sağ kanadına hamle etti. Bunun üzerine Ali (a.s) "Karşısına çıkmayın, zira onu tahrik etmişler!" dedi.

Zübeyr daha sonra geri döndü ve sol kanada hamle etti; sonra dönüp ordunun merkezine saldırdı. Daha sonra oğlunun yanına döndü ve dedi ki: Acaba korkak biri bunu yapabilir mi?

Sonra da dönüp gitti.¹

2206-Tarih-i Taberî [Zuhri'den]: Ali (a.s) atına binmiş olduğu halde meydana çıktı ve Zübeyr'i çağırdı. Sonra ikisi karşı karşıya durduklarında Ali (a.s) Zübeyr'e "Seni buraya getiren şey nedir?" diye sordu.

Zübeyr: Seni bu işe (hükümete) layık görmüyorum ve sen bu işe bizden daha layık değilsin!

Ali (a.s): Osman'dan sonra [da] bu işe layık değildim! Biz seni Abdülmüttalib oğullarından sayıyorduk; ta ki şu kötü oğlun bülüğa erişti ve bizimle senin aranı açtı. Zübeyr'e bazı şeyleri büyük gösterdi. Sonra da Peygamberin (s.a.a) yanlarından geçtiği sırada Ali'ye (a.s) buyurduğu şu sözü hatırlattı: "Halanın oğlu ne diyor? Muhakkak o, sana karşı savaşacak ve sana zulmedecek!"

Bunun üzerine Zübeyr geri döndü ve dedi ki: Artık seninle savaşmayacağım!

(Ne var ki) oğlu Abdullah'ın yanına dönüp de "Benim için bu savaşta basiret yoktur!" deyince, oğlu ona dedi ki: Sen yola çıktığında basiret üzereydin. Fakat Ebu Talib'in oğlunun sancaklarını görünce onların altında ölüm olduğunu anladın ve korktun!

Bu söz Zübeyr'i çok kızdırdı; öfkesinden titredi, gazaplandı ve "Yazıklar olsun sana, ben onunla savaşmayacağıma dair yemin ettim!" dedi.

Oğlu "O halde kölen Serces'i azat et de yemininin kefarecini öde!" dedi. Zübeyr de onu azat etti ve onlarla birlikte safta kaldı.

1-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.371. Ayrıca bkz: *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.51; *el-Fütuh*, c.2, s.469; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.92; *el-Menakıb*, Harezmi, s.179, h.216 ve *Tarih-i Yakubî*, c.2, s.182.

وكانَ عَلِيٌّ قَالَ لِلزُّبَيْرِ : أ تَطْلُبُ مِنِّي دَمَ عُثْمَانَ وَأَنْتَ قَتَلْتَهُ ؟ ! سَلَّطَ اللَّهُ عَلَى أَشَدِّنَا عَلَيْهِ الْيَوْمَ مَا يَكْرَهُ¹ .

2207 . تاريخ الطبري عن قتادة : سارَ عَلِيٌّ مِنَ الزَّوَايَةِ يُرِيدُ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ وَعَائِشَةَ وساروا مِنَ الْفُرْصَةِ يُرِيدُونَ عَلِيًّا ، فَالتَقُوا عِنْدَ مَوْضِعٍ قَصْرٍ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ فِي الْبَصْرِ مِنْ جُمَادَى الْآخِرَةِ سَنَةِ سِتٍّ وَثَلَاثِينَ يَوْمَ الْحَمِيسِ .

فَلَمَّا تَرَاءَى الْجَمْعَانِ خَرَجَ الزُّبَيْرُ عَلَى فَرَسٍ عَلَيْهِ سِلَاحٌ ، فَقِيلَ لِعَلِيٍّ : هَذَا الزُّبَيْرُ ، قَالَ : أَمَا إِنَّهُ أَحَرَى الرَّجُلَيْنِ إِنْ دُكِّرَ بِاللَّهِ أَنْ يَذْكُرُهُ ، وَخَرَجَ طَلْحَةُ ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمَا عَلِيٌّ فَدَنَا مِنْهُمَا حَتَّى اخْتَلَفَتْ أَعْنَاقُ دَوَابِّهِمَا ، فَقَالَ عَلِيٌّ : لَعَمْرِي لَقَدْ أَعَدَدْتُمَا سِلَاحاً وَخَيْلاً وَرِجَالاً ، إِنْ كُنْتُمَا أَعَدَدْتُمَا عِنْدَ اللَّهِ عُذْرًا؛ فَاتَّقِيَا اللَّهَ سُبْحَانَهُ ، وَلَا تَكُونَا كَالَّتِي نَفَضَتْ غَزَاهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا ، أَلَمْ أَكُنْ أَخَاكُمَا فِي دِينِكُمَا ؟ تُحَرِّمَانِ دَمِي وَأَحَرِّمُ دِمَاءَكُمَا ! فَهَلْ مِنْ حَدَثٍ أَحَلَّ لَكُمَا دَمِي ؟ قَالَ طَلْحَةُ : أَلَبَّيْتُ النَّاسَ عَلَى عُثْمَانَ ، قَالَ عَلِيٌّ : ﴿ **يَوْمَئِذٍ يُؤْفِكُهُمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ** ﴾² ، يَا طَلْحَةُ، تَطْلُبُ بِدَمِ عُثْمَانَ؟! فَلَعَنَ اللَّهُ قَتْلَةَ عُثْمَانَ³ .

2208 . شرح نهج البلاغة : بَرَزَ عَلِيٌّ (عليه السلام) يَوْمَ الْجَمَلِ ، وَنَادَى بِالزُّبَيْرِ : يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ، مِرَارًا ، فَخَرَجَ الزُّبَيْرُ ، فَتَقَارَبَا حَتَّى اخْتَلَفَتْ أَعْنَاقُ خَيْلِهِمَا .

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 508 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 335 نحوه وراجع أسد الغابة : ج 2 ص 310 ح 1732 ومسند أبي يعلى : ج 1 ص 320 ح 662 والبداية والنهاية : ج 7 ص 241 والأمالى للطوسي : ص 137 ح 223 والصراط المستقيم : ج 3 ص 120 .

2 . النور : 25 .

3 . تاريخ الطبري : ج 3 ص 501 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 334 وفيه من «فلما تراءى الجمعان» وراجع البداية والنهاية : ج 7 ص 241 .

Ali (a.s) Zübeyr'e demişti ki: Kendin öldürdüğün halde Osman'ın kanını benden mi istiyorsun?! Allah ona karşı en şiddetli olanın başına bugün hoşlanmayacağı şeyi getirsin!¹

2207-Tarih-i Taberî [Kutade'den]: Ali (a.s) Zaviye bölgesinden hareket etti; Talha, Zübeyr ve Ayşe'ye ulaşmak istiyordu. Onlar da Furza'dan hareket ederek Ali'nin izini sürdüler. Nihayet hicretin 36. yılında, Cemaziyelahir ayının ortasında, Perşembe günü Kasr-ı Ubeydullah b. Ziyad konağında karşılaştılar.

İki grup karşı karşıya geldiğinde Zübeyr silahlı bir halde at üzerinde öne çıktı. Ali'ye (a.s) "Bu, Zübeyr'dir!" denilince "Bilesiniz ki o, kendisine Allah hatırlatıldığında O'nu hatırlamaya bu iki kişinin en layık olanıdır!" dedi. Talha da çıkınca Ali (a.s) onlara doğru hareket etti. Atlarının boyunları birbirine değecek kadar onlara yaklaştı.

Ali (a.s) dedi ki: Ömrüme yemin olsun ki siz ikiniz silahlar, süvariler ve piyadeler hazırlamak yerine Allah katında mazeret hazırlasaydınız daha iyi olurdu. Artık münezzeh olan Allah'tan korkun ve ipliğini iyice eğirip sağlamlaştırdıktan sonra bozan kadın gibi olmayın. Acaba ben sizin dininizde kardeşiniz değil miydim? Siz ikiniz benim kanımı ben de sizin kanınızı saygın bilmiyor muyduk? O halde hangi olay benim kanımı size helal kılmış?

Talha: Sen halkı Osman aleyhine tahrik ettin, dedi.

Ali (a.s): "*O gün Allâh, onlara hak ettikleri cezalarını tam verir ve onlar da bilirler ki Allah, apaçık Hak'tır.*"² Ey Talha! Osman'ın kanını mı istiyorsun? Öyleyse Allah Osman'ın katillerine lanet etsin!³

2208-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Cemel günü Ali (a.s) meydana çıkarak Zübeyr'e "Ey Ebu Abdullah!" diye seslendi ve bu çağırışı defalarca tekrarladı. Derken Zübeyr öne çıktı. Daha sonra ikisi, atlarının boyunları birbirine değecek kadar birbirlerine yaklaştılar.

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.508; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.335. Ayrıca bkz: Usdu'l-Gabe, c.2, s.310, h.1732; Müsned-i Ebi Yelâ, c.1, s.320, h.662; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.241; el-Emali, Tusi, s.137, h.223; es-Sıratu'l-Mustakim, c.3, s.120.

2-Nur, 25.

3-Tarih-i Taberî, c.3, s.501; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.334. Ayrıca bkz: el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.241.

فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ (عليه السلام) : إِنَّمَا دَعَوْتُكَ لِأُذَكِّرَكَ حَدِيثًا قَالَهُ لِي وَلَكَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، أَتَذْكُرُ يَوْمَ رَأَاكَ وَأَنْتَ مُعْتَنِقِي ، فَقَالَ لَكَ : أَ تُحِبُّهُ ؟

قُلْتُ : وما لي لا أُحِبُّهُ وَهُوَ أَخِي وَابْنُ خَالِي ؟ !

فَقَالَ : أَمَا إِنَّكَ سَتُحَارِبُهُ وَأَنْتَ ظَالِمٌ لَهُ .

فَاسْتَرْجَعَ الزُّبَيْرُ ، وَقَالَ : أَذَكَّرْتَنِي مَا أَنْسَانِيهِ الدَّهْرُ . وَرَجَعَ إِلَى صُفُوفِهِ ، فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ ابْنُهُ : لَقَدْ رَجَعْتَ إِلَيْنَا بِغَيْرِ الْوَجْهِ الَّذِي فَارَقْتَنَا بِهِ !

فَقَالَ : أَذَكَّرْتَنِي عَلِيٌّ حَدِيثًا أَنْسَانِيهِ الدَّهْرُ ، فَلَا أُحَارِبُهُ أَبَدًا ، وَإِنِّي لَرَاجِعٌ وَتَارِكُكُمْ مِنْذُ الْيَوْمِ
فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ : مَا أَرَاكَ إِلَّا جُبْنْتَ عَنْ سُيُوفِ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ؛ إِنَّهَا لَسُيُوفٌ حِدَادٌ ، تَحْمِلُهَا فِتْيَةُ أَنْجَادٍ .

فَقَالَ الزُّبَيْرُ : وَيْلَكَ ! أَ تُهَيِّجُنِي عَلَى حَرْبِهِ ! أَمَا إِنِّي قَدْ خَلَفْتُ أَلَّا أُحَارِبَهُ .

قَالَ : كَفِّرْ عَنْ يَمِينِكَ ، لَا تَتَحَدَّثَ نِسَاءً قُرَيْشٍ أَنَّكَ جُبْنْتَ ، وَمَا كُنْتَ جَبَانًا .

فَقَالَ الزُّبَيْرُ : غُلَامِي مَكْحُولٌ خُرَّ كَفَّارَةً عَنْ يَمِينِي . ثُمَّ أَنْصَلَ سِنَانَ رُمَحِهِ ، وَحَمَلَ عَلَى عَسْكَرِ عَلِيٍّ (عليه السلام) بِرُمَحٍ لَا سِنَانَ لَهُ .

فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) : اِفْرَجُوا لَهُ ، فَإِنَّهُ مُخْرَجٌ .

ثُمَّ عَادَ إِلَى أَصْحَابِهِ ، ثُمَّ حَمَلَ ثَانِيَةً ، ثُمَّ ثَالِثَةً ، ثُمَّ قَالَ لِابْنِهِ : أَجْبَنًا وَيْلَكَ تَرَى ؟ ! فَقَالَ : لَقَدْ أَعْدَرْتُ¹ .

1 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 233 وراجع الأخبار الطوال : ص 147 والفصول المختارة : ص 142
والأمالي للطوسي : ص 137 ح 223 وبشارة المصطفى : ص 247 .

Ali (a.s) ona dedi ki: Resulullah'ın (s.a.a) bana ve sana söylediği bir sözü hatırlatmak için seni çağırdım. Hatırlıyor musun bir gün Resulullah (s.a.a) elini boynuma attığın bir halde seni görmüştü de "Onu seviyor musun?" diye sormuştu. Sen de "Nasıl sevmem ki, o benim kardeşim ve dayımın oğludur?!" demiştin. Bunun üzerine o şöyle buyurmuştu: Bilmelisin ki sen çok yakında onunla savaşıacak ve ona zulmedeceksin!

Zübeyr, "İnna lilah ve inna ileyhi raciun" zikrini dile getirerek "Zamanenin bana unutturduğu şeyi hatırlattın!" dedi.

Kendi saflarının arasına döndüğünde oğlu Abdullah ona dedi ki: Gittiğinden farklı bir yüzle dönmüşsün!

Zübeyr: Ali, zamanenin bana unutturduğu bir hadisi hatırlattı. Artık asla onunla savaşmayacağım. Şimdi geri dönüyorum ve bugünden itibaren sizden ayrılıyorum, dedi.

Abdullah: Ben, sadece Abdulmuttalib oğullarının kılıçlarından korktuğumu görüyorum. Çünkü onlar, genç yiğitlerin taşıdığı pek de keskin kılıçlardır, diye çıkıştı.

Zübeyr: Yazıklar olsun sana! Beni savaşa tahrik mi ediyorsun! Bilesin ki ben onunla savaşmayacağıma dair yemin ettim, dedi.

Abdullah: O halde yemininin kefareti öde ki Kureyşli kadınlar korktuğundan ve senin bir korkak olduğundan söz etmesinler, dedi.

Bunun üzerine Zübeyr "Yeminimin kefareti olarak kölem Mekhul azattır!" dedi. Sonra da mızrağının uç kısmını çekip ucu olmayan mızrakla Ali'nin (a.s) ordusuna doğru hamle etti.

Ali (a.s): Önünden çekilin, zira o baskı altındadır, dedi.

(Zübeyr) daha sonra arkadaşlarının yanına döndü; ikinci kez hamle etti ve sonra üçüncü kez saldırdı. Sonra da oğluna dedi ki: Yazıklar olsun sana! Acaba bir korku görüyor musun?

Abdullah: Doğrusu bahane yolunu kapadın, dedi.¹

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.233. Ayrıca bkz: el-Ahbaru't-Tival, s.147; el-Fusulu'l-Muhtare, s.142; el-Emali, Tusi, s.137, h.223; Bişaretu'l-Mustafa, s.247.

2209 . تاريخ يعقوبي : قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ لِلزُّبَيْرِ : يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ! أَدْنُ إِلَيَّ أَذْكُرُكَ كَلَاماً سَمِعْتُهُ أَنَا وَأَنْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ !

فَقَالَ الزُّبَيْرُ لِعَلِيِّ : لِي الْأَمَانُ ؟

قَالَ عَلِيُّ : عَلَيْكَ الْأَمَانُ ، فَبَرَزَ إِلَيْهِ فَذَكَرَهُ الْكَلَامَ .

فَقَالَ : اللَّهُمَّ إِنِّي مَا ذَكَرْتُ هَذَا إِلَّا هَذِهِ السَّاعَةَ ، وَثَنِي عِنانَ فَرَسِهِ لِيَنْصَرِفَ ، فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ : إِلَى أَيْنَ ؟ قَالَ : ذَكَرَنِي عَلِيُّ كَلَاماً قَالَهُ رَسُولُ اللَّهِ . قَالَ : كَلَّا ، وَلَكِنَّكَ رَأَيْتَ سُيُوفَ بَنِي هَاشِمٍ حِدَاداً تَحْمِلُهَا شِدَادٌ .

قَالَ : وَيْلَكَ ! وَمِثْلِي يُعَيَّرُ بِالْجُبْنِ ؟ هَلُمَّ إِلَيَّ الرُّمَحَ . وَأَخَذَ الرُّمَحَ وَحَمَلَ عَلَى أَصْحَابِ عَلِيِّ .

فَقَالَ عَلِيُّ : إِفْرَجُوا لِلشَّيْخِ ، إِنَّهُ مُخْرَجٌ .

فَشَقَّ الْمِيمَنَةَ وَالْمِيسِرَةَ وَالْقَلْبَ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ لِابْنِهِ : لَا أُمَّ لَكَ ! أَيْفَعَلْ هَذَا جَبَانٌ ؟ وَانْصَرَفَ¹ .

8/8

عَاقِبَةُ الزُّبَيْرِ

2210 . الجمل عن مروان بن الحكم : هَرَبَ الزُّبَيْرُ فَارًّا إِلَى الْمَدِينَةِ حَتَّى أَتَى وَادِي السَّبَّاحِ ، فَرَفَعَ الْأَحْنَفَ صَوْتَهُ وَقَالَ : مَا أَصْنَعُ بِالزُّبَيْرِ ؟ قَدْ لَفَّ بَيْنَ غَارَيْنِ مِنَ النَّاسِ حَتَّى قَتَلَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا ، ثُمَّ هُوَ يُرِيدُ اللَّحَاقَ بِأَهْلِهِ !!

فَسَمِعَ ذَلِكَ ابْنُ جُرْمُوزٍ فَخَرَجَ فِي طَلَبِهِ ، وَاتَّبَعَهُ رَجُلٌ مِنْ مُجَاشِيعٍ حَتَّى لَحِقَاهُ ، فَلَمَّا رَأَاهُمَا الزُّبَيْرُ حَدَرَهُمَا .

1 . تاريخ يعقوبي : ج 2 ص 182 .

2209-Tarih-i Yakubî: Ali b. Ebu Talib (a.s) Zübeyr'e dedi ki: Ey Ebu Abdullah! Bana yaklaş da sana ikimizin de Resulullah'tan (s.a.a) duyduğu bir sözü hatırlatayım!

Zübeyr Ali'ye "Acaba güvende miyim?" diye sordu. Ali (a.s) "Güvendesin" deyince Zübeyr ona doğru ilerledi. Sonra da Ali ona Peygamberin (s.a.a) sözünü hatırlattı. Zübeyr "Allah'ım! Şu ana kadar bunu hatırlamamıştım" dedi. Geri dönmek için atının gemini çekti. (Bunun üzerine oğlu) Abdullah ona "Nereye?" diye sordu.

Zübeyr: Ali, Resulullah'ın (s.a.a) buyurduğu bir hadisi bana hatırlattı, dedi.

Abdullah: Hayır, sen Haşim oğullarının keskin kılıçlarını ve onları taşıyan kuvvetli kişileri gördün (de korktun), dedi.

Zübeyr: Yazıklar olsun sana! Hiç benim gibi biri korkaklıkla itham edilir mi, dedi ve kendisine bir mızrak verilmesini istedi. Sonra mızrağı aldığı gibi Ali'nin yarenlerine hamle etti.

Bunun üzerine Ali (a.s): Bu yaşlı adamın önünü açın; zira o baskı altındadır, dedi.

(Zübeyr) hamle ederek sağ kanadı, sol kanadı ve ordunun merkezini yardı. Sonra da geri dönüp oğluna "Ey annesiz! Korkak biri bunu yapabilir mi?" diye çıkıştı ve gitti.¹

8/8

ZÜBEYR'İN AKİBETİ

2210-el-Cemel [Mervan b. Hakem'den]: Zübeyr Medine'ye doğru firar eder bir halde hareket etti ve Siba vadisine vardı. Ahnef yüksek bir sesle "Zübeyr'e ne yapayım? Halktan iki topluluk arasına fitne düşürdü; onlar birbirini öldürdü; şimdi de kendisi ailesine katılmak istiyor!" diye seslendi.

İbn-i Curmuz bunu duyunca onun peşinden gitti. Müşaci kabilesinden bir kişi de ona tabi oldu. Nihayet ikisi ona ulaştılar. Zübeyr bu iki kişiyi görünce onlara karşı ihtiyatlı davrandı.

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.182.

فَقَالَا : يَا حَوَارِيَّ رَسُولِ اللَّهِ ، أَنْتَ فِي ذِمَّتِنَا لَا يَصِلُ إِلَيْكَ أَحَدٌ .

وسايرُهُ ابْنُ جُرْمُوزَ ، فَبَيْنَا هُوَ يَسَايِرُهُ وَيَسْتَأْخِرُ ، وَالزُّبَيْرُ يُفَارِقُهُ ، قَالَ : يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ،
انْزِعْ دِرْعَكَ فَاجْعَلْهَا عَلَى فَرَسِكَ فَإِنَّهَا تُثْقِلُكَ وَتُعْيِيكَ .

فَنَزَعَهَا الزُّبَيْرُ وَجَعَلَ عَمْرُو بْنُ جُرْمُوزَ يَنْكُصُ وَيَتَأَخَّرُ ، وَالزُّبَيْرُ يُنَادِيهِ أَنْ يَلْحَقَهُ وَهُوَ يَجْرِي
بِفَرَسِهِ ، ثُمَّ يَنْحَازُ عَنْهُ حَتَّى اطمَأَنَّ إِلَيْهِ وَلَمْ يُنْكَرْ تَأَخُّرُهُ عَنْهُ ، فَحَمَلَ عَلَيْهِ وَطَعَنَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ
فَأَخْرَجَ السِّنَانَ مِنْ ثَدْيِيهِ ، وَنَزَلَ فَاحْتَرَّتْ رَأْسُهُ وَجَاءَ بِهِ إِلَى الْأَحْنَفِ ، فَأَنْفَذَهُ إِلَى
أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (ع) .

فَلَمَّا رَأَى رَأْسَ الزُّبَيْرِ وَسَيْفَهُ قَالَ : نَاولني السَّيْفَ ، فَنَاولَهُ ، فَهَرَّهُ وَقَالَ : سَيْفٌ طَالَمَا
قَاتَلْتُ بِهِ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله)، وَلَكِنَّ الْحَيْنَ وَمَصَارِعَ السَّوِّ !

ثُمَّ تَفَرَّسَ فِي وَجْهِ الزُّبَيْرِ وَقَالَ : لَقَدْ كَانَ لَكَ بِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) صُحْبَةٌ وَمِنْهُ
قَرَابَةٌ ، وَلَكِنَّ الشَّيْطَانَ دَخَلَ مِنْخَرِيكَ ، فَأَوْرَدَكَ هَذَا الْمَوْرَدَ !¹

8/9

مُنَاقَشَاتُ الْإِمَامِ وَطَلْحَةَ

2211 . مروج الذهب : ثُمَّ نَادَى عَلِيٌّ (رضي الله عنه) طَلْحَةَ حِينَ رَجَعَ الزُّبَيْرُ : يَا

أَبَا مُحَمَّدٍ ، مَا الَّذِي أَخْرَجَكَ ؟

قَالَ : الطَّلَبُ بِدَمِ عُثْمَانَ .

1 . الجمل : ص390 و ص387 عن محمد بن إبراهيم ؛ الطبقات الكبرى : ج3 ص111 عن خالد

بن سمير وكلاهما نحوه وراجع تاريخ الطبري : ج4 ص498 و ص534 وأنساب الأشراف : ج3 ص49 . 54

ومروج الذهب : ج2 ص372 والكامل في التاريخ : ج2 ص338 .

Onlar dediler ki: Ey Resulullah'ın (s.a.a) savunucusu! Sen bizim zimmetimizdesin ve hiç kimse sana ulaşmayacaktır!

İbn-i Curmuz onunla birlikte hareket etti. Ona eşlik ettiği halde geri kalıyordu ve Zübeyr ondan ayrılıyordu. Dedi ki: Ey Ebu Abdullah! Zırhını çıkar ve onu atının üzerine bırak; zira o sana ağır geliyor ve seni yoruyor.

Bunun üzerine Zübeyr de zırhını çıkardı. Amr b. Curmuz bazen az, bazen çok geri kalıyordu, kasten kendisini geri çekiyordu. Zübeyr de kendisine ulaşması için ona sesleniyordu. O da atıyla hareket halindeydi. İbn-i Curmuz kendisini hep ondan geri çekiyordu. Ta ki Zübeyr ona güvendi ve kendisinden geride kalmasını yadırgamadı. Derken İbn-i Curmuz ansızın Zübeyr'e hamle ederek iki omzunun arasından öyle bir darbe vurdu ki mızrağın ucu göğsünden çıkıp yere düştü. Sonra onun başını kesip Ahnef'e getirdi. O da bunu Emirülmüminin'e (a.s) gönderdi.

Emirülmüminin (a.s), Zübeyr'in kesik başını ve kılıcını görünce "Kılıcı bana verin!" dedi. Sonra onu eline alıp kınından çıkararak "Bu kılıç uzun süre Resulullah'ın (s.a.a) huzurunda savaştı; lakin şimdi vay kötü ölümlere!"

Sonra Zübeyr'in yüzüne bakarak dedi ki: Senin Resulullah'a (s.a.a) arkadaşlık ve akrabalığın vardı. Fakat şeytan beynine ve kalbine girek seni bu duruma düşürdü!¹

8/9

İMAM İLE TALHA ARASINDA GEÇEN KONUŞMA

2211-Murucu'z-Zeheb: Zübeyr dönünce Ali (a.s) Talha'ya dönerek "Ey Ebu Muhammed! Seni ayaklandıran şey nedir?" diye seslendi.

Talha: Osman'ın kanını(n hesabını) istiyorum, dedi.

1-*el-Cemel*, s.390 ve s.387, Muhammed b. İbrahim'den; *et-Tabakatu'l-Kübra*, c.3, s.111, Halid b. Sümeir'den. Ayrıca bkz: *Tarih-i Taberî*, c.4, s.498 ve s.534; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.49-54; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.372; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.338.

قَالَ عَلِيٌّ : قَتَلَ اللَّهُ أَوْلَانَا بِدَمِ عُثْمَانَ ، أَمَا سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : «اللَّهُمَّ ! وَالِ مَنْ وَالَاهُ ، وَعَادِ مَنْ عَادَاهُ» ؟ وَأَنْتَ أَوَّلُ مَنْ بَايَعَنِي ثُمَّ نَكَنْتَ ، وَقَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : ﴿فَمَنْ نَكَتْ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ﴾^{1 2} .

2212 . الإمامة والسياسة . فِي ذِكْرِ مَادَارَ بَيْنِ الْإِمَامِ (عليه السلام) وَطَلْحَةَ مِنْ الْكَلَامِ . : قَالَ طَلْحَةُ : اعْتَزَلَ هَذَا الْأَمْرَ ، وَجَعَلَهُ شُورَى بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ ، فَإِنْ رَضُوا بِكَ دَخَلْتُ فِيهِمَا دَخَلَ فِيهِ النَّاسُ ، وَإِنْ رَضُوا غَيْرَكَ كُنْتُ رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ .

قَالَ عَلِيٌّ : أَوْلَمْ تُبَايِعَنِي يَا أَبَا مُحَمَّدٍ طَائِعًا غَيْرَ مُكْرَهٍ ؟ فَمَا كُنْتُ لِإِثْرِكَ بِيَعْتِي .
قَالَ طَلْحَةُ : بَايَعْتُكَ وَالسَّيْفُ فِي عُنُقِي .

قَالَ : أَلَمْ تَعْلَمْ أَنِّي مَا أَكْرَهْتُ أَحَدًا عَلَى الْبَيْعَةِ ؟ وَلَوْ كُنْتُ مُكْرِهًا أَحَدًا لَأَكْرَهْتُ سَعْدًا ، وَابْنَ عُمَرَ ، وَمُحَمَّدَ بْنَ مَسْلَمَةَ ؛ أَبْوَا الْبَيْعَةِ وَاعْتَزَلُوا ، فَتَرَكْتُهُمْ .

قَالَ طَلْحَةُ : كُنَّا فِي الشُّورَى سِتَّةَ ، فَمَاتَ اثْنَانِ وَقَدْ كَرِهْنَاكَ ، وَنَحْنُ ثَلَاثَةٌ .

قَالَ عَلِيٌّ : إِنَّمَا كَانَ لَكُمَا أَلَّا تَرْضِيَا قَبْلَ الرِّضَى وَقَبْلَ الْبَيْعَةِ ، وَأَمَّا الْآنَ فَلَيْسَ لَكُمَا غَيْرُ مَا رَضَيْتُمَا بِهِ ، إِلَّا أَنْ تَخْرُجَا مِمَّا بُويعْتُ عَلَيْهِ بِحَدَثٍ ، فَإِنْ كُنْتُ أَحَدَثُ حَدَثًا فَسَمَوُهُ لِي !

وَأَخْرَجْتُمْ أُمَّكُمْ عَائِشَةَ ، وَتَرَكْتُمْ نِسَاءَكُمْ ، فَهَذَا أَعْظَمُ الْحَدَثِ مِنْكُمْ ، أَرْضَى هَذَا لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَنْ تَهْتَكُوا سِتْرًا ضَرَبَهُ عَلَيْهَا ، وَتَخْرِجُوهَا مِنْهُ ؟ !

1 . الفتح : 10 .

2 . مروج الذهب : ج2 ص373 وراجع المستدرک علی الصحیحین: ج3 ص419 ح5594 والمناقب للخوارزمي : ص182 ح221 .

Ali (a.s): Allah Osman'ın kanına (kanının akıtılmasına) en yakın olanı öldürsün! Resulullah'ın (s.a.a) [benim hakkımda] "**Allah'ım! Ona dost olana dost ve düşman olana düşman ol!**" buyurduğunu duymadın mı? Bana ilk olarak sen biat ettin ve sonra onu bozdun. Aziz ve celil olan Allah şöyle buyurmuştur: "*Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur.*"^{1/2}

2212-el-İmame ve's-Siyase [İmam (a.s) ile Talha arasında geçen konuşmadan söz ederken]: Talha: Hilafetten çekil ve bu işi Müslümanlar arasındaki bir şûraya bırakalım; onlar sana razı olurlarsa ben de halkın gireceği şeye gireceğim; yok, eğer senden başkasına razı gelirlerse o zaman da sen Müslümanlardan bir kişi olursun.

Ali (a.s): Ey Ebu Muhammed! Sen kendi isteğinle ve hiçbir zorlama olmadan bana biat etmedin mi? Ben biatimi bırakacak değilim.

Talha: Sana biat ettiğimde boynumda kılıç vardı!

Ali (a.s): Benim hiç kimseyi biate zorlamadığımı bilmiyor muydun? Eğer birini zorlayacak olsaydım Sâd'ı, İbn-i Ömer'i ve Muhammed b. Mesleme'yi zorlardım. Onlar biatten kaçınıp bir köşeye çekildiler; ben de kendi hallerine bıraktım.

Talha: Şûrada altı kişi vardı. Onlardan ikisi öldü; biz, üç kişiyiz ve senden razı değiliz!

Ali (a.s): Siz ikiniz rıza göstermeden ve biat etmeden önce razı olmama hakkına sahiptir. Fakat şimdi size, daha önce razı olduğunuz şeyden başka seçenek yoktur. Ancak biat ettiğiniz şeyden çıkmanızı gerektirecek bir suç işlersem başka! Eğer bir suç işlemişsem onu bana söyleyin!

Sizler kendi eşlerinizi (evlerinizde) bırakıp anneniz Ayşe'yi (evin-den) çıkardınız. Bu, sizin için en büyük çirkinliktir. Acaba Resulullah (s.a.a), kendisinin Ayşe üzerine attığı perdeyi kaldırmanızdan ve onu bu perdenin ardından çekip çıkarmanızdan razı mıdır?!

1-Feth, 10.

2-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.373. Ayrıca bkz: *el-Müstedrek ala's-Sahihyn*, c.3, s.419, h.5594; *el-Menakıb, Harezmi*, s.182, h.221.

فَقَالَ طَلَحَةُ : إِنَّمَا جَاءَتْ لِلْإِصْلَاحِ .

قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) : هِيَ . لَعَمْرُ اللَّهِ . إِلَى مَنْ يُصْلِحُ لَهَا أَمْرَهَا أَحْوَجُ . أَيُّهَا الشَّيْخُ ! إِقْبَلِ النَّصِيحَ وَارْضَ بِالتَّوْبَةِ مَعَ الْعَارِ ، قَبْلَ أَنْ يَكُونَ الْعَارُ وَالتَّأْرُ¹ .

8/10

فَشَلُّ آخِرِ الْجُهُودِ

2213 . الجمل : قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : قُلْتُ [لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)] : مَا تَنْتَظِرُ ؟

وَاللَّهِ ، مَا يُعْطِيكَ الْقَوْمُ إِلَّا السَّيْفَ ، فَاحْمِلْ عَلَيْهِمْ قَبْلَ أَنْ يَحْمِلُوا عَلَيْكَ .

فَقَالَ : نَسْتَظْهَرُ بِاللَّهِ عَلَيْهِمْ .

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : فَوَاللَّهِ ، مَا رُمْتُ مِنْ مَكَانِي حَتَّى طَلَعَ عَلَيَّ نُشَابُهُمْ كَأَنَّهُ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ ،

فَقُلْتُ : أَمَا تَرَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى مَا يَصْنَعُ الْقَوْمُ ؟ مُرْنَا نَدْفَعُهُمْ !

فَقَالَ : حَتَّى أَعْدِرَ إِلَيْهِمْ ثَانِيَةً . ثُمَّ قَالَ : مَنْ يَأْخُذُ هَذَا الْمَصْحَفَ فَيَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ وَهُوَ

مَقْتُولٌ وَأَنَا ضَامِنٌ لَهُ عَلَى اللَّهِ الْجَنَّةَ ؟

فَلَمْ يَقُمْ أَحَدٌ إِلَّا غُلَامٌ عَلَيْهِ قَبَاءٌ أَبْيَضُ ، حَدَّثَ السِّنَّ مِنْ عَبْدِ الْقَيْسِ يُقَالُ لَهُ مُسْلِمٌ

كَأَنِّي أَرَاهُ ، فَقَالَ : أَنَا أَعْرِضُهُ عَلَيْهِمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، وَقَدْ احْتَسَبْتُ نَفْسِي عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى .

فَأَعْرَضَ عَنْهُ إِشْفَاقًا عَلَيْهِ ، وَنَادَى ثَانِيَةً : مَنْ يَأْخُذُ هَذَا الْمَصْحَفَ وَيَعْرِضُهُ عَلَى الْقَوْمِ

وَلْيَعْلَمْ أَنَّهُ مَقْتُولٌ وَلَهُ الْجَنَّةُ ؟

فَقَامَ مُسْلِمٌ بِعَيْنِهِ وَقَالَ : أَنَا أَعْرِضُهُ . فَأَعْرَضَ ، وَنَادَى ثَالِثَةً فَلَمْ يَقُمْ غَيْرُ الْفَتَى ، فَدَفَعَ

إِلَيْهِ الْمَصْحَفَ .

Talha: O sadece ıslah için (ortamı düzeltmek adına) gelmiştir.

Ali (a.s): Ömrüme yemin olsun ki o kadın, işlerini düzene koyacak birine daha çok muhtaçtır. Ey yaşlı adam! Nasihati kabul et ve utançla ateş birleşmeden önce yüzünün akıyla tövbe etmeye razı ol!¹

8/10

SON ÇABALAR BAŞARISIZ KALİYOR

2213-el-Cemel: İbn-i Abbas der ki: [Emirülmüminin'e (a.s)] "Neyi bekliyoruz? Vallahi şu topluluk sana kılıçtan başka cevap vermeyecek; o halde onlar sana saldırmadan önce üzerlerine hamle et!" deyince Ali (a.s) de bana "Onlara karşı Allah'tan yardım istemekteyiz" diye cevap verdi.

İbn-i Abbas der ki: Yerimden kalkmamıştım ki onların fırlattıkları oklar uçuşan çekirgeler gibi bana doğru geldi. "Ey Emirülmüminin! Şu kavmin yaptığını görmüyor musun? Emir ver, onları geri püskürtelim!" dedim.

Ali (a.s), "Onlara karşı bir gerekçem daha olsun diye (sabredeceğim)" dedi. Daha sonra "Kim bu Kurân'ı almak, onları buna davet etmek ve bu yolda öldürülmek ister; ben onun için Allah'tan cenneti garanti edeyim?" dedi.

Beyaz elbiseli bir gençten başka kimse ayağa kalkmadı. Abdulkays kabilesinden Müslim adlı oldukça genç bir delikanlıyı adeta şimdi de görür gibiyim. O dedi ki: Ey Emirülmüminin! Ben, Kurân'ı onlara sunacağım; canımın karşılığını da Yüce Allah'ın katında hesaba koydum!

Ali (a.s), ona şefkat nazarıyla baktığı için kendisinden yüz çevirdi ve ikinci kez şöyle seslendi: Kim bu Kurân'ı alıp şu kavme sunarsa bilsin ki kendisi öldürülecek ve ona cennet vardır!

Yine Müslim öne çıkarak "Ben sunarım!" dedi. Ali (a.s) yüz çevirdi ve üçüncü kez aynı çağrıda bulundu. Tekrar o gençten başkası ayağa kalkmadı. Bunun üzerine Kurân'ı ona verdi.

1-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.95.

وقَالَ : اِمضِ إِلَيْهِمْ وَاَعْرِضْهُ عَلَيْهِمْ وَادْعُهُمْ إِلَى مَا فِيهِ .

فَأَقْبَلَ الْعُلَامَ حَتَّى وَقَفَ بِإِزَاءِ الصُّفُوفِ وَنَشَرَ الْمِصْحَفَ ، وَقَالَ : هَذَا كِتَابُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ، وَأَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) يَدْعُوكُمْ إِلَى مَا فِيهِ .

فَقَالَتْ عَائِشَةُ : أَشْجُرُوهُ بِالرِّمَاحِ قَبَّحَهُ اللَّهُ ! فَتَبَادَرُوا إِلَيْهِ بِالرِّمَاحِ فَطَعَنُوهُ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ، وَكَانَتْ أُمُّهُ حَاضِرَةً فَصَاحَتْ وَطَرَحَتْ نَفْسَهَا عَلَيْهِ وَجَرَّتُهُ مِنْ مَوْضِعِهِ ، وَلَحِقَهَا جَمَاعَةٌ مِنْ عَسْكَرِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَعَانُوهَا عَلَى حَمَلِهِ حَتَّى طَرَحُوهُ بَيْنَ يَدَيِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَأُمُّهُ تَبْكِي وَتَنْدُبُهُ وَتَقُولُ :

يَا رَبِّ إِنَّ مُسْلِمًا دَعَاهُمْ يَتْلُو كِتَابَ اللَّهِ لَا يَحْشَاهُمْ

فَخَضَّبُوا مِنْ دَمِهِ قَنَاهُمْ وَأُمُّهُمْ قَائِمَةٌ تَرَاهُمْ

تَأْمُرُهُمْ بِالْقَتْلِ لَا تَنْهَاهُمْ¹

2214 . المناقب للخوارزمي عن مجزأة السدوسي : لَمَّا تَقَابَلَ الْعَسْكَرَانِ :

عَسْكَرُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ (عليه السلام) وَعَسْكَرُ أَصْحَابِ الْجَمَلِ ، جَعَلَ أَهْلُ الْبَصْرَةِ يَرْمُونَ أَصْحَابَ عَلِيٍّ بِالنَّبْلِ حَتَّى عَقَرُوا مِنْهُمْ جَمَاعَةً ، فَقَالَ النَّاسُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّهُ قَدْ عَقَرَنَا نَبْلُهُمْ فَمَا أَنْتَ تَنْتَظِرُكَ بِالْقَوْمِ ؟

فَقَالَ عَلِيٌّ : اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُكَ أَنِّي قَدْ أَعَذَرْتُ وَأَنْذَرْتُ ، فَكُنْ لِي عَلَيْهِمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ .

1 . الجمل : ص 339 ، إرشاد القلوب : ص 341 ؛ تاريخ الطبري : ج 4 ص 511 عن عمار بن معاوية الدهني نحوه وراجع تاريخ الطبري : ج 4 ص 509 والكامل في التاريخ : ج 2 ص 350 ومروج الذهب : ج 2 ص 370 .

Ve "Onlara doğru git, Kurân'ı onlara göster ve kendilerini onun içindekilere davet et!" dedi.

Genç öne doğru hareket etti ve safların karşısında durarak Kurân'ı açıp şunları söyledi: Bu, aziz ve celil olan Allah'ın kitabıdır, Emirülmüminin (a.s) sizleri bunun hükmüne davet etmektedir.

Ayşe dedi ki: Onu mızraklarla vurun! Allah onu çirkinleştirsin!

Böylece süratle ona saldırdılar ve her taraftan mızraklarla ona darbe indirdiler. Gencin annesi oradaydı; feryat ederek kendisini evladının üzerine attı ve onu düştüğü yerden geriye doğru çekmeye başladı. Emirülmüminin'in (a.s) ordusundan bir grup, onun yanına giderek oğlunu taşımasına yardımcı oldular. Ta ki gencin cansız bedenini getirip Emirülmüminin'in (a.s) önüne bıraktılar. Annesi ağlıyor, ağıt yakıyor ve şöyle diyordu:

Ey Rabbim, Müslim davet etti onları

Kurân okuyordu, korkmuyordu onlardan

Mızraklarını onun kanıyla boyadıklarında

Annesi (Ayşe) durmuş seyrediyordu onları

Öldürmeyi emrediyordu da engellemiyordu onları¹

2214-el-Menakıb, Harezmî [Muczie es-Sedusî'den]: İki ordu [Emirülmüminin Ali'nin ordusu ile Cemel ashabının ordusu] karşı karşıya geldiklerinde Basralılar Ali'nin (a.s) yarenlerine doğru ok yağdırdılar ve onlardan bir grubu öldürdüler.

İnsanlar: Ey Emirülmüminin! Onların okları bizi öldürdü. Artık bu kavimden ne bekliyorsun? dediler.

Ali (a.s): Allah'ım! Onlar için bahane yolunu kapadığıma ve kendilerini uyardığıma dair seni şahit tutuyorum; öyleyse onların aleyhinde benim için şahitlik edenlerden ol!

¹-el-Cemel, s.339; İrşadu'l-Kulub, s.341; Tarih-i Taberî, c.4, s.511, Ammar b. Muaviye Duhni'den. Ayrıca bkz: Tarih-i Taberî, c.4, s.509; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.350; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.370.

ثُمَّ دَعَا عَلِيٌّ بِالِدِرْعِ ، فَأَفْرَعَهَا عَلَيْهِ ، وَتَقَلَّدَ بِسَيْفِهِ وَاعْتَجَرَ بِعِمَامَتِهِ وَاسْتَوَى عَلَى بَغْلَةٍ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) ، ثُمَّ دَعَا بِالمِصْحَفِ فَأَخَذَهُ بِيَدِهِ ، وَقَالَ : يَا أَيُّهَا النَّاسُ ، مَنْ يَأْخُذُ هَذَا المِصْحَفَ فَيَدْعُو هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ إِلَى مَا فِيهِ ؟

فَوَثَبَ غُلَامٌ مِنْ مُجَاشِعٍ يُقَالُ لَهُ : مُسْلِمٌ ، عَلَيْهِ قَبَاءٌ أبيضٌ ، فَقَالَ لَهُ : أَنَا آخُذُهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ : يَا فَتَى إِنَّ يَدَكَ الْيُمْنَى تُقَطَّعُ ، فَتَأْخُذُهُ بِالْيَسْرَى فَتُقَطَّعُ ، ثُمَّ تُضْرَبُ عَلَيْهِ بِالسَّيْفِ حَتَّى تُقْتَلَ !

فَقَالَ الْفَتَى : لَا صَبْرَ لِي عَلَى ذَلِكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ .

فَنَادَى عَلِيٌّ ثَانِيَةً وَالمِصْحَفُ فِي يَدِهِ ، فَقَامَ إِلَيْهِ ذَلِكَ الْفَتَى وَقَالَ : أَنَا آخُذُهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . فَأَعَادَ عَلَيْهِ عَلِيٌّ مَقَالَتَهُ الْأُولَى ، فَقَالَ الْفَتَى : لَا عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، فَهَذَا قَلِيلٌ فِي ذَاتِ اللَّهِ ، ثُمَّ أَخَذَ الْفَتَى المِصْحَفَ وَانْطَلَقَ بِهِ إِلَيْهِمْ ، فَقَالَ : يَا هَؤُلَاءِ ، هَذَا كِتَابُ اللَّهِ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ .

فَضْرَبَ رُجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ الْجَمَلِ يَدَهُ الْيُمْنَى فَقَطَّعَهَا ، فَأَخَذَ المِصْحَفَ بِشِمَالِهِ فَقُطِّعَتْ شِمَالُهُ ، فَاحْتَضَنَ المِصْحَفَ بِصَدْرِهِ فَضْرَبَ عَلَيْهِ حَتَّى قُتِلَ رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ¹ .

1 . المناقب للخوارزمي : ص 186 ح 223 ، الفتوح : ج 2 ص 472 وفيه من «ثُمَّ دَعَا عَلِيٌّ بِالِدِرْعِ . . .» ، شرح نهج البلاغة : ج 9 ص 111 عن أبي مخنف وكلاهما نحوه .

Daha sonra zırh istedi; onu üzerine giydi, kılıcını beline bağladı ve sarığını başına sardı. Peygamberin (s.a.a) katırına bindi; sonra bir Kurân istedi, onu eline aldıktan sonra şöyle buyurdu: Ey insanlar! Kim bu Kurân'ı alıp şu kavmi onun hükmüne çağıracak?

Müşaci kabilesinden beyaz elbiseli Müslim adında bir genç öne çıkarak "Ey Emirülmüminin, ben onu alırım!" dedi. Bunun üzerine Ali (a.s) ona dedi ki: Ey genç! Sağ elin kesilecek, onu sol eline alacaksın ve sonra sol elin kesilecek; sonra da öldürülünceye kadar kılıçla darbe üstüne darbe alacaksın!

Genç: Ben buna sabre demem ey Emirülmüminin, dedi.

Bunun üzerine Ali (a.s) Kurân elindeyken çağrısını ikinci kez yineledi. Genç yine öne çıkarak "Ey Emirülmüminin, ben onu alırım!" dedi. Ali (a.s) önceki sözünü tekrarladı.

Genç: Sana bir zarar gelmesin ey Emirülmüminin! Bu, Allah yolunda azdır, diye cevap verdi.

Daha sonra aynı genç Kurân'ı alıp onlara (Cemel ashabına) doğru ilerledi. "Ey cemaat! Bu, Allah'ın kitabıdır; bizimle sizin aranızda hâkemdır!" dedi.

Cemel ashabından bir kişi onun sağ eline bir darbe indirerek elini kopardı. Bunun üzerine Kurân'ı sol eline aldı. Sonra sol eli de kesildi. Kurân'ı göğsüne bastı; sonra da öldürülünceye kadar onu vurdular. Allah'ın rahmeti ona olsun.¹

1-el-Menakıb, Harezmi, s.186, h.223; el-Fütuh, c.2, s.472; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.111, Ebu Mihneften.

الفصل التاسع

القتال

9/1

أَوَّلُ قِتَالٍ عَلَى تَأْوِيلِ الْقُرْآنِ

2215 . الأماي للطوسي عن بكير بن عبد الله الطويل وعَمَّار بن أبي معاوية عن أبي عثمان البجلي مؤدّن بني أفضى : سَمِعْتُ عَلِيًّا (ع) يَقُولُ يَوْمَ الْجَمَلِ : ﴿وَإِنْ نَكْثُوكُمْ أَيَّمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعْنُوكُمْ فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا أَلِئِمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يُنتَهُونَ﴾¹ ، ثُمَّ حَلَفَ . حِينَ قَرَأَهَا . أَنَّهُ مَا قَاتَلَ أَهْلَهَا مُنْذُ نَزَلَتْ حَتَّى الْيَوْمِ . قَالَ بُكَيْرٌ : فَسَأَلْتُ عَنْهَا أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) ، فَقَالَ : صَدَقَ الشَّيْخُ ، هَكَذَا قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) ، وَهَكَذَا كَانَ² .

2216 . الأماي للمفيد عن أبي عثمان مؤدّن بني أفضى : سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) حِينَ خَرَجَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ لِقِتَالِهِ يَقُولُ : عُذِيرِي مِنْ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ ؛ بَايَعَانِي طَائِعِينَ غَيْرَ مُكْرَهَيْنِ ، ثُمَّ نَكَنَّا بَيْعَتِي مِنْ غَيْرِ حَدَثٍ ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ : ﴿وَإِنْ نَكْثُوكُمْ أَيَّمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعْنُوكُمْ فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا أَلِئِمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يُنتَهُونَ﴾³ .

1 . التوبة : 12 .

2 . الأماي للطوسي: ص131 ح207 ، بشارة المصطفى: ص267 وراجع تفسير العياشي: ج2 ص78 ح23 .

3 . الأماي للمفيد : ص73 ح7 ، تفسير العياشي : ج2 ص79 ح28 عن أبي عثمان مولى بني قصي وراجع ص78 ح25 .

DOKUZUNCU FASIL

SAVAŞ

9/1

KURÂN TEVİLİ ÜZERİNE İLK SAVAŞ

2215-el-Emali, Tusî [Bukeyr b. Abdullah et-Tavil ve Ammar b. Ebu Muaviye'den, onlar da Benî Efsa'nın müezzini Ebu Osman el-Becelî'den]: Ali'nin (a.s) Cemel günü şöyle dediğini duydum: *"Ve eğer antlaşmalardan sonra yine yeminlerini bozarlarsa ve dininize hınç besleyip saldırırlarsa, bu durumda küfrün önderleriyle çarpışın. Çünkü onlar, yeminleri olmayan kimselerdir; belki vazgeçerler."*¹ [Bu ayeti okuyunca] İndiği günden beri o güne kadar mısdağı ile savaşılmadığına dair yemin etti.

Bukeyr der ki: Bu rivayeti İmam Bakır'a (a.s) sorduğumda dedi ki: O yaşlı adam (el-Becelî) doğru söyledi. Ali (a.s) öyle buyurdu ve öyleydi de.²

2216-el-Emali, Mufid [Benî Efsa'nın müezzini Ebu Osman'dan]: Ali b. Ebu Talib'in (a.s), Talha ile Zübeyr ona karşı savaş için harekete geçtiklerinde şöyle buyurduğunu duydum: *"Talha ile Zübeyr'e karşı gerekçem şu ki; o ikisi kendi istekleri ile ve zorlanmadıkları halde bana biat ettiler.*

Sonra da [benden] bir bidat ortaya çıkmadığı halde biatimi bozdular." Daha sonra şu ayeti okudu: *"Ve eğer antlaşmalardan sonra, yine yeminlerini bozarlarsa ve dininize dil uzatırlarsa, bu durumda küfrün önderleriyle çarpışın. Çünkü onlar, yeminleri olmayan kimselerdir; belki vazgeçerler."*³

1-Tevbe, 12.

2-el-Emali, Tusî, s.131, h.207; *Bişaretu'l-Mustafa*, s.267. Ayrıca bkz: *Tefsir-i Ayyaşi*, c.2, s.78, h.23.

3-el-Emali, Müfid, s.73, h.7; *Tefsir-i Ayyaşi*, c.2, s.79, h.28, Benî Kusiyy tarafından azat edilen Ebu Osman'dan. Ayrıca bkz: s.78, h.25.

2217 . قرب الإسناد عن حنّان بن سدير : سَمِعْتُ أبا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) يَقُولُ : دَخَلَ عَلَيَّ أَنَسٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ فَسَأَلُونِي عَنْ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ ، فَقُلْتُ لَهُمْ : كَانَا مِنْ أُمَّةِ الْكُفْرِ ؛ إِنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) يَوْمَ الْبَصْرَةِ لَمَّا صَفَّ الْحَيُولَ ، قَالَ لِأَصْحَابِهِ : لَا تَعْجَلُوا عَلَى الْقَوْمِ حَتَّى أُعْذِرَ فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَبَيْنَهُمْ .

فَقَامَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ : يَا أَهْلَ الْبَصْرَةِ ! هَلْ تَجِدُونَ عَلِيًّا جَوْرًا فِي حُكْمٍ ؟ قَالُوا : لَا . قَالَ : فَحِينَئِذٍ فِي قِسْمٍ ؟ قَالُوا : لَا .

قَالَ : فَرَغَبَةً فِي دُنْيَا أَخَذْتُهَا لِي وَلَا أَهْلَ بَيْتِي دُونَكُمْ ، فَتَقَمَّطُمْ عَلَيَّ فَتَكَلَّمْتُمْ بِيَعْتِي ؟ قَالُوا : لَا . قَالَ : فَأَقَمْتُ فِيكُمْ الْحُدُودَ وَعَطَّلْتُهَا عَنْ غَيْرِكُمْ ؟ قَالُوا : لَا . قَالَ : فَمَا بَالُ بِيَعْتِي تُنَكِّثُ وَبِيَعَتُهُ غَيْرِي لَا تُنَكِّثُ ؟ ! إِنِّي ضَرَبْتُ الْأَمْرَ أَنْفَهُ وَعَيْنَهُ فَلَمْ أَجِدْ إِلَّا الْكُفْرَ أَوْ السَّيْفَ .

ثُمَّ ثَنَى إِلَى صَاحِبِهِ فَقَالَ : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ : ﴿وَإِنْ نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا أُمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ﴾

فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) : وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ وَاصْطَفَى مُحَمَّدًا بِالنَّبُوءَةِ إِيَّاهُمْ لَا أَصْحَابُ هَذِهِ الْآيَةِ ، وَمَا قَاتِلُوا مُنْذُ نَزَلَتْ¹ .

9/2

دُعَاءُ الْإِمَامِ قَبْلَ الْقِتَالِ

2218 . الإمام الصادق (عليه السلام) : لَمَّا تَوَافَقَ النَّاسُ يَوْمَ الْجَمَلِ ، خَرَجَ عَلَيَّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ حَتَّى وَقَفَ بَيْنَ الصَّفَّيْنِ .

1 . قرب الإسناد : ص 96 ح 327 ، تفسير العياشي : ج 2 ص 77 ح 23 .

2217-Kurbu'l-İsnad [Hannan b. Sudeyr'den]: Basra halkından bir grup yanıma gelerek bana Talha ile Zübeyr'i sordular. Onlara dedim ki: O ikisi küfür önderlerindendi. Zira Ali (a.s) Basra günü süvarileri savaş düzenine getirdiği sırada yarenlerine "Şu kavme karşı acele etmeyin. Ta ki kendime, Allah'a ve onlara karşı özrüm olsun!" demişti.

Sonra onlara doğru gitti ve dedi ki: Ey Basra halkı! Acaba herhangi bir hükümde zulmettiğimi mi gördünüz?

"Hayır" dediklerinde "Acaba taksim(im)de bir haksızlık mı gördünüz?" diye sordu. Yine "Hayır" denilince "Peki dünyaya rağbet ederek ondan sizi mahrum bırakıp kendim ve ailem için aldığımı mı gördünüz; böylece bana kızdınız ve biatimi bu yüzden mi bozdunuz?" diye sordu. Yine "Hayır" dediler. (İmam tekrar) "Size ilahî hududu uygulayıp da sizden başkasına tatil ettiğime mi şahit oldunuz?" diye sordu. Tekrar "Hayır" cevabını alınca "O halde neden benim biatim bozuluyor ve benden başkasının biati bozulmuyor?! Doğrusu ben bu işin burnundan girip gözünden çıktım (üzerinde dikkatle düşündüm); küfür veya kılıçtan (azgınlıktan) başka bir şey bulamadım!" dedi.

Daha sonra sahibine (Resulullah'a) selam gönderdi ve dedi ki: Şanı yüce Allah, kitabında şöyle buyuruyor: *"Ve eğer antlaşmalardan sonra, yine yeminlerini bozarlarsa ve dininize dil uzatırlarsa, bu durumda küfrün önderleriyle çarpışın. Çünkü onlar, yeminleri olmayan kimse-lerdir; belki vazgeçerler."*

Emirülmüminin (a.s) sonra şöyle buyurdu: Tohumu yaran, canlıları yaratan ve Muhammed'i peygamberliğe seçene yemin olsun ki onlar bu ayetin ashabıdır; bu ayet indiğinden beri onlarla çarpışılmadı!¹

9/2

İMAM'IN SAVAŞTAN ÖNCEKİ DUASI

2218-İmam Sadık (a.s): Cemel günü halk karşı karşıya geldiğinde Ali (a.s) [meydana] çıktı ve iki ordunun safları arasında durdu.

1-Kurbu'l-İsnad, s.96, h.327; Tefsir-i Ayyaşi, c.2, s.77, h.23.

ثُمَّ رَفَعَ يَدَهُ نَحْوَ السَّمَاءِ ، ثُمَّ قَالَ : يَا خَيْرَ مَنْ أَفْضَتْ إِلَيْهِ الْقُلُوبُ ، وَدُعِيَ بِاللُّسْنِ ،
يَا حَسَنَ الْبَلَايَا ، يَا جَزِيلَ الْعَطَاءِ ، أَحْكُمْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ ، وَأَنْتَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ¹ .

2219 . الجمل : لَمَّا رَأَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) مَا قَدِمَ عَلَيْهِ الْقَوْمُ مِنَ الْعِنَادِ
وَاسْتَحْلَوْهُ مِنْ سَفْكِ الدِّمِ الْحَرَامِ ، رَفَعَ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ وَقَالَ : اللَّهُمَّ إِلَيْكَ شَخَّصَتِ
الْأَبْصَارُ ، وَبُسِطَتِ الْأَيْدِي ، وَأَفْضَتِ الْقُلُوبُ ، وَتَقَرَّبَتْ إِلَيْكَ بِالْأَعْمَالِ ، ﴿ رَبَّنَا افْتَحْ
بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ﴾^{2/3} .

2220 . الإمام عليّ (ع) - فِي دُعَائِهِ يَوْمَ الْجَمَلِ - : اللَّهُمَّ إِنِّي أَحْمَدُكَ - وَأَنْتَ
لِلْحَمْدِ أَهْلٌ - عَلَى سَنِّ صَنْعِكَ إِلَيَّ ، وَتَعْطُفِكَ عَلَيَّ ، وَعَلَى مَا وَصَلْتَنِي بِهِ مِنْ نوركِ ،
وَتَدَارَكْتَنِي بِهِ مِنْ رَحْمَتِكَ ، وَأُسَبِّغْتَ عَلَيَّ مِنْ نِعْمَتِكَ ، فَقَدْ اصْطَلَعْتُ عِنْدِي . يَا
مَوْلَايَ . مَا يَحِقُّ لَكَ بِهِ جُهْدِي وَشُكْرِي ؛ لِحُسْنِ عَفْوِكَ ، وَبِلَائِكَ الْقَدِيمِ عِنْدِي ،
وَتَظَاهِرِ نِعَمَائِكَ عَلَيَّ ، وَتَتَابِعِ أَيَادِيكَ لَدَيَّ ، لَمْ أَبْلُغْ إِحْرَارَ حَظِّي ، وَلَا صَلَاحَ نَفْسِي ،
وَلَكِنَّكَ يَا مَوْلَايَ بَدَأْتَنِي أَوَّلًا بِإِحْسَانِكَ فَهَدَيْتَنِي لِدِينِكَ ، وَعَرَّفْتَنِي نَفْسَكَ ، وَثَبَّتَنِي فِي
أُمُورِي كُلِّهَا بِالْكِفَايَةِ وَالصُّنْعِ لِي ، فَصَرَفْتَ عَنِّي جَهْدَ الْبَلَاءِ ، وَمَنَعْتَ مِنِّي مَحْذُورَ الْأَشْيَاءِ ،
فَلَسْتُ أَذْكُرُ مِنْكَ إِلَّا جَمِيلًا ، وَلَمْ أَرِ مِنْكَ إِلَّا تَفْضِيلًا .

يا إلهي، كم من بلاء وجهد صرَفْتُهُ عَنِّي ، وَأَرَبَيْتَنِي فِي غَيْرِي ، فَكَمْ مِنْ نِعْمَةٍ أَقَرَّرْتَ بِهَا
عَيْنِي ، وَكَمْ مِنْ صَنِيعَةٍ شَرِيفَةٍ لَكَ عِنْدِي .

Sonra elini göğe doğru kaldırarak dedi ki: Ey kalplerin kendisine
yöneldiği ve dillerle çağrılan en hayırlı zat! Ey imtihanları güzel

1 . شرح الأخبار : ج 1 ص 387 ح 328 .

2 . الأعراف : 89 .

3 . الجمل : ص 341 .

olan! Ey bağışı bol olan! Bizimle kavmimiz arasında hakla hüküm ver; doğrusu sen, hükmedenlerin en hayırlısı¹!

2219-el-Cemel: Emirülmüminin (a.s) o kavmin inat üzerindeki kararlılıklarını ve dökülmesi haram olan kanı helal saydıklarını görünce ellerini göğse kaldırarak dedi ki: Allah'ım! Gözler sadece sana odaklanmış, eller açılmış ve kalpler sana yönelmiştir; amel-lerle sana yaklaşmıştır. *"Rabbimiz, sen bizimle kavmimizin arasında gerçek olanı hükmet ve sen, hükmedenlerin en hayırlısı-sın."*^{2/3}

2220-İmam Ali (a.s) [Cemel Savaşı'ndaki duasında]: Allah'ım! [Sen övgülerin tümüne layıksın.] Bana yaptığın işin güzelliği, hakkımdaki şefkatin, beni ulaştırdığın ışığın; beni donattığın rahmetin ve üzerime yaydığın nimetine karşılık sana hamd ederim. Ey mevlam! Affının güzelliği, önceden beni tabi tuttuğun güzel imtihanın, üzerime art arda gönderdiğin nimetlerin ve ardı arkası kesilmeyen lütufların, çaba ve şükürümü sana layık kılmakla birlikte nasibime ve nefsimin maslahatına ulaşamadım.

Ancak sen, ey mevlam! İlk olarak bana iyiliğinle başladın, beni dine hidayet ettin, bana kendini tanıttın, bahsettiğin yeterlilik ve yapıcılığınla tüm işlerimde bana sebat verdin. Belanın zorluğunu benden uzaklaştırdın ve sakınılması gereken şeylerden beni engelledin. Senden güzelden başka bir şey hatırlamıyorum ve senden lütuftan başka bir şey görmedim.

Ey ilahım! Nice bela ve sıkıntıyı benden uzaklaştırdın ve onu başkaları üzerinde bana gösterdin. Nice nimetlerle gözümü aydınlattın ve yanımda nice üstün işlerin vardır senin.

1-Şerhu'l-Ahbar, c.1, s.387, h.328.

2-Ârâf, 89.

3-el-Cemel, s.341.

إلهي أنت الذي تُجيبُ عندَ الإِضرارِ دَعَوَتِي ، وأنت الذي تُنقِصُ عندَ الغُومِ كُربَتِي ،
وأنت الذي تأخُذُ لي مِنَ الأعداءِ بِظُلُمَتِي ، فَمَا وَجَدْتُكَ وَلَا أَجِدُكَ بَعِيداً مِنِّي حِينَ
أُرِيدُكَ ، وَلَا مُنْقِضاً عَنِّي حِينَ أَسْأَلُكَ ، وَلَا مُعْرِضاً عَنِّي حِينَ أَدْعُوكَ ، فَأَنْتَ إلهي ، أَجِدُ
صَنِيعَكَ عِنْدِي مَحْمُوداً ، وَحُسْنَ بَلَائِكَ عِنْدِي مَوْجُوداً ، وَجَمِيعَ أفعالِكَ عِنْدِي جَمِيعاً ،
يَحْمَدُكَ لِسَانِي وَعَقْلِي وَجَوَارِحِي وَجَمِيعَ مَا أَقَلَّتِ الأَرْضُ مِنِّي .

يا مَولايَ أَسْأَلُكَ بِنُورِكَ الَّذِي اشْتَقَقْتَهُ مِنْ عَظَمَتِكَ ، وَعَظَمَتِكَ الَّتِي اشْتَقَقْتَهَا مِنْ
مَشيئَتِكَ ، وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي عَلَا ، أَنْ تُثَنِّ عَلَيَّ بِوَاجِبِ شُكْرِي نِعَمَتَكَ .
رَبِّ ، مَا أَحْرَصَنِي عَلَى مَا زَهَّدْتَنِي فِيهِ ، وَحَشَّشَنِي عَلَيْهِ ! إِنْ لَمْ تُعِنِّي عَلَى دُنْيَايَ بِزُهْدٍ ،
وَعَلَى آخِرَتِي بِتَقْوَايَ ، هَلَكْتُ .

رَبِّي ، دَعَتْنِي دَوَاعِي الدُّنْيَا ؛ مِنْ حَرِّ النَّسَاءِ وَالْبَنِينَ ، فَأَجَبْتُهَا سَرِيعاً ، وَرَكَنْتُ إِلَيْهَا
طَائِعاً . وَدَعَتْنِي دَوَاعِي الآخِرَةِ مِنَ الزُّهْدِ وَالْإِجْتِهَادِ فَكَبَّوْتُ لَهَا ، وَلَمْ أُسَارِعْ إِلَيْهَا مُسَارِعَتِي
إِلَى الخُطَامِ الهَامِدِ ، وَالْهَشِيمِ البَائِدِ ، وَالسَّرَابِ الدَّاهِبِ عَنْ قَلِيلٍ .

رَبِّ ، خَوَّفَتْنِي وَشَوَّقَتْنِي وَاحْتَجَبَتْ عَلَيَّ فَمَا خِفْتُكَ حَقَّ خَوْفِكَ ، وَأَخَافُ أَنْ أَكُونَ قَدْ
تَنَبَّطْتُ عَنْ السَّعْيِ لَكَ ، وَتَهَاوَنْتُ بِشَيْءٍ مِنْ احتِجَابِكَ . اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا
سَعْيِي لَكَ وَفِي طَاعَتِكَ ، وَامَلَأْ قَلْبِي خَوْفَكَ ، وَحَوِّلْ تَشْيِيطِي وَتَهَاوُنِي وَتَفْرِيطِي وَكُلَّ مَا
أَخَافُهُ مِنْ نَفْسِي فَرَقاً مِنْكَ ، وَصَبْراً عَلَى طَاعَتِكَ ، وَعَمَلاً بِهِ ، يَا ذَا الجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ .

وَاجْعَلْ جُنَّتِي مِنَ الخَطَايَا حَصِينَةً ، وَحَسَنَاتِي مُضَاعَفَةً ؛ فَإِنَّكَ تُضَاعِفُ لِمَنْ تَشَاءُ .

اللَّهُمَّ اجْعَلْ دَرَجَاتِي فِي الجَنَانِ رَفِيعَةً ، وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّي مِنْ رَفِيعِ المَطْعَمِ وَالْمَشْرَبِ ، وَأَعُوذُ
بِكَ مِنْ شَرِّ مَا أَعْلَمُ وَمِنْ شَرِّ مَا لَا أَعْلَمُ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ القَوَاحِشِ كُلِّهَا ؛ مَا ظَهَرَ مِنْهَا
وَمَا بَطَّنَ .

Ey mabudum! Zorunluluk anımda duama icabet eden sensin; sıkıntı anlarında üzüntümü gideren sensin. Gasp edilmiş haklarımı düşmanlardan benim için alan sensin. Seni istediğim zaman kendimden uzak bulmadım, bulmuyorum. Senden istediğimde kısıcı olmadığını, seni çağırdığımda da benden yüz çevirmediğini görüyorum. Sen, ey mabudum! Yaptığını yanımda övülmüş olarak görmekteyim. Güzel sınavın yanımda mevcuttur ve senin tüm işlerin yanımda güzeldir. Dilim, aklım, uzuvlarım ve yeryüzünün benden taşıdığı her şey sana hamd etmektedir.

Ey mevlam! Azametinden aldığın nurun ve iradenden aldığın azametini hürmetine, yüce ismin hürmetine! Senden bana, nimetlerine karşılık şükür görevimi yerine getirebilme lütfunu bahşetmeni istiyorum.

Rabbim! Beni vazgeçirdiğin şeye ne kadar düşkünüm ve (ne kadar uzağı) teşvik ettiğin şeye! Eğer dünyam konusunda zühd ile ve ahiretim hakkında takvamlı bana yardım etmezsen helak olurum.

Rabbim! Dünyanın kadınlar ve oğullar gibi davetçileri beni çağırdıklarında onlara çabucak icabet ettim; istekle onlara doğru meylettim. Züht ve çaba gibi ahiret davetçileri beni davet ettiklerinde ise onları ağırdan aldım; cansız enkaza, savrulup giden samana ve az bir zaman sonra gidecek seraba yöneldiğim bir hızla onlara yönelmedim.

Rabbim! Beni korkuttun, teşvik ettin ve bana (hatalarımı) örttün: Fakat senden hakkıyla korkmadım; senin için çalışmakta gevşekliğe düşmekten ve örtmeni basite almaktan korkuyorum. Allahım! Bu dünyadaki çalışmam itaatinde ve senin yolunda kıl; kalbimi korkunla doldur. Ağırdan alışımı, önemsemeyişimi, gevşekliğimi ve nefsim hakkındaki tüm korkularımı senden korkmaya, itaatine sabır göstermeye ve ona amel etmeye dönüştür, ey celal ve ikram sahibi!

Hatalara karşı zırhımı dayanıklı kıl ve iyiliklerimi kat kat artır: Doğrusu sen dilediğine kat kat verirsin.

Allah'ım! Cennetteki derecelerimi yükselt. Rabbim! Yiyecek ve içeceğin pahalısından (değeri yüksek olanından) sana sığınırım; bildiklerim ve bilmediklerimin şerrinden sana sığınırım; aşikâr olan ve gizli kalan tüm çirkinliklerden sana sığınırım.

وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّي أَنْ أَشْتَرِيَ الْجَهْلَ بِالْعِلْمِ كَمَا اشْتَرَى غَيْرِي ، أَوْ السَّفَهَ بِالْحِلْمِ ، أَوْ الْجَزَعَ
بِالصَّبْرِ ، أَوْ الضَّلَالََةَ بِالْهُدَى ، أَوْ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ . يَا رَبِّ مَنْ عَلَيَّ بِذَلِكَ ؛ فَإِنَّكَ تَتَوَلَّى
الصَّالِحِينَ ، وَلَا تُضَيِّعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ¹ .

9/3

تَحْرِيزُ الْإِمَامِ أَصْحَابَهُ عَلَى الْقِتَالِ

2221 . الجمل : إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَنْظَرَهُمْ [أَصْحَابَ الْجَمَلِ] ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ؛
لِيَكْفُوا وَيَرْعَوْا ، فَلَمَّا عَلِمَ إِصْرَهُمْ عَلَى الْخِلَافِ قَامَ فِي أَصْحَابِهِ فَقَالَ :
عِبَادَ اللَّهِ ! إِهْدُوا إِلَى هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ مُنْشَرِحَةً صُدُورَكُمْ ، فَإِنَّهُمْ نَكثُوا بَيْعَتِي ، وَقَتَلُوا شِيعَتِي ،
وَنَكَّلُوا بِعَامِلِي ، وَأَخْرَجُوهُ مِنَ الْبَصْرَةِ بَعْدَ أَنْ آلَمُوهُ بِالضَّرْبِ الْمَرِّحِ ، وَالْعُقُوبَةِ الشَّدِيدَةِ ،
وَهُوَ شَيْخٌ مِنْ وَجْهِ الْأَنْصَارِ وَالْفُضَلَاءِ ، وَلَمْ يَرْعَوْا لَهُ حُرْمَةً ، وَقَتَلُوا السَّبَاحِيَّةَ رِجَالًا
صَالِحِينَ ، وَقَتَلُوا حُكَيْمَ بْنَ جَبَلَةَ ظُلْمًا وَعُدْوَانًا ؛ لِعَظْمِيهِ لِلَّهِ ، ثُمَّ تَتَبَعُوا شِيعَتِي بَعْدَ أَنْ
هَرَبُوا مِنْهُمْ وَأَخَذُوهُمْ فِي كُلِّ غَائِطَةٍ ، وَتَحْتَ كُلِّ رَايَةٍ ، يَضْرِبُونَ أَعْنَاقَهُمْ صَبْرًا ، مَا لَهُمْ؟
﴿قَاتِلْهُمْ اللَّهُ أَنَّى يُؤَفِّكُونَ﴾² !!

فَإِهْدُوا إِلَيْهِمْ عِبَادَ اللَّهِ ، وَكُونُوا أَسْوَدًا عَلَيْهِمْ ؛ فَإِنَّهُمْ شِرَارٌ ، وَمُسَاعِدُوهُمْ عَلَى الْبَاطِلِ
شِرَارٌ ، فَالْقُوهُمْ صَابِرِينَ مُحْتَسِبِينَ مَوَاطِنَ أَنْفُسِكُمْ ، إِنَّكُمْ مُنَازِلُونَ وَمُقَاتِلُونَ ، قَدْ وَطَّئْتُمْ
أَنْفُسَكُمْ عَلَى الضَّرْبِ وَالطَّعْنِ وَمُنَازَلَةِ الْأَقْرَانِ . فَأَيُّ امْرِئٍ أَحْسَنَ مِنْ نَفْسِهِ رِبَاطَةً جَاشَ
عِنْدَ الْفَرْعِ وَشَجَاعَةً عِنْدَ الْإِقَاءِ وَرَأَى مِنْ أَخِيهِ فَشَلًّا وَوَهْنًا ، فَلْيَذُبْ عَنْهُ كَمَا يَذُبُّ عَنْ
نَفْسِهِ ؛ فَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُ مِثْلَهُ³ .

1 . مهج الدعوات : ص125 ، بحار الأنوار : ج94 ص234 ح9 .

2 . التوبة : 30 .

3 . الجمل : ص334 ، الإرشاد : ج1 ص252 نحوه ، بحار الأنوار : ج32 ص171 ح131 .

Başkaları gibi ilmi verip cehaleti, hilmi verip arsızlığı, sabrı verip kararsızlığı, hidayeti verip sapkınlığı ve imanı verip küfrü satın almak-tan sana sığınırım. Ey Rabbim! Bunlarla bana lütufta bulun. Doğrusu sen, salih kullarını koruyup gözetirsin; iyilerin mükâfatını kaybetmez-sin. Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.¹

9/3

İMAM'IN, ASHABINI SAVAŞA TEŞVİK ETMESİ

2221-el-Cemel: Emirülmüminin (a.s), Cemel ashabına vazgeçmeleri ve hakkı riayet etmeleri için üç gün mühlet verdi. Fakat onların muhalefet konusundaki ısrarlarını görünce yarenleri arasında kalkıp şu konuşmayı yaptı:

Ey Allah'ın kulları! Şu kavme hamle edin ve göğüsleriniz geniş olsun. Zira onlar biatimi bozdular, takipçilerimi öldürdüler, valime işkence yap-tılar. Onu elim şekilde döverek ve şiddetli ceza ile acı çektirdikten sonra Basra'dan çıkardılar. Hâlbuki o, Ensarın ileri gelenlerinden ve faziletli bir ihtiyardı; fakat onun saygınlığını gözetmediler. Sebabice cemaatini, o sa-lih kişileri öldürdüler. Allah için gazap ettiğinden ötürü Hukeym b. Cebe-le'yi haksızca ve düşmanca katlettiler. Takipçilerim ellerinden kaçtığımda ise onların peşine düştüler. Hangi düzlükte ve tepe dibinde onları ele ge-çirdiyseler işkence edip boyunlarını vuruyorlardı. Şunlara ne olmuş? "*Allâh onları kahretsin, nasıl da (haktan bâtila) çevriliyorlar.*"²

Ey Allah'ın kulları! Şimdi hızla saldırın onlara; üzerlerine sıçrayan as-lanlar gibi olun. Zira onlar kötü kimselerdir; batılda onları destekleyenler de kötüdürler. Sabırla, Allah'ın katındaki mükâfatı umarak ve canlarınızı seferber ederek onların karşısına çıkın. Doğrusu sizler saf tutmuşsunuz, savaşmaktasınız; canlarınızı rakipleriniz karşısında kılıç ve mızrak darbe-lerine hazırlamışsınız. Her kim zorluk anında kendisinde rahatlık, çar-pışma anında da şecaat hisseder ve kardeşinde bir gevşeklik ve korku gö-rürse kendisini koruduğu gibi onu da korusun. Allah dileseydi onu da onun gibi kıldı.³

1-Mehcu'd-Daâvat, s.125; Biharu'l-Envar, c.94, s.234, h.9.

2-Tevbe, 30.

3-el-Cemel, s.334; el-İrşad, c.1, s.252; Biharu'l-Envar, c.32, s.171, h.131.

2222 . الإمام علي(عليه السلام) . مِنْ حُطْبَتِهِ يَوْمَ الْجَمَلِ . : أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنِّي أَتَيْتُ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ ، وَدَعَوْتُهُمْ ، وَاحْتَجَجْتُ عَلَيْهِمْ ، فَدَعَوْنِي إِلَى أَنْ أَصِيرَ لِلْجَلَادِ ، وَأُبْرَزَ لِلطَّعَانِ ، فَلَا مَقِيْلَهُمْ الْهَبْلُ ! وَقَدْ كُنْتُ وَمَا أَهْدَدُ بِالْحَرْبِ ، وَلَا أُرْهَبُ بِالضَّرْبِ ، أَنْصَفَ الْقَارَةَ مِنْ رَامَاهَا¹ ، فَلَعِيرِي فَلْيُغِيرُوا وَلْيُزْعِدُوا ؛ فَأَنَا أَبُو الْحَسَنِ الَّذِي فَلَلْتُ حَدَّهُمْ ، وَفَرَّقْتُ جَمَاعَتَهُمْ ، وَبَذَلْتُ الْقَلْبَ أَلْقَى عَدُوِّي ، وَأَنَا عَلَى مَا وَعَدَنِي رَبِّي مِنَ النَّصْرِ وَالتَّأْيِيدِ وَالظَّفَرِ ، وَإِنِّي لَعَلَى يَقِينٍ مِنْ رَبِّي ، وَغَيْرِ شُبْهَةٍ مِنْ أَمْرِي .

أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ الْمَوْتَ لَا يَفْوُتُهُ الْمُقِيمُ ، وَلَا يُعْجِزُهُ الْهَارِبُ ، لَيْسَ عَنِ الْمَوْتِ مَخِيصٌ ، وَمَنْ لَمْ يَمُتْ يُقْتَلْ ، وَإِنَّ أَفْضَلَ الْمَوْتِ الْقَتْلُ . وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لَا لَفُ ضَرْبَةٍ بِالسَّيْفِ أَهْوَنُ عَلَيَّ مِنْ مَيَّةٍ عَلَى فِرَاشٍ .

وَاعْجَبًا لَطَلْحَةَ ! أَلَبَّ النَّاسَ عَلَى ابْنِ عَقَانَ ، حَتَّى إِذَا قُتِلَ أَعْطَانِي صَفَقَتَهُ يَمِينِهِ طَائِعًا ، ثُمَّ نَكَثَ بَيْعَتِي ، اللَّهُمَّ خُذْهُ وَلَا تُنْهَلْهُ . وَإِنَّ الزُّبَيْرَ نَكَثَ بَيْعَتِي ، وَقَطَعَ رَحْمِي ، وَظَاهَرَ عَلَيَّ عَدُوِّي ، فَكَفَنِيهِ الْيَوْمَ بِمَا شِئْتُ² .

9/4

السَّكِينَةُ الْعَلَوِيَّةُ فِي الْحَرْبِ

2223 . الجمل عن محمد بن الحنفية : لَمَّا نَزَلْنَا الْبَصْرَةَ وَعَسَكْرُنَا بِهَا وَصَفَفْنَا صُفُوفَنَا ، دَفَعَ أَبِي عَلِيٍّ(عليه السلام) إِلَيَّ الْلِوَاءَ ، وَقَالَ : لَا تُحْدِثَنَّ شَيْئًا حَتَّى يُحْدِثَ فِيكُمْ . ثُمَّ نَامَ ، فَنَالْنَا نَبْلُ الْقَوْمِ ، فَأَفْرَعْتُهُ ، فَفَزِعَ وَهُوَ يَمْسَحُ عَيْنَيْهِ مِنَ النَّوْمِ ، وَأَصْحَابُ الْجَمَلِ يَصِيحُونَ : يَا ثَارَاتِ عُثْمَانَ !

1 . القارة : قبيلة من بني الهون ابن خزيمة ، سُمُّوا قَارَةَ لِاجْتِمَاعِهِمْ وَالتَّفَافِهِمْ ، وَيُوصَفُونَ بِالرَّمِي ، وَفِي الْمَثَلِ : أَنْصَفَ الْقَارَةَ مِنْ رَامَاهَا (النهاية : ج4 ص120) .

2 . الكافي : ج5 ص53 ح4 عن ابن محبوب رفعه ، الأُمَالِي لِلطُّوسِي : ص169 ح284 عن إسماعيل بن رجاء الزبيدي نحوه وراجع نَحَجِ الْبَلَاغَةِ : الخطبة 174 .

2222-İmam Ali (a.s) [Cemel günü yaptığı konuşmasından]: Ey insanlar! Ben şu topluluğa geldim, onları davet ettim ve kendilerine delil getirdim. Onlar ise beni savaşa sabretmeye ve mızrak yaralarına hazır olmaya davet ettiler. Anneleri yaslarına otursun! Ben savaşa korkutulmamış, darbeyeyle ürkütülmemiş bir kişiyim. Kare kabilesini atıcılığa davet eden insaflı davranmıştır.¹ Başkasını gürleyip korkutsunlar. Zira ben keskinliklerini köreltmış ve cemaatlerini dağıtmış Ebu'l Hasan'ın ta kendisiyim. Aynı kalple düşmanımın karşısına çıkacağım; ben Rabbimin bana vaadettiği yardım, destek ve zafer üzereyim; Rabbime yakinim var ve işimden hiçbir şüphem yoktur.

Ey insanlar! Ayakta olan kimse ölümü alt edemeyeceği gibi kaçan kimse de onu aciz bırakamaz. Ölümden kaçış yoktur. Ölmeyen kimse, öldürülür; en üstün ölüm (Allah yolunda) öldürülmektir. Canımı elinde bulundurana yemin olsun ki bin kılıç darbesi benim için yatağımda ölmekten daha kolaydır!

Talha ne kadar da şaşırtıcı! Halkı Affan'ın oğlunun aleyhinde tahrik etti; nihayetinde o öldürülünce de kendi isteği ile bana biat elini uzattı. Sonra da biatimi bozdu. Allahım, onu tut ve kendisine fırsat verme. Zübeyr de biatimi bozdu, benimle olan akrabalık bağını kopardı; bana karşı düşmanıma destek oldu. Allahım, bugün ona karşı dilediğin şekilde bana yet!²

9/4

SAVAŞTA ALİ (A.S) SÜKÛNETİ

2223-el-Cemel [Muhammed b. Hanefiyye'den]: Basra'ya inip orada karargâhımızı kurduğumuz ve saflarımızı düzene koyduğumuz vakit Ali b. Ebu Talib (a.s) sancağı bana vererek dedi ki: Düşman size karşı bir şey yapmadıkça (sen de) bir şey yapma!

Sonra da uyudu. Derken o kavmin okları üzerimize doğru gelince onu uyandırdık. Gözlerini ovarak derhal ayağa kalktı. Cemel ashabı ise (kendi aralarında) "Ey Osman'ın intikamcıları!" diye bağıryorlardı.

1-Benî Hun b. Huzeyfe'den olan Kare kabilesi, okçulukta ün yapmış bir kabileydi. (*en-Nihaye*, c.4, s.120)

2-*el-Kâfi*, c.5, s.53, h.4, İbn-i Mahbub'dan merfu olarak; *el-Emali*, Tusî, s.169, h.284, İsmail b. Reza Zübeydî'den. Ayrıca bkz: *Nehcü'l-Belaga*, 174. hutbe.

فَبَرَزَ (عليه السلام) وَلَيْسَ عَلَيْهِ إِلَّا قَمِيصٌ وَاحِدٌ ، ثُمَّ قَالَ : تَقَدَّم بِاللَّوَاءِ ! فَتَقَدَّمْتُ وَقُلْتُ :
يا أَبَتِ أَفِي مِثْلِ هَذَا الْيَوْمِ بِقَمِيصٍ وَاحِدٍ ؟ !

فَقَالَ (ع) : أَحَزَزَ أَمْرًا أَجْلُهُ ، وَاللَّهِ فَأَتَلْتُ مَعَ النَّبِيِّ (ص) وَأَنَا حَاسِرٌ أَكْثَرَ مِمَّا قَاتَلْتُ وَأَنَا دَارِعٌ¹ .

2224 . مروج الذهب : قَدْ كَانَ أَصْحَابُ الْجَمَلِ حَمَلُوا عَلَى مَيْمَنَةِ عَلِيٍّ وَمَيْسَرَتِهِ ،
فَكَشَفُوهَا ، فَأَتَاهُ بَعْضُ وَلَدِ عَقِيلٍ وَعَلِيٌّ يَخْفِقُ نُعَاسًا عَلَى قُرْبُوسٍ سَرِجِهِ ، فَقَالَ لَهُ : يَا عَمُّ ، قَدْ
بَلَغْتَ مَيْمَنَتُكَ وَمَيْسَرَتُكَ حَيْثُ تَرَى ، وَأَنْتَ تَخْفِقُ نُعَاسًا ؟ !

قَالَ : أَسْكُتُ يَا بَنَ أَخِي ، فَإِنَّ لِعَمَلِكَ يَوْمًا لَا يَعُدُّوهُ ، وَاللَّهِ مَا يُبَالِي عَمَلُكَ وَقَعَ عَلَى الْمَوْتِ
أَوْ وَقَعَ الْمَوْتُ عَلَيْهِ!²

2225 . دعائم الإسلام : رُوِيَ عَنِ عَلِيٍّ (ع) أَنَّهُ أَعْطَى الرَّايَةَ يَوْمَ الْجَمَلِ لِمُحَمَّدِ بْنِ الْحَنْفِيَّةِ ،
فَقَدَّمَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ ، وَجَعَلَ الْحَسَنَ فِي الْمَيْمَنَةِ ، وَجَعَلَ الْحُسَيْنَ فِي الْمَيْسَرَةِ ، وَوَقَفَ خَلْفَ الرَّايَةِ عَلَى بَعْلَةٍ
رَسُولِ اللَّهِ (ص) .

قَالَ ابْنُ الْحَنْفِيَّةِ : قَدْنَا مِنَّا الْقَوْمَ ، وَرَشَقُونَا بِالنَّبْلِ وَقَتَلُوا رَجُلًا ، فَالْتَفَتُ إِلَى
أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فَرَأَيْتُهُ نَائِمًا قَدْ اسْتَقَلَّ نَوْمًا ، فَقُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، عَلَى مِثْلِ هَذِهِ الْحَالِ
تَنَامُ ؟ ! قَدْ نَضَحُونَا بِالنَّبْلِ وَقَتَلُوا مِنَّا رَجُلًا وَقَدْ هَلَكَ النَّاسُ ! !

فَقَالَ : لَا أَرَاكَ إِلَّا تَحْنُ حَنِينَ الْعَذَاءِ ، الرَّايَةُ رايَةُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) .

فَأَخَذَهَا وَهَزَّهَا ، وَكَانَتِ الرِّيحُ فِي وُجُوهِهَا ، فَانْقَلَبَتْ عَلَيْهِمْ ، فَحَسَرَ عَنْ ذِرَاعِيهِ وَشَدَّ
عَلَيْهِمْ ، فَضَرَبَ بِسَيْفِهِ حَتَّى صَبَغَ كُمُ قَبَائِهِ وَانْحَنَى سَيْفُهُ³ .

1 . الجمل : ص 355 .

2 . مروج الذهب : ج 2 ص 375 .

3 . دعائم الإسلام : ج 1 ص 393 .

Üzerinde sadece bir gömlek olduğu halde dışarı çıkarak "Sancakla ileri git!" dedi. Ben de ilerledim. "Ey babacığım! Böyle bir günde bir gömlekle mi (çıkıyorsun)?" dedim.

O da dedi ki: Her işi eceli korumuştur. Vallahi ben, Peygamberin (s.a.a) yanında zırhlı halimden ziyade zırhsız halimle savaştım.¹

2224-Murucu'z-Zeheb: Cemel ashabı Ali'nin (a.s) ordusunun sağ ve sol kanda saldırarak içeriye doğru yarıklar açtılar. Derken Akil'in oğullarından biri geldi. Ali'nin (a.s), atının eyerine yaslanarak hafif bir uykuya dalmış olduğunu görünce "Ey amca! Ordunun sağ ve sol kanadı gördüğün bir durumdayken sen nasıl uyukluyorsun?!" diye sordu.

Bunun üzerine Ali (a.s) "Ey kardeşimin oğlu, sesini kes! Amcan için kendisini es geçmeyecek bir gün vardır. Vallahi amcan ölümüne doğru gitmekten veya ölümün kendisinin üzerine gelmesinden çekinmez!²

2225-Deaimu'l-İslam: Ali'den (a.s) bize rivayet edildiğine göre, Cemel gününde sancağı Muhammed b. Hanefiyye'ye verip onu öne geçirdi. Hasan'ı sağ kanada, Hüseyin'i de sol kanada yerleştirdi. Kendisi de sancağın arkasında Resulullah'ın (s.a.a) katırı üzerinde durdu.

Muhammed b. Hanefiyye der ki: O topluluk bize iyice yaklaştı ve üzerimize ok fırlattı; bir kişiyi de öldürdüler. Ben, Emirülmüminin'e (a.s) baktım; onu ağır bir uykuya dalmış olarak görünce dedim ki: Ey Emirülmüminin! Böyle bir durumda uyuyor musun?! Bizi ok yağmuruna tuttular, içimizden bir kişiyi öldürdüler ve halk helak oldu!

Bunun üzerine dedi ki: Bakire kızlar gibi bağırdığımı görüyorum. Bu sancak Resulullah'ın (s.a.a) sancağıdır!

Sonra da sancağı aldı ve onu öyle bir salladı ki rüzgârını yüzümüzde hissettik; onların üzerine döndü. Kollarını sıvadı ve üzerlerine hamle etti; kılıcıyla öyle bir darbe indirdi ki elbisesinin kolu (onların kanlarıyla) renklendi ve kılıcı eğildi.³

1-el-Cemel, s.355.

2-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.375.

3-Deaimu'l-İslam, c.1, s.393.

2226 . الإمامة والسياسة . في ذكرِ عَلِيٍّ (عليه السلام) يومَ الجَمَلِ . : فَشَقَّ عَلِيٌّ في عَسْكَرِ الْقَوْمِ يَطْعَنُ وَيَقْتُلُ ، ثُمَّ خَرَجَ وَهُوَ يَقُولُ : الماءُ ، الماءُ . فَأَتَاهُ رَجُلٌ بِإِدَاوَةٍ فِيهَا عَسَلٌ ، فَقَالَ لَهُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، أَمَّا الْمَاءُ فَإِنَّهُ لَا يَصْلُحُ لَكَ فِي هَذَا الْمَقَامِ ، وَلَكِنْ أُذَوِّقُكَ هَذَا الْعَسَلَ .

فَقَالَ : هَاتِ ، فَحَسَا مِنْهُ حُسُوَّةٌ ، ثُمَّ قَالَ : إِنَّ عَسَلَكَ لَطَائِفِي !
قَالَ الرَّجُلُ : لَعَجَبًا مِنْكَ . وَاللَّهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . لِمَعْرِفَتِكَ الطَّائِفِي مِنْ غَيْرِهِ فِي هَذَا الْيَوْمِ ، وَقَدْ بَلَّغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ ! ! فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ : إِنَّهُ وَاللَّهِ يَا بَنَ أَخِي مَا مَلَأَ صَدْرَ عَمَلِكَ شَيْءًا قَطُّ ، وَلَا هَابَهُ شَيْءٌ¹ .

9/5

الإمام يلبس الدرع البتراء

2227 . الجمل عن محمد ابن الحنفية : دَعَا [عَلِيٌّ (عليه السلام)] بِدِرْعِهِ الْبَتْرَاءِ وَلَمْ يَلْبَسْهَا بَعْدَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) إِلَّا يَوْمَئِذٍ ، فَكَانَ بَيْنَ كَتِفَيْهِ مِنْهَا وَهْنٌ . فَجَاءَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَفِي يَدِهِ شِسْعٌ نَعْلٌ ، فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ : مَا تُرِيدُ بِهَذَا الشِّسْعِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ؟
فَقَالَ : أَرِيطُ بِهَا مَا قَدْ تَهَيَّ مِنْ هَذَا الدِّرْعِ مِنْ خَلْفِي .
فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : أَفِي مِثْلِ هَذَا الْيَوْمِ تَلْبَسُ مِثْلَ هَذَا !
فَقَالَ (عليه السلام) : وَلِمَ ؟
قَالَ : أَخَافُ عَلَيْكَ .
فَقَالَ : لَا تَخَفْ أَنْ أُوتِيَ مِنْ وَرَائِي ، وَاللَّهِ يَا بَنَ عَبَّاسٍ مَا وَلَّيْتُ فِي رَحْفٍ قَطُّ² .

1 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 96 ، جواهر المطالب : ج 2 ص 34 نحوه .

2 . الجمل : ص 355 .

2226-el-İmame ve's-Siyase [Cemel Savaşı'nda Ali'den söz ederken]: Ali (a.s) o kavmin ordusuna daldı; mızrak sallıyor ve öldürüyordu. Sonra çıkıp "Su, su!" diye seslendi. Bunun üzerine bir kişi içerisinde bal bulunan küçük bir kap getirdi ve ona "Ey Emirülmüminin! Şu anda su senin için uygun değildir; ancak sana şu baldan tattıracağım!" dedi. İmam getirmesini isteyip ondan bir yudum içti. Sonra da sahibine "Bu bal Taif'tendir!" dedi.

Adam dedi ki: Vallahi sana şaşıyorum ey Emirülmüminin! Yüreklerin ağızlara geldiği böyle bir günde Taif balını başka baldan ayırt ediyorsun!

Bunun üzerine Ali (a.s) ona şöyle dedi: Ey kardeşimin oğlu! Allah'a yemin olsun ki asla hiçbir şey amcanın göğsünü doldurmamış ve hiçbir şey onu korkutmamıştır.¹

9/5

ARKASI OLMAYAN ZIRH GİYMESİ

2227-el-Cemel [Muhammed b. Hanefiyye'den]: Ali (a.s) arkası olmayan zırhını istedi. Peygamberden (s.a.a) sonra o güne kadar bu zırhı giymemişti. Zırhın iki omuz arasına gelen bölümü zayıftı. Emirülmüminin (a.s) elinde bir ayakkabı bağı ile gelince İbn-i Abbas ona "Ey Emirülmüminin! Şu iple ne yapmak istiyorsun?" diye sordu. "Bununla şu zırhın arkama gelen yerindeki açığı bağlayacağım" deyince İbn-i Abbas "Böyle bir günde bu zırhı mı giyeceksin?!" diye (şaşkılığını ifade etti). Ali (a.s) "Niçin?" diye sorunca "Sana bir zarar gelmesinden korkuyorum" dedi.

Bunun üzerine Ali (a.s): Arkamdan bana bir şey olacağından korkma; vallahi [ey İbn-i Abbas!] hiçbir savaşta asla (düşmana) sırtımı dönmedim, dedi.²

1-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.96; Cevahiru'l-Metalib, c.2, s.34.

2-el-Cemel, s.355.

9/6

صاحبُ رَايَةِ الحَرْبِ

2228 . الجمل عن محمد بن عبد الله عن عمرو بن دينار : قال أمير المؤمنين (عليه السلام) لأبيه محمد :
 اخذ الراية وامض . وعلي (ع) خلفه . فناده يا أبا القاسم ! فقال : لبيك يا أبة . فقال : يا بُني لا
 يستفزك مائري ; قد حملت الراية وأنا أصغر منك فما استفزني عدوي ، وذلك أنني لم ألق أحداً
 إلا حدثني نفسي بقتله ، فحدثت نفسك . بعون الله . بظهورك عليهم ، ولا يخذلك ضعف
 النفس باليقين ; فإن ذلك أشد الخذلان .

قال : فقلت : يا أبة أرجو أن أكون كما تحب إن شاء الله . قال : فالزم رايته ، فإذا
 اختلطت الصفوف فف في مكانك وبين أصحابك ، فإن لم تر أصحابك فسيزونك .
 قال : والله إني لفي وسط أصحابي فصاروا كلهم خلفي وما بيني وبين القوم أحد يردُّهم
 عني ، وأنا أريد أن أتقدم في وجوه القوم ، فما شعرت إلا بأبي من خلفي قد جرد سيفه
 وهو يقول : لا تقدم حتى أكون أمامك . فتقدم (عليه السلام) بين يدي يهرول ومعه طائفة من
 أصحابه ، فصرخوا الذين في وجهي حتى أفضوهم ولحقهم بالراية ، فوقفوا وفقه ، واختلط
 الناس ، وكدت السيف ساعة ، فنظرت إلى أبي يفرج الناس يمينا وشمالا ويسوقهم أمامه ،
 فأردت أن أجول فكرهت خلافة¹ .

2229 . مروج الذهب : جاء ذو الشهادتين خزيمة بن ثابت إلى علي ، فقال : يا
 أمير المؤمنين ، لا نكس اليوم رأس محمد ، وأردد إليه الراية ! فدعا به ، ورد عليه الراية ،
 وقال :

9/6

SAVAŞ SANCAĞININ SAHİBİ

2228-el-Cemel [Muhammed b. Abdullah, Amr b. Dinar'dan]: Emirülmüminin (a.s), oğlu Muhammed'e "Sancağı al ve git" dedi. [Ali (a.s) onun arkasındaydı]. Ona "Ey Ebulkasım!" diye seslendi. O da "Lebbeyk baba!" diye cevap verince dedi ki: Ey oğlum! Gördüğün şey seni ürkütmesin. Ben, senden daha küçük yaştayken sancağı taşıdım ve düşmanım beni ürkütmedi. Zira ben hiç kimseyle karşılaşmadım ki onu öldüreceğimi kendime telkin etmemiş olayım. Sen de kendine [Allah'ın yardımıyla] onlara galip geleceğini telkin et. Yakın varken nefsin zaafı seni yüzüstü bırakmasın. Zira bu, çaresizliğin en şiddetlisidir.

Muhammed der ki: (Babama) ey babacığım! Allah'ın izniyle senin istediğin gibi olmayı ümit ediyorum, deyince "Sancağına yapış. Saflar birbirine girdiğinde sen kendi yerinde ve arkadaşlarının içinde dur; sen arkadaşlarını görmeden de onlar seni görecektir." dedi.

Muhammed der ki: Allah'a yemin olsun ki ben arkadaşlarımla ortadaydım. Ansızın hepsi arkamda kaldılar; benimle düşman arasında onları benden uzaklaştıracak hiç kimse kalmamıştı. Düşman ordusunun ortasına kadar ilerlemek istiyordum ki (ansızın) arkamdan babamı hissettim. O, kılıcını çekmişti. "İleri gitme de önüne geçeyim!" diyordu. Sonra koşuşturarak hızla önüne geçti. Ashabından bir grup da onunla birlikteydi. Önümde bulunan düşman askerlerini vurdular, onları kaçırdılar; ben de sancakla birlikte onlara katıldım. Bir süre durdular, halk birbirine girmişti. Bir an kılıçlar sakinleşti. Babama baktım; düşmanı sağdan ve soldan yarıyor, onları önüne katıp sürüyordu. Bir an ben de harekete geçmek istedim, fakat ona muhalefet etmek istemedim.¹

2229-Murucu'z-Zeheb: İki şahadet sahibi [lakabı ile tanınan] Huzeyme b. Sabit, Ali'nin (a.s) yanına gelerek "Ey Emirülmüminin! Bugün Muhammed'in başını eğme de sancağı ona geri dönder!" dedi. Bunun üzerine onu çağırdı ve sancağı ona geri vererek şunları söyledi:

1-el-Cemel, s.368.

اطْعَنُهُمْ طَعَنَ أَبِيكَ تُحَمَّدُ لَا حَيْرَ فِي الْحَرْبِ إِذَا لَمْ تَوْقَدْ
بِالْمَشْرِقِ وَالْقَنَا الْمُسَرَّدِ¹

9/7

إِشْتِدَادُ الْقِتَالِ

2230 . تاريخ الطبري عن القعقاع : ما رَأَيْتُ شَيْئاً أَشْبَهَ بِشَيْءٍ مِنْ قِتَالِ الْقَلْبِ
يَوْمَ الْجَمَلِ بِقِتَالِ صِفِّينَ ، لَقَدْ رَأَيْتُنَا نُدَافِعُهُمْ بِأَسْنَانِنَا وَنَتَكَبَّرُ عَلَى أَرْجَانِنَا ، وَهُمْ مِثْلُ ذَلِكَ ،
حَتَّى لَوْ أَنَّ الرِّجَالَ مَشَتْ عَلَيْهَا لَأَسْتَقَلَّتْ بِهِمْ² .

2231 . البداية والنهاية : قَالَ [عَلِيٌّ (عليه السلام)] لِابْنِهِ مُحَمَّدِ ابْنِ الْحَنْفِيَّةِ : وَيَحْكُ !
تَقَدَّمَ بِالرَّايَةِ . فَلَمْ يَسْتَطِعْ ، فَأَخَذَهَا عَلِيٌّ مِنْ يَدِهِ ، فَتَقَدَّمَ بِهَا ، وَجَعَلَتِ الْحَرْبُ تَأْخُذُ
وَتُعْطِي ؛ فَتَارَةً لِأَهْلِ الْبَصْرَةِ ، وَتَارَةً لِأَهْلِ الْكُوفَةِ ، وَقُتِلَ خَلْقٌ كَثِيرٌ وَجَمٌّ غَفِيرٌ ، وَلَمْ تُرَ
وَقْعَةٌ أَكْثَرَ مِنْ قَطْعِ الْأَيْدِي وَالْأَرْجُلِ فِيهَا مِنْ هَذِهِ الْوَقْعَةِ³ .

2232 . الإمامة والسياسة : اقْتَتَلَ الْقَوْمُ قِتَالاً شَدِيداً ، فَهَزَمَتِ يَمْنُ الْبَصْرَةِ يَمْنُ
عَلِيٍّ ، وَهَزَمَتِ رِبْعَةُ الْبَصْرَةِ رِبْعَةَ عَلِيٍّ . . . ثُمَّ تَقَدَّمَ عَلِيٌّ فَنَظَرَ إِلَى أَصْحَابِهِ يَهْزَمُونَ
وَيُقْتَلُونَ ، فَلَمَّا نَظَرَ إِلَى ذَلِكَ صَاحَ بِابْنِهِ مُحَمَّدٍ . وَمَعَهُ الرَّايَةُ . : أَنْ اقْتَحِمِ ! فَأَبْطَأَ
وَتَبَّتْ ، فَأَتَى عَلِيٌّ مِنْ خَلْفِهِ فَضْرَبَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ ، وَأَخَذَ الرَّايَةَ مِنْ يَدِهِ ، ثُمَّ حَمَلَ فَدَخَلَ
عَسْكَرَهُمْ ، وَإِنَّ الْمِیْمَنَتَيْنِ وَالْمِیْسَرَتَيْنِ تَضَطَّرَبَانِ ؛ فِي إِحْدَاهُمَا عَمَّارٌ ، وَفِي الْأُخْرَى عَبْدُ اللَّهِ
بْنُ عَبَّاسٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ .

1 . مروج الذهب : ج 2 ص 376 ؛ وقعة الجمل لضمان بن شدقم : ص 143 وراجع شرح نهج البلاغة : ج 1
ص 243 والمناقب للخوارزمي : ص 187 والمناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 155 والصراط المستقيم : ج 2 ص 267
وبحار الأنوار : ج 32 ص 175 وج 42 ص 99 .

2 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 532 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 348 وراجع العقد الفريد : ج 3 ص 325 .

3 . البداية والنهاية : ج 7 ص 243 .

*Baban gibi mızrak salla onlara ki övülesin
Meşrefî kılıçları ve dizilmiş mızrakları olmayıp da
Alev saçmayan savaşta hayır yoktur bilesin¹*

9/7

SAVAŞIN ŞİDDETLENMESİ

2230-Tarih-i Taberî [Ka'kâ'dan]: Cemel günü ordunun merkezindeki savaşın Sıffin Savaşı'na benzediği kadar bir şeyin başka bir şeye benzediğini hiç böylesine görmemiştim. Onları mızraklarımızın uçları ile uzaklaştırırken mızraklarımızın tutulacak yerlerine de yaslanıyorduk. Onlar da aynı şekilde yapıyorlardı. Öyle ki eğer insanlar mızrakların üzerinde yürümeye kalkışsaydı mızraklar onları taşırdı.²

2231-el-Bidaye ve'n-Nihaye: [Ali (a.s)] Oğlu Muhammed b. Hanefiye'ye "Yazıklar olsun sana! Sancakla ilerle!" dedi. Ancak o yapamadı. Bunun üzerine Ali (a.s) sancağı onun elinden alarak ileri atıldı. Savaş bir yandan alıyor, bir yandan veriyordu (kazanan ve kaybedeni vardı); bazen Basralıların lehine, bazen de Kufelilerin lehine cereyan ediyordu. Çok kalbalık ve büyük bir topluluk öldürüldü; hiçbir savaşta bu hadisede olduğu kadar çok eller ve ayakların kesildiği görülmemişti.³

2232-el-İmame ve's-Siyase: Taraflar arasındaki savaş iyice şiddetlendi; Basra (ordusunun) sağ kanadı, Ali (ordusunun) sağ kanadını hezimete uğrattı; Basra ordusunda yer alan Rabia kabilesi mensupları, Ali'nin ordusundaki Rabia mensuplarını yendi... Daha sonra Ali ilerledi; yarenlerinin yenildiklerini ve öldürdüklerini gördü: Bu tabloyu görünce [sancağı taşıyan] oğlu Muhammed'e "İlerle!" diye bağırdı. Fakat Muhammed ağır davrandı ve yerinde kaldı. Bunun üzerine Ali (a.s) arkasından geldi ve omuzlarının arasına vurup sancağı onun elinden aldı. Sonra da düşman ordusunun içine daldı. Her iki ordunun da sağ ve sol kanatları sallantıdaydı. Onların birinde Ammar, diğerinde ise Abdullah b. Abbas ve Muhammed b. Ebubekir vardı.

1-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.376; Vakât-u Cemel, Zamin b. Şadkem, s.143. Ayrıca bkz: Şerh-i Nehcü'l-Belâga, c.1, s.243; el-Menakıb, Harezmi, s.187; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.155; es-Sıratu'l-Mustakim, c.2, s.267; Biharu'l-Envar, c.32, s.175 ve c.42, s.99.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.532; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.348. Ayrıca bkz: el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.325.

3-el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.243.

قَالَ : فَشَقَّ عَلَيَّ فِي عَسْكَرِ الْقَوْمِ يَطْعَنُ وَيَقْتُلُ ، ثُمَّ خَرَجَ . . . ثُمَّ أُعْطِيَ الرَّايَةَ لِابْنِهِ وَقَالَ : هَكَذَا فَاصْنَع . فَتَقَدَّمَ مُحَمَّدٌ بِالرَّايَةِ وَمَعَهُ الْأَنْصَارُ ، حَتَّى انْتَهَى إِلَى الْجَمَلِ وَالْهُودَجِ وَهَزَمَ مَا يَلِيهِ ، فَاقْتَتَلَ النَّاسُ ذَلِكَ الْيَوْمَ قِتَالًا شَدِيدًا ، حَتَّى كَانَتْ الْوَاقِعَةُ وَالضَّرْبُ عَلَى الرُّكْبِ¹ .

2233 . الجمل عن محمد ابن الحنفية : التَّقِينَا وَقَدْ عَجَّلَ أَصْحَابُ الْجَمَلِ وَزَحَفُوا عَلَيْنَا ، فَصَاحَ أَبِي (عليه السلام) : اِمْضِ . فَمَضَيْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ أَقْطُو بِالرَّايَةِ قَطْوًا . وَتَقَدَّمَ سَرَعَانِ أَصْحَابُنَا ، فَلَاذَ أَصْحَابُ الْجَمَلِ ، وَنَشَبَ الْقِتَالُ ، وَاخْتَلَفَتِ السُّيُوفُ ، وَأَبِي بَيْنَ كَتِفَيَّ يَقُولُ : يَا بُنَيَّ تَقَدَّمَ ! وَلَسْتُ أَجِدُ مُتَقَدِّمًا ، وَهُوَ يَقُولُ : تَقَدَّمَ ، فَقُلْتُ : مَا أَجِدُ مُتَقَدِّمًا إِلَّا عَلَى الْأَسِنَّةِ ! ! فَغَضِبَ أَبِي (عليه السلام) وَقَالَ : أَقُولُ لَكَ : تَقَدَّمَ ، فَتَقُولُ : عَلَى الْأَسِنَّةِ ! ! ثِقْ يَا بُنَيَّ ، وَتَقَدَّمَ بَيْنَ يَدَيَّ عَلَى الْأَسِنَّةِ ! ! وَتَنَاوَلَ الرَّايَةَ مِنِّي ، وَتَقَدَّمَ يُهْرُولُ بِهَا ، فَأَخَذَتْنِي حِدَّةٌ ، فَلَحِقْتُهُ وَقُلْتُ : أُعْطِنِي الرَّايَةَ . فَقَالَ لِي : خُذْهَا . وَقَدْ عَرَفْتُ مَا وَصَفَ لِي² .

9/8

مُقَاتَلَةُ الْإِمَامِ بِنَفْسِهِ

2234 . الفتح : قَاتَلَ مُحَمَّدُ ابْنُ الْحَنْفِيَّةِ سَاعَةً بِالرَّايَةِ ثُمَّ رَجَعَ ، وَضَرَبَ عَلَيَّ (رضي الله عنه) بِيَدِهِ إِلَى سَيْفِهِ فَاسْتَلَّهُ ، ثُمَّ حَمَلَ عَلَى الْقَوْمِ ، فَضَرَبَ فِيهِمْ يَمِينًا وَشِمَالًا ، ثُمَّ رَجَعَ وَقَدْ انْحَنَى سَيْفُهُ فَجَعَلَ يُسَوِّيهِ بِرُكْبَتَيْهِ .

1 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 96 .

2 . الجمل : ص 360 وراجع تاريخ الطبري : ج 4 ص 514 والكامل في التاريخ : ج 2 ص 339 والبداية والنهاية : ج 7 ص 243 والأخبار الطوال : ص 149 ومروج الذهب : ج 2 ص 375 .

Ravi der ki: Ali düşman ordusunu yardı; darbe vuruyor ve öldürüyordu. Sonra kenara çıktı... Sancağı oğluna verdi ve "İşte böyle yap!" dedi. Bunun üzerine Muhammed ileri atıldı; yanında Ensar da vardı. Ta ki deveye ve (Ayşe'yi taşıyan) hevdece vardı. Onun yanındakileri hezimete uğrattı. O gün iki ordu arasında çok şiddetli bir savaş oldu; öyle ki hatta oturdukları halde bile birbirlerine darbe indiriyorlar, savaşıyorlardı.¹

2233-el-Cemel [Muhammed b. Hanefiye'den]: Karşı karşıya gelmiştik ve Cemel ashabı bize baskın gelmekteydi. Babam "Hareket et!" diye bağırdı. Ben de onun önünde hareket ettim; kısa adımlarla sancağı ileri götürüyordum. Yarenlerimiz süratle ilerleyince Cemel ashabı da saldırıya geçti; savaş başladı ve kılıçlar birbirine girdi. Babam tam omuzlarımın arkasında durmuştu ve "İlerle oğlum!" diyordu. Ancak ben ileri gidecek bir yer bulamıyordum ve o sürekli "İlerle!" diyordu. Dedim ki: Mızrakların üzerinden başka ilerleyecek yer bulamıyorum!!

Bunun üzerine babam kızdı ve dedi ki: Ben sana ilerle diyorum, sen ise "Mızrakların üzerine!!" diyorsun. Oğlum! (Allah'a) güven ve benim önümde mızrakların karşısında ilerle!

Böylece sancağı benden aldı; koşturarak ve süratle ileri atıldı. Bunun üzerine gayretim kabardı ve ona varıp "Sancağı bana ver!" dedim. "Al!" deyip (verdi). Böylece ben de onun benden ne istediğini anlamış oldum.²

9/8

İMAM'IN BİZZAT SAVAŞMASI

2234-el-Fütuh: Muhammed b. Hanefiye, elinde sancak olduğu halde bir süre savaştı; sonra da geri döndü. Ali (a.s) elini kılıcına götürdü, onu çekti ve düşman üzerine hamle etti; sağdan ve soldan onlara darbeler indirdikten sonra geri döndü. Kılıcı eğilmişti. Onu diziyile düzeltmeye başladı.

1-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.96.

2-el-Cemel, s.360. Ayrıca bkz: Tarih-i Taberî, c.4, s.514; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.339; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.243; el-Ahbaru't-Tival, s.149; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.375.

فَقَالَ لَهُ أَصْحَابُهُ : نَحْنُ نَكْفِيكَ ذَلِكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! فَلَمْ يُجِبْ أَحَدًا حَتَّى سَوَّاهُ ، ثُمَّ حَمَلَ ثَانِيَةً حَتَّى اخْتَلَطَ بِهِمْ ، فَجَعَلَ يَضْرِبُ فِيهِمْ قُدَمًا قُدَمًا حَتَّى انْحَنَى سَبْقُهُ ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى أَصْحَابِهِ ، وَوَقَفَ يُسَوِّي السَّيْفَ بِرُكْبَتِهِ وَهُوَ يَقُولُ : وَاللَّهِ مَا أُرِيدُ بِذَلِكَ إِلَّا وَجْهَ اللَّهِ وَالِدَارَ الْآخِرَةَ !

ثُمَّ التَفَتَ إِلَى ابْنِهِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ وَقَالَ : هَكَذَا اصْنَعْ يَا بُنَيَّ¹ .

2235 . شرح نهج البلاغة عن أبي مخنف : رَحَفَ عَلِيٌّ (ع) نَحْوَ الْجَمَلِ بِنَفْسِهِ فِي كَتَبَتِهِ الْخَضِرَاءِ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ ، وَحَوْلَهُ بَنُوهُ حَسَنٌ وَحُسَيْنٌ وَمُحَمَّدٌ (ع) ، وَدَفَعَ الرَّايَةَ إِلَى مُحَمَّدٍ ، وَقَالَ : أَقْدِمْ بِهَا حَتَّى تَرُكُزَهَا فِي عَيْنِ الْجَمَلِ ، وَلَا تَقْفَنَّ دُونَهُ .

فَتَقَدَّمَ مُحَمَّدٌ ، فَرَشَقَتْهُ السَّهَامُ ، فَقَالَ لِأَصْحَابِهِ : زُوَيْدًا ، حَتَّى تَنْفَذَ سِهَامُهُمْ ، فَلَمْ يَبْقَ لَهُمْ إِلَّا رَشَقَةٌ أَوْ رَشَقَتَانِ .

فَأَنْفَذَ عَلِيٌّ (ع) إِلَيْهِ يَسْتَحِثُّهُ ، وَيَأْمُرُهُ بِالْمِنَاجِزَةِ ، فَلَمَّا أَبْطَأَ عَلَيْهِ جَاءَ بِنَفْسِهِ مِنْ خَلْفِهِ ، فَوَضَعَ يَدَهُ الْيُسْرَى عَلَى مَنْكِبِهِ الْأَيْمَنِ وَقَالَ لَهُ : أَقْدِمْ ، لَا أُمُّ لَكَ !

فَكَانَ مُحَمَّدٌ إِذَا ذَكَرَ ذَلِكَ بَعْدَ يَبْكِي ، وَيَقُولُ : لَكَأَنِّي أَجِدُ رِيحَ نَفْسِهِ فِي قَفَايَ ، وَاللَّهِ لَا أَنْسَى أَبَدًا .

ثُمَّ أَدْرَكَتْ عَلِيًّا (عليه السلام) رِقَّةٌ عَلَى وَلَدِهِ ، فَتَنَاوَلَ الرَّايَةَ مِنْهُ بِيَدِهِ الْيُسْرَى وَدُوَ الْفَقَارِ مَشْهُورٌ فِي يَمْنَى يَدَيْهِ ، ثُمَّ حَمَلَ فَعَاَصَ فِي عَسْكَرِ الْجَمَلِ ، ثُمَّ رَجَعَ وَقَدْ انْحَنَى سَبْقُهُ ، فَأَقَامَهُ بِرُكْبَتِهِ . فَقَالَ لَهُ أَصْحَابُهُ وَبَنُوهُ وَالْأَشْتَرُ وَعَمَّارٌ : نَحْنُ نَكْفِيكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ !

1 . الفتوح : ج 2 ص 474 ، المناقب للخوارزمي : ص 187 نحوه وراجع شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 257 .

Yarenleri ona dediler ki: Ey Emirülmüminin! Bırak da bu işi senin yerine biz yapalım! O, kılıcını doğrultuncaya kadar hiç kimseye cevap vermedi. Daha sonra ikinci kez hamle etti ve düşmanın arasına karıştı; şücaat ve cesaretle onlara darbeler indirmeye başladı. Ta ki kılıcı eğildi. Sonra ashabının yanına geri döndü, durdu ve diziyle kılıcını düzeltmeye başladı. "Allah'a yemin olsun ki bu işle sadece Allah'ın rızasını ve ahiret yurdunu istemekteyim!" diyordu.

Daha sonra oğlu Muhammed b. Hanefiye'ye dönerek "Oğlum! İşte böyle yap!" dedi.¹

2235-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Ebu Mihnef'ten]: Ali (a.s), Muhacirlerden ve Ensar'dan oluşan yeşil süvari birliğinin arasında, bizzat Cemel ashabına doğru saldırıya geçti. Etrafında oğulları Hasan, Hüseyin ve Muhammed vardı. Sancağı Muhammed'e vererek "Şu sancakla ilerle ve onu devenin gözüne yerleştirinceye kadar git; bunu yapmadıkça sakın durma!" dedi.

Muhammed de ileri atıldı. Ancak oklar üzerine yağmaya başlayınca yarenlerine dedi ki: Birazcık bekleyin, okları geçip gitsin de (öyle gidelim); (ellerinde) bir veya iki oktan fazlası kalmasın!"

Ali (a.s) hızla Muhammed'in yanına gitti; onu teşvik ve tahrik ediyor, savaşmasını emrediyordu. Ancak onun yavaş davrandığını görünce arkasından yanına geldi; sol elini onun sağ omzuna koydu ve "İlerle ey annesiz!" dedi.

Muhammed bu olayı hatırladığında hep ağlıyor ve diyordu ki: San ki nefesinin kokusunu ensemde hissediyorum; vallahi asla unutmayacağım!

Daha sonra Ali (a.s) oğluna karşı yumuşadı ve sol eliyle sancağı ondan aldı; sağ elinde ise meşhur Zülfikar vardı. Sonra da hamle edip Cemel ordusunun içine daldı. Bir süre sonra eğilmiş kılıcı ile geri döndü ve diziyle onu düzeltti: Ashabı, oğulları, Eşter ve Ammar ona dediler ki: Ey Emirülmüminin! Bırak da bu işi senin yerine biz yapalım!

1-el-Fütuh, c.2, s.474; el-Menakıb, Harezmi, s.187. Ayrıca bkz: Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.257.

فَلَمْ يُجِبْ أَحَدًا مِنْهُمْ ، وَلَا رَدَّ إِلَيْهِمْ بَصَرَهُ ، وَظَلَّ يَنْحِطُ وَيَزَارُ زَيْرَ الْأَسَدِ ، حَتَّى فَرَّقَ مِنْ حَوْلَهُ ، وَتَبَادَرَوْهُ ، وَإِنَّهُ لَطَامِيحٌ يَبْصُرُهُ نَحْوَ عَسْكَرِ الْبَصْرَةِ ، لَا يُصِيرُ مَنْ حَوْلَهُ ، وَلَا يَزِدُّ جَوَارًا .

ثُمَّ دَفَعَ الرَّايَّةَ إِلَى ابْنِهِ مُحَمَّدٍ ، ثُمَّ حَمَلَ حَمَلَةً ثَانِيَةً وَحْدَهُ ، فَدَخَلَ وَسَطَهُمْ فَضَرَهُمْ بِالسَّيْفِ قُدَمًا قُدَمًا ، وَالرِّجَالُ تَفَرُّ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ ، وَتَنَحَّازُ عَنْهُ يُنَنِّةً وَيَسْرَةً ، حَتَّى خَضَبَ الْأَرْضَ بِدِمَاءِ الْقَتْلَى ، ثُمَّ رَجَعَ وَقَدْ انْحَنَى سَيْفُهُ ، فَأَقَامَهُ بِرُكْبَتِهِ ، فَأَعَصَوْصَبَ بِهِ أَصْحَابُهُ ، وَنَاشَدُوهُ اللَّهَ فِي نَفْسِهِ وَفِي الْإِسْلَامِ ، وَقَالُوا : إِنَّكَ إِنْ تُصَبِّ يَذْهَبِ الدِّينُ ! فَأَمْسَكَ وَنَحْنُ نَكْفِيكَ .

فَقَالَ : وَاللَّهِ ، مَا أُرِيدُ بِمَا تَرَوْنَ إِلَّا وَجْهَ اللَّهِ وَالْدَّارَ الْآخِرَةَ . ثُمَّ قَالَ لِمُحَمَّدِ ابْنِهِ : هَكَذَا تَصْنَعُ يَا بَنَ الْحَنَفِيَّةِ .

فَقَالَ النَّاسُ : مَنْ الَّذِي يَسْتَطِيعُ مَا تَسْتَطِيعُهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! !¹

2236 . المصنّف عن الأعمش عن رجل قد سمّاه : كُنْتُ أَرَى عَلِيًّا يَحْمِلُ فَيَضْرِبُ بِسَيْفِهِ حَتَّى يَنْتَنِي ، ثُمَّ يَرْجِعُ فَيَقُولُ : لَا تَلُومُونِي وَلُومُوا هَذَا .
ثُمَّ يَعُودُ فَيَقُومُهُ² .

2237 . شرح نهج البلاغة عن أبي مخنف : خَرَجَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حَلَفٍ الْخُزَاعِيُّ . وَهُوَ رَئِيسُ الْبَصْرَةِ ، وَأَكْثَرُ أَهْلِهَا مَالًا وَضِياعًا . فَطَلَبَ الْبِرَازَ ، وَسَأَلَ أَلَا يَخْرُجَ إِلَيْهِ إِلَّا عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) ، وَارْتَجَزَ فَقَالَ :

1 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 257 وراجع الفتوح : ج 2 ص 473 .

2 . المصنّف لابن أبي شيبة : ج 8 ص 706 ح 2 ، العقد الفريد : ج 3 ص 324 .

Ali (a.s), onlardan hiçbirine cevap vermedi, gözünü bile çevirip bakmadı. Hızlı aralıklarla nefes alıp veriyordu ve bir aslanın kükremesi gibi kükrüyordu. Öyle ki etrafındakiler dağıldılar; ondan hızla kaçıp uzaklaştılar. O ise çok istekli bir şekilde gözünü Basra ordusuna dikmişti; etrafına bakmıyor ve konuşmaları cevaplamıyordu.

Sancağı oğlu Muhammed'e verdi. Sonra ikinci kez tek başına saldırıya geçti. Düşman ordusunun ortasına girdi. Şecaat ve cesaretle onlara darbeler indirdi. Savaşçılar önünden kaçıyor; kimi sağa, kimi de sola kaçışıyordu. Ta ki yer öldürülenlerin kanlarıyla renklendi. Daha sonra eğilmiş kılıcı ile geri döndü ve diziyile onu düzeltti. Ashabı tek parça halinde onun etrafına toplandılar ve kendisini İslam için canının önemi konusunda Allah'a yemin verdirerek "Sana bir zarar gelirse din ortadan kalkacak! Öyleyse sen vazgeç; biz senin yerine bu işin üstesinden geliriz!" dediler. Bunun üzerine "Allah'a yemin olsun ki gördüğünüz şeyle sadece Allah'ın rızasını ve ahiret yurdunu istiyorum" dedi.

Daha sonra oğlu Muhammed'e dönerek "Ey Hanefiye'nin oğlu! İşte böyle yapacaksın!" dediyince etafındaki insanlar dediler ki: Ey Emirülmüminin! Kim senin yapabildiğin şeyi yapabilir ki?!¹

2236-el-Musannef [Âmeş'ten, o da adını bildirdiği bir adamdan]: Ali'yi (a.s) izliyordum; o, hamle ediyor, kılıcı eğilinceye dek darbe indiriyor ve sonra da geri dönüp "Beni kınamayın, şunu (kılıcı) kınayın!" diyordu.

(Savaştıktan) sonra kılıcını düzeltmek için geri dönüyordu.²

2237-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Ebu Mihnef'ten]: [Basralıların elebaşı ve hanedanının en zengini olan] Abdullah b. Halef el-Hüzaî, meydana çıktı ve rakip istedi. Karşısına Ali'den (a.s) başkasının çıkmamasını talep etti ve şu recezi okudu:

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.257. Ayrıca bkz: *el-Fütuh*, c.2, s.473.

2-el-Musannef, İbn-i Ebi Şeybe, c.8, s.706, h.2; *el-İkdü'l-Ferid*, c.3, s.324.

أبا تُرابِ ادُنْ مِنِّي فِتْرا فَإِنِّي دانُ إِلَيْكَ شِبرا

وَإِنَّ فِي صَدْرِي عَلَيْكَ غِمرا

فَخَرَجَ إِلَيْهِ عَلِيٌّ (عليه السلام) ، فَلَمَّ يُمِهُلُهُ أَنْ ضَرَبَتْهُ فَقَلَقَ هَامَتَهُ¹ .

2238 . الفتوح : انفَرَكَ عَلِيٌّ يُرِيدُ أَصْحَابَهُ ، فَصَاحَ بِهِ صَائِحٌ مِنْ وَرَائِهِ ، فَالْتَفَتَ

وَإِذَا بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَلْفِ الْخُزَاعِيِّ وَهُوَ صَاحِبُ مَنْزِلِ عَائِشَةَ بِالْبَصْرَةِ ، فَلَمَّا رَأَاهُ عَلِيٌّ عَرَفَهُ ،
فَنَادَاهُ : مَا تَشَاءُ يَا بَنَ خَلْفَ ؟ قَالَ : هَلْ لَكَ فِي الْمُبَارَزَةِ ؟

قَالَ عَلِيٌّ : مَا أَكْرَهُ ذَلِكَ ، وَلَكِنْ وَيْحَكَ يَا بَنَ خَلْفَ مَا رَاحَتْكَ فِي الْقَتْلِ وَقَدْ عَلِمْتَ
مَنْ أَنَا !

فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خَلْفَ : دَعْنِي مِنْ مَدْحِكَ يَا بَنَ أَبِي طَالِبَ ، وَادُنْ مِنِّي لِتَرَى أَتَيْنَا يَقْتُلُ
صَاحِبَهُ ! ثُمَّ أَنْشَدَ شِعْرًا ، فَأَجَابَهُ عَلِيٌّ عَلَيْهِ ، وَالتَّفَقَّوا لِلضَّرْبِ ، فَبَادَرَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خَلْفَ
بِضَرْبَةٍ دَفَعَهَا عَلِيٌّ بِحِجَّتِهِ ، ثُمَّ انْحَرَفَ عَنْهُ عَلِيٌّ فَضَرَبَهُ ضَرْبَةً رَمَى بِيَمِينِهِ ، ثُمَّ ضَرَبَهُ
أُخْرَى فَأَطَارَ قِحْفَ رَأْسِهِ² .

2239 . شرح نهج البلاغة عن أبي مخنف : تَنَاوَلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِزَى خِطَامَ الْجَمَلِ ،
وَكَانَ كُلُّ مَنْ أَرَادَ الْجِدَّ فِي الْحَرْبِ وَقَاتِلَ قِتَالًا مُسْتَمِيتًا يَتَقَدَّمُ إِلَى الْجَمَلِ فَيَأْخُذُ بِخِطَامِهِ ،
ثُمَّ شَدَّ عَلَى عَسْكَرِ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَقَالَ :

أَضْرِبُهُمْ وَلَا أَرَى أَبَا حَسَنَ هَا إِنَّ هَذَا حَزَنٌ مِنَ الْحَزَنِ

1 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 261 .

2 . الفتوح : ج 2 ص 478 ، المناقب للخوارزمي : ص 188 ؛ كشف اليقين : ص 189 ح 191 ،
كشف الغمّة : ج 1 ص 242 وفيهما «ابن أبي خلف الخزاعي» وكلّهما نحوه وراجع شرح نهج البلاغة : ج 1
ص 261 .

*Ey Ebu Turab, yaklaş bir parmak bana
Yaklaş da ben de yaklaşıyım bir karış sana
Zira göğsümde birikmiş bol kinim var sana*

Ali (a.s) ona doğru hareket etti ve hiç fırsat vermeden vurduğu bir darbeye kafasını yardı.¹

2238-el-Fütuh: Ali (a.s) [düşman ordusundan] ayrılmış ashabına doğru gitmek istiyordu ki bir kişi arkasından ona sesledi. Dönüp baktığında Basra'da Ayşe'nin konakladığı evin sahibi Abdullah b. Halef el-Hüzaî olduğunu gördü. Ali (a.s) onu görünce tanıdı "Ne istiyorsun ey Halef'in oğlu!" diye seslendi.

Abdullah b. Halef: Savaşmaya var mısın, diye sordu.

Ali (a.s): Bundan rahatsız olmam. Ancak yazıklar olsun sana ey Halef'in oğlu! Öldürülmek konusunda ne kadar da rahatsın, halbûki benim kim olduğumu çok iyi bilmektesin!

Abdullah b. Halef: Kendini övmeyi bırak ey Ebu Talib'in oğlu! Bana yaklaş da gör bakalım, kim rakibini öldürüyor!

(Abdullah) daha sonra bir şiir okudu. Ali (a.s) şiirle ona cevabını verdi ve vuruşmak için karşı karşıya geldiler. Abdullah b. Halef'in indirdiği ani bir darbeyi Ali (a.s) zırhı ile savdı. Derken Ali (a.s) ondan biraz kenara çekildi. Sonra sağ koluna bir darbe indirdi. Daha sonra da başka bir darbe indirerek kafatasını uçurdu.²

2239-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Ebu Mihnef'ten]: Abdullah b. Ebza (Ayşe'yi taşıyan) devenin yularını tutmuştu. [Nitekim o gün ciddi şekilde ve ölünceye kadar savaşmak isteyen kimse deveye doğru ilerliyor ve onun yularını tutuyordu.] İbn-i Ebza daha sonra Ali'nin (a.s) ordusuna doğru hücum etti ve şöyle dedi:

*Vururum onlara, Ebulhasan'ı görmeksizin
Bilesiniz ki bu hüznlerden bir hüznüdür benim için*

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.261.

2-el-Fütuh, c.2, s.478; el-Menakıb, Harezmi, s.188; Keşfu'l-Yakin, s.189, h.191; Keşfu'l-Gumme; c.1, s.242, her iki kaynakta da "İbn-i Ebi Halef el-Hüzaî" olarak. Ayrıca bkz: Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.261.

فَشَدَّ عَلَيْهِ عَلِيٌّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) بِالرُّمَحِ ، فَطَعَنَهُ ، فَقَتَلَهُ وَقَالَ : قَدْ رَأَيْتَ
أَبَا حَسَنٍ ، فَكَيْفَ رَأَيْتَهُ ! وَتَرَكَ الرُّمَحَ فِيهِ ¹ .

9/9

مُقَاتَلَةُ عَمَّارٍ

2240 . الفتوح : خَرَجَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ وَعَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ حَتَّى وَقَفَا قُدَّامَ الْجَمَلِ .
قَالَ : وَتَبِعَهُمَا الْأَشْتَرُ وَوَقَفَ مَعَهُمَا .

قَالَ : فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ الْجَمَلِ : مَنْ أَنْتُمْ أَيُّهَا الرَّهْطُ ؟

قَالُوا: نَحْنُ مِنْ لَا تُنْكِرُونَهُ ! وَأَعْلَنُوا بِأَسْمَائِهِمْ . وَدَعَا بِأَسْمَائِهِمْ . وَدُعُوا إِلَى الْبِرَازِ ، فَخَرَجَ
عُثْمَانُ الصَّبِيُّ وَهُوَ يُشِيدُ شِعْرًا ، فَخَرَجَ إِلَيْهِ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ فَأَجَابَهُ عَلَى شِعْرِهِ ، ثُمَّ حَمَلَ عَلَيْهِ
عَمَّارٌ فَقَتَلَهُ ² .

2241 . الفتوح : خَرَجَ عَمْرُو بْنُ يَتْرِيبٍ . مِنْ أَصْحَابِ الْجَمَلِ . حَتَّى وَقَفَ بَيْنَ
الصَّفَيْنِ قَرِيبًا مِنَ الْجَمَلِ ، ثُمَّ دَعَا إِلَى الْبِرَازِ وَسَأَلَ التَّنَازُلَ ، فَخَرَجَ إِلَيْهِ عَلْبَاءُ بْنُ الْهَيْثَمِ مِنْ
أَصْحَابِ عَلِيٍّ (رضي الله عنه) ، فَشَدَّ عَلَيْهِ عَمْرُو فَقَتَلَهُ . ثُمَّ طَلَبَ الْمُبَارَزَةَ ، فَلَمْ يَخْرُجْ إِلَيْهِ أَحَدٌ ،
فَجَعَلَ يَجُولُ فِي مِيدَانِ الْحَرْبِ وَهُوَ يَرْتَجِزُ وَيَقُولُ شِعْرًا ، ثُمَّ جَالَ وَطَلَبَ الْبِرَازَ ، فَتَحَامَاهُ
النَّاسُ وَاتَّقَوْا بَأْسَهُ ، قَالَ : فَبَدَرَ إِلَيْهِ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ وَهُوَ يُجَاوِبُهُ عَلَى شِعْرِهِ ، وَالتَّقُوا
بِضْرَيْتَيْنِ ، فَبَادَرَهُ عَمَّارٌ بِضَرْبَةٍ فَأَرْدَاهُ عَنْ فَرَسِهِ ، ثُمَّ نَزَلَ إِلَيْهِ عَمَّارٌ سَرِيعًا فَأَخَذَ بِرِجْلِهِ
وَجَعَلَ يَجْرُهُ حَتَّى أَلْفَاهُ بَيْنَ يَدَيْ عَلِيٍّ (رضي الله عنه) .

1 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 256 وراجع أنساب الأشراف : ج 3 ص 148 وتاريخ الطبري :
ج 4 ص 519 .

2 . الفتوح : ج 2 ص 476 .

Derken Ali (a.s) mızrakla ona hamle etti. Sonra da bir mızrak darbesi indirip onu öldürdü ve "Doğrusu Ebulhasan'ı gördün; (sahi) onu nasıl gördün?!" dedi ve mızrağı üzerinde bıraktı.¹

9/9

AMMAR'IN SAVAŞI

2240-el-Fütuh: Muhammed b. Ebubekir ve Ammar b. Yasir harekete geçtiler ve ileri çıkıp devenin önünde durdular. Eşter de ikisinin peşinden gitti ve onlarla birlikte bekledi.

Cemel ashabından bir kişi, "Ey cemaat! Siz kimsiniz?" diye sorunca "Biz tanıdığınız kimseleriz!" dediler. Sonra da isimlerini duyurdular [onları isimleriyle savaşa davet ettiler]. Onlar da savaşa davet edildi. Osman ed-Dabiyy şiir okuyarak meydana çıktı. Ammar b. Yasir de onun şiirine cevap vererek karşısına geçti. Daha sonra Ammar üzerine hamle edip onu öldürdü.²

2241-el-Fütuh: Cemel ashabından Amr b. Yesribî dışarı çıkıp iki ordunun safları arasında devenin yakınında durakladı. Sonra da savaşmak için rakip istedi. Ali'nin (a.s) ashabından Elba b. Heysem ona doğru hareket etti.

Ancak Amr üzerine saldırıp onu öldürdü. Daha sonra tekrar savaşmak istedi. Fakat hiç kimse karşısına çıkmadı. Sonra savaş meydanında gezinmeye, recez ve şiir okumaya başladı. Biraz gezindikten sonra yine savaşmak istediğini söyledi. İnsanlar birbirlerine ondan uzak durmayı tavsiye ediyorlar ve onun zararından kaçınıyorlardı. Ansızın Ammar b. Yasir onun şiirine cevap vererek hızla üzerine yürüdü. İkisi de birbirine karşılıklı darbeler indirdi. Ammar hızlı davrandı ve indirdiği bir darbe ile onu atından aşağı düşürdü. Ammar daha sonra hızla üzerine indi ve ayağından tutup sürükleyerek onu Ali'nin (a.s) önüne attı.

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.256. Ayrıca bkz: Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.148; Tarih-i Taberî, c.4, s.519.

2-el-Fütuh, c.2, s.476.

فَقَالَ عَلِيٌّ: اضْرِبْ عُنُقَهُ . فَقَالَ عَمْرُو : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، اسْتَبْقِنِي حَتَّى أَقْتُلَ لَكَ مِنْهُمْ كَمَا قَتَلْتُ مِنْكُمْ . فَقَالَ عَلِيٌّ : يَا عَدُوَّ اللَّهِ ! أَبْعَدَ ثَلَاثَةَ مِنْ خِيَارِ أَصْحَابِي اسْتَبْقَيْكَ ؟ ! لَا كَانَ ذَلِكَ أَبَدًا . قَالَ : فَأَدْنِنِي حَتَّى أَكَلِمَكَ فِي أُذُنِكَ بِشَيْءٍ . فَقَالَ عَلِيٌّ : أَنْتَ رَجُلٌ مُتَمَرِّدٌ ، وَقَدْ أَخْبَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بِكُلِّ مُتَمَرِّدٍ عَلَيَّ ، وَأَنْتَ أَحَدُهُمْ . فَقَالَ عَمْرُو بْنُ يَثْرِيبٍ: أَمَّا وَاللَّهِ لَوْ وَصَلْتُ إِلَيْكَ لَقَطَعْتُ أُذُنَكَ . أَوْ قَالَ : أَنْفَكَ . قَالَ : فَقَدَّمَهُ عَلَيَّ فَضَرَبَ عُنُقَهُ¹ .

2242 . تاريخ الطبري عن داود بن أبي هند عن شيخ من بني ضبّة : إِرْتَجَزَ يَوْمَئِذٍ

ابنُ يَثْرِيبٍ :

أَنَا لِمَنْ أَنْكَرَنِي ابْنُ يَثْرِيبٍ قَاتِلُ عِلْبَاءَ وَهْنِ الْجَمَلِيِّ

وَابْنُ لِصُوحَانَ عَلَى دِينَ عَلِيٍّ

وَقَالَ : مَنْ يُبَارِزُ ؟ فَبَرَزَ لَهُ رَجُلٌ ، فَقَتَلَهُ ، ثُمَّ بَرَزَ لَهُ آخَرُ فَقَتَلَهُ . وَارْتَجَزَ وَقَالَ :

أَقْتُلُهُمْ وَقَدْ أَرَى عَلِيًّا وَلَوْ أَشَأَ أَوْجَرْتُهُ عَمْرِيًّا

فَبَرَزَ لَهُ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ ، وَإِنَّهُ لَأَضَعَفُ مَنْ بَارَزَهُ ، وَإِنَّ النَّاسَ لَيَسْتَرْجِعُونَ حِينَ قَامَ عَمَّارٌ ، وَأَنَا أَقُولُ لِعَمَّارٍ . مِنْ ضَعْفِهِ . : هَذَا وَاللَّهِ لَأَحَقُّ بِأَصْحَابِهِ ! وَكَانَ قَضِيْفًا ، حَمَشَ السَّاقَيْنِ ، وَعَلَيْهِ سَيْفٌ حَمَائِلُهُ تَشِفُّ عَنْهُ قَرِيبٌ مِنْ إِبْطِهِ ، فَضَرَبَهُ ابْنُ يَثْرِيبٍ بِسَيْفِهِ ، فَتَنَسَّبَ فِي حَجَفَتِهِ ، وَضَرَبَهُ عَمَّارٌ وَأَوْهَطَهُ ، وَرَمَى أَصْحَابُ عَلِيٍّ ابْنَ يَثْرِيبٍ بِالْحِجَارَةِ حَتَّى أَتَخَنَوْهُ وَارْتَنَوْهُ² .

1 . الفتوح : ج2 ص477 ، شرح نهج البلاغة : ج1 ص259 نحوه .

2 . تاريخ الطبري : ج4 ص530 و ص517 عن عطية بن بلال ، الكامل في التاريخ : ج2 ص340 ، البداية

والنهاية : ج7 ص243 ، الفتوح : ج2 ص477 وليس فيهما الرجز وكلها نحوه ؛ المناقب لابن شهر آشوب : ج3 ص156 وفيه الرجز فقط وراجع الجمل : ص345 .

Ali (a.s) "Boynunu vur!" dedi. Amr, "Ey Emirülmüminin! Beni canlı bırak ki sizden öldürdüğüm gibi senin için de onlardan öldüreyim!" dedi. Bunun üzerine Ali (a.s) "Ey Allahın düşmanı! Yarenlerimin en iyilerinden üçünü öldürdükten sonra seni sağ mı bırakacağım? Bu asla olmayacaktır!" dedi. Amr, "Beni kendine yaklaştır da kulağına bir şey söyleyeyim" deyince Ali (a.s) "Sen azgın bir kişinin ve Resulullah (s.a.a), bütün azgınları bana haber vermiştir. Sen de onlardan birisin!" dedi. Amr b. Yesribî "Bilesin ki vallahi eğer sana ulaşıyordım (dişimle) kulağına koparırdım [veya "burnunu koparırdım"] dedi. Derken Ali (a.s) onu öne çıkardı ve boynunu vurdu.¹

2242-Tarih-i Taberî [Davud b. Ebu Hind aracılığıyla Benî Dabbeli yaşlı bir adamdan]: O gün İbn-i Yesribî şu recezi okudu:

*Tanımayan bilsin ki ben İbn-i Yesribî'yim
Katiliyim Elba'nın, Hind el-Cemeli'nin
İbn-i Suhan'ın ve bir de Ali'nin dini üzere olanın*

Sonra "Kim (benimle) savaşacak?" dedi. Bir kişi karşısına çıktı; İbn-i Yesribî onu öldürdü. Sonra karşısına başka biri çıktı, onu da öldürdü ve recez okuyarak şöyle dedi:

*Öldürüyorum onları ve görüyorum Ali'yi
Dilersem onun ağzına da mızrakla vururum!*

Bunun üzerine Ammar b. Yasir onun karşısına çıktı. O, İbn-i Yesribî ile savaşmak için meydana çıkanların en zayıfıydı. Bu yüzden Ammar kalkınca halk onun ölüm vaktinin geldiğini "İnna lillah ve inna ileyhi raciun" diyerek ifade ediyorlardı. Ben, zayıflığından dolayı Ammar için "Vallahi bu da arkadaşlarına katılacaktır!" diyordum. Ammar cılız biriydi; incecik bacakları vardı. Kılıcının kılıfı ona uzun geliyordu ve bu yüzden koltuğunun altında kalıyordu. İbn-i Yesribî kılıcıyla ona bir darbe indirdi; Ammar bu darbeyi zırhı ile tuttu. Sonra Ammar ona bir darbe indirip yere yıktı. Ali'nin (a.s) yarenleri de İbn-i Yesribî'ye taş fırlatarak onu yaraladılar; can vermesine ramak kalmıştı ki arkadaşları onu alıp götürdüler, sonra da öldü.²

1-el-Fütuh, c.2, s.477; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.259.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.530 ve s.517, Atiye b. Hilal'den; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.340; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.243; el-Fütuh, c.2, s.477, son iki kaynakta recez zikredilmemiştir; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.156, bu kaynakta sadece recez zikredilmiştir. Ayrıca bkz: el-Cemel, s.345.

9/10

مُقَاتَلَةُ الْأَشْتَرِ وَابْنِ الزُّبَيْرِ

2243 . الجمل : لاذَ بِالْجَمَلِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ وَتَنَاوَلَ خِطَامَهُ بِيَدِهِ ، فَقَالَتْ عَائِشَةُ : مَنْ هَذَا الَّذِي أَخَذَ بِخِطَامِ جَمَلِي ؟ قَالَ : أَنَا عَبْدُ اللَّهِ ؛ ابْنُ أُخْتِكِ . فَقَالَتْ : وَاتُّكَلَّ أَسْمَاءُ !

ثُمَّ بَرَزَ الْأَشْتَرُ إِلَيْهِ ، فَخَلَّى الْخِطَامَ مِنْ يَدِهِ وَأَقْبَلَ نَحْوَهُ ، فَقَامَ مَقَامَهُ فِي الْخِطَامِ عَبْدُ أَسْوَدَ ، وَاصْطَرَعَ عَبْدُ اللَّهِ وَالْأَشْتَرُ ، فَسَقَطَا إِلَى الْأَرْضِ ، فَجَعَلَ ابْنُ الزُّبَيْرِ يَقُولُ . وَقَدْ أَخَذَ الْأَشْتَرُ بِعُنُقِهِ . : أَقْتُلُونِي وَمَالِكًا ، وَأَقْتُلُوا مَالِكًا مَعِي !

قَالَ الْأَشْتَرُ : فَمَا سَرَّيْنِي إِلَّا قَوْلُهُ «مَالِكٌ» ؛ لَوْ قَالَ «الْأَشْتَرُ» لَقَتَلُونِي . وَوَاللَّهِ لَقَدْ عَجِبْتُ مِنْ حُمُقِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ إِذْ يُنَادِي بِقَتْلِهِ وَقَتْلِي ، وَمَا كَانَ يَنْفَعُهُ الْمَوْتُ إِنْ قُتِلْتُ وَقُتِلَ مَعِي ، وَلَمْ تَلِدِ امْرَأَةً مِنَ النَّحَعِ غَيْرِي ! فَأَفْرَجْتُ عَنْهُ ، فَأَهْرَمَ وَبِهِ ضَرْبَةٌ مُنْجِنَةٌ فِي جَانِبِ وَجْهِهِ¹ .

2244 . المصنّف عن عبد الله بن عبيد بن عمير : إِنَّ الْأَشْتَرَ وَابْنَ الزُّبَيْرِ التَّقِيَا ، فَقَالَ ابْنُ الزُّبَيْرِ : فَمَا ضَرْبَتُهُ ضَرْبَةً حَتَّى ضَرَبَنِي حَمْسًا أَوْ سِتًّا . قَالَ : ثُمَّ قَالَ : . وَ أَلْقَانِي بِرَجْلِي .
ثُمَّ قَالَ : وَاللَّهِ لَوْلَا قَرَابَتُكَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) مَا تَرَكْتُ مِنْكَ عُضْوًا مَعَ صَاحِبِهِ!²

9/10

1 . الجمل : ص 350 ؛ تاريخ الطبري : ج 4 ص 519 عن عبد الله بن الزبير و ص 530 عن الشعبي ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 343 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 244 كلّها نحوه وراجع أنساب الأشراف : ج 3 ص 39 وشرح نهج البلاغة : ج 1 ص 262 ومروج الذهب : ج 2 ص 376 والإمامة والسياسة : ج 1 ص 96 والبداية والنهاية : ج 8 ص 336 .

2 . المصنّف لابن أبي شيبة : ج 8 ص 707 ح 10 و ج 7 ص 260 ح 71 ، جواهر المطالب : ج 2 ص 22 ، العقد الفريد : ج 1 ص 112 و ج 3 ص 324 ، النجوم الزاهرة : ج 1 ص 105 ؛ الكنى والألقاب : ج 2 ص 30 نحوه .

EŞTER İLE İBN-İ ZÜBEYR'İN SAVAŞI

2243-el-Cemel: Abdullah b. Zübeyr kendisini deveye ulaştırdı ve onun yularını eline aldı. Ayşe, "Devemin yularını tutan kimdir?" diye sorduğunda "Ben, senin kızkardeşinin oğlu Abdullah'ım" dedi. Bunun üzerine Ayşe "Vay Esmâ'nın musibetine!" dedi.

Derken Malik-i Eşter Abdullah'ın üzerine hareket etti. Abdullah yuları elinden bırakıp ona doğru yürüdü. Abdullah (hareket edince) onun yerine siyah bir köle devenin yularını tuttu. (Bir süre sonra) Abdullah ile Eşter çarpışmaya başladılar. Her ikisi de yere düştü. [Eşter Abdullah'ın boğazından tutmuşken] İbn-i Zübeyr "Beni ve Malik'i öldürün, Malik'i benimle birlikte öldürün!" diye bağıırıyordu.

Eşter der ki: Beni sevindiren şey, onun "Malik" demesi oldu; eğer "Eşter" deseydi kesinlikle beni öldüreceklerdi. Vallahi Abdullah'ın ahmaklığına şaşıyorum. Çünkü benim ve kendisinin öldürülmesi için bağıırıyordu.

Benimle birlikte kendisinin de öldürülmesi halinde ölümümün ona ne faydası olacaktı ki; sadece Neha kabilesinden hiçbir kadın benim gibisini doğurmamıştır! Böylece onu bıraktım. O da kaçtı. (Kaçarken) yüzünden ağır bir darbe almıştı.¹

2244-el-Musannef [Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den]: Eşter ve İbn-i Zübeyr karşı karşıya geldiler. İbn-i Zübeyr, "Ben ona bir darbe bile indirmeden Eşter bana beş veya altı darbe indirmişti" diyordu.

Ravi der ki: İbn-i Zübeyr şöyle devam etti: (Malik) ayağımdan tutup beni (kenara) attı, sonra da dedi ki: Vallahi Resulullah'a (s.a.a) olan akrabalığın olmasaydı hiçbir uzvunu yerinde bırakmazdım!²

1-el-Cemel, s.350; Tarih-i Taberî, c.4, s.519, Abdullah b. Zübeyr'den ve s.530, Şâbî'den; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.343; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.244. Ayrıca bkz: Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.39; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.262; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.376; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.96; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.336.

2-el-Musannef, İbn-i Ebi Şeybe, c.8, s.707, h.10 ve c.7, s.260, h.71; Cevahiru'l-Metalib, c.2, s.22; el-İkdü'l-Ferid, c.1, s.112 ve c.3, s.324; en-Nucumu'z-Zahire, c.1, s.105; el-Kuna ve'l-Elkab, c.2, s.30.

2245 . تاريخ دمشق عن زهير بن قيس : دَخَلْتُ مَعَ ابْنِ الزُّبَيْرِ الْحَمَّامَ ، فَإِذَا فِي رَأْسِهِ ضَرْبَةٌ لَوْ صُبَّ فِيهَا قَارُورَةٌ مِنْ دُهْنٍ لَاسْتَقَرَّتْ .

قَالَ : تَدْرِي مَنْ ضَرَبَنِي هَذِهِ ؟ !

قُلْتُ : لَا . قَالَ : ضَرَبَتْهَا ابْنُ عَمِّكَ الْأَشْتَرُ¹ .

9/11

قَتْلُ طَلْحَةَ بِيَدِ مِرْوَانَ

2246 . الفتح : جَعَلَ طَلْحَةُ يُنَادِي بِأَعْلَى صَوْتِهِ : عِبَادَ اللَّهِ ! الصَّبْرَ الصَّبْرَ ! إِنَّ بَعْدَ الصَّبْرِ النَّصْرَ وَالْأَجْرَ . فَنَظَرَ إِلَيْهِ مِرْوَانُ بْنُ الْحَكَمِ ، فَقَالَ لِغُلَامٍ لَهُ : وَيْلَكَ يَا غُلَامُ ! ! وَاللَّهِ إِنِّي لَا أَعْلَمُ أَنَّهُ مَا حَرَّضَ عَلَى قَتْلِ عُثْمَانَ يَوْمَ الدَّارِ أَحَدٌ كَتَحْرِضِ طَلْحَةَ وَلَا قَتْلَهُ سِوَاهُ ! وَلَكِنْ اسْتُرْنِي فَأَنْتَ حُرٌّ ; فَسَتَرَهُ الْغُلَامُ .

وَرَمَى مِرْوَانُ بِسَهْمٍ مَسْمُومٍ لِطَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ ، فَأَصَابَهُ بِهِ ، فَسَقَطَ طَلْحَةُ لِمَا بِهِ وَقَدْ عُمِيَ عَلَيْهِ . ثُمَّ أَفَاقَ ، فَنَظَرَ إِلَى الدَّمِ يَسِيلُ مِنْهُ فَقَالَ : إِنَّا لِلَّهِ ِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ، أَظُنُّ وَاللَّهِ أَنَّنَا عُنِينَا بِهَذِهِ الْآيَةِ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِذْ يَقُولُ : ﴿وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾^{2/3} .

2247 . الجمل عن ابن أبي عون : سَمِعْتُ مِرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ يَقُولُ : لَمَّا كَانَ يَوْمُ الْجَمَلِ قُلْتُ : وَاللَّهِ لَأُدْرِكَنَّ نَارَ عُثْمَانَ ! فَرَمَيْتُ طَلْحَةَ بِسَهْمٍ فَقَطَعْتُ نِسَاءَهُ ، وَكَانَ كُلُّمَا سُدَّ الْمَوْضِعُ غَلَبَ الدَّمُ وَالْمُهْ ، فَقَالَ لِغُلَامِهِ : دَعُهُ فَهُوَ سَهْمٌ أَرْسَلَهُ اللَّهُ إِلَيَّ .

2245-Tarih-i Dimeşk [Züheyr b. Kays'tan]: İbn-i Zübeyr'le bir-

1 . تاريخ دمشق : ج 56 ص 383 ، النجوم الزاهرة : ج 1 ص 105 ؛ الكنى والألقاب : ج 2 ص 30 .

2 . الأنفال : 25 .

3 . الفتح : ج 2 ص 478 .

likte hamama girdim. Ansızın kafasında bir şişe yağ çıkacak büyüklükte bir darbe yarası olduğunu gördüm. "Bu darbeyi kimin vurduğunu biliyor musun?" diye sordu. "Hayır" deyince "Bu darbeyi bana amcan oğlu Eşter vurdu!" dedi.¹

9/11

TALHA, MERVAN'IN ELİYLE ÖLDÜRÜLÜYOR

2246-el-Fütuh: Talha sesini yükselterek "Ey Allah'ın kulları! Sabır[lı olun], sabır[lı olun]! Zira sabrın ardında zafer ve mükâfat vardır!" diye bağırdı. Mervan b. Hakem ona baktı, sonra da kölesine dedi ki: Yazıklar olsun sana ey köle!

Vallahi ben çok iyi biliyorum ki evinde muhasara edildiği gün Osman'ın öldürülmesine hiç kimse Talha kadar tahrik etmemişti ve onu, bundan başkası öldürmedi! Şimdi beni gizlersen bundan böyle azatsın!

Bunun üzerine kölesi onu gizledi. Mervan, zehirli bir oku Talha b. Ubeydullah'a doğru fırlattı. Ok ona isabet etti. Talha okun etkisiyle yere yığıldı ve kendinden geçti. Ayıldığında ise kendisinden akan kana baktı ve şunları söyledi: İnna lillah ve inna ileyhi raciun. Allah'a andolsun, öyle zannediyorum ki Allah'ın kitabında yer alan "*Sakının o fitneden ki yalnız zulmedenlerinize gelip çatmaz ve bilin ki Allah'ın cezâlandırması pek çetindir!*"² ayeti ile kastedilen bizleriz!³

2247-el-Cemel [İbn-i Ebu Avn]: Mervan b. Hakem'in şöyle dediğini duydum: Cemel Savaşı olduğu gün kendi kendime "Vallahi, dedim; Osman'ın kanını telafi edeceğim!" Sonra da Talha'ya doğru fırlattığım bir okla bacağının damarını bıçtım. Yarası bağlandığında kan basınç yapıyor ve ona acı veriyordu. Kölesine dedi ki: Bırak, bu oku Allah bana doğru gönderdi.

1-Tarih-i Dimeşk, c.56, s.383; en-Nucumu'z-Zahire, c.1, s.105; el-Kuna ve'l-Elkab, c.2, s.30.

2-Enfal, 25.

3-el-Fütuh, c.2, s.478.

ثُمَّ قَالَ لَهُ : وَيْلَكَ ! أَطْلُبُ لِي مَوْضِعاً أَحْتَرِزُ فِيهِ ، فَلَمْ يَجِدْ لَهُ مَكَاناً ، فَاحْتَمَلَهُ عُبيدُ اللَّهِ بْنُ مَعْمَرٍ فَأَدْخَلَهُ بَيْتَ أَعْرَابِيَّةٍ ، ثُمَّ ذَهَبَ فَصَبَرَ هُنَيْئَةً وَرَجَعَ ، فَوَجَدَهُ قَدْ مَاتَ¹ .

9/12

استمرارُ الحربِ بِقِيَادَةِ عَائِشَةَ

2248 . تاريخ الطبري عن محمد وطلحة : كَانَ الْقِتَالُ الْأَوَّلُ يَسْتَحِرُّ إِلَى انْتِصَافِ النَّهَارِ ، وَأُصِيبَ فِيهِ طَلْحَةُ ، وَذَهَبَ فِيهِ الزُّبَيْرُ ، فَلَمَّا أَوُوا إِلَى عَائِشَةَ وَأَبَى أَهْلِ الْكُوفَةِ إِلَّا الْقِتَالَ وَلَمْ يُرِيدُوا إِلَّا عَائِشَةَ ، ذَمَرْتَهُمْ عَائِشَةُ .

فَاقْتَتَلُوا حَتَّى تَنَادَوْا فَتَحَاجَزُوا ، فَرَجَعُوا بَعْدَ الظُّهْرِ فَاقْتَتَلُوا ، وَذَلِكَ يَوْمَ الْخَمِيسِ فِي جُمَادَى الْآخِرَةِ ، فَاقْتَتَلُوا صَدَرَ النَّهَارِ مَعَ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ ، وَفِي وَسْطِهِ مَعَ عَائِشَةَ² .

2249 . تاريخ الطبري عن الشعبي : حَمَلَتْ مَيْمَنَةُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى مَيْسَرَةِ أَهْلِ الْبَصْرَةِ فَاقْتَتَلُوا ، وَلَازَ النَّاسُ بِعَائِشَةَ ، أَكْثَرُهُمْ ضُبَّةٌ وَالْأَزْدُ . وَكَانَ قِتَالُهُمْ مِنْ ارْتِفَاعِ النَّهَارِ إِلَى قَرِيبِ مِنَ الْعَصْرِ ، وَيُقَالُ : إِلَى أَنْ زَالَتِ الشَّمْسُ ، ثُمَّ انْهَزَمُوا³ .

9/13

قِصَّةُ رَجُلٍ مُصْطَلَمٍ الْأُذُنِ

2250 . مروج الذهب : ذَكَرَ الْمَدَائِنِيُّ أَنَّهُ رَأَى بِالْبَصْرَةِ رَجُلًا مُصْطَلَمَ الْأُذُنِ ، فَسَأَلَهُ عَنْ قِصَّتِهِ ، فَذَكَرَ أَنَّهُ خَرَجَ يَوْمَ الْجَمَلِ يَنْظُرُ إِلَى الْقَتْلَى ، فَتَنَظَّرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ يَخْفِضُ رَأْسَهُ وَيَرْفَعُهُ وَهُوَ يَقُولُ :

1 . الجمل : ص 389 وراجع شرح الأخبار : ج 1 ص 403 ح 352 والطبقات الكبرى : ج 3 ص 223 والمعجم الكبير : ج 1 ص 113 ح 201 وأنساب الأشراف : ج 3 ص 43 وتاريخ المدينة : ج 4 ص 1170 وتاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 486 و 528 وتاريخ الطبري : ج 4 ص 509 والكامل في التاريخ : ج 2 ص 337 .
2 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 514 وراجع الكامل في التاريخ : ج 2 ص 338 .
3 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 512 .

Sonra ona "Yazıklar olsun sana! Bana korunacağım bir yer bul!" dedi. Ancak kölesi ona uygun bir yer bulamadı. Bunun üzerine Ubeydullah b. Mâmer onu götürüp bedevi bir kadının evine yerleştirdi. Sonra dışarı çıktı. Bir süre sonra geri döndüğünde onun ölmüş olduğunu gördü.¹

9/12

AYŞE'NİN KOMUTASINDA SAVAŞ DEVAM EDİYOR

2248-Tarih-i Taberî [Muhammed ve Talha'dan]: Birinci savaş gün ortasına kadar devam etti. Savaşın bu bölümünde Talha yaralandı ve Zübeyr gitti. Ordu Ayşe'ye sığınınca da Kufeliler savaştan başka bir şeye yanaşmadılar. Sadece Ayşe'yi istiyorlardı. Öte yandan Ayşe de onları kınıyor ve tahrik ediyordu.

Taraflar karşılıklı savaşı durdurma çağrısını seslendirinceye kadar şavaştılar. Sonra savaştan çekildiler. Öğleden sonra dönüp tekrar savaşmaya başladılar. O gün Cemaziyelahir ayından bir Perşembe günüydü. Dolayısıyla günün başlangıcında Talha ve Zübeyr'le, günün ortasında ise Ayşe ile birlikte şavaştılar.²

2249-Tarih-i Taberî [Şâbî'den]: Emirülmüminin (a.s) ordusunun sağ kanadı Basralıların sol kanadına hamle etti, derken savaşa giriştiler. Çoğunluğu Dabbe ve Ezd kabilesinden olan insanlar Ayşe'ye sığındılar. Savaşları günün yükselişinden ikinci sularına kadar devam etti. Güneş batıncaya kadar devam ettiği de söylenmektedir. Daha sonra yenilgiye uğradılar.³

9/13

KULAĞI KOPMUŞ ADAMIN HİKÂYESİ

2250-Murucu'z-Zeheb: Medainî, Basra'da kulağı kesik bir adam gördüğünü ve başından geçenleri anlatmasını istediğinde o adamın Cemel Savaşı'nda maktûllerin arasında dolaşırken içlerinden birinin başını kâh indirip kâh kaldırdığını gördüğünü ve şöyle söylendiğini bildirmiştir:

1-el-Cemel, s.389. Ayrıca bkz: *Şerhu'l-Ahbar*, c.1, s.403, h.352; *et-Tabakatu'l-Kübra*, c.3, s.223; *el-Mucemu'l-Kebir*, c.1, s.113, h.201; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.43; *Tarih-i Medine*, c.4, s.1170; *Tarihu'l-İslam*, Zehebî, c.3, s.486 ve s.528; *Tarih-i Taberî*, c.4, s.509; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.337.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.514. Ayrıca bkz: *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.338.

3-Tarih-i Taberî, c.4, s.512.

لَقَدْ أوردتنا حومة الموت أمنا فلم تنصرف إلّا ونحن رواء

أطعنا بني تيم لشقوة جدنا وما تيم إلّا أعبد وإماء

فقلت : سبحان الله ! أ تقول هذا عند الموت ! قل : لا إله إلّا الله ! !

فقال : يابن اللخناء ، إياي تأمر بالجرع عند الموت ! !

فوليت عنه متعجباً منه ، فصاح بي : أدن مني ولقني الشهادة ، فصرت إليه ، فلما قرئت منه استدانني ، ثم التقم أذني فذهب بها ، فجعلت ألعنه وأدعو عليه .

فقال : إذا صرت إلى أمك فقالت : من فعل هذا بك ؟ فقل : عمير بن الأهلـب الضبي ، مخدوع المرأة التي أرادت أن تكون أمير المؤمنين¹ .

9/14

عقر الجمل وتفريق أصحابه

2251 . الأخبار الطوال : لما رأى عليّ لوث أهل البصرة بالجمل ، وأنهم كلّموا كُشفوا عنه عادوا فلاثوا به ، قال لعمار وسعيد بن قيس وقيس بن سعد بن عبادة والأشتر وابن بُديل ومُحمّد بن أبي بكر وأشباههم من حُماة أصحابه : إنّ هؤلاء لا يزالون يُقاتلون ما دام هذا الجمل نصب أعينهم ، ولو قد عُقر فسقط لم تثبت له ثابتة . فقصدوا بدوي الجبل من أصحابه قصد الجمل حتّى كشفوا أهل البصرة عنه ، وأفضى إليه رجلٌ من مُراد الكوفة يقال له : أعين بن ضبيعة ، فكشف عرقوبه بالسيف ، فسقط وله رغاء ، فعرق في القتل² .

1 . مروج الذهب : ج 2 ص 379 ، تاريخ الطبري : ج 4 ص 523 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 60 نحوه وكلاهما عن أبي رجاء وراجع الكامل في التاريخ : ج 2 ص 344 .

2 . الأخبار الطوال : ص 150 .

*Ölüm savaşının kıyısına sürdü bizi annemiz
Sırap oluncaya dek biz, vazgeçmedi annemiz
Uyduk Benî Teym'e, zira kötüydü şansımız
Teym ise kölelerden ve cariyelerden ibaretti, (ah bilseydiniz!)*

[Adam dedi ki]: Fesüphanallah, dedim; ölüm anında bunu mu söylüyorsunuz! En azından "La ilahe illellah" de!

-Ey pis kokan kadının oğlu! Bana ölüm anında figân koparmamı mı emrediyorsun! diye karşılık verdi.

Ben şaşkın bir halde ona arkamı dönüp gittim. (Arkamdan) "Bari yaklaş da şahadeti bana telkin et!" diye bağırdı.

Bunun üzerine ona doğru hareket ettim; yanına vardığımda daha da yaklaşmamı istedi. İyice yanına sokulduğumda kulağımı ısırp kopardı ve yutu-verdi. (Can havliyle) ona lanet okuyup beddua etmeye başladım. Bana dedi ki: Annenin yanına gittiğinde "Bunu sana kim yaptı?" diye soracak olursa ona de ki: Müminlere emir olmak isteyen bir kadın tarafından kandırılmış olan Umeyr b. Ehleb ed-Dabbiyy (bunu yaptı!).¹

9/14

DEVENİN ÖLDÜRÜLMESİ VE CEMEL ASHABININ DAĞILMASI

2251-el-Ahbaru't-Tival: Ali (a.s), Basralıların (Ayşe'yi taşıyan) deveyi adeta tavaf ettiklerini gördü; öyle ki ondan uzaklaştırıldıklarında tekrar dönüp ona sığınıyorlardı. Ali (a.s); Said b. Kays, Kays b. Sâd b. Ubade, Eşter, İbn-i Budeyl ve Muhammed b. Ebubekir gibi ashabından bazı savaşçılara dedi ki: "Şu deve bunların gözleri önünde durduğu sürece savaşa devam edeceklerdir; eğer o öldürülür ve düşerse hiç kimse savaşta sabit kalmaz!"

Bunun üzerine onlar Ali'nin (a.s) ashabından olan diğer yiğitlerle birlikte deveye doğru saldırdılar. Basralıları ondan uzaklaştırdılar. Kufe'nin Murad taifesinden Âyen b. Zubey'â adlı bir kişi kendisini deveye ulaştırdı. Sonra da devenin dizlerinin arkasındaki kirişlerini kesti. Deve acı içinde inleyerek yere yığıldı ve maktüllerin arasında gark oldu.²

1-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.379; Tarih-i Taberî, c.4, s.523; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.60, her ikisi de Ebu Reca'dan. Ayrıca bkz: el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.344.

2-el-Ahbaru't-Tival, s.150.

2252 . الجمل عن محمد ابن الحنفية : ثُمَّ تَقَدَّمَ [أبي] بَيْنَ يَدَيَّ وَجَرَدَ سَيْفَهُ وَجَعَلَ يَضْرِبُ بِهِ ، وَرَأَيْتُهُ وَقَدْ ضَرَبَ رَجُلًا فَأَبَانَ زَنْدَهُ ، ثُمَّ قَالَ : الزَّمْ رَأْيَتَكَ يَا بُنَيَّ ، فَإِنَّ هَذَا اسْتِكَفَاءٌ . فَرَمَقْتُ لِصَوْتِ أَبِي وَلَحْظَتُهُ فَإِذَا هُوَ يُورِدُ السَّيْفَ وَيَصْدُرُهُ وَلَا أَرَى فِيهِ دَمًا ! وَإِذَا هُوَ يُسْرِعُ إِصْدَارَهُ فَيَسْبِقُ الدَّمَ .

وَأَحْدَقْنَا بِالْجَمَلِ ، وَصَارَ الْقِتَالُ حَوْلَهُ ، وَاضْطَرَبْنَا أَشَدَّ اضْطِرَابٍ رَأَاهُ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ الْقَتْلُ . فَصَاحَ أَبِي (عَلَيْهِ السَّلَامُ) : يَا بَنَ أَبِي بَكْرٍ اقْطَعْ الْبَطَانَ ! فَقَطَّعَهُ ، وَأَلْقَى الْهُودَجَ ؛ فَكَأَنَّ . وَاللَّهِ . الْحَرْبُ جَمْرَةٌ صُبَّ عَلَيْهَا الْمَاءُ¹ .

2253 . مروج الذهب : بَعَثَ [عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)] إِلَى وَلَدِهِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنْفِيَّةِ . وَكَانَ صَاحِبَ رَأْيِهِ . : إِحْمِلْ عَلَى الْقَوْمِ . فَأَبْطَأَ مُحَمَّدٌ بِحِمْلَتِهِ ، وَكَانَ بِإِزَائِهِ قَوْمٌ مِنَ الرُّمَادِ يَنْتَظِرُونَ نَفَادَ سِهَامِهِمْ ، فَأَتَاهُ عَلِيٌّ فَقَالَ : هَلَا حَمَلْتَ ! فَقَالَ : لَا أَجِدُ مُتَقَدِّمًا إِلَّا عَلَى سَهْمٍ أَوْ سِنَانٍ ، وَإِنِّي مُنْتَظَرُ نَفَادَ سِهَامِهِمْ وَأَحْمِلُ . فَقَالَ لَهُ : إِحْمِلْ بَيْنَ الْأَسِنَّةِ ؛ فَإِنَّ لِلْمَوْتِ عَلَيْكَ جُنَّةً .

فَحَمَلَ مُحَمَّدٌ ، فَشَكَكَ بَيْنَ الرِّمَاحِ وَالنُّشَابِ ، فَوَقَفَ ، فَأَتَاهُ عَلِيٌّ فَضَرَبَهُ بِقَائِمِ سَيْفِهِ وَقَالَ : أَدْرَكَكَ عِرْقٌ مِنْ أُمِّكَ ! وَأَخَذَ الرَّايَةَ وَحَمَلَ ، وَحَمَلَ النَّاسُ مَعَهُ ، فَمَا كَانَ الْقَوْمُ إِلَّا كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ² .

2254 . الجمل عن محمد ابن الحنفية : نَظَرْتُ إِلَى أَبِي يَفْرُجُ النَّاسَ يَمِينًا وَشِمَالًا ، وَيَسُوقُهُمْ أَمَامَهُ . . . حَتَّى انْتَهَى إِلَى الْجَمَلِ وَحَوْلَهُ أَرْبَعَةُ آلَافٍ مُقَاتِلٍ مِنْ بَنِي ضَبَّةٍ وَالْأَزْدِ وَتَمِيمٍ وَغَيْرِهِمْ ، فَصَاحَ : اقْطَعُوا الْبَطَانَ ! فَأَسْرَعَ مُحَمَّدٌ بَنُ أَبِي بَكْرٍ فَقَطَّعَهُ ، وَاطَّلَعَ عَلَى الْهُودَجِ .

1 . الجمل : ص360 وراجع ص374 و 375 ومروج الذهب : ج2 ص375 .

2 . مروج الذهب : ج2 ص375 .

2252-el-Cemel [Muhammed b. Hanefiye'den]: Daha sonra [babam] önümde ileri atıldı; kılıcını çekti ve onunla darbe indirmeye başladı. Bir kişiye indirdiği darbeye onun kolunu ayırdığını gördüm. Daha sonra "Oğlum! Sancağına yapış. Hiç şüphesiz bu yeterli gelecektir!" dedi. Babamın sesiyle onu izledim; kılıcını hızla sokup çıkarıyordu. Üzerinde kan görmüyordum bile! Onu öylesine hızlı çıkarıyordu ki (kınından) çıkışı kandan öne geçiyordu.

Deveyi araya aldık; savaş onun etrafına çekildi. Bir kişinin görebileceği en şiddetli sarsıntıyı gördük; artık öldürüleceğimizi sandım. Derken babam "Ey Ebubekir'in oğlu! Kolanları kes!" diye seslendi. O da kolanları kesti ve devenin hevdeci aşağı düştü. Allah'a yemin olsun ki bu savaş, üzerine su serpilen kızgın ateş gibiydi; (devenin çöküşüyle su serpildi ve savaş ateşi dindi).¹

2253-Murucu'z-Zeheb: [Ali (a.s)] sancağı taşıyan oğlu Muhammed b. Hanefiye'ye gönderdiği mesajla ona "Düşmana hamle et!" demişti. Ancak Muhammed hamlesinde ağır davrandı. Karşısındaki bir grup okçu ok yağdırıyor; Muhammed de onların oklarının bitmesini bekliyordu. Bunun üzerine Ali (a.s) yanına gelerek "Niçin hamle etmedin?" diye sordu.

Muhammed: Ötede ok ve mızrakdan başka bir şey görmüyorum; onların okları bittikten sonra saldırmak için bekliyorum, dedi.

Ali (a.s): Mızrakların arasından hamle et. Zira ölüm senin üzerinde kalandır, dedi.

Derken Muhammed saldırıya geçti; fakat mızraklarla okların arasında tereddüt edip durdu. Bunun üzerine Ali (a.s) yanına varıp kılıcının kabzesiyle ona vurdu ve "Anlaşılan annenin damarındansın (bu zafiyet annenden sana miras kalmış)!" dedi. Sonra sancağı alıp hamle etti. Yarenleri de onunla birlikte hamle etti. Düşman ordusu, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu bir kül gibi oldu.²

2254-el-Cemel [Muhammed b. Hanefiye'den]: Babama baktım; düşman ordusunu sağdan-soldan yarıyor, önüne katıp sürüyordu... Ta ki deveye vardı. Devenin etrafında Benî Dabbe, Ezd, Temim ve diğer kabilelerden dört bin savaşçı vardı. Babam "Kolanları kesin!" diye bağırdı. Bunun üzerine Muhammed b. Ebubekir hızla hareket edip hevdecin bağlı olduğu ipleri keserek onu aşağı çekti.

1-el-Cemel, s.360. Ayrıca bkz: s.374 ve 275; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.375.

2-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.375.

فَقَالَتْ عَائِشَةُ : مَنْ أَنْتَ ؟

فَقَالَ : أَبْعَضُ أَهْلِكَ إِلَيْكَ .

قَالَتْ : إِبْنُ الْحَتَّعِمِيَّةِ ؟

قَالَ : نَعَمْ ، وَلَمْ تَكُنْ دُونَ أُمِّهِاتِكَ .

قَالَتْ : لَعَمْرِي ، بَلْ هِيَ شَرِيفَةٌ ، دَعِ عَنْكَ هَذَا ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي سَلَّمَكَ .

قَالَ : قَدْ كَانَ ذَلِكَ مَا تَكْرَهِينَ .

قَالَتْ : يَا أَخِي لَوْ كَرِهْتُهُ مَا قُلْتُ مَا قُلْتُ !

قَالَ : كُنْتُ تُحِبِّينَ الظَّفَرَ وَأَنْتِ قُتِلْتُ .

قَالَتْ : قَدْ كُنْتُ أُحِبُّ ذَلِكَ ، لَكِنْ لَمَّا صِرْنَا إِلَى مَا صِرْنَا إِلَيْهِ أَحْبَبْتُ سَلَامَتَكَ ؛ لِقَرَابَتِي مِنْكَ ، فَاكْفُفْ وَلَا تُعَقِّبِ الْأُمُورَ ، وَخُذِ الظَّاهِرَ وَلَا تَكُنْ لَوْمَةً وَلَا عُذْلَةً ، فَإِنَّ أَبَاكَ لَمْ يَكُنْ لَوْمَةً وَلَا عُذْلَةً .

وَجَاءَ عَلِيٌّ (عليه السلام) فَفَرَعَ الْهُودَجَ بِرُمَحِهِ ، وَقَالَ : يَا شُقَيْرَاءُ ، أَهَذَا أَوْصَاكَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ؟ !

قَالَتْ : يَا بَنَ أَبِي طَالِبٍ قَدْ مَلَكَتْ فَأَسْجِحْ .

وَجَاءَهَا عَمَّارٌ فَقَالَ لَهَا : يَا أُمَّاهُ ! كَيْفَ رَأَيْتِ ضَرْبَ بَنِيكَ الْيَوْمَ دُونَ دِينِهِمْ بِالسَّيْفِ ؟ فَصَمَّتْ وَلَمْ تُجِبْهُ .

وجاءها مالِكُ الْأَشْتَرُ وَقَالَ لَهَا : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَصَرَ وَلِيِّهُ ، وَكَبَتَ عَدُوَّهُ ، **إِجَاء**
الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا¹ ، فَكَيْفَ رَأَيْتِ صُنْعَ اللَّهِ بِكَ يَا
عَائِشَةُ ؟

Ayşe: Sen de kimsin, diye sordu.

Muhammed: Ailenden sana en çok düşman olan kişi, dedi.

Ayşe: Has'amiye'nin oğlusun demek!

Muhammed: Evet, o diğer annelerinden aşağı değildi.

Ayşe: Ömrüme yemin olsun ki o şerefli biriydi; neyse, boşver bunları! Seni salim bırakan Allah'a hamd olsun.

Muhammed: Doğrusu bu, hoşnut olmadığın bir şey.

Ayşe: Ey kardeşim! Hoşnut olmasam, söylediğim sözü söylemezdim!

Muhammed: Sen zafere ulaşmayı ve benim öldürülmemi istiyordun!

Ayşe: Bunu istiyordum; ancak şimdi düştüğümüz durumu görünce senin sağlığını istedim. Çünkü benim yakınımsın. Artık vazgeç ve geçmişte olan işlerin takibinde olma; zahire bak, serzeniş edici ve kınayıcı olma. Senin baban serzeniş edici ve kınayıcı değildi!

Derken Ali (a.s) geldi ve mızrağı ile hevdece vurarak "Ey Şukeyra! Bunu Resulullah (s.a.a) mı sana vasiyet etti?!" diye çıkıştı.

Ayşe: Ey Ebu Talib'in oğlu! Kudrete ulaştın; öyleyse kolaylaştır (ve affet)!

Ammar, Ayşe'nin yanına gelerek "Ey anne! Oğullarının dinleri uğrundaki kılıç darbelerini nasıl gördün?" diye sordu. Ayşe sustu ve ona cevap vermedi.

(Sonra) Malik-i Eşter gelerek dedi ki: Velisine yardım eden ve düşmanını zelil eden Allah'a hamd olsun. *"Hak geldi, batıl yok olup gitti. Hiç şüphesiz batıl yok olup gidicidir."*¹ Allah'ın sana yaptığı işi nasıl gördün ey Ayşe?!

1-İsra, 81.

فَقَالَتْ : مَنْ أَنْتَ تُكَلِّمُنِي أُمُّكَ ؟

فَقَالَ : أَنَا ابْنُكَ الْأَشْتَرُ .

قَالَتْ : كَذَبْتَ، لَسْتُ بِأُمِّكَ .

قَالَ : بَلَى ، وَإِنْ كَرِهْتَ .

فَقَالَتْ : أَنْتَ الَّذِي أَرَدْتَ أَنْ تُشَكِّلَ أُخْتِي أَسْمَاءَ ابْنَهَا ؟

فَقَالَ : الْمَعْدِرَةُ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ إِلَيْكَ ، وَاللَّهُ إِلَيَّ لَوْلَا كُنْتُ طَاوِيًا ثَلَاثَةَ لَأَرْحُتُكَ مِنْهُ ، وَأَنْشَأَ يَقُولُ ، بَعْدَ الصَّلَاةِ عَلَى الرَّسُولِ :

أَعَائِشُ لَوْلَا أَنَّنِي كُنْتُ طَاوِيًا *** ثَلَاثًا لَغَادَرْتُ ابْنَ أُخْتِكَ هَالِكًا

غَدَاةً يُنَادِي وَالرِّمَاحُ تَنْوِشُهُ *** بِأَخْرِ صَوْتِ أَقْتُلُونِي وَمَالِكَا

فَبَكَتْ وَقَالَتْ : فَخَرْتُمْ وَعَلَبْتُكُمْ ، ﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدْرًا مَقْدُورًا﴾¹ .

وَنَادَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) مُحَمَّدًا فَقَالَ : سَلِّهَا : هَلْ وَصَلَ إِلَيْهَا شَيْءٌ مِنَ الرِّمَاحِ وَالسِّهَامِ . فَسَأَلَهَا .

فَقَالَتْ : نَعَمْ ، وَصَلَ إِلَيَّ سَهْمٌ خَدَشَ رَأْسِي وَسَلِمْتُ مِنْهُ ، يَحْكُمُ اللَّهُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ .

فَقَالَ مُحَمَّدٌ : وَاللَّهِ ، لَيَحْكُمَنَّ اللَّهُ عَلَيْكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، مَا كَانَ بَيْنَكَ وَبَيْنَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (ع) حَتَّى تَخْرُجَ عَلَيْهِ وَتُؤَلِّيَ النَّاسَ عَلَى قِتَالِهِ ، وَتَنْبِذِي كِتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظَهْرِكَ ! !

فَقَالَتْ : دَعْنَا يَا مُحَمَّدُ ! وَقُلْ لِصَاحِبِكَ يَحْرُسُنِي .

Ayşe: Anan yasında otursun, sen de kimsin?

Malik: Ben, senin oğlun Eşter'im.

Ayşe: Yalan söyledin, ben senin annen değilim.

Malik: Evet, her ne kadar hoşuna gitmese de böyledir.

Ayşe: Sen, kızkardeşim Esmâ'yı oğlunun yasına oturtmayı isteyen kişisin?

Malik: Allah'a, sonra da sana karşı mazeretim var; vallahi üç günlük açlığım olmasaydı seni ondan kurtaracaktım.

Daha sonra Resulullah'a salât göndererek şu şiiri okudu:

Ey Ayşe, üç gündür aç olmasaydım

Bacın oğlunu ölmüş bulurdun

Mızraklar ona bu müjdeyi verirken sabah vaktinde

Yüksek sesle bağırıyordu: Öldürün, diye; beni de Malik'i de

Bunun üzerine Ayşe ağlayarak dedi ki: Övündünüz ve galip geldiniz. "Allah'ın emri, belirlenmiş bir kaderdir/ölçüdür."¹

Ali (a.s) Muhammed'e dönerek "Ona sor; acaba kendisine mızrak ve ok isabet etmiş mi?" diye seslendi. Muhammed ona sorunca "Evet, dedi; bir ok başıma isabet etti ve yaraladı. Fakat salim kaldım. Allah benimle sizin aranızda hüküm verecektir!"

Bunun üzerine Muhammed dedi ki: Vallahi kıyamet gününde Allah senin aleyhinde hüküm verecek! Seninle Emirülmüminin arasında ne olmuştu ki onun aleyhine huruç ettin ve halkı ona karşı savaşmaları için tahrik ettin, Allah'ın kitabını da arkana attın!!

Ayşe: Ey Muhammed! Bizi kendi halimize bırak! Sahibine söyle de beni koruyup gözet sin.

1-Ahzab, 38.

قَالَ : وَالْهُودُجُ كَالْفُنُذِ مِنَ النَّبْلِ ، فَرَجَعْتُ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا جَرَى بَيْنِي وَبَيْنَهَا ، وَمَا قُلْتُ وَمَا قَالَتْ . فَقَالَ (ع) : هِيَ امْرَأَةٌ ، وَالنِّسَاءُ ضِعَافُ الْعُقُولِ ، تَوَلَّى أَمْرَهَا ، وَاحْمِلَهَا إِلَى دَارِ بَنِي خَلْفَ حَتَّى نَنْظُرَ فِي أَمْرِهَا . فَحَمَلْتُهَا إِلَى الْمَوْضِعِ ، وَإِنَّ لِسَانَهَا لَا يَفْتُرُ عَنِ السَّبِّ لِي لِعَلِّي (ع) وَالتَّرَحُّمِ عَلَى أَصْحَابِ الْجَمَلِ ¹ .

2255 . الجمل : لَمَّا تَفَرَّقَ النَّاسُ عَنِ الْجَمَلِ أَشْفَقَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَنْ يَعُودَ إِلَيْهِ فَعُودَ الْحَرْبِ ، فَقَالَ : عَرِّقُوا الْجَمَلَ . فَتَبَادَرَ إِلَيْهِ أَصْحَابُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَعَرَّقُوهُ ، وَوَقَعَ لِحْنِهِ ، وَصَاحَتْ عَائِشَةُ صَيْحَةً أَسْمَعَتْ مَنْ فِي الْعَسْكَرِينَ ² .

2256 . تاريخ الطبري عن ميسرة أبي جميلة : إِنَّ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ وَعَمَّارَ بْنَ يَاسِرٍ أَتَيَا عَائِشَةَ وَقَدْ عُرِّقَ الْجَمَلُ ، فَقَطَعَا غُرْضَةَ الرَّحْلِ ، وَاحْتَمَلَا الْهُودُجَ فَتَحْيَاهُ ، حَتَّى أَمَرَهُمَا عَلِيٌّ فِيهِ أَمْرَهُ بَعْدُ ، قَالَ : أَدْخِلَاهَا الْبَصْرَةَ . فَأَدْخَلَاهَا دَارَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَلْفِ الْخَزَاعِيِّ ³ .

9/15

مُدَّةُ الْحَرْبِ

2257 . تاريخ اليعقوبي : كَانَتْ الْحَرْبُ أَرْبَعَ سَاعَاتٍ مِنَ النَّهَارِ . فَزَوَى بَعْضُهُمْ أَنَّهُ قُتِلَ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ ثَلَاثُونَ أَلْفًا ⁴ .

1 . الجمل : ص 368 وراجع الأمالي للمفيد : ص 24 ح 8 والمناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 161 وتاريخ الطبري : ج 4 ص 519 و 533 والأخبار الطوال : ص 151 ونهاية الأرب : ج 2 ص 78 .

2 . الجمل : ص 350 ; تاريخ الطبري : ج 4 ص 519 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 343 كلاهما نحوه وراجع مروج الذهب : ج 2 ص 376 والأخبار الطوال : ص 150 وشرح نخب البلاغة : ج 1 ص 262 والإمامة والسياسة : ج 1 ص 98 .

3 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 533 وراجع الكامل في التاريخ : ج 2 ص 346 والبداية والنهاية : ج 7 ص 245 والفتوح : ج 2 ص 485 .

4 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 183 .

(Muhammed) der ki: Hevdec, üzerine saplanmış oklarla bir kirpiyi andırıyordu. Emirülmüminin'in (a.s) yanına gittim ve onunla aramda geçenleri; söylediği ve söylediğim şeyleri haber verdim. Ali (a.s) dedi ki: "O, bir kadındır ve kadınların akılları zayıf olur. Hakkında düşününceye kadar onun işini sen üstlen ve kendisini Benî Halef'in evine götür!"

Ben de onu söz konusu yere götürdüm. Dili bana ve Ali'ye (a.s) küfretmekten, Cemel ashabını ise rahmetle anmaktan bir türlü geri durmuyordu.¹

2255-el-Cemel: İnsanlar devenin etrafından dağılınca Emirülmüminin (a.s) onların devenin yanına geri dönmelerinden ve savaşın tekrar başlamasından endişelendi. Bu yüzden "Devenin arka dizlerindeki kırışlerini kesin!" dedi. Bunun üzerine Emirülmüminin'in (a.s) ashabı hızla deveye yöneldi; derken kırışlerini kestiler. Deve, böğrü üzerine yere düştü. Ayşe öyle bir bağırdı ki her iki ordu onun çılgınlığını işitti.²

2256-Tarih-i Taberî [Meysere Ebu Cemile'den]: Deve öldürölünce Muhammed b. Ebubekir ve Ammar b. Yasir Ayşe'nin yanına geldiler; yükün kementini kestiler. Daha sonra hakkında Ali'den (a.s) emir alınca dek beklemek üzere hevdeci alıp bir köşeye bıraktılar. Derken Ali (a.s) "Onu Basra'ya götürün" dedi. Onlar da Ayşe'yi Basra'da Abdullah b. Halef el-Hüzaî'nin evine götördüler.³

9/15

SAVAŞIN SÜRESİ

2257-Tarih-i Yakubî: Savaş, gündüzden dört saat kadar sürdü. Bazılarının rivayetine göre o gün otuz bini aşkın kişi öldü.⁴

1-el-Cemel, s.368. Ayrıca bkz: el-Emali, Müfid, s.24, h.8; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.161; Tarih-i Taberî, c.4, s.519 ve s.533; el-Ahbaru't-Tival, s.151; Nihayetu'l-İreb, c.2, s.78.

2-el-Cemel, s.350; Tarih-i Taberî, c.4, s.519; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.343. Ayrıca bkz: Murucu'z-Zeheb, c.2, s.376; el-Ahbaru't-Tival, s.150; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.262; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.98.

3-Tarih-i Taberî, c.4, s.533. Ayrıca bkz: el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.346; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.245; el-Fütuh, c.2, s.485.

4-Tarih-i Yakubî, c.2, s.183.

2258 . أنساب الأشراف : كانت الحرب من الظهر إلى غروب الشمس¹ .

2259 . تاريخ الطبري عن عوانة : إقتتلوا يوم الجمل يوماً إلى الليل ، فقال بعضهم :

شَفَى السَّيْفُ مِنْ زَيْدٍ وَهِنْدَ نَفُوسَنَا شِفَاءً وَمِنْ عَيْنِي عَدِيَّ بْنِ حَاتِمٍ

صَبَرْنَا هُمْ يَوْمًا إِلَى اللَّيْلِ كُلِّهِ بِصُمِّ الْقَنَا وَالْمَرْهَفَاتِ الصَّوَارِمِ²

9/16

كَلَامُ الْإِمَامِ عِنْدَ تَطَوُّفِهِ عَلَى الْقَتْلَى

2260 . الإرشاد : ومن كلامه [عليه] (ع) عِنْدَ تَطَوُّفِهِ عَلَى قَتْلَى الْجَمَلِ : هَذِهِ

فُرَيْشٌ ، جَدَعْتُ أَنْفِي ، وَشَقِيتُ نَفْسِي ، لَقَدْ تَقَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ أَحَذِرُكُمْ عَضَّ السُّيُوفِ ،
وَكُنْتُمْ أَحْدَاثًا لَا عِلْمَ لَكُمْ بِمَا تَرَوْنَ ، وَلَكِنَّهُ الْحَيْنُ ، وَسُوءُ الْمَصْرَعِ ، فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ سُوءِ
الْمَصْرَعِ.

ثُمَّ مَرَّ عَلَى مَعْبِدِ بْنِ الْمِقْدَادِ فَقَالَ : رَحِمَ اللَّهُ أَبَا هَذَا ، أَمَا إِنَّهُ لَوْ كَانَ حَيًّا لَكَانَ رَأْيُهُ
أَحْسَنَ مِنْ رَأْيِي هَذَا .

فَقَالَ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَوْقَعَهُ وَجَعَلَ حَذَّهَ الْأَسْفَلِ ، إِنَّا وَاللَّهِ
. يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . مَا بُنَالِي مَنْ عِنْدَ عَنِ الْحَقِّ مِنْ وَلَدٍ وَوَالِدٍ . فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ : رَحِمَكَ
اللَّهُ وَجَزَاكَ عَنِ الْحَقِّ خَيْرًا .

قَالَ : وَمَرَّ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَبِيعَةَ بْنِ دَرَّاجٍ . وَهُوَ فِي الْقَتْلَى . فَقَالَ : هَذَا الْبَائِسُ ، مَا كَانَ
أَخْرَجَهُ ؛ أَدِينُ أَخْرَجَهُ ، أَمْ نَصَرْتُ لِعُثْمَانَ ؟ ! وَاللَّهِ مَا كَانَ رَأْيِي عُثْمَانَ فِيهِ وَلَا فِي أَبِيهِ
بِحَسَنٍ.

1 . أنساب الأشراف : ج 3 ص 38 .

2 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 523 .

2258-Ensabu'l-Eşraf: Savaş öğle vaktinden gün batımına kadar sürdü.¹

2259-Tarih-i Taberî [Avane'den]: Cemel gününde geceye kadar tam bir gün savaştılar. Bazıları şöyle dediler:

*Zeyd ile Hind'in kılıcı şifa verdi canlarımıza
Ve Adiy b. Hatem'in iki gözüne de
Kör mızraklarla keskin kılıçların gölgesinde
Onlar için bir günün tümünü geceye kadar sabrettik²*

9/16

İMAM'IN MAKTÜLLER ARASINDA DOLAŞIRKEN KONUŞMASI

2260-el-İrşad: Ali'nin (a.s) Cemel Savaşı'nda öldürülenlerin arasında dolaşırken yaptığı konuşmasından: Bu, Kureyş'tir; burnumu kes-tim, kendimi rahatlattım. Size doğru geldiğimde sizleri kılıçların zara-rına karşı uyarıyordum. Sizler tecrübesizdiniz ve gördüğünüz şeyi bilmiyordunuz. Fakat bu, helak olmak ve çirkin bir ölüm demektir. Kötü ölümden Allah'a sığınırım.

(İmam), Mabed b. Mikdad'ın yanından geçerken dedi ki: Allah bu-nun babasına rahmet etsin. Hiç şüphesiz eğer o hayatta olsaydı görüşü bunun görüşünden daha güzel olurdu.

Ammar b. Yasir dedi ki: Onu düşüren ve alçaltan Allah'a hamd ol-sun. Ey Emirülmüminin! Haktan uzaklaşan ister oğul olsun ister baba, bizim için fark etmez.

Ali (a.s): Allah sana rahmet etsin ve haktan yana hayırla mükâfat-landırınsın.

Maktüller arasında bulunan Abdullah b. Rabia b. Derrac'ın yanından geçtiğinde şöyle buyurdu: Şu bedbahtı (evinden) çıkaran şey neydi; onu borcu mu yoksa Osman'a olan yardım mı çıkardı?! Vallahi Osman'ın bunun hakkında da, babası hakkında da görüşü pekiyi değildi.

1-Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.38.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.523.

ثُمَّ مَرَّ بِمَعْبَدِ بْنِ زُهَيْرِ بْنِ أَبِي أُمَيَّةَ فَقَالَ : لَوْ كَانَتْ الْفِتْنَةُ بِرَأْسِ الثُّرَيَّا لَتَنَاوَلَهَا هَذَا الْعُلَامُ ، وَاللَّهِ مَا كَانَ فِيهَا بِذِي حَيِّزَةٍ ، وَلَقَدْ أَخْبَرَنِي مَنْ أَدْرَكَهُ وَإِنَّهُ لَيُولُولُ فَرَقًا مِّنَ السَّيْفِ .

ثُمَّ مَرَّ بِمُسْلِمِ بْنِ قَرْظَةَ فَقَالَ : الْبِرُّ أَخْرَجَ هَذَا ! وَاللَّهِ ، لَقَدْ كَلَّمَنِي أَنْ أُكَلِّمَ لَهُ عُثْمَانَ فِي شَيْءٍ كَانَ يَدَّعِيهِ قَبْلَهُ بِمَكَّةَ ، فَأَعْطَاهُ عُثْمَانُ وَقَالَ : لَوْلَا أَنْتَ مَا أُعْطِيْتُهُ ، إِنَّ هَذَا . مَا عَلِمْتُ . بَيْتُ أَخُو الْعَشِيرَةِ ؛ ثُمَّ جَاءَ الْمَشُومُ لِلْحَيْنِ يَنْصُرُ عُثْمَانَ !

ثُمَّ مَرَّ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُمَيْدِ بْنِ زُهَيْرِ فَقَالَ : هَذَا أَيْضًا مِمَّنْ أَوْضَعَ فِي قِتَالِنَا ، زَعَمَ يَطْلُبُ اللَّهُ بِذَلِكَ ، وَلَقَدْ كَتَبَ إِلَيَّ كُتْبًا يُؤْذِي فِيهَا عُثْمَانَ ، فَأَعْطَاهُ شَيْئًا ، فَرَضِي عَنْهُ .

وَمَرَّ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ فَقَالَ : هَذَا خَالَفَ أَبَاهُ فِي الْخُرُوجِ ، وَأَبُوهُ حَيْثُ لَمْ يَنْصُرْنَا قَدْ أَحْسَنَ فِي بَيْعَتِهِ لَنَا ، وَإِنْ كَانَ قَدْ كَفَّ وَجَلَسَ حَيْثُ شَكَ فِي الْقِتَالِ ، وَمَا أَلَوْمُ الْيَوْمَ مَنَ كَفَّ عَنْنَا وَعَنَ غَيْرِنَا ، وَلَكِنَّ الْمَلِيْمَ الَّذِي يُقَاتِلُنَا !

ثُمَّ مَرَّ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمَغِيرَةِ بْنِ الْأَخْنَسِ فَقَالَ : أَمَّا هَذَا فَقُتِلَ أَبُوهُ يَوْمَ قُتِلَ عُثْمَانُ فِي الدَّارِ ، فَخَرَجَ مُغَضَّبًا لِمَقْتَلِ أَبِيهِ ، وَهُوَ غُلَامٌ حَدَثُ حَيْنٍ لِقَتْلِهِ .

ثُمَّ مَرَّ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي عُثْمَانَ بْنِ الْأَخْنَسِ بْنِ شَرِيقٍ ، فَقَالَ : أَمَّا هَذَا فَإِنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ وَقَدْ أَخَذَ الْقَوْمُ السُّيُوفُ هَارِبًا يَعدُو مِنَ الصَّفِّ ، فَتَهْنَهُ عَنْهُ ، فَلَمْ يَسْمَعْ مَنَ تَهْنَهُ حَتَّى قَتَلَهُ . وَكَانَ هَذَا مِمَّا خَفِيَ عَلَى فِتْيَانِ قُرَيْشٍ ، أَعْمَارٌ لَا عِلْمَ لَهُمْ بِالْحَرْبِ ، خُدِعُوا وَاسْتَزَلُّوا ، فَلَمَّا وَقَفُوا وَقَعُوا فَقُتِلُوا .

Sonra Mabed b. Züheyr b. Ebu Ümeyye'nin yanından geçerek şunları söyledi: Eğer fitne Süreyya yıldızının tepesinde olsaydı, şu genç ona ulaşırđı. Fakat fitnelerde güçlü bir mizacı da yoktu. Savaşta bunu gören birinin bana verdiği habere göre kılıcın korkusundan bağırıyormuş.

Daha sonra Müslim b. Karze'nin yanından geçti ve dedi ki: [Hakkında yaptığım] iyilik bunu çıkardı! Vallahi kendisi lehinde Mekke'de iddia ettiğı bir şey (mal varlığı) hakkında Osman'la konuşmam için benimle konuşmuştu. Sonra Osman onu kendisine bağışladı ve dedi ki: Sen olmasaydın bunu ona vermezdim. Bu adam [bildiğim kadarıyla] kabilesi arasında da çok kötü biriydi. Bununla birlikte şu uğursuz, Osman'a yardım etmek için geldi!

Abdullah b. Humeyd b. Züheyr'in yanından geçtiğinde buyurdu ki: Bu da bizimle savaşmakta acele edenlerdendi; bu vesileyle Allah'ı aradığını sanıyordu. O, bana yazdığı bir mektupta Osman'ı kötölüyor-du. Sonra Osman kendisine bir şey verince artık ondan razı oldu.

Sonra Abdullah b. Hekim b. Hizam'ın yanından geçti ve dedi ki: Bu adam, huruç etme konusunda babasına muhalefet etti. Babası her ne kadar bize yardım etmediyse de bize olan biatini iyi tuttu. Zira o, savaş konusunda tereddüt edince geri durdu ve (evinde) oturdu. Bugün bizden ve başkalarından el çekenleri kınamıyorum; ancak bize karşı savaşanlar kınanmalıdır!

Abdullah b. Mugayre b. Ahnes'in yanından geçtiğinde şöyle buyurdu: Osman evinde öldürüldüğü gün bunun babası da öldürüldü. Bu da babasının öldürölmesine kızıp huruç etti; gençti ve öldürölmesi takdir edilmişti.

Daha sonra Abdullah b. Ebu Osman b. Ahnes b. Şureyk'in yanından geçti ve dedi ki: Kınından çıkmış kılıçlar iki orduyu kucağına çektiğı anda ona bakıyordum; ordunun safından kaçıyordu. Ona [savaştan] vazgeçmesi için bağırdım, fakat sesimi duymadı ve onu öldürdüler. Bu (fitne) Kureyş gençlerine gizli kalmıştı; savaş bilgisi ve deneyimi olmayan gençler kandırıldılar, ayakları kaydırıldı. Durdukları zaman darbe aldılar ve öldürüldüler.

ثُمَّ مَشَى قَلِيلًا فَمَرَّ بِكَعْبِ بْنِ سُرٍّ¹ فَقَالَ : هَذَا الَّذِي خَرَجَ عَلَيْنَا فِي عُنُقِهِ الْمَصْحَفُ ،
يَرْغُمُ أَنَّه نَاصِرٌ أُمِّهِ ! يَدْعُو النَّاسَ إِلَى مَا فِيهِ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ مَا فِيهِ ، ثُمَّ اسْتَفْتَحَ وَخَابَ كُلُّ
جَبَّارٍ عَنِيدٍ² . أَمَا إِنَّهُ دَعَا اللَّهَ أَنْ يَقْتُلَنِي ، فَقَتَلَهُ اللَّهُ .

أَجْلَسُوا كَعْبَ بْنَ سُرٍّ . فَأَجْلَسَ ، فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ : يَا كَعْبُ ، قَدْ وَجَدْتُ مَا
وَعَدَنِي رَبِّي حَقًّا ، فَهَلْ وَجَدْتَ مَا وَعَدَكَ رَبُّكَ حَقًّا ؟ ثُمَّ قَالَ : أَضْجِعُوا كَعْبًا .

وَمَرَّ عَلَى طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ فَقَالَ : هَذَا النَّاكِثُ بَيْعَتِي ، وَالْمُنْشِئُ الْفِتْنَةَ فِي الْأُمَّةِ ،
وَالْمُجْلِبُ عَلَيَّ ، الدَّاعِي إِلَى قَتْلِي وَقَتْلِ عِزَّتِي ، أَجْلَسُوا طَلْحَةَ . فَأَجْلَسَ ، فَقَالَ
أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ : يَا طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ ، قَدْ وَجَدْتُ مَا وَعَدَنِي رَبِّي حَقًّا ، فَهَلْ وَجَدْتَ مَا
وَعَدَ رَبُّكَ حَقًّا ؟ ثُمَّ قَالَ : أَضْجِعُوا طَلْحَةَ ، وَسَارَ .

فَقَالَ لَهُ بَعْضُ مَنْ كَانَ مَعَهُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، أَتُكَلِّمُ كَعْبًا وَطَلْحَةَ بَعْدَ قَتْلِهِمَا ؟!
قَالَ : أُمُّ وَاللَّهِ ، إِنَّهُمَا لَقَدْ سَمِعَا كَلَامِي كَمَا سَمِعَ أَهْلُ الْقَلْبِ³ كَلَامَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله
عليه وآله) يَوْمَ بَدْرٍ⁴ .

1 . كعب بن سور من بني لقيط ، قتل يوم الجمل ، كان يخرج بين الصَّيِّين معه المصحف يدعو إلى ما
فيه ، فجاءه سهم غرب فقتله ، ولآه عمر بن الخطاب قضاء البصرة بعد أبي مریم (الجرح والتعديل : ج7
ص162 الرقم 912) .

2 . إشارة إلى الآية 15 من سورة إبراهيم .

3 . القليب : البئر التي لم تُطَوَّ (النهاية : ج4 ص98) وأشار(عليه السلام) إلى كلام رسول الله(صلى الله
عليه وآله) في غزوة بدر مع قتلى قريش الذين طُرحوا في البئر (راجع السيرة النبوية لابن هشام : ج2 ص292) .

4 . الإرشاد : ج1 ص254 ، الجمل : ص391 نحوه مع تقديم وتأخير ، بحار الأنوار : ج32
ص207 ح163 وراجع تصحيح الاعتقاد : ص93 والشافي : ج4 ص344 والاحتجاج : ج1 ص381
ح73 و 74 وشرح نهج البلاغة : ج1 ص248 .

Biraz yürüdü ve Kâb b. Sur'un¹ yanına varınca dedi ki: Bu adam karşımıza çıktığında boynunda Kurân vardı; annesine yardım ettiğini sanıyordu! Halkı onun içeriğine çağırıyordu; oysa kendisi onun içeriğinden habersizdi. Sonra fetih istedi ve her zorba inatçı bozguna uğratarak yok olup gitti.² Şunu bilin ki o, Allah'tan beni öldürmesini istemişti; fakat Allah onu öldürdü.

(Sonra) "Kâb b. Sur'u oturtun" dedi. Onu oturttuklarında Emirülmüminin (a.s) şöyle buyurdu: Ey Kâb! Doğrusu ben, Rabbimin bana vaadettiği şeyi hak olarak buldum. Acaba sen de Rabbinin sana vaadettiğini hak olarak buldun mu? (İmam), sonra da "Kâb'ı böğrü üzerine yatırın!" emrini verdi.

Ve sonra Talha b. Ubeydullah'ın yanından geçerek şöyle buyurdu: Bu, biatimi bozan ve ümmet içinde fitne çıkaran, [halkı] aleyhime toplayan, beni ve ailemi öldürmeye çağıran kişidir.

(Sonra) "Talha'yı oturtun" dedi. Onu oturttuklarında şöyle buyurdu: Ey Talha b. Ubeydullah! Doğrusu ben, Rabbimin bana vaadettiği şeyi hak olarak buldum. Acaba sen de Rabbinin vaadettiğini hak olarak buldun mu? Sonra "Talha'yı böğrü üzerine yatırın" dedi ve gitti.

Yanında bulunan biri "Ey Emirülmüminin! Her ikisi de öldükten sonra Kâb ve Talha'yla mı konuşuyorsun?" diye sorunca şöyle buyurdu: Evet, Allah'a andolsun ki Bedir Savaşı'nda kuyu ehli³ Resulullah'ın (s.a.a) sözünü nasıl işittiyse o ikisi de benim sözümü öyle işittiler.⁴

1-Kâb b. Sur, Benî Lakit kabilesindendi. Cemel savaşında öldürüldü. İki ordunun safları arasında Kurân'ı yanına alarak meydana çıktı ve insanları onun hükmüne davet etti. Zamansız bir ok ona isabet etti ve öldürdü. Ömer b. Hattab, Ebu Mer-yem'den sonra Basra'da kadılık görevine onu getirmişti. (*el-Cerh-u ve't-Tadil*, c.7, s.162, h. 912).

2-İbrahim suresinin 15. ayetine işaretir.

3-Resulullah'ın (s.a.a) Bedir Savaşı'nda Bedir kuyusuna atılan Kureyşli müşrikleri muhatap alarak yaptığı konuşmaya işaret etmiştir. (Bkz: *es-Siretu'n-Nebeviye*, İbn-i Hişam, c.2, s.292).

4-*el-İrşad*, c.1, s.254; *el-Cemel*, s.391; *Biharu'l-Envar*, c.32, s.207, h.163. Ayrıca bkz: *Tashihi'l-İtikat*, s.93; eş Şafi, c.4, s.344; *el-İhticac*, c.1, s.381, h.73 ve 74; *Şerhi Nehcü'l-Belaga*, c.1, s.248.

الفصل العاشر

بعد الظفر

10/1

الكرامة

- 2261 . الإمام الباقر (عليه السلام) :** أَمَرَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) مُنَادِيَهُ فَنَادَى يَوْمَ الْبَصْرَةِ : « لَا يُتَّبَعُ مُدَبِّرٌ ، وَلَا يُدَقَّفُ عَلَى جَرِيحٍ ، وَلَا يُقْتَلُ أَسِيرٌ ، وَمَنْ أَغْلَقَ بَابَهُ فَهُوَ آمِنٌ ، وَمَنْ أَلْقَى سِلَاحَهُ فَهُوَ آمِنٌ » ، وَلَمْ يَأْخُذْ مِنْ مَتَاعِهِمْ شَيْئاً¹ .
- 2262 . الأخبار الطوال :** نادى عَلِيٌّ (رضي الله عنه) فِي أَصْحَابِهِ : لَا تَتَّبِعُوا مُؤَلِّيَّ ، وَلَا تُجْهِزُوا عَلَى جَرِيحٍ ، وَلَا تَنْتَهَبُوا مَالاً ، وَمَنْ أَلْقَى سِلَاحَهُ فَهُوَ آمِنٌ ، وَمَنْ أَغْلَقَ بَابَهُ فَهُوَ آمِنٌ² .
- 2263 . الجمل عن معاذ بن عبيد الله التميمي :** قَوْلَ اللَّهِ ، لَقَدْ رَأَيْتُ أَصْحَابَ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَقَدْ وَصَلُوا إِلَى الْجَمَلِ ، وَصَاحَ مِنْهُمْ صَائِحٌ : إِعْقِرُوهُ ، فَعَقَرُوهُ فَوْقَ . فَنَادَى عَلِيٌّ (عليه السلام) : مَنْ طَرَحَ السِّلَاحَ فَهُوَ آمِنٌ ، وَمَنْ دَخَلَ بَيْتَهُ فَهُوَ آمِنٌ . قَوْلَ اللَّهِ ، مَا رَأَيْتُ أَكْرَمَ عَفْواً مِنْهُ³ .

1 . السنن الكبرى : ج 8 ص 314 ح 16747 ، المصنّف لابن أبي شيبة : ج 8 ص 718 ح 60 كلاهما عن حفص بن غياث عن الإمام الصادق (عليه السلام) وراجع الأمالي للمفيد : ص 25 ح 8 .

2 . الأخبار الطوال : ص 151 ؛ تاريخ يعقوبي : ج 2 ص 183 ، شرح الأخبار : ج 1 ص 395 ح 334 عن أبي البخترى وكلاهما نحوه وراجع فتح الباري : ج 13 ص 57 والعقد الفريد : ج 3 ص 327 .

3 . الجمل : ص 365 وراجع الأمالي للمفيد : ص 25 ح 8 وتاريخ يعقوبي : ج 2 ص 183 وشرح الأخبار : ج 1 ص 295 ح 281 ومروج الذهب : ج 2 ص 378 والأخبار الطوال : ص 151 .

ONUNCU FASIL ZAFERDEN SONRA

10/1

CENTİLMENLİK

2261-İmam Bakır (a.s): Ali (a.s), Basra günü (Cemel Savaşı'nda) münadisine şöyle seslenmesini emretti: "Kaçan takip edilmeyecek, yaralı öldürülmeyecek ve esir katledilmeyecek; [evine girip] kapısını kapatan güvendedir, silahını bırakan güvendedir." Onların mallarından hiçbir şeyi [ganimet olarak] almadı.¹

2262-el-Ahbaru't-Tival: Ali (a.s) yarenlerinin arasında şöyle seslendi: Hiçbir kaçanı takip etmeyin, hiçbir yaralıyı öldürmeyin ve hiçbir malı talan etmeyin. Her kim silahını bırakırsa güvendedir ve her kim (evine girip) kapısını kapatırsa güvendedir.²

2263-el-Cemel [Muaz b. Ubeydullah et-Temimî'den]: Allah'a andolsun ki Ali'nin (a.s) yarenlerinin deveye ulaştıklarını gördüm. İçlerinden biri "Onu öldürün, onu öldürün!" diye bağırды. Sonra da yere düştü.

Derken Ali (a.s) şöyle seslendi: Her kim silahını bırakırsa güvendedir ve her kim evine girecek olursa güvendedir.

Vallahi affetmede ondan daha asil birini görmedim!³

1-es-Sunenu'l-Kubra, c.8, s.314, h.16747; el-Musannef, İbn-i Ebi Şeybe, c.8, s.718, h.60, her ikisi de Hafs b. Gıyas vasıtası ile İmam Sadık'tan (a.s). Ayrıca bkz: el-Emali, Müfid, s.25, h.8.

2-el-Ahbaru't-Tival, s.151; Tarih-i Yakubî, c.2, s.183; Şerhu'l-Ahbar, c.1, s.395, h.334, Ebu Buterî'den. Ayrıca bkz: Fethu'l-Bari, c.13, s.57; el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.327.

3-el-Cemel, s.365. Ayrıca bkz: el-Emali, Müfid, s.25, h.8; Tarih-i Yakubî, c.2, s.183; Şerhu'l-Ahbar, c.1, s.295, h.281; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.378; el-Ahbaru't-Tival, s.151.

2264 . شرح الأخبار عن موسى بن طلحة بن عبيد الله . وكان فيمن أسير يوم الجمل ، وحبس مع من حبس من الأسارى بالبصرة . : كُنتُ في سجن عليّ بالبصرة ، حتى سمعتُ المُنَادِي يُنادي : أين موسى بن طلحة بن عبيد الله ؟ فاسترجعتُ واسترجع أهل السجن ، وقالوا : يقتلك .

فأخرجني إليه ، فلما وقفت بين يديه قال لي : يا موسى ! قلت : لبيك يا أمير المؤمنين !

قال : قل : أستغفر الله وأتوب إليه ثلاث مرات . فقلت : أستغفر الله وأتوب إليه ثلاث مرات . فقال لمن كان معي من رُسله : خلّوا عنه ، وقال لي : اذهب حيث شئت ، وما وجدت لك في عسكرنا من سلاح أو كراع فخذهُ ، واتّق الله فيما تستقبلهُ من أمرٍ ، واجلس في بيتك . فشكرتُ له وانصرفتُ¹ .

2265 . الإمام زين العابدين (عليه السلام) : دخلتُ على مروان بن الحكم ، فقال : ما رأيْتُ أحداً أكرمَ غلبةً من أبيك ، ما هو إلا أن ولينا يومَ الجمل ، فنأدى مُناديه : لا يُقتلُ مُدبرٌ ، ولا يُدَقَّفُ على جريح² .

1 . شرح الأخبار : ج 1 ص 389 ح 331 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 114 وفيه من «قل : أستغفر الله...» .

2 . السنن الكبرى : ج 8 ص 314 ح 16746 عن إبراهيم بن محمد عن الإمام الصادق عن أبيه (عليهما السلام) ، فتح الباري : ج 13 ص 57 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 57 عن أنس بن عياض نحوه ؛ المبسوط : ج 7 ص 264 كلاهما عن الإمام الصادق عن أبيه (عليهما السلام) وفيه «يدنف» بدل «يُدَقَّف» وراجع الطبقات الكبرى : ج 5 ص 93 والبداية والنهاية : ج 7 ص 245 والإمامة والسياسة : ج 1 ص 97 .

2264-Şerhu'l-Ahbar [Cemel Savaşı'nda esir düşmüş ve diğer esirlerle birlikte Basra'da hapsedilmiş olan Musa b. Talha b. Ubeydullah'tan]: Basra'da Ali'nin (a.s) zindanında idim. Derken münadi "Musa b. Talha b. Ubeydullah nerede?" diye seslendi. Ben istircada¹ bulundum. Zindandaki diğer esirler de istircada bulunarak "Seni öldürecek!" dediler.

Derken Ali (a.s) beni yanına çıkarttı. Onun karşısında durduğumda bana "Ey Musa!" diye hitap etti. "Evet, ey Emirül-müminin!" dedim.

Dedi ki: Üç defa "Esteğfirullahe ve etûbu ileyh/ Allah'tan bağışlanma diliyor ve O'na dönüyorum" de. Bunun üzerine ben de üç defa "Estağfirullâhe ve etûbu ileyh" dedim. Daha sonra yanımda bulunan adamlarına "Onu serbest bırakın!" dedi. (Sonra da ban dönerek) "İstediğin yere git; bizim ordumuzda bulduğun sana ait silah ve hayvanını da al. Gelecekteki yapacağın işlerinde Allah'tan sakın ve evinde otur!" dedi. Ben de ona teşekkür edip oradan ayrıldım.²

2265-İmam Zeynelabidin (a.s): Mervan b. Hakem'in yanına gittiğimde dedi ki: Zafer anında senin babandan daha asil davranan birini görmedim. Cemel günü bize galip geldiği halde münadişi şöyle seslenmişti: Hiçbir kaçan katledilmeyecek ve hiçbir yaralı öldürülmeyecek!³

1-İstirca: Herhangi bir ölüm haberi alındığında veya ölüm anıldığında "İnna lillah ve inna ileyhi raciun/ Doğrusu biz Allah'tan geldik ve dönüşümüz de O'nadır" ayetini okumaya denir. Çev.

2-Şerhu'l-Ahbar, c.1, s.389, h.331; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.114, bu kaynaktan "Üç defa "Estağfirullâhe..." cümlesinden itibaren yer almıştır.

3-es-Sunenu'l-Kubra, c.8, s.314, h.16746, İbrahim b. Muhammed İmam Sadık'tan (a.s), o da babasından; Fethu'l-Bari, c.13, s.57; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.57, Enes b. İyaz'dan; el Mebsut, c.7, s.264, her ikisi de İmam Sadık'tan (a.s), babasından. Ayrıca bkz: et-Tabakatu'l-Kubra, c.5, s.93; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.245; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.97.

10/2

إصدارُ العفو العام

2266 . أنساب الأشراف : قامَ عليٌّ . حينَ ظَهَرَ وظَفِرَ . خطيباً فقالَ : يا أهلَ البَصْرَةِ ! قد عَفَوْتُ عَنْكُمْ ؛ فَإِيَّاكُمْ وَالْفِتْنَةَ ؛ فَإِنَّكُمْ أَوَّلُ الرَّعِيَّةِ نَكثَ الْبَيْعَةِ ، وَشَقَّ عَصَا الأُمَّةِ .

ثُمَّ جَلَسَ وَبَايَعَهُ النَّاسُ¹ .

2267 . الإرشاد : وَمِنْ كَلَامِهِ [عَلِيٍّ(ع)] بِالْبَصْرَةِ حينَ ظَهَرَ عَلَى الْقَوْمِ ، بَعَدَ حَمْدِ اللَّهِ وَالثَّنَاءِ عَلَيْهِ :

أَمَّا بَعْدُ ؛ فَإِنَّ اللَّهَ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ ، وَمَغْفِرَةٍ دَائِمَةٍ ، وَعَفْوٍ جَمٍّ ، وَعِقَابٍ أَلِيمٍ ، قَضَى أَنَّ رَحْمَتَهُ وَمَغْفِرَتَهُ وَعَفْوَهُ لِأَهْلِ طَاعَتِهِ مِنْ خَلْقِهِ ، وَبِرَحْمَتِهِ اهْتَدَى الْمُهْتَدُونَ ، وَقَضَى أَنَّ نِقَمَتَهُ وَسَطَوَاتِهِ وَعِقَابَهُ عَلَى أَهْلِ مَعْصِيَتِهِ مِنْ خَلْقِهِ ، وَبَعَدَ الْهُدَى وَالْبَيِّنَاتِ مَا ضَلَّ الضَّالُّونَ . فَمَا ظَنُّكُمْ . يا أَهْلَ الْبَصْرَةِ . وَقَدْ نَكثْتُمْ بَيْعَتِي ، وَظَاهَرْتُمْ عَلَيَّ عَدُوِّي ؟

فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ : نَظُنُّ خَيْرًا ، وَنَرَاكَ قَدْ ظَفِرْتَ وَقَدَّرْتَ ، فَإِنْ عَاقَبْتَ فَقَدْ اجْتَرَمْنَا ذَلِكَ ، وَإِنْ عَفَوْتَ فَالْعَفْوُ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ .

فَقَالَ : قَدْ عَفَوْتُ عَنْكُمْ ؛ فَإِيَّاكُمْ وَالْفِتْنَةَ ؛ فَإِنَّكُمْ أَوَّلُ الرَّعِيَّةِ نَكثَ الْبَيْعَةِ ، وَشَقَّ عَصَا هَذِهِ الأُمَّةِ .

قَالَ : ثُمَّ جَلَسَ لِلنَّاسِ فَبَايَعُوهُ² .

1 . أنساب الأشراف : ج3 ص58 .

2 . الإرشاد : ج1 ص257 ، الجمل : ص407 عن الحارث بن سريع نحوه ، بحار الأنوار : ج32 ص230 ح182 وراجع الأخبار الطوال : ص151 .

10/2

GENEL AF İLANI

2266-Ensabu'l-Eşraf: Ali (a.s) galip gelip zafere ulaşınca konuşma yapmak üzere ayağa kalktı ve buyurdu ki: Ey Basra halkı! Sizleri affettim. Artık fitneden sakının. Doğrusu sizler, biati bozan ve ümmetin birlik esasını yıkan ilk topluluksunuz.

Daha sonra oturdu ve halk ona biat etti.¹

2267-el-İrşad: [Ali (a.s)] Basra'da Cemel ordusuna galip geldiğinde Allah'a hamd-ü senadan sonra yaptığı konuşmasından:

Doğrusu Allah'ın rahmeti geniş, mağfireti sürekli, affı bol ve azabı acıdır. Rahmet, mağfiret ve affını, yarattıklarından itaat ehli olanlar hakkında geçerli kılmıştır. Hidayete erenler onun rahmeti ile hidayet bulmuştur. Gazabını, kahrını ve azabını ise yarattıklarından günah ehli olanlar hakkında geçerli kılmıştır. Hidayet ve apaçık delillerin ardından sapkınlar sapmadılar. O halde ne bekliyorsunuz ey Basra halkı! Sizler biatimi bozdunuz ve bana karşı düşmanıma destek oldunuz!

Bir kişi ona doğru ayağa kalktı ve dedi ki: Hayır bekliyoruz; seni zafere ulaşmış ve kudret bulmuş olarak görüyoruz. Eğer bizi cezalandırırsan bu işlediğimiz günahın bedeli olur ve eğer affedecek olursan, doğrusu affetmek Allah'ın daha çok hoşuna gider.

Bunun üzerine Ali (a.s) "Sizleri affettim; artık fitneden sakının; doğrusu sizler, biati bozan ve bu ümmetin birlik esasını yıkan ilk topluluksunuz!" dedi. Daha sonra halkın karşısında oturdu, onlar da kendisine biat ettiler.²

1-Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.58.

2-el-İrşad, c.1, s.257; el-Cemel, s.407, Haris b. Seri'den; Biharul-Envar, c.32, s.230, h.182. Ayrıca bkz: el-Ahbaru't-Tival, s.151.

10/3

الاعتذار من الإمام

2268 . الجمل عن هاشم بن مساحق القرشي : حَدَّثَنِي أَبِي أَنَّهُ لَمَّا اهْزَمَ النَّاسُ يَوْمَ الْجَمَلِ اجْتَمَعَ مَعَهُ طَائِفَةٌ مِنْ فُرَيْشٍ فِيهِمْ مَرُوءٌ بَنُ الْحَكَمِ ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ : وَاللَّهِ لَقَدْ ظَلَمْنَا هَذَا الرَّجُلَ . يَعْنُونَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) . وَنَكُنَّا بَيْعَتُهُ مِنْ غَيْرِ حَدَثٍ ، وَاللَّهِ لَقَدْ ظَهَرَ عَلَيْنَا ، فَمَا رَأَيْنَا قَطُّ أَكْرَمَ سِيرَةٍ مِنْهُ ، وَلَا أَحْسَنَ عَفْوَاً بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ؛ فَقوموا حَتَّى نَدْخُلَ عَلَيْهِ وَنَعْتَذِرَ إِلَيْهِ بِمَا صَنَعْنَاهُ .

قَالَ : فَصَرْنَا إِلَى بَابِهِ ، فَاسْتَأْذَنَاهُ فَأَذِنَ لَنَا ، فَلَمَّا مَثَلْنَا بَيْنَ يَدَيْهِ جَعَلَ مُتَكَلِّمًا يَتَكَلَّمُ .

فَقَالَ (عليه السلام) : أَنْصِتُوا أَكْفِيكُمْ ، إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ ؛ فَإِنْ قُلْتُ حَقًّا فَصَدِّقُونِي ، وَإِنْ قُلْتُ بَاطِلًا فَرُدُّوا عَلَيَّ .

أَنْشَدُكُمْ اللَّهَ ! أَتَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لَمَّا قُبِضَ كُنْتُ أَنَا أَوَّلِي النَّاسِ بِهِ وَبِالنَّاسِ مِنْ بَعْدِهِ ؟
قُلْنَا : اللَّهُمَّ نَعَمْ .

قَالَ : فَعَدَلْتُمْ عَنِّي وَبَايَعْتُمْ أَبَا بَكْرٍ ، فَأَمْسَكْتُ وَلَمْ أُحِبَّ أَنْ أُشَقَّ عَصَا الْمُسْلِمِينَ ، وَأُفَرِّقَ بَيْنَ جَمَاعَتِهِمْ ؛ ثُمَّ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ جَعَلَهَا لِعُمَرَ مِنْ بَعْدِهِ فَكَفَفْتُ ، وَلَمْ أُهْجِ النَّاسَ ، وَقَدْ عَلِمْتُ أَنِّي كُنْتُ أَوَّلِي النَّاسِ بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ وَبِمَقَامِهِ ، فَصَبَرْتُ حَتَّى قُتِلَ عُمرُ ، وَجَعَلَنِي سَادِسَ سِتَّةٍ ، فَكَفَفْتُ وَلَمْ أُحِبَّ أَنْ أُفَرِّقَ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ ، ثُمَّ بَايَعْتُمْ عُثْمَانَ .

10/3

İMAM'DAN ÖZÜR DİLENMESİ

2268-el-Cemel [Haşim b. Musahik el-Kureşî'den]: Babam bana şöyle rivayet etti: Cemel Savaşı'nda halk hezimete uğradığında aralarında Mervan b. Hakem'in de bulunduğu Kureyş'ten bir cemaat toplandı. Birbirlerine diyorlardı ki: Vallahi biz bu kişiye [Emirülmüminin'i (a.s) kastediyorlardı] zulmettik. Hiçbir sebep yokken biatini bozduk. Allah'a andolsun ki bize galip geldiğinde Resulullah'tan (a.s) sonra davranışta ondan daha centilmen ve affetmede ondan daha iyi birini görmedik. Şimdi kalkın da gidip ona yaptıklarımızdan dolayı kendisinden özür dileyelim!

[Babam] diyordu ki: Kalkıp Ali'nin kapısına gittik; kendisinden izin istedik, o da bize izin verdi. Huzuruna vardığımızda sözcümüz konuşmaya başlamıştı ki Ali (araya girerek) şunları söyledi:

-Sükût edin, benim konuşmam size yetecektir. Ben de sizler gibi bir beşerim. Eğer hakkı söylersem beni tasdik edin; eğer batıl konuşursam onu benden kabul etmeyin. Sizleri Allah'a yemin veriyorum! Resulullah (s.a.a) vefat ettiğinde ona en yakın ve ondan sonra insanlara en yetkili kişinin ben olduğumu biliyor musunuz?

(Hep birlikte) "Vallahi evet, (biliyoruz), dedik.

Ali (a.s): Ancak bana yüz çevirdiniz ve Ebubekir'e biat ettiniz. Ben de (sizleri kendi hâlinize) bıraktım ve Müslümanların birliğini bozmak, cemaatlerini dağıtmak istemedim. Derken Ebubekir kendisinden sonrası için hilafeti Ömer'e teslim etti. Ben el çektim ve halkı heyecana getirmedim, tahrik etmedim. Hâlbuki Allah'a, Resulüne ve onun makamına insanların en layık olduğumu biliyordum. Fakat sabrettim. Derken Ömer öldürüldü ve beni altı [kişilik şurâ]nın altıncısı kıldı. Yine el çektim ve Müslümanların arasına ayrılık düşürmek istemedim. Sonra sizler Osman'a biat ettiniz.

فَطَعَنْتُمْ عَلَيْهِ فَقَتَلْتُمُوهُ وَأَنَا جَالِسٌ فِي بَيْتِي ، فَأَتَيْتُمُونِي وَبَايَعْتُمُونِي كَمَا بَايَعْتُمْ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ ؛ فَمَا بِالْكُمْ وَفَيْتُمْ هُمَا وَلَمْ تَفْعَلُوا لِي ؟ ! وَمَا الَّذِي مَنَعَكُمْ مِنْ نَكْثِ بَيْعَتِهِمَا وَدَعَاكُمْ إِلَى نَكْثِ بَيْعَتِي ؟

فَقُلْنَا لَهُ : كُنْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ كَالْعَبْدِ الصَّالِحِ يُوسُفَ إِذْ قَالَ : ﴿لَا تَثْرِبَ عَلَيْكُمْ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾¹ .

فَقَالَ (عليه السلام) : لَا تَثْرِبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ ، وَإِنَّ فِيكُمْ رَجُلًا لَوْ بَايَعَنِي يَبْدُو لَكُمْ بِأُسْتَيْهِ . يَعْنِي مِرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ .²

10/4

مُناقشاتُ بَيْنَ عَمَّارٍ وَعائِشَةَ

2269 . تاريخ الطبري عن أبي يزيد المدني : قَالَ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ لِعَائِشَةَ حِينَ فَرَعَ الْقَوْمُ : يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ ! مَا أَبْعَدَ هَذَا الْمَسِيرَ مِنَ الْعَهْدِ الَّذِي عَاهَدَ إِلَيْكَ !
قَالَتْ : أَبُو الْيَقْظَانِ !
قَالَ : نَعَمْ .

قَالَتْ : وَاللَّهِ ، إِنَّكَ . مَا عَلِمْتُ . قَوْلًا بِالْحَقِّ .
قَالَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي قَضَى لِي عَلَى لِسَانِكَ³ .

1 . يوسف : 92 .

2 . الجمل : ص416 ، الأُمالي للطوسي : ص506 ح1109 ، شرح الأخبار : ج1 ص392 ح333 عن هشام بن مساحق وكلاهما نحوه ، بحار الأنوار : ج32 ص262 ح200 .

3 . تاريخ الطبري : ج4 ص545 ، الكامل في التاريخ : ج2 ص348 ، فتح الباري : ج13 ص58 كلاهما نحوه .

Sonra da hakkında kötü konuştunuz ve onu öldürdünüz. Ben, evimde oturmuştum. Sonra bana geldiniz ve nasıl Ebubekir ve Ömer'e biat ettiyseniz o şekilde bana biat ettiniz. Size ne oldu da o ikisinin biatine bağlı kaldınız ve bana vefa göstermediniz?! Sizleri o ikisinin biatini bozmaktan alıkoyan ve benim biatimi bozmaya iten şey nedir?

Hep birlikte dedik ki: Ey Emirülmüminin! Salih kul Yusuf gibi ol. Zira o demişti ki: "*Bugün sizi kınamak yok, Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir.*"¹

Bunun üzerine Ali (a.s) dedi ki: Bugün sizi kınamak yok. Doğrusu içinizde öyle bir kişi var ki bana eliyle biat etse, makatıyla bozacaktır. [Bu sözüyle Mervan b. Hakem'i kastediyordu.]²

10/4

AMMAR İLE AYŞE ARASINDA GEÇEN MÜNAKAŞALAR

2269-Tarih-i Taberî [Ebu Yezid el-Medîni'den]: Düşman savaşı bıraktığında Ammar b. Yasir Ayşe'ye dedi ki: Ey müminlerin annesi! Bu yol, sana bildirilmiş sözden ne kadar da uzaktır! (Sonra da şöyle konuştular):

Ayşe: (Sanırım) sen Ebu'l Yakzan'sın!

Ammar: Evet.

Ayşe: Allah'a andolsun ki [bildiğim kadarıyla] sen hep hakkı söylemişsindir.

Ammar: Senin dilinle lehime hükmeden Allah'a hamd olsun!³

1-Yusuf, 92.

2-el-Cemel, s.416; el-Emali, Tusi, s.506, h.1109; Şerhu'l-Ahbar, c.1, s.392, h.333, Hişam b. Musahik'ten; Biharul-Envar, c.32, s.262, h.200.

3-Tarih-i Taberî, c.4, s.545; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.348; Fethu'l-Bari, c.13, s.58.

2270 . الأماي للطوسي عن موسى بن عبد الله الأسدي : لَمَّا انْهَزَمَ أَهْلُ الْبَصْرَةِ أَمَرَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) أَنْ تُنْزَلَ عَائِشَةُ قَصَرَ أَبِي حَلَفٍ ، فَلَمَّا نَزَلَتْ جَاءَهَا عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ فَقَالَ لَهَا : يَا أُمِّتِ ! كَيْفَ رَأَيْتِ ضَرْبَ بَنِيكَ دُونَ دِينِهِمْ بِالسَّيْفِ ؟

فَقَالَتْ : اسْتَبَصَّرْتُ يَا عَمَّارُ مِنْ أَجْلِ أَنَّكَ غَلَبْتَ ؟

قَالَ : أَنَا أَشَدُّ اسْتِبْصَارًا مِنْ ذَلِكَ ، أَمَّا وَاللَّهِ ، لَوْ ضَرَبْتُمُونَا حَتَّى تُبْلِغُونَا سَعَفَاتِ هَجَرَ لَعَلِمْنَا أَنَّا عَلَى الْحَقِّ ، وَأَنْتُمْ عَلَى الْبَاطِلِ .

فَقَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ : هَكَذَا يُحْيَلُ إِلَيْكَ ، إِنَّكَ وَاللَّهِ يَا عَمَّارُ ! فَإِنَّ سِنَّكَ قَدْ كَبِرَ ، وَدَقَّ عَظْمُكَ ، وَفَنِيَ أَجْلُكَ ، وَأَذْهَبَتْ دِينُكَ لِابْنِ أَبِي طَالِبٍ .

فَقَالَ عَمَّارُ : إِنِّي وَاللَّهِ ، اخْتَرْتُ لِنَفْسِي فِي أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، فَرَأَيْتُ عَلِيًّا أَقْرَاهُمْ لِكِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ، وَأَعْلَمَهُمْ بِتَأْوِيلِهِ ، وَأَشَدَّهُمْ تَعْظِيمًا لِحُرْمَتِهِ ، وَأَعْرَفَهُمْ بِالسُّنَّةِ ، مَعَ قَرَابَتِهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَعِظَمِ عَنَائِهِ وَبِلَايَةِ فِي الْإِسْلَامِ . فَسَكَتَتْ¹ .

10/5

مُتَنَاقِشَاتُ بَيْنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَعَائِشَةَ

2271 . تاريخ اليعقوبي : وَجَّهَ [عَلِيُّ (عليه السلام)] ابْنَ عَبَّاسٍ إِلَى عَائِشَةَ يَأْمُرُهَا بِالرُّجُوعِ ، فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهَا ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَتْ : أَخْطَأْتُ السُّنَّةَ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ مَرَّتَيْنِ : دَخَلْتُ بَيْتِي بِغَيْرِ إِذْنِي ، وَجَلَسْتُ عَلَى مَتَاعِي بِغَيْرِ أَمْرِي .

قَالَ : نَحْنُ عَلَّمْنَا إِيَّاكَ السُّنَّةَ ؛ إِنَّ هَذَا لَيْسَ بِبَيْتِكَ ! بَيْتُكَ الَّذِي خَلَقَكَ رَسُولُ اللَّهِ بِهِ ، وَأَمَرَكَ الْقُرْآنُ أَنْ تَقْرَى فِيهِ² .

1 . الأماي للطوسي : ص 143 ح 233 ، بشارة المصطفى : ص 281 .

2 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 183 ، شرح الأخبار : ج 1 ص 390 ح 332 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 269 ح 210 .

2270-el-Emali, Tusî [Musa b. Abdulah el-Esedî'den]: Basra halkı yenilgiye uğradığında Ali b. Ebu Talib (a.s) Ayşe'nin Ebu Halef konağına yerleştirilmesini emretti. Ayşe oraya yerleştiğinde Ammar b. Yâsir yanına geldi ve dedi ki: Ey anne! Oğullarının dinleri uğrunda kılıç darbelerini nasıl buldun?

Ayşe: Galip geldiğin için gözün mü açıldı ey Ammar?

Ammar: Benim basiretim bundan çok daha fazladır. Şunu iyi bil; Allah'a yemin olsun ki eğer bizleri döve döve Hecer bölgesindeki hurmalıklara kadar sürseydiniz, yine de bizim hak üzere, sizin de batıl üzere olduğunuzu bilirdik.

Ayşe: Sana öyle gösterilmiş! Ey Ammar, Allah'tan sakın! Yaşın kocamış, kemiğin incelmış, süren tükenmiştir ve sen, Ebu Talib'in oğlu için dinini ortadan kaldırmışsın!

Ammar: Allah'a yemin olsun ki ben Resulullah'ın (s.a.a) ashabı arasında bir seçim yaptım; Ali'yi, Allah'ın kitabını en iyi okuyan, onun tevilini en iyi bilen, saygınlığını en ciddi şekilde yücelten, sünneti en iyi tanıyan ve Resulullah'a (s.a.a) olan yakınlığıyla birlikte İslam yolunda büyük ölçüde zahmet ve zorluklara göğüs germiş biri olarak gördüğüm için seçtim.

Bunun üzerine Ayşe sükût etti.¹

10/5

İBN-İ ABBAS İLE AYŞE ARASINDA GEÇEN KONUŞMALAR

2271-Tarih-i Yakubî: [Ali (a.s)], Ayşe'ye, geri dönmesini emretmesi için İbn-i Abbas'ı gönderdi. İbn-i Abbas yanına vardığında Ayşe dedi ki: Ey İbn-i Abbas, sünnette iki hata yaptın; iznim olmadan evime girdin ve emrim olmadan eşyamın üzerine oturdun!

Bunun üzerine İbn-i Abbas dedi ki: Sana sünneti öğreten bizdik. Burası senin evin değil! Senin evin, Resulullah'ın seni içinde bıraktığı ve Kurân'ın senin içinde oturmanı emrettiği yerdir.²

1-el-Emali, Tusi, s.143, h.233; Bişaretu'l-Mustafa, s.281.

2-Tarih-i Yakubî, c.2, s.183; Şerhu'l-Ahbar, c.1, s.390, h.332, İbn-i Abbas'tan; Biharu'l-Envar, c.32, s.269, h.210.

2272 . مروج الذهب : بَعَثَ [عَلِيٌّ (عليه السلام)] بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ إِلَى عَائِشَةَ يَأْمُرُهَا بِالْخُرُوجِ إِلَى الْمَدِينَةِ ، فَدَخَلَ عَلَيْهَا بِغَيْرِ إِذْنِهَا ، وَاجْتَدَبَ وِسَادَةً فَجَلَسَ عَلَيْهَا .
فَقَالَتْ لَهُ : يَا بَنَ عَبَّاس ! أَخْطَأْتَ السُّنَّةَ الْمَأْمُورَ بِهَا ; دَخَلْتَ إِلَيْنَا بِغَيْرِ إِذْنِنَا ، وَجَلَسْتَ عَلَى رَحْلِنَا بِغَيْرِ أَمْرِنَا .

فَقَالَ لَهَا : لَوْ كُنْتُ فِي الْبَيْتِ الَّذِي خَلَفَكَ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) مَا دَخَلْنَا إِلَّا بِإِذْنِكَ ، وَمَا جَلَسْنَا عَلَى رَحْلِكَ إِلَّا بِأَمْرِكَ ، وَإِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ يَأْمُرُكَ بِسُرْعَةِ الْأَوْبَةِ ، وَالتَّأَهُبِ لِلْخُرُوجِ إِلَى الْمَدِينَةِ .
فَقَالَتْ : أَيْبُتُ مَا قُلْتَ ، وَخَالَفْتُ مَا وَصَفْتَ .

فَمَضَى إِلَى عَلِيٍّ ، فَخَبَّرَهُ بِامْتِنَاعِهَا ، فَرَدَّهَ إِلَيْهَا ، وَقَالَ : إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ يَعِزُّمُ عَلَيْكَ أَنْ تَرْجِعِي ، فَأَنْعَمْتَ وَأَجَابْتَ إِلَى الْخُرُوجِ¹ .

2273 . رجال الكشي عن إسماعيل بن الفضل الهاشمي : حَدَّثَنِي بَعْضُ أَشْيَاحِي قَالَ : لَمَّا هَزَمَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) أَصْحَابَ الْجَمَلِ ، بَعَثَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ إِلَى عَائِشَةَ يَأْمُرُهَا بِتَعْجِيلِ الرَّحِيلِ ، وَقِلَّةِ الْعِجْرَةِ .

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : فَأَتَيْتُهَا وَهِيَ فِي قَصْرِ بَنِي خَلْفٍ فِي جَانِبِ الْبَصْرَةِ ، قَالَ : فَطَلَبْتُ الْإِذْنَ عَلَيْهَا ، فَلَمْ تَأْذَنْ ، فَدَخَلْتُ عَلَيْهَا مِنْ غَيْرِ إِذْنِهَا ، فَإِذَا بَيْتٌ قَفَارٌ لَمْ يُعَدَّ لِي فِيهِ مَجْلِسٌ ، فَإِذَا هِيَ مِنْ وَرَاءِ سِتْرَيْنِ .

قَالَ : فَضَرَبْتُ بِبَصْرِي فَإِذَا فِي جَانِبِ الْبَيْتِ رَحْلٌ عَلَيْهِ طُنْفُسَةٌ ، قَالَ : فَمَدَدْتُ الطَّنْفُسَةَ فَجَلَسْتُ عَلَيْهَا .

1 . مروج الذهب : ج2 ص377 ، العقد الفريد : ج3 ص326 عن ابن عباس ، الفتوح : ج2 ص486 كلاهما نحوه .

2272-Murucu'z-Zeheb: Ali (a.s), Abdullah b. Abbas'ı Ayşe'nin yanına gönderdi ve ona Ayşe'yi Medine'ye doğru yola çıkarmasını emretti. İbn-i Abbas izin almadan Ayşe'nin yanına girdi ve bir minder çekip üzerine oturdu.

Ayşe ona dedi ki: Ey Abbas'ın oğlu! Emrolunan sünnette hata ettin; izin almadan yanımıza girdin ve desturumuz olmadan sergimizin üzerine oturdun!

İbn-i Abbas: Eğer Resulullah'ın (s.a.a) seni bıraktığı evde otursaydın ancak izinle girerdik ve serginin üzerine ancak desturunla otururduk. Emirülmüminin sana Medine'ye dönmek üzere yola çıkman için hemen hazırlanmanı emrediyor, dedi.

Ayşe: Söylediklerine katılmıyor ve anlattıklarına muhalefet ediyorum, dedi.

Bunun üzerine İbn-i Abbas Ali'nin (a.s) yanına giderek ona, Ayşe'nin bu işten imtina ettiğini haber verdi. Ali de (a.s) tekrar İbn-i Abbas'ı Ayşe'nin yanına göndererek "Emirülmüminin (a.s) senin dönme karar vermiştir" dedi. Bunun üzerine Ayşe yumuşadı ve yola çıkmayı kabul etti.¹

2273-Rical-ı Keşî [İsmail b. Fazl el-Haşimî'den]: Üstatlarımdan biri bana şu rivayeti nakletti: Ali b. Ebu Talib (a.s) Cemel ashabını hezimete uğrattınca Emirülmüminin (a.s), Abdullah b. Abbas'ı Ayşe'nin yanına göndererek ona yola çıkma konusunda acele davranmasını ve ikametini kısa tutmasını emretti.

İbn-i Abbas der ki: Ayşe'nin yanına gittim. Ayşe, Basra'nın kenar mahallelerinden Benî Halef konağında idi. Yanına girmek için izin istedim. Fakat izin vermedi. Ben de izni olmaksızın onun yanına girdim: Bomboş bir oda karşıma çıkmıştı ve oturmam için uygun bir yer yoktu. Ayşe, iki perdenin ardındaydı.

Gözümü şöyle bir gezdirdiğimde odanın köşesinde bulunan eşya üzerinde bir kilim gördüm. Kilimi yere yayıp üzerine oturdum.

¹-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.377; el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.326, İbn-i Abbas'tan; el-Fütuh, c.2, s.486.

فَقَالَتْ مِنْ وَرَاءِ السِّتْرِ : يَا بْنَ عَبَّاسٍ ! أَخْطَأْتَ السُّنَّةَ ; دَخَلْتَ بَيْتَنَا بِغَيْرِ إِذْنِنَا ، وَجَلَسْتَ عَلَى مَتَاعِنَا بِغَيْرِ إِذْنِنَا .

فَقَالَ لَهَا ابْنُ عَبَّاسٍ : نَحْنُ أَوْلَى بِالسُّنَّةِ مِنْكَ ، وَنَحْنُ عَلَّمْنَاكَ السُّنَّةَ ، وَإِنَّمَا بَيْتُكَ الَّذِي خَلَقَكَ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ (ص) ، فَخَرَجْتَ مِنْهُ ظَالِمَةً لِنَفْسِكَ ، غَاشِيَةً لِدِينِكَ ، عَاتِيَةً عَلَى رَبِّكَ ، عَاصِيَةً لِرَسُولِ اللَّهِ (ص) ، فَإِذَا رَجَعْتَ إِلَى بَيْتِكَ لَمْ نَدْخُلْهُ إِلَّا بِإِذْنِكَ ، وَلَمْ نَجْلِسْ عَلَى مَتَاعِكَ إِلَّا بِأَمْرِكَ. إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (ع) بَعَثَ إِلَيْكَ يَأْمُرُكَ بِالرَّحِيلِ إِلَى الْمَدِينَةِ، قَلَّةَ الْعَرِجَةِ.

فَقَالَتْ : رَجِمَ اللَّهُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! ذَلِكَ عُمرُ بْنُ الْخَطَّابِ .

فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : هَذَا وَاللَّهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ، وَإِنْ تَزَيَّدَتْ فِيهِ وُجُوهٌ ، وَرَعَمَتْ فِيهِ مِعَاطِسُ ! أَمَّا وَاللَّهِ ، هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ، وَأَمْسُ بِرَسُولِ اللَّهِ رَحِمًا ، وَأَقْرَبُ قَرَابَةً ، وَأَقْدَمُ سَبَقًا ، وَأَكْثَرُ عِلْمًا ، وَأَعْلَى مَنَارًا ، وَأَكْثَرُ آثَارًا مِنْ أَبِيكَ وَمِنْ عُمرَ .

فَقَالَتْ : أُبَيِّتُ ذَلِكَ ...

قَالَ : ثُمَّ هَضَبْتُ وَأَتَيْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَأَخْبَرْتُهُ بِمَقَالَتِهَا ، وَمَا رَدَدْتُ عَلَيْهَا ، فَقَالَ : أَنَا كُنْتُ أَعْلَمُ بِكَ حَيْثُ بَعَثْتُكَ ¹ .

10/6

مُحَادَثَاتُ بَيْنِ الْإِمَامِ وَعَائِشَةَ

2274 . تاريخ يعقوبي . فِي حَبْرِ عَائِشَةَ . : أَنَاهَا عَلِيٍّ ، وَهِيَ فِي دَارِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَلْفِ الْخُزَاعِيِّ ، وَابْنَةُ الْمَعْرُوفِ بِطَلْحَةِ الطَّلِحَاتِ ، فَقَالَ : إِيهَا يَا حُمَيْرَاءُ ! أَلَمْ تَنْتَهِي عَنْ هَذَا الْمَسِيرِ ؟

1 . رجال الكشي : ج 1 ص 277 ح 108 .

Ayşe perde arkasından dedi ki: Ey Abbas'ın oğlu! Sünnette hataya düştün; evimize izniniz olmadan girdin ve malımız üzerine desturumuz olmadan oturdun!

İbn-i Abbas: Biz sünnete senden daha yakınız; sana sünneti biz öğrettik. Hiç şüphesiz senin evin Resulullah'ın (s.a.a) seni bıraktığı yerdir. Fakat sen nefsine zulmederek, dinine hile katarak, Rabbine küstahlık ve Resulullah'a (s.a.a) isyan ederek oradan çıktın. Ne zaman evine dönersen işte o zaman ancak izninle oraya gireceğiz ve ancak desturunla sergin üzerine oturacağız. Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib (a.s), sana yola çıkma konusunda acele davranman ve ikametini kısa tutmanı emretmektedir.

Ayşe: Allah Emirülmüminin'e rahmet etsin! O, Ömer b. Hattab idi.

İbn-i Abbas: Allah'a andolsun ki budur Emirülmüminin. Gerçi bazı yüzler ona öfkelenmiş ve karşısında bazı burunlar toprağa sürülmüştür. Şunu bil ki vallahi o, Emirülmüminin'dir; Resulullah'a nesep ve akrabalık yönünden en yakın, geçmişi en eski, ilmi en fazla, basireti en yüce, eserleri senin babandan ve Ömer'den daha çok olan kişidir.

Ayşe: Bundan (bu emirden) imtina ettim...

İbn-i Abbas der ki: Bunun üzerine kalkıp Emirülmüminin'in (a.s) yanına gittim. Ona Ayşe'nin sözünü ve kendisine verdiğim cevabı ilettiğimde "Ben seni nereye gönderirdiğimi senden daha iyi biliyordum!" dedi.¹

10/6

İMAM İLE AYŞE ARASINDAKİ DİYALOGLAR

2274-Tarih-i Yakubî [Ayşe'nin haberinde]: Ali (a.s) Ayşe'nin yanına geldi. Ayşe, o sırada oğlu Talhatu't-Talhât adıyla tanınan Abdullah b. Halef el-Hüzaî'nin evindeydi. (Derken aralarında şu konuşmalar geçti):

Ali (a.s): Ey Hümeýra! Bu gidişattan vazgeçmeyecek misin?

1-Rical-ı Keşşî, c.1, s.277, h.108.

فَقَالَتْ : يَا بَنِي أَبِي طَالِبٍ ! قَدَرْتُ فَأَسْجِح !

فَقَالَ : اخْرُجِي إِلَى الْمَدِينَةِ ، وَارْجِعِي إِلَى بَيْتِكَ الَّذِي أَمَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ أَنْ تَقْرِي فِيهِ .
قَالَتْ : أَفْعَلُ¹ .

2275 . مروج الذهب . فِي خَبَرِ عَائِشَةَ . : جَهَّزَهَا عَلِيٌّ وَأَتَاهَا فِي الْيَوْمِ الثَّانِي ،
وَدَخَلَ عَلَيْهَا وَمَعَهُ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ وَبَاقِي أَوْلَادِهِ وَأَوْلَادِ إِخْوَتِهِ وَفَتِيَانُ أَهْلِهِ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ
وَعَبِيدُهُمْ مِنْ شِيعَتِهِ مِنْ هَمْدَانَ ، فَلَمَّا بَصُرَتْ بِهِ النِّسْوَانُ صَحَنَ فِي وَجْهِهِ وَقُلْنَ : يَا قَاتِلَ
الْأَحَبَّةِ !

فَقَالَ : لَوْ كُنْتُ قَاتِلَ الْأَحَبَّةِ لَقَتَلْتُ مَنْ فِي هَذَا الْبَيْتِ ، وَأَشَارَ إِلَى بَيْتِ مَنْ تِلْكَ
الْبُيُوتِ قَدْ اخْتَفَى فِيهِ مَرَوَانُ بْنُ الْحَكَمِ ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ ،
وَعَبِيدُهُمْ .

فَضْرَبَ مَنْ كَانَ مَعَهُ بِأَيْدِيهِمْ إِلَى قَوَائِمِ سُيُوفِهِمْ لَمَّا عَلِمُوا مَنْ فِي الْبَيْتِ مُحَافَةً أَنْ يَخْرُجُوا
مِنْهُ فَيَغْتَالُوهُ .

فَقَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ . بَعْدَ خُطْبِ طَوِيلٍ كَانَ بَيْنَهُمَا . : إِنِّي أَحِبُّ أَنْ أُقِيمَ مَعَكَ ،
فَأَسِيرَ إِلَى قِتَالِ عَدُوِّكَ عِنْدَ سَيْرِكَ .

فَقَالَ : بَلِ ارْجِعِي إِلَى الْبَيْتِ الَّذِي تَرَكَكِ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) .

فَسَأَلَتْهُ أَنْ يُؤَمِّنَ ابْنَ أُخْتِهَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ ، فَأَمَّنَتْهُ ، وَتَكَلَّمَ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ فِي
مَرَوَانَ ، فَأَمَّنَتْهُ ، وَأَمَّنَ الْوَلِيدَ بْنَ عُقْبَةَ وَوُلَدَ عُثْمَانَ وَعَبِيدَهُمْ مِنْ بَنِي أُمَيَّةَ ، وَأَمَّنَ النَّاسَ
جَمِيعاً .

وَقَدْ كَانَ نَادَى يَوْمَ الْوَقْعَةِ: مَنْ أَلْقَى سِلَاحَهُ فَهُوَ آمِنٌ ، وَمَنْ دَخَلَ دَارَهُ فَهُوَ آمِنٌ² .

1 . تاريخ يعقوبي : ج 2 ص 183 .

2 . مروج الذهب : ج 2 ص 377 وراجع دعائم الإسلام : ج 1 ص 394 وتفسير فرات : ص 111 ح 113 .

Ayşe: Ey Ebu Talib'in oğlu! Kudrete ulaştın; öyleyse yumuşak davran!

Ali (a.s): Medine'ye doğru yola çık ve Resulullah'ın (s.a.a) sana oturmanı emrettiği evine geri dön.

Ayşe: Bunu yapacağım!¹

2275-Murucu'z-Zeheb [Ayşe'nin haberinde]: Ali (a.s) Ayşe'yi (dönüş için) hazırladı ve ikinci gün onun yanına gitti. Ali (a.s), Ayşe'nin yanına vardığında Hasan ile Hüseyin ve diğer evlatları, kardeşlerinin evlatları, Haşim oğullarından olan hanedanının gençleri ve Hemdan kabilesinden olan takipçileri de yanındaydı. Kadınlar Ali'yi gördüklerinde yüzüne karşı çılgılık atarak "Ey dostlar[ımız]ın katili!" dediler.

Ali (a.s): Eğer dostlar[ınızı]ın katili olsaydım şu evde bulunanları öldürmüş olurdum, buyurdu ve içinde Mervan b. Hakem, Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Amir ve diğerlerinin saklandığı evlerden birine işaret etti.

Bunun üzerine Ali'nin (a.s) yanındakiler ellerini kılıçlarının kabzelerine götürdüler. Zira evde kimlerin saklanmış olduklarını biliyorlardı ve onların ansızın çıkarak Ali'ye (a.s) suikasta bulunmalarından korkmuşlardı.

[Aralarında geçen uzun konuşmaların ardından] Ayşe Ali'ye (a.s) dedi ki: Ben seninle kalmak ve düşmanına karşı seninle hareket etmek istiyorum.

Ali (a.s): Hayır, Resulullah'ın (s.a.a) seni bıraktığı eve geri dön!

Ayşe, kızkardeşinin oğlu Abdullah b. Zübeyr için Ali'den aman vermesini istedi; Ali de (a.s) ona aman verdi. Hasan ile Hüseyin Mervan hakkında aracılık yaparak konuştular; ona da aman verdi. Velid b. Ukbe'ye, Osman'ın oğullarına ve diğer Ümeyye oğullarına aman verdi; halkın tümüne aman verdi.

(İmam) savaş gününde de şöyle seslenmişti: Her kim silahını bırakırsa güvendedir ve her kim evine girecek olursa güvendedir!²

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.183.

2-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.377. Ayrıca bkz: *Deaimu'l-İslam*, c.1, s.394; *Tefsir-i Furat*, s.111, h.113.

2276 . تاريخ الطبري عن محمد وطلحة : دَخَلَ عَلِيُّ الْبَصْرَةَ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ ، فَانْتَهَى إِلَى الْمَسْجِدِ ، فَصَلَّى فِيهِ ، ثُمَّ دَخَلَ الْبَصْرَةَ ، فَأَتَاهُ النَّاسُ ، ثُمَّ رَاحَ إِلَى عَائِشَةَ عَلَى بَعْلَتِهِ ، فَلَمَّا انْتَهَى إِلَى دَارِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَلْفٍ . وَهِيَ أَعْظَمُ دَارٍ بِالْبَصْرَةِ . وَجَدَ النِّسَاءَ يَبْكِينَ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ وَعُثْمَانَ . ابْنِي خَلْفٍ . مَعَ عَائِشَةَ ، وَصَفِيَّةُ ابْنَةُ الْحَارِثِ مُحْتَمِرَةٌ تَبْكِي .

فَلَمَّا رَأَتْهُ قَالَتْ : يَا عَلِيُّ ، يَا قَاتِلَ الْأَحَبَّةِ ، يَا مُفَرِّقَ الْجَمْعِ ! أَيَتَمَّ اللَّهُ بَنِيكَ مِنْكَ كَمَا أَيَّتَمَّتْ وَلَدَ عَبْدِ اللَّهِ مِنْهُ !

فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهَا شَيْئاً ، وَلَمْ يَزَلْ عَلَى حَالِهِ حَتَّى دَخَلَ عَلَى عَائِشَةَ ، فَسَلَّمَ عَلَيْهَا ، وَقَعَدَ عِنْدَهَا ، وَقَالَ لَهَا : جَبَّهْتَنَا صَفِيَّةُ ، أَمَا إِنِّي لَمْ أَرَهَا مُنْذُ كَانَتْ جَارِيَةً حَتَّى الْيَوْمِ .

فَلَمَّا خَرَجَ عَلِيُّ أَقْبَلَتْ عَلَيْهِ فَأَعَادَتْ عَلَيْهِ الْكَلَامَ ، فَكَفَّ بَعْلَتُهُ وَقَالَ : أَمَا هَمَمْتُ . وَأَشَارَ إِلَى الْأَبْوَابِ مِنَ الدَّارِ . أَنْ أَفْتَحَ هَذَا الْبَابَ وَأَقْتُلَ مَنْ فِيهِ ، ثُمَّ هَذَا فَأَقْتُلَ مَنْ فِيهِ ، ثُمَّ هَذَا فَأَقْتُلَ مَنْ فِيهِ . وَكَانَ أَنَاسٌ مِنَ الْمَرْحُومِ قَدْ لَجَّوْا إِلَى عَائِشَةَ ، فَأُخِيرَ عَلِيُّ بِمَكَانِهِمْ عِنْدَهَا ، فَتَغَافَلَ عَنْهُمْ . فَسَكَتَتْ .

فَخَرَجَ عَلِيُّ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَزْدِ : وَاللَّهِ ، لَا تُفْلِئُنَا هَذِهِ الْمَرْأَةُ ! فَعَضِبَ وَقَالَ : صَه ! لَا تَهْتِكُنَّ سِتْرًا ، وَلَا تَدْخُلُنَّ دَارًا ، وَلَا تَهَيِّجُنَّ امْرَأَةً بِأَذَى ، وَإِنْ شَتَمَنَ أَعْرَاضُكُمْ ، وَسَفَّهَنَ أُمَرَاءُكُمْ وَصُلَحَاءُكُمْ ; فَإِنَّهُنَّ ضِعَافٌ ، وَلَقَدْ كُنَّا نَوْمُرُ بِالْكَفِّ عَنْهُنَّ ، وَإِنَّهُنَّ لَمْشَرِكَاتٌ ، وَإِنَّ الرِّجُلَ لِيُكَافِي الْمَرْأَةَ وَيَتَنَاوَاهَا بِالضَّرْبِ ، فَيُعَيِّرُ بِهَا عَقِبَهُ مِنْ بَعْدِهِ ، فَلَا يَبْلُغُنَّي عَنْ أَحَدٍ عَرَضَ لِمَرْأَةٍ ، فَأُنْكَلَ بِهِ شِرَارَ النَّاسِ¹ .

2276-Tarih-i Taberî [Muhammed ve Talha'dan]: Ali (a.s) Pazartesi günü Basra'ya girdi. Doğruca mescide gitti, orada namaz kıldıktan

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 539 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 347 نحوه وراجع البداية والنهاية : ج 7 ص 246 والفتوح : ج 2 ص 483 .

sonra Basra'ya girdi. Halk, huzuruna vardı. Daha sonra katırına binip Ayşe'nin yanına gitti. [Basra'nın en büyük evi olan] Abdullah b. Halef'in evine vardığında kadınların Ayşe ile birlikte Halef'in iki oğlu Abdullah ve Osman'a ağladıklarını gördü. Haris'in kızı Safiye de çarşafa bürünmüş ağlıyordu. Safiye, Ali'yi (a.s) görünce: Ey Ali! Ey dostlar[ımız]ın katili! Ey toplum[umuz]un bölücüsü! Nasıl sen Abdullah'ın çocuklarını yetim bıraktıysan Allah da senin oğullarını yetim bıraksın, diye beddua etti.

Ali (a.s) ona hiçbir cevap vermedi; Ayşe'nin yanına varıncaya kadar da hiç ses çıkarmadı. Ayşe'nin yanına gelince ona selam verdi ve yanına oturdu. Sonra da ona: Safiye bize cephe almış; doğrusu onu çocukluğundan bugüne kadar hiç görmemiştin, dedi.

Ali (a.s) dışarı çıktığında Safiye ona yöneldi ve önceki sözünü tekrar etti. Bunun üzerine Ali (a.s) katırını durdurarak "Şunu bilin ki [evin kapılarına işaret ederek] şu kapıyı açmaya ve içeride kim varsa öldürmeye karar verdim. Sonra şu kapıyı açacağım ve içeride her kim varsa öldüreceğim. Daha sonra şu kapı ve içeride her kim varsa öldüreceğim, dedi.

[Yaralılarından bir grup Ayşe'ye sığınmışlardı ve Ali (a.s) onların Ayşe'nin yanındaki yerlerini öğrenmişti. Fakat bunu bilmezden geliyordu.] Buna karşılık Safiye sükût etti. Ali (a.s) dışarı çıktığında Ezd kabilesinden bir kişi şöyle diyordu: Vallahi şu kadın bizi bırakmayacak!

Ali (a.s) gazaplanarak dedi ki: Sus hele! Perdeyi yırtmayın, bir eve girmeyin; her ne kadar sizin haysiyetinize sövseler, komutanlarınıza ve salihlerinize dil uzatsalar bile, eziyetle bir kadını tahrik etmeyin. Zira onlar zayıftırlar. Bize müşrik oldukları gün [bile] onlardan vazgeçmemiz emrolundu. Bir kadının karşısına çıkıp ona vuran bir kişinin kendisinden sonra nesli bu işten ötürü serzeniş edilir. Sakın bana birinin bir kadına taarruzda bulunduğu haberi gelmesin ki onu, en kötü insanları cezalandıracağım tarzda cezalandırırım!¹

10/7

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.539; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.347. Ayrıca bkz: el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.246; el-Fütuh, c.2, s.483.

إشخاصُ عائِشةَ إلى المَدِينَةِ

2277 . مسند ابن حنبل عن أبي رافع : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) قَالَ لِعَلِيٍّ بنِ أَبِي طَالِبٍ : إِنَّهُ سَيَكُونُ بَيْنَكَ وَبَيْنَ عَائِشَةَ أَمْرٌ ، قَالَ : أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : أَنَا ؟ قَالَ : نَعَمْ .

قَالَ : فَأَنَا أَشَقَاهُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟

قَالَ : لَا ، وَلَكِنْ إِذَا كَانَ ذَلِكَ فَأَرُدُّهَا إِلَى مَا مَنِيهَا¹ .

2278 . الأخبار الطوال . فِي ذِكْرِ أَحْدَاثٍ مَا بَعْدَ حَرْبِ الجَمَلِ . : قَالَ [عَلِيٍّ (عليه السلام)] لِمُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ : سِرَ مَعَ أُخْتِكَ حَتَّى تَوْصِلَهَا إِلَى المَدِينَةِ ، وَعَجِّلِ اللُّحُوقَ بِي بِالكُوفَةِ . فَقَالَ : أَعْفِنِي مِنْ ذَلِكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ .

فَقَالَ عَلِيٌّ : لَا أَعْفِيكَ مِنْهُ ، وَمَا لَكَ بُدٌّ . فَسَارَ بِهَا حَتَّى أَوْرَدَهَا المَدِينَةَ .

2279 . الجمل : لَمَّا عَزَمَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) عَلَى المَسِيرِ إِلَى الكُوفَةِ أَنْفَذَ إِلَى عَائِشَةَ يَأْمُرُهَا بِالرَّحِيلِ إِلَى المَدِينَةِ ، فَتَهَيَّأَتْ لِذَلِكَ ، وَأَنْفَذَ مَعَهَا أَرْبَعِينَ امْرَأَةً أَلْبَسَهُنَّ العَمَائِمَ وَالْقُلَانِسَ² ، وَقَلَّدَهُنَّ السُّيُوفَ ، وَأَمَرَهُنَّ أَنْ يَحْفَظْنَهَا ، وَيَكُنَّ عَنْ يَمِينِهَا وَشِمَالِهَا وَمِنْ وَرَائِهَا .

فَجَعَلَتْ عَائِشَةُ تَقُولُ فِي الطَّرِيقِ : اللَّهُمَّ افْعَلْ بِعَلِيٍّ بنِ أَبِي طَالِبٍ بِمَا فَعَلَ بِي ! بَعَثَ مَعِيَ الرِّجَالَ وَلَمْ يَحْفَظْ بِي حُرْمَةَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) .

1 . مسند ابن حنبل : ج 10 ص 343 ح 27268 ، المعجم الكبير : ج 1 ص 332 ح 995 ، فتح الباري : ج 13 ص 55 ؛ شرح الأخبار : ج 1 ص 395 ح 335 نحوه .

2 . القلنسوة : تلبس في الرأس والجمع قلانس (تاج العروس : ج 8 ص 424) .

10/7

AYŞE'NİN MEDİNE'YE GÖNDERİLMESİ

2277-Müsned-i İbn-i Hanbel [Ebu Rafi'den]: Resulullah (s.a.a), Ali b. Ebu Talib'e "Yakında seninle Ayşe arasında bir olay çıkacak" dedi.

Ali (a.s), "Benimle mi ey Allah'ın Resülü?" diye sorunca Resulullah "Evet" dedi. Ali, "Benimle mi?" diye sordu.

Resulullah: Evet, dedi.

Ali: Öyleyse ey Allah'ın Resülü, ben onların en bedbahtı mıyım, diye sordu.

Resulullah: Hayır, ancak bu olay gerçekleştiğinde onu güvende olacağı yere geri çevir, dedi.¹

2278-el-Ahbaru't-Tival [Cemel Savaşı'ndan sonra gelişen olayları anlatırken]: Ali (a.s), Muhammed b. Ebubekir'e hitaben "Kızkardeşini Medine'ye ulaştırıncaya kadar onunla hareket et. Sonra acil olarak Kufe'de bana katıl!" dedi.

Muhammed: Beni bu işten muaf tut ey Emirülmüminin, dedi.

Ali (a.s): Seni bundan muaf tutmuyorum; bu işi yapmak zorundasın, dedi. Bunun üzerine Muhammed, Ayşe ile birlikte hareket etti ve onu Medine'ye ulaştırdı.²

2279-el-Cemel: Emirülmüminin (a.s) Kufe'ye doğru yola çıkmaya karar verince bir kişiyi Ayşe'nin yanına göndererek onun Medine'ye gitmesini emretti. Ayşe yolculuk için hazırlandığında ise imame ve şapka giyen, kılıç kuşanmış kırk kadını ona eşlik etmeleri için gönderdi; onlara Ayşe'nin sağından, solundan ve arkasından hareket etmeleri ve onu korumaları emrini verdi.

Ayşe yolda şöyle söylemeye başladı: Allah'ım! Ali b. Ebu Talib'in bana yaptığını sen de ona yap! Benimle erkekleri gönderdi; hakkımda Resulullah'ın (s.a.a) hürmetini gözetmedi.

1-Müsned-i İbn-i Hanbel, c.10, s.343, h.27268; el-Mucemu'l-Kebir, c.1, s.332, h.995; Fethu'l-Bari, c.13, s.55; Şerhu'l-Ahbar, c.1, s.395, h.335.

2-el-Ahbaru't-Tival, s.152.

فَلَمَّا قَدِمْنَ الْمَدِينَةَ مَعَهَا أَلْقَيْنَ الْعِمَائِمَ وَالسُّيُوفَ وَدَخَلْنَ مَعَهَا ، فَلَمَّا رَأَتْهُنَّ نَدِمَتْ عَلَى مَا فَرَّطَتْ بِدَمِّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَسَيِّئِهِ .

وقالت : جَزَى اللَّهُ ابْنَ أَبِي طَالِبٍ خَيْرًا ، فَلَقَدْ حَفِظَ فِيَّ حُرْمَةَ رَسُولِ اللَّهِ (ص)¹.

10/8

نَدَمُ عَائِشَةَ

2280 . الكامل في التاريخ عن عائشة . بَعْدَ حَرْبِ الْجَمَلِ . : وَاللَّهِ ، لَوَدِدْتُ أَنِّي مِتُّ قَبْلَ هَذَا الْيَوْمِ بِعِشْرِينَ سَنَةً² .

2281 . نهاية الأرب : أَتَى وَجْهُ النَّاسِ إِلَى عَائِشَةَ وَفِيهَا : الْقَعْقَاعُ بْنُ عَمْرٍو ، فَسَلَّمَ عَلَيْهَا فَقَالَتْ : وَاللَّهِ ، لَوَدِدْتُ أَنِّي مِتُّ قَبْلَ هَذَا الْيَوْمِ بِعِشْرِينَ سَنَةً!³

2282 . فتح الباري عن محمد بن قيس : ذُكِرَ لِعَائِشَةَ يَوْمَ الْجَمَلِ قَالَتْ : وَالنَّاسُ يَقُولُونَ: «يَوْمَ الْجَمَلِ» ؟ قَالُوا : نَعَمْ ، قَالَتْ : وَدِدْتُ أَنِّي جَلَسْتُ كَمَا جَلَسَ غَيْرِي ؛ فَكَانَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَكُونَ وَلَدْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) عَشْرَةَ كُلُّهُمْ مِثْلَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ⁴ .

-
- 1 . الجمل : ص 415 ; الإمامة والسياسة : ج 1 ص 98 ، مروج الذهب : ج 2 ص 379 وفيه «بعث معها عليّ أخاها عبد الرحمن بن أبي بكر وثلاثين رجلاً وعشرين امرأة . . .» بدل «لما عزم أمير المؤمنين (عليه السلام) على المسير . . .» ، تاريخ الطبري : ج 4 ص 544 عن محمد وطلحة ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 347 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 246 وراجع تاريخ يعقوبي : ج 2 ص 183 والفتوح : ج 2 ص 487 .
 - 2 . الكامل في التاريخ : ج 2 ص 345 ، شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 264 عن جندب بن عبد الله ، الفتوح : ج 2 ص 487 ، المعيار والموازنة : ص 61 .
 - 3 . نهاية الأرب : ج 20 ص 79 .
 - 4 . فتح الباري : ج 13 ص 55 ، مجمع الزوائد : ج 7 ص 480 ح 12040 ، أسد الغابة : ج 3 ص 429 ح 3283 ، تاريخ دمشق : ج 34 ص 274 وزاد في ذيله «أو مثل عبد الله بن الزبير» .

Kadınlar Medine'ye vardıklarında imamelerini ve kılıçlarını çıkararak Ayşe ile birlikte [şehre] girdiler. Ayşe onları görünce Emirülmüminin'i (a.s) kötüleyip ona sövdüğü için pişman oldu ve dedi ki: Allah Ebu Talib'in oğlunu hayırla mükâfatlandırсын. Doğrusu o, hakkımda Resulullah'ın (s.a.a) hürmetini gözettil¹

10/8

AYŞE'NİN PİŞMANLIĞI

2280-el-Kamil fi't-Tarih: [Cemel Savaşı sonrasında Ayşe'-den]: Vallahi bugünden yirmi yıl önce ölmek isterdim!²

2281-Nihayetu'l-İreb: Aralarında Ka'kaâ b. Amr'ın da bulunduğu halkın ileri gelenlerinden bir grup Ayşe'nin yanına geldiler. Ka'kaâ ona selam dediğinde Ayşe dedi ki: Vallahi bugünden yirmi yıl önce ölmeyi isterdim!³

2282-Fethu'l-Bari [Muhammed b. Kays'tan]: Ayşe'ye Cemel günü hatırlatıldığında "Henüz insanlar Cemel gününden söz ediyorlar mı?" diye sordu. "Evet" dedilince Ayşe, "Diğerleri gibi oturmayı çok isterdim ve bu, benim için, Resulullah'tan (s.a.a) hepsi de Abdurrahman b. Haris b. Hişam gibi olacak on tane evlat doğurmaktan daha sevimli olurdu!" dedi.⁴

1-el-Cemel, s.415; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.98; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.379, bu kaynakta "Emirülmüminin (a.s) Kufe'ye doğru yola çıkmaya karar verince..." yerine "Ali (a.s) onunla birlikte kardeşi Abdurrahman b. Ebubekir'i, otuz erkek ve yirmi kadın gönderdi..." şeklinde nakledilmiştir; Tarih-i Taberî, c.4, s.544, Muhammed ve Talha'dan; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.347; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.246. Ayrıca bkz: Tarih-i Yakubî, c.2, s.183; el-Fütuh, c.2, s.487.

2-el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.345; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.264, Cundeb b. Abdullah'tan; el-Fütuh, c.2, s.487; el-Miyar ve'l-Muvazene, s.61.

3-Nihayetu'l-İreb, c.20, s.79.

4-Fethu'l-Bari, c.13, s.55; Mecmau'z-Zevaid, c.7, s.480, h.12040; Usdu'l-Gabe, c.3, s.429, h.3283; Tarih-i Dimeşk, c.34, s.274, teşbih bölümüne "veya Abdullah b. Zübeyr gibi" cümlesi ilave edilmiştir.

2283 . المستدرك على الصحيحين عن عائشة : وَدِدْتُ أَنِّي كُنْتُ تُكَلِّتُ عَشْرَةَ مِثْلَ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ ، وَأَنِّي لَمْ أُسِرْ مَسِيرِي مَعَ ابْنِ الزُّبَيْرِ ¹ .

2284 . الطبقات الكبرى عن عمارة بن عمير : حَدَّثَنِي مَنْ سَمِعَ عَائِشَةَ إِذَا قَرَأَتْ هَذِهِ الْآيَةَ : ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾ ² بَكَتْ حَتَّى تَبْلَّ خِمَارَهَا ³ .

2285 . تاريخ بغداد عن عروة : مَا ذَكَرْتُ عَائِشَةَ مَسِيرَهَا فِي وَقْعَةِ الْجَمَلِ قَطُّ ، إِلَّا بَكَتْ حَتَّى تَبْلَّ خِمَارَهَا وَتَقُولُ : يَا لَيْتَنِي كُنْتُ نَسِيًّا مَنَسِيًّا ⁴ .

2286 . المناقب للخوارزمي عن أبي عتيق : قَالَتْ عَائِشَةُ : إِذَا مَرَّ ابْنُ عُمَرَ فَأَرُونِيهِ ، فَلَمَّا مَرَّ قِيلَ لَهَا : هَذَا ابْنُ عُمَرَ ، قَالَتْ : يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَنْهَانِي عَنْ مَسِيرِي ؟

قَالَ : قَدْ رَأَيْتُ رَجُلًا قَدْ غَلَبَ عَلَيْكَ [يَعْنِي ابْنَ الزُّبَيْرِ] ، وَظَنَنْتُ أَلَّا تُخَالِفِيهِ .
قَالَتْ : أَمَا إِنَّكَ لَوْ هَمَيْتَنِي مَا خَرَجْتُ ⁵ .

1 . المستدرك على الصحيحين : ج 3 ص 129 ح 4609 ، الاعتقاد والهداية : ص 246 وفيه «مثل ولد الحرث بن هشام» بدل «مثل الحارث بن هشام» وراجع المصنف لابن أبي شيبة : ج 8 ص 717 ح 55 وأنساب الأشراف : ج 3 ص 60.

2 . الأحزاب : 33 .

3 . الطبقات الكبرى : ج 8 ص 81 ، الزهد لابن حنبل : ص 205 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 60 كلاهما عن أبي الضحى عَمَّنْ سَمِعَ عَائِشَةَ ، سير أعلام النبلاء : ج 2 ص 177 الرقم 19 ، الدر المنثور : ج 6 ص 600 عن مسروق.

4 . تاريخ بغداد : ج 9 ص 185 الرقم 4766 ، الاعتقاد والهداية : ص 46 ، المناقب للخوارزمي : ص 182 ح 220.

5 . المناقب للخوارزمي : ص 182 ح 218 ، سلسلة الأحاديث الصحيحة : ج 1 ص 776 عن ابن أبي عتيق.

2283-el-Müstedrek ala's-Sahihayn [Ayşe'den]: İbn-i Zübeyr ile yola çıkmaktansa Haris b. Hişam gibi on çocuğun yasında oturmayı tercih ederdim!¹

2284-et-Tabakatu'l-Kubra [Umare b. Umeyr'den]: Ayşe'den "Ve evlerinizde oturun"² ayetini okuduğunu duyan biri bana rivayet etti ki Ayşe (bu ayeti okurken) başörtüsü ıslanıncaya kadar ağladı.³

2285-Tarih-i Bağdat [Urve'den]: Ayşe ne zaman Cemel vaka-sındaki hareketini hatırlasa başörtüsü ıslanıncaya kadar ağlar, "Keşke unutulup gitmiş olsaydım!" derdi.⁴

2286-el-Menakıb, Harezmi [Ebu Atik'ten]: Ayşe "İbn-i Ömer (buralardan) geçtiğinde onu bana gösterin!" dedi. Nihayet o geçtiğinde "İşte bu, İbn-i Ömer'dir" dediler.

Bunun üzerine Ayşe dedi ki: Ey Ebu Abdurrahman! Beni (Ali'ye karşı savaş için çıktığım) yolculuktan men etmenden seni alıkoyan şey neydi?

Ebu Abdurrahman: Kendisine muhalefet etmeyeceğini sandığım bir kişinin sana galip geldiğini gördüm [İbn-i Zübeyr'i kastediyordu], dedi.

Ayşe: Şunu bil ki eğer beni menetseydin çıkmayacaktım, dedi.⁵

1-el-Müstedrek ala's-Sahihayn, c.3, s.129, h. 4609; el-İtikad ve'l-Hidaye, s.246, bu kaynakta "Haris b. Hişam gibi" yerine "Hars b. Hişam'ın evlatları gibi" şeklinde yer almıştır. Ayrıca bkz: el-Musannef, İbn-i Ebi Şeybe, c.8, s.717, h.55; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.60.

2-Ahzab, 33.

3-et-Tabakatu'l-Kübra, c.8, s.81; ez-Zühed, İbni Hanbel, s.205; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.60, her ikisi de Ebu Duha vasıtası ile Ayşe'den işitmiştir; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.2, s.177, h.19; ed-Dürri'l-Mensur, c.6, s.600, Mesruk'tan.

4-Tarih-i Bağdat, c.9, s.185, h.4766; el-İtikad ve'l-Hidaye, s.246; el-Menakıb, Harezmi, s.182, h.220.

5-el-Menakıb, Harezmi, s.182, h.218; Silsiletu'l-Ahadisi's-Sahih, c.1, s.776, İbn-i Ebi Atik.

10/9

غَنَائِمُ الْحَرْبِ

2287 . شرح نهج البلاغة : اِتَّفَقَتِ الرُّوَاةُ كُلُّهَا عَلَى أَنَّهُ [عَلَيْهِ السَّلَامُ] قَبَضَ مَا وَجَدَ فِي عَسْكَرِ الْجَمَلِ مِنْ سِلَاحٍ وَدَابَّةٍ وَمَمْلُوكٍ وَمَتَاعٍ وَعُرُوضٍ ، فَقَسَّمَهُ بَيْنَ أَصْحَابِهِ .

وَأَتَّهَمُوا قَالُوا لَهُ : اِقْسِمْ بَيْنَنَا أَهْلَ الْبَصْرَةِ فَاجْعَلْهُمْ رَقِيقًا .

فَقَالَ : لَا .

فَقَالُوا : فَكَيْفَ نُحِلُّ لَنَا دِمَاءَهُمْ ، وَنُحَرِّمُ عَلَيْنَا سَبِيَّهُمْ ؟!

فَقَالَ : كَيْفَ يَحِلُّ لَكُمْ ذُرِّيَّةٌ ضَعِيفَةٌ فِي دَارِ هِجْرَةٍ وَإِسْلَامٍ ؟! أَمَّا مَا أَجْلَبَ بِهِ الْقَوْمُ فِي مُعَسَّكَرِهِمْ عَلَيْكُمْ فَهُوَ لَكُمْ مَغْنَمٌ ، وَأَمَّا مَا وَارَتْ الدَّوْرَ وَأَغْلَقَتْ عَلَيْهِ الْأَبْوَابَ فَهُوَ لِأَهْلِهِ ، وَلَا نَصِيبَ لَكُمْ فِي شَيْءٍ مِنْهُ .

فَلَمَّا أَكْثَرُوا عَلَيْهِ قَالَ : فَأَقْرِعُوا عَلَى عَائِشَةَ ؛ لِأَنَّهُ دَفَعَهَا إِلَى مَنْ تُصِيبُهُ الْقُرْعَةُ !

فَقَالُوا : نَسْتَغْفِرُ اللَّهَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! ثُمَّ انصَرَفُوا¹ .

2288 . شرح الأخبار : كَانَ عَلِيٌّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ قَدْ غَنَّمَ أَصْحَابُهُ مَا

أَجْلَبَ بِهِ أَهْلُ الْبَصْرَةِ إِلَى قِتَالِهِ . وَأَجْلَبُوا بِهِ : يَعْنِي أَتَوْا بِهِ فِي عَسْكَرِهِمْ . وَلَمْ يَعْزِضْ لِشَيْءٍ غَيْرِ ذَلِكَ مِنْ أَمْوَالِهِمْ ، وَجَعَلَ مَا سِوَى ذَلِكَ مِنْ أَمْوَالٍ مَنْ قُتِلَ مِنْهُمْ لِيُورَثَهُمْ ، وَخَمْسَ مَا أَغْنَمَهُ مِمَّا أَجْلَبُوا بِهِ عَلَيْهِ ، فَجَرَتْ أَيْضًا بِذَلِكَ السُّنَّةُ² .

1 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 250 وراجع الإمامة والسياسة : ج 1 ص 97 .

2 . شرح الأخبار : ج 1 ص 389 ح 331 .

10/9

SAVAŞ GANİMETLERİ

2287-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Tüm rivayetçiler şu konuda ittifak etmişlerdir ki Ali (a.s) Cemel ordusunda bulduğu silah, hayvan, köle, meta ve malları alıp kendi yarenleri arasında taksim etti.

-[Savaşta yenilgiye uğramış] Basra halkını da aramızda taksim et; onları köle kıl, dediler.

Ali (a.s): Hayır, dedi.

-O halde nasıl oluyor da onların kanını dökmeyi bize helal, kendilerini esir almamızı ise haram kılıyorsun?!" diye sordular.

Ali (a.s): İslam ve hicret yurdunda bulunan zayıf ve güçsüz insanlar nasıl size helal olabilir ki?! Ancak şu kavmin karargâhında aleyhinize kullandıkları mallar sizler için ganimettir. Fakat evlerin sakladıkları ve üzerine kapıların kapatıldığı şeyler sahiplerine aittir; sizin onların hiçbirinde nasibiniz yoktur, dedi.

Bu konuda ısrarları artınca Ali (a.s) şöyle buyurdu: Öyleyse Ayşe üzerinde kura çekin; kuraya göre kime çıkarsa Ayşe'yi ona vereyim!

Bunun üzerine: Ey Emirülmüminin! Allah'tan mağfiret diliyoruz, dediler; sonra da vazgeçtiler.¹

2288-Şerhu'l-Ahbar: Ali (s.a) Basra halkını savaşa getiren ve onların (yanlarında) getirdikleri [yani karargâhlarına getirdikleri] şeyleri ganimet olarak ashabı arasında paylaştırdı. Fakat bunlar dışındaki diğer mallarına dokunmadı. Diğer mallarını onlardan öldürülmüş olanların varislerine bıraktı. Getirilen mallardan ganimet olarak el koyduklarından ise humus aldı ve böylece sünnet uygulanmış oldu.²

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.250. Ayrıca bkz: el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.97.

2-Şerhu'l-Ahbar, c.1, s.389, h.331.

10/10

بَذْلُ الْإِمَامِ سَهْمَهُ مِنَ الْغَنِيمَةِ

2289 . مروج الذهب : قَبَضَ [عَلِيٌّ (عليه السلام)] مَا كَانَ فِي مُعَسَّكَرِهِمْ مِنْ سِلَاحٍ وَدَابَّةٍ وَمَتَاعٍ وَآلَةٍ وَغَيْرِ ذَلِكَ ، فَبَاعَهُ وَقَسَّمَهُ بَيْنَ أَصْحَابِهِ ، وَأَخَذَ لِنَفْسِهِ . كَمَا أَخَذَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْ مَّعُهُ مِنْ أَصْحَابِهِ وَأَهْلِهِ وَوُلْدِهِ . خَمْسَمِئَةَ دِرْهَمٍ .

فَأَتَاهُ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! إِنِّي لَمْ أَخُذْ شَيْئًا ، وَخَلَّفَنِي عَنِ الْحُضُورِ كَذَا . وَأَدْلَى بِعُذْرٍ . فَأَعْطَاهُ الْخَمْسَمِئَةَ الَّتِي كَانَتْ لَهُ¹ .

2290 . الجمل : ثُمَّ نَزَلَ (عليه السلام) [أَيَّ بَعْدَ خُطْبَتِهِ فِي أَهْلِ الْبَصْرَةِ] وَاسْتَدْعَى جَمَاعَةً مِنْ أَصْحَابِهِ ، فَمَشَوْا مَعَهُ حَتَّى دَخَلَ بَيْتَ الْمَالِ ، وَأَرْسَلَ إِلَى الْقُرَّاءِ ، فَدَعَاهُمْ وَدَعَا الْحُزَّانَ وَأَمَرَهُمْ بِفَتْحِ الْأَبْوَابِ الَّتِي دَاخِلُهَا الْمَالُ ، فَلَمَّا رَأَى كَثَرَةَ الْمَالِ قَالَ : «هَذَا جَنَائِي وَخِيَارُهُ فِيهِ»² . ثُمَّ قَسَمَ الْمَالَ بَيْنَ أَصْحَابِهِ فَأَصَابَ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ سِتَّةَ آلَافٍ أَلْفٍ دِرْهَمٍ ، وَكَانَ أَصْحَابُهُ اثْنِي عَشَرَ أَلْفًا ، وَأَخَذَ هُوَ (عليه السلام) كَأَحَدِهِمْ ، فَبَيَّنَا هُمْ عَلَى تِلْكَ الْحَالَةِ ، إِذْ أَتَاهُ آتٌ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! إِنَّ اسْمِي سَقَطَ مِنْ كِتَابِكَ ، وَقَدْ رَأَيْتُ مِنَ الْبَلَاءِ مَا رَأَيْتُ . فَدَفَعَ سَهْمَهُ إِلَى ذَلِكَ الرَّجُلِ .

1 . مروج الذهب : ج2 ص380 وراجع الأخبار الطوال : ص211 .

2 . قال ابن منظور : في الحديث : أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ دَخَلَ بَيْتَ الْمَالِ فَقَالَ : يَا حَمْرَاءُ وَيَا بِيضَاءَ احْمَرِّي وَابْيَضِّي ، غَرِّي غَيْرِي .

هذا جَنَائِي وَخِيَارُهُ فِيهِ إِذْ كُلُّ جَانٍ يَدُهُ إِلَى فِيهِ

قال أبو عبيد : يضرب هذا مثلا للرجل يؤثر صاحبه بخيار ما عنده . وأراد علي رضي الله عليه بقبول ذلك أَنَّهُ لَمْ يَتَلَطَّحْ بِشَيْءٍ مِنْ فِئَةِ الْمُسْلِمِينَ بَلْ وَضَعَهُ مَوَاضِعَهُ . والجنى : مَا يُجْنَى مِنَ الشَّجَرِ (لسان العرب : ج14 ص155 وراجع مجمع الأمثال : ج3 ص488) .

10/10

İMAM'IN GANİMETTEN OLAN PAYINI
BAĞIŞLAMASI

2289-Murucu'z-Zeheb: Ali (a.s) düşman karargâhından aldığı silah, hayvan, meta, alet vb. şeyleri satıp ashabı arasında taksim etti. Kendisi için [beraberindeki ashabı, ailesi ve çocuklarından herbirinin aldığı miktar olan] beşyüz dirhem aldı.

Sonra ashabından bir kişi gelip "Ey Emirülmüminin! Ben bir şey almadım. Şu özümden [mazeretini zikretti] dolayı taksim sırasında hazır bulunmadım!" deyince Ali (a.s) kendisi için aldığı beş yüz dirhemi ona verdi.¹

2290-el-Cemel: [Basra halkı arasında yaptığı konuşmanın ardından] Ali (a.s) aşağı indi ve ashabından bir cemaati çağırdı. Onlar kendisiyle yürümeye başladılar; sonra beytülmale girdi. Kârielerin peşinden (biri-lerini) gönderip onları çağırttı; (sonra da) bekçileri çağırttı ve onlara ar-ında mal bulunan kapıları açmalarını emretti. Malın çokluğunu gördü-ğünde şöyle dedi: Şu benim toplayan elim var ya, en hayırlısıdır."²

Daha sonra beytülmalı ashabı arasında taksim etti. Onlardan herbi-rine altı bin dirhem ulaştı. Ali'nin (a.s) ashabı on iki bin kişiydi. Ken-disi de onlardan biri kadar aldı.

Onlar bu halde iken biri çıkageldi ve "Ey Emirülmüminin! Benim ismim senin listenden düşmüş. Senin gördüğün belaları ben de gör-düm!" dedi. Bunun üzerine Ali (a.s) kendi payını ona verdi.

1-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.380. Ayrıca bkz: *el-Ahbaru't-Tival*, s.211.

2-İbn-i Menzur der ki: Hadiste şöyle gelmiştir: Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib (*kerremellahu vecheh*) beytülmale girerek dedi ki: Ey kırmızı ve ey beyaz (paralar)! Kızıllaş, beyazlaş ve benden başkasını aldat!

Şu benim toplayan elim var ya, en hayırlısıdır

Her meyve toplayan el kendi ağzına uzanırken

Ebu Ubeyd der ki: Bu, sahip olduğu en değerli şeyi kendi dostuna feda eden kimse için kullanılan bir atasözüdür. Ali'nin (a.s) bu sözden maksadı, kendisini Müs-lümanların mallarına bulaştırmadığı ve onları hakkıyla yerine ulaştırdığı hususudur. (*Lisanu'l-Arab*, c.14, s.155. Ayrıca bkz: *Mecmau'l-Emsal*, c.3, s.488).

وَرَوَى الثَّوْرِيُّ عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ عَنْ أَبِي حَرْبٍ بْنِ أَبِي الْأَسْوَدِ قَالَ : لَقَدْ رَأَيْتُ بِالْبَصْرَةِ عَجَبًا ! لَمَّا قَدِمَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ قَدْ أُرْسِلَا إِلَى أَنْاسٍ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ وَأَنَا فِيهِمْ ، فَدَخَلْنَا بَيْتَ الْمَالِ مَعَهُمَا ، فَلَمَّا رَأَيَا مَا فِيهِ مِنَ الْأَمْوَالِ قَالَا : هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ . ثُمَّ تَلَيَا هَذِهِ الْآيَةَ : ﴿وَعَدَكُمْ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ﴾¹ آخِرِ الْآيَةِ ، وَقَالَا : نَحْنُ أَحَقُّ بِهَذَا الْمَالِ مِنْ كُلِّ أَحَدٍ .

فَلَمَّا كَانَ مِنْ أَمْرِ الْقَوْمِ مَا كَانَ دَعَانَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (ع) فَدَخَلْنَا مَعَهُ بَيْتَ الْمَالِ ، فَلَمَّا رَأَى مَا فِيهِ ضَرْبَ إِحْدَى يَدَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى وَقَالَ : يَا صَفْرَاءُ يَا بَيْضَاءُ ، غُرِّي غَيْرِي ! وَقَسَمَهُ بَيْنَ أَصْحَابِهِ بِالسَّوِيَّةِ حَتَّى لَمْ يَبْقَ إِلَّا خَمْسُمِئَةِ دِرْهَمٍ عَزَلَهَا لِنَفْسِهِ ، فَجَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ : إِنَّ اسْمِي سَقَطَ مِنْ كِتَابِكَ . فَقَالَ (ع) : زُدُّوْهَا عَلَيْهِ . ثُمَّ قَالَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَصِلْ إِلَيَّ مِنْ هَذَا الْمَالِ شَيْءٌ ، وَوَفَّرَهُ عَلَى الْمُسْلِمِينَ²

10/11

دُخُولُ الْإِمَامِ بَيْتِ مَالِ الْبَصْرَةِ

2291 . الجمل : لَمَّا خَرَجَ عُثْمَانُ بْنُ حُنَيْفٍ مِنَ الْبَصْرَةِ ، وَعَادَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ إِلَى بَيْتِ الْمَالِ فَتَنَّا مَلَا مَا فِيهِ ، فَلَمَّا رَأَوْا مَا حَوَاهُ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ قَالُوا : هَذِهِ الْعَنَائِمُ الَّتِي وَعَدَنَا اللَّهُ بِهَا ، وَأَخْبَرْنَا أَنَّهَا يُعَجَّلُهَا لَنَا .

قَالَ أَبُو الْأَسْوَدِ : فَقَدْ سَمِعْتُ هَذَا مِنْهُمَا ، وَرَأَيْتُ عَلِيًّا (ع) بَعْدَ ذَلِكَ ، وَقَدْ دَخَلَ بَيْتَ مَالِ الْبَصْرَةِ ، فَلَمَّا رَأَى مَا فِيهِ قَالَ : يَا صَفْرَاءُ وَيَا بَيْضَاءُ غُرِّي غَيْرِي ! أَلَمَّا يَعْسُو بِالظُّلْمَةِ ، وَأَنَا يَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِينَ .

Sevrî, Davud b. Ebu Hind'den, o da Ebu Harb b. Ebu'l Esved'den

1 . السورة الفتح ، الآية 20 .

2 . الجمل: ص400 وراجع مروج الذهب: ج2 ص380 وشرح نهج البلاغة: ج1 ص249 و ج9 ص322 .

şöyle söylediğini nakleder: Basra'da ilginç bir şey gördüm! Talha ile Zübeyr geldiklerinde adam gönderip Basra halkından aralarında benim de bulunduğum bir cemaati çağırdılar. Sonra o ikisi ile birlikte beytülmale girdik. Onlar beytülmaldeki malları gördüklerinde "Bu, Allah ve Resulünün bize vaadettiği şeydir" dediler ve "*Allah, size, elde edeceğiniz birçok ganimetler vaadetmiştir ve bunu çabuklaştırmıştır...*"¹ ayetini okuyarak "Biz bu mala herkesten daha layığız!" dediler.

O kavmin âkibeti böyle olunca Ali b. Ebu Talib (a.s) bizi çağırdı; onunla birlikte beytülmale girdik. Oradaki malları gördüğünde bir elini diğer eline vurarak dedi ki: Ey sarı (altınlar) ve ey beyaz (gümüşler), benden başkasını aldat!

Sonra onları ashabı arasında eşit olarak taksim etti. Geriye beş yüz dirhem kalmıştı, onu da kendisine ayırdı. Sonra bir adam çıkageldi ve "Benim ismim senin listenden düşmüş!" dedi. Bunun üzerine Ali (a.s) kendisi için ayırdığı beşyüz dirhemini ona verilmesini isteyerek şunları söyledi: Hamdolsun Allah'a ki şu maldan bana bir şey ulaştırmadı ve onu Müslümanlar için çoğalttı.²

10/11

İMAM'IN BASRA BEYTÜLMALİNE GİRİŞİ

2291-el-Cemel: Osman b. Huneyf Basra'dan çıkınca Talha ile Zübeyr beytülmale geldiler ve içinde bulunan mal karşısında umutlandılar.

Etrafı çepeçevre kuşatmış altın ve gümüş (paraları) gördüklerinde "Bu, Allah'ın bize vaadettiği ve bizim için çabuklaştıracığından söz ettiği ganimetlerdir." dediler.

Ebu'l Esved der ki: Bu sözü o ikisinden duydum. Sonra Ali'yi (a.s) gördüm. Basra beytülmaline girdi, oradaki malları görünce dedi ki: Ey sarı ve ey beyaz, benden başkasını aldat! Mal, zalimlerin efendisidir ve ben, müminlerin efendisiyim.

1-Fetih, 20.

2-el-Cemel, s.400. Ayrıca bkz: Murucu'z-Zeheb, c.2, s.380; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.249 ve c.9, s.322.

فَلَا وَاللَّهِ مَا التَّقَتْ إِلَى مَا فِيهِ، وَلَا فَكَّرَ فِيمَا رَأَاهُ مِنْهُ، وَمَا وَجَدْتُهُ عِنْدَهُ إِلَّا كَالثَّرَابِ هَوَانًا! فَعَجِبْتُ مِنَ الْقَوْمِ وَمِنْهُ(ع)! فَقُلْتُ : أُولَئِكَ يَمْنَنُ يُرِيدُ الدُّنْيَا، وَهَذَا يَمْنَنُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ، وَقَوَّيْتُ بَصِيرَتِي فِيهِ¹.

10/12

خُطْبَةُ الْإِمَامِ بَعْدَ قِسْمَةِ الْمَالِ

2292 . الجمل عن الواقدي : إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) لَمَّا فَرَعَ مِنْ قِسْمَةِ الْمَالِ قَامَ خَطِيبًا ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَقَالَ :

أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنِّي أَحْمَدُ اللَّهَ عَلَى نِعَمِهِ ؛ قُتِلَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ ، وَهَزِمَتِ عَائِشَةُ . وَابْتَغَى اللَّهُ لَوْ كَانَتْ عَائِشَةُ طَلَبَتْ حَقًّا وَأَهَانَتْ بَاطِلًا لَكَانَ لَهَا فِي بَيْتِهَا مَأْوًى ، وَمَا فَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهَا الْجِهَادُ ، وَإِنَّ أَوَّلَ خَطِيئَةٍ فِي نَفْسِهَا ، وَمَا كَانَتْ وَاللَّهِ عَلَى الْقَوْمِ إِلَّا أَشْأَمَ مِنْ نَاقَةِ الْحِجْرِ² ، وَمَا أَزْدَادَ عَدُوَّكُمْ بِمَا صَنَعَ اللَّهُ إِلَّا حَقْدًا ، وَمَا زَادَهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا طُغْيَانًا .

وَلَقَدْ جَاءُوا مُبْطِلِينَ وَأَدْبَرُوا ظَالِمِينَ ، إِنَّ إِخْوَانَكُمْ الْمُؤْمِنِينَ جَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَآمَنُوا بِهِ يَرْجُونَ مَغْفِرَةً مِنَ اللَّهِ ، وَإِنَّا لَعَلَى الْحَقِّ ، وَإِنَّهُمْ لَعَلَى الْبَاطِلِ ، وَسَيَجْمَعُنَا اللَّهُ وَإِيَّاهُمْ يَوْمَ الْقَصْلِ ، وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِي وَلَكُمْ³.

1 . الجمل : ص 285 .

2 . يشير بهذا إلى قصّة ناقة صالح(عليه السلام) . والحجر : اسم ديار ثمود بوادي القرى بين المدينة والشام وفيها بئر ثمود (راجع معجم البلدان : ج 2 ص 221) .

3 . الجمل : ص 402 .

Allah'a yemin olsun ki oradaki mala hiç teveccüh göstermedi ve gördüğü üzerinde hiç düşünmedi bile. Bu malların onun yanında toprak gibi bayağı olduğunu gördüm! O kavimle Ali (a.s) [arasındaki tutum farkına] şaşıtm doğrusu! Kendi kendime "Onlar dünyayı istiyordu, bu ise ahireti istemektedir!" diyordum. Böylece ona karşı basiretim güçlendi.¹

10/12

İMAM'IN BEYTÜLMAL TAKSİMİNDEN SONRAKİ KONUŞMASI

2292-el-Cemel [Vakidî'den]: Emirülmüminin (a.s) beytûlmali taksim ettikten sonra konuşmak üzere ayağa kalktı. Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra da şunları söyledi:

Ey insanlar! Nimetlerine karşılık Allah'a ham ederim. Talha ve Zübeyr öldürüldü; Ayşe de hezimete uğratıldı. Allah'a yemin olsun ki eğer Ayşe hakkın peşinde olsaydı ve batılı küçük düşürecek olsaydı muhakkak evini kendisine mesken edinirdi; Allah ona cihadı farz kılmadı. Onun ilk hatası kendisi hakkında oldu. Allah'a yemin olsun ki o, şu kavmin yanında Hicr'in² dişi devesinden daha uğursuzdu. Allah'ın yaptığı işle düşmanınızın sadece kini arttı ve şeytan ise onların sadece azgınlıklarını artırdı.

Onlar batıl üzere geldiler ve zalim olarak geri döndüler. Sizin mümin kardeşleriniz Allah yolunda cihat ettiler; O'na iman ettiler ve Allah'tan mağfiret ümit etmektedirler. Hiç kuşkusuz bizler hak üzereyiz ve onlar batıl üzeredirler; yakında Allah bizi ve onları ayrılık gününde bir araya toplayacaktır. Allah'tan kendim ve sizin için mağfiret diliyorum.³

1-el-Cemel, s.285.

2-Hz. Salih'in (a.s) devesi kıssasına işaret etmektedir. Hicr, Medine ile Şam arasındaki Kura vadisinde bulunan Semud kavminin yaşadığı yere verilen isimdir. Semud kuyusu buradadır. Bkz: *Mucemu'l-Buldan*, c.2, s.221.

3-el-Cemel, s.402.

10/13

توبيخ الإمام أهل البصرة

2293 . الجمل : لَمَّا كَتَبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) الْكُتُبَ بِالْفَتْحِ قَامَ فِي النَّاسِ خُطِيباً ، فَحَمِدَ اللَّهَ تَعَالَى وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، وَصَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ ، ثُمَّ قَالَ :

أَمَّا بَعْدُ ؛ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ ، جَعَلَ عَفْوُهُ وَمَغْفِرَتُهُ لِأَهْلِ طَاعَتِهِ ، وَجَعَلَ عَذَابَهُ وَعِقَابَهُ لِمَنْ عَصَاهُ وَخَالَفَ أَمْرَهُ ، وَابْتَدَعَ فِي دِينِهِ مَا لَيْسَ مِنْهُ ، وَبِرَحْمَتِهِ نَالَ الصَّالِحُونَ الْعَوْنَ ، وَقَدْ أَمَكَّنِي اللَّهُ مِنْكُمْ يَا أَهْلَ الْبَصْرَةِ ، وَأَسَلَمَكُمْ بِأَعْمَالِكُمْ ؛ فَإِيَّاكُمْ أَنْ تَعُودُوا إِلَى مِثْلِهَا ؛ فَإِنَّكُمْ أَوَّلَ مَنْ شَرَعَ الْقِتَالَ وَالشِّقَاقَ ، وَتَرَكَ الْحَقَّ وَالْإِنصَافَ¹.

2294 . الجمل عن الحارث بن سريع : لَمَّا ظَهَرَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) عَلَى أَهْلِ الْبَصْرَةِ وَقَسَّمَ مَا حَوَاهُ الْعَسْكَرُ ، قَامَ فِيهِمْ خُطِيباً ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، وَصَلَّى عَلَى رَسُولِهِ وَقَالَ:

أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ وَمَغْفِرَةٍ دَائِمَةٍ لِأَهْلِ طَاعَتِهِ ، وَقَضَى أَنْ نِقَمَتَهُ وَعِقَابُهُ عَلَى أَهْلِ مَعْصِيَتِهِ .

يَا أَهْلَ الْبَصْرَةِ ! يَا أَهْلَ الْمُؤْتَفِكَةِ ، وَيَا جُنْدَ الْمَرْأَةِ ، وَأَتْبَاعَ الْبَهِيمَةِ ! رَغَا فَأَجَبْتُمْ ، وَعَقِرَ فَاهَزَمْتُمْ ، أَحْلَاكُمْ دِقَاقُ ، وَعَهْدُكُمْ شِقَاقُ ، وَدِينُكُمْ نِفَاقُ ، وَأَنْتُمْ فَسَقَةٌ مُرَاقُ .

1 . الجمل : ص 400 وراجع الإرشاد : ج 1 ص 257 وبحار الأنوار : ج 32 ص 230 ح 182 .

10/13

İMAM'IN BASRA HALKINI KINAYIŞI

2293-el-Cemel: Emirülmüminin (a.s) zafer mektupları yazdığında halkın arasında konuşmak üzere ayağa kalktı. Yüce Allah'a hamd-ü senada bulundu ve Muhammed'e salât-ü selam göndererek şöyle buyurdu:

Doğrusu Allah bağışlayıcıdır, merhametlidir, azizdir ve intikam sahibidir; af ve mağfiretini kendisine itaat ehli olanlara kılmıştır. Azap ve cezasını ise kendisine isyan edip emrine muhalefet edenlere, O'nun dininde olmayan bir şeyi bidat olarak çıkaranlara kılmıştır. Salihler O'nun rahmeti ile yardıma ulaştılar. Ey Basra halkı! Doğrusu Allah size karşı bana kudret ve imkân verdi; sizleri de amelleriniz karşılığında teslim etti. Aynı amellerinize dönmekten kaçının; zira sizler savaş ve ayrılık çıkaran, hakkı ve insafı terk eden ilk kimselersiniz!¹

2294-el-Cemel [Haris b. Seri'den]: Emirülmüminin (a.s) Basra halkına galip gelip düşman karargâhındaki malları taksim edince onların arasında konuşmak üzere ayağa kalktı. Allah'a hamd-ü senada bulundu, Resulüne salât-ü selam gönderdi ve şöyle seslendi:

Ey halk! Doğrusu aziz ve celil olan Allah, kendisine itaat ehli olanlara karşı geniş rahmet ve daimî mağfiret sahibidir; gazap ve azabını kendisine karşı günah ehli olanlar hakkında geçerli kılmıştır.

Ey Basra halkı! Ey alt-üst olmuş şehrin ahalisi! Ey kadının ordusu! Ey hayvanın takipçileri! [O hayvanın] böğürdüğünde icabet ettiniz; öldürüldüğünde ise geri çekildiniz. Beyinleriniz küçüktür, ahdiniz dağınıktır, dininiz nifaktır ve sizler dinden çıkmış fasıklarsınız.

1-el-Cemel, s.400. Ayrıca bkz: *el-İrşad*, c.1, s.257; *Biharu'l-Envar*, c.32, s.230, h.182.

يا أهل البصرة! أنتم شر خلق الله؛ أرضكم قريبة من الماء، بعيدة من السماء. حقت عقولكم، وسفهت أحوالكم. شهت سيوفكم، وسفكت دماءكم، وخالفتم إمامكم، فأنتم أكله الآكل، وفريسته الظافر، فالتأر لكم مدحز، والعار لكم مقحز، يا أهل البصرة! نكتهم يبعثي، وظاهرهم عليّ ذوي عداوتي، فما ظنكم يا أهل البصرة الآن¹.

2295 . الأخبار الطوال : دخل عليّ (رضي الله عنه) البصرة، فأتى مسجدَها الأعظم، واجتمع الناس إليه، فصعد المنبر، فحمد الله وأثنى عليه، وصلى على النبي (صلى الله عليه وآله)، ثم قال :

أما بعد؛ فإن الله ذو رحمة واسعة وعقاب أليم، فما ظنكم بي يا أهل البصرة؛ جند المرأة، وأتباع البهيمة؟ رغا فقاتلتم، وعقر فاهزمتهم، أخلافكم دقاق، وعهدكم شقاق، وماؤكم زعاق. أرضكم قريبة من الماء، بعيدة من السماء، وإيم الله ليأتين عليكم زمان لا يرى منها إلا شرفات مسجدِها في البحر، مثل جوجو السفينة. انصرفوا إلى منازلكم.

ثم نزل، وانصرف إلى معسكره².

2296 . الإمام عليّ (عليه السلام) : في ذم أهل البصرة بعد وقعة الجمل . : كنتم جند المرأة، وأتباع البهيمة؛ رغا فأجبتهم، وعقر فاهزبتهم. أخلافكم دقاق، وعهدكم شقاق، ودينكم نفاق، وماؤكم زعاق، والمقيم بين أظهركم مرهق بذنبه، والشاخص عنكم متدارك برحمة من ربه. كأيّ بمسجدكم كجوجو سفينة قد بعث الله عليها العذاب من فوقها ومن تحتها، وغرق من في ضمنها³.

1 . الجمل : ص 407 وراجع تفسير القمي : ج 2 ص 339 والاحتجاج : ج 1 ص 250 ونثر الدر : ج 1 ص 315 ومروج الذهب : ج 2 ص 377 .
2 . الأخبار الطوال : ص 151 .
3 . نهج البلاغة : الخطبة 13 ؛ المناقب للخوارزمي : ص 189 .

Ey Basra halkı! Sizler Allah'ın yaratıklarının en kötülerisiniz; toprağınız suya yakın, göğe uzaktır; akıllarınız hafif ve arzularınız ahmakçadır. Kılıçlarınızı çektiniz ve kanlarınızı döktünüz, imamınıza muhalefet ettiniz. Bu yüzden sizler yiyicinin lokması ve yırtıcı bir hayvanın avısunuz; ateş sizin için biriktirilmiş; utanç ise sizin iftiharınızdır. Ey Basra halkı! Biatimi bozdunuz; bana karşı düşmanlarıma destek verdiniz. O halde ey Basra halkı, şimdi ne düşünüyorsunuz?¹

2295-el-Ahbaru't-Tival: Ali (a.s) Basra'ya girdiğinde şehrin büyük (merkez) camiine girdi. Halk onun etrafına toplandığında minbere çıktı. Allah'a hamd-ü senada bulundu ve Peygambere salaât-ü selam gönderdi. Sonra şöyle buyurdu:

Doğrusu Allah, geniş rahmet ve acı azap sahibidir. Acaba benim hakkımdaki zannınız nedir? Ey Basra halkı! Ey kadının ordusu! Ey hayvanın takipçileri! (O deve) böğürdü, savaştınız; öldürüldü, kaçtınız. Ahlâkınız çocukçadır; ahdiniz ayrılık, suyunuz acıdır. Toprağınız suya yakın, göğe uzaktır. Allah'a yemin olsun ki bu toprağınız üzerine öyle bir zaman gelecek ki bir geminin göğsü gibi denizde mescidinizin en yüksek yerleri dışında bir şey görünmeyecek. Evlerinize dönün!

Daha sonra aşağı indi ve karargâhına geri döndü.²

2296-İmam Ali (a.s) [Cemel vakasından sonra Basra halkına serzenişte bulunurken]: Bir kadının ordusu oldunuz, bir hayvana uyduunuz. Böğürdüğünde koşunuz; öldürüldüğünde de kaçtınız. Ahlâkınız kötülük, ahdiniz ayrılık, dininiz nifak, suyunuz acıdır. Sizinle yaşayan günahının cezasına duçardır. Sizden ayrılan Rabbinin rahmetine ermiştir. Sanki mescidinizi denizde yüzen bir gemi gibi görür gibiyim. Allah da ona üstünden ve altından azap göndermekte [üstten yağmur yağdırmada, alttan dalgalar denizi coşturmada] ve içindeki herkes boğulmaktadır.³

1-el-Cemel, s.407. Ayrıca bkz: *Tefsir-i Kummi*, c.2, s.339; *el-İhticac*, c.1, s.250; *Nasru'd- Dürri*, c.1, s.315 ve *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.377.

2-el-Ahbaru't-Tival, s.151.

3-Nehcü'l-Belaga, 13. hutbe; *el-Menakıb*, Harezmi, s.189.

2297 . معجم البلدان : في رواية أَنَّ عَلِيًّا (رضي الله عنه) لَمَّا فَرَّغَ مِنْ وَقْعَةِ الْجَمَلِ دَخَلَ الْبَصْرَةَ فَأَتَى مَسْجِدَهَا الْجَامِعَ ، فَاجْتَمَعَ النَّاسُ ، فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ ، فَحَمِدَ اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، وَصَلَّى عَلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) ، ثُمَّ قَالَ :

أَمَّا بَعْدُ ؛ فَإِنَّ اللَّهَ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ ، فَمَا ظَنُّكُمْ يَا أَهْلَ الْبَصْرَةِ ؟ يَا أَهْلَ السَّبْحَةِ ، يَا أَهْلَ الْمُؤْتَفَكَةِ ؛ ائْتَفَكْتَ بِأَهْلِهَا ثَلَاثًا وَعَلَى اللَّهِ الرَّابِعَةُ ، يَا جُنْدَ الْمَرْأَةِ . . .

ثُمَّ قَالَ : انصَرَفُوا إِلَى مَنَازِلِكُمْ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَسُلْطَانَكُمْ . وَخَرَجَ حَتَّى صَارَ إِلَى الْمَرِيدِ ، وَالتَفَتَ وَقَالَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَخْرَجَنِي مِنْ شَرِّ الْبِقَاعِ ثُرَابًا ، وَأَسْرَعَهَا خَرَابًا¹ .

10/14

استخلاف ابن عباس على البصرة

2298 . الجمل عن الواقدي عن رجاله : لَمَّا أَرَادَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) الْخُرُوجَ مِنَ الْبَصْرَةِ اسْتَخْلَفَ عَلَيْهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَبَّاسِ وَأَوْصَاهُ ، فَكَانَ فِي وَصِيَّتِهِ لَهُ أَنْ قَالَ :

يَا بْنَ عَبَّاسَ ، عَلَيْكَ بِتَقْوَى اللَّهِ وَالْعَدْلِ بِمَنْ وُئِيتَ عَلَيْهِ ، وَأَنْ تَبْسُطَ لِلنَّاسِ وَجْهَكَ ، وَتُوسِّعَ عَلَيْهِمْ مَجْلِسَكَ وَتَسْعَهُمْ بِحِلْمِكَ . وَإِيَّاكَ وَالْعَصَبَ ؛ فَإِنَّهُ طَيْرَةٌ مِنَ الشَّيْطَانِ ، وَإِيَّاكَ وَالْهَوَى ؛ فَإِنَّهُ يَصُدُّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ .

وَأَعْلَمْ أَنَّ مَا قَرَّبَكَ مِنَ اللَّهِ فَهُوَ مُبَاعِدُكَ مِنَ النَّارِ ، وَمَا بَاعَدَكَ مِنَ اللَّهِ فَهُوَ مُقَرِّبُكَ مِنَ النَّارِ . وَادْكُرِ اللَّهَ كَثِيرًا وَلَا تُكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ .

2297-Mucemu'l-Buldan: Bir rivayete göre Ali (a.s) Cemel vakasını tamamlayınca Basra'ya gitti ve şehrin büyük camiine girdi. Halk toplandığında minbere çıktı. Allah'a hamd-ü senada bulundu ve Peygambere salât gönderdi. Sonra şöyle buyurdu:

Doğrusu Allah geniş rahmet sahibidir. Ne zannediyorsunuz ey Basra halkı? Ey çorak arazi halkı! Ey halkı ile birlikte üç kez suya dalarak alt-üst olan şehrin halkı, dördüncüsü de Allah ile! Ey kadının ordusu!..

Daha sonra da "Evlerinize dönün; Allah'a ve hâkiminize itaat edin!" buyurdu.

Ali (a.s) [Basra'dan] çıktı ve nihayet Merbed bölgesine vardı. Oraya baktı ve dedi ki: Beni toprağı en kötü ve harabeye dönmesi en çabuk gerçekleşecek olan bir araziden çıkaran Allah'a hamdolsun.¹

10/14

İBN-İ ABBAS'I BASRA'DA YERİNE BIRAKMASI

2298-el-Cemel [Vakidi kendi ricalinden]: Emirülmüminin (a.s) Basra'dan çıkmak istediğinde Abdullah b. Abbas'ı oraya vali olarak atadı ve ona vasiyette bulundu. Ona yönelik vasiyetinde şöyle buyuruyordu:

Ey İbn-i Abbas! Allah'tan sakın ve üzerlerine hâkim olarak atandığın insanlar arasında adaleti gözet; halka karşı yüzün açık olsun; meclisini onlara açık tut ve hilminle onlara karşı geniş ol. Öfkeden sakın. Çünkü o, şeytandan gelen bir heyecandır. Heva-hevesten sakın. Çünkü o, seni Allah yolundan alıkoyar.

Seni Allah'a yaklaştıran şeyin seni ateşten uzaklaştıracığını ve seni Allah'tan uzaklaştıran şeyin seni ateşe yaklaştıracığını bil. Allah'ı çokça zikret ve gafillerden olma.

1-Mucemu'l-Buldan, c.1, s.436.

وروى أبو مخنف لوط بن يحيى قال : لَمَّا اسْتَعْمَلَ أمير المؤمنين (عليه السلام) عبد الله بن العباس على البصرة خطب الناس ، فحمد الله وأثنى عليه ، وصلى على رسوله ، ثم قال : يا معاشر الناس ، قد استخلفت عليكم عبد الله بن العباس ، فاسمعوا له وأطيعوا أمره ما أطاع الله ورسوله ؛ فإن أحدث فيكم أو زاع عن الحق فأعلموني أعزله عنكم ؛ فإنني أرجو أن أجده غفياً تقياً ورعاً ، وإنني لم أوله عليكم إلا وأنا أظن ذلك به ، غفر الله لنا ولكم .

فأقام عبد الله بالبصرة حتى عمل أمير المؤمنين (عليه السلام) على التوجه إلى الشام ، فاستخلف عليها زياد بن أبيه ، وضم إليه أبا الأسود الدؤلي ، ولحق بأمير المؤمنين (عليه السلام) ، فسار معه إلى صفين¹ .

10/15

كتاب الإمام إلى أهل الكوفة

2299 . الإمام علي (عليه السلام) . في كتابه إلى أهل الكوفة . :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ، مِنْ عَلِيِّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى أَهْلِ الْكُوفَةِ : سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ، فَإِنِّي أَحْمَدُ اللَّهَ إِلَيْكُمْ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ، أَمَّا بَعْدُ ؛ فَإِنَّ اللَّهَ حَكَمَ عَدْلٌ **لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ**² .

وإني أخبركم عتاً ، وعمن سِرنا إليه من مجموع أهل البصرة ، ومن سار إليه من فُرَيْش وغيرهم مع طلحة والزبير بعد نكتهما صفقة أيمانهما .

1 . الجمل : ص 420 وراجع نهج البلاغة : الكتاب 76 .

2 . الرعد : 11 .

Ebu Mihnef Lut b. Yahya diyor ki: Emirülmüminin (a.s) Abdullah b. Abbas'ı Basra'nın yönetimine atadığında halka hitap etti. Allah'a hamd-ü senada bulunup Resulüne salât gönderdikten sonra şöyle buyurdu:

Ey insanlar! Abdullah b. Abbas'ı üzerinize görevlendirdim. Onu dinleyin, Allah'a ve Resulüne itaat ettiği sürece emrine uyun. Eğer aranızda bidat çıkarır veya haktan sapacak olursa bana bildirin, ben de onu üzerinizdeki görevden alayım. Ben onu iffetli, takvalı ve Allah'tan korkan biri olarak göreceğimi ümit ediyorum. Ben ancak onun hakkında böyle düşündüğüm için kendisini size vali olarak atadım. Allah bizi de sizi de bağışlasın.

Böylece Abdullah, Emirülmüminin (a.s) Şam'a yönelinceye kadar Basra'da kaldı. Sonra Basra'da Ziyad b. Ebih'i kendi yerine bıraktı. Ebu'l-Esved ed-Dueli'yi de Ziyad'ın yanına yardımcı olarak bıraktıktan sonra Emirülmüminin'e (a.s) katıldı ve onunla birlikte Sıffin'a doğru hareket etti.¹

10/15

İMAM'IN KUFE HALKINA MEKTUBU

2299-İmam Ali (a.s) [Kufe halkına yazdığı mektubunda]:

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Müminlerin Emiri Ali'den Kufe halkına: Salamun aleykum. Ben, kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'a hamd ediyorum. Doğrusu hâkim ve adil olan Allah *"Bir topluluk, kendi özlerinde olanı değiştirmedikçe o topluluğu değiştirmez. Allah, bir topluluğun kötülüğünü dilerse o kötülüğü geriye atmaya imkân yoktur ve onlara, ondan başka bir yardımcı da bulunamaz."*² buyurur.

Size kendimizden ve kendilerine doğru gittiğimiz Basra cemaatinden, onlara doğru hareket eden Kureys'ten ve Talha ile Zübeyr'in [o ikisi yeminli sözlerini bozmalarının ardından] yanında yer alan diğerlerinden söz edeceğim.

1-el-Cemel, s.420. Ayrıca bkz: Nehcü'l-Belaga, 76. mektup.

2-Râd, 11.

فَنَهَضْتُ مِنَ الْمَدِينَةِ حِينَ انْتَهَى إِلَيَّ خَبَرُهُمْ ، وَمَا صَنَعُوهُ بِعَامِلِي عُثْمَانَ
 بْنِ حُنَيْفٍ حَتَّى قَدِمْتُ ذَا قَارَ ، فَبَعَثْتُ إِلَيْكُمْ ابْنِي الْحَسَنَ وَعَمَّارًا وَقَيْسًا
 فَاسْتَنْفَرُوكُمُ لِحَقِّ اللَّهِ وَحَقِّ رَسُولِهِ وَحَقِّنَا ، فَأَجَابَنِي إِخْوَانُكُمْ سِرَاعًا حَتَّى قَدِمُوا
 عَلَيَّ .

فَسِرْتُ بِهِمْ وَبِالْمَسَارِعِينَ مِنْهُمْ إِلَى طَاعَةِ اللَّهِ حَتَّى نَزَلْتُ ظَهَرَ الْبَصْرَةِ ،
 فَأَعْدَرْتُ بِالْأَعْيَانِ ، وَأَقَمْتُ الْحُجَّةَ ، وَأَقْلَتُ الْعَثَرَةَ وَالزَّلَّةَ مِنْ أَهْلِ الرَّدَّةِ مِنْ
 قُرَيْشٍ وَغَيْرِهِمْ ، وَاسْتَتَبْتُهُمْ عَنْ نَكْبَتِهِمْ بَيْعَتِي ، وَعَهْدِ اللَّهِ لِي عَلَيْهِمْ ، فَأَبَوْا إِلَّا
 قِتَالِي ، وَقِتَالَ مَنْ مَعِيَ ، وَالتَّمَادِي فِي الْعَيِّ ، فَنَاهَضْتُهُمْ بِالْجِهَادِ .

فَقُتِلَ مَنْ قُتِلَ مِنْهُمْ ، وَوَلَّى مَنْ وَلَّى إِلَى مِصْرِهِمْ ، فَسَأَلُونِي مَا دَعَوْتُهُمْ إِلَيْهِ
 مِنْ كَفِّ الْقِتَالِ ، وَغَمَدْتُ السُّيُوفَ عَنْهُمْ ، وَأَخَذْتُ بِالْعَفْوِ فِيهِمْ ، وَأَجْرَيْتُ
 الْحَقَّ وَالسَّيِّئَةَ بَيْنَهُمْ ، وَاسْتَعْمَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْعَبَّاسِ عَلَى الْبَصْرَةِ ، وَأَنَا سَائِرُ
 إِلَى الْكُوفَةِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى .

وَقَدْ بَعَثْتُ إِلَيْكُمْ زَحَرَ بْنَ قَيْسٍ الْجُعْفِيَّ لِتَسْأَلُوهُ فَيُخْبِرْكُمْ عَنَّا وَعَنْهُمْ ،
 وَرَدَّهِمُ الْحَقَّ عَلَيْنَا ، وَرَدَّ اللَّهُ هُؤُلَاءَ وَهُمْ كَارِهُونَ . وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ
 وَبَرَكَاتُهُ .

وَكَتَبَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي رَافِعٍ فِي جُمَادَى الْأُولَى مِنْ سَنَةِ سِتٍّ وَثَلَاثِينَ مِنَ الْهِجْرَةِ¹ .

Onların haberi ve valim Osman b. Huneyf'e yaptıkları bana
 ulaştığında Medine'den harekete geçtim. Zikâr'a vardığımda

1 . الجمل : ص 398 ، الإرشاد : ج 1 ص 258 ، الشافي : ج 4 ص 329 ، معادن الحكمة : ج 1
 ص 447 ح 85 کلها نحوه ، بحار الأنوار : ج 32 ص 231 ح 182 .

oğlum Hasan ile Ammar ve Kays'ı size gönderdim. Onlar da sizi Allah'ın hakkı, Resulünün hakkı ve bizim hakkımız için harekete geçirdiler. Kardeşleriniz çabucak bana icabet ettiler ve yanıma geldiler.

Onlarla ve onlardan önce davrananlarla birlikte Allah'a itaate doğru yola çıktım. Ta ki Basra'nın arkasında konakladık. Onları çağırarak bahane kapısını kapattım; delil sundum; Kureys'ten olanlar ve diğerlerinin hata ve sürçmelerinden geçtim; biatimi ve Allah'ın benim hakkımda onlar üzerinde bulunan ahdini bozmaları karşılığında kendilerinden tövbe etmelerini istedim. Ancak benimle ve yanımdakilerle savaşmaktan, azgınlıkta direnmekten başka bir şeye yanaşmadılar. Ben de onlara cihatla karşılık verdim.

Onlardan bir grup öldürüldü ve bir grup sırtını dönüp şehirlerine kaçtı. Sonra benden kendilerini zaten önceden davet ettiğim şeyi, yani savaşı bırakmayı istediler.

Ben de kabul ettim ve kılıçları üzerlerinden çekip kınlarına soktum; kendilerini affetme yolunu tuttum, aralarında hak ve sünneti uyguladım. Abdullah b. Abbas'ı Basra üzerinde iş başına getirdim ve ben şu anda Kufe'ye doğru hareket etmekteyim. İnşallah.

Biz ve onlar hakkında kendisinden sormanız için Zehr b. Kays el-Cufi'yi size gönderdim. Ta ki bizimle onların haberlerini, hakkı bizim aleyhimize nasıl reddettiklerini ve Allah'ın onları hoşlanmadıkları şeye nasıl döndürdüğünü sizlere anlatsın. Vesselamu aleykum ve rahmetullahi ve berekatuh.

Bu mektubu Ubeydullah b. Ebu Rafi, Hicretin 36. yılı Cemaziyelevvel ayında yazdı.¹

1-el-Cemel, s.398; el-İrşad, c.1, s.258; eş-Şafi, c.4, s.329; Meadinu'l-Hikmet, c.1, s.447, h.85; Biharu'l-Envar, c.32, s.231, h.182.

10/16

قُدُومُ الْإِمَامِ إِلَى الْكُوفَةِ

2300 . وقعة صفين عن عبد الرحمن بن عبيد بن أبي الكنود وغيره : لما قدم عليُّ بنُ أبي طالبٍ مِنَ البصرةِ إِلَى الكوفةِ يَوْمَ الْإِثْنَيْنِ لِثِنْتِي عَشْرَةِ لَيْلَةٍ مَضَتْ مِنْ رَجَبِ سَنَةِ سِتٍّ وَثَلَاثِينَ ، وَقَدْ أَعَزَّ اللَّهُ نَصْرَهُ ، وَأَظْهَرَهُ عَلَى عَدُوِّهِ ، وَمَعَهُ أَشْرَافُ النَّاسِ وَأَهْلُ الْبَصْرَةِ ، اسْتَقْبَلَهُ أَهْلُ الْكُوفَةِ وَفِيهِمْ قُرَاؤُهُمْ وَأَشْرَافُهُمْ ، فَدَعَوْا لَهُ بِالْبَرَكَةِ وَقَالُوا : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، أَيْنَ تَنْزِلُ ؟ أَتَنْزِلُ الْقَصْرَ ؟ فَقَالَ : لَا ، وَلَكِنِّي أَنْزِلُ الرُّحْبَةَ . فَتَزَلَّهَا وَأَقْبَلَ حَتَّى دَخَلَ الْمَسْجِدَ الْأَعْظَمَ فَصَلَّى فِيهِ رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَصَلَّى عَلَى رَسُولِهِ وَقَالَ :

أَمَّا بَعْدُ ؛ يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ ! فَإِنَّ لَكُمْ فِي الْإِسْلَامِ فَضْلًا مَا لَمْ تُبَدِّلُوا وَتُغَيِّرُوا. دَعَوْتُكُمْ إِلَى الْحَقِّ فَأَجَبْتُمْ ، وَبَدَأْتُمْ بِالْمُنْكَرِ فَعَيَّرْتُمْ.

أَلَا إِنَّ فَضْلَكُمْ فِيمَا بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ اللَّهِ فِي الْأَحْكَامِ وَالْقَسَمِ ، فَأَنْتُمْ أَسْوَأُ مَنْ أَجَابَكُمْ وَدَخَلَ فِيمَا دَخَلْتُمْ فِيهِ . أَلَا إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ اتِّبَاعُ الْهَوَى ، وَطُولُ الْأَمَلِ ؛ فَأَمَّا اتِّبَاعُ الْهَوَى فَيَصُدُّ عَنِ الْحَقِّ ، وَأَمَّا طُولُ الْأَمَلِ فَيُنْسِي الْآخِرَةَ . أَلَا إِنَّ الدُّنْيَا قَدْ تَرَحَّلَتْ مُدِيرَةً ، وَالْآخِرَةُ تَرَحَّلَتْ مُقْبِلَةً ، وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا بَنُونَ ؛ فَكُونُوا مِنْ أَبْنَاءِ الْآخِرَةِ . الْيَوْمَ عَمَلٌ وَلَا حِسَابٌ ، وَعَدَاً حِسَابٌ وَلَا عَمَلٌ . الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَصَرَ وَلِيَّهُ ، وَخَذَلَ عَدُوَّهُ ، وَأَعَزَّ الصَّادِقَ الْمَحِقَّ ، وَأَذَلَّ النَّاكِثَ الْمُبِطِلَ .

عَلَيْكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَطَاعَةِ مَنْ أَطَاعَ اللَّهَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ نَبِيِّكُمْ ، الَّذِينَ هُمْ أَوْلَى بِطَاعَتِكُمْ فِيمَا أَطَاعُوا اللَّهَ فِيهِ مِنَ الْمُنْتَحِلِينَ الْمُدَّعِينَ الْمَقَابِلِينَ إِلَيْنَا ، يَتَفَضَّلُونَ بِفَضْلِنَا ، وَيُجَادِدُونَ أَمْرَنَا ، وَيُنَازِعُونَ حَقَّنَا ، وَيُدَافِعُونَ عَنْهُ . فَقَدْ ذَاقُوا وَبَالَ مَا اجْتَرَحُوا فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا .

10/16

İMAM'IN KUFE'YE GİRİŞİ

2300-Vakat-u Sıffin [Abdurrahman b. Ubeyd b. Ebu Kenud ve diğerlerinden]: Ali b. Ebu Talib (a.s) Basra'dan Kufe'ye vardığında 36. yılın Recep ayının on ikisi ve günlerden Pazartesi idi. Allah zaferini aziz kılmış, düşmanına karşı onu galip etmişti. Yanında halkın büyükleri ve Basra halkının ileri gelenleri vardı. Kufe halkı onu karşıladı; aralarında kâiler ve şehrin büyükleri vardı. Onun hakkında hayır ve bereket istediler. "Ey Emirülmüminin! Nerede ineceksiniz? Hükümet sarayında mı?" diye sordular. (İmam) "Hayır, ama Ruhbe'de¹ ineceğim" dedi. Sonra orada indi ve şehrin büyük camiine girdi. İki rekât namaz kıldı. Sonra minbere çıktı. Allah'a hamd-ü sena ve Resulüne salât gönderdikten sonra şunları söyledi:

Ey Kufe halkı! Doğrusu onu değiştirip bozmadığınız sürece sizler için İslam'da fazilet vardır. Sizleri hakka davet ettim, icabet ettiniz. Münkerle mücadeleye başladınız ve onu değiştirdiniz.

Şunu iyi bilin ki sizinle Allah arasındaki faziletiniz hükümlerde ve taksimdedir. Sizler, size icabet edenlere ve girdiğiniz işe girenlere örneksiniz. İyi bilin ki sizler için en çok korktuğum şey heva-hevese uymak ve uzun arzuya dalmaktır. Zira heva-hevese uymak haktan alıko-yar; uzun arzu ise ahireti unutturur. İyi bilin ki dünya sırtını dönmüş, gitmektedir ve ahiret yönelmiş, gelmektedir. Bu ikisinden herbirinin oğulları vardır. Öyleyse siz, ahiretin oğulları olun. Bugün amel var, hesap yoktur ve yarın hesap vardır, amel yoktur. Dostuna zafer nasip eden ve düşmanını zelil kılan, hakka uyan doğru sözlüyü aziz, batıla uyup biatini bozanı da zelil kılan Allah'a hamd olsun.

Allah'tan sakının ve Peygamberinizin Ehlibeyt'inden Allah'a itaat edenlere itaat edin; onlar, Allah'a itaat konusunda kendilerini dindar sayan ve bizim karşımızda olduklarını iddia edenlerden sizin itaatinize daha layıktırlar. Diğerleri bizim faziletimizle fazilet bulmuş oldukları halde hükümetimizi inkâr ediyorlar ve hakkımız üzerinde bizimle çekişmeye giriyorlar, bizi ondan uzaklaştırmaya çalışıyorlar. Onlar işledikleri suçun vebalini tattılar. Çok yakında da azgınlıklarının cezasına uğrayacaklardır.

1-Ruhbe, burada, şehrin merkezindeki meydan anlamındadır.

أَلَا إِنَّهُ قَدْ قَعَدَ عَنْ نُصْرَتِي مِنْكُمْ رِجَالٌ فَأَنَا عَلَيْهِمُ عَاتِبٌ زَارٌ . فَأَهْجُرُوهُمْ وَأَسْمِعُوهُمْ مَا يَكْرَهُونَ حَتَّى يُعْتَبُوا ، لِيُعْرِفَ بِذَلِكَ حِزْبُ اللَّهِ عِنْدَ الْفُرْقَةِ .

فَقَامَ إِلَيْهِ مَالِكُ بْنُ حَبِيبٍ الْيَرْبُوعِيُّ . وَكَانَ صَاحِبَ شَرِطَتِهِ . فَقَالَ : وَاللَّهِ إِنِّي لَا رَى الْهَجَرَ وَإِسْمَاعَ الْمَكْرُوهِ لَهُمْ قَلِيلًا . وَاللَّهِ لَئِنْ أَمَرْتَنَا لَنَقْتُلَنَّهُمْ .

فَقَالَ عَلِيٌّ: سُبْحَانَ اللَّهِ يَا مَالِ ! جُرْتَ الْمَدَى ، وَعَدَوْتَ الْحَدَّ ، وَأَغْرَقْتَ فِي النَّزْعِ !

فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! لَبَعْضُ الْعَشْمِ أَبْلَغُ فِي أُمُورِ تَنَوُّبِكَ مِنْ مُهَادَنَةِ الْأَعَادِي .

فَقَالَ عَلِيٌّ : لَيْسَ هَكَذَا قَضَى اللَّهُ يَا مَالِ ، قَتَلُ النَّفْسِ بِالنَّفْسِ ، فَمَا بِالْ عَشْمِ وَقَالَ : ﴿وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيهِ سُلْطَانًا فَلَا يَسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا﴾¹ وَالْإِسْرَافُ فِي الْقَتْلِ أَنْ تَقْتُلَ غَيْرَ قَاتِلِكَ ؛ فَقَدْ نَهَى اللَّهُ عَنْهُ ، وَذَلِكَ هُوَ الْعَشْمُ² .

2301 . وقعة صفين عن الأصبع بن نباتة : إِنَّ عَلِيًّا لَمَّا دَخَلَ الْكَوْفَةَ قِيلَ لَهُ : أَيُّ الْقَصْرَيْنِ نُزِلُكَ ؟ قَالَ : قَصْرُ الْحَبَالِ لَا تُنْزِلُونِيهِ . فَنَزَلَ عَلَى جَعْدَةَ بْنِ هُبَيْرَةَ الْمَخْزُومِيِّ³ .

1 . الإسراء : 33 .

2 . وقعة صفين : ص3 ، الأماي للمفيد : ص127 ، بحار الأنوار : ج32 ص354 ح337 ؛ شرح نهج البلاغة : ج3 ص102 نحوه وراجع المعيار والموازنة : ص97 .

3 . وقعة صفين : ص5 ، بحار الأنوار : ج32 ص355 ح337 .

Şunu iyi bilin ki aranızdan bazı kişiler bana yardım etmekten çekindiler. Ben onları azarlıyor ve kınıyorum. Onlardan uzak durun ve hoşlarına gitmeyen şeyi kendilerine işittirin ki serzeniş edilsinler; böylece ayrılık anında Allah'ın hizbi tanınmış olsun.

Malik b. Habib el-Yerbuî [onun ordu komutanlarındandı] Ali'ye (a.s) doğru ayağa kalkarak dedi ki: Vallahi ben onlardan ayrılmayı ve hoşlanılmayana kendilerine işittirmeyi onlar için az görüyorum. Vallahi emredecek olursan onları öldürürüz!

Ali (a.s): Süphanallah, ey Malik! Ölçüyü kaçırdın ve haddi aştin, düşmanlığa daldın, dedi.

Malik "Ey Emirülmüminin! Karşına çıkan işlerde azıcık zulüm, düşmanlarla geçinmekten daha etkilidir" deyince Ali (a.s) şu cevabı verdi: Allah böyle hükmetmemiştir ey Malik! Cana kıymak ancak cana karşılıktır. Zulüm niye? Allah "*Kim haksızlıkla öldürülürse, onun velisine yetki/ söz hakkı vermişizdir. Ama o da öldürmede aşırı gitmesin. Çünkü kendisine yardım edilmiştir*"¹ buyurur. Öldürmede aşırı gitmek, katilin olmayan birini öldürmendir ve Allah bunu yasaklamıştır. İşte zulüm budur!²

2301-Vakat-u Sıffin [Esbağ b. Nubate'den]: Ali (a.s) Kufe'ye girdiğinde "İki saraydan hangisinde sizi ağırlayalım?" diye sorulunca, "Hebal³ Sarayı'nda beni ağırlamayın" dedi. Sonra Cade b. Hubeyre el-Mahzumî'nin evine konuk oldu.⁴

1-İsra, 33.

2-Vakat-u Sıffin, s.3; el-Emali, Müfid, s.127; Biharul-Envar, c.32, s.354, h.337; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.102. Ayrıca bkz: el-Miyar ve'l-Muvazene, s.97.

3-**Hebal**: Fesat demektir. Burada, "Fesat temeli üzerine kurulmuş saraylarda bana yer vermeyin!" anlamında kullanılmıştır. Çev.

4-Vakat-u Sıffin, s.5; Biharul-Envar, c.32, s.355, h.337.

İKİNCİ SAVAŞ

SIFFİN SAVAŞI

KASİTÎN FİTNESİ

1. Fasil: *Savaşın Özellikleri*
2. Fasil: *Kasitîn Başkanlarının Karakteristik Özellikleri*
3. Fasil: *Ali'nin (a.s) Siyaseti*
4. Fasil: *Propoganda Savaşı*
5. Fasil: *Muaviye'nin Savaşa Hazırlanması*
6. Fasil: *İmam'ın Sıffin'a Doğru Hareketi*
7. Fasil: *İki Ordunun Karşılaşması*
8. Fasil: *Savaş*
9. Fasil: *Savaşın Şiddetlenmesi*
10. Fasil: *En Zorlu Günler*
11. Fasil: *Savaşın Durması*
12. Fasil: *Hakem Tayini*
13. Fasil: *Sıffin'dan Dönüş*
14. Fasil: *Hakemiyet Çadırı*

BİRİNCİ FASIL

SAVAŞIN ÖZELLİKLERİ

1/1

SAVAŞIN TARİHİ

Ayşe, Talha ve Zübeyr önderliğindeki Nakısîn güruhunun çıkardığı fitne ateşinin söndürülmesinden yaklaşık dört ay gibi bir süre geçmişti. Henüz bu fitnenin yaraları iyileşmemiş ve dökülen kanları kurumamıştı ki Ali (a.s) önderliğindeki İslam hükümeti, Muaviye önderliğindeki Kasıtîn güruhunun fitnesi ile karşı karşıya kaldı. İmam Ali (a.s) bu fitneyi yatıştırmak için 15 Şevval Hicrî 36 yılında Kufe'den yola çıktı.¹ Zilkade ayının sonlarında² ordular Sıffin'a yüklerini indirdikleri sırada Fırat kıyısına hâkim olmak üzerinde bir savaş meydana geldi. Zira Muaviye'nin ordusu, İmam (a.s) ve ordusu Sıffin'a varmadan önce buraya yerleşmiş ve Fırat'ın kıyısını kuşatmışlardı. Nitekim bu savaş İmam'ın (a.s) ordusunun zaferi ile sonuçlandı.

Zilhicce ayında iki ordu arasında şiddetli çatışmalar oldu.³ Hicretin 37. yılı,⁴ Muharrem ayında taraflar arasında ateşkes yapıldı. Fakat savaş sona ermedi ve taraflar arasındaki asıl savaş 37. yılın⁵ Safer ayı başında gerçekleşti. Savaşın harareti Safer ayının sekizinde iyice yükseldi.

1-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.384; Vakât-u Sıffin, s.131.

2-Bkz. Tarih-i Taberî, c.3, s.573; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.365 ve Murucu'z-Zeheb, c.2, s.386.

3-Bkz. Tarih-i Taberî, c.4, s.575; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.260; Vakât-u Sıffin, s.196.

4-Bkz. Tarih-i Taberî, c.4, s.575 ve c.5, s.5; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.367; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.260; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.387; Vakât-u Sıffin, s.196.

5-Bkz. Tarih-i Taberî, c.5, s.10; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.387; Tarihu'l-İslam, Zehebî, c.3, s.538 ve Vakât-u Sıffin, s.202.

Safer'in onuncu¹ gününde ise İmam'ın ordusu kesin zaferin eşiğine varmıştı ki Amr b. As'ın hilesi ile zafer fırsatı kayboldu ve İmam (a.s) Kufe'ye döndü.

1/2

SAVAŞIN YERİ

Sıffin, Fırat'ın batı kıyısında Rikka² ile Balis³ arasında ve Rikka'ya yakın bir yerdir.⁴ Dimeşk ile (Sıffin yakınlarındaki) Rikka arasındaki mesafe, yaklaşık 550 kilometreyi bulmaktadır.⁵

1/3

SAVAŞA KATILANLARIN SAYISI

İmam Ali (a.s) ile Muaviye'nin ordularının sayısı hakkında farklı rakamlar zikredilmiştir. Muhtemelen bazılarının sadece savaşçıların sayısına değinirken, bazılarının hizmetçi ve köleleri de bu rakamlara ilave etmeleri, bazılarının da bunlara askerlere refakat eden; azık taşıyıcıları, kadınları ve çocukları da ilave etmeleri, bu farklılıkların sebebi olarak gösterilebilir.

Tarih kaynaklarında, İmam Ali'nin (a.s) askerlerinin sayısı hakkında 120 bin,⁶ 150 bin,⁷ 95 bin,⁸ 100 binden fazla⁹ veya 50 binden fazla¹⁰ şeklinde çeşitli rakamlar belirtilmiştir. Ancak meşhur görüşe göre

1-Bkz: *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.400; *Tarih-i Taberî*, c.5, s.48; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.273.

2-**Rikka**: Bugünkü Suriye şehirlerinden biridir. Fırat üzerinde meşhur bir şehirdir. Sıffin yakınlarındaki Harran'la arasında üç günlük yol mesafesi vardır. Bkz: *Mucemu'l-Buldan*, c.3, s.59.

3-**Balis**: Fırat'ın batı kıyısında, Sıffin'ın aşağısında, Halep ile Rikka arasında yer alan Şam beldelerinden biridir. Bkz: *Mucemu'l-Buldan*, c.1, s.328.

4-*Mucemu'l-Buldan*, c.3, s.414.

5-*Cedvelu'l-Mesafe li'l-Katari'l-Arabiyyi's-Suri*, s.127.

6-*Mucemu'l-Buldan*, c.3, s.414; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.275, Saffan b. Amr'dan.

7-*el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.261, Cabir el-Cufi vasıtasıyla İmam Bakır'dan (a.s), Zeyd b. Enes'ten ve diğerlerinden.

8-*el-İkdü'l-Ferid*, c.3, s.332, İbn-i Ebi Şeybe'den.

9-*el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.261.

10-*Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.97.

İmam'ın ordusu 90 bindi.¹

Muaviye'nin askerlerinin sayısı hakkında da 60 bin,² 70 bin,³ 83 bin,⁴ 90 bin,⁵ 100 bin,⁶ 120 bin⁷ ve 130 bin⁸ şeklinde çeşitli rivayetler nakledilmiştir. Ancak sayılarının 85 bin olduğunu ifade eden rivayetler daha meşhurdur.⁹

1/4

İMAM'IN ORDU KOMUTANLARI

Kufeli süvari güçlerin komutanı: Malik-i Eşter.¹⁰

Basralı süvari güçlerin komutanı: Sehl b. Huneyf.

Kufeli piyade güçlerin komutanı: Ammar b. Yasir.

Basralı kâriilerin komutanı: Mes'ar b. Fedekî et-Temimî.¹¹

Kufeli kâriilerin komutanı: Abdullah b. Budeyl ve Ammar b. Yasir.¹²

Sancaktar: Haşim b. Utbe.¹³

Sağ kanat komutanı: Eş'as b. Kays.

Sol kanat komutanı: Abdullah b. Abbas.

1-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.384; el-Fütuh, c.2, s.544; Mucemu'l-Buldan, c.3, s.414.

2-el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.275, Saffan b. Amr'dan.

3-Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.97.

4-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.123; el-Fütuh, c.2, s.538.

5-Mucemu'l-Buldan, c.3, s.414.

6-Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.97.

7-Mucemu'l-Buldan, c.3, s.414.

8-el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.261.

9-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.384; el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.332, bu kaynakta "80 bin küsur" şeklinde yer almıştır.

10-Tarih-i Taberî, c.5, s.11; el-Ahbaru't-Tival, s.171; Vakât-u Sıffin, s.205 ve s.208, burada "Süvari birliğinin başında Ammar b. Yasir vardı" şeklinde geçmiştir.

11-Tarih-i Taberî, c.5, s.11; Vakât-u Sıffin, s.208, "Mes'ar" yerine "Mesud" denmiştir.

12-Tarih-i Taberî, c.5, s.11; el-Ahbaru't-Tival, s.171; Vakât-u Sıffin, s.205, son iki kaynakta "Piyade güçlerin başında Abdullah b. Budeyl vardı" şeklinde geçmiştir. Ayrı bkz: Aynı adlı eser, s.208.

13-Tarih-i Taberî, c.5, s.11; el-Ahbaru't-Tival, s.171; Vakât-u Sıffin, s.205.

Sağ kanat piyade gücü komutanı: Süleyman b. Surad el-Hüzaî.

Sol kanat piyade gücü komutanı: Haris b. Murra el-Abdî.

Merkezî birlik: Mudar kabilesi.¹

Sağ kanat bölüğü: Yemen halkı.²

Sol kanat bölüğü: Rabîa kabilesi.³

1/5

KASITİN ORDUSUNUN KOMUTANLARI

Sağ kanat komutanı: İbn-i Zilkila el-Himyerî.⁴

Sol kanat komutanı: Habib b. Mesleme el-Fehrî.⁵

Şamlı süvari güçlerin komutanı: Amr b. As.⁶

Şamlı piyade güçlerin komutanı: Dahhak b. Kays.⁷

Süvari gücü komutanı: Ubeydullah b. Ömer b. Hattab.⁸

Merkezî birlik: Dahhak b. Kays el-Fehri komutası altındaki Dımeşk halkı.⁹

Sağ kanat bölüğü: Hıms¹⁰ ve Kinnisrin¹¹ halkı.¹²

Sol kanat bölüğü: Ürdün ve Filistin halkı.¹³

Sancaktar: Abdurrahman b. Halid b. Velid.¹⁴

1-*el-Ahbaru't-Tival*, s.171; *Vakat-u Sıffin*, s.205.

2-*Vakat-u Sıffin*, s.205; *el-Ahbaru't-Tival*, s.171, bu kaynakta "sağ kanatta Rabîa, sol kanatta Yemen halkı" şeklinde yer almıştır.

3-a.g.e.

4-*Tarih-i Taberî*, c.5, s.11; *Vakat-u Sıffin*, s.213 ve s.206, her ikisinde de "Zilkila el-Himyerî" olarak yer almıştır.

5-*Tarih-i Taberî*, c.5, s.11; *el-Ahbaru't-Tival*, s.172; *Vakat-u Sıffin*, s.213 ve s.206.

6-*Tarih-i Taberî*, c.5, s.12; *Vakat-u Sıffin*, s.213.

7-*Vakat-u Sıffin*, s.213; *Tarih-i Taberî*, c.5, s.12; *el-Ahbaru't-Tival*, s.172.

8-*Vakat-u Sıffin*, s.206.

9-*Vakat-u Sıffin*, s.206.

10-Hıms: Şam'ın köklü şehirlerinden biridir. Dımeşk şehrinin kuzeyinde, buraya 150 km uzaklıkta bir şehirdir. Asi nehrinden sulanan bağları vardır. Bu şehir 15 hicride Müslümanların yönetimi altına girmiştir. Ayrıca bkz: *Takvimu'l-Buldan*, s.261.

11-Kinnisrin: Suriye'de, Halep ile Hıms arasında yer alan bir şehirdir.

12-*Vakat-u Sıffin*, s.206.

13-*Vakat-u Sıffin*, s.206.

14-*Vakat-u Sıffin*, s.206.

1/6

İMAM'IN ASHABININ BÜYÜKLERİ

Resulullah (a.s) sahabesinin büyük şahsiyetlerinden birçoğu ve İslam'ın temellerini sağlamlaştırma yolunda en kıymetli sermayelerini feda etmiş birçok seçkin şahsiyet Emirülmüminin'in (a.s) yanında Sıffin Savaşı'na katıldı.

Sayıları hakkında farklı rivayetler vardır. Bazı rivayetlerde Rızvan Biati'ne tanık olan 70, 80 ve 800 arası sahabenin, diğerlerinden de 400 sahabenin İmam'ın yanında yer aldığı bildirilmiştir. Buna karşılık sahabeden Muaviye'nin ordusunda bulunanların sayısı ise bir elin parmaklarının sayısını geçmemiştir. Onlar da Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olanlardı.

İmam Ali'nin (a.s) yanında yer alan seçkin sahabelerden şu şahsiyetlere işaret edilebilir: İmam Hasan (a.s), İmam Hüseyin (a.s), Ammar b. Yasir, Sehl b. Huneyf, Kays b. Sâd, Adiy b. Hatem, Haşim b. Utbe, Abdullah b. Budeyl, Abdullah b. Abbas, Uveys el-Karanî, Ebu'l Haysem Malik b. Teyyihan, Abdullah b. Cafer, Huzeyme b. Sabit, Süleyman b. Surad el-Hüzaî, Amr b. Hamk el-Hüzaî.

Resulullah'ın (s.a.a) dönemini idrak etmediği halde Sıffin Savaşı'nda İmam'ın (a.s) ordusunda yer alan diğer büyük şahsiyetlerden bazıları ise şunlardır:

Muhammed b. Hanefiye, Malik-i Eşter, Ahnef b. Kays, Said b. Kays el-Hemdanî, Hucr b. Adiy, Esbağ b. Nubate, Sa'saâ b. Suhan, Şureyh b. Hanî, Abdullah b. Haşim b. Utbe, Câde b. Hubeyre, Ziyad b. Nazr.

2302 . المستدرك على الصحيحين عن الحكم : شَهِدَ مَعَ عَلِيٍّ (عليه السلام) صِفَيْنَ ثَمَانُونَ بَدْرِيًّا ، وَخَمْسُونَ وَمِئَتَانِ مِمَّنْ بَايَعَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ¹ .

2303 . تاريخ اليعقوبي : كَانَ مَعَ عَلِيٍّ يَوْمَ صِفَيْنَ مِنْ أَهْلِ بَدْرِ سَبْعُونَ رَجُلًا ، وَمِمَّنْ بَايَعَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ سَبْعُمِئَةِ رَجُلٍ ، وَمِنْ سَائِرِ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ أَرْبَعُمِئَةِ رَجُلٍ² .

2304 . تاريخ خليفة بن خياط عن عبد الرحمن بن أبيز : شَهِدْنَا مَعَ عَلِيٍّ ثَمَانِمِئَةً مِمَّنْ بَايَعَ بَيْعَةَ الرِّضْوَانِ ، قُتِلَ مِنْهَا ثَلَاثَةٌ وَسِتُّونَ ، مِنْهُمْ : عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ³ .

2305 . العقد الفريد : قَالَ مُعَاوِيَةُ يَوْمًا : يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ ! لَمْ تَطْلُبُونِ مَا عِنْدِي ؟ فَإِنَّ اللَّهَ لَقَدْ كُنْتُمْ قَلِيلًا مَعِيَ كَثِيرًا مَعَ عَلِيٍّ ، وَلَقَدْ فَلَلْتُمْ حَدِّي يَوْمَ صِفَيْنَ ، حَتَّى رَأَيْتُ الْمُنَايَا تَتَلَطَّيْ مِنْ أَسِنَّتِكُمْ⁴ .

1 . المستدرك على الصحيحين : ج 3 ص 112 ح 4559 ، الفتوح : ج 2 ص 544 عن الحكم بن عتيبة وذكر أيضاً عن سليمان بن مهران الأعمش وفيه «كان مع علي يومئذ ثمانون بديرًا ، وثمانمائة من أصحاب محمد (صلى الله عليه وآله)» ، البداية والنهاية : ج 7 ص 255 وفيه «مائة وخمسون» بدل «خمسون ومائتان» ; شرح الأخبار : ج 2 ص 9 ح 392 عن الحكم .

2 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 188 ; تاريخ دمشق : ج 19 ص 442 نحوه وفيه «في حربه» بدل «يوم صِفَيْنَ» .

3 . تاريخ خليفة بن خياط : ص 148 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 545 ، الفتوح : ج 2 ص 544 وفيه «وهم يومئذ تسعون ألفاً وثمانمائة رجل مِمَّنْ بَايَعَ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله) تحت الشجرة ، قال سعيد بن جبير : كان مع علي (رضي الله عنه) يومئذ ثمانمائة رجل من الأنصار ، وتسعمائة مِمَّنْ بَايَعَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ» ; شرح الأخبار : ج 2 ص 9 ح 391 .

4 . العقد الفريد : ج 3 ص 91 .

2302-el Müstedrek ala's-Sahihayn [Hakem'den]: Sıffin Savaşı'nda Ali'nin (a.s) yanında 80 Bedir savaşçısı ve ağaç altında biat edenlerden (Rızvan Biati'ne katılanlardan) 250 kişi vardı.¹

2303-Tarih-i Yakubî: Sıffin gününde Ali'nin (a.s) yanında Bedir ehlinde 70, ağacın altında biat edenlerden 700 kişi vardı; diğer Muhacirler ve Ensar'dan da 400 kişi vardı.²

2304-Tarih-i Halife b. Hayyât [Abdurrahman b. Ebza'dan]: Biz, Ali'nin (a.s) yanında Rızvan Biati'nde biat etmiş olanlardan 800 kişinin bulunduğuna tanık olduk. Bizden 63 kişi öldürüldü. Bunlardan biri de Ammar b. Yasir idi.³

2305-el-İkdü'l-Ferid: Bir gün Muaviye dedi ki: Ey Ensar cemaati! Ne diye benim yanımda olan şeyden istersiniz? Vallahi azınız benimle, çoğunuz da Ali'yle birlikte oldu. Sıffin gününde keskinliğimi körelttiniz. Öyle ki mızraklarınızın ucundan ölümlerin alevlendiğini gördüm.⁴

1-el-Müstedrek ala's-Sahihayn, c.3, s.112, h.4559; el-Fütuh, c.2, s.544, Hakem b. Uteybe'den, aynı şekilde Süleyman b. Mehran el-Âmeş'ten, bu rivayette "O gün Ali'nin yanında 80 Bedirli ve Muhammed'in (s.a.a) ashabından 800 kişi vardı" şeklinde yer almıştır; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.255, bu rivayette "250" yerine "150" denmiştir; Şerhu'l-Ahbar, c.2, s.9, h.392, Hakem'den.

2-Tarih-i Yakubî, c.2, s.188, Tarih-i Dimeşk, c.19, s.442.

3-Tarih-i Halife b. Hayat, s.148; Tarihu'l-İslam, Zehebî, c.3, s.545; el-Fütuh, c.2, s.544, bu rivayette "Onlar, o gün 90 bin kişiydi ve 800 kişi Peygambere (s.a.a) ağacın altında biat edenlerdendi. Said b. Cubeyr der ki: O gün Ali'nin (a.s) yanında Ensar'dan 800, ağacın altında biat edenlerden de 900 kişi vardı; Şerhu'l-Ahbar, c.2, s.9, h.391.

4-el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.91.

2306 . مروج الذهب : كَانَ يَمُنُّ شَهِدَ صِقَيْنَ مَعَ عَلِيٍّ مِنْ أَصْحَابِ بَدْرٍ سَبْعَةٌ وَثَمَانُونَ رَجُلًا : مِنْهُمْ سَبْعَةٌ عَشَرَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ ، وَسَبْعُونَ مِنَ الْأَنْصَارِ ، وَشَهِدَ مَعَهُ مِنَ الْأَنْصَارِ يَمُنُّ بِأَيْعِ تَحْتَ الشَّجَرَةِ ؛ وَهِيَ بَيْعَةُ الرِّضْوَانِ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) تَسْعِمَةً ، وَكَانَ جَمِيعٌ مِنْ شَهِدَ مَعَهُ مِنَ الصَّحَابَةِ أَلْفَيْنِ وَثَمَانِمِئَةٍ¹ .

1/7

وُجُوهُ أَصْحَابِ مُعَاوِيَةَ

لم يكن أحد من أصحاب معاوية من السابقين إلى الإسلام ، بل كان بعضهم ممن حارب النبي (ص) سنوات عديدة أو ممن طرده أو لعنه النبي (صلى الله عليه وآله) ، أمثال :

عمرو بن العاص ، عبد الله بن عمرو بن العاص ، عبيد الله بن عمر ، حبيب بن مسلمة ، ذوالكلاع الحميري ، الضحّاك بن قيس ، الوليد بن عقبة ، عبد الرحمن بن خالد بن الوليد ، أبو الأعور ، بسر بن أرطاة ، عبد الله بن عامر ، مروان بن الحكم ، عتبة بن أبي سفيان .

2307 . وقعة صفين : اجتمع عند معاوية : عتبة بن أبي سفيان والوليد بن عقبة ، ومروان بن الحكم ، وعبد الله بن عامر ، وابن طلحة الطلحات ، فقال عتبة : إن أمرنا وأمر علي لعجب ، ليس منا إلا موتور مُحاجج ؛ أما أنا فقتل جدي ، واشتركت في دم عُمومي يوم بدر . وأما أنت يا وليد فقتل أباك يوم الجمل ، وأيتم إخوانك . وأما أنت يا مروان فكما قال الأول :

وَأَفْلَتَهُنَّ عِلْبَاءُ جَرِيضًا وَلَوْ أَدْرَكْنَهُ صَفِرَ الْوِطَابُ²

1 . مروج الذهب : ج2 ص361 .

2 . علباء هذا هو قاتل والد امرئ القيس ، وهو علباء بن حارث الكاهلي ، والجريض : الذي يأخذ بريقه . صفر وطائه : قُتِل (هامش المصدر) .

2306-Murucu'z-Zeheb: Sıffin'da Ali'nin (a.s) yanında Bedir ashabından 87 kişi hazır bulundu. Bunlardan 17'si Muhacirlerden, 70'i de Ensar'dandı. Ensardan ağacın altında biat etmiş olanlarından [bu, Resulullah'ın (s.a.a) sahabelerinden Muhacirler ve Ensar'ın katılmış olduğu Rızvan Biati'dir] 900 kişi vardı. Onunla birlikte (Sıffin'da) hazır bulunan sahabelerin tümünün sayısı ise 2 bin 800 idi.¹

1/7

MUAVİYE YARENLERİNİN ÖNDE GELENLERİ

Muaviye'nin yarenlerinden hiçbiri İslam'ı ilk kabul edenlerden değildi. Bilakis bazıları yıllarca Peygambere (s.a.a) karşı savaşanlardan veya onun sürgün ettiklerinden ya da lanetlediği kimselerden oluşuyordu. Nitekim Amr b. As, Abdullah b. Amr b. As, Ubeydullah b. Ömer, Habib b. Mesleme, Zulkila el-Himyerî, Dahhak b. Kays, Velid b. Ukbe, Abdurrahman b. Halid b. Velid, Ebu'l Âver, Busr b. Ertat, Abdullah b. Amir, Mervan b. Hakem ve Utbe b. Ebu Süfyan bu kimselerdendir.

2307-Vakat-u Sıffin: Utbe b. Ebu Süfyan, Velid b. Ukbe, Mervan b. Hakem, Abdullah b. Amir ve İbn-i Talhatu't-Talha, Muaviye'nin yanında toplandılar. Utbe dedi ki: Bizim ve Ali'nin işi gerçekten acayıptır. İçimizden kimse yoktur ki herhangi bir akrabasının kanına (Ali'nin) eli bulaşmasın ve ona karşı (savaşması için) gerekçesi olmasın. Bana gelince; benim dedemi öldürdü ve Bedir gününde amcalarımın kanının dökülmesine ortak oldu. Sana gelince ey Velid! Cemel günü babanı öldürdü ve kardeşlerini yetim bıraktı. Ve amma sen ey Mervan, aynen cahiliye şairinin şu sözündeki gibisin:

İlba² ölüm anında onları kurtardı tehlikeden

Oysa ulaşsa elleri, öldürecekler onu; acaba neden?

1-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.361.

2-Burada sözü geçen İlba, İmriu'l-Kays'ın babasının katili olan İlba b. Haris el-Kahilî'dir.

قَالَ مُعَاوِيَةُ : هَذَا الْإِقْرَارُ فَأَيُّنَ الْغُيُّرِ ؟ قَالَ مَرَوْنُ : أَيُّ غُيُّرٍ تُرِيدُ ؟ قَالَ : أُرِيدُ أَنْ يُشَجَرَ بِالرِّمَاحِ . فَقَالَ : وَاللَّهِ إِنَّكَ لَهَازِلٌ ، وَلَقَدْ ثَقُلْنَا عَلَيْكَ¹ .

1/8

عَدَدُ الْقَتْلَى فِيهَا

المشهور أَنَّ الْقَتْلَى مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ خَمْسَةٌ وَعِشْرُونَ أَلْفًا ، وَمِنْ أَهْلِ الشَّامِ خَمْسَةٌ وَأَرْبَعُونَ أَلْفًا² وَفِي قِبَالِهَا أَقْوَالٌ أُخَرُ . كَمَا نَقَلَ عَنْ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ . : خَمْسُونَ أَلْفًا مِنْ أَهْلِ الشَّامِ ، وَعِشْرُونَ أَلْفًا مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ³ وَعَنْ يَحْيَى بْنِ مَعِينٍ : مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ عِشْرُونَ أَلْفًا ، وَمِنْ أَهْلِ الشَّامِ تِسْعُونَ أَلْفًا ، وَمَجْمُوعٌ مِنْ قَتْلِ بَهِمَا مِنَ الْفَرِيقَيْنِ . فِي مِئَةِ يَوْمٍ وَعِشْرَةِ أَيَّامٍ . مِئَةُ أَلْفٍ وَعِشْرَةِ آلَافٍ⁴

2308 . أَنْسَابُ الْأَشْرَافِ : كَانَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِصَفِّينَ فِي خَمْسِينَ أَلْفًا ، وَيُقَالُ : فِي مِئَةِ أَلْفٍ . وَكَانَ مُعَاوِيَةُ فِي سَبْعِينَ أَلْفًا ، وَيُقَالُ : فِي مِئَةِ أَلْفٍ . فَقُتِلَ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ خَمْسَةٌ وَأَرْبَعُونَ أَلْفًا ، وَمِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ خَمْسَةٌ وَعِشْرُونَ أَلْفًا⁵ .

2309 . مَعْجَمُ الْبُلْدَانِ : قُتِلَ فِي الْحَرْبِ بَيْنَهُمَا سَبْعُونَ أَلْفًا ، مِنْهُمْ مِنْ أَصْحَابِ عَلِيٍّ خَمْسَةٌ وَعِشْرُونَ أَلْفًا وَمِنْ أَصْحَابِ مُعَاوِيَةَ خَمْسَةٌ وَأَرْبَعُونَ أَلْفًا ، وَقُتِلَ مَعَ عَلِيٍّ خَمْسَةٌ وَعِشْرُونَ صَحَابِيًّا بَدْرِيًّا ، وَكَانَتْ مُدَّةُ الْمَقَامِ بِصَفِّينَ مِئَةَ يَوْمٍ وَعِشْرَةَ أَيَّامٍ ، وَكَانَتْ الْوَقَائِعُ تِسْعِينَ وَقَعَةً⁶ .

1 . وقعة صفين : ص 417 .

2 . أنساب الأشراف : ج 3 ص 98 ، مروج الذهب : ج 2 ص 405 عن الهيثم بن عدي والشرقي بن القطامي وأبي مخنف ، معجم البلدان : ج 3 ص 414 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 275 عن ابن سيرين وسيف ؛ وقعة صفين : ص 558 .

3 . العقد الفريد : ج 3 ص 337 .

4 . مروج الذهب : ج 2 ص 404 .

5 . أنساب الأشراف : ج 3 ص 97 .

6 . معجم البلدان : ج 3 ص 414 .

Muaviye: Bu bir itiraftı; o halde onurlularınız nerede, dedi.

Mervan: Hangi onur sahiplerini istiyorsun, diye sordu.

Muaviye: Mızraklarla delik deşik edilecekleri istiyorum, dedi.

Bunun üzerine Mervan: Vallahi, dedi; sen şaka yapıyorsun; işin aslı bizim varlığımız sana ağır gelmiş!¹

1/8

SIFFIN SAVAŞI'NDA ÖLDÜRÜLENLERİN SAYISI

Bu savaşta Irak halkından 25 bin ve Şam halkından 45 bin² kişinin öldürüldüğü meşhurdur. Buna karşın başka görüşler de vardır. İbn-i Ebu Şeybe'den nakledilen rivayete göre Şam halkından 50 bin, Irak halkından 20 bin³ kişi; Yahya b. Muin'den gelen rivayete göre ise Irak halkından 20 bin ve Şam halkından 90 bin kişi öldürüldü. Yüz on gün içinde her iki taraftan toplam 110 bin kişi öldürüldü.⁴

2308-Ensabu'l-Eşraf: Ali'nin (a.s) Sıffin Savaşı'nda ordusunun sayısı 50 bin idi. Yüz bin olduğu da söylenmektedir. Muaviye'nin askerlerinin sayısı ise 70 bin idi. Yüz bin olduğu da söylenmektedir. (Bu savaşta) Şam halkından 45 bin, Irak halkından da yirmi beş bin kişi öldürüldü.⁵

2309-Mucemu'l-Buldan: Taraflar arasındaki savaşta 70 bin kişi öldü. Bunlardan 25 bini Ali'nin (a.s) ashabından, 45 bini de Muaviye'nin yarenlerindendi. Ali'nin (a.s) yanında savaşan 25 Bedirli sahabe öldürüldü. Sıffin'daki ikamet 110 gün sürdü ve 90 çarpışma gerçekleşti.⁶

1-Vakat-u Sıffin, s.417.

2-Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.98; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.405, Haysem b. Adiy'den, Şarki b. Kutamî'den ve Ebu Mihneften; Mucemu'l-Buldan, c.3, s.414; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.275, İbn-i Sirin ve Seyf'ten; Vakât-u Sıffin, s.558.

3-el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.337.

4-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.404.

5-Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.97.

6-Mucemu'l-Buldan, c.3, s.414.

2310 . تهذيب الكمال عن الحسن بن عثمان عن عدّة من الفقهاء وأهل العلم : كانت وقعة صقّين بين عليٍّ ومعاوية َ ، فقتلت بينهما جماعة كبيرة يُقال : إنهم كانوا سبعين ألفاً في صَفَر ، ويُقال : في ربيع الأوّل ؛ منهم من أهل الشام خمسة وأربعون ألفاً ، ومن أهل العراق خمسة وعشرون ألفاً ، وكان ممن عُرف من أشراف الناس عَمَارُ بْنُ يَاسِرٍ¹ .

2311 . مروج الذهب عن يحيى بن معين : إنّ عدّة من قُتل بها من الفريقين . في مئة يوم وعشرة أيام . مئة ألف وعشرة آلاف من الناس ؛ من أهل الشام تسعون ألفاً ، ومن أهل العراق عشرون ألفاً² .

1 . تهذيب الكمال : ج 21 ص 226 الرقم 4174 .

2 . مروج الذهب : ج 2 ص 404 .

2310-Tehzibu'l-Kemal [Hasan b. Osman, bir grup fakih ve ilim ehlinden]: Sıffin Savaşı Ali (a.s) ile Muaviye arasında gerçekleşti. Safer ayında gerçekleşen bu savaşta her iki taraftan toplam sayılarının 70 bin olduğu söylenen büyük bir topluluk öldürüldü. Savaşın Rebiyülevvel ayında vuku bulduğu da söylenmektedir. Öldürülenlerden 45 bini Şam halkından, 25 bini de Irak halkındandı. Seçkin şahsiyetlerden Ammar b. Yasir de öldürülenler arasındaydı.¹

2311-Murucu'z-Zeheb [Yahya b. Muin'den]: Yüz on gün süren savaşta taraflardan öldürülenlerin sayısı 110 bindi. Bunlardan 90 bini Şam halkından, 20 bini de Irak halkındandı.²

1-Tehzibu'l-Kemal, c.21, s.226, h.4174.

2-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.404.

İKİNCİ FASIL

KASİTİN BAŞKANLARININ KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ

2/1

MUAVİYE BİN EBU SÜFYAN

Hicretten 20 yıl önce doğdu ve Hicrî 8 yılında İslam mücahitlerinin kılıçlarının ısıltısı altında istemeyerek Müslüman oldu. O ve benzerleri "Tulekâ"¹ unvanı ile meşhur oldu.

Ömer, onu Şam'a vali olarak atamıştı. Muaviye, daha işin başında kendisi için saltanat ve istibdadî bir yönetim şeklini uygulamaya koymuş ve bir tür bağımsızlık nağmesi çalmıştı. Ömer de birtakım sebeplerden dolayı ona müsamaha gösteriyordu.²

1-**Tulekâ**: Serbest bırakılanlar anlamına gelir. Peygamberimiz (s.a.a), Mekke'nin fethinde bu kimselere "**Entum et-tulekâ**/ Sizler artık (esir değil) azatsınız" buyurmuştu. *Çev.*

2-Denilir ki: Ömer b. Hattab'ın bazı atamalarına itirazlar olmuştu. Rivayete göre Muaviye'yi Şam'a vali olarak atadığında halk şaşkınlık içinde "Muaviye vali mi oldu?!" diye itiraz etmiş, Ömer de onlara "Muaviye'yi ancak hayırla yâd edin; zira ben, Resulullah'ın (s.a.a) 'Allah'ım, onu hidayet et!' buyurduğunu duydum!" demiştir. Bkz: *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.122.

Resulullah'ın (s.a.a) tüm ümmetinin hidayeti için dua ettiği bilinen bir şeydir. Bununla birlikte "Allah'ım, onu hidayet et!" hadisinin zayıf bir hadis olması da ilginçtir. Her ne kadar İbn-i Kesir onu savunmaya ve senedini tashih etmek için bazı zorlamalara başvurmuşsa da bu, böyledir. Oysa Muaviye'nin konumu dışında biri için, üstelik sahih bir hadis karşısında benzeri bir tutum sergilememiştir.

Ömer'in bu görevlendirmesine itiraz edenlerden biri de Huzeyfe idi. Huzeyfe, Ömer'e "Sen günahkâr bir kişiden destek mi alıyorsun?" demiş, bunun üzerine Ömer "Ben onun gücünden faydalanmak için kendisini görevlendirmekteyim; sonrası için onun ensesinde olan da benim! (O, benim kontrolüm altında)" cevabını vermişti. (*Kenzu'l-Ummal*, c.5, s.771, h.14338, Ebu Ubeyd'den).

[Emevilerin halk üzerinde hâkimiyet kurmasına imkân sağlanan] Osman döneminde Muaviye zulüm ve haksızlığını devam ettirdi. Gönül rahatlığıyla bolluk ve refaha dalmıştı ven önünde hiçbir engel yoktu.

Halkı cahilleştirme, onları korkutup tedirgin etme ve cahil bırakma yöntemleriyle devam eden yirmi yıllık yönetimi, Şam'daki ortamı tamamen kendi lehine çevirmişti.

Muaviye, İmam Ali'nin (a.s) hilafete geldiği günden itibaren ona muhalefete kalkıştı. Talha ile Zübeyr'i onun aleyhinde tahrik etmek için çok çalıştı ve İmam'a (a.s) karşı Sıffin Savaşı'na komuta etti.

Hakemlik hadisesinin ardından İmam Ali'nin (a.s) hükûmetine tabi olan bölgeleri düzenlediği vahşi saldırılarla yağmaladı; yeryüzünde fesat çıkardı, ekinleri ve nesilleri yok etti.

Hicrî 41 yılında kendisine özgü entrikası ve uydurma bir kargaşayla İmam Hasan'ı sulha zorladı. Böylece tüm muhaliflerine galip gelerek hükûmetini sağlamlaştırdı. Sonra da Ali'nin (a.s) takipçilerine ve yarenlerine eziyet etmeye başlayarak kendisini tamamen bu işe verdi.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Yüce Allah, gidişatı dinî bir hayattan çıkıp başka bir hayata girmekle sonuçlanacak kimseleri [hangi isim altında olursa olsun] arkadaş edinmeyi yasaklamıştır. Peygamber (s.a.a) birini görevlendirdiğinde ona vasiyette bulunur; ondan yana ortaya çıkan din ve dinî yaşam kriterlerine aykırı her türlü amel ve hareketinden de teberri ederdi. Tüm bunlar ilahî vahye dayanmaktaydı.

Peygamberin (s.a.a) vefatından sonra dinî hayat üzere hâkim bir siyaset vardı. Araştırmacılar Emirülmüminin'in (a.s) hilafetinde bu siyaseti kolaylıkla bulabilirler. Ona, hilafeti sağlamlaşınca kadar "şehirler üzerinde fiilî olarak görevde bulunan yöneticileri yerlerinde bırakmasını" önerdiler. Fakat Ali (a.s) onları azletmekten başka bir şeye yanaşmadı. Zira o, Peygamberden (s.a.a), bu yöneticilerin nihayetinde ümmeti nereye götüreceğini öğrenmişti. Onların gidişatı sahih bir mecrada olmadığı sürece kendilerini azletmekten başka bir çare söz konusu olamazdı. Muaviye'nin, Amr'ın ve Mugayre'nin zekâsından İslamî davete nasıl bir faydaya ulaşabilir ki? Ebu'l Âver ve Busr b. Ertat'ın kaslarından davete ne gibi bir yarar ulaşabilir ki? Kâb b. Ahbar'ın, yalancı Museyleme'nin öğrencisi Ebu Zübeyd'in ve Talha b. Huveyled'in davete ne gibi yararları olabilir ki? Söz konusu olan şey, davetin sağlayacağı yarardır; Müslümanların yararı değil! O halde sonuç ne olur? Sadece birinci yüzyıldan söz etmiyoruz, bin yıl sonraki sonucu ne olur?

Bu hareketin çemberi Osman b. Affan döneminde iyice genişledi. Osman ise, Ebubekir ve Ömer zamanında nüfuz elde eden mezkûr şahıslara benzeyen yeni isimler ekledi... (*Maâlimu'l-Fiten*, c.1, s.370).

Öyle ki artık kendi arkadaşları ve takipçileri için bile bu tutumu tahammül edilemeyecek bir hadde ulaşmıştı.

Mugayre ile arasında geçen diyalog, Muaviye'nin Hanif İslam dini-ne olan düşmanca duruşuna ve içinde saklı olan kinin boyutuna tercüman olmuş, onun kirli ruhunun ne denli aşağılık bir derecede olduğunu ortaya koymuştur.¹ O, İmam'a (a.s) küfretme hususunda aşırı gidiyordu. Kendisinden bu işten vazgeçmesi istenince de şunları söylemişti: Vallahi, hayır! Küçük çocuklar (Ali düşmanlığıyla) terbiye olmadıkça, büyükler (bu gelenek üzere) yaşlanmadıkça ve hiç kimse onun için bir fazilet zikretmedikçe bu davamdan vazgeçmeyeceğim!²

İbn-i Ebi'l-Hadid, *el-Ahdasu'l-Medain*³ ve diğer eski kaynaklardan naklen Muaviye'nin, İmam'ın faziletlerini yok etme ve kendisi için fazilet uydurma girişimlerinden söz etmiş, bu hedefi doğrultusunda hadis uydurmak için çok çalıştığını nakletmiştir. Bu da bize şunu göstermektedir ki Muaviye, Kayser ve Kisra düşüncesiyle hareket etmiş, dinî öğretilerin gerçek şeklini değiştirerek onları bozmuştur.

Onun Medine'de namaz kıldırmak üzere imamlık ettiğinde Besmele'yi terk etmesi; Muhacir ve Ensar'ın karşı çıkması, söylediğimiz şeyleri kesin delillerle ortaya koymaktadır.

Her hâlükârda Muaviye hilafet gömleğini üzerine giymişti. Kalbinin derinliklerinde köklü inancını taşımadığı, hiç inanmadığı bir dinin halifesi olmuştu. Kendisine karşı savaşılmaya kastettiği kimsenin halifesi olduğunu iddia ediyordu. Bu yüzden dini çirkinleştirmekten yana hiçbir endişesi yoktu. Hak maarifini değiştirmekten de geri durmadı. Gücünü pekiştirmek ve işlere tam hâkimiyet kurabilmek, saltanat ve hükümetini sürekli kılmak adına kendisine her işi mubah saydı. Nihayet Hicrî 60 yılında öldü ve Yezid'i insanlar üzerine hâkim olarak atadı. Böylece dinî öğretileri bozmak yönünde sağlam bir adım daha atmıştı. Bunun tarihteki etkileri meşhurdur.

1-Murucu'z-Zeheb, c.4, s.41.

2-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.4, s.57; en-Nesaihu'l-Kâfiye, s.97. Ayrıca bkz: Murucu'z-Zeheb, c.3, s.41.

3-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.11, s.44.

2312 . مقتل الحسين للخوارزمي عن أحمد بن أعثم الكوفي : إِنَّ مُعَاوِيَةَ لَمَّا حَجَّ حِجَّتَهُ الْأَخِيرَةَ ارْتَحَلَ مِنْ مَكَّةَ ، فَلَمَّا صَارَ بِالْأَبْوَاءِ¹ وَنَزَلَهَا قَامَ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ لِقَضَاءِ حَاجَتِهِ ، فَاطَّلَعَ فِي بَيْتِ الْأَبْوَاءِ ، فَلَمَّا اطَّلَعَ فِيهَا اقشَعَرَ جِلْدُهُ ، وَأَصَابَتْهُ اللَّقْوَةُ فِي وَجْهِهِ ، فَأَصْبَحَ وَهُوَ لِمَا بِهِ مَغْمُومٌ ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ النَّاسُ يَعُودُونَهُ ، فَدَعَوْا لَهُ وَخَرَجُوا مِنْ عِنْدِهِ ، وَجَعَلَ مُعَاوِيَةُ يَبْكِي لِمَا قَدْ نَزَلَ بِهِ ، فَقَالَ لَهُ مَرَوَانُ بْنُ الْحَكَمِ : أَجَزِعْتَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ؟ فَقَالَ : لَا يَا مَرَوَانُ ، وَلَكِنِّي ذَكَرْتُ مَا كُنْتُ عَنْهُ عَزُوفًا ، ثُمَّ إِنِّي بَكَيتُ فِي إِحْنِي ، وَمَا يَظْهَرُ لِلنَّاسِ مِنِّي ، فَأَخَافُ أَنْ يَكُونَ عُقُوبَةُ عَجَلْتُ لِي لِمَا كَانَ مِنْ دَفْعِي حَقَّ عَلَيَّ بِنِ أَبِي طَالِبٍ ، وَمَا فَعَلْتُ بِحُجْرِ بْنِ عَدِيٍّ وَأَصْحَابِهِ ، وَلَوْلَا هَوَايَ مِنْ يَزِيدَ لَأَبْصَرْتُ رُشْدِي ، وَعَرَفْتُ قَصْدِي² .

2/1-1

نَسْبُهُ

2313 . ربيع الأبرار : كَانَ مُعَاوِيَةُ يُعْزَى إِلَى أَرْبَعَةِ : مُسَافِرٍ بِنِ أَبِي عَمْرٍو ، وَإِلَى عُمَارَةَ بِنِ الْوَلِيدِ ، وَإِلَى الْعَبَّاسِ بِنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ، وَإِلَى الصَّبَّاحِ ; مُغَرٍّ أَسْوَدَ كَانَ لِعُمَارَةَ . قَالُوا : وَكَانَ أَبُو سُفْيَانَ دَمِيمًا ، قَصِيرًا ، وَكَانَ الصَّبَّاحُ عَسِيفًا لِأَبِي سُفْيَانَ ، شَابًا وَسِيمًا ، فَدَعَتْهُ هِنْدٌ إِلَى نَفْسِهَا³ .

1 . الأَبْوَاءُ : قرية من أعمال الفرع من المدينة ، بينها وبين الجحفة ثلاثة وعشرون ميلاً (معجم البلدان : ج1 ص79) .

2 . مقتل الحسين للخوارزمي : ص173 .

3 . ربيع الأبرار : ج3 ص551 ، شرح نهج البلاغة : ج1 ص336 ؛ بحار الأنوار : ج33 ص201 ح489 .

2312-Maktelu'l-Hüseyn, Harezmî [Ahmet b. Asem el-Kufî'den]: Muaviye, son haccını yaptıktan sonra Mekke'den çıktı. Ebva'ya¹ vardığında orada konakladı. Gece yarısı hacetini gidermek için kalktı. Ebva kuyusuna vardığında derisine titreme düştü ve yüzü felç oldu. Bu illetten dolayı üzgün bir halde sabahladı. Sabah olunca insanlar ziyaretine geliyor ve kendisine dua edip yanından ayrılıyorlardı. Muaviye, başına gelen bu olaydan dolayı ağlamaya başladı.

Bunun üzerine Mervan b. Hakem, "Ey Emirülmüminin! Yas mı tutuyorsun?" diye sorunca Muaviye şu cevabı verdi:

-Hayır, ey Mervan! Ancak ben kaçındığım şeyi hatırladım. Sonra kin ve düşmanlıklarına, benden yana halkın başına gelenlere ağladım. Şimdi bunun, Ali b. Ebutalib'i hakkından mahrum etmem ve Hucr b. Adiy ile arkadaşlarına yaptıklarım karşısında hakkımda çabuklaştırılmış bir ceza olmasından korkuyorum. Eğer Yezid'e beslediğim sevgi olmasaydı yolumu görür, hedefimi tanırdım.²

2/1-1

MUAVİYE'NİN NESEBİ

2313-Rebiu'l-Ebrâr: Muaviye; Musafir b. Ebu Amr, Umare b. Velid, Abbas b. Abdülmüttalib ve Umare'nin şarkıcı siyah kölesi Sabah olmak üzere dört kişiye mal edilmekteydi. Dediklerine göre Ebu Süfyan kısa boylu ve çirkin biriydi. Onun hizmetkârı olan Sabah ise yakışıklı bir gençti. Hind onu kendisiyle birlikte olmaya davet etmişti.³

1-Ebva: Medine etrafında bulunan köylerden biridir. Cuhfe'ye 23 mil uzaklıktadır. *Mucemu'l-Buldan*, c.1, s.79.

2-Maktelu'l-Hüseyn, Harezmî, s.173.

3-Rebiu'l-Ebrar, c.3, s.551; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.1, s.336; *Biharu'l-Envar*, c.33, s.201, h.489.

2314 . الفخري : كَانَتْ أُمُّهُ هِنْدُ بِنْتُ عُتْبَةَ شَرِيفَةً فِي قُرَيْشٍ ، أَسْلَمَتْ عَامَ الْفَتْحِ ، وَكَانَتْ فِي وَقْعَةٍ أُحْدِ لَمَّا صُرِعَ حَمَزَةُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ (رضي الله عنه) عَمُّ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) مِنْ طَعْنَةِ الْحَرَبَةِ الَّتِي طُعِنَهَا ، جَاءَتْ هِنْدٌ فَمَثَلَتْ بِحَمَزَةَ ، وَأَخَذَتْ قِطْعَةً مِنْ كَبِدِهِ فَمَضَعَتْهَا حَنْقًا عَلَيْهِ ؛ لِأَنَّهُ كَانَ قَدْ قَتَلَ رَجُلًا مِنْ أَقَارِبِهَا ! فَلِذَلِكَ يُقَالُ لِلْمُعَاوِيَةِ : ابْنُ أَكَلَةِ الْأَكْبَادِ¹ .

2/1-2

دُعَاءُ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) عَلَيْهِ

2315 . المعجم الكبير عن ابن عباس : سَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) صَوْتَ رَجُلَيْنِ يُعَيَّيَانِ ؛ وَهُمَا يَقُولَانِ :

وَلَا يَزَالُ حَوَارِيُّ يَلُوحُ عِظَامُهُ زَوَى الْحَرْبَ عَنْهُ أَنْ يُجَنَّ فَيُقْتَبَرَا
فَسَأَلَ عَنْهُمَا فَقِيلَ : مُعَاوِيَةُ وَعَمْرُو بْنُ الْعَاصِ ، فَقَالَ : اللَّهُمَّ أَرْكُسْهُمَا فِي الْفِتْنَةِ رَكْسًا ، وَدُعَّهُمَا إِلَى النَّارِ دَعًّا² .

2316 . صحيح مسلم عن ابن عباس : كُنْتُ أَلْعَبُ مَعَ الصَّبِيَّانِ فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، فَتَوَارَيْتُ خَلْفَ بَابٍ . قَالَ : فَجَاءَ فَحَطَّأَنِي حَطَّاءَةً وَقَالَ : إِذْهَبْ وَادْعُ لِي مُعَاوِيَةَ . قَالَ : فَجِئْتُ فَقُلْتُ : هُوَ يَأْكُلُ . قَالَ : ثُمَّ قَالَ لِي : إِذْهَبْ فَادْعُ لِي مُعَاوِيَةَ . قَالَ : فَجِئْتُ فَقُلْتُ : هُوَ يَأْكُلُ . فَقَالَ : لَا أَشْبِعَ اللَّهُ بَطْنَهُ !³

1 . الفخري : ص 103 .

2 . المعجم الكبير : ج 11 ص 32 ح 10970 ، مسند ابن حنبل : ج 7 ص 182 ح 19801 ، مسند أبي يعلى : ج 13 ص 429 ح 7436 ؛ وقعة صفين : ص 219 ، شرح الأخبار : ج 2 ص 535 ح 499 كلها عن أبي برزة نحوه وراجع لسان العرب : ج 6 ص 100 .

3 . صحيح مسلم : ج 4 ص 2010 ح 96 ، أسد الغابة : ج 5 ص 202 ح 4948 ، مسند الطيالسي : ص 359 ح 2746 ، دلائل النبوة للبيهقي : ج 6 ص 243 وفي آخره «قال : فما شيع أبداً» ، تاريخ الطبري : ج 10 ص 58 ، فتوح البلدان : ص 663 .

2314-el-Fahri: Muaviye'nin annesi Hind, Utbe'nin kızıydı ve Kureys arasında saygın bir kadındı. Mekke fethedildiği yıl İslam'ı kabul etti. Uhud Savaşı sırasında Resulullah'ın (s.a.a) amcası Hamza b. Abdül-müttalib aldığı mızrak darbesiyle yere yığıldığında Hind, akrabalarından birçoğunu öldürmüş olması sebebiyle onun göğsünü yarmış, sonra da ona duyduğu aşırı kin ve nefreti yüzünden ciğerinden bir parça alıp çiğnemişti. Bu yüzden Muaviye'ye "Ciğer yiyen kadının oğlu!" denilmektedir.¹

2/1-2

PEYGAMBER'İN (S.A.A) ONA BEDDUASI

2315-el-Mucemu'l-Kebir [İbn-i Abbas'tan]: Resulullah (s.a.a), iki kişinin şu şekilde şarkı söylediklerini duydu:

Kemikleri her zaman aşikâr olan yaverdi

Savaşın fitnesini ve ölümü ondan uzaklaştırdı

Bu ikisinin kim olduğunu sorup Muaviye ile Amr b. As olduğunu haber alınca "Allah'ım; şu ikisini fitneye daldır ve onları ateşe at!" buyurdu.²

2316-Sahih-i Müslim [İbn-i Abbas'tan]: Çocuklarla oynadığım bir sırada Resulullah (s.a.a) çıkageldi. Kapının arkasına saklandım. Derken yanıma gelip elini omzuma dokundurarak "Git bana Muaviye'yi çağır!" dedi. (Söyleneni yapıp) geri döndüğümde "O yemek yiyor" dedim. (Yine) "Git ve Muaviye'yi bana çağır!" dedi. Ben (tekrar gidip) geldiğimde "O yemek yiyor" deyince "Allah onun karnını doyurmasın!" buyurdu.³

1-el-Fahri, s.103.

2-el-Mucemu'l-Kebir, c.11, s.32, h.10970; Müsned-i İbn-i Hanbel, c.7, s.182, h.19801; Müsned-i Ebi Yelâ, c.13, s.429, h.7436; Vakât-u Sıffin, s.219; Şerhu'l-Ahbar, c.2, s.535, h.499, hepsi de Ebu Berze'den. Ayrıca bkz: Lisanu'l-Arab, c.6, s.100.

3-Sahih-i Müslim, c.4, s.2010, h.96; Usdu'l-Gabe, c.5, s.202, h.4948; Müsned-i et-Tayalisi, s.359, h.2746; Delailu'n-Nübuvve, Beyhakî, c.6, s.243, rivayetin sonunda "Hiçbir zaman doymadı." cümlesi de ilave edilmiştir; Tarih-i Taberî, c.10, s.58; Futuhu'l-Buldan, s.663; Silsiletu'l-Ahadisi's-Sahih, c.1, s.121, h.82; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.119.

2317 . وقعة صفين عن علي بن الأقرم : وَفَدْنَا عَلَى مُعَاوِيَةَ وَفَضِينَا حَوَائِجَنَا ثُمَّ قُلْنَا : لَوْ مَرَرْنَا بِرَجُلٍ قَدْ شَهِدَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَعَايَنَهُ ، فَأَتَيْنَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ فَقُلْنَا : يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، حَدِّثْنَا مَا شَهِدْتَ وَرَأَيْتَ . قَالَ : إِنَّ هَذَا أَرْسَلَ إِلَيَّ . يَعْنِي مُعَاوِيَةَ . فَقَالَ : لَئِنْ بَلَغَنِي أَنَّكَ تُحَدِّثُ لَأَضْرِبَنَّ عُنُقَكَ . فَجَثَوْتُ عَلَى رُكْبَتَيْ بَيْنَ يَدَيْهِ ، ثُمَّ قُلْتُ : وَدِدْتُ أَنَّ أَحَدَ سَيْفٍ فِي جُنْدِكَ عَلَى عُنُقِي ، فَقَالَ : وَاللَّهِ مَا كُنْتُ لِأُقَاتِلَكَ وَلَا أَقْتُلَكَ .

وَأَيْمُ اللَّهِ مَا يَمْنَعُنِي أَنْ أُحَدِّثَكُمْ مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) قَالَ فِيهِ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَرْسَلَ إِلَيْهِ يَدْعُوهُ . وَكَانَ يَكْتُبُ بَيْنَ يَدَيْهِ . فَجَاءَ الرَّسُولُ فَقَالَ : هُوَ يَأْكُلُ . فَقَالَ : « لَا أَشْبَعُ اللَّهُ بَطْنَهُ » فَهَلْ تَرَوْنَهُ يَشْبَعُ ؟

قال : وَخَرَجَ مِنْ فَجٍّ فَتَنَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) إِلَى أَبِي سُفْيَانَ وَهُوَ رَاكِبٌ وَمُعَاوِيَةُ وَأَخُوهُ ، أَحَدُهُمَا قَائِدٌ وَالْآخَرُ سَائِقٌ ، فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) قال : « اللَّهُمَّ الْعَنِ الْقَائِدَ وَالسَّائِقَ وَالرَّاكِبَ » .

قُلْنَا : أَنْتَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ؟

قال : نَعَمْ ، وَإِلَّا فَصُمْنَا أُذُنَايَ ، كَمَا عَمِيتَا عَيْنَايَ¹ .

2318 . البداية والنهاية . بَعْدَ ذِكْرِ كَلَامِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) . : وَقَدْ كَانَ مُعَاوِيَةُ لَا يَشْبَعُ بَعْدَهَا ، وَوَأَفَقَّتْهُ هَذِهِ الدَّعْوَةُ فِي أَيَّامِ إِمَارَتِهِ ، فَيُقَالُ : إِنَّهُ كَانَ يَأْكُلُ فِي الْيَوْمِ سَبْعَ مَرَّاتٍ طَعَاماً بِلَحْمٍ ، وَكَانَ يَقُولُ : وَاللَّهِ لَا أَشْبَعُ وَإِنَّمَا أُعِي² .

1 . وقعة صفين : ص 220 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 190 ح 458 . 474 .

2 . البداية والنهاية : ج 6 ص 169 . وقال ابن كثير في موضع آخر : وقد انتفع معاوية بهذه الدعوة في دنياه وأخراه ، أنا في دنياه فإنه لما صار إلى الشام أميراً ، كان يأكل في اليوم سبع مرّات ، بجاء بقصعة فيها لحم كثير وبصل فيأكل منها ، ويأكل في اليوم سبع أكالات بلحم ، ومن الحلوى والفاكهة شيئاً كثيراً ! (البداية والنهاية : ج 8 ص 119) .

2317-Vakat-u Sıffin [Ali b. Akmer'den]: Muaviye'nin huzuruna vardık ve ihtiyaçlarımızı giderdik. Sonra kendi kendimize "Keşke Resulullah'ın (s.a.a) huzurunda bulunmuş ve onu görmüş olan bir kişiye uğrasaydık!" dedik. Sonra da Abdullah b. Ömer'in yanına gelerek "Ey Resulullah'ın (s.a.a) sahabesi! Bize şahidi olduğun ve gördüğün bir hadis söyle" dedik. Bunun üzerine (Muaviye'yi kastederek) dedi ki:

-Bu adam birini bana gönderip dedi ki: Eğer hadis söylediğini duyar-sam boynunu vururum! Ben de karşısına geçip dizlerimin üzerine otu-rarak "Ordundaki en keskin kılıcın boynumun üzerinde olmasını istiy-o-rum!" dedim. Bunun üzerine "Vallahi seninle savaşıacak değilim ve seni öldürmeyeceğim!" dedi.

Allah'a yemin olsun ki Resulullah'tan (s.a.a) onun hakkında işittiğim sözü size söylemekten beni engelleyemez: Resulullah'ı (s.a.a) birini onu çağırması için gönderirken gördüm. [Gönderdiği kişi kendi kâtibiydi.] Sonra elçi geldi "O, yemek yiyor" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.a), "Allah onun karnı-nı doyurmasın! Hiç onun doyduğunu gördünüz mü?" dedi.

Resulullah (s.a.a) geniş bir yoldan çıkmıştı ki Ebu Süfyan ile karşılaştı. (Ebu Süfyan) merkebe binmişti; Muaviye ile kardeşi de oradaydı. Biri önden, diğeri de arkadan hareket ediyordu. Resulullah (s.a.a) onlara baka-rak "Allah'ım! Önden gidene, arkadan yürüyene ve biniciye lanet et!" bu-yurdu. Biz, "(Bu sözü) kendin mi Resulullah'tan (s.a.a) duydun?" diye so-runca "Evet, (eğer yalan söylüyorsam) gözlerim nasıl kör olmuşsa kulak-larım da aynı şekilde sağır olsun!" dedi.¹

2318-el-Bidaye ve'n-Nihaye [Peygamber'in (s.a.a) sözünü zikrettikten sonra]: Muaviye'nin bu olaydan sonra karnı doymuyordu. Bu beddua emirliği döneminde de kendisiyle birlikteydi. Denildiğine göre (Muaviye), günde yedi defa etli yemek yediği halde doymuyor ve hep şöyle diyordu: Vallahi doymuyorum; sadece yoruluyorum!²

1-Vakat-u Sıffin, s.220; Biharul-Envar, c.33, s.190, h.458-474.

2-el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.6, s.169; İbn-i Kesir başka bir yerde şöyle der: Mua-viye bu bedduadan hem dünyası hem de ahireti için faydalandı. Dünyasına gelince; o, Şam'a vali olduğunda günde yedi defa yemek yiyordu; içerisinde bol miktarda et ve soğan bulunan büyük bir tabak getiriliyor ve ondan yiyordu. Günde yedi defa etli yemek, ayrıca bol miktarda tatlı ve meyve tüketiyordu! (el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.119).

2319 . تهذيب التهذيب عن علي بن عمر : النَّسَائِيُّ أَفْقَهُ مَشَايخِ مِصْرَ فِي عَصْرِهِ ، وَأَعَزُّهُمْ بِالصَّحِيحِ وَالسَّقِيمِ ، وَأَعْلَمُهُم بِالرِّجَالِ ، فَلَمَّا بَلَغَ هَذَا الْمَبْلَغَ حَسَدَوْهُ ، فَخَرَجَ إِلَى الرَّمْلَةِ¹ [نُحْمٌ إِلَى دِمَشْقَ] فَسُئِلَ عَنْ فَضَائِلِ مُعَاوِيَةَ فَأَمْسَكَ عَنْهُ ، فَضَرَبُوهُ فِي الْجَامِعِ فَقَالَ : أَخْرِجُونِي إِلَى مَكَّةَ ، فَأَخْرَجُوهُ وَهُوَ عَلِيلٌ وَتَوُفِّيَ مَقْتُولًا شَهِيداً

و عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْمَأْمُونِيِّ : قِيلَ لَهُ [أَيُّ النَّسَائِيِّ] وَأَنَا حَاضِرٌ : أ لَا تُخْرِجَ فَضَائِلَ مُعَاوِيَةَ ؟ فَقَالَ : أَيُّ شَيْءٍ أَخْرِجُ ؟ «اللَّهُمَّ لَا تُشَبِّحْ بَطْنَهُ» ؟ ! ! وَسَكَتَ ، وَسَكَتِ السَّائِلُ² .

2/1-3

أَمْرُ النَّبِيِّ بِقَتْلِهِ إِذَا شُوهِدَ عَلَى مَنَبَرِهِ

2320 . رسول الله (صلى الله عليه وآله) : إِذَا رَأَيْتُمْ مُعَاوِيَةَ عَلَى مَنَبَرِي فَاقْتُلُوهُ³ .

2321 . عنه (صلى الله عليه وآله) : إِذَا رَأَيْتُمْ مُعَاوِيَةَ يَخْطُبُ عَلَى مَنَبَرِي فَاقْتُلُوهُ⁴ .

1 . الرَّمْلَةُ : مدينة عظيمة بفلسطين وهي اليوم خراب ، بينها وبين بيت المقدس ثمانية عشر يوماً ، كانت مقر ملك سليمان بن داود (عليهما السلام) (معجم البلدان : ج 3 ص 69) .

2 . تهذيب التهذيب : ج 1 ص 94 الرقم 66 ، خصائص أمير المؤمنين للنسائي : ص 11 وفيه من «قيل له . . .» وراجع تهذيب الكمال : ج 1 ص 338 الرقم 48 .

3 . تهذيب التهذيب : ج 1 ص 637 الرقم 1708 عن عبد الله و ج 3 ص 71 الرقم 366 عن عبد الله مرفوعاً و ج 4 ص 346 الرقم 5956 ، تاريخ دمشق : ج 59 ص 157 كلاهما عن الحسن ، سير أعلام النبلاء : ج 3 ص 149 و ج 6 ص 105 ؛ وقعة صفين : ص 221 كلاهما عن الحسن و ص 216 .

قال العلامة الأميني : للحديث طرق أربعة صحيحة لا غمر فيها ، غير أنَّ ابن كثير حَبَّطَهُ أَمَانَتُهُ أَنْ لَا يَذْكُرَ مِنْ طَرُقِ الْحَدِيثِ إِلَّا الضَّعِيفَ كَمَا أَنَّ السَّيَاطِي رَاقَهُ أَنْ لَا يَنْضُدَّ فِي سَلَكِ لَأَلْفِهِ إِلَّا الْمَرْيُوفَ ، سَاكِنًا عَنِ الْأَسَانِيدِ الصَّحِيحَةِ حِفْظًا لِكِرَامَةِ ابْنِ هَنْدٍ (الغدير : ج 10 ص 145) .

4 . وقعة صفين : ص 216 عن الحسن وزاد في ذيله «قال أبو سعيد الخدري : فلم نفعل ولم نفلح» ؛ تاريخ دمشق : ج 59 ص 156 ح 12336 و ح 12337 كلاهما عن أبي سعيد وفيه «فارجموه» بدل «فاقتلوه» .

2319-Tehzibu't-Tehzib [Ali b. Ömer'den]: Nesaî, kendi asrında Mısır'daki üstatların en fakihiydi; hadisin sahih mi, bozuk mu olduğunu en iyi o bilirdi. Muasırlarının rical ilmini en iyi bilen, yine odur. O, bu ilmî seviyeye ulaşınca kendisini kıskandılar. Bunun üzerine Nesaî, Ramle'ye¹ doğru yola çıktı. [Sonra da Dimeşk'e gitti.] Burada kendisine Muaviye'nin faziletlerinden sorulunca cevap vermedi. Bunun üzerine onu camide dövdüler. Sonra "Beni Mekke'ye doğru yola çıkarın!" dedi. Hasta olduğu halde onu yola çıkardılar; böylece öldürülmüş ve şehit olarak vefat etti...

Ebubekir el-Memunî'den şöyle nakledilmiştir: Benim de hazır bulunduğum bir toplantıda Nesaî'ye "Muaviye'nin faziletlerinden nakletmeyecek misin? diye sorulunca dedi ki: Neyi nakledeyim? "Allah'ım, onun karnını doyurma!" sözünü mü?!

Sonra sükût etti. Soruyu soran kişi de sustu.²

2/1-3

PEYGAMBER'İN (S.A.A), MİNBERİNDE GÖRÜLDÜĞÜ TAKDİRDE ÖLDÜRÜLMESİNİ EMRETMESİ

2320-Resulullah (s.a.a): Muaviye'yi benim minberimde görürseniz onu öldürün!³

2321-Resulullah (s.a.a): Muaviye'yi benim minberim üzerinde konuşurken gördüğünüzde onu öldürün!⁴

1-Ramle: Filistin'de yer alan bir şehirdir. Günümüzde harabeye dönmüştür. Kudüs'le arasında 18 günlük mesafe vardır. Burası, Sultan Süleyman b. Davud'un karargâhı idi. *Mucemu'l-Buldan*, c.3, s.69.

2-Tehzibu't-Tehzib, c.1, s.94, h.66; *Hasais-i Emirülmüminin*, Nesaî, s.11. Ayrıca bkz: *Tehzibu'l-Kemal*, c.1, s.338, h.48.

3-Tehzibu't-Tehzib, c.1, s.637, h.1708, Abdullah'tan ve c.3, s.71, h.366, Abdullah'tan merfu olarak ve c.4, s.346, h.5956; *Tarih-i Dimeşk*, c.59, s.157, her ikisi de Hasan'dan; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.149 ve c.6, s.105; *Vakat-u Sıffin*, s.221, her ikisi de Hasan'dan ve s.216, Zer b. Hubeyş'ten ve Abdullah b. Mesud'dan, cümlelerin sonuna şu paragraf ilave edilmiştir: "Hasan der ki: Fakat bunu yapmadılar ve iflah olmadılar."

Allame Eminî der ki: Bu hadis için dört sahih kanal olduğu göz ardı edilmemelidir. Ancak İbn-i Kesir'in emanet anlayışı, onun hadisin sadece zayıf kanaldan gelenini zikretmesine yol açmıştır. Nitekim Suyutî de Hind'in oğlunun saygınlığını korumak için bu hadisin sahih senetlerinde sükût etmiş, hadis kalpazanlarının yoluna düşmüştür. *el-Gadir*, c.10, s.145.

4-Vakat-u Sıffin, s.216, Hasan'dan, son bölümüne şunu eklemiştir: Ebu Said el-Hudrî der ki: Ancak biz bunu yapmadık ve iflah olmadık; *Tarih-i Dimeşk*, c.59, s.156, h.12336 ve h.12337, her ikisi de Ebu Said'den, son kaynakta "öldürün" yerine "recmedin" ifadesi yer almıştır.

2322 . عنه (صلى الله عليه وآله) : إِذَا رَأَيْتُمْ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ يَخْطُبُ عَلَى مِنْبَرِي فَاضْرِبُوا عُنُقَهُ¹ .

2323 . أنساب الأشراف عن أبي سعيد الخدري : إِنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ أَرَادَ قَتْلَ مُعَاوِيَةَ ، فَقُلْنَا لَهُ : لَا تَسْلُ السَّيْفَ فِي عَهْدِ عُمَرَ حَتَّى نَكْتُبَ إِلَيْهِ ، قَالَ : إِيَّيَّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : «إِذَا رَأَيْتُمْ مُعَاوِيَةَ يَخْطُبُ عَلَى الْأَعْوَادِ فَاقْتُلُوهُ» . قَالُوا : وَنَحْنُ سَمِعْنَاهُ ، وَلَكِنْ لَا نَفْعُ حَتَّى نَكْتُبَ إِلَى عُمَرَ ، فَكُتِبُوا إِلَيْهِ فَلَمْ يَأْتِهِمْ جَوَابُ الْكِتَابِ حَتَّى مَاتَ² .

2/4-1

وَصِيَّةُ وَالِدِيهِ

2324 . البداية والنهاية عن علي بن محمد بن عبد الله بن أبي سيف : قَالَ أَبُو سُفْيَانَ . لِمُعَاوِيَةَ . : يَا بُنَيَّ ، إِنَّ هَؤُلَاءِ الرَّهْطَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ سَبَقُونَا وَتَأَخَّرْنَا ، فَرَفَعَهُمْ سَبْقُهُمْ وَقَدَّمَهُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ ، وَقَصَّرَ بِنَا تَأَخِيرُنَا ، فَصَارُوا قَادَةً وَسَادَةً ، وَصِرْنَا أَتْبَاعًا ، وَقَدْ وَلَّوْكَ جَسِيمًا مِنْ أُمُورِهِمْ فَلَا تُخَالِفُهُمْ ؛ فَإِنَّكَ تَجْرِي إِلَى أَمَدٍ ، فَنَافِسْ فَإِنْ بَلَغَتْهُ أَوْرَثَتْهُ عَقِبُكَ .

فَلَمْ يَزَلْ مُعَاوِيَةُ نَائِبًا عَلَى الشَّامِ فِي الدَّوْلَةِ الْعُمَرِيَّةِ وَالْعُثْمَانِيَّةِ مُدَّةَ خِلَافَةِ عُثْمَانَ³ .

2325 . البداية والنهاية عن علي بن محمد بن عبد الله بن أبي سيف : قَالَتْ هِنْدُ لِمُعَاوِيَةَ . فِيمَا كَتَبْتَ بِهِ إِلَيْهِ . : وَاللَّهِ يَا بُنَيَّ إِنَّهُ قَلَّ أَنْ تَلِدَ حُرَّةً مِثْلَكَ ، وَإِنَّ هَذَا الرَّجُلَ [أَيَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ] قَدْ اسْتَنْهَضَكَ فِي هَذَا الْأَمْرِ ، فَاعْمَلْ بِطَاعَتِهِ فِيمَا أَحَبَبْتَ وَكَرِهْتَ⁴ .

1 . وقعة صفين : ص216 عن عبد الله بن مسعود .

2 . أنساب الأشراف : ج5 ص136 .

3 . البداية والنهاية : ج8 ص118 .

4 . البداية والنهاية : ج8 ص118 .

2322-Resulullah (s.a.a): Muaviye b. Ebu Süfyan'ı benim minberimin üzerinde konuşurken gördüğünüzde onun boynunu vurun!¹

2323-Ensabu'l-Eşraf [Ebu Said el-Hudrî'den]: Ensar'dan bir kişi Muaviye'yi öldürmek istedi. Fakat biz ona "Ömer'in hükümetinde kılıç çekme; ona mektup yazalım!" dedik. "Ben Resulullah'ın (s.a.a) '**Muaviye'yi şu çubuklar (minber) üzerinde görürseniz onu öldürün**' buyurduğunu duydum." dedi. "Biz de bunu duyduk; ancak Ömer'e bir mektup yazmadan bunu yapmayız!" dedik. Sonra da ona bir mektup yazdılar. Fakat o ölünceye kadar bu mektubun cevabı gelmedi.²

2/1-4

MUAVİYE'NİN BABASI VE ANNESİNİN VASIYETİ

2324-el-Bidaye ve'n-Nihaye [Ali b. Muhammed b. Abdullah b. Ebu Seyf'ten]: Ebu Süfyan [Muaviye'ye] dedi ki: Ey oğlum! Muhacirlerden şu grup bizi geçtiler ve biz geride kaldık. Onların sabıkası, Allah ve Resulü nezdindeki geçmişleri kendilerini yükseltti; geri kalışımız ise bizi düşürdü. Bu yüzden onlar önderler ve efendiler olurken bizler de tebaa olduk. Şimdi ise seni büyük bir işe getirmişler. Sakın onlara muhalefet etme. Zira bu şekilde bir süre bu işte kalacaksın. Sonra rakabet et. Eğer onu elde edersen arkandakilere miras bırakırsın.

Muaviye Ömer hükümeti döneminde ve Osman'ın hilafeti süresince hep Şam'da vali olarak kaldı.³

2325-el-Bidaye ve'n-Nihaye [Ali b. Muhammed b. Abdullah b. Ebu Seyf'ten]: Hind, Muaviye'ye [yazdığı bir mektupta] dedi ki: Ey oğlum! Vallahi çok az görülmüştür ki hür bir kadın senin gibi birini doğurmuş olsun. Şimdi bu adam [yani Ömer b. Hattab] seni bu işe yöneltmiştir. O halde sevdiğin ve hoşlanmadığın her işte ona itaat et!⁴

1-Vakat-u Sıffin, s.216, Abdullah b. Mesud'dan.

2-Ensabu'l-Eşraf, c.5, s.136.

3-el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.118.

4-el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.118.

2/1-5

عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَمُعَاوِيَةُ

2326 . البداية والنهاية عن الزهري : دُكِرَ مُعَاوِيَةُ عِنْدَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَقَالَ : دَعُوا فَتَى قُرَيْشٍ وَابْنَ سَيِّدِهَا ؛ إِنَّهُ لَمَنْ يَضْحَكُ فِي الْعَصَبِ ، وَلَا يُنَالُ مِنْهُ إِلَّا عَلَى الرِّضَا ، وَمَنْ لَا يُؤْخَذُ مِنْ فَوْقِ رَأْسِهِ إِلَّا مِنْ تَحْتِ قَدَمَيْهِ¹ .

2327 . تاريخ الطبري عن أبي محمد الأموي : خَرَجَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ إِلَى الشَّامِ ، فَرَأَى مُعَاوِيَةَ فِي مَوْكَبٍ يَتَلَقَّاهُ ، وَرَاحَ إِلَيْهِ فِي مَوْكَبٍ ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : يَا مُعَاوِيَةُ ! تَرَوْحُ فِي مَوْكَبٍ وَتَعْدُو فِي مِثْلِهِ ، وَبَلَّغَنِي أَنَّكَ تُصْبِحُ فِي مَنْزِلِكَ وَذَوُّ الْحَاجَاتِ بِبَابِكَ !
 قَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّ الْعَدُوَّ بِهَا قَرِيبٌ مِنَّا وَهُمْ عُيُونٌ وَجَوَاسِيسُ ، فَأَزْدْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ يَرَوْا لِلْإِسْلَامِ عِزًّا .

فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : إِنَّ هَذَا لَكَيْدُ رَجُلٍ لَبِيبٍ أَوْ خُدَعَةُ رَجُلٍ أَرِيبٍ .

فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، مُرِنِي بِمَا شِئْتَ أَصِرَ إِلَيْهِ .

قَالَ : وَيْحَكَ ! مَا نَظَرْتُكَ فِي أَمْرٍ أَعِيبُ عَلَيْكَ فِيهِ إِلَّا تَرَكْتَنِي مَا أَدْرِي أَمْرُكَ أَمْ أَنْهَاكَ² !

2328 . سير أعلام النبلاء : لَمَّا قَدِمَ عُمَرُ الشَّامَ ، تَلَقَّاهُ مُعَاوِيَةُ فِي مَوْكَبٍ عَظِيمٍ وَهَيْئَةً ، فَلَمَّا دَنَا مِنْهُ ، قَالَ : أَنْتَ صَاحِبُ الْمَوْكَبِ الْعَظِيمِ ؟
 قَالَ : نَعَمْ .

قَالَ : مَعَ مَا بَلَغَنِي عَنْكَ مِنْ طَوْلِ وَقُوفِ ذَوِي الْحَاجَاتِ بِبَابِكَ ؟

1 . البداية والنهاية : ج 8 ص 124 .

2 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 331 .

2/1-5

ÖMER B. HATTAB VE MUAVİYE

2326-el-Bidaye ve'n-Nihaye [Zuhrî'den]: Ömer b. Hattab'ın yanında Muaviye'den söz edilince dedi ki: Kureyş'in yiğidi ve Kureyş'in efendisinin oğlunu bırakın; o öfke anında gülen, ancak razı olduğunda kendisinden bir şey alınabilen; başının üstünden bir şey alınamayan, ancak ayaklarının altından alınan biridir.¹

2327-Tarih-i Taberî [Ebu Muhammed el-Emevî'den]: Ömer b. Hattab Şam'a doğru yola çıktı. Muaviye'nin bir grupla kendisini karşıladığını gördü; akşam vakti ise yanına başka bir grupla gitti. Ömer ona dedi ki: Ey Muaviye! Akşam bir grupla hareket ediyorsun, sabah vakti de başka bir grupla; bana ulaşan habere göre sen evinde sabahlarken ihtiyaç sahipleri kapının ötesinde kalıyorlar!

Muaviye: Ey müminlerin emiri! Düşman burada bize yakındır ve onların casusları vardır; dolayısıyla onların İslam'ın izzetini görmelemini istedim!

Ömer: Bu, ancak akıllı birinin oyunu veya usta bir kişinin hilesidir!

Muaviye: Ey müminlerin emiri! Bana istediğin şeyi emret, ona uyayım.

Ömer: Yazıklar olsun sana! Seni hiçbir konuda ayıplamadım. Fakat bir husus hariç; beni öyle bir halde bırakmışsın ki bilemiyorum; sana emir mi vereyim, nehiy mi edeyim!²

2328-Siyer-u Âlami'n-Nubela: Ömer Şam'a geldiğinde Muaviye, onu büyük bir tören grubu ve heyetle karşıladı. Ömer yanına yaklaşıncaya "Şu görkemli (karşılama) heyetinin sahibi sen misin?" diye sordu.

(Muaviye) "Evet" (deyince şöyle konuştular:

Ömer: Bana ulaşan habere göre kapında ihtiyaç sahipleri uzun süredir bekler haldelermiş; bu, doğru mu?

1-el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.124.

2-Tarih-i Taberî, c.5, s.331.

قال : نَعَمْ .

قال : وَلَمْ تَفْعَلْ ذَلِكَ ؟

قال : نَحْنُ بِأَرْضِ جَوَاسِيسِ الْعَدُوِّ بِهَا كَثِيرٌ ، فَيَجِبُ أَنْ نُظْهِرَ مِنْ عِزِّ السُّلْطَانِ مَا يُرْهِبُهُمْ ، فَإِنْ هَمَيْتَنِي أَنْتَهَيْتُ .

قال : يَا مُعَاوِيَةُ ! مَا أَسْأَلُكَ عَنْ شَيْءٍ إِلَّا تَرَكْتَنِي فِي مِثْلِ رَوَاجِبِ الضَّرْسِ . لَئِنْ كَانَ مَا قُلْتَ حَقًّا ؛ إِنَّهُ لَرَأْيٌ أَرِيبٌ ، وَإِنْ كَانَ بَاطِلًا ؛ فَإِنَّهُ لَخُدْعَةٌ أَدِيبُ .

قال : فَمُرْنِي .

قال : لَا أَمُرُّكَ وَلَا أَنْهَاكَ .

فَقِيلَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! مَا أَحْسَنَ مَا صَدَرَ عَمَّا أَوْرَدْتَهُ .

قال : لِحُسْنِ مَصَادِرِهِ وَمَوَارِدِهِ جَشْمَنَاهُ مَا جَشْمَنَاهُ¹ .

2329 . تاريخ الطبري عن سعيد المقبري : قال عُمرُ بنُ الخطَّابِ : تَذَكَّرُونَ كِسْرَى وَقَيْصَرَ وَدَهَاءَهُمَا وَعِنْدَكُمْ مُعَاوِيَةُ !² .

2330 . الاستيعاب : قال عُمرُ [بنُ الخطَّابِ] إِذْ دَخَلَ الشَّامَ وَرَأَى مُعَاوِيَةَ : هَذَا كِسْرَى الْعَرَبِ³ .

1 . سير أعلام النبلاء : ج 3 ص 133 الرقم 25 ، الاستيعاب : ج 3 ص 471 الرقم 2464 ، تاريخ دمشق : ج 59 ص 112 ، البداية والنهاية : ج 8 ص 124 كلُّها نحوه .

2 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 330 .

3 . الاستيعاب : ج 3 ص 471 الرقم 2464 .

Muaviye: Evet.

Ömer: Niçin böyle yapıyorsun?

Muaviye: Biz, düşman casuslarının bulunduğu bir yerdeyiz. Dolayısıyla sultanın izzetini gösterip onları korkutmamız gerekir. Eğer beni bundan men edersen vazgeçerim!

Ömer: Ey Muaviye! Senden bir şey istemediğim halde beni çıkmaza soktun. Eğer söylediğin gerçekse bu, usta birinin görüşüdür; yok, eğer yanlışsa konuşmasını bilen birinin hilesidir!

Muaviye: O halde bana emredin (onu yapayım).

Ömer: Sana ne emir veririm, ne de nehiyde bulunurum.

"Ey müminlerin emiri; onu soktuğunuz şeyden ne de güzel çıktı!" denilince Ömer şu cevabı verdi:

-Güzel çıkışları ve girişlerinden dolayı bu sorumluluğu ona yükledik!¹

2329-Tarih-i Taberî [Said el-Mukbirî'den]: Kisra ve Kayser'in dehasından söz ediyorsunuz. Hâlbuki Muaviye sizin yanınızdadır! (O bunun için en güzel örnektir.)²

2330-el-İstiâb: Ömer [b. Hattab] Şam'a varıp Muaviye'yi görünce dedi ki: Bu, Arap'ın Kisra'sıdır.³

1-Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.133, h.25; el-İstiâb, c.3, s.471, h.2464; Tarih-i Dimeşk, c.59, s.112; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.124.

2-Tarih-i Taberî, c.5, s.330.

3-el-İstiâb, c.3, s.471, h.2464.

2/1-6

خِصَالُهُ الْمَوْبِقَةُ

2331 . تاريخ الطبري عن الحسن : أربَعُ خِصَالٍ كُنَّ فِي مُعَاوِيَةَ ، لَوْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ مِنْهُمْ إِلَّا وَاحِدَةً لَكَانَتْ مَوْبِقَةً : انْتِزَاؤُهُ عَلَى هَذِهِ الْأُمَّةِ بِالسُّفْهَاءِ ؛ حَتَّى ابْتَرَّهَا أَمْرُهَا بِغَيْرِ مَشُورَةٍ مِنْهُمْ وَفِيهِمْ بَقَايَا الصَّحَابَةِ وَذُو الْفَضِيلَةِ . وَاسْتِخْلَافُهُ ابْنَهُ بَعْدَهُ سَكْرًا خَمِيرًا ؛ وَيَضْرِبُ بِالطَّنَابِيرِ . وَادِّعَاؤُهُ زِيَادًا ؛ وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : «الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ ، وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ» . وَقَتْلُهُ حُجْرًا ، وَيَلَا لَهُ مِنْ حُجْرٍ . مَرَّتَيْنِ¹ .

2/1-7

هُوِيَّتُهُ عَنْ لِسَانِ الْإِمَامِ عَلِيٍّ

2332 . الإمام علي(ع) . فِي صِفَةِ مُعَاوِيَةَ . : لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ سَابِقَةً فِي الدِّينِ ، وَلَا سَلَفَ صِدْقٍ فِي الْإِسْلَامِ ، طَلِيقُ ابْنِ طَلِيقٍ ، حِزْبٌ مِنْ هَذِهِ الْأَحْزَابِ ، لَمْ يَزَلِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَلِرَسُولِهِ (ص) وَلِلْمُسْلِمِينَ عَدُوًّا هُوَ وَأَبُوهُ حَتَّى دَخَلَا فِي الْإِسْلَامِ كَارِهَيْنِ² .

2333 . عنه(عليه السلام) . فِي صِفَةِ رَجُلٍ مَذْمُومٍ ، ثُمَّ فِي فَضْلِهِ هُوَ (عليه السلام) . : أَمَا إِنَّهُ سَيَظْهَرُ عَلَيْكُمْ بَعْدِي رَجُلٌ رَحِبُ الْبُلْعُومِ ، مُنْدَحِقُ الْبَطْنِ ، يَأْكُلُ مَا يَجِدُ ، وَيَطْلُبُ مَا لَا يَجِدُ ، فَاقْتُلُوهُ ، وَلَنْ تَقْتُلُوهُ ! أَلَا وَإِنَّهُ سَيَأْمُرُكُمْ بِسَبِّي وَالْبَرَاءَةِ مِنِّي ؛ فَأَمَّا السَّبُّ فَسُبُّونِي ؛ فَإِنَّهُ لِي زَكَاةٌ ، وَلَكُمْ نَجَاةٌ ؛ وَأَمَّا الْبَرَاءَةُ فَلَا تَتَّبِعُوا مِنِّي ؛ فَإِنِّي وَلِدْتُ عَلَى الْفِطْرَةِ ، وَسَبَقْتُ إِلَى الْإِيمَانِ وَالْهَجْرَةِ³ .

1 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 279 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 499 نحوه وفيه «بالسيف» بدل «بالسفهاء» وراجع محاضرات الأدباء : ج 4 ص 483 والبداية والنهاية : ج 8 ص 130 .

2 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 8 .

3 . نهج البلاغة : الخطبة 57 ، إعلام الوری : ج 1 ص 340 ، شرح المائة كلمة : ص 237 وفي صدره «ما حكم بوقوعه في حق عبيد الله بن زياد أما إنه . . .» ، بحار الأنوار : ج 39 ص 325 ح 27 ؛ ينابيع المودة : ج 1 ص 205 ح 3 .

2/1-6

MUAVİYE'NİN BOZGUNCU ÖZELLİKLERİ

2331-Tarih-i Taberî [Hasan'dan]: Muaviye'de dört özellik vardı ki bunlardan sadece biri bile onda olsaydı bozgunculuğuna yeterdi: Ümmetin üzerine sefihleri bindirmesi, ümmet arasında sahabelerden geriye kalan fazilet sahibi kimseler mevcuken onlara hiç danışmadan yönetimlerini zorla çekip alması; sarhoş, içkici, ipek giyen ve tambur çalan oğlunu kendisinden sonra halife tayin etmesi ve Resulullah'ın (s.a.a) "**Çocuk yatağa** (sahip olan nikâhlı erkeğe) **aittir; zina edene ise taş vardır!**" buyurmuş olmasına rağmen Ziyad'ı kardeş olarak duyurması ve Hucr'u öldürmesi. Hucr'u öldürmesinden dolayı vay onun haline! [Bunu iki defa tekrarladı.]¹

2/1-7

İMAM ALİ'NİN (A.S) DİLİNDEN MUAVİYE'NİN ŞAHSİYETİ

2332-İmam Ali (a.s) [Muaviye'nin özelliği hakkında]: İzzet ve celal sahibi olan Allah, ona dinde hiçbir sabıka ve İslam'da hiçbir öncelik karar kılmamıştır. Azat edilmişin oğludur, kendisi de azat edilmiş; bu hiziplerden bir hiziptir. O ve babası, İslam'a istemeyerek girdikleri son ana kadar hep Allah'a, Resulüne ve Müslümanlara düşmandı.²

2333-İmam Ali (a.s) [Yerilmiş kişinin özelliği sonrasında kendi fazileti hakkında]: Benden sonra size ağzı geniş mi geniş, karnı şiş mi şiş göbekli bir kimse hâkim olacaktır. O, bulduğunu yer; bulmadığını ister. Onu öldürün, ama asla öldürmeyeceksiniz! Bilin ki o bana sövmenizi emredecek size, benden teberri etmenizi isteyecek sizden. Sövmeye gelince, sövün. Zira bu, benim için zekât; sizin için de necattır. Benden teberri etmenize gelince, sakın benden teberri etmeyin. Zira ben (tevhid) fitratı üzere doğdum. İman ve hicrette, önceliğim var benim.³

1-Tarih-i Taberî, c.5, s.279; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.499, "sefihleri" yerine "kılcı" tabirini nakletmiştir. Ayrıca bkz: Muhazarâtul-Udeba, c.4, s.483; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.130.

2-Tarih-i Taberî, c.5, s.8.

3-Nehcü'l-Belaga, 57. hutbe; İlamu'l-Vera, c.1, s.340; Şerhu'l-Mie Kelime, s.237; Biharu'l-Envar, c.39, s.325, h.27; Yenabiu'l-Mevedde, c.1, s.205, h.3.

2334 . عنه (ع) . مِنْ كِتَابِهِ إِلَى مُعَاوِيَةَ . : فَسُبْحَانَ اللَّهِ ! مَا أَشَدَّ لِرُؤْمِكَ لِلْأَهْوَاءِ الْمُبْتَدَعَةِ ، وَالْخَيْرَةِ الْمَتَّبَعَةِ ، مَعَ تَضْيِيعِ الْحَقَائِقِ وَإِطْرَاحِ الْوَثَائِقِ الَّتِي هِيَ لِلَّهِ طَلِبَةٌ وَعَلَى عِبَادِهِ حُجَّةٌ¹ .

2335 . عنه (عليه السلام) : وَاللَّهِ ، لَوَدَّ مُعَاوِيَةُ أَنَّهُ مَا بَقِيَ مِنْ هَاشِمٍ نَافِعٌ ضَرَمَةَ إِلَّا طُعِنَ فِي نَبْطِهِ ؛ إِطْفَاءً لِنُورِ اللَّهِ ، ﴿وَيَأْتِي اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورُهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ﴾^{2/3} .

2/1-8

أَهْدَافُ مُعَاوِيَةَ

2336 . سِرُّ أَعْلَامِ النَّبَاءِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ سُوَيْدٍ : صَلَّى بِنَا مُعَاوِيَةَ فِي النَّحِيلَةِ⁴ الْجُمُعَةِ فِي الضُّحَى ، ثُمَّ خَطَبَ وَقَالَ : مَا قَاتَلْنَا لِيَتَصَوَّمُوا وَلَا لِيُصَلُّوا وَلَا لِيَتَخَجَّجُوا أَوْ تُزَكَّوْا ، قَدْ عَرَفْتُ أَنَّكُمْ تَفْعَلُونَ ذَلِكَ ، وَلَكِنْ إِنَّمَا قَاتَلْنَاكُمْ لِاتِّمَامٍ عَلَيْكُمْ ، فَقَدْ أَعْطَيْنِي اللَّهُ ذَلِكَ وَأَنْتُمْ كَارِهُونَ⁵ .

2337 . مَرْجُوحُ الذَّهَبِ عَنْ مَطْرِفِ بْنِ الْمَغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ : وَقَدْتُ مَعَ أَبِي «الْمَغِيرَةَ» إِلَى مُعَاوِيَةَ ، فَكَانَ أَبِي يَأْتِيهِ يَتَحَدَّثُ عِنْدَهُ ، ثُمَّ يَتَصَرَّفُ إِلَيَّ فَيَذْكُرُ مُعَاوِيَةَ ، وَيَذْكُرُ عَقْلَهُ ، وَيَجْعَبُ بِمَا يَرَى مِنْهُ ، إِذَا جَاءَ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَأَمْسَكَ عَنِ الْعِشَاءِ ، فَرَأَيْتُهُ مُعْتَمًا ، فَانْتَظَرْتُهُ سَاعَةً ، وَظَنَنْتُ أَنَّهُ لَشَيْءٍ حَدَثَ فِينَا أَوْ فِي عَمَلِنَا ، فَقُلْتُ لَهُ : مَا لِي أَرَاكَ مُعْتَمًا مُنْذُ اللَّيْلِ ؟ قَالَ : يَا بُنَيَّ ، إِنِّي جِئْتُ مِنْ عِنْدِ أَخْبَثِ النَّاسِ ! قُلْتُ لَهُ : وَمَا ذَاكَ ؟ قَالَ :

1 . نَحْجُ الْبَلَاغَةَ : الْكِتَابُ 37 ، الْاِحْتِجَاجُ : ج 1 ص 428 ح 92 ، بَحَارُ الْأَنْوَارِ : ج 33 ص 98 ح 403 .

2 . التَّوْبَةُ : 32 .

3 . عَيُونُ الْأَخْبَارِ لِابْنِ قَتِيْبَةَ : ج 1 ص 180 ، النِّهَايَةُ فِي غَرِيبِ الْحَدِيثِ : ج 5 ص 90 وَفِيهِ إِلَى «ضَرَمَةَ» ، شَرْحُ

نَحْجِ الْبَلَاغَةِ : ج 19 ص 129 وَفِيهِ إِلَى «نَبْطِهِ» ؛ تَفْسِيرُ الْعِيَّاشِيِّ : ج 2 ص 81 ح 30 عَنْ أَبِي الْأَعَزِّ التَّمِيمِيِّ .

4 . التُّخَيْلَةُ : مَوْضِعٌ قَرِبَ الْكَوْفَةِ عَلَى سَمْتِ الشَّامِ ، وَهُوَ الْمَوْضِعُ الَّذِي خَرَجَ إِلَيْهِ الْإِمَامُ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) (مَعْجَمُ

الْبُلْدَانِ : ج 5 ص 278) .

5 . سِرُّ أَعْلَامِ النَّبَاءِ : ج 3 ص 146 الرَّقْمُ 25 ، الْبَدَايَةُ وَالنِّهَايَةُ : ج 8 ص 131 ؛ كَشَفُ الْعَمَةِ : ج 2 ص 167 .

2334-İmam Ali (a.s) [Muaviye'ye yazdığı mektuptan]: Fesüpha-nallah! Nefsinin istekleriyle bidatlara ne kadar da şiddetle sarılmış, şaşkınlığa tabi olmuşsun! Hem de Allah'ın hesabını isteyeceği, kullarına delil kıldığı hakikatleri kaybedip ahitleri terk etmişsin.¹

2335-İmam Ali (a.s): Vallahi Muaviye, Haşim'den ateşe üfleyen tek kişi bile kalmamasını, böylece Allah'ın nurunun sönmesini ister. "*Oysa kâfirler istemese de Allah, kendi nurunu tamamlamaktan başkasını istemiyor.*"^{2/3}

2/1-8

MUAVİYE'NİN HEDEFLERİ

2336-Siyer-u Âlami'n-Nubela [Said b. Suveyd'den]: Muaviye, Nuhayle'de,⁴ kuşluk vakti bizimle Cuma namazı kıldı. Sonra da hutbe okudu ve dedi ki: Biz, sizler oruç tutasınız, namaz kılasınız, hac yapasınız ya da zekât veresiniz diye savaşmadık. Zira bunları zaten yapmakta olduğunuzu biliyordum. Sizinle üzerinize emir olayım diye savaştık. Sonra da Allah hoşunuza gitmese de bunu bana verdi!⁵

2337-Murucu'z-Zeheb [Mutrif b. Mugayre b. Şube'den]: Babam "Mugayre" ile birlikte Muaviye'nin huzuruna gittim. Babam ne zaman yanına gidip onunla konuşsa döndünde yanıma gelir, Muaviye'den söz eder, onun aklından ve kendisinden görüp ilginç bulduğu yönlerinden bana anlatırdı. Bir gece geldiğinde yemek yemedi. Onun üzüntülü olduğunu gördüm. Bir süre bekledim; bizimle ilgili veya davranışımızla ilgili bir şey olduğunu düşünerek "Bir şey mi oldu, gecenin ilk saatlerinden beri seni üzgün görmekteyim?" diye sordum. "Ey oğlum! Ben insanların en iğrencinin yanından geldim!" dedi. "Niçin?" diye sorduğumda şunları söyledi:

1-Nehcü'l-Belaga, 37. mektup; *el-İhticac*, c.1, s.428, h.92; *Biharu'l-Envar*, c.33, s.98, h.403.

2-Tevbe 32.

3-Uyunu'l-Ahbar, *İbn-i Kuteybe*, c.1, s.180; *en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis*, c.5, s.90; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.19, s.129; *Tefsir-i Ayyaşî*, c.2, s.81, h.30, Ebu'l A'azz et-Temimi'den.

4-Nuhayle, Küfe yakınlarında Şam yolu üzerinde bir yerdir. İmam Ali (a.s) oraya doğru yola çıkmıştı (*Mucemu'l-Buldan*, c.5, s.278).

5-Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.146, h.25; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.131; *Keşfu'l-Gumme*, c.2, s.167.

قُلْتُ لَهُ . وَقَدْ خَلَوْتُ بِهِ . : إِنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ مِنَّا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، فَلَوْ أَظْهَرْتَ عَدْلًا ، وَبَسَطْتَ خَيْرًا ؛ فَإِنَّكَ قَدْ كَبِرْتَ ، وَلَوْ نَظَرْتَ إِلَى إِخْوَتِكَ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ ، فَوَصَلْتَ أَرْحَامَهُمْ ؛ فَوَاللَّهِ مَا عِنْدَهُمُ الْيَوْمَ شَيْءٌ تَخَافُهُ ، فَقَالَ لِي :

هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ ! ! مَلِكٌ أَخُو تَيْمٍ فَعَدَلَ وَفَعَلَ مَا فَعَلَ ، فَوَاللَّهِ مَا عَدَا أَنْ هَلَكَ فَهَلَكَ ذِكْرُهُ ، إِلَّا أَنْ يَقُولَ قَائِلٌ : أَبُو بَكْرٍ . ثُمَّ مَلِكٌ أَخُو عَدِيٍّ ، فَاجْتَهَدَ وَشَمَّرَ عَشْرَ سِنِينَ ، فَوَاللَّهِ مَا عَدَا أَنْ هَلَكَ فَهَلَكَ ذِكْرُهُ ، إِلَّا أَنْ يَقُولَ قَائِلٌ : عُمَرُ . ثُمَّ مَلِكٌ أَخُونَا عُثْمَانُ ، فَمَلِكٌ رَجُلٌ لَمْ يَكُنْ أَحَدٌ فِي مِثْلِ نَسَبِهِ ، فَعَمِلَ مَا عَمِلَ وَعَمِلَ بِهِ ، فَوَاللَّهِ مَا عَدَا أَنْ هَلَكَ فَهَلَكَ ذِكْرُهُ ، وَذَكَرَ مَا فَعَلَ بِهِ . وَإِنَّ أَخَا هَاشِمٍ يُصْرَخُ بِهِ فِي كُلِّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ : أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، فَأَيُّ عَمَلٍ يَبْقَى مَعَ هَذَا ؟ لَا أُمُّ لَكَ ! وَاللَّهِ إِلَّا دَفَنًا دَفَنًا¹ .

2/1-9

كِتَابُ الْإِمَامِ الْحُسَيْنِ إِلَيْهِ

2338 . الإمام الحسين (عليه السلام) . في كتابه إلى معاوية . : أَمَا بَعْدُ : فَقَدْ جَاءَنِي كِتَابُكَ تَذَكُّرٌ فِيهِ أَنَّهُ انْتَهَتْ إِلَيْكَ عَنِّي أُمُورٌ لَمْ تَكُنْ تَظُنُّنِي بِهَا رَغْبَةً بِي عَنْهَا ، وَإِنَّ الْحَسَنَاتِ لَا يَهْدِي لَهَا وَلَا يُسَدِّدُ إِلَيْهَا إِلَّا اللَّهُ تَعَالَى .

وَأَمَّا مَا ذَكَرْتَ أَنَّهُ رَقِيَ إِلَيْكَ عَنِّي ، فَإِنَّمَا رَقَاهُ الْمَلَاقُونَ الْمَشَاوُونَ بِالنَّمِيمَةِ ، الْمُفَرِّقُونَ بَيْنَ الْجَمْعِ ، وَكَذَبَ الْغَاوُونَ الْمَارِقُونَ ، مَا أَرَدْتُ حَرْبًا وَلَا خِلَافًا ، وَإِنِّي لَا خَشْيَةَ لِلَّهِ فِي تَرْكِ ذَلِكَ مِنْكَ وَمِنْ حَزْبِكَ الْقَاسِطِينَ الْمُجْلِينَ ، حَزْبِ الظَّالِمِ ، وَأَعْوَانِ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ .

1 . مروج الذهب : ج 4 ص 41 ، الأخبار الموقفيات : ص 576 ح 375 ، شرح نهج البلاغة : ج 5 ص 129 ؛ كشف اليقين : ص 466 ح 565 ، كشف الغمّة : ج 2 ص 44 كلّها نحوه ، بحار الأنوار : ج 33 ص 169 ح 443 .

-Kendisiyle yalnız kaldığımda ona dedim ki: Ey müminlerin emiri! Sen bizden istediğin şeye ulaştın. Şimdi adaleti aşikâr etsen ve hayrı yaysan [ne kadar iyi olur]. Zira artık sen yaşlandın. Benî Haşim'den olan kardeşlerine nazar etsen ve akrabalık bağlarını gözetesen [olmaz mı?] Vallahi bugün onlardan yana artık korkacağın hiçbir şey yoktur.

(Muaviye) bana dedi ki: Asla, asla!! Teym'in kardeşi hükümete geldi. Adaletle davrandı ve yaptığını yaptı. Vallahi öldükten sonra zikri de öldü. Sadece biri "Ebubekir" diyebilir. Sonra Adiy'in kardeşi hükümete geldi. Kolunu sıvadı ve on yıl çalıştı. Vallahi öldüğünde zikri de öldü. Ancak biri "Ömer" diyebilir. Sonra kardeşimiz Osman hükümete geldi. Nesep yönünden benzeri olmayan bir kişi hükümete gelmişti. Yaptığını yaptı ve kendisine de öyle bir muamele edildi. Vallahi ölünce kendisinin zikri ile birlikte ona yapılanların da zikrinin yok olup gitmesinden başka bir şey kalmadı. Oysa Haşim'in kardeşi her gün beş defa "Eşhedu enne Muhammeden Resulullah" diye sesleniliyor. Ey annesiz! Bununla birlikte hangi iş kalır ki? Vallahi onu toprağa gömmekten başka çare yoktur!¹

2/1-9

İMAM HÜSEYİN'İN MUAVİYE'YE MEKTUBU

2338-İmam Hüseyin (a.s) [Muaviye'ye yazdığı mektubunda]: [Allah'a hamd-ü senadan] sonra: Mektubun bana ulaştı. Onda benden sana bazı şeyler ulaştığından söz etmişsin. Bana faydası olmayacağından onları yapacağımı zannetmiyormuşsun. Doğrusu Yüce Allah'tan başka hiç kimse iyiliklere hıdayet etmez ve onlara yönlendiremez.

Benden sana ulaşan şey hususunda söylediğine gelince; hiç şüphesiz dalkavuklar ve cemaati parçalamak için iftira peşinde koşanlar onu sana ulaştırmışlardır. Haktan çıkmış sapkınlar yalan söylemişlerdir. Ben savaş ve muhalefet kasdetmedim.

Doğrusu ben, senin ve cefakâr, hürmet tanımaz, zalim hizbin; o kovulmuş şeytanın yardımcıları olan taraftarlarının bunu terk edip [de benimle savaşmanızdan] korkarım.

1-Murucu'z-Zeheb, c.4, s.41; el-Ahbari'l-Muvaffiyat, s.576, h.375; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.5, s.129; Keşfu'l-Yakin, s.466, h.565; Keşfu'l-Gumme, c.2, s.44; Biharu'l-Envar, c.33, s.169, h.443.

أَلَسْتُ قَاتِلَ حُجْرٍ وَأَصْحَابِهِ الْعَابِدِينَ الْمُخْبِتِينَ الَّذِينَ كَانُوا يَسْتَفْظِعُونَ الْبِدْعَ ، وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ ، وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ؟ فَقَتَلْتَهُمْ ظُلْمًا وَعُدْوَانًا مِنْ بَعْدِ مَا أُعْطِيَتْهُمْ الْمَوَاقِيقُ الْعَلِيظَةُ ، وَالْعُهُودُ الْمُؤَكَّدَةُ ، جُرْأَةً عَلَى اللَّهِ ، وَاسْتِخْفَافًا بِعَهْدِهِ ؟

أَوَلَسْتُ بِقَاتِلِ عَمْرِو بْنِ الْحَمِقِ الَّذِي أَخْلَقْتَ وَأَبْلَتَ وَجْهَهُ الْعِبَادَةُ ؟ فَقَتَلْتَهُ مِنْ بَعْدِ مَا أُعْطِيَتْهُ مِنَ الْعُهُودِ مَا لَوْ فَهِمْتَهُ الْعَصْمُ نَزَلَتْ مِنْ شَعَفِ الْجِبَالِ .

أَوَلَسْتُ الْمُدَّعِيَّ زِيَادًا فِي الْإِسْلَامِ ، فَزَعَمْتَ أَنَّهُ ابْنُ أَبِي سُفْيَانَ ، وَقَدْ قَضَى رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَنَّ الْوَلَدَ لِلْفَرَّاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرِ ؟ ثُمَّ سَلَّطْتَهُ عَلَى أَهْلِ الْإِسْلَامِ يَقْتُلُهُمْ وَيَقْطَعُ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ مِنْ خِلَافٍ ، وَيَصْلُبُهُمْ عَلَى جُدُوعِ النَّخْلِ . سُبْحَانَ اللَّهِ يَا مُعَاوِيَةُ ! لَكَأَنَّكَ لَسْتَ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ ، وَلَيْسُوا مِنْكَ .

أَوَلَسْتُ قَاتِلَ الْخَضِرِيِّ الَّذِي كَتَبَ إِلَيْكَ فِيهِ زِيَادٌ أَنَّهُ عَلَى دِينِ عَلِيٍّ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ ؟ وَدِينُ عَلِيٍّ هُوَ دِينُ ابْنِ عَمِّهِ (صلى الله عليه وآله) الَّذِي أَجْلَسَكَ مَجْلِسَكَ الَّذِي أَنْتَ فِيهِ ، وَلَوْلَا ذَلِكَ كَانَ أَفْضَلُ شَرَفِكَ وَشَرَفِ آبَائِكَ تَحْشُمُ الرِّحْلَتَيْنِ : رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ، فَوَضَعَهَا اللَّهُ عَنْكُمْ بِنَا مِنْهُ عَلَيْكُمْ !

وَقُلْتَ فِيمَا قُلْتَ : لَا تَزِدْ هَذِهِ الْأُمَّةَ فِي فِتْنَةٍ . وَإِنِّي لَا أَعْلَمُ لَهَا فِتْنَةً أَعْظَمَ مِنْ إِمَارَتِكَ عَلَيْهَا !

وَقُلْتَ فِيمَا قُلْتَ : أَنْظِرْ لِنَفْسِكَ وَلِدِينِكَ وَلَا مُمْمَةَ مُحَمَّدٍ . وَإِنِّي وَاللَّهِ مَا أَعْرِفُ أَفْضَلَ مِنْ جِهَادِكَ ؛ فَإِنْ أَفْعَلْ فَإِنَّهُ قُرْبَةٌ إِلَى رَبِّي ، وَإِنْ لَمْ أَفْعَلْهُ فَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِدِينِي ، وَأَسْأَلُهُ التَّوْفِيقَ لِمَا يُجِبُّ وَيَرْضَى .

وَقُلْتَ فِيمَا قُلْتَ : مَتَى تَكِيدُنِي أَكِيدُكَ . فَكِيدُنِي يَا مُعَاوِيَةُ مَا بَدَا لَكَ ، فَلَعَمْرِي لَقَدْ بَدَأَ بِكَ الصَّالِحُونَ ، وَإِنِّي لَا رَجُو أَنْ لَا تَضُرَّ إِلَّا نَفْسَكَ ، وَلَا تَمَحَقَّ إِلَّا عَمَلَكَ ، فَكِيدُنِي مَا بَدَا لَكَ .

Sen Hucr ve onun ibadet ve züht ehli arkadaşlarının katili değil misin? Onlar bidatleri çirkin saymaktaydılar, iyiliği emretmekte ve kötülükten menetmekteydiler. Onlara çok sağlam sözler ve kuvvetli ahitler verdikten sonra kendilerini zalimce ve düşmanca öldürdün. Bu, Allah'a karşı küstahlık ve O'nun ahdini küçümsemek değil midir?

Sen, yüzünü ibadetin soldurup nasırlaştırdığı Amr b. Hamik'in katili değil misin? Hem de öyle bir sözün ardından onu öldürdün ki eğer çöldeki hayvanlar onu anlasalardı, dağların tepelerinden aşağı inerlerdi.

Resulullah (s.a.a) çocuğun yatak sahibine ait olduğuna ve zinakârın taşlanmasına hükmettiği halde sen Ziyad'ı İslam'a göre kendine kardeş edinen ve onun, Ebu Süfyan'ın oğlu olduğunu iddia eden kişi değil misin? Sonra da onu kendilerini katletsin, ellerini ve ayaklarını çaprazlama kes sin ve onları hurma ağaçlarına assın diye Müslümanların üzerine saldı. Fesüphanallah ey Muaviye! Sanki sen bu ümmetten değilsin ve onlar da senden değiller!

Ziyad'ın, hakkında sana mektup yazarak onun Ali'nin (*kerremellahu vecheh*) dini üzerinde olduğunu bildirdiği Hazremî'nin katili sen değil misin? Ali'nin dini, seni şu anda bulunduğun yerde oturtan amcası oğlunun (*Allah'ın salâtı ona ve soyuna olsun*) dinidir. Eğer o olmasaydı senin ve babalarının en üstün şerefi iki yolculuğa katlanmaktı: Kış ve yaz yolculuğu. Allah bizim sayemizde üzerinize minnet bırakarak bunu sizden kaldırdı!

Söylediklerinin arasında şu sözün de vardı: Bu ümmeti fitneye sokma! Doğrusu ben, bu ümmet için senden ve üzerlerindeki hükümetinden daha büyük bir fitne göremüyorum!

Söylediklerinden biri de şu: Kendini, dinini ve Muhammed ümmetini gözet (diyorsun). Vallahi ben sana karşı cihattan daha üstün bir fazilet bilmiyorum. Eğer bunu yapacak olursam hiç kuşkusuz o, Rabbime yaklaşma vesilesidir. Eğer bunu yapmazsam dinim hususunda Allah'tan mağfiret dilerim; O'ndan sevdiği ve razı olduğu şeye muvaffak kılmasını isterim.

Söylediklerin arasında bir de şunu demişsin: Bana düzen kurduğun sürece sana düzen kuracağım. Ey Muaviye! Yapabileceğin hileyi yap. Ömrüme yemin olsun ki öteden beri hep salihlere tuzak kurulmaktaydı. Ben sadece kendine zarar vereceğini ve ancak kendi amelini yok edeceğimi ümit etmekteyim. Öyleyse bana bildiğin tuzağı kur!

وَأَتَّقِ اللَّهَ يَا مُعَاوِيَةُ ! وَعَلِمَ أَنَّ اللَّهَ كِتَابًا لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا ، وَعَلِمَ أَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِنَاسٍ لَكَ قَتْلَكَ بِالطَّيَّةِ ، وَأَخَذَكَ بِالثَّهْمَةِ ، وَإِمَارَتَكَ صَبِيًّا يَشْرَبُ الشَّرَابَ ، وَيَلْعَبُ بِالْكَلَابِ ، مَا أَرَاكَ إِلَّا قَدْ أَوْبَقْتَ نَفْسَكَ ، وَأَهْلَكْتَ دِينَكَ ، وَأَضَعْتَ الرَّعِيَّةَ . وَالسَّلَامُ¹.

2/1-10

بَلَاغُ تَعْمِيمِيٍّ لِلْمُعْتَصِدِ الْعَبَّاسِيِّ

2339 . تاريخ الطبري . فِي ذِكْرِ وَقَائِعِ سَنَةِ 284 هـ . فِي هَذِهِ السَّنَةِ عَزَمَ الْمُعْتَصِدُ بِاللَّهِ عَلَى لَعْنِ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ عَلَى الْمَنَابِرِ ، وَأَمَرَ بِإِنْشَاءِ كِتَابٍ بِذَلِكَ يُقْرَأُ عَلَى النَّاسِ ، فَخَوَّفَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ وَهْبٍ اضْطِرَابَ الْعَامَّةِ ، وَأَنَّهُ لَا يَأْمَنُ أَنْ تَكُونَ فِتْنَةً ، فَلَمْ يَلْتَفِتْ إِلَى ذَلِكَ . . .

وَأَمَرَ بِإِخْرَاجِ الْكِتَابِ الَّذِي كَانَ الْمَأْمُونُ أَمَرَ بِإِنْشَائِهِ بِلَعْنِ مُعَاوِيَةَ ، فَأُخْرِجَ لَهُ مِنَ الدِّيَّانِ ، فَأُخِذَ مِنْ جَوَامِعِهِ نُسخةُ هَذَا الْكِتَابِ . . . وَفِيهِ بَعْدَ الْحَمْدِ وَالثَّنَاءِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) :

وَكَانَ مِمَّنْ عَانَدَهُ وَنَابَذَهُ وَكَذَّبَهُ وَحَارَبَهُ مِنْ عَشِيرَتِهِ الْعَدُوُّ الْأَكْثَرُ ، وَالسَّوَادُ الْأَعْظَمُ ، يَتَلَقَّوْنَهُ بِالتَّكْذِيبِ وَالتَّشْرِيبِ ، وَيَقْصِدُونَهُ بِالْأَذْيَةِ وَالتَّخْوِيفِ ، وَيُيَادُونَهُ بِالْعَدَاوَةِ ، وَيَنْصَبُونَ لَهُ الْمِحَارِبَةَ ، وَيَصُدُّونَ عَنْهُ مَنْ قَصَدَهُ ، وَيَنَالُونَ بِالتَّعْذِيبِ مَنْ اتَّبَعَهُ .

وَأَشَدُّهُمْ فِي ذَلِكَ عَدَاوَةً ، وَأَعْظَمُهُمْ لَهُ مُخَالَفَةً ، وَأَوَّلُهُمْ فِي كُلِّ حَرْبٍ وَمُنَاصَبَةٍ ، لَا يُرْفَعُ عَلَى الْإِسْلَامِ رَايَةٌ إِلَّا كَانَ صَاحِبِهَا وَقَائِدُهَا وَرَئِيسُهَا فِي كُلِّ مَوَاطِنِ الْحَرْبِ مِنْ بَدْرِ وَأُخْدٍ وَالْحَنْدَقِ وَالْفَتْحِ . أَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْبٍ وَأَشْبَاعُهُ مِنْ بَنِي أُمَيَّةِ الْمَلْعُونِينَ فِي كِتَابِ اللَّهِ ، ثُمَّ الْمَلْعُونِينَ عَلَى لِسَانِ رَسُولِ اللَّهِ فِي عِدَّةِ مَوَاطِنَ وَعِدَّةِ مَوَاضِعَ ، لِمَاضِي عِلْمِ اللَّهِ فِيهِمْ وَفِي أَمْرِهِمْ وَنِفَاقِهِمْ وَكُفْرِ أَحْلَامِهِمْ .

1 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 202 ; رجال الكشي : ج 1 ص 252 ح 99 ، الاحتجاج : ج 2 ص 89 ح 164 كلاهما نحوه ، بحار الأنوار : ج 44 ص 212 ح 9 .

Ey Muaviye! Allah'tan kork! Şunu bil ki Allah'ın küçüğü de büyüğü de bırakmayıp hepsini sayan bir kitabı vardır. Şunu iyi bil ki Allah, zanna dayanarak öldürmeni, iftiraya dayanarak alıkoymanı, şarap içen ve köpeklerle oynayan bir sabiyyi hükümete oturtmanı unutacak değildir. Seni, ancak kendini ve dinini helâk etmiş; halkı da harcamış olarak görmekteyim! Vesselam.¹

2/1-10

MUTAZID EL-ABBASÎ'NİN GENEL DUYURUSU

2339-Tarih-i Taberî [Hicrî 284 yılı olaylarından söz ederken]: Bu yılda Mutazid Billah, minberlerden Muaviye b. Ebu Süfyan'a lanet okunmasına karar verdi. Bu konuda halka okunacak bir mektup yazılmasını emretti. Ubeydullah b. Süleyman b. Vahab onu halkın ayaklanabileceği ve fitne çıkamayacağına dair hiçbir güvence olmadığı konusunda korkuttu. Fakat Mutazid bunu dikkate almadı...

Memun'un Muaviye'ye lanet edilmesi emri ile hazırlanmış olan mektubun çıkarılmasını emretti. Bu mektubu onun için divandan çıkardılar. Onun toplamından şu bölümü aldı... Bu mektupta Resulullah'a (s.a.a) hamd-ü senadan sonra şöyle yazılıydı:

O, (Peygamber) kendi kabilesinden çok sayıda kişinin düşmanlığı, muhalefeti, yalanlaması ve savaşı ile karşı karşıya kalanlardandı. Büyük bir kalabalık, yalanlayarak ve azarlayarak onun karşısına çıkmıştı; kendisine eziyet ve tehditte bulunarak düşmanlıklarını açığa vuruyorlar ve karşısında savaş bayrağını açıyorlardı; ona gitmek isteyenleri engelliyorlar, ona uyanlara işkence ediyorlardı.

Tüm bu alanlarda düşmanlığı en şiddetli olan, muhalefeti en büyük olan, her savaş ve düşmanlığın başını çeken, İslam aleyhine kalkmış her sancağın sahibi; Bedir, Uhud, Hendek ve Fetih savaşlarının hepsinde onların önder ve başkanı Ebu Süfyan b. Harb ve Ümeyye oğullarından olan takipçileri olmuştur. Onlar Allah'ın kitabında lanetlenmişlerdir; sonra birçok yerde ve durumda Resulullah'ın diliyle lanetlenmişlerdir. Zira Allah onların durumuna, nifaklarına ve büyüklerinin küfrüne her zaman âlimdir.

1-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.202; Rical-ı Keşşî, c.1, s.252, h.99; el-İhticac, c.2, s.89, h.164; Biharu'l-Envar, c.44, s.212, h.9.

فَحَارَبَ مُجَاهِدًا ، وَدَافَعَ مُكَابِدًا ، وَأَقَامَ مُنَادِيًا حَتَّى قَهَرَهُ السَّيْفُ ، وَعَلَا أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ، فَتَقَوَّلَ بِالإِسْلَامِ غَيْرَ مُنْطَوٍ عَلَيْهِ ، وَأَسَرَ الْكُفْرَ غَيْرَ مُقْلِعٍ عَنْهُ ، فَعَرَفَهُ بِذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَالْمُسْلِمُونَ ، وَمَيَّزَ لَهُ الْمُؤَلَّفَةَ قُلُوبُهُمْ ، فَقَبِلَهُ وَوَلَدَهُ عَلَى عِلْمٍ مِنْهُ .

فَمِمَّا لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِهِ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَأَنْزَلَ بِهِ كِتَابًا قَوْلُهُ : **﴿وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ وَنَخَوْفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا﴾**¹ وَلَا اخْتِلَافَ بَيْنَ أَحَدٍ أَنَّهُ أَرَادَ بِهَا بَنِي أُمَيَّةَ .

و مِنْهُ قَوْلُ الرَّسُولِ (عليه السلام) وَقَدْ رَأَاهُ مُقْبِلًا عَلَى حِمَارٍ وَمُعَاوِيَةُ يَقُودُ بِهِ وَيَزِيدُ ابْنُهُ يَسُوقُ بِهِ : « لَعَنَ اللَّهُ الْقَائِدَ وَالرَّاكِبَ وَالسَّائِقَ »

و مِنْهُ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ فِي سُورَةِ الْقَدْرِ : **﴿لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾**² مِنْ مُلْكِ بَنِي أُمَيَّةَ .

وَمِنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) دَعَا مُعَاوِيَةَ لِيَكْتُبَ بِأَمْرِهِ بَيْنَ يَدَيْهِ ، فَدَافَعَ بِأَمْرِهِ ، وَاعْتَلَّ بِطَعَامِهِ ، فَقَالَ النَّبِيُّ : « لَا أَشْبَعُ اللَّهَ بَطْنَهُ » . فَبَقِيَ لَا يَشْبَعُ وَيَقُولُ : وَاللَّهِ مَا أَتْرَكَ الطَّعَامَ شَبْعًا وَلَكِنْ إِعْيَاءً !

وَمِنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) قَالَ : « يَطْلُعُ مِنْ هَذَا الْفَجِّ رَجُلٌ مِنْ أُمَّتِي يُحْشَرُ عَلَى غَيْرِ مِلَّتِي » ، فَطَلَعَ مُعَاوِيَةُ .

وَمِنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) قَالَ : « إِذَا رَأَيْتُمْ مُعَاوِيَةَ عَلَى مِنْبَرٍ فَاقْتُلُوهُ » .

1 . الإسراء : 60 .

2 . القدر : 3 .

O (Ebu Süfyan) ciddiyetle savaştı, muhalefet etti ve baş kaldırıp düşmanlık etti. Sonunda kılıç onu yendi ve onlar istemedikleri halde Allah'ın emri yüceldi. O, kalben değil, sözle İslam'ı kabul etti; küfrü gizliyordu ve ondan kopmamıştı. Resulullah (s.a.a) ve Müslümanlar onu böyle tanıdılar. Onu "Kalpleri İslamiyet'e ısındırılmak istenenler" grubundan saydı. Onu ve evlatlarını, durumlarını bildiği halde kabul etti.

Allah'ın onları Peygamberinin (s.a.a) diliyle lanetlediği yerlerden biri, kitabında indirdiği şu sözüdür: *"Kurân'daki lânetlenmiş ağacı da ancak insanları sınamak için gösterdik ve onları korkutmadayız, fakat bu, ancak onların taşkınlıklarını arttırmada."* Allah'ın "lânetlenmiş ağaç"la Ümeyye oğullarını kastettiğinde Müslümanlar arasında hiçbir ihtilaf yoktur.

Bu lanetlerden biri de Resulullah'ın (s.a.a) Ebu Süfyan'ı bir eşeğin üzerinde gördüğünde buyurduğu sözdür. Muaviye önden onu çekiyordu ve Yezid de arkadan onu sürüyordu. Derken şöyle buyurdu: **"Allah çekiciye, biniciye ve sürücüye lanet etsin!"**...

Bunlardan biri de Allah'ın Peygamberine Kadir suresinde indirdiği şu sözünde geçmektedir: *"Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır"*² yani Ümeyye oğulları hükümetinden (daha hayırlıdır).

Bunlardan biri de; Resulullah'ın (s.a.a) Muaviye'yi yanında emrini yazması için çağırdığında yemek yediğini bahane ederek Peygamberin emrini yerine getirmeyişi idi. Peygamber de **"Allah onun karnını doyurmasın!"** buyurdu. Ondan sonra hiç doymuyor, "Vallahi doyduğum için değil, yorulduğum için yemeği bırakıyorum!" diyordu.

Bunlardan biri de Resulullah'ın (s.a.a) şu buyruğuydu: **"Şu dereden ümmetimden olan bir kişi çıkacak ve o, benim dinim dışında haşrolunacak!"** Derken Muaviye göründü.

Biri de Resulullah'ın (s.a.a) şu sözüydü: **"Muaviye'yi benim minberimin üzerinde görürseniz onu öldürün!"**

1-İsra, 60.

2-Kadir, 3.

وَمِنْهُ الْحَدِيثُ الْمَرْفُوعُ الْمَشْهُورُ أَنَّهُ قَالَ : « إِنَّ مُعَاوِيَةَ فِي تَابُوتٍ مِنْ نَارٍ فِي أَسْفَلِ دَرَكٍ مِنْهَا يُنَادِي : يَا حَنَّانُ يَا مَنَّانُ ! (الآن وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ)¹ » .

. . . ثُمَّ مِمَّا أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ بِهِ اللَّعْنَةُ قَتْلُهُ مَنْ قَتَلَ صَبْرًا مِنْ خِيَارِ الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ وَأَهْلِ الْفَضْلِ وَالِدِيَانَةِ ، مِثْلَ عَمْرِو بْنِ الْحَقِيقِ ، وَحُجْرِ بْنِ عَدِيٍّ ، فَيَمْنُ قَتَلَ مِنْ أَمْثَالِهِمْ ، فِي أَنْ تَكُونَ لَهُ الْعِزَّةُ وَالْمَلِكُ وَالْعَلْبَةُ ، وَاللَّهُ الْعِزَّةُ وَالْمَلِكُ وَالْقُدْرَةُ ، وَاللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾² .

وَمِمَّا اسْتَحَقَّ بِهِ اللَّعْنَةُ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ادِّعَاؤُهُ زِيَادَ بْنَ سُمَيَّةَ جُرْأَةً عَلَى اللَّهِ ! وَاللَّهُ يَقُولُ : ﴿ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ﴾³ ، وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) يَقُولُ : «مَلْعُونٌ مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ ، أَوْ انْتَمَى إِلَى غَيْرِ مَوَالِيهِ» ، وَيَقُولُ : «الْوَلَدُ لِلْفَرَّاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحِجْرُ» . فَخَالَفَ حُكْمَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ، وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) جِهَارًا ، وَجَعَلَ الْوَلَدَ لِغَيْرِ الْفَرَّاشِ ، وَالْعَاهِرَ لَا يَضُرُّهُ عَهْرُهُ ، فَأَدْخَلَ بِهَذِهِ الدَّعْوَةَ مِنْ تَحَارِمِ اللَّهِ وَتَحَارِمِ رَسُولِهِ فِي أُمِّ حَبِيبَةَ زَوْجَةِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَفِي غَيْرِهَا مِنْ سُفُورِ وُجُوهِ مَا قَدْ حَرَّمَهُ اللَّهُ ، وَأَثْبَتَ بِهَا قُرْبَى قَدْ بَاعَدَهَا اللَّهُ ، وَأَبَاحَ بِهَا مَا قَدْ حَظَرَهُ اللَّهُ ، مِمَّا لَمْ يَدْخُلْ عَلَى الْإِسْلَامِ خَلَلٌ مِثْلُهُ ، وَلَمْ يُبَلِّ الدِّينَ تَبْدِيلًا شَبِيهُهُ .

1 . يونس : 91 .

2 . النساء : 93 .

3 . الأحزاب : 5 .

Bunlardan biri de merfu ve meşhur olan şu hadistir ki Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: "Muaviye ateşten bir tabutta cehennemnin en alt tabakasındadır ve "Ya Hennan/ ey acıyan, ya Mennan/ ey iyiliksever!" diye bağırır. *"Fakat şimdi mi? Hâlbuki bundan evvel isyan etmiştin, bozgunculardan olmuştun."*¹

...Ona Allah'ın lanetini vacip kılan şeylerden biri de sahabe ve tabiînden olan Amr b. Hamik ve Hucr b. Adiy gibi iyi, faziletli ve dindar kişileri kendi izzet, hükümet ve baskınlığını korumak için işkenceyle öldürmesidir. Hâlbuki izzet, hükümet ve kudret Allah'a aittir. İzzet ve celal sahibi Allah şöyle buyuruyor: *"Kim bir mümini kasten (taammüden) öldürürse cezası, içinde ebedi kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazaplanmış, onu lanetlemiş ve ona büyük bir azap hazırlamıştır!"*²

Onu, Allah ve Resulünün lanetine müstehak kılan bir diğer şey ise Ziyad b. Sümeyye'nin nesebi konusundaki iddiasıdır; o bu hareketi ile Allah'a karşı küstahlık etmiştir! Allah şöyle buyuruyor: *"Onları (evlat edindiklerinizi) babalarına nisbet ederek çağırın; bu, Allah katında daha adildir."*³ Resulullah (s.a.a) da şöyle buyuruyor: **"Kendisi için babasından başkasını iddia eden veya soyunu akrabalarından başkasında arayan melundur!"** Yine buyuruyor ki: **"Çocuk yatak sahibine aittir; zina eden içinse taşlanma vardır."** O, Allah'ın hükmüne ve Peygamberinin (s.a.a) sünnetine aşikâra muhalefet etti; çocuğu yatağın sahibi dışındakine nisbet vermekle zina edene de "zinası zarar vermez" dedi. Bu iddiasıyla Peygamberin zevcesi Ümmü Habibe ve diğerlerini Allah ve Resulünün haramları konumuna soktu; birtakım yüzler gösterdi ki Allah onları haram kılmış ve Allah'ın uzak kıldıkları arasında yakınlık ihdas etti; Allah'ın yasak kıldığı bazı şeyleri mubah saydı. İslam'a böyle bir bozukluk girmemişti ve din böylesine bir değiş-tirme operasyonu görmemişti.

1-Yunus, 91.

2-Nisa, 93.

3-Ahzab, 5.

وَمِنْهُ إِثَارُهُ بِدِينِ اللَّهِ ، ودُعَاؤُهُ عِبَادَ اللَّهِ إِلَى ابْنِهِ يَزِيدَ الْمُتَكَبِّرِ الْخَمِيرِ ،
صَاحِبِ الدُّيُوكِ وَالْفُهُودِ وَالْقُرُودِ ، وَأَخْذُهُ الْبَيْعَةَ لَهُ عَلَى خِيَارِ الْمُسْلِمِينَ بِالْقَهْرِ
وَالسَّطْوَةِ وَالتَّوْعِيدِ وَالْإِخَافَةِ وَالتَّهْدِيدِ وَالرَّهْبَةِ ، وَهُوَ يَعْلَمُ سَفَهَهُ ، وَيَطْلُعُ عَلَى
حُبِّهِ وَرَهَقِهِ ، وَيُعَايِنُ سَكَرَانَهُ وَفُجُورَهُ وَكُفْرَهُ !

فَلَمَّا تَمَكَّنَ مِنْهُ مَا مَكَّنَهُ مِنْهُ ، وَوَطَّأَهُ لَهُ ، وَعَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ فِيهِ ، طَلَبَ
بِثَارَاتِ الْمُشْرِكِينَ وَطَوَائِلِهِمْ عِنْدَ الْمُسْلِمِينَ ، فَأَوْفَعَ بِأَهْلِ الْحَرَّةِ الْوَقِيعَةَ الَّتِي لَمْ
يَكُنْ فِي الْإِسْلَامِ أَشْنَعُ مِنْهَا وَلَا أَفَحَشُ مِمَّا ارْتَكَبَ مِنَ الصَّالِحِينَ فِيهَا ، وَشَفَى
بِذَلِكَ عَبْدَ نَفْسِهِ وَعَلِيلَهُ ، وَظَنَّ أَنْ قَدْ انتَقَمَ مِنْ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ ، وَبَلَغَ النَّوَى
لِإِعْدَاءِ اللَّهِ ، فَقَالَ مُجَاهِرًا بِكُفْرِهِ وَمُظْهِرًا لِشِرْكِهِ :

لَيْتَ أَشْيَاخِي يَبْدُرَ شَهْدُوا جَزَعَ الْخَزَجِ مِنْ وَقَعِ الْأَسَلِ

قَدْ قَتَلْنَا الْقَرَمَ مِنْ سَادَاتِكُمْ وَعَدَلْنَا مِيلَ بَدْرٍ فَأَعْتَدَلِ

فَأَهْلُوا وَاسْتَهَلُّوا فَرَحًا ثُمَّ قَالُوا يَا يَزِيدُ لَا تُسَلِّ

لَسْتُ مِنْ خِنْدِفَ إِنْ لَمْ أَنْتَقِمِ مِنْ بَنِي أَحْمَدَ مَا كَانَ فَعَلَ

وَلَعْتَ هَاشِمُ بِاللَّيْلِ فَلَا خَبْرٌ جَاءَ وَلَا وَحْيٌ نَزَلَ

هَذَا هُوَ الْمَرْقُوفُ مِنَ الدِّينِ ، وَقَوْلُ مَنْ لَا يَرْجِعُ إِلَى اللَّهِ وَلَا إِلَى دِينِهِ وَلَا

إِلَى كِتَابِهِ وَلَا إِلَى رَسُولِهِ ، وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَلَا بِمَا جَاءَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ .

Bunlardan biri de onun Allah'ın dinini feda etmesidir; Allah'ın kullarını, kibirli ve içki içen; horozlar, köpekler ve maymunların arkadaşı olan oğlu Yezid'e itaate çağırması; zorla, baskı kurarak, tehditle, korkutarak ve terör estirerek Müslümanlardan ona biat almasıdır. Hâlbuki kendisi de onun arsızlığını bilmekteydi; alçaklığı ve beyinsizliğinden haberdardı. Onun sarhoşluğunu, zinasını ve küfrünü görmekteydi!

Yezid, onun [Allah'a ve Resulüne isyan ederek] kendisine sağladığı imkânla gücü eline alınca Müslümanlardan müşriklerin kanlarının intikamını istedi. Harra halkına silahlı saldırıya geçti. İslam'da onun salihlere yönelik bu saldırısından daha iğrenç ve aşırı bir saldırı olmamıştı. Bu vesileyle öfkesini ve kinini yatıştırmıştı. Allah dostlarından intikam aldığını ve Allah düşmanlarının isteğini yerine getirdiğini zannetti. Bu yüzden küfrünü açığa vuran ve şirkini ortaya koyan şu şiiri okudu:

*Keşke Bedir'de ölen büyüklerim görselerdi
 Haşrec kabilesinin kılıç darbeleriyle feryadını
 Sizin efendilerinizden bir grubu öldürdük
 Bedir'deki eğikliği doğrulttuk, o da düzeldi
 Kuşkusuz sevinç çığlıkları atarlardı
 Ve derlerdi ki: Ey Yezid aferin sana
 Hindef'ten saymasınlar beni, intikam almazsam eğer
 Ahmed oğullarından, yaptıklarına karşılık
 Haşim saltanatla oynayıp durdu zaten
 Oysa ne bir haber inmişti, ne bir vahiy gökten*

İşte bu söz, dinden çıkıştır. Bu; Allah'a, dinine, kitabına ve Resulüne dönmeyen; Allah'a ve O'nun katından gelene imanı olmayan birinin sözüdür.

ثُمَّ مِنْ أَغْلَظِ مَا انْتَهَكَ وَأَعْظَمِ مَا اخْتَرَمَ سَفْكُهُ دَمَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ وَابْنِ
فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، مَعَ مَوْقِعِهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه
وآله) ، وَمَكَانِهِ مِنْهُ ، وَمَنْزِلَتِهِ مِنَ الدِّينِ وَالْفَضْلِ ، وَشَهَادَةِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه
وآله) لَهُ وَلَا خِيَةَ بِسَيَادَةِ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ .

اجْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ ، وَكُفْرًا بِدِينِهِ ، وَعَدَاوَةً لِرَسُولِهِ ، وَمُجَاهَدَةً لِعِزَّتِهِ ،
وَاسْتِهَانَةً بِحُرْمَتِهِ ، فَكَأَنَّمَا يَقْتُلُ بِهِ وَبِأَهْلِ بَيْتِهِ قَوْمًا مِنْ كُفَّارِ أَهْلِ التُّرْكِ
وَالدَّيْلَمِ ، لَا يَخَافُ مِنَ اللَّهِ نِقَمَةً ، وَلَا يَرْقُبُ مِنْهُ سَطَوَةً ، فَبَتَرَ اللَّهُ عُمَرُ ،
وَاجْتَنَّتْ أَصْلَهُ وَفَرَعَهُ ، وَسَلَبَهُ مَا تَحْتَ يَدِهِ ، وَأَعَدَّ لَهُ مِنْ عَذَابِهِ وَعُقُوبَتِهِ مَا
اسْتَحَقَّهُ مِنَ اللَّهِ بِمَعْصِيَّتِهِ . . . 1 .

1 . تاريخ الطبري : ج 10 ص 54 . قال الطبري بعد نقل هذا الكتاب : إِنَّ عبيد الله بن سليمان
أحضر يوسف بن يعقوب القاضي وأمره أن يعمل الحيلة في إبطال ما عزم عليه المعتضد ، فمضى يوسف
بن يعقوب فكلم المعتضد في ذلك ، وقال له : يا أمير المؤمنين ! إِنِّي أَخَافُ أَنْ تَضْطَرِبَ الْعَامَّةُ ، وَيَكُونَ
منها عند سماعها هذا الكتاب حركة .

فقال : إن تحركت العامة أو نطقت وضعت سيفي فيها .

فقال : يا أمير المؤمنين ، فما تصنع بالطالبيين الذين هم في كل ناحية يخرجون ، ويعمل إليهم كثير من
الناس ، لقرابتهم من الرسول ومآثرهم وفي هذا الكتاب إطراؤهم ؟

أو كما قال ، وإذا سمع الناس هذا كانوا إليهم أميل ، وكانوا هم أبسط ألسنة ، وأثبت حجة منهم
اليوم .

فأمسك المعتضد فلم يردّ عليه جواباً ولم يأمر من الكتاب بعده بشيء (تاريخ الطبري : ج 10
ص 63) ، وقال ابن الأثير : كان عبيد الله . الذي سعى في عدم قراءة هذا الكتاب . من المنحرفة عن
علي (عليه السلام) (الكامل في التاريخ : ج 4 ص 585) .

Onun ayaklar altına aldığı en ağır hüküm ve işlediği en büyük günah Resulullah'ın (s.a.a) kızı Fatıma'nın (s.a) oğlu Hüseyin b. Ali'nin (a.s) kanını dökmesiydi. Hem de onun Resulullah (s.a.a) yanındaki mevki ve makamı; dindeki özel konum ve fazileti, Resulullah'ın onun ve kardeşi hakkındaki cennet gençlerinin efendisi oldukları yönündeki şهادeti olduğu halde...

Bunu; Allah'a küstahlık ederek, O'nun dinini inkâr ederek, Resulüne düşmanlık sergileyerek, Ehlibeyt'ine savaş açarak, onların saygınlığını küçümseyerek yaptı. Onu ve ailesini öldürürken sanki Türk ve Deylem halkının inkârcılarından bir grubu öldürüyordu; Allah'ın azabından korkmuyordu, O'nun kudretinden çekinmiyordu. Allah da onun ömrünü kesti; kökünü ve dalını kuruttu; elinin altındakini çekip aldı. Allah'a karşı işlediği günaha layık bir azap ve cezayı onun için hazırladı...¹

1-*Tarih-i Taberî*, c.10, s.54. Taberî, bu mektubu naklettikten sonra der ki: Ubeydullah b. Süleyman, Yusuf b. Yakub el-Kazî'yi huzuruna çağırarak ondan Mutezid'in kararını iptal ettirecek bir hile yapmasını istedi. Yusuf b. Yakub, Mutezid'le bu konuda konuşarak ona "Ey müminlerin emiri! Ben, halkın muztarib olmasından ve bu mektubu duyduklarında harekete geçmelerinden korkuyorum" dedi.

Mutezid: Halk hareket eder ve konuşursa kılıcımı üzerlerine çekerim, dedi.

Yusuf: Ey müminlerin emiri! Her taraftan kıyam edecek olan Ebu Talib evlatları ile ne yapacaksın? Onlar Resulullah'a olan yakınlıkları ve faziletlerinden dolayı halktan birçoğu onlara meyillidirler! Bu mektupta da onlara övgü vardır?

Veya şöyle dedi: Halk bu mektubu duyduklarında onlara daha çok yönelecekler; dilleri bugünkünden daha uzun ve delilleri daha güçlü olacak!

Bunun üzerine Mutezid durdu ve ona cevap vermedi. Bu mektup yazıldıktan sonra başka bir şey de emretmedi. (*Tarih-i Taberî*, c.10, s.63); İbn-i Esir der ki: Bu mektubun okunmaması için çaba gösteren Ubeydullah, Ali'den (a.s) sapan kişilerdendi. (*el-Kamil fi't-Tarih*, c.4, s.585).

2/2

AMR BİN AS

Hilekâr bir siyasetçi, usta bir düzenbaz ve çokyüzlü ilginç bir şahsiyetti. Arapların olağanüstü zekâyâ sahip dört dâhilerinden biri sayılmıştır.¹ Çirkeflikte kök salmış biriydi. Annesi Nabiga ise fuhuşuyla tanınan bir kadındı.

Amr, hicretten 50 yıl önce doğduğunda annesi onu beş kişiye mal etti. Sonra (baba olarak) As'ı seçti ve Amr'ı ona bağladı.²

Amr, Peygambere (s.a.a), çok hicivde bulunduğu için Kevser sure-sinde "*ebter*" (soyu kesik)³ olarak nitelendirilen kimsenin kucağında yetişti. İmam Hasan (a.s) onun hakkında "**O, nesep bakımından en alçakları ve mevki yönünden en çirkefleridir!**" buyurmuştur.⁴

Amr b. As, Mekke'deyken de Peygambere (s.a.a) eziyet ediyor ve çokça hicivde bulunuyordu. Resulullah (s.a.a), ortaya koyduğu bu düşmanlık ve saygısızlığına karşın ona lanet okuyarak şöyle buyurdu: **Allah'ım! Amr b. As beni hicvetti; sen de bilirsin ki ben şair değilim; öyleyse beni hicvettiği her beyit karşılığında ona lanet et!**⁵

Müslümanlardan bir grup Habeşe'ye hicret edince Amr b. As, Ku-reyş adına onları geri döndürmek üzere Necaşi'nin ülkesine temsilci olarak gittiye de başarılı olamadı.⁶

İbn-i Ebi'l Hadid, Amr b. As'ı anlatırken şöyle der: Amr, Mekke'de Resulullah'i (s.a.a) rahatsız edenlerden biriydi; ona söver ve yoluna taş bırakırdı. Zira Resulullah (s.a.a) evinden geceleyin çıkar ve Kâbe'yi tavaf ederdi. Amr, ayağı çarpıp düşün diye onun geçiş güzergâhına

1-Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.58, h.15; Tehzibu'l-Kemal, c.22, s.82, h.4388; Usdu'l-Gabe, c.4, s.234, h.3941; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.54.

2-Rebiu'l-Ebrar, c.3, s.548; el-İkdü'l-Ferid, c.1, s.347; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.284 ve 285.

3-el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.3, s.104 ve c.5, s.307; ed-Dürü'l-Mensur, c.8, s.647.

4-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.291.

5-el-İzah, s.84, el-İhticac, c.2, s.36; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.282 ve s.291.

6-Müsned-i İbn-i Hanbel, c.1, s.431, h.1740; es-Siyretu'n-Nebeviye, İbn-i Hişam, c.1, s.357; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.61, h.15; Usdu'l-Gabe, c.4, s.232, h.3971; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.3, s.70-72.

taş bırakırdı... Nitekim Mekkeliler, Resulullah'a (s.a.a) karşı beslediği şiddetli düşmanlığı nedeniyle Amr b. As'ı Necaşi'ye elçi olarak göndermişlerdi. Böylece onu yeni dine karşı isteksiz kılmasını, ülkesine sığınan muhacirleri kovdurmasını ve yanında bulunan Cafer b. Ebu Talib'i imkân bulduğu takdirde öldürmesini istiyorlardı.¹

Çok sayıda savaşta müşriklerin yanında, Müslümanlara karşı savaştı.² İslam'ın sürekli büyüyen gücünü hissedince Hicret'in 8. yılında Mekke'nin fethinden önce Müslüman oldu.³ Savaş tekniklerini iyi bildirdi. Peygamber (s.a.a) Zâtu's-Selasil Gazvesi'nde Ebubekir ve Ömer'in de bulunduğu orduya onu komutan yaptı.⁴ Allah Resulü vefat ettiği sırada bir görev için Umman'daydı.⁵

Ömer b. Hattab onu çok sever; ona ikramda bulunur ve saygı gösterirdi.⁶ İbn-i As, Ömer zamanında Mısır'ı fethetti. Sonra da Ömer onu bu ülkeye vali olarak atadı.⁷ Osman döneminde de bir süre Mısır valiliği görevi devam etti. Sonra Osman, Emevileri hükümete getirme siyaseti açılımına dayanarak onu görevden aldı ve yerine annesinden olma kardeşi Abdullah b. Sâd b. Ebi Serh'i atadı.⁸ Bu duruma çok üzülen Amr, bu yüzden Osman'a karşı kin besledi. Osman aleyhinde halkı toplamada onun önemli rolü oldu.⁹

1-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.6, s.283.

2-*Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.63, h.15; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.4, s.236.

3-*Usdu'l-Gabe*, c.4, s.232, h.3971; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.4, s.236.

4-*Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.67, h.15; *Tarih-i Taberî*, c.3, s.32; *Tarih-i Dimeşk*, c.36, s.146; *Tehzibu'l-Kemal*, c.22, s.81, h.4388; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.1, s.604; *Usdu'l-Gabe*, c.4, s.233, h.3971.

5-*Tarih-i Taberî*, c.3, s.258 ve s.203; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.69, h.15; *Tarih-i Dimeşk*, c.46, s.152; *Usdu'l-Gabe*, c.4, s.233, h.3971, "bazı rivayetlerde "Bah-reyn'deydi" şeklinde geçmiş.

6-*en-Nucumu'z-Zahire*, c.1, s.63 ve 64.

7-*Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.58, h.15; *Tarih-i Taberî*, c.4, s.104-106 ve s.241; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.174 ve s.227; *Usdu'l-Gabe*, c.4, s.234, h.3971; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.26.

8-*Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.34, h.8 ve s.71, h.15; *Tarih-i Taberî*, c.4, s.253; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.235; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.151.

9-*Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.192 ve s.209; c.3, s.74; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.73, h.15; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.363; *Usdu'l-Gabe*, c.4, s.234, h.3971; *el-Fütuh*, c.2, s.418; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.170.

İbn-i As, zeki ve zamanını iyi tanıyan biri olmakla birlikte dünyaya düşkün ve ihtiraslarının kölesi bir kimseydi. Kendisinin Emirülmüminin (a.s) gibi şahsiyetlerle uyuşmayacağını çok iyi biliyordu. Bu yüzden İmam'ın halife unvanında yönetime gelmesiyle Muaviye'nin tarafına geçti.¹ Onu bu yöne iten şeyin dünya sevgisi olduğunu kendisi de biliyordu. Nitekim bir ara Muaviye'ye "Bizim, üzerinde savaştığımız şey, dünyadan başka bir şey değil!.." de demişti.² Böylece Mısır valiliği koşuluyla Muaviye'ye vezir oldu.³

Sıffin Savaşı'nda Şam ordusunun komutanı, Muaviye'nin müşaviri ve muharebe alanında savaşın yöneticisiydi.⁴ Karanlık ruhlu biriydi. Dünya sevgisi, hakkı görmesini engellemişti. Aslında o, Emirülmüminin'in (a.s) faziletlerini çok iyi biliyor ve her fırsatta bunları açıkça söylemekten çekinmiyordu.⁵ Ammar b. Yasir'i ve şahsiyetini de çok iyi tanıyordu. Resulullah'ın (s.a.a) onun hakkındaki "**Seni azgın bir topluluk öldürecektir**" sözüne inanıyordu.⁶

Öte yandan Muaviye'nin (dünya) düşkünlüğünü, rezilliklerini ve sapkınlığını da çok iyi bilmekteydi. Nitekim kendi de dünya düşkünlüğü ve seviyesizlikte eşsiz biriydi. İmam'la girdiği savaşta kaybedince ölümü ensesinde görerek Emirülmüminin'e (a.s) avretini açtı!! Üze-

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.560; Usdu'l-Gabe, c.4, s.234, h.3971; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.26.

2-Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.72, h.15; Tarih-i Dimeşk, c.46, s.167; en-Nucumu'z-Zahire, c.1, s.63; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.363; el-Fütuh, c.2, s.511; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.116; Vakât-u Sıffin, s.35, 39 ve 43, burada Ali b. Ebu Talib'in (a.s) şiiri de nakledilmiştir; Tarih-i Yakubî, c.2, s.185.

3-Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.74; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.72, h.15; Tarih-i Taberî, c.5, s.98; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.363; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.411; el-Ahbaru't-Tival, s.158; el-Fütuh, c.2, s.513 ve 514; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.117; Vakât-u Sıffin, s.40; Tarih-i Yakubî, c.2, s.186.

4- Tarih-i Taberî, c.4, s.563 ve c.5, s.12; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.359 ve s.371; el-Fütuh, c.2, s.537; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.117.

5-Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.73; Tarih-i Taberî, c.4, s.561; el-Ahbaru't-Tival, s.158; Vakât-u Sıffin, s.37, 222 ve 237; el-Emali, Tusî, s.134, h.217; Tarih-i Yakubî, c.2, s.186.

6-el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.381; el-Fütuh, c.3, s.74; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.268; Vakât-u Sıffin, s.341 ve s.343.

rinde bir utanç lekesi olarak kalan bu hile ile ölümden kurtuldu.¹

Savaşın tam şiddetlendiği ve ardarda hezimetlerin görüldüğü bir anda Kurân sayfelerini mızrakların ucuna asma planının sahibi de odur. Böylece Şam ordusunu kesin bir çöküşten kurtardı.²

Hakemlik olayında Muaviye'yi temsil etti; Ebu Musa Eş'arî'yi kandırarak hakemliğin sonucunu Muaviye'nin lehine çevirdi.³ Böylece diğer fitneler için ortam hazırlamış oldu.

Amr, Ali (a.s) aleyhindeki siyasî propagandaların usta bir planlayıcısıydı.⁴

Onun ortamı bulandırması, insanları saptırması ve olayları Emirülmüminin'in (a.s) aleyhine çevirmesi alçak, menfur ve hilekâr oluşunu açıkça ortaya koymaktadır. İmam (a.s) bunlardan bir kısmına *Nehcü'l-Belaga*'nın 84. hutbesinde açık bir şekilde değinmiştir.

Amr b. As, Mısır'da Muhammed b. Ebubekir'le savaştı. Ona galip geldi ve böylece Mısır yönetimini ele geçirdi.⁵

Nihayet Hicrî 43 yılında öldü.⁶ Geride büyük bir servet, bol miktarda dirhem ve dinar bıraktı. Sadece taşınabilir mallarının yetmiş deve yükü altın olduğu söylenmiştir.⁷

1-*el-Fütuh*, c.3, s.47; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.4, s.20 ve c.7, s.264.

2-*Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.98; *Tarih-i Taberî*, c.5, s.48; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.386; *el-Fütuh*, c.3, s.181; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.273.

3-*Tarih-i Taberî*, c.5, s.51 ve s.70; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.396; *Usdu'l-Gabe*, c.4, s.234, h.3971; *el-Fütuh*, c.4, s.197.

4-*Nehcü'l-Belaga*, 84. hutbe; *el-Emali*, Tusi, s.131, h.208; *el-Garat*, c.2, s.513.

5-*Tarih-i Taberî*, c.5, s.100-105; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.412; *Usdu'l-Gabe*, c.4, s.234, h.3971; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.313-317.

6-*el-Müstedrek ala's-Sahihayn*, c.3, s.513, h.5907, h.5910 ve 5909, bu kaynakta "Hicrî 51 ve 42" şeklinde, h.5911; *Tehzibu'l-Kemal*, c.22, s.83, h.4388, bu ikisinde "Hicrî 42"; *Tarih-i Taberî*, c.5, s.181; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.458; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.24.

7-*Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.77, h.15.

2/2-1

نَسَبُهُ

2340 . ربيع الأبرار : كَانَتْ التَّابِعَةُ . أُمُّ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ . أُمَّةٌ رَجُلٌ مِنْ عَنَزَةٍ ، فَسُيِّبَتْ ، فَاشْتَرَاهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَدْعَانَ ، فَكَانَتْ بَغِيًّا ، ثُمَّ غُتِمَتْ . وَوَقَعَ عَلَيْهَا أَبُو هُبَّ ، وَأُمِّيَّةُ بْنُ خَلْفٍ ، وَهَشَامُ بْنُ الْمَغِيرَةِ ، وَأَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْبٍ ، وَالْعَاصُ بْنُ وَاثِلٍ ، فِي طَهْرٍ وَاحِدٍ ، فَوَلَدَتْ عَمْرًا !!

فَادَّعَاهُ كُلُّهُمْ ، فَحَكَمَتْ فِيهِ أُمُّهُ فَقَالَتْ : هُوَ لِلْعَاصِ ; لِأَنَّ الْعَاصَ كَانَ يُنْفِقُ عَلَيْهَا !

وقالوا : كَانَ أَشْبَهَ بِأَبِي سُفْيَانَ ، وَفِي ذَلِكَ يَقُولُ أَبُو سُفْيَانَ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ :

أَبُوكَ أَبُو سُفْيَانَ لَا شَكَّ قَدْ بَدَتْ لَنَا فَيْكَ مِنْهُ بَيِّنَاتُ الشَّمَائِلِ¹

2341 . العقد الفريد عن عبد الله بن سليمان المدني وأبي بكر الهذلي : إِنَّ أَرُوى بِنْتَ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ دَخَلَتْ عَلَى مُعَاوِيَةَ ; وَهِيَ عَجُوزٌ كَبِيرَةٌ ، فَلَمَّا رَأَاهَا مُعَاوِيَةُ قَالَ : مَرْحَبًا بِكَ وَأَهْلًا بِأَعَمَّتِهِ ، فَكَيْفَ كُنْتَ بَعْدَنَا ؟ فَقَالَتْ : يَا بَنَ أَخِي ، لَقَدْ كَفَرْتَ يَدَ النِّعَمَةِ ، وَأَسَأْتَ لِابْنِ عَمِّكَ الصُّحْبَةَ ، وَتَسَمَّيْتَ بِغَيْرِ اسْمِكَ ، وَأَخَذْتَ غَيْرَ حَقِّكَ ، مِنْ غَيْرِ بَلَاءٍ كَانَ مِنْكَ ، وَلَا مِنْ آبَائِكَ ، وَلَا سَابِقَةٍ فِي الْإِسْلَامِ ، بَعْدَ أَنْ كَفَرْتُمْ بِرَسُولِ اللَّهِ (ص)...

فَقَالَ لَهَا عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ : كَفَى أَبْتُهَا الْعَجُوزُ الضَّالَّةُ ، وَأَقْصِرِي مِنْ قَوْلِكَ مَعَ ذَهَابِ
عَقْلِكَ ؛ إِذْ لَا تَجُوزُ شَهَادَتُكَ وَحْدَكَ ؟

2/2-1

AMR'IN SOYU

2340-Rebiu'l-Ebrâr: [Amr b. As'ın annesi] Nabiga, Aneze kabillesinden birinin cariyesiydi. Esir düştü ve Abdullah b. Ced'an onu satın aldı. O, kötü bir kadındı. Sonra azat edildi. Hayızdan temizlendiği bir dönemde Ebu Leheb, Ümeyye b. Halef, Hişam b. Muğayre, Ebu Süfyan b. Harb ve As b. Vail onunla ilişkiye girdiler. Böylece Amr'ı dünyaya getirdi!

Bu kişilerden her biri Amr'ın kendisine ait olduğunu iddia etti. Derken annesi, onun hakkında hakemlik yaptı ve çocuğunun As'a ait olduğunu söyledi. Zira As, ona nafaka veriyordu!

Onun Ebu Süfyan'a daha çok benzediği söylenmiştir. Nitekim bu hususta Ebu Süfyan b. Haris b. Abdulmuttalib şöyle der:

*Hiç kuşkusuz baban Ebu Süfyan'dır
Sende onun özellikleri bize aşikâr¹*

2341-el-İkdu'l-Ferid [Abdullah b. Süleyman el-Medenî ve Ebu-bekir el-Hezelî'den]: Haris b. Abdulmuttalib'in kızı Erva, Muaviye'nin yanına gitti. Erva, kocamış yaşlı bir kadındı. Muaviye onu görünce "Merhaba hala, hoş geldin! Bizden sonra nasıl oldun?" diye sorunca Erva şunları söyledi: Ey kardeşimin oğlu! Doğrusu sen nimet veren ele nankörlük ettin ve amcanın oğluna kötü arkadaşlık ettin; senin olmayan isimle isimlendin ve hakkın olmayan şeyi aldın. Hem ne sen, ne de babaların hiçbir zorluk görmediniz ve İslam'da hiçbir sabıkanız olmadığı halde; Resulullah'ı (s.a.a) inkâr etmenizin ardından...

1-Rebiu'l-Ebrar, c.3, s.548.

Bunun üzerine Amr b. As: Yeter artık, ey kocamış sapkın kadın! Sözüünü kısa tut; anlaşılan o ki aklın da gitmiş! Tek başına şahitliğin geçerli değil, dedi.

فَقَالَتْ لَهُ : وَأَنْتَ يَا بَنَ النَّابِغَةِ ! ! تَتَكَلَّمُ وَأُمُّكَ كَانَتْ أَشْهَرَ امْرَأَةٍ تُعَيِّ بِمَكَّةَ وَأَخَذَهُنَّ لِلْأُجْرَةِ ! ادَّعَاكَ حَمْسُهُ نَقَرَ مِنْ قُرَيْشٍ ، فَسُئِلَتْ أُمُّكَ عَنْهُمْ ، فَقَالَتْ : كُلُّهُمْ أَتَانِي ، فَأَنْظُرُوا أَشْبَهُهُمْ بِهِ فَأَحِقُّوهُ بِهِ ، فَعَلَبَ عَلَيْكَ شَبَهُ الْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ ، فَلُحِقَتْ بِهِ¹ .

2342 . بلاغات النساء عن أنس بن مالك : قَالَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ [لَا رَوَى

بِنْتُ الْحَارِثِ] : أَيُّتُهَا الْعَجُوزُ الضَّالَّةُ ! أَفْصِرِي مِنْ قَوْلِكَ ، وَغَضِّي مِنْ طَرَفِكَ !

قَالَتْ : وَمَنْ أَنْتَ لَا أُمَّ لَكَ ؟ قَالَ : عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ .

قَالَتْ : يَا بَنَ اللَّحْنَاءِ النَّابِغَةِ ! أَتُكَلِّمُنِي ؟ اِرْبِعِ عَلَى ظَلْعِكَ ، وَاعْنِ بِشَأْنِ نَفْسِكَ ، فَوَاللَّهِ مَا أَنْتَ مِنْ قُرَيْشٍ فِي اللَّبَابِ مِنْ حَسَبِهَا ، وَلَا كَرِيمٍ مَنْصِبِهَا ، وَلَقَدْ ادَّعَاكَ سِتَّةٌ مِنْ قُرَيْشٍ كُلُّ وَاحِدٍ يَزْعُمُ أَنَّهُ أَبُوكَ .

وَلَقَدْ رَأَيْتُ أُمُّكَ . أَيَّامَ مِنِي . بِمَكَّةَ مَعَ كُلِّ عَبْدٍ عَاهِرٍ . أَي فَاجِرٍ . فَأَتَمَّ بِهِمْ ; فَإِنَّكَ بِهِمْ أَشْبَهُ² .

2343 . شرح نهج البلاغة عن أبي عبيدة معمر بن المثنى في كتاب الأنساب : إِنَّ

عَمْرًا اخْتَصَمَ فِيهِ يَوْمَ وَلَادَتِهِ رَجُلَانِ : أَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْبٍ ، وَالْعَاصُ بْنُ وَائِلٍ ، فَقِيلَ : لِيَتَحَكَّمْ أُمُّهُ . فَقَالَتْ أُمُّهُ : إِنَّهُ مِنَ الْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ .

فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ : أَمَا إِنِّي لَا أَشْكُ أَنِّي وَضَعْتُهُ فِي رَحِمِ أُمِّهِ . فَأَبَتْ إِلَّا الْعَاصَ .

1 . العقد الفريد : ج 1 ص 346 .

2 . بلاغات النساء : ص 43 .

فَقِيلَ لَهَا : أَبُو سُفْيَانَ أَشْرَفُ نَسَبًا ! فَقَالَتْ : إِنَّ الْعَاصَ بْنَ وَائِلٍ كَثِيرُ النَّفَقَةِ عَلَيَّ ،
وَأَبُو سُفْيَانَ شَحِيحٌ¹

1 . شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 284 ; بحار الأنوار : ج 33 ص 230 ح 516 .

Erva: Sen, ey Nabiga'nın oğlu, diye çıkıştı; sen mi konuşuyorsun; senin annen Mekke'nin en meşhur şarkıcısı ve en fazla ücret alan kadındı! Kureyş'ten beş kişi senin üzerinde babalık iddia edince anne onların hangisinden olduğunu soruldu. O da "Hepsi de bana geldi. Onlara bakın, hangisine daha çok benziyorsa ona mal edin!" dedi. Sonra As b. Vail'in sana benzerliği daha baskın gelince ona isnat edildi!¹

2342-Belagatu'n-Nisa [Enes b. Malik'ten]: Amr b. As [Haris'in kızı Erva'ya]: Ey kocamış sapkın kadın! Sözüünü kısa tut ve bakışını aşağı indir, diye çıkıştı.

Erva: Ey annesiz, sen de kimsin, diye sordu.

Amr: Ben, Amr b. As'ım, dedi.

Bunun üzerine Erva: Ey zinakâr Nabiga'nın oğlu, dedi; sen mi benimle konuşuyorsun? Sen kendi aybını gör de sükût et ve kendine bak! Sen Kureyş'ten değilsin; ne akılda onların soyundansın, ne de yücelikte onların makamındasın. Kureyş'ten altı kişi seni kendisine isnat etti. Onların her biri senin baban olduğunu sanıyordu! Andolsun ki [Mina günlerinde] anneni Mekke'de zinakâr kölelerle gördüm. Sen onlara uy; zira onlara daha çok benziyorsun!²

2343-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Ebu Ubeyde Muammar b. Musenna'dan, *Ensab* adlı eserinden]: Amr doğduğu gün iki kişi onun üzerinde niza etti: Bunlar, Ebu Süfyan b. Harb ve As b. Vail idi. Bunun üzerine "Onun hakkında annesi hakemlik etsin!" denilince o da çocuğunun As b. Vail'den olduğunu söyledi.

Bunun üzerine Ebu Süfyan dedi ki: İyi bilin ki onu, annesinin rahmine benim bıraktığımdan hiç şüphem yoktur. Ama o, As dışındakileri inkâr etti.

"Ebu Süfyan'ın soyu daha üstündür!" denilince Amr'ın annesi, "As b. Vail'in benim için yaptığı harcamalar daha fazladır; Ebu Süfyan ise cimri ve eli sıkı biridir!" demişti.³

1-el-İkdü'l-Ferid, c.1, s.346.

2-Belagatu'n-Nisa, s.43.

3-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.284; Biharul-Envar, c.33, s.230, h.516.

2-2-2

كلام الإمام عليّ (عليه السلام) في خصائصه

2344 . الإمام عليّ (عليه السلام) . مِنْ كِتَابِ لَهُ إِلَى عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ :. فَإِنَّكَ قَدْ جَعَلْتَ دِينَكَ تَبَعًا لِدُنْيَا امْرِئٍ ظَاهِرٍ غَيْثُهُ ، مَهْتُوكِ سِتْرُهُ ، يَشِينُ الْكَرِيمَ بِمَجْلِسِهِ ، وَيُسَفِّهُ الْحَلِيمَ بِخُلُطَتِهِ ، فَاتَّبَعْتَ أَثَرَهُ ، وَطَلَبْتَ فَضْلَهُ ، اتَّبَاعَ الْكَلْبِ لِلضَّرْغَامِ يَلُودُ بِمَخَالِيهِ ، وَيَنْتَظِرُ مَا يُلْقَى إِلَيْهِ مِنْ فَضْلِ فَرِيَسْتِهِ .

فَأَذْهَبَتْ دُنْيَاكَ وَأَخْرَجَتْكَ ! وَلَوْ بِالْحَقِّ أَخَذْتَ أَدْرَكَتْ مَا طَلَبْتَ ; فَإِنْ مُكِّنِي اللَّهُ مِنْكَ وَمِنْ ابْنِ أَبِي سُفْيَانَ أَجْرُكُمَا بِمَا قَدَّمْتُمَا ، وَإِنْ تُعْجِزَا وَتَبْقِيَا فَمَا أَمَامُكُمَا شَرٌّ لَكُمَا ، وَالسَّلَامُ¹ .

2345 . عنه (عليه السلام) : عَجَبًا لِابْنِ النَّابِغَةِ ! يَزْعُمُ لِأَهْلِ الشَّامِ أَنَّ فِيَّ دُعَابَةً ، وَأَنِّي امْرُؤٌ تَلْعَابَةٌ ، أُعَافِسُ وَأُمَارِسُ ! لَقَدْ قَالَ بَاطِلًا ، وَنَطَقَ أَثِمًا .

أما . وَشَرُّ الْقَوْلِ الْكَذِبُ . إِنَّهُ لَيَقُولُ فَيَكْذِبُ ، وَيَعِدُ فَيُخْلِفُ ، وَيُسْأَلُ فَيُخِلُّ ، وَيَسْأَلُ فَيُلْحِفُ ، وَيَحُونُ الْعَهْدَ ، وَيَقْطَعُ الْإِلَّ ، فَإِذَا كَانَ عِنْدَ الْحَرْبِ فَأَيُّ زَاجِرٍ وَأَمْرٍ هُوَ ! مَا لَمْ تَأْخُذِ السُّيُوفُ مَا خَذَهَا ، فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ كَانَ أَكْبَرُ مَكِيدَتِهِ أَنْ يَمْنَحَ الْقِرْمَ سُبَّتَهُ .

أما والله ، إِنِّي لَيَمْنَعُنِي مِنَ اللَّعِبِ ذِكْرُ الْمَوْتِ ، وَإِنَّهُ لَيَمْنَعُهُ مِنْ قَوْلِ الْحَقِّ نِسْيَانُ الْآخِرَةِ ، إِنَّهُ لَمْ يُبَايِعْ مُعَاوِيَةَ حَتَّى شَرَطَ أَنْ يُؤْتِيَهُ أُتَيَّْةً ، وَيَرْضَحَ لَهُ عَلَى تَرْكِ الدِّينِ رَضِيحَةً² .

1 . نهج البلاغة : الكتاب 39 ، الاحتجاج : ج 1 ص 432 ح 95 وفيه «أخبرتكما» بدل «أجركما» .

2 . نهج البلاغة : الخطبة 84 ، الاحتجاج : ج 1 ص 433 ح 96 ، شرح المائة كلمة : ص 162 ح 13 ، الأمالي للطوسي : ص 131 ح 208 عن عليّ بن محمد ، الغارات : ج 2 ص 513 كلاهما نحوه إلى «القرم سُبَّتَهُ» .

2/2-2

İMAM ALİ'NİN (A.S) AMR'IN ÖZELLİKLERİ HAKKINDAKİ SÖZÜ

2344-İmam Ali (a.s) [Amr b. As'a yazdığı mektubundan]: Gerçekten sen dinini sapıklığı aşikâr olan, perdesi açılıp aybı görünen bir kimsenin dünyasına uydurdun. Meclisindeki saygın kimseleri ayıplar, yumuşak huylu kimseleri de sefih olarak değerlendirir o. Aslanın avladığı avdan arda kalanı yemek isteyen köpeğin, onun peşinden gidip pençesine göz diktiği gibi sen de onun peşinden gittin ve ihsanını diledin; önüne bir parça atmasını umdun. Böylece hem dinini hem de dünyanı kaybettin! Oysa hakka sarılıp bağlanmış olsaydın istediğine kavuşurdun.

Allah bana güç verir ve desteklerse seni ve Ebu Süfyan'ın oğlunu yaptıklarınızdan dolayı cezalandıracağım. Eğer bundan aciz olursam ve siz sağ kalırsanız, önünüzdeki ceza sizin için daha kötüdür. Vesselam.¹

2345-İmam Ali (a.s): Nabiga'nın oğluna şaşarım! Beni Şam halkına şakacı ve işleri şakayla geçiştiren bir kişi olarak tanıtmış. Ama gerçekten batıl bir söz söyleyip günaha girmiştir.

Bilin ki sözlerin en kötüsü yalandır. O, konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğinde sözünden döner. Kendisinden bir şey istendiğinde cimrilik eder, vermez. Ama kendi ister ve bu isteğinde ısrar eder. Ahde hıyanet eder ve akrabalığını gözetmez. Savaş anında işe kılıçlar girmeden önce nehiyler ve emirler savurur, halkı kışkırtır. Kılıçlar çekilince de en büyük hilesi dönüp kışkırmı göstermektir.

Allah'a andolsun, ölümü anmak, beni oyundan ve eğlenceden alıkoyar; ahireti unutmaksa onu hak söz söylemekten men eder. O, ancak az bir ücret vermesini şart koşarak Muaviye'ye biat ederek bu az ücret karşılığında dinini terk etti!²

1-Nehcü'l-Belaga, 39. mektup; el-İhticac, c.1, s.432, h.95.

2-Nehcü'l-Belaga, 84. hutbe; el-İhticac, c.1, s.433, h.96; Şerhu'l-Mie Kelime, s.162, h.13; el-Emali, Tusî, s.131, h.208, Ali b. Muhammed'den; el-Gârât, c.2, s.513.

2346 . العءء الفرلء : ءكرف عمرؤ بن العاص عئء علل بن أبل طالل؁ فقل فله علل؁ : عءبال لابن النابغة ! لرعم ألل بلقاله أعافس وأمارس؁ ألل وشر القول أكءبه؁ إنه لسلأ فللءف؁ ولسلأ فلبلأل.

فلءا اءمر البأس؁ وءمل الوطلس؁ وأءء الشلوف مآءءها من هام الرءال؁ لم لكن له هم إلا نرعه ثبابه؁ ولمنأ الناس اسئه ! أعصه الله وترعه¹.

2/2-3

كلام الإمام الحسن (عليه السلام) في مثالبه

2347 . شرح نهج البلاغة . فل ءكر مفاخرة ءرت بلن الحسن بن علل (عللهما السلام) وبلن رءالات من قرلش؁ قال الإمام الحسن (عليه السلام) . : أءا أنت لابلن العاص؁ فل أن أمرك مشرك؁ وءعئك أمك مءهولا؁ من عهر وسفاح؁ [فتأكم] فلك أربعة من قرلش؁ فعلب علك ءزائها؁ الأمهم حسبال؁ وأءبئهم منصببال؁ ثم قام أبوك فقل : أنا شائل محمد الأبر؁ فأنزل الله فله ما أنزل . وقائل رسول الله (ص) فل ءملع المشاءل؁ وهءونه وأءلئه مءكة؁ وءءئه كلك كلله؁ وكنل من أشء الناس له كءللال وعداوة .

ثم ءرءل ثرلء النءاشل مع أصءاب السفنة لئالل بلعفر وأصءابه إلى أهل مكة؁ فلما أءطأك ما رءوت ورجعك الله ءائبال وأكءبك وأشبال؁ ءعلل ءءك على صاءبك عماره بن الوللء؁ فوشلل به إلى النءاشل ءسءال لما ارأكب مع ءلللك؁ ففضءك الله وفضء صاءبك . فأئل عءو بنل هاشم فل ءاهلللة والإسلام .

1 . العءء الفرلء : ء3 ص335؁ ءواهر المطلب : ء2 ص38 نحوه وفله «تلعابة» بءل «بلقاله» وزاء فل آره «وأءزاه وفضءه» .

2346-el-İkdü'l-Ferid: Ali b. Ebu Talib'in (a.s) yanında Amr b. As'tan söz edilince Ali (a.s) onun hakkında şunları söyledi: Nabiga'nın oğluna şaşarım! Karşısında şaka yapacağımı ve bunu tekrarlayacağımı sanıyor. Nasıl olabilir; oysa sözlerin en kötüsü en yalan olanıdır! O istediğinde ısrar eder; kendisinden istenildiğinde de cimrilik eder.

Savaş şiddetlenip kızıştığında ve kılıçlar savaşçıların kafalarından pâyına düşeni aldığı anda o, elbisesini soyup insanlara kıcını göstermekten başka bir iş becermez. Allah onu hüznün ve kedere boğsun!¹

2/2-3

İMAM HASAN'IN (A.S) AMR'IN TUTARSIZLIKLARI HAKKINDAKİ SÖZÜ

2347-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [İmam Hasan ile Kureyşli bazı kişiler arasında geçen fazilet tartışmasında İmam Hasan dedi ki]: Ve sana gelince ey As'ın oğlu! Senin işin müsterektir; annen seni doğurduğunda zinasından ve günahından dolayı kimden olduğun bilinmiyordu. Senin hakkında Kureyş'ten dört kişi iddiada bulundu. Sonra onların en canisi senin üzerinde baskın geldi. Onların soy bakımından en kınanmış ve mevki yönünden en iğrenci idi. Sonra (bu özellikteki) baban "Ben, soyu kesik Muhammed'in düşmanıyım!" dedi. Bunun üzerine Allah onun hakkında indirdi indirildiğini. Sen tüm savaşlarda Resulullah'a (s.a.a) karşı savaştın. Mekke'de ona hicivde bulunup eziyet ettin; ona karşı tüm hilelerini kullandın. Ona düşmanlık edip yalanlamada insanların en şiddetlisi sendin.

Sonra gemi arkadaşlarınla Necaşi'ye doğru yola çıktın; Cafer'i ve arkadaşlarını Mekke'ye geri getirmek istiyordun. Ancak ümit ettiğini bulamadığında Allah seni başarısızlığa uğrattı ve ihbarcılığınla seni yalanladı. Arkadaşın Ümare b. Velid'e sert davrandın ve eşinle işlediği günah sebebiyle ona olan hasedinle kendisini Necaşi'ye ihbar ettin. Sonra Allah seni de arkadaşını da rezil etti. Sen cahiliye döneminde de, İslam (sonrasın)da da Haşim oğullarına düşman oldun.

1-el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.335; Cevahiru'l-Metalib, c.2, s.38.

ثُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ وَكُلُّ هَؤُلَاءِ الرَّهْطِ يَعْلَمُونَ أَنَّكَ هَجَوْتَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) بِسَبْعِينَ نَبِيًّا مِنَ الشَّعْرِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : «اللَّهُمَّ إِنِّي لَا أَقُولُ الشَّعْرَ ، وَلَا يَنْبَغِي لِي ، اللَّهُمَّ الْعَنَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ أَلْفَ لَعْنَةٍ» ، فَعَلَيْكَ إِذَا مِنْ اللَّهِ مَا لَا يُحْصَى مِنَ اللَّعْنِ .

وَأَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ أَمْرِ عُثْمَانَ ، فَأَنْتَ سَعَرْتَ عَلَيْهِ الدُّنْيَا نَارًا ، ثُمَّ لَحِقْتَ بِفِلَسْطِينَ ، فَلَمَّا أَتَاكَ قَتْلُهُ قُلْتَ : أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ إِذَا نَكَأْتُ فُرْحَةً أَدْمَيْتُهَا ! ثُمَّ حَبَسْتَ نَفْسَكَ إِلَى مُعَاوِيَةَ ، وَبَعْتَ دِينَكَ بِدُنْيَاهُ ؛ فَلَسْنَا نَلُومُكَ عَلَى بَعْضٍ ، وَلَا نُعَاتِيكَ عَلَى وَدٍّ ، وَبِاللَّهِ مَا نَصَرْتَ عُثْمَانَ حَيًّا ، وَلَا غَضَبْتَ لَهُ مَقْتُولًا . وَبِحُكِّ يَابَنِ الْعَاصِ ! أَلَسْتَ الْقَائِلَ فِي بَنِي هَاشِمٍ لَمَّا خَرَجْتَ مِنْ مَكَّةَ إِلَى النَّجَاشِيِّ :

تَقُولُ ابْنَتِي أَيْنَ هَذَا الرَّحِيلُ وَمَا السَّيْرُ مِثِّي بِمُسْتَنْكَرٍ

فَقُلْتُ : ذَرِينِي فَإِنِّي أَمْرُؤُ أُرِيدُ النَّجَاشِيَّ فِي جَعْفَرٍ

لَا كَوِيهَ عِنْدَهُ كَيَّةٌ أَقِيمُ بِهَا نَخْوَةَ الْأَصْعَرِ

وَشَانِي أَحْمَدَ مِنْ بَيْنِهِمْ وَأَقُولُهُمْ فِيهِ بِالْمُنْكَرِ

وَأَجْرِي إِلَى عُتْبَةَ جَاهِدًا وَلَوْ كَانَ كَالذَّهَبِ الْأَحْمَرِ

وَلَا أَنْثِي عَنْ بَنِي هَاشِمٍ وَمَا اسْطَعْتُ فِي الْغَيْبِ وَالْمَحْضَرِ

فَإِنْ قَبِلَ الْعَتَبَ مِثِّي لَهُ وَإِلَّا لَوَيْتُ لَهُ مِشْقَرِي

فَهَذَا جَوَابُكَ هَلْ سَمِعْتَهُ¹ !؟

1 . شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 291 ؛ الغدير : ج 2 ص 122 وراجع تذكرة الخواص : ص 201 وجواهر المطالب : ج 2 ص 219 .

Sen de biliyorsun ve  u topluluğun tamamı da biliyor ki sen Resulullah'ı (s.a.a) yetmiş beyitli bir şiirde hicvettin. Sonra da Resulullah (s.a.a) **"Allah'ım! Ben  iir okumuyorum, bana yakışmaz da; Allah'ım! [ iirinde kullandığı] her harfe karşılık ona bin lanet et!"** dedi.   yleyse üzerinde Allah katından sana sayısız lanet vardır.

Osman'ın i i hakkında söylediğine gelince; doğrusu onun aleyhinde dünya ate ini alevlendiren sendin. Sonra Filistin'e gittin. Onun öldürüldüğü haberi sana ulaştığında "Ben Ebu Abdullah'ım, bir yarayı ka ıdım mı onu kanatırım!" dedin. Sonra da kendini Muaviye'ye vakfettin; dinini onun dünyasına sattın. Bizim seni kınayışımız d  manlıktan olmadığı gibi seni serzeniş edi imiz de dostluktan değildir. Allah'a yemin olsun ki Osman hayatta iken ona yardım etmedin; öldürüldükten sonra da onun için  fkelenmedin. Yazıklar olsun sana ey As'ın oğlu! Mekke'den Neca i'ye doğru yola çıktığında Benî Ha ım hakkında şunları söyleyen sen değil miydin?

*Kızım der ki nereye bu yolculuk
Benden beklenmez mi ki bu yolculuk
Bırak beni dedim, öyle biriyim ki ben
(Koca) Neca i'den Cafer'i istemekteyim
Onunlayken pişirmek için onu
Doğrultayım diye kibirli adamın gururunu
Aralarından Ahmed'i düşman gösterdim
Hakkında en kötü sözleri ben söyledim
Kızıl altın gibi de olsa ben
Savaş için Utbe'ye doğru akarım
Gizlide ve açıkta, gücüm yettik e
Ha ım oğullarına  atmaktan vazgeçmedim
Hakkındaki serzenişim kabulse ne  l 
Yoksa kapadım dudaklarımı, konuşmam bir daha
  te, senin cevabın budur (ey Amr); duydun mu?!¹*

1- erh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.291; el-Gadir, c.2, s.122. Ayrıca bkz: Tezkiretu'l-Havas, s.201; Cevahiru'l-Metalib, c.2, s.219.

احتجاج الحسن بن علي (عليهما السلام) على جماعة من المنكرين لفضله وفضل أبيه من قبل
عند معاوية ، قال الحسن . :

أما أنت يا عمرو بن العاص ، الشانئ اللعين الأبتَر ، فإنما أنت كلب ، أول أمرِكَ
أن أملك بغيّة ، وأنتك وُلِدْتَ على فراش مُشترَك ، فتَحَاكَمْتَ فيكَ رجالُ قُرَيْش ، منهم :
أبو سفيان بن الحَرْب ، والوليد بن المغيرة ، وعثمان بن الحَرْث ، والنَّضْر بن الحَرْث بن
كَلْدَةَ ، والعاص بن وائل ، كُلُّهُمْ يَزْعُمُ أَنَّ ابْنَهُ ؛ فَعَلَبَهُمْ عَلَيْكَ مِنْ بَيْنِ قُرَيْش الْأَمْهُمْ
حَسْبًا ، وأَخْبَتُهُمْ مَنْصِبًا ، وأَعْظَمَهُمْ بَغِيَّةً .

ثُمَّ قُتِلَ حَظِييًّا ، وَقُلْتُ : أَنَا شَانِئُ مُحَمَّدٍ ، وَقَالَ الْعَاصُ بْنُ وَائِلٍ : إِنَّ مُحَمَّدًا
رَجُلٌ أَبْتَرُ لَا وَلَدَ لَهُ ، فَلَوْ قَدْ مَاتَ انْقَطَعَ ذِكْرُهُ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : ﴿إِنَّ
شَانِيكَ هُوَ الْأَبْتَرُ﴾¹ .

وكانت أمك تمشي إلى عبد قيس تطلب البغيّة ؛ تأتيهم في دورهم ، وفي رحالهم ،
ويطون أوديتهم .

ثُمَّ كُنْتُ فِي كُلِّ مَشْهَدٍ يَشْهَدُهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) مِنْ عَدُوِّهِ أَشَدَّهُمْ لَهُ
عَدَاوَةً ، وَأَشَدَّهُمْ لَهُ تَكْذِيبًا . ثُمَّ كُنْتُ فِي أَصْحَابِ السَّفِينَةِ الَّذِينَ أَتَوْا النَّجَاشِيَّ وَالْمُهَاجِرَ ،
الخارج إلى الحبشة في الإِشَاطَةِ بِدَمِ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَسَائِرِ الْمُهَاجِرِينَ إِلَى النَّجَاشِيِّ ،
فَحَاقَ الْمَكْرُ السَّيِّئُ بِكَ ، وَجَعَلَ جَدُّكَ الْأَسْفَلَ ، وَأَبْطَلَ أُمْنِيَّتَكَ ، وَخَيَّبَ سَعِيَّكَ ،
وَأَكْذَبَ أَحَدَوْتَكَ ، وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى ، وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْغَلْبَى² .

1 . الكوثر : 3 .

2 . الاحتجاج : ج 2 ص 35 ح 150 ، بحار الأنوار : ج 44 ص 80 ح 1 .

2348-el-İhticac [Hasan b. Ali'nin (a.s) Muaviye'nin huzurunda kendisinin ve babasının faziletlerini inkâr eden bir cemaate delil getirmesinin beyanında Şâbi'den, Ebu Mihnef'ten ve Yezid b. Ebu Habib el-Mısırî'den]: Hasan (a.s) dedi ki:

Sen, ey Amr b. As! Ey kinci, lanetlenmiş ve soyu kesik adam! Hiç şüphesiz sen köpek(gibi)sin. Senin işinin başında annenin kötü bir kadın olması vardır; sen müşterek bir yatakta doğdun. Senin üzerinde Kureyş'in erkeklerinden Ebu Süfyan b. Harb, Velid b. Mugayre, Osman b. Hars, Nazr b. Hars b. Kelede ve As b. Vail niza ettiler. Hepsi de seni kendi oğlu sayıyordu. Sonra Kureyşlilerden senin üzerinde soyu en kınanmış, mevkii en alçak olanı ve azgınlığı en büyük olanı baskın görüldü.

Bir keresinde konuşmacı olarak ayağa kalkmış ve "Ben Muhammed'in düşmanıyım!" demiştin de As b. Vail, "Doğrusu Muhammed, soyu kesik bir adamdır ve çocuğu yoktur; eğer ölürse adı-sanı yok olacaktır!" demişti. Bunun üzerine şanı yüce Allah "*Doğrusu sana düşmanlık edenin soyu kesiktir*" ayetini indirdi.

Annen, zina için Abdu Kays [kabilesine] giderdi; onların evlerine girer; yolculuklarında ve vadilerin bağrında onların yanında bulunurdu.

Resulullah'ın (s.a.a) hazır bulunduğu tüm savaşlarda onu yalanlamada ve düşmanlık etmede düşmanların en şiddetlisi sendin. Sonra Necaşi diyarı Habese'ye ve hicret yurduna doğru giden gemiye binenlerle birlikte yola çıktın; Cafer b. Ebu Talib ve diğer muhacirlerin kanlarını dökmek için Necaşi'ye gittiniz. Ancak kötü hile dönüp seni buldu ve Allah, senin çabını alçalttı, arzunu boşa çıkardı, uğraşını başarısız kıldı ve sözlerini yalanladı; kâfir olanların sözlerini alçalttı. Doğrusu Allah'ın sözü zâten yücedir.²

1-Kevser, 3.

2-el-İhticac, c.2, s.35, h.150; Biharu'l-Envar, c.44, s.80, h.1.

2/2-4

كلامُ ابنِ عَبَّاسٍ فِي مِثَالِهِ

2349 . العقد الفريد عن أبي مخنف : حَجَّ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ ، فَمَرَّ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ ، فَحَسَدَهُ مَكَانَهُ وَمَا رَأَى مِنْ هَيْبَةِ النَّاسِ لَهُ ، وَمَوْفَعَهُ مِنْ قُلُوبِهِمْ ، فَقَالَ لَهُ : يَا بَنَ عَبَّاسٍ ، مَا لَكَ إِذَا رَأَيْتَنِي وَلَيْتَنِي الْقَصْرَةَ ، وَكَأَنَّ بَيْنَ عَيْنَيْكَ دَبْرَةً ، وَإِذَا كُنْتُ فِي مَلَأَ مِنَ النَّاسِ كُنْتُ الْهُوَاهَا الْهُمَزَةُ !

فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : لِإِنَّكَ مِنَ اللَّئَامِ الْفَجْرَةِ ، وَفَرِيشِ الْكِرَامِ الْبَرَزَةِ ، لَا يَنْطِقُونَ بِبَاطِلٍ جَهْلُوهُ ، وَلَا يَكْتُمُونَ حَقًّا عِلْمُوهُ ، وَهُمْ أَعْظَمُ النَّاسِ أَحْلَامًا ، وَأَرْفَعُ النَّاسِ أَعْلَامًا . دَخَلْتُ فِي قُرَيْشٍ وَلَسْتُ مِنْهَا ، فَأَنْتَ السَّاقِطُ بَيْنَ فِرَاشَيْنِ ؛ لَا فِي بَنِي هَاشِمٍ رَحْلُكَ ، وَلَا فِي بَنِي عَبْدِ شَمْسٍ رَاحِلَتُكَ ، فَأَنْتَ الْأَثِيمُ الرَّئِيمُ ، الضَّالُّ الْمِضْلُ ، حَمَلَكَ مُعَاوِيَةُ عَلَى رِقَابِ النَّاسِ ، فَأَنْتَ تَسْطُو بِحِلْمِهِ ، وَتَسْمُو بِكَرَمِهِ¹ .

2/2-5

وَلَايَتُهُ فِي عَصْرِ عُمَرَ

2350 . الأنساب : عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ . . . كَانَ مِنْ دُهَاةِ النَّاسِ ، وَلَاةُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَى جَيْشِ ذَاتِ السَّلَاسِلِ وَكَانَ فِي تِلْكَ الْقَرْيَةِ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ ، ثُمَّ وَلَاةُ عُمَرُ عَلَى جَيْشِ الشَّامِ ، وَفَتَحَ بَيْتَ الْمَقْدِسِ وَعِدَّةً مِنْ بِلَادِ فِلَسْطِينَ² .

1 . العقد الفريد : ج3 ص73 .

2 . الأنساب : ج3 ص345 .

2/2-4

İBN-İ ABBAS'IN AMR'IN TUTARSIZLIKLARI
HAKKINDAKİ SÖZÜ

2349-el-İkdü'l-Ferid [Ebu Mihneft'ten]: Amr b. As hac yaptıktan sonra Abdullah b. Abbas'ın yanından geçti. Onun konumunu, halkın kendisine gösterdiği saygıyı ve onların kalplerindeki yerini görünce kıskanarak "Ey İbn-i Abbas! Neden beni gördüğünde sanki iki gözünün arasında yara varmış gibi sırtını döndün? Neden halkın arasında hazır bulunduğunda ahmaklaşıp kötü sözler söylüyorsun?" diye sordu.

Bunun üzerine İbn-i Abbas dedi ki: Çünkü sen alçaklardan ve günahkârlardansın. Kureyş ise yüce ve iyi insanlardırlar. Bilmedikleri bir batılı dile getirmezler, bildikleri bir hakkı da gizlemezler. Onlar akıl yönünden halkın en büyüğü ve amel bakımından da en üst seviyede olanlarıdır. Sen Kureyş'e girdin, ama onlardan değilsin. Sen iki yatak arasına düştün (dünyaya geldin). Ne yükün Benî Haşim'in arasındadır, ne de merkebin Abdu Şems'tedir. Sen günahkâr ve alçaksın, hem sapkın, hem de saptıransın. Muaviye seni halkın boynuna bindirdi; sen de onun tedbi-riyle efeleniyor, onun başıyla değer görüyorsun!¹

2/2-5

ÖMER DÖNEMİNDE AMR'IN VALİLİĞİ

2350-el-Ensâb: Amr b. As, ...dâhi insanlardan biriydi. Resulullah (s.a.a) onu Zat-ı Selasil ordusu üzerine komutan olarak atamıştı. Ebubekir ve Ömer de bu ordudaydı. Daha sonra Ömer onu Şam'daki bir orduya komutan olarak atadı. O, Kudüs'ü ve Filistin'den birkaç şehri fethetti.²

1-el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.73.

2-el-Ensâb, c.3, s.345.

2351 . النجوم الزاهرة عن الليث بن سعد : إِنَّ عُمَرَ نَظَرَ إِلَى عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ يَمْشِي ، فَقَالَ : مَا يَنْبَغِي لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ أَنْ يَمْشِيَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا أَمِيرًا¹ .

2/2-6

إِعْتِرَافُهُ بِحَقَانِيَةِ الْإِمَامِ

2352 . العزلة عن عمرو بن دينار : أَخْبَرَنِي مَنْ سَمِعَ عَمْرَو بْنَ الْعَاصِ . يَوْمَ صِفِّينَ يَقُولُ لِابْنِهِ عَبْدِ اللَّهِ : يَا بُنَيَّ ! أَنْظُرْ أَيْنَ تَرَى عَلِيًّا ؟

قَالَ : أَرَاهُ فِي تِلْكَ الْكَنْبَةِ الْقَتْمَاءِ ، ذَاتِ الرِّمَاحِ ، عَلَيْهِ عِمَامَةٌ بَيْضَاءُ .

قَالَ : اللَّهُ ِ دُرُّ بَنِي عَمْرِو بْنِ مَالِكٍ ، لَئِنْ كَانَ تَخَلَّفُهُمْ عَنْ هَذَا الْأَمْرِ خَيْرًا كَانَ خَيْرًا مَبْرُورًا ، وَلَئِنْ كَانَ ذَنْبًا كَانَ ذَنْبًا مَغْفُورًا .

فَقَالَ لَهُ ابْنُهُ : أَيُّ أَبَتِ ! فَمَا يَمْنَعُكَ إِذْ غَبَطْتَهُمْ أَنْ تَرْجِعَ ؟ !

فَقَالَ : يَا بُنَيَّ ! إِنَّ الشَّيْخَ مِثْلِي إِذَا دَخَلَ فِي الْأَمْرِ لَمْ يَدْعُهُ حَتَّى يَحْكُمَهُ² .

2353 . العقد الفريد عن العتيبي عن أبيه : قَالَ مُعَاوِيَةُ لِعَمْرِو بْنِ الْعَاصِ : مَا أَعْجَبُ الْأَشْيَاءَ ؟

قَالَ : غَلْبَةُ مَنْ لَا حَقَّ لَهُ ذَا الْحَقِّ عَلَى حَقِّهِ !

قَالَ مُعَاوِيَةُ : أَعْجَبُ مِنْ ذَلِكَ أَنْ يُعْطَى مَنْ لَا حَقَّ لَهُ مَا لَيْسَ لَهُ بِحَقِّ مَنْ غَيْرِ غَلْبَةِ !³

1 . النجوم الزاهرة : ج 1 ص 63 ، تاريخ دمشق : ج 46 ص 155 ، سير أعلام النبلاء : ج 3 ص 70 الرقم 15 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 4 ص 92 .

2 . العزلة : ص 20 الرقم 20 .

3 . العقد الفريد : ج 3 ص 355 ، أنساب الأشراف : ج 5 ص 84 عن مسلمة .

2351-en-Nucumu'z-Zahire [Leys b. Sâd'dan]: Ömer, yürümekte olan Amr b. As'a bakarak dedi ki: Ebu Abdullah'a ancak yeryüzünde bir emir olarak yürümek yaraşır!¹

2/2-6

İMAM'IN HAKKANİYETİNİ İTİRAF ETMESİ

2352-el-Uzle [Amr b. Dinar'dan]: [Sıffin Savaşı'nda] Amr b. As'ın sözünü duyan kişinin bana verdiği habere göre o, (bir ara) oğlu Abdullah'a "Ey oğlum! İyi bak, Ali'yi nerede görüyorsun?" diye sordu.

Oğlu: Onu mızrakçılar bölüğünün karartıları arasında görüyorum; başında beyaz bir sarık var, dedi.

Amr: Amr b. Malik oğullarına Allah bereket versin; eğer onların bu savaştan geri kalmaları hayırsa, iyi bir hayır olacak ve eğer günah olursa bağışlanmış bir günah olacak!

Oğlu: Ey baba! Onların hâline gıpta ettiğin halde senin geri dönmene mani olan şey nedir?

Amr: Ey oğulcağızım! Benim gibi yaşlı biri bir işe girdi mi onu sonuna ulaştırmadan bırakmaz!²

2353-el-İkdü'l-Ferid [Utba vasıtasıyla babasından]: Muaviye Amr b. As'a "En acayip şey nedir?" diye sordu.

Amr: Hakkı olmayanın, hak sahibine hakkı üzerinde galip gelmesidir, dedi.

Bunun üzerine Muaviye şöyle dedi: Bundan daha acayibi hakkı olmayana, hakkı olmayan şeyin hiçbir baskı olmaksızın verilmesidir!³

1-en-Nucumu'z-Zahire, c.1, s.63; Tarih-i Dımeşk, c.46, s.155; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.70, h.15; Tarihu'l-İslam, Zehebî, c.4, s.92.

2-el-Uzle, s.20, h.20.

3-el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.355; Ensabu'l-Eşraf, c.5, s.84, Mesleme'den.

2/2-7

شَرَطُ بَيْعَتِهِ لِمُعَاوِيَةَ

2354 . تاريخ يعقوبي : كَانَتْ مِصْرُ وَالْمَغْرِبُ لِعَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ طُعْمَةً شَرَطَهَا لَهُ يَوْمَ بَايَعِ ، وَنُسَخَةُ الشَّرْطِ :

هَذَا مَا أُعْطِيَ مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ عَمْرٍو بْنُ الْعَاصِ مِصْرَ ، أَعْطَاهُ أَهْلُهَا ، فَهُمْ لَهُ حَيَاتُهُ ، وَلَا تَنْقُصُ طَاعَتُهُ شَرْطًا .

فَقَالَ لَهُ وَرْدَانُ مَوْلَاهُ : فِيهِ الشَّعْرُ مِنْ بَدَنِكَ ! فَجَعَلَ عَمْرٍو يَقْرَأُ الشَّرْطَ ، وَلَا يَقِفُ عَلَى مَا وَقَفَ عَلَيْهِ وَرْدَانُ . فَلَمَّا خَتَمَ الْكِتَابَ وَشَهِدَ الشُّهُودُ ، قَالَ لَهُ وَرْدَانُ : وَمَا عُمُرُكَ أَيُّهَا الشَّيْخُ إِلَّا كَظَمِ حِمَارٍ ، هَلَا شَرَطْتَ لِعَقِيكَ مِنْ بَعْدِكَ ؟ ! !

فَاسْتَفَالَ مُعَاوِيَةَ ، فَلَمْ يَقُلْهُ ، فَكَانَ عَمْرٍو لَا يَحْمِلُ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهَا شَيْئًا ؛ يُفَرِّقُ الْأَعْطِيَةَ فِي النَّاسِ ، فَمَا فَضَلَ مِنْ شَيْءٍ أَخَذَهُ لِنَفْسِهِ .

وَوَلَّى عَمْرٍو بْنُ الْعَاصِ مِصْرَ عَشَرَ سِنِينَ ، مِنْهَا لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَرْبَعَ سِنِينَ ، وَلِعُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ أَرْبَعَ سِنِينَ إِلَّا شَهْرَيْنِ ، وَلِمُعَاوِيَةَ سِتِّينَ وَثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ ، وَتُوُفِّيَ وَلَهُ ثَمَانٌ وَتِسْعُونَ سَنَةً ، وَكَانَ دَاهِيَةَ الْعَرَبِ رَأْيًا وَحَزْمًا وَعَقْلًا وَلِسَانًا¹ .

2355 . سير أعلام النبلاء : أَتَى [عَمْرٍو بْنُ الْعَاصِ] مُعَاوِيَةَ ، فَوَجَدَهُ يَفْصُصُ وَيُذَكِّرُ أَهْلَ الشَّامِ فِي دَمِ الشَّهِيدِ ، فَقَالَ لَهُ : يَا مُعَاوِيَةُ ! قَدْ أَحْرَقْتَ كِبِدِي بِقِصَصِكَ ، أَتَرَى إِنْ خَالَفْنَا عَلِيًّا لِفَضْلٍ مِنَّا عَلَيْهِ ؟

لَا وَاللَّهِ ! إِنْ هِيَ إِلَّا الدُّنْيَا نَتَكَلَّبُ عَلَيْهَا ، أَمَا وَاللَّهِ ، لَتَقْطَعَنَّ لِي مِنْ دُنْيَاكَ ، أَوْ لَا تُنَابِذَنَّكَ .

2/2-7

AMR'IN MUAVİYE'YE BİAT ETME ŞARTI

2354-Tarih-i Yakubî: Amr b. As, biat ettiği gün Mısır ve Mağrib'in servetinin kendisine ait olacağını Muaviye'ye şart koştu. Bu şartın nüshası ise şudur:

Bu, Muaviye b. Ebu Süfyan'ın, Mısır'ı Amr b. As'a verdiğine dair belgesidir; ona Mısır'ın halkını bağışladı. Amr hayatta oldukça Mısır halkı onundur; ancak itaatte eksiklik göstermemesi şartıyla!

Azad ettiği kölesi Verdan Amr'a dedi ki: Ona bedeninden bir kıl bırak!

Amr şartları okumaya başladı ve Verdan'ın hatırlattığı şeye vakıf olmadı. Bu yazı mühürlenince ve şahitler de şahitlik edince Verdan Amr'a dedi ki: Ey Şeyh! Ömründen ancak eşeğin susaması kadar bir süre kalmış, niye kendinden sonraki neslin için bir şart koşmadın?!

Bunun üzerine Muaviye'den anlaşmayı bozmasını istedi. Fakat Muaviye buna yanaşmadı. Sonraları Amr, Mısır'ın malından Muaviye'ye hiçbir şey göndermiyordu. Buranın gelirlerini halk arasında bölüştürüyor, arda kalanı da kendisi için alıyordu.

Amr, Mısır'da 10 yıl vali oldu. Bunun 4 yılı Ömer b. Hattab dönemine, 3 yıl 10 ayı Osman dönemine ve 2 yıl 3 ayı da Muaviye dönemine aittir. (Nihayetinde) 98 yaşında öldü. Amr görüş, tedbir, akıl ve dil bakımından Arapların dâhisiydi.¹

2355-Siyer-u Âlami'n-Nubela: [Amr b. As] Muaviye'nin yanına geldi. Onun Osman'ın kanı hakkında Şam halkına konuştuğunu gördü. Konuşması bitince ona dedi ki: Ey Muaviye! Anlattıklarınla ciğerimi yaktın! Acaba bizi Ali'ye muhalefet ederken gördüğünde ondan üstün olduğumuz için mi bunu yaptığımıza inanıyorsun?

Allah'a andolsun ki hayır! Bizim üzerinde savaştığımız şey, dünyadan başka bir şey değildir. Allah'a andolsun ki ya dünyandan bana da bir pay ayıracaksın ya da senden ayrılacağım!

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.221.

فَأَعْطَاهُ مِصْرَ ، وَقَدْ كَانَ أَهْلُهَا بَعَثُوا بِطَاعَتِهِمْ إِلَى عَلِيٍّ¹ .

2/2-8

شِدَّةُ أَسْفِهِ عِنْدَ الْمَوْتِ

2356 . الاستيعاب عن الشافعي : دَخَلَ ابْنُ عَبَّاسٍ عَلَى عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ

فِي مَرَضِهِ ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِ وَقَالَ : كَيْفَ أَصْبَحْتَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ؟

قال : أَصْلَحْتُ مِنْ دُنْيَايَ قَلِيلاً ، وَأَفْسَدْتُ مِنْ دِينِي كَثِيراً ، فَلَوْ كَانَ الَّذِي أَصْلَحْتُ هُوَ الَّذِي أَفْسَدْتُ وَالَّذِي أَفْسَدْتُ هُوَ الَّذِي أَصْلَحْتُ لَفُزْتُ ، وَلَوْ كَانَ يَنْفَعُنِي أَنْ أَطْلُبَ طَلَبْتُ ، وَلَوْ كَانَ يُنْجِينِي أَنْ أَهْرُبَ هَرَبْتُ ، فَصِرْتُ كَالْمُنْجَنِيقِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ؛ لَا أَرْقَى بِيَدَيْنِ ، وَلَا أَهْبِطُ بِرِجْلَيْنِ ، فَعِظَنِي بِعِظَةٍ أَنْتَفَعُ بِهَا يَا بَنَ أَخِي .

فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ : هَيِّهَاتَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ! صَارَ ابْنُ أَخِيكَ أَخَاكَ ، وَلَا تَشَاءُ أَنْ أَبْكِي إِلَّا بَكَيْتُ ، كَيْفَ يُؤْمِنُ بِرَحِيلٍ مَنْ هُوَ مُقِيمٌ ؟

فَقَالَ عَمْرُو : عَلَى حِينِهَا ، مِنْ حِينِ ابْنِ بَضْعٍ وَثَمَانِينَ سَنَةً تُقَنِّطُنِي مِنْ رَحْمَةِ رَبِّي ، اللَّهُمَّ إِنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ يُقَنِّطُنِي مِنْ رَحْمَتِكَ فَخُذْ مِنِّي حَتَّى تَرْضَى !

قال ابن عباس : هيهات يا أبا عبد الله ! أخذت جديداً ، وتُعطي خلقاً ؟ !

فَقَالَ عَمْرُو : مَا لِي وَلَكَ يَا بَنَ عَبَّاسٍ ! مَا أُرْسِلُ كَلِمَةً إِلَّا أُرْسِلَتْ نَقِيضُهَا² .

1 . سير أعلام النبلاء : ج 3 ص 72 الرقم 15 ، تاريخ دمشق : ج 46 ص 166 نحوه ، النجوم الزاهرة : ج 1 ص 63 وفيه «فأعطاه مصر يُعطي أهلها عطاءهم ، وما بقي فله» بدل «فأعطاه مصر . . .» .

2 . الاستيعاب : ج 3 ص 269 الرقم 1953 ، شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 323 وراجع أسد الغابة : ج 4 ص 234 الرقم 3971 .

İşte, bu yüzden Muaviye Mısır'ı ona verdi. Hâlbuki oranın halkı, Ali'ye (a.s) itaatlerini duyurmuşlardı.¹

2/2-8

AMR'IN ÖLÜM ANINDA DUYDUĞU DERİN ÜZÜNTÜ

2356-el-İstiâb [Şafiî'den]: İbn-i Abbas, Amr b. As'ı hastalığı sırasında ziyaret etti. Ona selam vererek "Ey Ebu Abdullah! Nasılsın?" diye sordu.

Amr: Dünyamdan azıcık şey düzelttim ve dinimden çok şeyi bozdum, dedi; eğer düzelttiğim şey bozduğum, bozduğum şey de düzelttiğim şey olsaydı, muhakkak kurtulurdum. İstemem fayda verseydi ister, kaçmam beni kurtarsaydı kaçardım. Bir mancınık gibi yerle gök arasında kalmışım; ne yükselmeye ellerim var, ne de inmeye ayaklarım! Şimdi bana faydalanacağım bir öğüt ver ey kardeşimin oğlu!

İbn-i Abbas: Artık geç oldu, ey Ebu Abdullah! Ben de senin gibiyim. Eğer ağlamamı istersen ağlayayım. Oturan biri gitmekte olana nasıl inansın?!

Amr: Şimdi tam öğüt zamanıdır; sen seksen küsür yıldır Rabbinin rahmetinden ümidimi kesiyorsun! Allah'ım! İbn-i Abbas beni senin rahmetine karşı ümitsizleştiriyor. Öyleyse canımı al ki hoşnut olasın!

İbn-i Abbas: Artık geç oldu, ey Ebu Abdullah! Yeniye alıp eskiyi mi veriyorsun?!

Amr: Benimle ne alıp veremediğin var ey İbn-i Abbas? Ne söylersem zıddını söylüyorsun!²

1-Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.72, h.15; Tarih-i Dimeşk, c.46, s.166; en-Nucumu'z-Zahire, c.1, s.63.

2-el-İstiâb, c.3, s.269, h.1953; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.323. Ayrıca bkz: Us-du'l-Gabe, c.4, s.234, h.3971.

عَزَاةِ ذَاتِ السَّلَاسِلِ ; إِنِّي قَدْ دَخَلْتُ فِي أُمُورٍ لَا أُدْرِي مَا حُجَّتِي عِنْدَ اللَّهِ فِيهَا .
ثُمَّ نَظَرَ إِلَى مَالِهِ فَرَأَى كَثْرَتَهُ ، فَقَالَ : يَا لَيْتَهُ كَانَ بَعْرًا ، يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا الْيَوْمِ بِثَلَاثِينَ سَنَةً ؛
أَصْلَحْتُ لِمُعَاوِيَةَ دُنْيَاهُ ، وَأَفْسَدْتُ دِينِي ، أَثَرْتُ دُنْيَايَ وَتَرَكْتُ آخِرَتِي ، عُمِّي عَلَيَّ رُشْدِي حَتَّى
حَضَرَنِي أَجَلِي ، كَأَنِّي بِمُعَاوِيَةَ قَدْ حَوَى مَالِي ، وَأَسَاءَ فِيكُمْ خِلَافَتِي .
وَتُوُفِّيَ عَمْرُو لَيْلَةِ الْفِطْرِ سَنَةَ 43 هـ ، فَأَقَرَّ مُعَاوِيَةُ ابْنَهُ عَبْدَ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو¹ .

2/3

عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ

ولد عبید الله بن عمر بن الخطاب في زمن النبي الأكرم (صلى الله عليه وآله)² ، وعندما قُتِلَ أبوه
على يد أبي لؤلؤة حمل على الهرمزان . وكان عليلاً . وعلى ابنة أبي لؤلؤة . وكانت صغيرة . وخُفِينَة .
وكان من أهل الذمة . وقتلهم³ .
حكم عليه الصحابة . ومنهم أمير المؤمنين (عليه السلام) . بالقتل ، لكنَّ عثمان عفا عنه⁴ وأمره
بالحرب من الإمام (عليه السلام) وقد اقطع له عثمان كوفية ابن عمر في قرب الكوفة فلم يزل بها⁵ .

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 222 .

2 . تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 568 ، أسد الغابة : ج 3 ص 522 الرقم 3473 ، الاستيعاب :
ج 3 ص 132 الرقم 1737 ، الإصابة : ج 5 ص 41 الرقم 6255 .

3 . الطبقات الكبرى : ج 5 ص 15 و 16 ، تاريخ الطبري : ج 4 ص 239 و ص 240 و ص 243 ، مروج
الذهب : ج 2 ص 388 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 226 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 296 و ص 568 ،
الإصابة : ج 5 ص 42 الرقم 6255 ، أسد الغابة : ج 3 ص 522 الرقم 3473 ، الأوائل لأبي هلال : ج 1 ص 126 .

4 . السنن الكبرى : ج 8 ص 108 ح 16083 ، الطبقات الكبرى : ج 5 ص 17 ، أنساب الأشراف : ج 6
ص 130 ، تاريخ الطبري : ج 4 ص 239 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 226 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3
ص 568 ، أسد الغابة : ج 3 ص 523 الرقم 3473 ، الإصابة : ج 5 ص 43 الرقم 6255 .

5 . الجمل : ص 176 ؛ معجم البلدان : ج 4 ص 496 .

2357-Tarih-i Yakubî: Amr'ın vefat anı geldiğinde oğluna dedi ki: Baban Zatu's-Selasil Savaşı'nda ölmeyi çok isterdi. Ben birtakım işlere girdim ki onlar hakkında Allah'ın huzurunda nasıl bir delilim olacağını bilmiyorum.

Sonra malına baktı; onun çokluğunu gördü ve dedi: Keşke bunlar bir dışkı olsaydı. Keşke ben bugünden otuz yıl önce ölseydim! Muaviye'nin dünyasını düzeltiltim ve kendi dinimi bozdum; dünyamı yeğledim ve ahretimi bıraktım. Hidayetime gözümü yumdum ve nihayetinde ecelim gelip çattı. Adeta Muaviye'yi görür gibiyim; servetime el koymuş ve benden sonra size kötü davranıyor!

Amr, Hicrî 43 yılına ait Kurban bayramı gecesi öldü. Bunun üzerine Muaviye, onun yerine oğlu Abdullah'ı (vali olarak) atadı.¹

2/3

UBEYDULLAH BİN ÖMER

Ubeydullah b. Ömer b. Hattab, Resulullah (s.a.a) zamanında doğdu.² Babası (Ömer), Ebu Lulu tarafından öldürülünce Ubeydullah hasta olan Hürmüzan'a, Ebu Lulu'un küçük kızına ve İslam zımminde olan Cufeyne'ye saldırarak hepsini öldürdü.³

Emirülmüminin'in (a.s) de aralarında bulunduğu Peygamber sahabeleri onun öldürülmesine hükmettiler. Fakat Osman onu affetti⁴ ve İmam'dan (a.s) kaçmasını emretti. Osman, ona Kufe yakınlarında bir arazi verdi. Ubeydullah sürekli "Kuveyfe b. Ömer" olarak anılan bu arazide kaldı.⁵

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.222.

2-Tarihu'l-İslam, Zehebî, c.3, s.568; Usdu'l-Gabe, c.3, s.522, h.3473; el-İstiâb, c.3, s.132, h.1737; el-İsabe, c.5, s.41, h.6255.

3-et-Tabakatu'l-Kubra, c.5, s.15 ve 16; Tarih-i Taberî, c.4, s.239, 240 ve 243; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.388; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.226; Tarihu'l-İslam, Zehebî, c.3, s.296 ve s.568; el-İsabe, c.5, s.42, h.6255; Usdu'l-Gabe, c.3, s.522, h.3473; Evail-i Ebu Hilal, c.1, s.126.

4-es-Sünenü'l-Kubra, c.8, s.108, h.16083; et-Tabakatu'l-Kubra, c.5, s.17; Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.130; Tarih-i Taberî, c.4, s.239; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.226; Tarihu'l-İslam, Zehebî, c.3, s.568; Usdu'l-Gabe, c.3, s.523, h.3473; el-İsabe, c.5, s.43, h.6255.

5-el-Cemel, s.176; Mucemu'l-Buldan, c.4, s.496.

ولما تسلّم أمير المؤمنين(عليه السلام) زمام الخلافة لحق عبيد الله بمعاوية ; خوفاً من القصاص ، وصار أميراً على خياله¹ .

نشط كثيراً لأجل معاوية في صفين ، بيد أنه قُتل أثناء الحرب² . وقد اختلف في قتله ف قيل : قتله أمير المؤمنين(عليه السلام) ، وقيل : مالك الأشتر ، وقيل : عمار بن ياسر³ .

2358 . مروج الذهب : قَدْ كَانَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ لِحَقِّ مُعَاوِيَةَ ; خَوْفاً مِنْ عَلِيٍّ أَنْ يُقَيِّدَهُ بِالْهُرْمُزَانِ ، وَذَلِكَ أَنَّ أَبَا لُؤْلُؤَةَ . عَلَامَ الْمَغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ . قَاتِلَ عُمَرَ وَكَانَ فِي أَرْضِ الْعَجَمِ عَلَماً لِلْهُرْمُزَانِ ، فَلَمَّا قُتِلَ عُمَرُ شَدَّ عُبَيْدُ اللَّهِ عَلَى الْهُرْمُزَانِ فَقَتَلَهُ ، وَقَالَ : لَا أَتْرُكُ بِالْمَدِينَةِ فَارِسِيّاً وَلَا فِي غَيْرِهَا إِلَّا قَتَلْتُهُ بِأَبِي .

وَكَانَ الْهُرْمُزَانُ عَلِيّاً فِي الْوَقْتِ الَّذِي قُتِلَ فِيهِ عُمَرُ ، فَلَمَّا صَارَتْ الْخِلَافَةُ إِلَى عَلِيٍّ أَرَادَ قَتْلَ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بِالْهُرْمُزَانِ ; لِقَتْلِهِ إِتَاءَهُ ظُلْماً مِنْ غَيْرِ سَبَبٍ اسْتَحَقَّهُ ، فَلَجَأَ إِلَى مُعَاوِيَةَ⁴ .

1 . الطبقات الكبرى : ج 5 ص 17 ، مروج الذهب : ج 2 ص 388 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 542 و ص 568 وفيه « كان مقدّم جيش معاوية يوم صفين » ، أسد الغابة : ج 3 ص 523 الرقم 3473 ، الاستيعاب : ج 3 ص 132 الرقم 1737 ، الإصابة : ج 5 ص 43 الرقم 6255 .

2 . الطبقات الكبرى : ج 5 ص 17 ، تاريخ الطبري : ج 4 ص 574 و ج 5 ص 34 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 297 ، الاستيعاب : ج 3 ص 133 الرقم 1737 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 266 .

3 . الطبقات الكبرى : ج 5 ص 19 ، مروج الذهب : ج 2 ص 395 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 569 ، أسد الغابة : ج 3 ص 523 الرقم 3473 وفيها أقوال أخر ; وقعة صفين : ص 429 .

4 . مروج الذهب : ج 2 ص 388 .

Emirülmüminin (a.s), hilafet otoritesini eline alınca Ubeydullah kisas edileceğinden korktuğu için Muaviye'ye katıldı ve onun süvari güçleri komutanı oldu.¹

Sıffin Savaşı'nda Muaviye için canla başla çalıştı; ancak savaş hengâmesinde öldürüldü.²

Onu öldüren kişi hakkında ihtilaf vardır. Emirülmüminin tarafından (a.s) öldürdüğü söylenmiştir. Malik-i Eşter'in veya Ammar b. Yasir'in öldürdüğü de söylenmiştir.³

2358-Murucu'z-Zeheb: Ubeydullah b. Ömer, Ali'nin (a.s) onu, Hürmüzan'a karşılık kisas etmesinden korktuğu için Muaviye'ye katıldı. Bunun sebebi şuydu: [Mugayre b. Şube'nin kölesi olan] Ebu Lulu, Ömer'in katiliydi ve Acem diyarında Hürmüzan'ın kölesiydi. Ömer öldürülünce Ubeydullah Hürmüzan'a saldırıp onu öldürdü.

"Medine'de ve diğer şehirlerde hiçbir Fars'ı sağ bırakmayacağım, babama karşılık onu öldüreceğim!" dedi.

Ömer öldürüldüğü sırada Hürmüzan hastaydı. Hilafet Ali'nin (a.s) eline geçince Ubeydullah b. Ömer'i, Hürmüzan'ı hiçbir haklı sebep olmadığı halde zulümle öldürmesi karşılığında öldürmek istedi. O da Muaviye'ye sığındı.⁴

1-et-Tabakatu'l-Kübra, c.5, s.17; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.388; Tarihu'l-İslam, Zehebî, c.3, s.542 ve s.568, bu kaynakta "Sıffin Savaşı'nda Muaviye ordusunun öncüsü idi" ifadesi yer almıştır; Usdu'l-Gabe, c.3, s.523, h.3473; el-İstiâb, c.3, s.132, h.1737; el-İsabe, c.5, s.43, h.6255.

2-et-Tabakatu'l-Kubra, c.5, s.17; Tarih-i Taberî, c.4, s.574 ve c.5, s.34; Tarihu'l-İslam, Zehebî, c.3, s.297; el-İstiâb, c.3, s.133, h.1737; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.266.

3-et-Tabakatu'l-Kubra, c.5, s.19; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.395; Tarihu'l-İslam, Zehebî, c.3, s.569; Usdu'l-Gabe, c.3, s.523, h.3473, burada başka sözler de var; Vakât-u Sıffin, s.429.

4-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.388.

2359 . وقعة صفلن عن الـرـالـلـل : لـما قـلـم عـبـلـلـل الله بن عـمـر بن الـخـطـاب على معاوية بالـشـام ، ارسل معاوية الى عمرو بن العاص فـقال : يا عمرو ، ان الله قد احب لك عمرو بن الخطاب بالشام بـقـدوم عـبـلـلـل الله بن عـمـر ، وقد رايت ان اقيمه خطيباً فيشهد على علي بقتل عثمان ، وينال منه !

فقال : الرأي ما رايت . فبعث اليه فأتى ، فقال له معاوية : يا بن أخي ، ان لك اسم ابيك ، فانظر بل عينيك ، وتكلم بكل فيك ؛ فانت المأمون المصدق فاصعد المنبر واشتم علياً ، واشهد عليه انه قتل عثمان !

فقال : يا امير المؤمنين ، اما شتمي له فانه علي بن ابي طالب ، واهله فاطمة بنت ابي اسد بن هاشم ، فما عسى ان اقول في حسبه ! ! واما باسه فهو الشجاع المطرق ، واما ايامه فما قد عرفت ، ولكي ملزمه دم عثمان .

فقال عمرو بن العاص : اذا والله قد نكأت الفرحة .

فلما خرج عبيل الله قال معاوية : اما والله لولا قتله الهرمزان ، وخافة علي على نفسه ما اتانا ابداً ؛ ا لم تر الى تقريظه علياً ؟!

فقال عمرو : يا معاوية ، ان لم تغلب فاحلب . فخرج حديثه الى عبيل الله ، فلما قام خطيباً تكلم بحاجته ، حتى اذا اتى الى امر علي امسك ولم يقل شيئاً ، فقال له معاوية : ابن أخي ، انك بين عي او خيانة ! فبعث اليه : كرهت ان افطع الشهادة على رجل لم يقتل عثمان ، وعرفت ان الناس محتملوها عني فتركها ¹.

1 . وقعة صفلن : ص 82 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 383 ح 342 . 356 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 100 .

2359-Vakat-u Sıffin [Cürcanî'den]: Ubeydullah b. Ömer b. Hattab, Şam'da bulunan Muaviye'nin yanına gelince Muaviye, birini gönderip Amr b. As'ı çağırarak dedi ki: Ey Amr! Allah, Ubeydullah b. Ömer'in gelişiyle senin için Şam'da Ömer b. Hattab'ı diriltmiştir. Onu konuşmacı olarak öne sürmeyi ve böylece Ali'nin Osman'ı öldürdüğüne dair şahitlikte bulunarak ondan intikam almasını sağlamayı düşünüyorum!

Amr: Görüşün isabetlidir, diyerek (ona destek verdi).

Daha sonra Muaviye birini gönderip Ubeydullah'ı çağırttı. Geldiğinde Muaviye ona dedi ki: Ey kardeşimin oğlu! Sende babanın ismi vardır. Öyleyse bakışlarını genişleterek, ağzını da sonuna kadar açarak konuş! Zira sen güvendesin ve tasdik edileceksin. O halde minbere çık, Ali'ye söv ve Osman'ı onun öldürdüğüne dair şahitlik et!

Ubeydullah: Ey müminlerin emiri, dedi. Ona sövmem konusuna gelince; doğrusu o, Ebu Talib'in oğlu Ali'dir. Annesi ise Esad b. Haşim'in kızı Fatıma'dır. Onun soyu hakkında bir şey söylemem mümkün değil! Ama savaşına gelince; Ali, ezici bir kahramandır. Geçmişine gelince; onu sen de bilmektesin. Fakat ben [bunları bilmeme rağmen] onu Osman'ın kanıyla yükümlü tutacağım!

Amr b. As: Bu durumda vallahi yarayı kanatmış olacaksın, dedi.

Ubeydullah dışarı çıktığında Muaviye dedi ki: Allah'a andolsun ki eğer bu, Hürmüzan'ı öldürmemiş olsaydı ve Ali'nin kendisini öldüreceğinden korkmasaydı asla bizim yanımıza gelmezdi. Görmedin mi Ali'yi nasıl da övüyordu?!

Amr: Ey Muaviye! Eğer ele geçiremezsen pençelersin, dedi.

Bu söz Ubeydullah'ın kulağına ulaştı. Konuşmacı olarak kalktığında isteğinden söz etti. Söz (dönüp dolaşıp) Ali'ye geldiğinde durakladı ve bir şey söylemedi. Bunun üzerine Muaviye "Ey kardeşimin oğlu! Sen ya acizsin ya da hain!" dedi.

Sonra Muaviye'ye şu mesajı gönderdi: Osman'ı öldürmemiş olan bir kişinin aleyhinde şahitlik etmek istemedim. Halkın bunu benden kabul edeceklerini anladığım için de vazgeçtim!¹

1-Vakat-u Sıffin, s.82; Biharu'l-Envar, c.32, s.383, h.342-356; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.100.

قال : ولم ؟

قالت : لانه لم يتوجه إليهم صديداً في جاهلية ولا إسلام وفي رأسه صعر إلا أبادوه ، وأخاف أن يقتلوك ، وكأني بك قتيلاً وقد أثبتهم أسألهم أن يهبوا لي جيفتك . فرماها بقوس فشجها ، وقال لها : ستعلمين بمن آتيك من زعماء قومك .

ثم توجه فحمل عليه خريث بن جابر الجعفي فطعنه فقتله ، وقيل : إن الأشتر النخعي هو الذي قتله ، وقيل : إن علياً ضربته ضربة ففقط ما عليه من الحديد حتى خالط سيفه حشوة جوفه .

وإن علياً قال حين هرب فطلبه ليقيد منه بالهرمزان : لعن فاني في هذا اليوم لا يفوتني في غيره .

وكلّم نساؤه معاوية في جيفته ، فأمر أن تأتين ربيعة فتبدلن في جيفته عشرة آلاف ، ففعلن ذلك .

فاستأمرت ربيعة علياً ، فقال لهم : إنما جيفته جيفة كلب لا يحل بيعها ، ولكن قد أحببهم إلى ذلك ، فاجعلوا جيفته لبنت هانئ بن قبيصة الشيباني زوجته . فقالوا لنسوة عبيد الله : إن شئنا شددناه إلى ذنب بغل ، ثم ضربناه حتى يدخل إلى عسكر معاوية . فصرخن وقلن : هذا أشد علينا ، وأخبرن معاوية بذلك . فقال هن : اتوا الشيبانية فسلوها أن تكلمهم في جيفته ، ففعلن .

2360-Murucu'z-Zeheb [Sıffin vakasını genişçe anlatırken]: Ubeydullah savaşmak için çıktığında kadınları doğruca yanına gelip silahını sağlamlaştırdılar. Ancak eşlerinden Şeybanî kabilesinden olan Hani b. Kabisa'nın kızı yanına gelmedi. Ubeydullah, o gün savaşmak için çıktığı sırada Şeybanî kabilesinden olan eşinin yanına gelerek "Bugün kendimi senin akrabalarınca savaşmaya hazırladım; Allah'a andolsun ki çadırımın iplerinden her biri ile onların büyüklerinden birini bağlamayı ümit ediyorum!" dedi.

Eşi: Onlarla savaşmana kızmıyorum, dedi.

Ubeydullah: Neden, diye sordu.

Eşi: Çünkü cahiliye döneminde de İslamiyet'te de kafasında [öfke] ateşi olan hangi kahraman onlara doğru gittiyse yok ettiler ve ben onların seni öldürmesinden korkuyorum! Senin öldürüldüğünü ve bu yüzden yanlarına gidip onlardan cenazeni bana vermelerini isterken kendimi görür gibiyim.

Bunun üzerine Ubeydullah bir ok fırlatıp onu yaraladı ve "Çok yakında akrabalarının hangi büyüklerini sana getireceğimi göreceksin!" dedi. Sonra savaşa yöneldi. Hureys b. Cabir el-Cufî, ona hamle etti; bir mızrak darbesi indirip onu öldürdü. Onu Eşter en-Nehaî'nin öldürdüğü söylenmiştir. Ali'nin (a.s) ona indirdiği bir darbe ile üzerindeki siperini yardığı ve kılıcın bağır-saklarına kadar ulaşarak onu öldürdüğü de söylenmiştir.

Ali (a.s), Hürmüzan'ı öldürdüğü gerekçesiyle onu kısas etmek için peşine düşmüştü. O kaçtığında "Eğer bugün elimden kaçarsa başka bir gün gelecek ki o gün elimden hiç kaçamayacak!" diyordu.

Ubeydullah'ın eşleri cenazesi hakkında Muaviye ile konuştular. Bunun üzerine Muaviye onlara Rabîa kabilesine gitmelerini ve on bin sikke karşılığında cenazesini almalarını emretti. Onlar da bunu yaptı.

Rabîa kabilesi Ali ile (a.s) meşveret etti. Ali (a.s) de onlara "Onun cesedi köpek cesedidir; satmak caiz değildir. Ancak onların bu isteğine icabet edeceğim. Onun cesedini Hani b. Kabisa'nın kızı olan eşi Şeybaniye'ye teslim edin!" dedi. Bunun üzerine Ubeydullah'ın eşlerine "İstiyorsanız onu bir katırın kuyruğuna bağlayalım; sonra da katıra vurup hareket ettirelim de Muaviye'nin ordusunun arasına girsin!" dediler. Hal böyle olunca kadınlar feryat ederek "Bu, bizim için daha ağırdır!" dediler. Sonra bunu Muaviye'ye haber verdiler. Muaviye onlara "Onun Şeybanî kabilesinden olan eşinin yanına gidin ve kendisinden gidip Ubeydullah'ın cesedi hakkında onlarla konuşmasını isteyin!" dedi. Onlar da bunu yaptı.

وَأَتَتْ الْقَوْمَ ، وَقَالَتْ : أَنَا بِنْتُ هَانِي بْنِ قَبِيصَةَ ، وَهَذَا زَوْجِي الْقَاطِعُ الظَّالِمُ ، وَقَدْ حَدَرْتُهَ مَا صَارَ إِلَيْهِ ، فَهَبُوا إِلَيَّ جِيْفَتَهُ ، فَفَعَلُوا . وَأَلْقَتْ إِلَيْهِمْ بِمِطْرَفٍ حَرٍّ فَأَدْرَجُوهُ فِيهِ ، وَدَفَعُوهُ إِلَيْهَا ، فَمَضَتْ بِهِ ، وَكَانَ قَدْ شُدَّ فِي رِجْلِهِ إِلَى طَنْبٍ فُسْطَاطٍ مِنْ فَسَاطِيطِهِمْ¹ .

2/4

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ

ولد في سنة 38 قبل الهجرة ، وأسلم وهاجر إلى المدينة بعد سنة 7 هـ² . وأبوه عمرو بن العاص يكنى بأحدى عشرة أو اثنتي عشرة سنة !³

يبدو أنه كان في البداية يمنع أباه من الذهاب إلى معاوية ، ويطلب منه أن يعتزله ، وكان يعلم بأفضلية الإمام أمير المؤمنين (عليه السلام) ، ويرى أن معاوية صاحب دنيا ، بيد أنه صحب أباه في توجهه إلى معاوية ، وكان على ميمنة جيشه في حرب صفين⁴ ، وعلى قول : كان صاحب راية أبيه عمرو بن العاص فيها⁵ .

1 . مروج الذهب : ج 2 ص 395 وراجع الاستيعاب : ج 3 ص 133 الرقم 1737 والطبقات الكبرى : ج 5 ص 18 .

2 . سير أعلام النبلاء : ج 3 ص 91 الرقم 17 .

3 . سير أعلام النبلاء : ج 3 ص 80 الرقم 17 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 5 ص 163 الرقم 55 ، أسد الغابة : ج 3 ص 346 الرقم 3092 ، الإصابة : ج 4 ص 166 الرقم 4865 ، الاستيعاب : ج 3 ص 86 الرقم 1636 ، البداية والنهاية : ج 8 ص 263 .

4 . سير أعلام النبلاء : ج 3 ص 91 الرقم 17 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 5 ص 165 الرقم 55 ، أسد الغابة : ج 3 ص 347 الرقم 3092 ، الأخبار الطوال : ص 172 وفيه «هو على الخيل» ، البداية والنهاية : ج 7 ص 261 وفيه «هو على الميسرة» .

5 . الفتوح : ج 3 ص 26 ، الطبقات الكبرى : ج 4 ص 266 وفيه «كانت بيده الراية» .

Kadın, Ali'nin (a.s) ordusuna gelerek "Ben, Hani b. Kabisa'nın kızıyım; bu (ceset ise) benim serkeş ve zalim kocamdır; onu yaptığı işten sakındırmıştım. Şimdi onun cenazesini bana verin!" dedi. Onlar da bunu kabul ettiler. Kadın onlara doğru ipekten bir şal attı. Cesedi ona sardıktan sonra kendisine verdiler. Kadın onu alıp hareket ettiğinde Ubeydullah'ın ayağına çadırlardan birinin ipinin bağlı olduğu görüldü.¹

2/4

ABDULLAH BİN AMR BİN AS

Hicretten 38 yıl önce doğdu. Hicretin 7. yılından sonra Müslüman oldu ve Medine'ye hicret etti.² Babası Amr b. As, ondan 11 veya 12 yaş büyüktü!!³

Başlangıçta babasının Muaviye'ye gitmesine engel oluyordu ve ondan Muaviye'den uzak durmasını istiyordu. Nitekim o, İmam'ın (a.s) üstünlüğünü biliyor ve Muaviye'yi dünyaperest biri olarak görüyordu. Buna rağmen babası ile birlikte Muaviye'nin yanına gitti ve Sıffin Savaşı'nda onun ordusunun sağ kanat komutanı oldu.⁴ Bir rivayete göre de sağ kanatta babası Amr b. As'ın sancaktarı idi.⁵

1-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.395. Ayrıca bkz: *el-İstiâb*, c.3, s.133, h.1737; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.5, s.18.

2-Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.91, h.17.

3-Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.80, h.17; *Tarihu'l-İslam*, Zehebî, c.5, s.163, h.55; *Usdu'l-Gabe*, c.3, s.346, h.3092; *el-İsabe*, c.4, s.166, h.4865; *el-İstiâb*, c.3, s.86, h.1636; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.263.

4-Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.91, h.17; *Tarihu'l-İslam*, Zehebî, c.5, s.165, h.55; *Usdu'l-Gabe*, c.3, s.347, h.3092; *el-Ahbaru't-Tival*, s.172, bu kaynakta "süvarilerin komutanı idi" ifadesi yer almıştır; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.261, bu kaynakta "sol kanadın komutanı idi" ifadesi yer almıştır.

5-*el-Fütuh*, c.3, s.26; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.4, s.266.

ولي الكوفة في أيام معاوية مدّة¹ ، ثمّ ولّاه مصر بعد هلاك أبيه² .

ورث من أبيه قناطير مقنطرة من الذهب المصري ، فكان من ملوك الصحابة³ .

وكان يُصحر بندمه على حضوره في صفّين ، ويقول : لوددت أنّي متّ قبلها بعشرين سنة ، أو بعشر سنين⁴ . ومات بمصر سنة 65 هـ⁵ .

2361 . مسند ابن حنبل عن حنظلة بن خويلد العنبري : بَيْنَمَا أَنَا عِنْدَ مُعَاوِيَةَ ، إِذْ جَاءَهُ رَجُلَانِ يَخْتَصِمَانِ فِي رَأْسِ عَمَّارٍ ، يَقُولُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا : أَنَا قَتَلْتُهُ . فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو : لِيَطْبِ بِهِ أَحَدُكُمَا نَفْسًا لِصَاحِبِهِ ؛ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : تَقْتُلُهُ الْفِئَةُ الْبَاغِيَّةُ !

قَالَ مُعَاوِيَةُ : فَمَا بِالْكَ مَعَنَا ؟ !

قَالَ : إِنَّ أَبِي شَكَانِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، فَقَالَ : «أَطِعْ أَبَاكَ مَا دَامَ حَيًّا وَلَا تَعْصِهِ» ، فَأَنَا مَعَكُمْ ، وَلَسْتُ أَقَاتِلُ⁶ .

-
- 1 . سير أعلام النبلاء : ج 3 ص 91 الرقم 17 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 166 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 451 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 5 ص 165 الرقم 55 ، البداية والنهاية : ج 8 ص 264 .
 - 2 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 181 و 229 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 458 و 478 ، البداية والنهاية : ج 8 ص 24 و 31 .
 - 3 . سير أعلام النبلاء : ج 3 ص 90 الرقم 17 .
 - 4 . الطبقات الكبرى : ج 4 ص 266 ، سير أعلام النبلاء : ج 3 ص 92 الرقم 17 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 5 ص 166 الرقم 55 ، أسد الغابة : ج 3 ص 347 الرقم 3092 ، الاستيعاب : ج 3 ص 87 الرقم 1636 .
 - 5 . سير أعلام النبلاء : ج 3 ص 94 الرقم 17 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 5 ص 166 الرقم 55 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 661 ، الطبقات الكبرى : ج 4 ص 268 ، أسد الغابة : ج 3 ص 348 الرقم 3093 ، الإصابة : ج 4 ص 167 الرقم 4865 ، الاستيعاب : ج 3 ص 88 الرقم 1636 وفي الثلاثة الأخيرة أقوال أخر ، البداية والنهاية : ج 8 ص 263 .
 - 6 . مسند ابن حنبل : ج 2 ص 564 ح 6549 ، العقد الفريد : ج 3 ص 335 وفيه إلى «الفئة الباغية» .

Muaviye döneminde bir süre Kufe valisi oldu.¹ Daha sonra babası ölünce Muaviye onu Mısır'a vali olarak atadı.²

Babasından kendisine yığın yığın biriktirilmiş Mısır altını miras kalmıştı ve kendisi, hükümdar sahabelerdendi.³

Sıffin Savaşı'nda hazır bulunduğu için pişmanlık duyuyor "Keşke ondan yirmi yıl veya on yıl önce ölseydim!" diyordu.⁴ Abdullah, Hicrî 65 yılında Mısır'da öldü.⁵

2361-Müsned-i İbni Hanbel [Hanzala b. Huveyled el-Anberî'den]: Muaviye'nin yanında bulunduğum bir sırada iki kişi çıkageldi; Ammar'ın başı üzerinde niza ediyorlardı. İkisi de "Onu ben öldürdüm!" diyordu. Abdullah b. Amr dedi ki: Sizden her birinizin arkadaşı hakkında gönlü rahat olsun diye söylüyorum; ben Resulullah'ın (s.a.a) **"Onu azgın bir guruh öldürecektir!"** buyurduğunu duydum.

Bunun üzerine Muaviye "O halde neden bizimlesin?!" diye sorunca şöyle dedi: Babam beni Resulullah'a (s.a.a) şikâyet edince **"Baban yaşadığı sürece ona itaat et, ona baş kaldırma!"** demişti. Ben sizinleyim, ama savaşacak değilim!⁶

1-Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.91, h.17; Tarih-i Taberî, c.5, s.166; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.451; Tarih-i İslam, Zehebî, c.5, s.165, h.55; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.264.

2-Tarih-i Taberî, c.5, s.181 ve s.229; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.458 ve s.478; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.24 ve s.31.

3-Siyer-u Âlami'n-Nubela, s.90, h.17.

4-et-Tabakatu'l-Kubra, c.4, s.266; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.92, h.17; Tarihu'l-İslam, Zehebî, c.5, s.166, h.55; Usdu'l-Gabe, c.3, s.347, h.3092; el-İstiâb, c.3, s.87, h.1636.

5-Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.94, h.17; Tarihu'l-İslam, Zehebî, c.5, s.166, h.55; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.661; et-Tabakatu'l-Kubra, c.4, s.268; Usdu'l-Gabe, c.3, s.348, h.3093; el-İsabe, c.4, s.167, h.4865; el-İstiâb, c.3, s.88, h.1636, son üçünde farklı rivayetler de yer almıştır; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.263.

6-Müsned-i İbn-i Hanbel, c.2, s.564, h.6549; el-İkdü'l-Ferid, c.3, s.335, bu kaynakta **"Onu azgın bir topluluk öldürecektir!"** cümlesine kadar olan kısım yer almamıştır.

رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي حَلَقَةٍ فِيهَا أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو ، إِذْ مَرَّ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ فَسَلَّمَ ، فَرَدَّ عَلَيْهِ الْقَوْمُ وَسَكَتَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو ، ثُمَّ رَفَعَ ابْنُ عَمْرٍو صَوْتَهُ بَعْدَ مَا سَكَتَ الْقَوْمُ ، فَقَالَ : وَعَلَيْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ .

ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى الْقَوْمِ ، فَقَالَ : أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَحَبِّ أَهْلِ الْأَرْضِ إِلَى أَهْلِ السَّمَاءِ ؟ قَالُوا : بَلَى . قَالَ : هُوَ هَذَا الْمُقَفَّى ، وَاللَّهِ مَا كَلَّمْتُهُ كَلِمَةً ، وَلَا كَلَّمَنِي كَلِمَةً ، مُنْذُ لَيْلٍ صِفَيْنِ ، وَوَاللَّهِ ، لَا يَرْضَى عَنِّي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَكُونَ لِي مِثْلُ أُخْد .

فَقَالَ لَهُ أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ : أَلَا تَغْدُو إِلَيْهِ ؟

قَالَ : بَلَى .

فَتَوَاعَدَا أَنْ يَغْدُوا إِلَيْهِ ، وَغَدَوْتُ مَعَهُمَا ، فَاسْتَأْذَنَ أَبُو سَعِيدٍ ، فَأُذِنَ لَهُ ، فَدَخَلْنَا ، فَاسْتَأْذَنَ لِابْنِ عَمْرٍو ، فَلَمْ يَزَلْ بِهِ حَتَّى أُذِنَ لَهُ الْحُسَيْنُ ، فَدَخَلَ ، فَلَمَّا رَأَاهُ أَبُو سَعِيدٍ رَحَلَ لَهُ ، وَهُوَ جَالِسٌ إِلَى جَنْبِ الْحُسَيْنِ فَمَدَّهُ الْحُسَيْنُ إِلَيْهِ ، فَقَامَ ابْنُ عَمْرٍو ، فَلَمْ يَجْلِسْ ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ حَلَّى عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ، فَأَزْحَلَ لَهُ ، فَجَلَسَ بَيْنَهُمَا . فَقَصَّ أَبُو سَعِيدٍ الْقِصَّةَ .

فَقَالَ : أَكْذَلِكَ يَا بَنَ عَمْرٍو ؟ أَتَعْلَمُ أَيُّ أَحَبِّ أَهْلِ الْأَرْضِ إِلَى أَهْلِ السَّمَاءِ ؟

قَالَ : إِي وَرَبِّ الْكَعْبَةِ ، إِنَّكَ لَا أَحَبُّ أَهْلِ الْأَرْضِ إِلَى أَهْلِ السَّمَاءِ .

قَالَ : فَمَا حَمَلَكَ عَلَى أَنْ قَاتَلْتَنِي وَأَبَى يَوْمَ صِفَيْنِ ؟ وَاللَّهِ لَا بِي خَيْرٌ مِنِّي !

قَالَ : أَجَلْ ، وَلَكِنَّ عَمراً شَكَانِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، فَقَالَ : إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ يَقُومُ اللَّيْلِ ، وَيَصُومُ النَّهَارَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : «صَلِّ وَتَمِّمْ ، وَصُمْ وَأَفْطِرْ ، وَأَطِعْ عَمراً» ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ صِفَيْنِ أَقْسَمَ عَلَيَّ . وَاللَّهِ ، مَا كَثُرْتُ لَهُمْ سَوَاداً ، وَلَا اخْتَرَطْتُ لَهُمْ سَيْفًا ، وَلَا طَعَنْتُ بِرُمَحٍ ، وَلَا رَمَيْتُ بِسَهْمٍ .

2362-el-Mucemu'l-Avsat [İsmail b. Reca, babasından]: Ben, Resulullah'ın (s.a.a) mescidinde aralarında Ebu Said el-Hudrî ve Abdullah b. Amr'ın da bulunduğu bir halkadaydım. O anda Hüseyin b. Ali (a.s) geçti ve selam verdi. Cemaat de onun selamına cevap verdi. Derken Abdullah b. Amr sustu. Cemaat sükût ettikten sonra sesini yükselterek "Allah'ın rahmeti ve bereketi senin de üzerine olsun!" dedi.

Daha sonra cemaate dönerek "Gök ehline yer ehlinin en sevgili olanını size haber vereyim mi?" diye sordu. "Evet" denilince şunları söyledi: Şu arkası bize dönük olan kişidir. Vallahi Sıffin gecelerinden sonra ne onunla bir kelime konuşmuşum, ne de o benimle bir kelime konuşmuştur. Yemin ederim ki onun benden razı olması, benim için Uhud gibisi [bir servete] sahip olmaktan daha sevimlidir.

Ebu Said el-Hudri: Sabah ona gitmeyecek misin, diye sordu.

İbn-i Amr: Tabii ki evet (gideceğim).

Böylece ikisi ertesi sabah ona gitmeye karar verdiler. Sabah ben de onlarla birlikte gittim. Ebu Said izin istedi. Hüseyin (a.s) izin verince içeri girdik. Ebu Said İbn-i Amr için izin istedi ve öylesine ısrar etti ki sonunda Hüseyin (a.s) ona da izin verdi. Derken İbn-i Amr içeri girdi. Ebu Said, Hüseyin'in yanında oturmuştu; onu görünce biraz kenara çekilerek oturması için yer açtı. Ancak Hüseyin (a.s) Ebu Said'i kendisine doğru çekerek (aradaki boşluğu kapadı). Bunun üzerine İbn-i Amr ayağa kalktı ve oturmadı. Hüseyin (a.s) bunu görünce Ebu Said'i bıraktı; o da İbn-i Amr için yer açtı. İbn-i Amr ikisinin arasına oturdu. Sonra Ebu Said dünkü olayı anlattı.

Hüseyin: Öyle mi, ey İbn-i Amr! Beni gök ehli katında yer ehlinin en sevgilisi olarak mı biliyorsun, diye sordu.

İbn-i Amr: Kâbe'nin Rabbine andolsun ki evet, sen yeryüzü ehlinin gök ehli katında en sevgili olanısın!

Hüseyin (a.s): Öyleyse seni Sıffin gününde bana ve babama karşı savaşmana iten şey neydi? Vallahi babam benden daha üstündür!

İbn-i Amr: Evet. Ancak Amr, bir ara beni Resulullah'a (s.a.a) şikâyet etmiş "Abdullah geceyi kıyamla (ibadetle), gündüzü siyamla (oruçla) geçiriyor!" demişti de Resulullah (s.a.a) "Namaz kıl ve uyu, oruç tut ve iftar et; Amr'a itaat et!" buyurmuştu. Sıffin Savaşı olduğu gün o beni yemine verdi. Fakat vallahi ben onların siyahlığını artırmadım, onlar için bir kılıç savurmadım, bir mızrak fırlatmadım ve bir ok atmadım!

فَقَالَ لَهُ الْحُسَيْنُ : أَمَا عَلِمْتَ أَنَّهُ لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ ؟
قَالَ : بَلَى ¹ .

2/5

عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ

من شجعان قريش، ومن أعداء أمير المؤمنين عليّ بن أبي طالب (ع) وبني هاشم ² .
كان والياً على حمص في عهد عثمان ، وأشخص إليه عثمان المخرجين من الكوفة ³
وكان معاوية يُعَدُّه ولده ⁴ وكان من أمراء جيشه في صفّين وكان لواء أهل الشام بيده عند
اشتداد الحرب ⁵ ، وكان أخوه مهاجر مع أمير المؤمنين (ع) في الجمل ، وصفّين ⁶
كما كان من القادة المحاربين في بعض الأيام في معارك ذي الحجة ⁷ .
لعنه أمير المؤمنين (عليه السلام) في الصلاة ⁸ .

-
- 1 . المعجم الأوسط : ج4 ص181 ح3917 ، أسد الغابة : ج3 ص347 ح3092 نحوه وفيه إلى «ولا رميت
بهم» وراجع المناقب لابن شهر آشوب : ج4 ص73 .
 - 2 . الاستيعاب : ج2 ص372 الرقم 1410 ، أسد الغابة : ج3 ص436 الرقم 3293 .
 - 3 . أنساب الأشراف : ج6 ص156 ، تاريخ الطبري : ج4 ص321 و 325 ، الكامل في التاريخ : ج2
ص269 ، البداية والنهاية : ج7 ص166 .
 - 4 . وقعة صفّين : ص430 .
 - 5 . الأخبار الطوال : ص172 ، البداية والنهاية : ج7 ص261 ؛ وقعة صفّين : ص395 .
 - 6 . تاريخ الطبري : ج5 ص54 ، أسد الغابة : ج3 ص436 الرقم 3293 ، الاستيعاب : ج2 ص373
الرقم 1410 ، الإصابة : ج5 ص27 الرقم 6223 ، البداية والنهاية : ج7 ص258 .
 - 7 . تاريخ الطبري : ج4 ص574 ، البداية والنهاية : ج7 ص258 ؛ وقعة صفّين : ص195 .
 - 8 . أنساب الأشراف : ج3 ص126 ، تاريخ الطبري : ج5 ص71 ، الكامل في التاريخ : ج2 ص397 ،
البداية والنهاية : ج7 ص284 ؛ وقعة صفّين : ص552 .

Hüseyin (a.s): Hiçbir yaratılmışın yaratana itaatsizlik konusunda itaat edilme hakkı bulunmadığını bilmiyor muydun?

İbn-i Amr: Evet.¹

2/5

ABDURRAHMAN BİN HALİD BİN VELİD

Kureyş'in kahramanlarından ve aynı zamanda Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib (a.s) ile Haşim oğullarının düşmanlarındandı.²

Osman'ın hilafeti döneminde Hıms'ın valisi idi. Osman Kufe'den sürgün edilenleri ona gönderiyordu.³

Muaviye onu kendi çocuğu sayıyordu; Sıffin'da ordusunun komutanlarındandı ve savaşın en şiddetli anlarında Şam halkının sancağı onun elindeydi.⁴

Kardeşi Muhacir, Cemel ve Sıffin savaşlarında Emirülmüminin'in (a.s) yanındaydı.⁵

O, savaşın Zilhicce ayına rastlayan bazı günlerinde, savaşan komutanlardandı.⁶

Emirülmüminin (a.s), namazda ona lanet okudu.⁷

1-*el-Mucemu'l-Evsât*, c.4, s.181, h.3917; *Usdu'l-Gabe*, c.3, s.347, h.3092. Ayrıca bkz: *el el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.4, s.73.

2-*el-İstiâb*, c.2, s.372, h.1410; *Usdu'l-Gabe*, c.3, s.436, h.3293.

3-*Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.156; *Tarih-i Taberî*, c.4, s.321 ve s.325; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.269; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.166.

4-*Vakat-u Sıffin*, s.430.

5-*Tarih-i Taberî*, c.5, s.54; *Usdu'l-Gabe*, c.3, s.436, h.3293; *el-İstiâb*, c.2, s.373, h.1410; *el-İsabe*, c.5, s.27, h.6223; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.258.

6-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.574; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.258; *Vakat-u Sıffin*, s.195.

7-*Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.126; *Tarih-i Taberî*, c.5, s.71; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.397; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.284; *Vakat-u Sıffin*, s.552.

هذا ، وقد نقلت عنه كلمات في الثناء على شجاعة الإمام (عليه السلام)¹ .

تولّى حكومة حمص مدّة في خلافة معاوية .

ولما عرف معاوية هوى الشاميين في حكومة عبد الرحمن بعده ، قتله بالسم ، لئلاّ ينافس يزيد على الحكم² .

2363 . وقعة صفّين عن عبد الرحمن بن خالد بن الوليد . في وصف الإمام

عليّ (عليه السلام) : أَمَّا وَاللّهِ لَقَدْ رَأَيْتُنَا يَوْمًا مِنَ الْأَيَّامِ وَقَدْ غَشَيْنَا ثُعْبَانٌ مِثْلَ الطَّوْدِ الْأَرْعَنِ قَدْ أَثَارَ قَسْطَلًا حَالٌ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْأَفْقِ ، وَهُوَ عَلَى أَدْهَمِ شَائِلٍ ، يَضْرِبُهُمْ بِسَيْفِهِ ضَرْبَ غَرَائِبِ الْإِبِلِ ، كَاشِرًا عَنْ أَنْيَابِهِ كَشَرَ الْمِخْلَدِ الْحَرِبِ .

فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : وَاللّهِ إِنَّهُ كَانَ يُجَالِدُ وَيُقَاتِلُ عَنْ تِرَةٍ لَهُ وَعَلَيْهِ³ .

1 . وقعة صفّين : ص 387 .

2 . أنساب الأشراف : ج 5 ص 118 ، أسد الغابة : ج 3 ص 436 الرقم 3293 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 227 ، الاستيعاب : ج 2 ص 373 الرقم 1410 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 476 ؛ تاريخ يعقوبي : ج 2 ص 223 .

3 . وقعة صفّين : ص 387 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 8 ص 53 .

Bununla birlikte ondan İmam'ın (a.s) kahramanlığını öven bazı sözler nakledilmiştir.¹

Muaviye'nin hilafeti döneminde bir süre Hıms'a hükümet etti.

Muaviye, Şam halkının kendisinden sonra Abdurrahman'ın hâkim olmasını istediklerini görünce hükümet üzerinde Yezid'e rakabet edememesi için onu zehirleyerek öldürdü.²

2363-Vakat-u Sıffin [İmam Ali'yi anlatırken, Abdurrahman b. Halid b. Velid'den]: Allah'a andolsun ki günlerden birinde kendimizi sağlam dağ gibi bir ejderha tarafından çepeçevre kuşatılmış olarak gördüm. Çıkardığı toz bulutu, adeta bizimle ufuk arasında engel olmuştu. Siyah bir at üzerinde, genç bir deve gibi bağırarak onlara sağlı-sollu kılıç darbeleri indiriyordu. Öfke dolu bir savaşçı gibi dişlerini sıkıyordu.

Bunun üzerine Muaviye dedi ki: Vallahi o kılıç savuruyor ve intikam alırcasına savaşıyordu!³

1-Vakat-u Sıffin, s.387.

2-Ensabu'l-Eşraf, c.5, s.118; Usdu'l-Gabe, c.3, s.436, h.3293; Tarih-i Taberî, c.5, s.227; el-İstîab, c.2, s.373, h.1410; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.476; Tarih-i Yakubî, c.2, s.223.

3-Vakat-u Sıffin, s.387; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.8, s.53.

İçindekiler

Altıncı Kısım İMAM ALİ'NİN (A.S) HÜKÜMETİ DÖNEMİNDEKİ SAVAŞLARI

Giriş	7
1. Fasil: Peygamberin Halkı Ali'ye Karşı Savaştan Sakındırması	11
2. Fasil: Peygamberin Kendisinden Sonra Gerçekleşecek Fitneleri Bildirmesi	17
3. Fasil: Peygamberin Fitneye Kapılanlara Karşı Savaşı Emretmesi	27
4. Fasil: Peygamberin Fitneye Kapılanlara Bedduası	33
5. Fasil: Azgınları İmam'a Karşı Savaşa İten Faktörler	37
<i>Üstünlük Arayışı</i>	37
<i>Kin</i>	43
<i>Haset</i>	49
<i>Hırs</i>	53
<i>Cehalet</i>	63
6. Fasil: İmam'ın Azgınlarla Yaptığı Savaşta Hedefleri	67
<i>Dini Canlı Tutmak</i>	67
<i>Sünneti Savunmak</i>	73
<i>Bidatle Mücadele</i>	75
<i>Fesatla Mücadele</i>	77
7. Fasil: Azgınlara Karşı Savaşı Hakkında Bazı Görüşler	79
<i>Ebu Eyyub El-Ensarî</i>	79
<i>Ebu Said El-Hudrî</i>	81
<i>Huzeyfe</i>	83
<i>Abdullah b. Ömer</i>	83
<i>Ammar b. Yasir</i>	85
<i>Peygamberin Eşi Ümmü Seleme</i>	85

<i>Ehlişünnet İmamları</i>	87
<i>İmam Tüm Savaşlarında Haklıydı</i>	95

Birinci Savaş Cemel Savaşı

Nakışin Fitnesi.....	99
1. Fasıl: Savaşın Özellikleri.....	101
<i>Savaşın Tarihi.....</i>	101
<i>Savaşın Yeri.....</i>	102
<i>Savaşa Katılanların Sayısı</i>	102
<i>İmam'ın (a.s) Ordu Komutanları.....</i>	103
<i>Nakışin Ordusu Komutanları</i>	104
<i>İmam'ın Ashabı Arasındaki Büyük Şahsiyetler</i>	105
<i>Cemel Ordusundaki Tanınmış Çehreler.....</i>	108
<i>Cemel Savaşı'nda Ölenlerin Sayısı.....</i>	108
2. Fasıl: Nakışin'e Başkanlık Edenlerin Kişilikleri.....	113
<i>Nakışin'in Özellikleri</i>	113
<i>Ayşe</i>	117
<i>Talha b. Ubeydullah</i>	119
<i>Zübeyr b. Avvam.....</i>	126
<i>Abdullah b. Zübeyr</i>	129
<i>Mervan b. Hakem</i>	134
<i>Abdullah b. Amir</i>	141
<i>Ye'la b. Munye</i>	145
3. Fasıl: Nakışin'in İmam'a Karşı Ayaklanmaya Hazırlanışı.....	149
<i>Muaviye'nin Entrikaları</i>	149
<i>Muhalefetin Başlangıcı.....</i>	153
<i>Şikâyetle Bulunmak</i>	156
<i>Talha ile Zübeyr'in Mekke'ye Doğru Yola Çıkmaları.....</i>	160
<i>Talha ile Zübeyr'in Ayşe'yi Kiyama Çağırması.....</i>	164
<i>Nakışin'in Savaş Planları</i>	172
<i>Ümmü Seleme'nin Ayşe'yi Ayaklanmaktan Men Etmesi.....</i>	176
<i>Ayşe'nin Şehir Büyüklerine Mektupları</i>	180
<i>Ayşe'nin Ayaklanmaya Hazırlanması.....</i>	182
<i>Ayşe ve Devesinin Adını Duyduğunda Yaptığı İstirca.....</i>	182
<i>Ayşe ve Hav'eb'e Vardığında Yaptığı İstirca.....</i>	184

<i>Ayşe ile Said Arasında Geçen Münakaşa</i>	190
4. Fasil: İmam'ın Nakısınle Savaşa Hazırlanması	193
<i>Ashabı ile Nakısın Hakkında İstişareleri</i>	193
<i>İmam'a Nakısın Hakkındaki Haber Ulaştığında Yaptığı Konuşma</i> ..	199
<i>İmam'ın Medine'den Çıkışı</i>	205
<i>Medine'den Yola Çıkarken Kufe Halkına Yazdığı Mektup</i>	207
<i>Basra'ya Gitmek İstediğinde Yaptığı Konuşma</i>	209
<i>İmam'ın Rebeze'de İnişi</i>	211
<i>Basra Valisine Mektubu</i>	213
<i>İşin Aslının, Basiretsizlere Karmaşık Görünmesi</i>	215
5. Fasil: İmam'ın Kufe Halkından Yardım İstemesi	221
<i>İmam'ın Rebeze'den Kufe Halkına Mektubu</i>	221
<i>İmam'ın Haşim b. Utbe'yi Halkı Hazırlaması İçin Ebu Musa'ya</i> <i>Göndermesi</i>	225
<i>İmam'ın, Oğlunu Kufe'ye Göndermesi</i>	229
<i>Ebu Musa'nın İmam'ın Elçileri Karşısındaki Duruşu</i>	237
<i>Ebu Musa Fitnesine Karşı Eşter'i Göndermesi</i>	245
<i>Kufe Güçlerinin İmam'a Katılması</i>	249
<i>İmam'ın Kufe'ye Gönderdiği Elçileri Hakkında Bir Araştırma</i>	252
6. Fasil: Basra'nın İşgali.....	259
<i>Basra Valisi ile Nakısın Arasındaki Münakaşalar</i>	259
<i>Basra Valisinin Nakısın'i Kovmaya Yanaşmaması</i>	269
<i>Hükümet Sarayının Kuşatılması ve Etrafındaki Savaş</i>	273
<i>Basra Valisinin Nakısınle Sulh Yapması</i>	275
<i>Nakısın Cemaatinin Basra'yı Ele Geçirmesi</i>	277
<i>Ayşe'nin Osman b. Huneyf'in Öldürülmesini Emretmesi</i>	287
<i>Ebu Bekre'nin Ayşe'nin Emir ve Nehyi ile Uyanışı</i>	289
<i>Muhaliplerin Öldürülmesi</i>	291
<i>Basra İşgalinin Duyurulması</i>	293
<i>Ayşe'nin Hafsa'ya Mektubu</i>	295
7. Fasil: Zikâr'dan Basra'ya.....	297
<i>Hazirundan Biat Alma</i>	297
<i>İmam'ın Zikâr'daki Konuşmaları</i>	299
<i>Osman b. Huneyf'in Gelişi</i>	305
<i>Hakkın Kıyamında Hakka Tabi Olmak</i>	308
<i>İmam'ın Basra'ya Girişi</i>	316

8. Fasil: İmam'ın Savaşı Engelleme Çabaları	319
<i>İmam'ın Fitne Başkanlarına Mektupları</i>	<i>322</i>
<i>İbn-i Abbas'ı Zübeyr'e Göndermesi.....</i>	<i>326</i>
<i>Ayşe'ye Sunulan Deliller</i>	<i>326</i>
<i>İmam'ın, Elçileri Geri Döndüğünde Yaptığı Konuşma</i>	<i>332</i>
<i>Kureyş Gençlerini Savaştan Sakındırma.....</i>	<i>336</i>
<i>İki Gencin Savaştan Çekilmesi.....</i>	<i>338</i>
<i>Düşmanı Kurtarmaya Yönelik Cesur Girişim</i>	<i>340</i>
<i>Zübeyr'in Akıbeti</i>	<i>350</i>
<i>İmam ile Talha Arasında Geçen Konuşma.....</i>	<i>352</i>
<i>Son Çabalar Başarısız Kalıyor.....</i>	<i>356</i>
9. Fasil: Savaş	363
<i>Kurân Tevili Üzerine İlk Savaş</i>	<i>363</i>
<i>İmam'ın Savaştan Önceki Duası.....</i>	<i>365</i>
<i>İmam'ın, Ashabını Savaşa Teşvik Etmesi</i>	<i>371</i>
<i>Savaşta Ali (a.s) Sükûneti.....</i>	<i>373</i>
<i>Arkası Olmayan Zırh Giymesi.....</i>	<i>377</i>
<i>Savaş Sancağının Sahibi</i>	<i>379</i>
<i>Savaşın Şiddetlenmesi</i>	<i>381</i>
<i>İmam'ın Bizzat Savaşması</i>	<i>383</i>
<i>Ammar'ın Savaşı.....</i>	<i>391</i>
<i>Eşter ile İbn-i Zübeyr'in Savaşı</i>	<i>395</i>
<i>Talha, Mervan'ın Eliyle Öldürülüyor.....</i>	<i>397</i>
<i>Ayşe'nin Komutasında Savaş Devam Ediyor.....</i>	<i>399</i>
<i>Kulağı Kopmuş Adamın Hikâyesi.....</i>	<i>399</i>
<i>Devenin Öldürülmesi ve Cemel Ashabının Dağılması</i>	<i>401</i>
<i>Savaşın Süresi.....</i>	<i>410</i>
<i>İmam'ın Maktûller Arasında Dolaşırken Konuşması.....</i>	<i>412</i>
10. Fasil: Zaferden Sonra.....	419
<i>Centilmenlik.....</i>	<i>419</i>
<i>Genel Af İlanı</i>	<i>423</i>
<i>İmam'dan Özür Dilenmesi.....</i>	<i>425</i>
<i>Ammar ile Ayşe Arasında Geçen Münakaşalar</i>	<i>427</i>
<i>İbn-i Abbas ile Ayşe Arasında Geçen Konuşmalar</i>	<i>429</i>
<i>İmam ile Ayşe Arasındaki Diyaloglar</i>	<i>433</i>
<i>Ayşe'nin Medine'ye Gönderilmesi</i>	<i>439</i>

<i>Ayşe'nin Pişmanlığı</i>	441
<i>Savaş Ganimetleri</i>	445
<i>İmam'ın Ganimetten Olan Payını Bağışlaması</i>	447
<i>İmam'ın Basra Beytülmaline Girişi</i>	449
<i>İmam'ın Beytülmal Taksiminden Sonraki Konuşması</i>	451
<i>İmam'ın Basra Halkını Kınayışı</i>	453
<i>İbn-i Abbas'ı Basra'da Yerine Bırakması</i>	457
<i>İmam'ın Kufe Halkına Mektubu</i>	459
<i>İmam'ın Kufe'ye Girişi</i>	463

İkinci Savaş Sıffin Savaşı

Kasitîn Fitnesi.....	467
1. Fasıll: Savaşın Özellikleri.....	469
<i>Savaşın Tarihi.....</i>	469
<i>Savaşın Yeri.....</i>	470
<i>Savaşa Katılanların Sayısı</i>	470
<i>İmam'ın Ordu Komutanları</i>	471
<i>Kasitîn Ordusunun Komutanları</i>	472
<i>İmam'ın Ashabının Büyükleri</i>	473
<i>Muaviye Yarenlerinin Önde Gelenleri</i>	477
<i>Sıffin Savaşı'nda Öldürülenlerin Sayısı.....</i>	479
2. Fasıll: Kasitîn Başkanlarının Karakteristik Özellikleri.....	483
<i>Muaviye b. Ebu Süfyan.....</i>	483
<i>Muaviye'nin Nesebi</i>	487
<i>Peygamber'in (s.a.a) Ona Bedduası.....</i>	489
<i>Peygamber'in (s.a.a), Minberinde Görüldüğü Takdirde</i>	
<i>Öldürülmesini Emretmesi.....</i>	493
<i>Muaviye'nin Babası ve Annesinin Vasiyeti.....</i>	495
<i>Ömer b. Hattab ve Muaviye</i>	497
<i>Muaviye'nin Bozguncu Özellikleri.....</i>	501
<i>İmam Ali'nin (a.s) Dilinden Muaviye'nin Şahsiyeti.....</i>	501
<i>Muaviye'nin Hedefleri</i>	503
<i>İmam Hüseyin'in Muaviye'ye Mektubu.....</i>	505
<i>Mutazid el-Abbasi'nin Genel Duyurusu</i>	509
<i>Amr b. As.....</i>	518

<i>Amr'ın Soyu</i>	523
<i>İmam Ali'nin (a.s) Amr'ın Özellikleri Hakkındaki Sözü</i>	528
<i>İmam Hasan'ın (a.s) Amr'ın Tutarsızlıkları Hakkındaki Sözü</i>	530
<i>İbn-i Abbas'ın Amr'ın Tutarsızlıkları Hakkındaki Sözü</i>	536
<i>Ömer Döneminde Amr'ın Valiliği.....</i>	536
<i>İmam'ın Hakkaniyetini İtiraf Etmesi</i>	538
<i>Amr'ın Muaviye'ye Biat Etme Şartı</i>	540
<i>Amr'ın Ölüm Anında Duyduğu Derin Üzüntü</i>	542
<i>Ubeydullah b. Ömer</i>	544
<i>Abdullah b. Amr b. As</i>	552
<i>Abdurrahman b. Halid b. Velid</i>	558